

**HASZNOS
M U L A T S Á G O K.**

**A' HAZAI 'S KÜLFÖLDI
TUDÓSÍTÁSOKHOZ
TOLDALÉKÚL.**

ALAPÍTOTTA

NÉHAI TÁBLABIRÓ

T. T. KULTSÁR ISTVÁN ÚR,

'S FOLYTATVA ADJA ÖZVEGYE

SZÜLETETT

PERGER ANNA MÁRIA.

MAGY. TUD. AKADEMIA
KÖNYVTÁRA.

1836.

Második Félasztendő.

BORSICKY!

PESTEN,

TRATTNER-KÁROLYI NYOMTATÁSA

URAK UTCZÁJA 612.

304298

MAGY. TUD. AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

646/1908.

MAGY. TUD. AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

1. Pesten, julius' 2kán, 1836.

Béla király' Nevetlen íródeákjáról.

BORSICKY.

A' tudós Niebuhr a' Római historiát a' második punicum hadig csaknem mesének, és Romulus, Numa, Servius, Tarquinius, Brutus 's többek neveit valami testi vagy lelki erő jeleinek tartja (a); valamint Vico után Michelet is (b). Nem czéлом ezen kérdés hosszabb vitatásába ereszkednem; csak annyit mondok, hogy helyesen jegyzi-meg ellenek a' tudós Valery, Versáliai és Trianoni könyvtárnok, olaszországi útazásában (c), hogy Livius (d) topographiai pontossága, akármit mondjon Niebuhr, most is a' legjobb kalauz Olaszországban; 's lehetetlen, hogy a' mostani kritika többet tudjon a' római historiáról mint Livius és megvilágosodott századja. A' nép szelleme, cselekedtinek, erkölcsének históriai következési, a' helyek és oszlopok látása, ellent nem állván némelly hihetetlen csudák, bátrabb bizonyságok, mint némelly palimpsestek' bizonytalan maradványi. — Ugyanazt mondják Strabo és d' Anville a' Tacitus által summus auctorum-nak méltán neveztetett Caesarról, hogy legjobb vezér Franciaország topographiájában.

Schlózer nagy érdemű német tudós megtámadta Béla király Nevetlen íródeákját, 's történeti előadásait

- a) Niebuhr Römische Geschichte. Berlin 1811. 3 Theile.
- b) La Scienza nuova di J. B. Vico. 1725. 8vo — Michelet histoire romaine. Bruxelles, 1835. 8vo.
- c) Voyages historiques et littéraires en Italie par Mr. Valery. Bruxelles, 1835. 8o maj. p. 439.
- d) Én a' régi szokás szerint inkább Liviusnak mint Livnek írom, nem is hiszem, hogy Livnek neveztetett volna, Virgiliust is, és Ovidiust is inkább gondolom Virgili és Ovidinek neveztetetteknek lenni. Most is megmutatja ezt az olasz nyelv a' sok i-ben végződő neveivel, p. o. Maffei, Corsini, Buonarotti, Aldobrandini, Pamphili, Odescalchi 'stb. melyek soha sem mondatnak így: Maff 'stb. A' meleg éghajlatnak több ideje van a' hosszabb szavak kimondására mint a' didergő hidegnek.

meséknek állítja. (e). Nagy jót tett a' tudományoknak ezen megtámadásával; mert két tudósunkat Cornidest és Engelt ellene támasztotta, kik sokat, a' mik még tudva nem voltak, felvilágosítottak. Illy hasznára voltak a' diplomatikának és históriának a' II. Sylvester bullájának, a' Pannonhegyi 's Jánoshídi foundationálisoknak, úgy a' Koriatovics adománylevelének megtámadói is. Miólta a' nagy tudományú Fejér diplomáinkat öszveszedte (bár tovább folytatta volna!); miólta a' nagy érdemű Horváth diplomatikánkba új fáklyát gyújtott; miólta a' nagy tiszteletű Jankovics a' régiségeket 's pénzisméretet világítja: reménylhetjük, hogy a' diplomatikai pennaharczokkal mind históriánk nyerni fog, mind pedig ezen tudományokra 's a' nem annyira megvetendő középido nyomozására ifjabb tudósink is felbresztetnek.

Haszinte volnának is Béla Nevetlen íródeákjában ollyak, valamint Liviusban is vannak, mellyek nem épen úgy estek egészen; arra való a' kritika, hogy azokat kiostálja, 's mellyik nemzet az, mellynek *tempora mythicája* nem volt? nem elegendő példát mutatnak-e erre a' Phöniciaiak' Sanchuniathonja, Persák Ktesiássa, Egyiptomiak Manethója, 's a' Rómaiak 's Görögök historikusi? Hát a' Németekről nem más-ként beszél-e a' sok esztendőig ott vitézkedett Vellejus Paterculus, mint a' talán ott sem volt, vagy legfeljebb a' Rajnán innen soha sem volt Tacitus? Hát Reginonál 's más német íróknál nincsenek-e mesék?

Nékiünk ugyan emlékoszlopink, pompás templomink, forumink, amphitheátrumink, sem magok ép-ségeekben, sem romladékikban nincsenek; de nemzeti szokásinkat, vizeket, hegyeket, sok tós gyökeres nemzetségeket, és a' topographiát, mellynek, mint Livius, nagy esmerője volt a' Nevetlen, meg nem emészthette a' mostoha idő. Diplomáink is maradtak helyel helyel az északi, keleti 's több barbarusoktól, kiktől 700 esztendőök alatt védelmeztük pallérozódásunk nagy kárával a' most ezzel dicsekedő nyugoti Európát. Ezekből, ha többeknek volna kedvünk hozzá, kidolgozhatnánk az Árpád-vére idejebeli magyar geographiát. A'

e) *Kritische Sammlungen der Deutschen in Siebenbürgen, Göttingen, 1795 8c.*

melly keveset felső 's alsó Magyarországról füres óráimban gyűjtöttem; azokból, Nevetlenünk védelmére néha keveset előadándok, szerencsésnek tartván magamat ha Pray, Katona, Cornides, Engel nagy tudományú munkáihoz néha néha apró kalász-szedéssel járulhatok.

(Folytatása következik.)

Nagy Gábor.

A' magyar nyelv' historiájához.

Újságunk' mai számában, a' m. t. társaság' június' 20d. tartott kis gyűléséről szóló jelentésben említett hivatalos tudósítását Döbrentei Gábor kir. tartománybiztos és m. academiai r. tag úrnak, itt közöljük egész terjedelmében:

Tekintetes Társaság, Iménti bécsi utamban, mélt. Gróf Teleki József elnök úr' helybenbagyásával, ts Komárom vármegye és városa, a' pozsonyi káptalan, ns Pozson vmegye és városa, úgy Nagy-Szombat városa' levéltárait, valamint a' Franciscanusok' könyvtárát Pozsonban 's Nagy-Szombatban régi magyar nyelvemlékek és átaljában nyelvünk' régibb hivatalos divata' tekintetéből megvizsgáltam.

Szerencsém van ezennel, előlegesen béjelenteni, hogy ns Komárom vmegye' levéltárában Majus 8dikán azon megye' levéltárnoka Nagyváthy Vendelin készséggel ment velem végig a' vmegye' törvénykezési és politikai jegyzőkönyvein, mellyek, 1619ben kezdvék, hol magyar írás 1622ben jó elé, úgy az ülési írásoknak 1637ben kezdődő jegyzőkönyvein, valamint levelezéseken, mellyek között a' legelső magyarúl 1683-ból gróf Esterházy Pál nádortól találtam.

Ha-onló hazafiúi szívésséggel nyitatta-meg ns Komárom városa' főbirája Amtmann József a' város' levéltárát, hol, Rauch József levéltárnok járt-el készséggel elékereséseiben. A' jegyzőkönyv' első kötete 1587—1596ig, itt mind magyarúl van, a' városhoz küldött levelek között pedig 1628ból gróf Esterházy Miklos Nádoré, a' legrégebb magyarúl.

Pozsonban Majus 29d. a' Szentferencziek' könyvtárában P. Aloysius Weidhofer guardian által vezetettve, P. Zenobius Béres consultor' jelenlétében ezen könyvecske' végére: Breuiariu Praemonstraten', 1520b. és 1526ban írt magyar imádságokat találtam, mellyek öszvesen 4 ívnyit tesznek. Az 1520beliek itt létre figyelmeztetett volt előre, Bécsben Szalay Agoston.

Nemes Pozson vármegye' levéltárnoka Olgyai Olgyay Gáspár Majus 30dikán adta előmbé legnagyobb örömmel a' ns megye jegyzőkönyveit. A' törvénykezési kezdődik ott 1579ben 's latinul íratott-bé minden, egész 1806ig kereken. Minden magyarúl 1807 óta foly, mondásaként. Az írományok (acta) között csak 1677ből leltem a' legelső magyar írást. De, ígérte az említett levéltárnok 's táblabíró úr még bővebb keresését, azoknak pedig miket kiválasztottam, Korompáról visszajöt-

tömig lemásoltatását. A' nagyszombati levéltárként Pozson vmegye sokkal előbb is élt magyar nyelvvvel, tetteiben.

A' pozsoni káptalan' levéltárában töltöttem Majus 31két. Dúme Károly kanonok 's tiszteleti tag' jelenlétében, ki buzgón fogadta az ügyet, adta elő Kaszay József káptalani jegyző azon capsákat, mellyekben vallatások, végrendeletek, levelezések, osztályok vannak, előre feltévén, hogy az egyébként 1098beli latin íráttal kezdődő levéltár, minden donatiót, mandatumot latin nyelven tart. A' legrégebb magyart ezek között 1565ből találtuk, melly Gál János' pere Farkas Jánossal. Az 1719ig folyók közül többet jegyeztem-ki, mellyek lemásolását a' jegyző úr vállalta magára. A' káptalan' könyvtárát ez nap vizsgáltam-meg, de siker nélkül. Később forgattam magam végig az említett Jegyzőnél lévő protocolumokat, 's a' CC alattiból kiírtam azon latin és magyar eskü formáját, mellyet 1527ben Székesfejevárárt 1ső Ferdinánd' hűségére az egyházi és világi főrendűek közül többen letettek. Megvagyon ugyan ezen magyar eskü, Kovachich „Vestigia Comitiorum“ III dik kötete' 123dik lapján is, de összehoztam szerint, több helyesírási eltéréssel. Egy másik párját pedig találtam volt 1835diki Novemberben ns Borsod vmegye' levéltárában, melly, a' Pozsonban lévő goth írásút vallja eredetinek.

Nagy Szombat ns városa' levéltárában két nap dolgoztam, összevéve Junius 2d. 7d. és 10d. ott léteimet. Köszönettel kell itt említenem a' város' főbirája Berzáczy János hazafiúi indulatját, és Kaiser József aljegyző és Urszenyi Mátyás levéltári registrator' készségét. Az itteni jegyzőkönyvek' 1ső kötetke kezdődik 1394en 's foly 1530ig, mellyben német és latin, majd később egyedül latin beírások vagynak. A' másod kötet is 1555—1564ig többnyire latin, 1556ból egy német vallatással. A' harmad kötetben 1569—1578ig, jó elé 1573ból a' legelső magyar beírás 's azóta több, úgy hogy a' város' rendeletei is (statuta) 1574ben és 1625ben magyarul adattak-ki. Telekkönyve e' városnak kezdődik 1569ben, vagy legalább ezen évről való van meg, mint legrégebb e' címmel, ebben magyarul történt szerződés 1570ben áll legelőszer. Levelezések között legrégebbnek néztem én itt bővebb összehozásig az 1527be-
 lit, mert van 1503ra is jegyezve egy, így 1510re, 1512re, 1513ra, 1525re, de ezek mind későbbiek. Van 1527en innen levél, 1528, 1529, 1535, 1537, 1538, 1542, 1543, 1544, 1545, 1547 évből egy egy levél magyarul, 1550ből pedig 10et jegyeztem-ki. 'S azon innen 1720ig majd minden évből kisebb és nagyobb csomó magyar levélre találtam, mellyekből kitetszik, hogy Nagy Szombat városa ezen időközben országgyűlésére küldött követeknek magyarul ad'a' utasításait, a' követek úgy tették tudósításukat, hogy vele, a' magyar kir. pozsoni kamara, ns Pozson vármegye, 's a' körülbelől lakott főnemesség — úgy Modor, Bazin, Szokolcza, Trencsin városa magyarul levelezett. Bazintól és Modortól 1730an már megint latin hivatalos levél van.

Nagyszombathan a' franciscanusok' könyvtárában semmi régi magyar kézíratra nem akadtam. Örömet ígérte guardianjuk P. Pantaleo Golessény, hogy meg fogja keresni szerzete' Sz. Antali, nyitrai klastromai könyvtárát 's tudósítand.

Társaságunk' egyik alapítója gróf Zay Károly már készen vára, régi családja' levéltárából előtte kiszedett több magyar levéllel, mellyek közül eddig a' legrégebbs 1545ből való 's a' gróf titoknoka és ügyvéde Maklárý pedig önként vállalá magára azok' lemásolását kedveskedésül, kinek Nagy Szombat városa' levéltárában volt velem együtt dolgozásáért is köszönetet mondtam.

Ns Pozson városa' levéltárát vizsgálni Majus 29d. kezdettem, de több időt töltheték benne Junius 12kén Lang Károly első aljegyzőnek nyájas előadásai nyomán. E' város' törvénykezési jegyzőkönyve kezdődik 1400ban németül, és foly attól fogva maig leginkább németül, az jövén latinul benne elé, a' mi nemes és polgár közt folyt. A' többi írományok' (acták) eleitől megvizsgálását Lang aljegyző magának kérteki tőlem 's ígérte, hogy a' mi magyart Ballus Pál segedelmével együtt, lelne, azt a' társaságnak lemásoltatva kedveskedésül küldi-meg.

'S ezzel együtt hoztam magammal 32 darab másolatot ns Pozson vmegye levéltárából, mellyeket Olgay Gáspár levéltárnok junius 12dikéig elkészítetett 's minekutánna azokat magam választottam-ki a' társaság' haszonvételére, annak velek kedveskedni kívánt. Mind 1600 folytából és inkább végéről lévők ugyan ezek, 's így nem a' régi magyar emlékek közé valók; de szavak' kiszedésére alkalmasok, és bizonyítják miként íranak az ez időbeli nádorok és Pozson vmegye főispánai a' KK. és RRhez magyarul. Némellyike világsítást is ad a' nemesség akkori fölkelése' minemúsége felől is.

Azoh másolatok' czimeit, mellyeket a' nagyszombati városi levéltárból magammal hoztam, bé is következőleg mutatom.

1527. Sabo János korponay Zólyomból ír, a' Nagyszombati bjronak.

1535. Paulus Wratkowitt Vywárról ír Nagyszombat főbirájának.

1538. Benedek Deak Lewaj wdwarbyro Nagyszombat birájának.

1545. Monostori Zalay Orsola nagyságos Kapolnay Ferencz özvegye Bolondos várából az Nagy Sombbaty byronak.

1567. Zrini Helena nagys. Gwthi Orzagh Christoph özvegye, Csejtérol a' Nagyszombati birónak.

1568. Ugyanattól ugyan ahhoz.

1573. Wylaky Wedrodo ír tystelendeo uramnak Zömör Jánosnak Zombathy főbirónak.

1624. N. Sacr. Caes. Regiaeq Mttis Cam. Hung. et Praefectus et Consiliarii, Posonii 2 May. magyarul Nagyszombat városának.

1624. N. N. Camerae Hugar. Consiliarii Posony 10 July. magyarul Nagyszombathoz.

A' többi általam kijegyzettek' lemásolásában szíves eljárását ígerte Kaiser József városi aljegyző és Maklárý hites ügyvéd. Ekkép végeztem Révkomáromban mind a' ns vmegye mind a' városnál kiválogatott iratok' lemásolása iránt, valamint még a' pozsoni káptalannál fennmaradtakra nézve.

Bé fogom pedig nyujtani mindezek' gyűjteményét ez említett levéltárakban találttak' bővebb előadásával a' Tekintetes Társaság' következő VIII. nagygyűlésében, midőn szerencsém leszen Jászói utamról is terjedettebb tudósítást tennem, 's mind azon másolatokat, mellyekkel Richter Alajos praemonstrati praelatus és a' ns convent, mind Szatinári Királyi József ns Borsod vmegyei első alispán Borsod megye' levéltárából kikereséseim után a' társaságnak kedveskednek, a' Kassa városa és ns Abauj vmegye, valamint gróf Sztárayak' levéltárában leírtakkal együtt előterjesztenem. Ezek gyűjteménye mellett adom majd bé akkor a' Pozsoni káptalan' jegyzőkönyveiből 1549—1579ig, Kaszay József káptalani jegyző által kiírt és Gyurikovics György lev. tag' gondoskodásával összehasonlított másolatokat; továbbá a' debreczeni codexet, mellyet Péczeli József I. tag küldé, szorgalmas benne eljárása után kezemhez; végre azon Sz. Brigittához írt 15 imádságot, írásához vetve 1500 elejéről, és endecasyllabonokat 1529ből Péchy Ferencz kazari plebános által, miket a' mult 1835beli Novemberben Gyöngyösön történt kérésemre, az ottani franciscanusok' guardiánja P. Magóchy keresett-ki könyvtárukban 's e' f. év' Aprilise' elején hozzám hozott.

És bemutatom akkor, Sz. Zsófiához írt azon imádság' töredékét is 1400nak igen a' végéről vagy 1500nak mindjárt elejéről, mellyet nekem az eredetivel egészen megegyező hasonmásban, társaságunk egyik alapítója gr. Festetich László úr most Bécsben emlékiül ajándékoza, kinek azzal, néhai Kresznerics Ferencz tisztelkedett.

Óhajtom hogy a' tek. Társaság addig is szívesen fogadja errőli tudósításomat, barátságos indulatjába megtartson, mellybe magamat ajánlván vagyok a' Tek. Társaságnak Budán, junius' 20d. 1836. alázatos szolgája Döbrentei Gábor mk. r. tag, 's mint a' „Régi magyar nyelv-emlékek' szerkesztője.

Rejtettyszó.

- 8 betű. Helység, 's kérdeed tán, hol Ielnéd? Hont kebelében.
 123456 Bár az egész ország illyennel díszlene, nem de?
 23456 Védeni szokta magát mindentől a' kan emezzel.
 Visszafelé mondván arczodnak csúf jele leszen.
 123 E' nélkül gabonát természeteni 's mást lehetetlen.
 5678 Város, 's vármegye így airészen drága Hazánkknak.
 Fordítsd, 's megládd hogy sertésink étele leszen.

Jani Nógrádból.

Jegyzet: Az 52dik számbeli Rejtettyszó: Völegény.

H A S Z N O S M U L A T S Á G Ö K.

2. Pesten, július' 6kán, 1836.

Béla király' Nevetlen íródeákjáról.

(Folytatása.)

Nem czéлом a' magyar nemzet régibb lakhelyeire 's nyelve eredetére hosszason kiterjeszkednem. Ezek úgy is nincsenek bevégezve. A' ki ezekről született nyelvén bővebben akar olvasni, annak t. Horváth István úr munkáin kívül ajánlom tudós hazánkfiának Kállay Ferencz úrnak nagy belátással és tudománnyal készült recensióját (f) egy olly munkáról, melly nyelvünket a' XVII-dik században az orosz, tót, 's több nyelvekből lett zavarnak állítani merészli. (g). Ha az 1173—1183. költ két Jászai halottibeszédre 's azután költ kéziratokra nem megyünk is: annyi diplomatikai esméretének kellett volna nyelvünk megtámadójának lenni, hogy a' deák nyelven írt 's kinyomtatott diplomákban 1500 előtt előforduló magyar szavakból lexicont lehetne készíteni. Erre nekem nagy gyűjteményem van; t. Horváth István úrnak még nagyobb. (h).

A' Magyaroknak kijövedelek előtt volt lakhelyüket a' nevetlen íródeák az első részben ezen két környúlállásban határozza - meg:

f) Kritikai lapok. Budán 1836. VI. 21—96.

g) Origo et formatio, linguae Ugorico-Ungaricae. Viennae 1834.

h) Például csak kevés magyar szavakat hozok egyedül a' XI. századiki diplomáinkból elő: bálvány 1001. — fő 1009. — úr 1009. — hid 1009. — alma 1009. — kő 1009. — árok nagy, út, szeg, tó, fa, szil, víz, tölgy, körtvély, három, hosszú, hód, hódos, hagyma, kert, mind 1015. — Bessenyő (Bissen) víza, szálló, mind 1019. — patak 1024. — árpa, Beel, tanya, ér, magos, mind 1036. — fok, kút, leány, halom, mező, elő, homók, férfő, fekete, mind 1055. — szurkos, cser, ördög, sár, falu, szántó, udvar, arany, aranyos, mind 1075. — telek és jobbágy 1082. Ezeknél még számosabbak a' következő századokiak.

1. Hogy azon tartományban olly bővséggel találtnak a' nyusztok, Zobelinae (i), hogy nem csak a' nemesek és nemtelenek, hanem még a' gulyások és bojtárok is azzal ékesitik ruhájokat.

2. Hogy ott az arany és ezüst: bővölködik, és a' folyóvizekben drágakövek és gyöngyök találtnak, úgy hogy aranyok és ezüstjök olly bővön vólt mint kövök. Thúróczy (k) ugyanezeket mondja, azt tévén hozzá, hogy az aranyat, ezüstöt és drágaköveket grifmadarak őrzik.

A' mi az elsőt, úgymint a' nyuszt bőséget illeti, mellyről már Herodotus is IV. 9. emlékezik, azt írja a' Hunnusokról Ammiánus Marcellinus XXXI. 2. indumentis operiri linteis, vel expellibus murium sylvestrium consarcinatis. Seneca epist. 90. magna Scytharum pars tergis vulpium induitur, ac murium qua et actu mollia et inpenetrabilia sunt. Jornandes de rebus Gothicis cap. 5. Hunuguri hinc sunt noti, quia ab ipsis pellium murinarum venit commercium. Szent Hieronymus l. 2. contra Jovinianum: Odoris autem suffitus — et peregrini muris pellicula. Ugyanő az özvegy Marcella epitaphiumában: fragrare musco, mure etc. Priscus Rhetor mondja a' Hunnus királyokról, hogy vadállatok bőrével ruházkodtak pompára. Justinus II. 2. quamquam continuis frigoribus urantur; pellibus tamen ferinis ac murinis utuntur. Helmoldus Chron. Slavorum lib. 1. cap. 1. Pellibus abundant peregrinis quarum odor letiferum nostro orbi superbiae venenum propinavit. Et illi quidem ut stercora haec habent ad nostram credo damnationem, qui ad marturinam vestem anhelamus quasi ad summam beatitudinem. Itaque pro laneis indumentis quas nos appellamus faldones, illi offerunt tam pretiosos martures. Aelianus l. XVII. cap. 17. Mures autem Caspiis infesti, neque magni

g.) A' Zobelt Molnár és Páriz Pápai nyusztok fordítják, He-lyesen.

k.) Thúróczy Chron. Hung. Parte I. cap. 7.

tudine inferiores quam Aegypti: ichneumonibus, quorum pelles molles institores ad Persas vehunt, quibus vestes consuuntur et corpus optime fovetur, hosque suo sermone canautanas appellant. Ezekből kitetszik, hogy mind ezen írók a' Magyarok régi hazájában bőven volt nyusztból: hogy az szagos volt, 's hogy azzal nagy kereskedést űztek, az idegenek pedig vele pompáztak, — beszélnek; mind az, hogy velek a' Nevetlen írdeák megegyezik.

Chancellor Rikhard, kit az angol udvar 1553. küldött Muszkaországba, 's tengeren menvén először találta fel Muszkaország északi részeit, a' muszka czár által Moskova városban nagy becsülettel fogadtatván, kereskedési egyezést kötött, azt mondja, hogy az Ural hegyei 's Siberia adnak legtöbb nyusztot. Utánna dr. Giles Fletcher 1588 a' czárnál lévő követ említi, hogy a' persa, török, örmény, georgiai és bukháriai kereskedők 4—5 százezer rubelt érő béléseket hordanak Muszkaországból esztendőnként ki, mellyek közt a' nyuszt legbecsesebb. (l) A' nyusztok most is legszebbeknek mondatnak Jakuczk, Udinszk, és Nercsinszk vidékein, mellyek mind az Ural környékein vannak. Jakuczkban nagy bőr soka-dalmak 's az ámerikai bőrkereskedőknek raktári is vannak — legnagyobbak pedig Kamcsatkában (m). — Ezen drága 's fényűző nyusztok és hermelyek (n) pelles

l.) Foreign Quarterly Review, francziául Revue univers. 1834. Tom. IV. livr. 13.

m.) Bisinger Bergl. Darstellung etc. pag. 119. és Balbi Geographiája a' német kiadásban IV. 189.

n.) Hermely, Hermelin, martes erminea alba, der weiße Wiesel nagy fejű, hosszú nyakú, egész testin csillogó, szép feje, farka hegyin pedig fekete szőrű állat. Ducange azt mondja, hogy nevét Árméniától vette, melly a' középévi íróknál gyakran Hermeniának iratik. A' Foreign Review írója ugyanazt állítja, hogy az olasz armellino, melly örményt jelent, elrontásából származott. Én azonban úgy vélekedem, hogy színt olly eredeti magyar szó, mint az orosz lány, hiúz, teve, nyeszt, nyuszt nevek, mellyeknek a' nyugoti nyelvekkel semmi közük. Támogatja ezt mind az, hogy nyusztokkal és her-

marturinae (o) adófizetésben adattak és drágaságok miatt az alsóbb rendűektől, sőt sokszor a papoktól is eltiltattak. (p) Szépségük, drágaságuk, és ritkaságuk (q) okozta azt is, hogy sokszor a fejedelmi címereken is megjelennek (r).

melyekkel bővülködő országból jöttek-ki; mind pedig hogy hermelyek régen Magyarországon is vóltak. Szent Lászlóról azt írja Thúróczy II. 57. hogy midőn a Monyoródi ütközet előtt lándzsájával egy cserebokrot megütött volna, egy igen fehér hermely lándzsájára ugordván 's rajta szaladgálván űlibe rejtezett. Hogy Thúróczy többekkel együtt ezt is Küküllői Jánosból tudja, kérdésen kívül való. — Szirmay Topogr. Zempl. 326. lapon mondja, hogy a Zemplén vármegyében lévő Király Helmecek régen Hermelynek neveztetett és ezt 1214-ki diplomával erősíti. Ugy látszik, hogy mind ez, mind Pupka-Helmecek Ungvár, Helmecke Bereg és Zemplén vármegyékben a hermelytől; valamint Daróc (Draucz, Draucarii) és Sólomkó 's Solymos a sólyomdaraktól, 's többek a farkastól, őztől, nyúltól, szarvastól, darutól, kólc vagy kólcsogtól vették neveket. Innen ment tehát a Velencei kereskedőkhöz által a hermely bőrrrel a hermelin nevezet elébb mint Örményországból.

o.) A nyest-adó *Pellis marturina* régen szokásban vólt nálunk. A II. Béla által 1134 a Szent Margit Demes prépostságának kiadott fundationalisban ezek olvastatnak: *In ultrasylvanis partibus sunthomines, qui debent per annum dare viginti martures, centum corrigias, et unam pellem ursinam, et unum cornu bubalinum.* Fejér Cod. Dipl. 11. 104. Hogy Tótországban Kálmán király olta fizették, Andr. II. 27. Lud. art. 12. Alb. art. 7. Ulad. 4. 26. törvényeinkből tudva van. Ezekből világos, hogy Magyarországon bővülködven ezen állatok, bőreik elébb innen vitettek Olaszországba.

p.) Lásd ezekről Ducauge *Glossarium mediae et infimae Latinitatis.* art. Sabelus.

q.) Maga egy igaz nyuszt-bőr, Zobel, gyakran 200. egy egész bunda pedig 10—12 ezer tallérba kerül; innen ritka az igaz, 's az Ausztriai brodalomba 1812-től 1816-ig csak 182. darab hozott-be. Képez *Darstellung der Fabrik und Gewerbeswesens 1. Theil* S. 333.

Wanoch Adám Szvederniki paraszt, latin költő Trencsin vármegyében.

Tek. tudós Horvát István úr az 1835 évi Tudományos Gyűjtemény' IXdik kötetében, 125dik lapon azon Szvederniki parasztról, ki egyszersmind latin költő, ezeket közli; „Születik — ezt szokták mondani — a' Költő 's nem tanítás általlészen. Igazolja ezt Wanoch Adám Trencsin vármegyei Szvedernik falunak Sírásója (vespillo)*, ki mind a' mellett is, hogy csak az alsóbb (!) oskolákat végezte, 's azóta folyvást paraszti munkákat gyakorol, a' legnagyobb könnyűséggel írja a' valóban figyelemre méltó deák verseket. A' Vág vize nagy kiáradásának káros következtéseit egy hosszú Költeményben olly szerentsésen előadta, hogy azt a' mívelt munkákat kedvelő finnyás Olvasó is gyönyörködve hallhatja. Ezt, nagy kiterjedése miatt, itt nem közölhetem: hanem ide iktatom egy rövidebb alkalmi versét, mellyet Trencsin vármegyei tartózkodásom idő szaka alatt egy barátságos nemes szív közölt velem. Következik itt az alkalmi költemény' közlése a 126dik és 127dik lapon,**) 's a' végén ezt teszi hozzá Horvát István úr szokott szabadlelkűségével: „Ha, a' mit sok együgyű tselekszik, keveset fogunk gondolni Cicero, Horátius és Virgilius hatalmas nyelvével, majd a' falusi sírásók nálunk a' míveltségnek nagyobb fokán fognak állani. Szeressük lángoló hévvel nemzeti nyelvünket, mert ez legszentebb kötelességünk; de gyakoroljuk illő és szükséges gonddal azon tudós nyelveket is, mellyeknek örökké becsben maradandó Remek Íróik vagynak! — Költőink Schiller, Wieland és Góthe szerepét szeretik játszani, feledvén: hogy e' nagy Német Költők előbb lábaik alá szegték a' Görög és Római Classica Literatura temérdek kintseit, 's úgy kezdték a' Német Nyelvet dítsoítani.“

Mivel ezen közlés igen rövid és hijános 's részszerint nem is helyes (p. o. ezen állításra nézve, hogy Wanoch csak az alsóbb oskolákat végezte), bátorkodom itt bővebb és hiteles tudósítást közleni Wanoch parasztról és költőről, midőn Masznik Vilmos úr, Csáky

*) inkább: volt sírásója és mostani notariususa (jegvzője) R—y.
 **) Abból egy részt közöltem az Aehrenleseben 1836: Nr. 31.

Ludmilla grófné gróf Csáky István özvegye számtartója Budetinban nekem róla hosszabb tudósítást írt 's maga a' Szvederniki költő engemet hozzám intézett latin költeménnyel meg tisztelt.

Wanoch Ádám Szvederniken, gróf Csáky István özvegye Budetini uradalmához tartozó tót faluban, született római kathol. szülőktől 1776 esztendőben, November 17dikén, 's kereszteltetett a' nagy Divinai római-kathol. plébaniában. Már gyermek korában nagy hajlandósága volt a' tanulásra. Mivel pedig szülői szegény parasztok voltak, kevés kilátása volt a' tudományos pályának elérésére. Még is elébb a' Divinai falusi iskolába járt 's itt az olvasást és írást tanulta, azután szülőit hathatós kéréseivel arra bírta, hogy neki a' Solnai gymnasiumban tanulónak, hetenként a' legszükségesebb élelmet elküldenék. A' Solnai gymnasiumban a' latin grammatikát és a' szelid tudományokat (humaniora) dícséretesen elvégezte. Innen ment Pozsonyba a' bölcselkedés tanulása végett. Itt magános leczkék által szerzett magának szükséges pénzt. Az első philosophiai cursust végezte*), de a' második cursusban hajlandóságot érezvén magában a' Franciscanusok' szerzetébe lépésre, e' végre Galgóczba sietett. Itt a' Franciscanusok őt ugyan felvették, de midőn még Szvedernikbe szülői látogatására ment volna, némelleyek őtet a' klastromban úgy elvádolták, hogy a' Franciscanusok midőn vissza tért, tellyességgel nem vették - fel. Minden segedelem nélkül szűkölködvén Szvedernikbe ment 's paraszt lett. A' falusi község őt megkülönböztetésül elébb sírásónak tette, végre falusi jegyző lett. Mivel természeti hajlandóságot érez magában a' latin költésre az iskoláktól fogva, mint paraszt is latinul költ. Alkalmi költeményei sullyos sorsát néha néha enyhítik és jobbítják, mert nem mulasztja - el névnapok és installatiók (hivatalba béiktatások) alkalmával magának maecenásokat szerezni. Róla tulajdonképen

*) Innen kitetszik, hogy Wanoch nem csak az alsó iskolákat végezte, mint a' Tudományos Gyűjteményben állítatik, hanem hogy a' Humanitas classisait (mellyekben a' latin prosodiát és metrikát tanulta) és az első philosophiai cursust elvégezte. Tehát nem csuda, hogy Wanoch latin verseket írhat.

el lehet mondani, hogy verseket kovácsol (dass er Verse schmiedet), mert alkalmi verseket akarván költeni a' kovácsműhelybe megy, ott a' tűzhelyre ül vagy fekszik és a' kalapácsütés alatt költői gondolatokat gyűjt és versekbe foglalja, azután haza megy és otthon verseit leírja. Költeményei közt leghosszabb 's legjobb ama' kettő, mellyben a' Vág vize kiáradását 1813dik esztendőben, és a' Szvederniki patak' pusztítását 1822dik esztendőben rajzolja-le. Kár, hogy szűkölködik classicus költők nélkül. Jó volna neki Horátzot, Virgiliust, Ovidiust, Tibullust 'stb. küldeni! Hozzám intézett legújabb latin költeményéből Wanoch Ádámnak,*) ezen verseket közlöm, próba gyanánt:

Non ita mirarer, fluerent si flumina retro,
 Si tellus pisces, aequor haberet aves,
 Quam quod theutonicis mea metra novalibus **) exstent,
 Et placeat claris rustica Musa viris.
 Conditione mea sic sum depressus, ut in me
 Aspera ludibrii tela venire putem.
 Rustica barbaries non me distinguit ab arvis
 Et nisi me sola rusticitate notat.
 Hinc ita dejectus mores conformo colonis,
 Et nullo metri ducor honore mei.
 Sic mea Musa jacet nullo stimulata favore
 Et paucis libris qualificata strepit.
 Nec mihi dat latiae ruditas commercia linguae,
 Hinc jam dedisco verba latina loqui.
 Promptus inde loqui nequeo, cum verba latina
 Absque usu stygiis multa ferantur aquis,

*) A' költeményt a' költő saját, de — mint látszik — már reszkető kézzel írta. R-y.

**) Pressburger Aehrenlese 1836. Nr. 31. — Már ezen szóból novallibus, azaz ephemeridibus, mint majd qualificata szóból is, kitetszik, hogy Wanoch, ámbár a' latin grammatika ellen nem hibázik 's nem költ konyhadiákságban, mégis nem ír mindenütt tisztán (correct) latinúl. A' római Classikusok valóban nem éltek novallia, qualificata 's efféle szókkal. R-y.

Nec mihi materiam mea sors substernit honestam,
 Circa rus volitat squallida Musa meum. *)
 Si quid adhuc superest caret omni flore leporis,
 Incultaeque notas rusticitatis habet,
 Quae nisi me cogit duros tolerare labores,
 Castalicum vero damnat et odit opus.
 Praeterea viduos duco sine prolibus annos,
 Auxilio vitae deficiente gravi,
 Qualiter ergo queam placidum deducere carmen,
 Passus tanta meis impedimenta metris?
 Quod de naufragio feci lachrymabile carmen,
 Non id ab ingenio fluxit, at imbre gravi.
 Non ars faciendum, sed me fecere dolores,
 Utque asinae Balam verba dedere mihi.
 Inde tamen laetor, grates et reddo perennes,
 Quod placeam cultis munificisque viris. etc.

Közli Romy Károly.

A' menykőültés' hatása egy nyárfa' növekedésére.

A' francia akadémia' f. e. Aprilis 25diki ülésében egy Baric de la Haye nevű ur' levele olvastatott-fel, melly következő nevezetes történetet beszéli: „Mult esztendő Julius hónapjában a' menykő leütött egy nyár-fába, néhány ága a' tetejéről letöretett, az electricai anyag a' fatörzsökön lefelé jött az északi oldalon, a' nélkül hogy a' fa héjját megsértette volna, 's a' fa' tövénél a' földre sujtott, két nagy mintegy köblábnyi nagyságú göröngyöt túrva-fel. Ezen nyárfának akkor egy lábnyi kerülete vala, most pedig két lábnyi vastagságú, holott a' szomszéd fák megtartották elébbeni vastagságukat.“

Rejtett szó.

Két tagu szó az egész, neve ez hitványka gyümölcsnek:
 Ekeld elsőmet, nevezesz majd így vele ásványt.
 Vég tagomat fékezd; mert mély örvénybe vezethet.

Beöthy Ferencz.

*) Tehát, mint Virgilius Eklogáiban és Georgicáiban, canat rura et gaudia ruris! A' természet' szépségei legfelségesebbek, a' mezei gazdaság' örömei legédesebbek. Hát nem olvasta a' Szvederniki költő Virgiliusnak ama' szép verseit:

O fortunatos nimium, sua si bona norint Agricolas! etc. R—y.

Jegyzet: Az 1ső számbeli Rejtett szó: Magyarad.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

3. Pesten, julus' 9kén, 1836.

Felzólítás

a' Buda és Pest közt építendő álló-híd iránt.

Magyarország Törvényhozása — melly a' Nemzet 's Fejedelem egyesült akaratjának tolmácsa — Buda 's Pest városait álló-híddal egybekapcsolni elhatározá, 's ennek technikai létesíthetőségét ünnepélyesen kimondott törvényre állítá; melly azt tartja, hogy ezen híd felépítése vállalkozókra bizassék, kik a' dolog teljes sikeréről kezeskedhetnek, de kik viszont a' törvény szentségében leljék saját biztosságukat; fáradozásik 's kibocsátandó tókéjük díját pedig abban találják, hogy az építendő hidon bizonyos időre mindenki, különbség nélkül, fizetni legyen köteles.

A' dolog életbe hozására országos Választmány van kiküldve, fenséges es. k. főherczeg József — Országunk mélyen tisztelt Nádorának vezérlése alatt munkálandó. Közhírré fog tétetni minél előbb "milly biztosítékokat tartoznak adni a' vállalkozók, részint a' két városnak, melly ez ügy által legközelebb érdekeltetik, személy 's vagyoni bátorságát, 's nem különben vámjogi sajátját illetőleg. Az 1832^oki XXVIdik Törvényczikkelyből minden, ki illy tárgyakban vállalkozni kíván, látni fogja, melly hatalommal van az országos Választmány felruházva. E' tekintetben a' tárgy sikerére nézve legérdekesb az, hogy teljesen az érintett Választmánytul függ: a' vámjegyzéket a' mostan csupán adózóktul fizetett váltó-pénzrül, némi árnyéklatokkal, szinte ugyanazon mennyiségű pengő pénzre emelni; 's hogy továbbá ugyanazon Választmány van felhatalmazva, a' hidnak minden különbség nélküli vámfizetés mellett való használása idejét belátása szerint határozni meg.

Buda 's Pest haladó arányban nő, 's így kölcsönös közösülésük is napról napra nagyobbodik. Azon híd azonban, melly e' két várost minden időjárás daczára

egybekapcsolná, nem volna csupán e' két városnak egybekötő láncza, de az egész országé, sőt úgy szólván két hemishaeriumé; minthogy téli időben a' Duna torokatjátul fogva Bécsig ketté szakítvák annak partjai, 's még a' bécsi egybefüggés sem tökéletesen biztos. A' híd jövedelme, melly öly vámjegyzék által kerekednék évenként, millyet megállapítani az Országos Választmány hatalmában áll, 's melly sem a' két városnak, sem az általános kereskedésnek érdekeit nem veszélyeztetné, minden esetre felérne 100,000 pengő forinttal, köz hiedelem szerint 150,000re, soknak véleménye szerint pedig 200,000re is menne. És ha ennyi jövedelmet nyujtana a' híd most — minek kitudása részrehajlatlan vizsgálattul függ, milly sokkal nagyobbat adna még, a' lehetőség minden számolási szerint, jövendőben! — Több milliónak kamatját igéri tehát e' vállalat: 's csak az a' feladás: „Biztossággal létesíthető-e annak technikai része? 's valjon nincs-e szükség annyi millió tókére, mennyi a' jövedelem elégtelensége miatt semmi esetre nem kerülhetne össze?

Saját meggyőződéseim szerint állóhíd építése Buda 's Pest közt mind technikai mind pénzügyi tekintetben lehetséges, 's annak idejében elő is terjesztendem néhány e' végre egyesült társammal tett előkészületimet; de ha valahol, bizonyosan illyes roppant tárgyakban, veszélyes az egyoldalúság 's monopolium. Azon jognál fogva tehát, mellyet ez ügy körül az által nyertem újonnan, hogy ó cs. k. Főherczegsége, Országunk fenséges Nádora, egy, időnyerés és a' szükséges előkészületek tétele végett addig is, míg az Országos Választmány teljes számban egybegyülhet, ennek tagjai közül kinevezett kisebb választmány elnökségét személyemre méltóztatott ruházni — felszólítom ezennel Földtekénk minden pénzeseit, vállalkozni-szeretőit 's technikai ismeretekkel biróit „Méltatnál: e' tárgyat figyelmükre, vizsgálának azt meg, 's állitnák józan számolás alapjaira; szabad hozzájárulás által világlik ki legbiztosabban és szaporábban a' Való. Minden e' tárgyi küldeményt vagy netaláni kérdést pedig egyenesen hozzám Pestre kérek intéztetni. Pest jun. 10. 1836. *Gróf Széchenyi István.*

mint a' Buda 's Pest közt építendő álló-híd tárgyában kinevezett kisebb választmány elnöke.

*Czáfolata azon Antikritikának, melly a' Kri-
tikai Lapok Vdík füzetének 131—136 lapjain
Szegevári névvel jeleltten adatott Szent István
Magyar Király' Salamon nevéről.*

Az antikritika írója, hogy az olvasót meggyőzze arról: mennyi hitelt érdemlenek bizonyos tudósok felfedezései, el mondja: miképen Horvát István, az 1833ki Tudományos Gyűjtemény VII. kötetének 123dik és 124dik lapjain korán sem födözött fel valamit, 's hogy az, a' mivel ő dicsekszik, épen nem került el mai napig mindegyik magyar író figyelmét, 's hogy már Horvát István előtt is voltak Magyarországnak történetbuvárai, kik a' historiából valamicskét tudtak.

Ezután fel hozza Cornides Dániel szavait, mellyekkel azt igyekezett behizonyítani: hogy Istvánnak nem Salamon volt neve, és hogy az angol, és normann különben hiteles írók munkáiban állott puszta S. betűt, a' könyvkiadók, és nyomtatók magyarázták el a' képen: hogy az eredeti kéziratban csupa S. betűvel jelelt Stephanus nevet Salamon névvel fejezék, és nyomaták ki.

Horvát Istvánnak, Fordun János skóczi történetíróból fel hozott sorokban gyökerezett állítása azonban, épen ellenkezőt bizonyít, mint a' Cornidesé; mert ha figyelmetesen elolvastatik, nyilván bizonyítja: hogy az [könyvhiba tellyességgel nem lehet, és hogy Szent Istvánnak keresztség előtti neve valóban Salamon volt; melly állítás pontban ellenkezik a' Cornidesével; a' hely elhatározó, és elkerülte; mindegyik magyar író figyelmét -- el határozó a' mennyiben azt bizonyítja: hogy Istvánnak Salamon neve volt meg kereszteltetése előtt; el került pedig mindegyik magyar író figyelmét, a' mennyiben senki sem hivatkozik Fordun Jánosnak Horvát István fel hozta szavaira, következésképen ezen fel fedezés új, és azon fel fedezésnek dicsősége Horvát Istvánt illeti.

Hogy Cornides Dániel szinte forgatta Fordun János történetes könyvét, ki tetszik az antikritika írójától említett könyvének 238dik lapján olvasható szavaiból, mellyeket annak behizonyítás' a hoz fel: hogy Agatha sz. István leánya volt, és hogy az angol Eduardnak adta azt Szent István feleségül, Fordun János érintetem könyvének 689dik lapjára hivatkozik is Johannes Fordun apud Cale (Gale) loco cit. pag. 689'; melly hely csak nyolcz lappal követi a' Horvát István idézte

helyet; hogy azt Cornides fel nem hozta, nyilván onnan eredt, mert elkerülte figyelmét, különben azt kellene hinnünk: hogy csak azért nem hozta fel, mert tagadásának támaszát nem találta benne, a' mi történetírói fogyatkozás, történetírói bűn lenne, a' mit hogy hinni meg szünjünk, természetesen azt kell hinnünk: hogy azon elhatározó hely igen is elkerülte figyelmét.

Cornidesnek a' Szent Istvánra ruházott Salamon névről való tudomását, 's hogy ő nem csak egy két írónál olvasta az állítólag hibás Salamon nevet, azt senki sem tagadta, de hogy Horvát Istvánnál e' részben többet tudott: mert Ordericus Vitalison kívül még hét másnál is olvasta a' hibás Salamon nevet, következetesen állítani nem lehet; mert hiszen az antikritika írója maga hozza fel a' Kritikai Lapok 132. lapján Horvát István imé' szavait: „Innend érthetni, miért nevezik (übb angol és normánuus írók (ezek közé tartozik Ordericus Vitalis is) azon magyar királyt, kinél Edmund angol királynak fiai számkivetésben voltak, Salamon királynak“ mellyek nyilván tartják: hogy Horvát István nem csak Ordericus Vitalisnál, hanem több más angol és normannus írónál is olvasta az István Salamon nevét, de olvasta Fordun János történetírónak azon elhatározó helyét is, melly megbizonyítja: hogy az egész Salamon név feletti zajgás végtére is több egyéb volt, egy kis bibliographusi hetvenkedésnél, mint az antikritikai gyanus czélzatu írónak fonak ítélete tartja, és hogy az ő intése, semmi például nem szolgál még arra: hogy Horvát Istvánnál csak pusz a fény az, a' mit a' magasztalók aranynak hirdetnek.

Béla király' Nevetlen íródeákjáról.

(Folytatása 's vége.)

Ámbár ugyan a' nevetlen íródeák által említett bővsége a' nyusztoknak, az Ural hegyei' vidékére mutatja a' Magyarok régi lakhelyét; minthogy azonban azokkal [Kamcsatka is bővölködött: ennél bizonyosabbra mutat a'

Második környülállás, úgymint az arany', ezüst', és drágakövek' bővsége, mellyben Thúróczy is meg-egyezik. Ezt északi Ásiában az Ural hegyein kívül másuva alkalmaztatni nem lehet. — Előbb tudta tehát nevetlen

íródeákunk (rr) Scythia' gazdagságait, mint annak mostani birtokosai. Találatnak ezek leginkább az Altai hegynek azon részén, melly Koliwannak neveztetik az Irtisch és Bija vizei között, és a' Nercsinsk ezüst, ón és rézzel bővölködő hegyen, hol most is régi bányák maradványi láttatnak (s), a' Bermi, Orenburgi, Tomszki 's Irkutzki helytartóságokban (t). Galetti esztendőnként az aranyat 48,000 az ezüstöt 1,200,000 az ónt 6 millió, a' rezet 180 millio fontra (u), Bisinger pedig még többre teszi; az újabb idejű bőv platinát ide nem számlálván. — De még a' nevetlen íródeák előtt jóval Herodotus (v) istudta azon kincseket. Ugyanis azt mondja: Issedones sunt qui narrantibi homines quos dixi unocules et grypas auri custodes. (*Καί τὸς χρυσοφύλακας γρυπας εἶνα*). De már Herodotus előtt is 200 esztendővel Aristeas Aramispea nevű vitézkölteményében ezeket említi.

Hogy pedig nagy Magyarország (Hungaria magna vagy Paskatir) éppen azon vidéken vólt, megmutatják a' régi utazók Plancarpin János franciscanus, és Ascelin dominicanus barátok 1246ban a' magok utazásikban Bergeron francia kiadása szerint a' 8. 48. 57. lapon; ismét Rubruquis Vilhelm 1253, a' ki Paskatirt vagy nagy Magyarországot éppen az Irkutzk vizéhez teszi mind földabroszában, mind pedig utazásában a' 13 és 48 lapon. Sót Marco Polo is 1280 tájban teszen említést az ásiái Magyarokról, midőn Kublai nagy Tatárországi fejedelem pompáit leírván azt mondja, hogy sok ágyasokat tart, mert van a' Tatárok közt egy nemzet, mellyet Ug-rácznak hívnak, mellynek igen szép és jó erkölcsű asszonyi vagynak. (x) Abulgazi (y) is emlékezik a' Mad-

- rr.) Íródeák nem vólt régen olly alacsony név mint most. Angliában most is sok hivatalok elerc, melly annyit tesz mint de ák, névvel neveztetnek.
- s.) Georgi Beschreibung aller Nationen des russischen Reichs. S. 204.
- t.) Balbi Handbuch des geographischen Wissens, 2-ter Band 2-ter Theil p. 10. 20.
- u.) Galletti Allg. Weltkunde. Pest 1806. p. 198.
- v.) Herodotus IV. 27.
- x.) Bergeron, Voyages faits principalement en Asie dans les 12 13. 14. et 15. siècles, par Pierre Bergeron, à la Haye 1735. 4-o 2-tom. — Ez igen ritka könyv nálam megvan. — Hakluyt angol kiadását még nem láttam.
- y.) Histoire genealogique des Tatars p. 45. 90. 91. 207.

sarokról, a' Tadsikról és az Ujgurokról. Hogy a' Mad-sar Magyart jelent, hangja mutatja. Hogy Tadszi vagy Tacszi mongol nyelven együgyűt jelent, ugyanó mondja; Turkestánban most is úgy neveztetnek az együgyűek; magyarul is a' Tiszán túl a' szamarok most is tatsinak vagy tsatsinak neveztetnek. — Hogy még I. Károly király idejében is fennállott nagy Magyarország, kitetszik XXII. János pápának 1329 annak fejedelméhez Jerethánhoz küldött leveléből; sőt még azután 15 esztendővel is VI. Kelemen pápa írja 1343ban Janibégnek a' Tatárok fejedelmének a' keresztyén vallásnak Gregorius és Elias de Hungaria minoriták által gyarapodását, melly levelet Raynaldus után kiadott főtiszt. és, nagys. Fejér György úr (z). Hogy pedig tovább nem terjedhetett, a' muszka herczeg akadályoztatta - meg, félvén a' pápa' hatalmától (aa). — Ujgurok ugyanazok voltak - e az Ungarokkal? nem tudom. Klaproth tagadja; de ha Abalgasi szerint Tobolsknál és Irtisnél laktak, a' hol az emlitett utazók szerint még Gingischkán halála után Hungaria magna vagy Paskatir volt; akkor többet hiszek az ott hazafi Abulgasinak és a' misszionariusoknak, kik közelébb éltek azon időhöz, mint egy mostani írónak. — A' Gingischkán történetei Csinországi (China) írója (bb) mind azt, hogy az Igori fejedelem meghódolt Gingischkának, mind pedig azt, hogy az orosz fejedelem elfogattatott és feje vétetett, megírta. Megírta a' Batu tatár khán Sajó mellett volt ütközetét is, és hogy az ütközet elején a' Tatárok megverettettek, úgy hogy haza akartak menni; de Sonpontay által neki bátoríttatván, győztek.

Ezekhez járúl Strahlenberg (cc) szerint az is, hogy kevéssel ó előtte találtattak Sibériában a' Baskirok' tartományában, arany és ezüst bányák, nevezetesen Dauria tartományában Argun mellett olly ezüst bánya, mellyet a' keleti Tatárok esmertek Marco Polo szerint, ki azon északi részeken az arany, ezüst, drágakő, nyuszt és her-

z.) Fejér Cod. Dipl. tomo VIII. vol. III. pag. 361. VIII. IV. 326. 450.

aa.) Aeneas Sylvius in 2-a Asiae parte pag. 129.

bb.) Histoire de Gentsischkan tirée de l'histoire chinoise à Paris 1739 4-o pag. 15. 41. 104.

cc.) Strahlenberg descr. hist. de l'empire de la Russie, Amsterd., 1767. 8-o tom. I. p. 45.

mely bővségét gyakorta emlegeti (dd). Tudós Jankovicsunk ezekhez azt teszi (ee), hogy az arany és ezüst bányák régi nyomdokait Pallas (ff) Sibiériában feltalálta 's a' tudós világ előtt nyilván hirdette, hogy Ásiának északkeleti részén a' Jencseo folyóviz mellett laktak a' Magyarok, többnyire mind magas dombok hányásaiban temetkeztek, ezek között azokat, mellyekben legtöbb kincset, azaz arany, ezüst 's drágakövekkel kirakott ékességeket, nem vas hanem réz fegyvereket, lószerszámokat találnak a' lakosok, az ott lakott Magyaroknak tulajdonítják; következésképp hogy azon gazdag aknákat nem mások mint a' Magyaroknak elődjei mivelték. Ugyan azt mondja a' tisztelt tudós állítása szerint Gmelin is (gg).

Ezek összevetéséből a' jó - ki, hogy Béla nevetlen írődeákja ebben sem hazudott; sőt az igazságnak olly kedvelője volt, hogy az Herodotus', Aelianus' és Thüroczy' griffmadarait is, mint meséket, nem említette.

Nagy Gábor.

Nagy Károly császár' bibliája.

E' pompás kézirat, melly nem rég Londonban 1500 font sterlingen (15,000 forinton ezüst pénzben) adatott - el, következő czímet viseli: *Biblia sacra*

dd.) Marco Polo voyages, édition de Bergeron, p. 29. 47. 54.

78. 160. 162.

ee.) Tudományos Gyűjt. 1821. VII. 38.

ff.) Pallas Reise durch verschiedene Provinzen des russischen Reichs 1774—76. vol. V. gr. 1-o mit Kupfern. — Ejusdem Sammlungen historischer Nachrichten über die mongolischen Völkerschaften 1. Th. 1776. 4-o.

gg.) Gmelin (Joh. Georg.) Reise durch Siberien. Götting. 1751.

in 8-o vol. IV. — Gmelin (Sam. Gottf.) Reise durch Russland.

Petersb. 1771—84. in 8-o vol. IV. A' dombok alá volt

temetkezések példáit látjuk Bene vitézben a' Bene pusztán;

úgy az 1ső Gejza fundationalisában is 'a' Garan melletti

monostor részére 1075. *exhinc ad sepulturam*

Gundraidi in monticulo, ubi antiquorum

latina ex versione sancti Hieronymi, codex membranaceus seculi VII. (?) scriptus manu celeberrimi Alcuini, venerabilis Bedae discipuli et Carolo Magno donatus die qua Romae coronatus fuit. Alcuinus Yorki születésű vala Angliából és Bedának tanítványa. Nagy tudománya híre magára voná Nagy Károly császár figyelmét, 's ez őt megkérte, hogy az ő és gyermekei' oktatását vállalná - fel. Alcuinus e' hivatalát a' császár' teljes megelégedésével hajtá végre, ki őt barátságával tisztel meg, 's nékie több egyházi beneficiumokat ajándékoza. Nagy Károlytól felszólítatván Alcuinus 778ban hozzá fogott a' Szent Hieronymus' biblia deák]fordítása' vizsgálásához. E' célból kezdé - el ezen pompás kézirat' készítését, mellyet 800ban végze - el. Minthogy ekkor már igen öreg vólt az útazásra, barátja és tanítványa Nathanael által küldé - el azt Romába, hol ez Nagy Károlynak 801dik esztendő' első napján, koronáztatása szertartási alatt nyújtá azt által. Iső Lothár Nagy Károly' unokája, miután a' francia királyi széket elveszté, mint barát Prüm kolostorba ment Lotharingiába, 's oda vitte magával Károly' bibliáját. A' kolostor 1576ban szétosztatott, de a' benedictinusok ájtatos tisztelettel őrzék - meg a' bibliát, mellyet magokkal elvittek Grandvalba, Basilea' szomszédságába. Ott marada az mind addig, míg a' baseli püspöki megyét a' francia seregek 1793ban elfoglalák, midőn az apátság' minden vagyona elvétellett. Ezen esztendőben lett e' biblia Bennot úr' tulajdonává, ki Delsbergi előlülő vala, 's ki azt 1822 - ben utolsó birtokosának Speyr Passavant úrnak eladá. E' könyv hitelessége mellett a' legnagyobb tekintetű bizonyosságok állanak, úgy hogy a' felől kételkedni sem lehet.

Rejtett szó.

Az egész hat betűt, a' két végsőn leled,

Nem török nem zsidó! nem kedvből neveled.

Most már nem ékesség, jól lehet hajdani

Apáink azt szokták felőle tartani.

Szűts Ignátz szatmári fi

Jegyzet: A' 2dik számbeli Rejtett szó.: Köhény.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

4. Pesten, július' 13kán, 1836.

*Geyza herczegünk' fiának, első királyunknak,
Stephan, vagy Salamon volt-e igazi neve?*

A' szóváltást, ha igazság-nyomozásból keletkezik, ki ne becsülje? ha csupa feleselésből, a' nyílt igazság homályosítására, ki ne átalja?! Illy nyílt igazságnak állítom én, hogy Geyza herczegünk' fiának, első királyunknak, Stephan (István) 's nem Salamon volt igazi neve: minekutánna mind okleveleink, mind az egy-, 's közelségbeli írók ötöt Istvánnak 's nem Salamonnak vallják:

I. A' tizenegyedik századból:

1.) Az oklevelek: In Nomine Domini Dei Summi Stephani Rex. Kiadta Horvát István. Ezen kívül még más önmagától I. Geyzától, sz. Lászlótól eredett oklevelekben is.

2.) Fulbert, ki carnotti püspök volt 1007—28kg Bonipert Pécsi püspökhez: „Precantes, ut illam novam et gloriosam adoptionis prolem summi regis, Regem videlicet Stephanum, ex nostri parte salutes“ Cod. Dipl. Tomo I.

3.) Peclarn Alold, ki Albert Austriai Marchió káplánja, 's így tős szomszédunk, sz. királyunkkal éppen egy idős volt: „Geyza vero Ungarus pacis fructum dulciter quoque gustavit, dum sequentibus annis illustratus lumine fidei agnovit verum Dominum, ac Deum Jesum Christum. A cujus deinde filio, Stephano, Hungaria in regnum florens, et christianum transivit.“ Igy írt 980 eszt. apud Hanthaler Tomo I. P. II. Fast. Campilil. p. 1279.

4.) Ademar Engolismen 1034dik eszt. tájban: „Sanctus autem — convertit ad fidem Ungariam provinciam. Regem Ungariae baptisavit, qui vocabatur Geitz, et mutato nomine in Baptismo, Stephanum vocavit, quem Otto imperator in natali Protomartyris Stephani a baptisate excepit. — Rex quoque supra dictus filium suum baptisare jussit et Sanctus — imposuit ipsi nomen, sicut sibi Stephanum. Postea vero ipsi filio ejus Stephano Otto imperator sororem Henrici, postea imperatoris, coniugio dedit.“ In chron. tom. III. lect. antiqu. Canisii pag. 61. edit. Amstel. 1725.

Második Felelztendő:

5.) Glaber Radulfélt a' Xidik század közepe előtt: „Ipsa Ungarorum gens — cum suo Rege Stephano ad catholicam fidem conversa, quae prius consueverat crudeliter rapere aliena, libens impertitur pro Christo propria“ lib. 1. cap. 5.

6.) Contractus Herman. (1038dikra) Stephanus Ungarorum Rex bonae memoriae obiit, qui se ipsum cum tota gente ad fidem Christi ex gentili errore convertit.“

7.) Scotus Marian Chronographus azon 1038dikra: Stephanus Rex Ungarorum Christianus oöiit, qui cum omni gente sua ad fidem convertitur.

8.) Gemblacensis Sigebert 1010dikre: „Gens Ungarorum — hoc tempore ad fidem Christi convertitur, per Gislam imperatoris sororem, quae nupta Hungarorum Regi ad hoc sua instantia regem adduxit, ut se, et totam Ungarorum gentem baptisari expeteret, qui in Baptismo Stephanus est vocatus.“

9.) Sz. Pantaleon királyi Kronika írója 1002re mond: „Horum (Henrici imp. et Brunonis episcopi) sororem — Rex Ungarorum Stephanus in coniugium expetivit“ apud Eccard. Tomo I. col. 899. 's több más írók is.

10.) Hartvich, sz. István életének írója: „Plebs enim gentilis christianae fidei ingo colla reneuebat submittere, et cum principibus suis a' Dominio Stephani se subtrahere moliebatur. — Hunc Deo dilectus Adalbertus chrismali baptismate secundum credulitatis suae veritatem intinxit.. Nomen sibi impostum est Stephanus.“ Pag. 122. 's többször.

II. A' tizenkettödik századból:

1.) Az oklevelek: Kálmán, Ildik István; Ildik Béla, Ildik Geyza, IIIldik Béla királyaink első királyunkat mindég Istvánnak, nem Salamonnak nevezik.

2.) Saxo Annalista, kimár 1076ben élt: „Stephanus religiosus Ungarorum rex obiit, qui cum omni gente sua ad fidem Christi conversus fuerat; hunc S. Adalbertus Episcopus et martyr baptizavit.“ Ad an. 1038. apud Ecc. tomo I. col. 469. Qui postea Sephanus in baptismo dictus est“ ad an. 1002. ibid. p. 388.

3.) Frisingai Otto, a' kegyes Leopold Austriai Marchiónak fia: Ildik Henrik császárról ír: „Sorore quesua Gisila Stephano, Ungarorum regi in uxorem data.“

4.) Eugenius IIIldik pápa Egilbert Bambergi püspökhez 1146ban Ildik Henrik császárról így írt: „De regis Stephani et totius Ungariae conversione, Domino cooperante, per eum

facta—multa cognovimus.“ Actorum SS. Julii tomo III. p. 716.

5.) Sz. Istvánt, Magyarok első királyát emlegetik: A' római Martyrologium, és római Breviarium is Julius hónap 15kére 's a' Sz. Gellért életének írója is; mellyet kiadott Batthyány Ignác püspök, 's a' t.

III. A' tizenharmadik századból:

1.) Az oklevelek: Ildik András a' Sz. Istvántól adott arany szabadságot a' Magyarok kérésére megerősíti 1222ben. IVdik Bela 1263ban „Qui (Deodatus) etiam Sanctum regem Stephanum praenominatum, cum sancto Adalberto Episcopo, de fonte baptismatis sublevavit L. Codex. Dipl.

2.) Albericus Monachus: „Dicunt Hungari, quod Sanctus Adalbertus, Episcopus Pragensis, regem Stephanum ad fidem convertit, et baptisavit,“ apud Leibn. Access. hist. tom' II. p. 45.

3.) Chronicon Verdense: „His temporibus S. Adalbertus, Pragensis Episcopus, Stephanum regem Ungarorum, cum multis baptizavit.“ Ad an. 1028. apud Eccard. tom. I. col. 469.

4.) Ferrariai Riccobald: „S. Adalbertus Episcopus Pragensis, natione Bohemus, agnoscitur: hic baptizavit Stephanum Regem Hungariae — Hic rex Stephanus virtutibus fuit insignis, qui baptizatus fuit a beato Adalberto. Apud Murat. Script. Ital. tomo IX. col. 240. 241.

5.) Abbas Urspergensis Krónikájában 1001 eszt.re: „Horum sororem bonae memoriae foeminam Gisela Rex Ungarorum, qui Stephanus dicebatur, in coniugium expetivit.“

6.) A' Turóni Krónika írója 1226. tájban: „Tunc Ungari fidem recipiunt — ille vero Rex baptizatus, Stephanus est vocatus.“ Ed. Martene Script. vet. tom. V. Col. 918.

7.) Dandulus: Per idem tempus Stephanus I. Rex Ungarorum, qui Geysae Duci patri suo in regno successit, praedicatione S. Adalberti Pragensis Episcopi, et suasione Giliae sororis Henrici, quam in coniugem sumserat, fidem Christi cum populo suo devota suscepit“ Script. Ital. tom. XII. et IX. col. XLVI. et 233.

8.) A' Turóczi Jánostól kiadatott Krónika: „Deodatus — cum Sancto Adalberto, Pragensi Episcopo, S: Regem Stephanum baptizavit.“ Parte II. cap. 10.

9) Ide járul Kéza Simon kronikája. ki Sz. Istvánt Geyzától 969ben születettnek mondja, 's a' t.

Ezen hiteles tanuknak 's körülállásoknak tekintetére nézve, ki kételkedhetik egy két idegen, messze földi, később korú írónak szavára, hogy Geyza herczegfiának, első Királyunknak, igazi neve István, és nem Salamon volt légyen?! — Azt se mondhatni okosan, hogy kereszteltetése előtt hivattatott légyen Salamonnak: erről tudósítva vagyunk Ditmar Merseburgi püspök által, ki azon korban élt: „Hujus Regis Pannonici Stephani pater erat Deius (Geux) nomine, admodum crudelis — Imperatoris autem praedicti (Othonis III.) gratia et hortatu gener Henrici, Ducis Bavariorum, Waic in Regno suimet Episcopales cathedras faciens, coronam et benedictionem accepit“ pag. 360, 420. Se a' rebesgetett Fordun János, se Vitalis Orderic, vagy akármellyik angol vagy normann író ennek ellent nem mond; csak egyik se mondja, mint Ditmár, hogy kereszteltetése előtt neveztetett volna Salamonnak. 'S hihető-e, hogy ők csupán nevezték volna őtet kereszteltetése után is pogány Salamon névén? Sőt hihető-e, hogy Sz. Istvánnak pogány-kereszteltetése előtti neve Salamon volt légyen? — Mivel Agathának Magyar király leányának, Attya nevét a' legjelesebb angliai és scotiai írók éppen elhallgatják; némelleyek meg a' Salamon név helyett nyilván Istvánt (Stephanus) írnak: nem valóban helyesen hozá-e ki, mint jó kritikus, a' T. Cornides Daniel: „Palam est, mendum in Salamonis nomine cubare certo certius. Quippe exploratum habemus, anno 1017. summae rerum apud Hungaros, praeter S. Stephanum, alium praefuisse neminem, Salamonem autem regem illo tempore ne natum quidem fuisse, quin imo nullos unquam procreasse liberos. Quapropter error tam monstrosus, sicut excusationem non habet facilem, ita vetustis, quos laudavi, scriptoribus attribuendus profecto non est; Librariorum sine controversia hoc vitium fuit, pro Stephano Salamonem substituentium.“

Azt se hihetem, hogy T. Cornides Daniel a' magasztalt Fordun János vallását végig nem olvasta légyen; hanem, nem ok nélkül, abba hagyta. Több olly messzeterjedt olvasású, és józan ítéletű íót kívánnék hazánuak, mint ő volt, egyetemen nem a' csupa bő olvasás teszi a' jó Historikust, hanem a' Kritika és Logika kiváltképpen. „Et refellere sine pertinacia, et refelli sine iracundia, parati sumus.“ Cicero Quaest. Acad. lib. II.

Pázmány mint egyházi szónok.

A' halhatatlan nevű Pázmány, kinek érdemei két század mulva is köztünk áldáskodnak, nem csak lelketlen kincseit áldozá-fel tudományos intézetek', 's Egyetemünk' alapítására, hanem lelki és testi tehetségeit is az erkölcs országának terjesztésére szentelé. Ezt életerejének enyésztéig buzgón folytatott egyházi szónoki pályája bizonyítja. „Harmincz évi predikálása után (saját szavai) kezdett gondolkodni beszédének nyomtatásáról, 's főleg azért mert a' papok szűk volta miatt *Licentiatu*okra kellett bízni sok helyeken, hogy *Postillát* olvassanak.“ Megjelent az óriási munka „*Postilla*“ cím alatt, *kilenczvennyolcz* beszédet *tizenhárom* tanúságot és egy pásztori intést foglalván magában. „Bezzeg — így ír erről ön maga — ha ifúságomban szándékoztam volna predikációim nyomtatására, másképen rendelhettem volna írásimat. De noha nem mondhatom ezeket a' predikációkat hamar műnek, melly hammas szokott lenni; mivel csak a' nyomtatása is *három esztendő*t kívána 'stb.“ A' példányok — becses magyar olvasó közönség! — rögtön elkelték, 's az anyaszentegyháznál, hazájáról és nemzetéről igen érdemes tiszteltem főpapnak *Postilláját*, előbb hív halgatója, aztán utódja és lelkemása *Széchenyi György* esztergami érsek már 1694ben „*Vasárnapi Predikációk*“ cím alatt kinyomatá. (4d. 1248 l. — az 1768-dbeli kiadás 1276 l.). Szándékozott a' nagy szónok több üszögében lévő ünnepei predikációit is kiadni, „de mivel romlott egészségem derék munkára alkalmatlanná változott — így szól a' k. olvasókhöz — itt végezem predikációmat.“ 'S valóban Pázmány Nagy-Szombatban 1635ki karácsony napján predikált utószor „sok és nehéz akadózással, sőt félbeszakasztással.“ Ezért, miután a' most említett beszédet ki hagyá nyomtatni, értesítését így végzé: „Álítom, hogy e' leszen vége a' *negyven esztendő*től fogva való predikálásomnak: mert mellyem fulladási, hurutok és belső szelek szaggatási, emlékezésem fogyatkozási, fogaim kihullási, egyéb mindennapi sok nyavalyákkal egyetemben alkalmatlanná tettem a' predikálásra.“ Pázmányból mint szónokból —

mert a' „Kala uz“ 'stef. harczoló iratok — csupa erkölcsi, 's a' társas élet viszonyait érdeklő lélek lehel, olly lélek, mellyre minden szempontból méltán illet:

„Purpura virtutem, doctrinam scripta loquuntur;

Magnos magna decent: utraque summa fuit.“

Magyarok' elhunyt egyh. Cicerója! a' Te dicső lelked nyujtotta vezérvonala után ballag szónoki pályáján azon kisdéd is, ki jelenleg a' legméltobb tisztelet', a' legérzékenyebb háladatosság' adóját lefizeté. Egykor Istenéhez 's nemzetéhez buzgón ragaszkodott, már boldogult lelked vezérelje ezután is tisztelő

Gyézadat.

Magyar borismértető egyesület.

Az idei pesti lóversenykor jun. 7kén tartott borismértető-egyesületi közgyűlés nevezeteseb határozati e' következők: Pregardt János urnak, ki noha nem tagja ez egyesületnek, még is annak ügyét mint ideigleni választottsági tag és pénztárnok hazafiui fáradozása által hathatósan előmozdítá, az egész gyűlekezet nyilvános köszönetét jelenté ki. — Az Egyesület e' közgyűlésben végkép megalapítván magát, az előre kinyomtatott szabályok, némelly változtatásokkal, mellyek a' tagoknak különösen is tudokra lesznek adva, helybenhagyattak. — A' nagy Közönségre nézve is azonban nem lesz érdektelen tudni, tudni, hogy az Egyesület jelenleg 77 tagból és, néhány tag több részvényt vevén, összesen 83 részvényből áll. Ezentul a' tagok közgyűlésben fognak titkos golyózás által a' jelenlévő szavazók két harmada többségével választatni, ebéli szándékjoknak eleve tett kijelentésére. Közgyűlés évenkint rendszerint egyszer tartatik Pesten a' lóverseny alkalmakor; az elnök azonban rendkívüli gyűlést is híhat egybe, de mindig Pestre az ott tartatni szokott valamelyik vásárkor. Jelenleg a' jövő évi József-napi vásárra határozatott közgyűlés. — A' József-piaczon Almásy házban lévő eddigi bor-rakhely a' mostani 83. részvény közt egyenlően felosztatik; mindazon részes pedig, kinek a' részvénye után járuló helynél később beküldendő nagyobb mennyiségű borai számára több helyre lenne szüksége, az e' végett készítendő új állások' költségeiben, a' választmány közbejötté 's elrendelésével, beküldött borai azon nagyobb mennyiségének aránya szerint fog részesíttetni.

A' választmány az árus és bor beküldő egyes tag közt támadható mindennemű kérdésre nézve, mint kölcsönös egyezés-sel megbizott compromissionalis bíró fog ítéletet hozni, mi-ben az árus is teljes megnyugvását nyilván kijelenté. — Azon esetre, ha a' külföldről nagyobb számu borküldésekre határozatlan rendelés találna érkezni, a' megrendelt nemű bornak az egyesületi pinczékben találtató minden fajából tartozik az árus próbát küldeni, oda mellékelvén egyszersemind az egész borlajstromot is. A' láda, mellyben bor küldetik, a' beküldő tag tulajdona marad. — A' szabályokban érintett pincze-vizsgálat a' választmány által vitetik végbe. — Ha a' kóstoló-küldöttség az Egyesület pinczéiben elromlott bort találna, az a' bor-lajstromából azonnal kitörültetik. — A' szabályok 3dik pontja' következtében jelentetett a' közgyűlésnek, hogy Schön-bauer doctor és Fischer kereskedő urak Pozsonybul ajánlkö-zának, hogy mintán ők saját használatukra is nagy mennyiségű jóféle dugaszt hozatnak Franciaországból, 's többféle üveg-gyárokkal érintésben állanak, mind dugasszal mind üveggel készek az Egyesület' tagjainak eredeti áron, kevés gond-dij (provisio) mellet szolgálni, — mi mind a' jelenlévő tagok ré-szirül tudomásul vétetett. — A' szabályok értelmé szerint a' jövő löversenykori közgyűlésig e' következő részes urak nevez-tettek-ki választmányi tagokul: Andrásy György gr. elnök (ki-nek, mint ez intézet' megindítójának 's eddig is szokott haza-fiu buzgósággal munkálkodott ideigleni elnökének a' gyülekezet nyilvános köszönetét jelenté) Podmaniczky Lajos báró másod-elnök, továbbá Bartósságh József, Dercsényi Pál, Mayerfy Ferencz, Miskolczi István, Patay József, Schams Ferencz, Ürményi János. Jegyző: Szekrényessy József. — Választmá-nyi ülés-tarthatása 3 tag jelenléte elegendő. Ha ki az Egye-sületbe állni kíván, ebeli szándékát Podmaniczky Lajos báró másod elnök urnál jelentheti Pesten. — Végül felszólíttatnak ezennel az Egyesület tagjai, hogy ide szánt boraikat Appiano József nagykereskedő urhoz (József piac, Almásy ház) intéz-ve a' szabályok' értelmé szerint beküldeni méltóztassanak, ar-ról tudósítván egyszersemind az árust: a' beküldött borból milly mennyiséget (hány akót, vagy palaczkot) volnának ké-pesek kivántatás esetére kiállítani? hogy így a' nagyobb men-nyiséget kereső külföldi e' részben is tüstént kielégítő felvilá-gosítást nyerhessen. Igen kívánatos, kivált most eleinte, hogy

leginkább olly borok küldessenek be, mellyekből ugyanazon minőségben nevezetesb mennyiséget is állíthat ki a' beküldő.
Pest, jun. 26. 1836.

A' selyemtenyésztés' javítása.

Dr. Bassi Milanoban a' selyemtenyésztésre nézve igen fontos felfedezést tett. A' selyemtenyésztők mindnyájan tapasztalják, mennyire kell az úgy nevezett penész (Schimmel) ragadós nyavalya befolyásától félniék, melly gyakran egy egész selyemtenyésztő intézet' bogarait elpusztítja abban a' szempillantatban, midőn azok bé akarják magokat púpázni. Bassi úgy véli, hogy ezen nyavalya' elvét, mellynek ekkorig minden nyomozása sükeretlen volt, valamelly organicus alkatban találá-fel, 's 20 esztendei vizsgálat után végre bizonyos szert lelt ellene. Hazája fiainak egyike gróf Barbo azt gondolván, hogy ezen felfedezés az europai közönség hasznára fogna lenni, tulajdon költségén egy kis munkát bocsáta közre, e' czím alatt: „A' selyemhernyóknáli penészlől, okairól, folyamatjáról, megismerése', megakadályozása' és elenyésztése eszközeiről.“

Különösségek.

„Mért vered azt a' szegény állatot,“ — kérdé egy valaki a' czigányt, ki irgalmatlanul veré elsoványodott lovát egy árokban — „azért — felelé a' czigány — mert vásárra készítém.“

Multkor a' tűz alkalmával bizonyos ember eképpen vigasztalá magát: „jobb szeretem 100 forintnál, hogy házam nincs.“

Egy másik még jobban sajnálá, hogy sőtörő mazzarát el lopák, mint hogy háza elégett — és csak későbbben tudók meg: hogy háza tűzmentesítve volt.

Simon Ferencz.

Rejtett szó.

Nem találod - fel az égben,

Földben, vízben, levegőben.

Nem az érczben, tűzben, fűben,

Sem a' hegyben, völgyben, gőzben:

Nincsen ez a' holdvilágban

Sem Buda Pest városában

Nincs a' napban, sem pokolban,

De van egy nagy, Monostorban.

Tahy Emanuel.

Jegyzet: A' 3dik számbeli Rejtett szó: Szakál.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

5. Pesten, julius' 16kán, 1836.

*Mélt. Gróf Nádasdy Ferencz úr bucsúzó le-
vele, t. Esztergam vármegye Rendeihez.*)*

Tekintetes Karok és Rendek!

Felséges Urunk' határtalan kegyelméből e' folyó hónap 14kén Mosony vármegye főispányává neveztettem. Ezen érdemeimet túlhaladó fényes megtiszteltésem midőn egy részről keblemet jobbágyi háladatos-sággal eltölténé, más részről szívemmel mind azon kinokat érezteti, mellyek az elválás' bús óráját környezik. Ámbátor ugyan minden hív alattvaló előtt nincs dicsőbb, mint imádott Királya bizodalma érdemesnek találatni; mégis midőn emlékezettel tellyes tisztí életünket öszvekapcsoló lánczok feloldatnak, szomorúsággal el nem telni lehetetlen. Nevezzék azt bár gyengeségnek; én benne csendes, jótékony enyhítést találok, nekem e' komor pillanathan igenis szükségést. . . . Mert azon Nemes Közönségtől elkell válnom, mellynek körében gyenge fáradozásaimnak zsengejít a' Hazának bémutattam, 's mellynek díszes kormányja azután gyakorlatlan kezemre bízott. Itt talált járatlanságom a' tapasztalás' szives gyámolára, itt iparom a' megesmérés' támasztó segéllyére, itt buzgalmam az egyetértés' hajlandó készségére. . . . Ez valóban elegendő ok, hogy e' Nemes Megyében tisztí pályámat életem' legszebb szakaszának nézzem; elegendő fájdalmanak inentésére!

Fogadják tehát most a' Tettes Karok, és Rendek végbücsúmat; jövendőjüket legforróbb ohajtásaim, 's ama őszinte meggyőződéseim követendik, hogy Felséges Urunkhoz való jobbágyi hűségben, dicsó Hazánkhozi szeretetben, és a' közjónak előmozdításában senki által meg nem fognak előztetni. Én minden alkalmat áldandok, melly nekem e' díszes Megye, vagy annak nagy

*) Bemiel betűivel Esztergomban közre bocsátott nyomtatvány után.

ördomű Tagjai által szives ragaszkodásom tettlegi bébizonyítására nyújtatni fog, . . . azon édes, és az időnek minden viharai közt hiven ápolandó öntudása fogván el keblemet, hogy csak tisztí viszonyaim távoznak, de szívem mindég a' Tettes Karokkal és Rendekkel marad. — Kiknek kegyességébe ajánlott, mély tisztelettel maradok a' Tettes Karoknak és Rendeknek, Fiumében Május 23kán 1836. alázatos szolgájok, Gróf Nádasdy Ferencz.

Vélemény a' kaszárnyák' elrendezése iránt.

A' Romaiak alatt sok kaszárnya épült-fel valamint Romában, úgy azon tartományok' városiban is, mellyeket ők meghódítottak: azonban ezen építvények' alkataról 's felosztásiról hitelest nem hordhatni-fel, nem maradván-fen, kivéve azon kaszárnyát, melly Pompeji városban készült-fel Titus' korában, 's melly a' Vesuv' tűzokádásakor eltemettetett együtt a' várossal, úgy hasonlólag azon kaszárnyán kívül, mellyet újabb időben Herculanium' kiásásakor fedeztek-fel, más ezekhez hasonló építvény. E' nevezett épület' alkata hosszas négyszög volt. Az udvart, avagy a' fegyvergyakorlásra szánt tért, fedett galleriák vették körül, mellyeket basis avagy papparkány nélküli oszlopok hordoztak. Ezen galleriákban voltak a' bejárások a' katona szobákba elrendelve, 's azok egyszersmind sétahelyül is szolgáltak; az épület' színterületén egy pompás színház emelkedett-fel. Ha azon építvény - maradványok, mellyeket Baies-ben 's Adrienne városban láthatni (romok, mellyek száz szoba nevezet alatt ismeretetek) nagyobb terjedelműek is amazoknál: mind a' mellett is nem segíthetnek azon idea' felvilágosítására, mellyet mi magunknak képzelünk ezen építvény - egyetemről a' pompeai katonákra nézve Camp' leírása szerint, mit talántán azon restauratio képes kipótolni, mellyet Ligorio Péter hoz-fel a' Camp Pretorie nevezetű építvényről. Az egész kerülethől jelenleg csak még egy szög áll, 's könnyen meglehet, hogy a' nevezett szerző' korában több rész állott-fen.

Olly nagy a' hasonlatosság a' Camp - Pretorie, és Camp - Pompeja építvények között, hogy azt elegendőnek tekinthetni már minden kételkedés megszüntetésére, mit ezen restauratio' hitelességéről tehetni, nem is

merhetvén Ligorio Péter az utóbb érintett építvényt, 's nem hozhatván azt vele öszehangzásba. A' Camp-Pretorie, egyenlő volt kiterjedésére nézve a' Camp-Pompejával, 's kettős környezetet nyert, mellynél az első a' katonáknak szolgált lakásul, a' másik pedig a' hadvezér' lakját foglalta magában. A' szobáknak általellenében galleriák voltak, mellyek közösülésül szolgáltak, 's egyszersmind sétálásul is. Mindenik beszegés két emeletű szobákra 's galleriákra mutat. A' külső fal négy-szögű ajtók által védetik bizonyos távolságban, mellyek nevezetessel magasabbak a' falnál, 's mellyekben változtatva vagynak a' hágcsók, azért, hogy az alsó emeletbeli szobákból és galeriákból lehessen lépni a' terrasse-ra 's a' hajlékokba, mellyeket a' régiök hihetőleg konyháknak, privéteknek 'stb. szántak vala. A' második kerületen lehete találni az excedre-t, avagy nyílt 's fedett helyeket, hol öszszegyülekezvén az agg-bajnokok, azon csatákról és győzelmekről beszélgetve mulaták magokat, mellyekben ők részt vettek. Ezen második kerület' közepén emelkedett-fel egy díszes templom, melly Augustusnak volt szentelve 's mellyben a' haditanács tartotta gyűléseit, Ámbár az egyik vagy másik mód szerint nyerte ezen építvény elrendeltetését, igaz marad mind a' mellett is, hogy ezen szép restauratiót tárgyazó Isméret fölötté hasznos az architektoniai tudományra nézve, 's különösen igaz ideát ad azon épületről, melly kétségkívül kielégítőbb annál, mellyet az újabb korban létrehozott, 's legnagyobb terjedelmű kaszárnyákról, például a' des Invalides hôtélről Parisban, tehetünk. Ha kivesszük azon egy nagy udvart, melly elég tágos galleriáktól környeztetik; úgy már az egész épületben a' nagy tágos és szellős galleriák helyett, mellyek a' Camp-Pretorie's a' kis Pompeja kaszárnyákat kellemessé teszik, — a' parisonál csak keskeny, rendkívül hosszú folyosókat találunk, mellyek két sor szoba között alkalmazvák, 's mellyek ennél fogva világosságot csupán a' folyosó' két véginél nyerhetnek, 's így tehát sötétek 's veszélyesek is. Milly nagy ehhez képest a' különbség azon szomorú képű des Invalides hôtél, 's a' hajdankori kaszárnyák között, mellyek olly nagy mértékben alkalmasok voltak nemcsak sziljók által kellemes érzelmot gerjeszteni, 's a' bajnokok' bátor szívet annál inkább éleszteni.

A' kaszárnyákat általánosan illetőleg, azok nagy udvart zárnak-be, melly aztán fegyvergyakorlásul szolgál a' katonáknak. Ezen építvények, a' gyalogság, vagy lovasság' számára készítetnek-fel; mind ezen különbség mellett is helyheztetésük ollyas legyen, hogy minden akadály és kerengés nélkül a' katonák a' gyakorlati téren könnyen 's rögtön összegyülekezessenek. Fekvésük szabad legyen a' nélkül, hogy azok a' polgárok' foglalatosságra háborgatólag hatnának, mellyre tehát különösen figyelmezni szükséges azok' alapításánál 's beosztásánál. — A' kaszárnyák vagy a' katonai laktanyák közönségesen több emeletből állván, kényelmesen elrendezett hágcsókon kell azokba jutni, 's tágos galleriák által eszközöltessék a' közösülés. A' tisztek' lakjai a' fő homlokzatot foglalják - el, 's onnan könnyen kell jutni az udvarokon keresztül az istállókba 's a' konyhákba. — Azon kaszárnyák, mellyek a' lovasság' számára épülnek, majd mindenben egyenlők azokkal, mellyek a' gyalogság' számára készülnek - fel, azon egy különbséggel, hogy amazoknál a' földszinti emeletben istállók rendeztetnek - el a' lovak' számára, felül pedig a' katonák laknak. A' fedél alatt van az abrak - széna - és szalmapadlás.

Ambár csaknem mindenütt szükség van tiszta 's egészséges vízre, jelesül a' konyha' számára: ezen építvényeknél különösen megkívántatik, hogy azok tiszta folyó - vagy kút vízzel gazdagon ellátva legyenek nem csupán azért, hogy helyben 's kényelmesen itattathassák a' legények lovaikat, hanem már a' tisztaság 's az egészséges levegő végett is, melly olly igen jótévéőleg hat a' katonák egészségének fentartására. — Minthogy a' műtervek' készítésénél multhatlan szükséges tudni, ha valjon illy katonai' épület gyalogság, vagy lovasság' számára készítettessék - e, ha az építőművész goromba 's megbocsáthatlan hibákat nem akar elkövetni, igen különbözőzvé azok egymástól a' számnagyságra nézve: a' fegyveres katonaosztály' számát ismernie szükséges, a' kaszárnyáknak adandó nagyság 's terjedelem miatt. Mivel a' külön rangú haditisztek, majd nagyobb, majd kisebb lakot kapnak karakterökhöz képest, jelesül a' lovassági tiszteknek több 's kevesb lovat tartaniok meg van engedve, következik: hogy az építőművész tudja

a' fourage - szabatok' számát is. A' közkatonákat illetőleg, a' kaszárnyákban mindenkor 2 katonára számítottatik egy ágyra egészséges állapotban; az ágyak azonban olly helyheztesztést nyerjenek, hogy kényelmesen lehessen körülöttük járni. Mindenik teremben legyen középett egy hely az asztal számára, mellynél a' katonák, avagy a' legények ebédelnek. — Az újabb ausztriai quartier - regiment szerint, pontosan van kijelelve azon rend a' katonai lakokra nézve, mellyre a' kaszárnya - épületek beosztásánál ügyelni szükséges, hogy az építőművész felterjesztett műtervei a' váratnak tökéletesen megfeleljenek. Egyébiránt a' békelábra állított német gyalog ezred, közönségesen 2 gránátos és 12 fusilier századból vagy compániából áll, egy lovas ezred pedig 8 escadronból s a' stabból. — A' lakok beosztásánál következő hadi tisztszemélyek jönnek tekintetbe: marsal avagy tábornagy, hadiszertárnok vagy lovassági generális, altábornagy, general-örnagy, general-adjutans, ezredes, alezredez, örnagy, ezrediszámadó, auditor, káplán, ezredi tábororvos, tömlöcztartó, kapitány, zászlótartó, hadi titoknok, hadi concipista, hadi cancellista, hadi főbiztos, hadi biztossegéd, főtartási igazgató, tartási felügyelő, tartási tisztt, pénztári igazgató, egyéb pénztári tisztek.

Novák Dániel.

Statisticai értesítés a' magyar anyaszentegyházról.

A' latin szertartásu magyar anyaszentegyház (tót, horvát és erdély országot is ide értve) három érseki, tizenkét püspöki megyében és a' pannonhalmi egy fő apátságban számlál: körülbelöl hat millio lelket, 327 alesperesti kerületet, 3360 plebániát, 1388 káplánságot, 14,940 filiálist, 23 káptalant, 240 kánonoki széket, 101 esperestséget, 35 valóságos apát — és 54 praepostságot, 218 (tizenkettő nőnemé) szerzetes házat. Az említett megyékben, körülbelöl ezer plebániában csak magyar nyelven végzik az isteni tiszteletet; a' veszprémi 151 — az egrí megye pedig 142 ilyen helyet számlál. A' diakovári, beszterczebányai, szepesi és zágrábi megyékben egy plebánia sincs, mellyben egyedül csak a' magyar

nyelvet használják. Ellenben a' kalocsai, egri, diakovári, győri, nagyvárad, pécsi, szombathelyi és veszprémi p. megyéknek egyetlen egy plebániájokban sem található csupa tót ajjaku isteni tiszteletet. Egyedüli tót (mást kizárólag) 447 — horvát (magyarországban) 35 — német (a' győri megyb. 80, a' szombathelyiben 35 'stb. az egri, nyitrai, rosnyói és zagrábiban egy sincs) összesen: 229-ílyr: 78 — vandál: 14 — örmény (Erdélyben) 4 létez. — Az említett 3360 plebánia közül felhozott ezeken kívül, majd nem annyi más nyelvekkel, elegendes magyart számlálhatni.

Az egyesült görögszertartásu eperjesi, munkácsi és n. várad p. megyékben van: egy millio lélek, 18 kanonoki szék, 805 parochia, 19 káplánság, 2521 filialis, sz. Vazul rendi 7 (eperjesiben 2, munkácsiban 5) monostor.

A' nem egyesült görögszertartásuak összesen (itt Erdélyt mindenütt kizárván) 1214 — a' helvecziai vallást követők: 1649 — az ágostai vallásuak: 574 templomot, a' zsidók 411 zsinagógát számlálnak. (Folytatandja)

Győza.

A' juhokról.

A' Juhok nemesítésére, 's az abboli tiszta jóvedelem nevelésére sem minek sincs olly hathatós befolyása, mint a' juhoknak testek 's gyapjak különbsége szerint való kiválasztása, 's azoknak minéműségek szerint külön csapatokra való osztása — classificatioja. Kevésbé költséggel 's rövidebb idő alatt közeledik ezen úton minden juhos gazda maga idealja fő pontjához. A' juhok fűlei jegyzéseivel akármikor ki lehet a' rosszakat mustrálni, ki lehet választani a' legcélszerűsőbb párosításokat, meg lehet esmerni a' gyapju valódi becsét, 's annak hiányait. Ha a' juhnyírás az elrendelt osztályok szerint esik, 's a' mocskos, durva vagy hibás részek a' jobbtól külön választatnak, így a' vásáros könnyen megítéli a' gyapju valódi becsét, 's a' kevés közbe elégyített rossz nem nyomja-le az egész gyapju árrát. Austria, Silesia és Saxonia főként a' juhnyájak osztályozásának (classificatio) köszönheti juhai mostani becsét.

Ha csak a' nyíreskor választatik külön a' rossz gyapju a' jobbtól, 's nem magok a' juhok osztályoztatnak, az-
 zal a' szaporodás nemesítése semmit sem nyér. Ezen ne-
 vezetes munka végbevitelére, melynek legjobb ideje
 aprilis és május hónapok, alkalmas embereket lehet ta-
 lálni a' nagy nemes juh nyájak igazgatói közt. Ezeknek
 fáradságok jutalmául 100 darab pepinière juhok külön
 választásáért 10, a' kevésbé fáinakért 5 váltó forintokat
 fizetnek, melly jutalomért azok azon juhokat a' külön-
 böző osztályok szerint lajstromba is vészik. A' birtokos
 maga is, vagy az ő juhnyája fő gondviselője, rövid idő
 alatt belé szokik ezen munkába, 's gyönyörűséggel fog-
 ja azt folytatni. Illy módon nem fog az ember ugyan
 azon gyapju zsákba elly különféle gyapju elegyítést
 szemlélni. Ezen tárgyról bővebb utasítást lehet találni
 ezen jeles könyvben „Ueber den Werth und die Vor-
 theile der Classification der Schaaf Heerden, von C. E.
 Sorge. Hofrichter in Fülel Neogr. Com.

Electo r-juhok. 1764ben III. Károly spanyol
 király az akkori saxoniai választó fejedelemnek a' sa-
 xoniai juh-nyájak nemesítésére juhokat küldött volt aján-
 dékban. Ezen juhok 1765ben májusban a' spanyol ki-
 rály költségén Cadixból hajókon Hamburgba szállitattak;
 a' juhok vigyázatára két spanyol juhászok, egy főjuhász
 's egy juh-pakulár szolga küldettek. A' hajóra szállított
 229 darab juhból 220 szerencsésen megérkezett Saxo-
 niába, még pedig 92 kos és 128 anyajuh. Ezen spanyol
 juhászok ott maradtak 1766. esztendő nyaráig, 's addig
 más juhászokat betanítottak a' juh gondviselésre. Ekkor
 igen sokan nevétek azon gondolatot hogy olly messze
 földről juhászok 's juhok szállitattak; maga a' spanyol
 király is azt vélte, hogy ezen juhok Saxonia vad éghaj-
 lata alatt elaljasodnak 's elvesztik gyapjuk fáinságát; mi-
 nő gazdagon meghazudtolta a' következés ezen jövendő-
 lést, midőn ezen juhtól nyerték a' mai fain gyapjus
 juhok szaporodásokat.

Ezen spanyol juhok eleinten kevés sikert mutat-
 tak. 1778ban újonnan vásároltak a' spanyol földön 260
 darab juhokat, ezek Cadixból Hamburgon át 1779ben
 sept. 26dik megérkeztek Saxoniába. A' vásár summa
 az elszállitás költségével 10384 tallért tett. E' sze-
 rént Saxoniában ma három főbb fajjal rendelkezik.

juhoknak a) a' Lohmeniek (Lohmener)), b) a' Ren-
nersdorfiak, mindezek a' spanyol földről 1765- és 1779-
ben hozott juhok ivadéki, az utóbbiak erősebb 's gazda-
gabb gyapjuak, c) a' Stolpeni, tisztán csak az 1779-
ben hozott juhokból szaporodtak, minden korsosodás
nélkül. Ezek kitűnnek nagy szép test alkotásokkal,
gyapjok gazdagságával; gyapjok nagyon tömött, jólle-
het nem éppen olyan fain mint az a és b alatti két fa-
jok. A' juhgyapju fainsága gazdagságával együtt véve
nem igen van olly mértékben egyesülve, mint ezen har-
madik fajhoz tartozó juhokban. (Gothaer Anzeiger.)

A' rendkívüli emlékező tehetőség' példái.

Cyrus a' maga hadi seregének minden katonáit
név szerént esmérte és szollította. — Éppen ezt mondja
a' historia Césárról is. — Mithridates, Pontus
királya, 22 nyelveken beszéllett, t. i. azon nemzetek
nyelvén, mellyek hatalma alatt voltak. — Hádriá-
nus akármely könyvnek tartalmát szóról szóra elmon-
dotta. — Seneca 2000 szót éppen azon renddel, mel-
lyel előtte elmondattak, újra elmondott. — Pascal
az egyszer érzett és gondolt dolgot többször el nem fe-
lejtette. — Justus Lipsius (a' kit egyszer valóság-
os Lipsiából születettnek akartak tenni) kész volt akár-
kivel fogadni, hogy a' Tacitus annalisait, mellyeket
ő ki is adott, könyv nélkül elmondja. — A' 16dik és
17dik században voltak sok theologusok, kik a' bibliát
eredeti nyelvben könyv nélkül tudták. — Egy hires
ángolné misz Campbell gyakorta egy napon 3 prédi-
kátziót halgatott, 's azután szóról szóra elmondotta. —
'stl.

N. T.

Rejtett szó.

Nemzeteket ralignába vetett a' harczos egészem,
Népe pedig diadalt, 's országot szerze magának.
Elsömmel tabakok, vargák, 's több mesterek élnek,
Végsömmön, röviden vévén fáradt tagod enyhül.

Sz. Királyi Erdélyi Máté.

Jegyzet: A' 4dik számbeli Rejtett szó. M betű.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

6. Pesten, július' 20kán, 1836.

N é p - d a l o k.

1.

Sem esső nem esik,
Sem harmat nem látszik,
Mégis az én bundám
Két oldalról ászik.

Zápor esső után
Eszterhaj megcsordul,
Talán még idővel
Szíved hozzám fordul.

Te tettél fogadást
Én előttem nem más,
Hogy soha nem szeretesz
Én kívülöttem mást.

Hamis lelkű voltál,
Engemet meg csaltál
Egy csak ért kettőért
Máshoz folyamodtál.

Avval ne ditselkedj
Ha meg vetettél is,
Parantsol az Isten
Talán még nekem is.

Elmehetnek már én
Alá 's fel az útozán,
Nem mondják már nekem:
Gyere-be violám!

2.

Szeretlek galambom mint a' lány kenyeret,
Sohajtok éretted egy nap száz ezeret.
Szeretlek galambom, tsak ne mond' senkinek
Mig a' templom földén öszve nem esketnek.
Szeretnék szántani, hat ökröt hajtani,
Ha a' rózsám jövine az ekét tartani.
Valljon ki kiabál ama zöld erdőben

Talán a galambom lovát hajtották - he.
 Hadd hajtsák, hadd hajtsák, hadd fizessen érte
 Mert a' piros hajnal tilalmasban érte.
 A' ki szeretőjét igazán szereti
 Zápor eső esik még is meg keresi.
 Én én az enyimet igazán szeretem,
 Zápor eső esik még is meg keresem.

Közlő Önnéti.

Statistikai értesítés a' magyar Anyaszentegyházról.

A' közelebbi számban hibáson nyomtatott tizenkét p. megye helyett olvasd: tizenhét, 's a' 447 tót pléb. helyett: 744.

Legtöbb katolikust számlál az esztergami ér. megye (800,000), ezt követi a' zagrabi, egri 'stb. Legtöbb plebania van az esztergami (471), legtöbb káplánság a' zagrabi (230) megyében. Tíz p. megyében nincs valóságos apátság, ellenben két (győri 6, veszprémi 6) megye 12 valóságos p. epostságot számlál. A' latin szertartású katolikusok honunk' 54 szab. királyi városában körül belől 430,000 — a' protest. nsok: 100,000 — az egyesült és nem egyesült görögök 40,000 — a' zsidók 20,000 számra mehetnek, 's így 54 kir. városainkban összesen: 600,000 lakos van. Az említett városok közül, Pesten: legtöbb katolikusok, Debreczenben legtöbb reformatusok (43,000) keblezvék. A' 785 mezővárosok közt legnépesb K e c s k e m é t (összesen 35,000) 23,000 katolikus - ezután Miskolcz (összesen 26,000) 17,000 reformatus lakossal. Ötvennégy első osztályu mezőváros népesb az 54 sz. kir. városnál és több reformatust számlál, mint katolikust. Az 52 vármegyében és ismert kerületekben fekvő 13,400 faluban (a' 3254 prädiumot is említve) különböző a' nyelv-és valásbeli arány.

Az egész kat. anyaszentegyházra (Erdélyt sem az előbb, sem most ide nem értve) számíthatunk kilencz ezer világi (6400) és szerzetes (2600) papot. Az utóbbiak 122 helyen lelkészek; 3 academiában, 1 lyceumban, 58 gymnásiumban, és 21 kisebb iskolában tanítók. A' körülbelöl 300 apácza 10 leánynevelő intézetben és

2 beteget ápoló kolostorban foglalatokodik. Ha az említett számhoz járul a' kat. nevendékpapság, a' nem egy. görög 1 érs. 8 püsp. m. 8 superintendia és zsidók papsága, az összeség: 16,000 felé leend, 's így a' vallás különbsége nélkül számított pap:ág a' hon 11. millio lakosához 1: 700 arányban áll.

(Vége következik.)

Gyézától.

Gretna Green.

Gretna Green — mellynek neve a' minap annyiszor előfordult a' hírlapokban, a' capuai herczegnek a' szép misz Smithel történt egybekelésakor — egy kis falu, kilencz (angol) mérföldnyire Carlisle-től. *Gretna Green* mellett fekszik a' csinos falusi vendégfogadó *Gretna Hall*, mellyben költettek az utóbbi esztendőknben sok uraságok' divatos házassági. Festett czímer mutatja az utat a' szerelmeseknek 's útasoknak „*Green*“ felé, egy széles 's egyenes kocsiúton, melly a' fo. adó' ajtajáig vezet. A' mostani új épület sok tekintetben jelesebb mint a' hajdani vólt; ez kényelmes lak, de a' régi fogadót inkább lehetett volna egy közönséges kocsmának nézni, olyannak, millyenek „a' vig matrózhoz“ vagy „a' három balgataghoz“ czím alatt az angol tengermel-leki városokban nagy számmal találtnak. A' pap egyszerűsmind vendégfogadós is. Ot minden pillantatban elő lehet kapni, 's tüstént kész kötelességét teljesíteni. E' hasznavehető úri ember egy karcsu, szóke, igen jó kinézésű férfiú, mintegy 40 esztendős, szelid és tiszteletre gerjesztő magaviseletű, 's a' nélkül hogy külseje egyházi embert mutatna, tekintete olyan, melly bátorságot önt a' félnék menyasszonyokba. Midőn én őt láttam (így ír Sir G. Head kapitány, kinek legújabb munkája után közöltetik e' cikkely), úgy vala öltözve, mint egy csinos mezei gazda, falusi ruhában, azaz egy tiszta, még nem kopott, világos színű, mancseszter vadászkaput vala rajta, 's bő vadásznadrág. Fiát úgy tekinthetni mint helyettesét. Minden házasság rendesen beíratik egy a' végett készült könyvbe, 's néhány hónap mulva egy laistromba általjegyeztetik; és a' látványó útasnak csak ezen laistrom mutattatik - elő. A' ház kényelmes ugyan, de nem nagy; a' szobák igen tiszták, de in-

kább lehet azokat lakhatóknak, mint tágasoknak mondani. Mindent feltalálnak itt a' szerelmesek, mit csak kívánhatnak, többek közt egy kis kertet, melly beilénék Calypso' magányos mulatóhelyének is, 's mellynek sűrű lombozatú lugosaira a' legszerényebb szép leányka sem panaszkodha'nék. — Újabb tudósítások szerint, a' Head kapitánytól itt leírt pap - fogadás nem rég megholt, de fiára szállott a' kettős foglalatosság.

Érzékeny bűnbánás.

Egy angol fo'yóirat a' híres tudós Johnson Sámuelről következő anekdotát közli: „November' 21dike vala 1776ban, 's iszonyú fergeteg; esőt és havat fűtt a' hideg, csípős szél. Lichtfield városa' 's a' tájék' előkelő lakosi L. grófnénál valának öszvegyülve, hogy Johnson doctorral ebédeljenek, ki születése' helyét vala meglátogatandó. A' meghatározott óra elmúlt, és Johnson nem jöve; két órát váraozának hijában, 's végre nélkülüle ebédelének. Már a' thét is megitták, sötét lett, 's a' társaság oszlani kezdett, a' mint Johnstont bejelenték. Ő belépett, 's szokatlan kinézésén egyszerre minden jelenlévők megütköztek. Nem az a' büszke 's nyers férfitü vala ő többé, ki magának jeles tulajdonsági mellett is annyi ellenségeket szerze; sáppadt vala ő, gyengélkedő 's bágyadt: öltözete rendetlen, hóval dérral fedve. Némián néze reá minden szem. Ő a' grófnéhoz lépe 's ezt mondá: „Nagyságos grófné, engedelmet kérek. Midón megigéré:n, hogy eljövök, nem jutott eszembe, hogy ma November 21dike van. E' mentséget nem érti Nagyságod; tehát meg fogom azt fejteni, ezzel is nagyobb leend bűnbánatom. Ma 40 esztendeje, November 21dikén így szóla hozzám öreg beteg atyám: „Fiam, ülj kocsira, mivel nem jól érzem magamat, menj-el a' Wastalli vásárra, 's áruld helyettem a' könyveket holtomban.“ Én, ostoba büszke lévén azon tudományom miatt, mellyet néki köszönhettem egyedül, én ki csak az ő fáradsága szerezte kenyeret evém, én kinek nem vala akkorig semmi keresetem . . , én vonogattám magamat. Atyám szeliden ismétlé kívánságát, mire most a' legmélyebb fájdalommal ömlékezem, 's így szólla: „Sámuel, légy jó fiú, menj - el, kár volna egy vásári napot elmulasztani.“ Én ostoba büszkeségből tovább is vonogattám ma-

gam'; ekkor maga ment - el atyám a' vásárra, 's olly idő vala, mint ma van; atyám elmene 's meghala, meghala kevés napokkal utánna.“ Ezen szempillantásban a' doctor elfedé kezeivel könnyeit, mellyek férfias és méltósággal teljes arczáról leperegtek. Azután így folytatá: „Ez negyven esztendővel ezelőtt történt, 's azon negyven év óta minden November 21dikén Lichtfieldbe jövök. Azon útat, mellyet akkor nem akartam kocsin tenni, gyalog járom-meg 's a' nélkül hogy enném valamit; négy óráig a' walstalli vásáron maradok fedetlen fővel azon helyen, hol atyám bódéja harmincz esztendeig álla, melly őt 's engem táplált. Azolta negyven esztendő tölt - el, én öregebb lettem, mint vala atyám midőn megholt, és — nem tudok meghalni.“ Senki sem bátorkodott Jolinsont vigasztalni: de egy szem sem maradt, a' bűnbánó öreg' érzékeny elbeszélésénél, könnyetlenül.

Néhány szó a' könyvtárakról 's műakadémiákról.

A' hajdankorban felkészült könyvtárakról, példánl a' jerusalemiről 's több másról, pusztá neveiknél egyéb nem jutott reánk, ennél fogva csak ebben áll mind az, mit ezen nemű 's pompás elrendezésű építvényekről tudunk 's mondhatunk. O s y m a n d i a s király' síremléke Thebaeben állott 's mindenek felett magasztaltatik a' hajdankori írók által, valamint kerületére, úgy azon pompára nézve is, mellyet ott leheté látni; 's ugyan azon épülethen volt a' híres könyvtár is következő felirással: „Gyógyszertár a' lélekre nézve,“ melly szép feliratot Muratori szerzé - meg a' modenai bibliothekának. — Minthogy nagyobb száma a' könyvtáraknak nem épült egyenesen e' célra az alapításnál, annál fogva nem is lehetnek azok arra alkalmasak, hogy ezen építvény - találmányról elég felvilágosítást adjanak. A' vaticani könyvtár példánl, mellyet méltán tarthatni a' legnevezetesebbek egyikének, az etruski diszedényeken kívül nem mutathat - fel más valami nevezetre méltót, 's ezek teszik csupán annak diszességét. A' Medicis könyvtár Florenczában, 's a' Sz. Mark könyvtár Velenzében, mellyek közül az elsőt Angelo Mihály, a' másikat pedig Sansovino építőművészek készítették - fel,

esupán feltalálók hírenevének köszönik nevezetességüket. Az oxfordi könyvtár, melly köralkatú, 's Parisban a' Sz. Genoveva könyvtár, melly kereszt - alkátú, 's mellynek közepén szép kuppola emelkedik nevezetes férfiak' mellképeivel diszesítve, — említésre méltók ugyan, de arra még sem alkalmasak, hogy illy nemű építvényekről tiszta ideát szerezzenek.

A' könyvtárakat úgy tekinthetni mint közkincset, részint pedig mint templomot, melly a' tudományoknak van szentelve. Ezen oldalról tekintve a' dolgot, azoknál a' belső elrendezés olyan legyen, hogy bennük a' leg nagyobb bátorságosítás és mély csend uralkodjék. Ha a' könyvtár' felosztása 's elrendezése olyan, hogy elválasztva van a' könyvtárnok' lakja az őrszobákkal 's egyéb lakásokkal együtt a' földépülettől; ha az épület tisztán kőből készül - fel, 's így ment a' tűz veszélytől; ha az minden belső 's külső megtámadás ellen eléggé bátorságosítva van, a' felosztás pedig úgy történt, hogy az oktatási teremek nincsenek távol helyheztetve azon tisztiszemélyektől, kiknek a' rend' fentartására ügyelni tisztül szolgál; ha a' világosság' beszolgáltatása felülről történik, melly elrendezés illy építvények célzatának teljesen megfelel; ha végre azon porticusok, mellyek az épületek nevezetesb részeit foglalják - el 's diszesítik, úgy azon lombozatos fák is, mellyek árnyékot vetnek az előhelyre, szép nyílt sétálóhelyeket képeznek, mellyek azt okozzák, hogy csendesen 's gyönyörködve léphetni az épületbe: illy elrendezetű műalkotvány méltán például szolgálhat a' könyvtár - építvények' rendes beosztásánál.

A' cs. kir. könyvtár Bécsben, melly diszesíti a' Józseftér, 's melly félbeszakadatlan épületet képez a' cs. vár kastéllyal, Vidik Károly császárnak köszöni létét. Ezen építvény, erlachi Fischer udvari architektus' műtervei szerint készült - fel. A' cs. könyvtár - épület, egy egész oldalát foglalja - el a' Józseftérnek, a' honnan az kellemesen jelenkezik a' szemnek. A' közép kúpon szemlélhetni Minerva' szobrát egy diadalkocsiban, mellyet négy ló húz, mellyeket aranyozott, ércz - terítők lepleznek, az irigységet és tudatlanságot tapodva lábaikkal. Az épület' egyik szárnyán Atlas van, ki az éggömböt hordozza, mellette pedig három alak, mellyek az astronomiát ábrázolják; másikon van Tellus, melly a'

földgömböt tartja, 's mellette két alak, mellyek a' geometriára mutatnak; mindegyik gömb megaranyozott érczből áll. Minerva alatt olvasható felírás, következő tartalmú; Carolus Austrius, divi Leopoldi Augusti filius, Augustus Romanorum Imperator, Pater Patriae, bello ubique confecto, instaurandis fovendisq[ue] litteris avitam bibliothecam ingenti librorum copia auctam, amplissimis exstructis aedibus publico commodo patere jussit 1726. Ezen helyes könyvtárba két bejárás vezet, egyike a' burghból, melly azonban egyedül csak a' cs. udvar számára szolgál, 's egy másik közönséges, a' Józseftér² bal szögleténél. A' bejárásnál van egy vas korlát 's fölötté következő felírás; „Bibliotheca Palatina.“ Belül a' korláton találhatni romai régiségeket, azaz, oszlopszárakat, köveket feliratokkal, néhány mellszobrot 'stb. Ezen helyről egy pompás hágsó vezet a' könyvtár tereméhez.

Leírhatatlan azon benyomás, mellyet szül ezen terem mindjárt a' belépésnél a' vizsgáló szívébe. Ennek hossza 240 láb, szélessége pedig 54; a' terem' magassága egy deli templomhoz hasonlít. Ezen diszes terem egy hosszas négy szöget képez, mellynek közepét egy gömbölyű kúp foglalja - el; e' most érintett kúp nyolcz oszlopon nyugszik, 's közepett van helyezve Vídik Károly császár szobra természeti nagyságban carrarai márványból, 's körösleg más 12 császár az austriai házból. Ezen kívül a' terem még más szép antik mellképekkel is díszlik. Mindenhol láthatni márványt, aranyat 's festéseket bőkezűleg felhordva. Azon festvények, mellyekkel a' terem büszkélkedik, Gran Danieltől valók, remekjét azonban a' kúp' fedele teszi, hol t. i. az összes tudományok symbolikai alakokban egy társaságos kört ábrázolnak. Azon könyvtartókon avagy állásokon kívül, mellyeken a' megaranyozott nagy emlékpénzek helyeztetvék, 's a' tágas karzaton kívül, melly végig járja a' teremet, 's ugyan annyi könyv - állással bir valamint az alsó fallap, hová négy fedett kőhágsó vezet, minden más fadolgozat avagy készítvény diófából van, 's remekül dolgozva.

Sophora heptaphylla. Bot. Anticholerica. Off.

Ezen bokornak minden részei, főként a' gyökere és a' magvai felette keserűek; és az utolsókkal, mint bizonyos orvossággal élnek az Indusok, Kelet-Indiában a' cholera ellen. Lásd Carl v. Linné Pfl. Uebers. III. Theil. Nürnberg. 1778. p. 498.

Méltó volna ezen magvakat a' patikai szerek közzé bevenni, a' milyen volt is már Linné idejében.

Különben is Kelet-Indiai orvosszereink most is többek vagynak a' patikában. — Ezen bokor volt itt is a' kir. fűvészkertben, de kiveszett, mint minap a' fő kertész engem arról tudósított, ezen bokrot ott kerestemben. Mert a' Pesti fűvész catalogusban most is fel van jegyezve.

Dr. Kováts.

A' gabonát egerektől megóvni.

Egy angol gazda ember gabonáját az egerektől az által menté - meg, hogy mindenik gabonarakásba alól, középen 's felül, fodorménta (Pfeffermünze) kórót levestül együtt rakosgatott, mellynek erős szaga ezen kedvetlen vendégeket egészen elijeszté a' gabonától. Azért tanácsolható az is, hogy minden ollyas helyek, mellyeket az egerek nagyon járnak, néhány csepp fodorménta olajjal fecskendeztessenek - be.

Rejtett szavak.

1

Öt Letü a' megye' része;
Első hármát ha veszed,
Egy éves gyerek dajkától
Kérded. Fordítsd vég hármát
Nagyvárosi bérkocsisok
Vásárkor ezt szeretik.

2

Egy tagu szótska vagyok, velem épül házad, azonban
Vedd fejemet 's a' természetben véle az ember
Csak maga bír egyedül, 's ez benne az isteni szikra.

K. L.

Jegyzet: Az 5dik számbeli Rejtett szó. Árpád.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

7. Pesten, július' 23kán, 1836.

N é p - d a l o k.

1.

Elmehetsz drága madár
Nem vagyok én csapodár;
Csapodár vagy, a' voltál
Mert tőlem elpártoltál.
Nem kellesz nékem többet
Találok nálad szebbet;
Ha szebb lesz is, de nem jobb
A' rózsá legmulandóbb.
A' tettetés igen rút
Attól a' boldogság fut;
Mi haszna orozád piros
Szíved írott papiros.
Mebánod még valaha,
Biz én nem bánom soha;
Isten hozzád, el válunk
Többé szóba sem állunk.
Nem vagyok én csapodár
Annak tartanak ámbár;
Egyért ver az én szívem
Mind örökké, és híven.
Eredj tőlem csapodár
Szavadnak nem hiszek már;
Mert, te sokakat szeretsz
Nékem többé nem kellesz.
Engedj meg drága madár!
Gyakran voltam csapodár;
Mebántam már tettemet
'S tisztelem jó szívedet.
Találok lányt eleget
Én is szép legényeket;
Hívtelen voltál, 's leszel
Maradj Isten hírével.

Minden szín közt csak a' kékkel
Tartok, e' bír minden ékkel;
 En kék köntűst csináltatok,
 Kék szemekbe kacsingatok.

A' viola is kékellő
A' melly szemé:immel tellő,
 Szűz keblét zöld fübe rejti,
 De balzsamát kinn felejtí.

A' nefelejts is szebb véle
Hogy kékellik ég szín széle;
 Oh szép tájék engem rejts el,
 Melly pompázol nefelejtsel.

Minden szín közt csak a' kékkel
Tartok, mert bír minden ékkel;
 Kék az égnek boltozatja,
 Ha semmi köd nem borítja.

Magának a' Teremtőnek
A' mindenható erőnek,
 Mennyire tetszett a' kék szín
 Mutatja a' tiszta ég szín.

Minden szín közt csak a' kékkel
Tartok, e' bír minden ékkel;
 A' szép Vénus is magokból
 Született a' kék habokból.

Közli Onnétí.

A' szarvas szarv' változásai.

A' ki a' természetnek nem barátja, a' ki azzal soha közelebről nem társalkodott, a' ki annak csudás, 's egyszersmind minden kellemmel gazdag tárházát figyel-mére nem méltatta, 's annak mélységes titkai vizsgálá-tira, fejtegetésire, semmi időt nem fordított, bámulva csudálja, ha olvassa vagy hallja azon megfoghatatlan, rémletes, gyönyörrel tellyes, 's hirtelen meglepő vál-tozásokat, mellyek annak ezer meg ezer szülöttjeivel közösök. — Leírhatatlanok 's végére mehetetlenek azok annyira hogy az azokkörül szorgalommal fáradozónak is belehalnak vizsgálati, 's szégyennel kéntelen megvallani, hogy az anya természet olly titkokat rejt, mellyek' tö-

kéletes felfedezésére, egy határok között szorított és véges valónak minden iparai elégtelenek.

Azon számnélküli változások között, mellyekkel a szülő természet számlálhatatlan teremtsései, az időnek bizonyos szakaszaiban küszködnek, egy legérdekesebb azon évenként előforduló nagy változás, mellyet a szarvasok ágasbogas szarvaiknak az időnek bizonyos részében történni szokott elhanyagások miatt szenvedni kénytelenek: mellynek a tapasztalás után történni szokott minden változásait minelőtte a leghitelesebb kútfőkből merítve előadnám, nem lesz felesleg való ezen minden tekintetben szép állatnak faj rendszeréni leírása.

A közönséges szarvas (*cervus elaphus*; der gemeine Hirsch, Edelhirsch) tartozik a négy lábú emlős állatok nyolczadik rendének, a kétbocksorkörműknek ötödik fajához; ékes test állása, ágasbogas szarva, és futós kacsú lábai miatt úgy látszik, mintha a többi állatok felett a természettől elsőbbséget nyert volna. Hazája a földnek minden esmeretes része, kivéven Grönlandot és Islandot, lakhelye a lombos erdők legrengetebje, hol is társaságos életet él. Leborzolásának ideje Junius hónap eleje, a mikor is 40 napig tartott terhesülési ideje után, elleni szokott egyet, ritkán kettőt, — a nőtény három hónapokig szoptat, de azért két esztendeig sőt tovább is fijaival egy társaságban él, a nőténynek nincsen szarva. A bika borjú szarva kezd hasadni esztendősi kora előtt valamivel, ez a szarv első esztendőben hegyes mint a kecskéjé, bévan húzva valami szőrös bőrrel, mellyet idővel ledörgöl, az ilyen idejü szarvast csak a posnak, majd ha két ágú szarva lesz villásnak nevezik.

Második esztendejében elveti a süldő szarvas a maga szarvát Aprilisben legelőször, és Augustusban nevedik helyette más, mellyet harmadik esztendejében Martiusban vet ismét le; ha már vénülni kezd, leveti azt rendszerént minden esztendőben Februariusban és három hónap eltelése után, a természet, ezen nagy csont tömeget ismét hirtelen sebességgel, és nevedő szépséggel viszont előállítja. A szarv csapjai nem függenek szorosán az élet esztendők számától; negyedik esztendősi korában hat ága, vagy csapja van a szarvasnak, nyolczadik esztendeje után pedig határozatlan. A

természetnek nagy bűvárja Blumenbach állítása szerint, igen ritkán van a szarvasnak 24 ágánál vagy csapjánál több, 's ő ezeket állítja a legszebbeknek; — ellenben Funke azt mondja, hogy a sűrű vadon rengetegek csendes magányiban, a nagyon agg szarvasoknak 64 sőt 66 csapjaik is volnának. A természet vizsgálók, mint különös ritkaságot úgy említik azon 42 ágú szarvas szarvat, a melyet Wilhelm Báváriai herczeg ajándékozott Maria Thereziának Magyarország királynának.—Pethe Ferencz állítása szerint pedig Moritzburghban volna azon csuda nagyságú 66 csapú szarvas szarv, melyet ő I-só Fridrik által lóttnek lenni állit.

Ez már az a mi a természeti jejenetek körül vizsgálódót bámulásba ejti; ez az, a mi előttünk örökre fejthetetlen titok marad, hogy a szülő 's bontó természet, három hónapok elfolyta alatt, hogy varázsolhat vissza olly mázsányi nehézségű csont tömeget, 's honnan állítja - elő azon hirteleni vissza pótlási erőt, a mely annak illy rövid idő alatti kinevelésére szükséges; holott azt eddig még a gyorsan nevedő plánták országában is, tapasztalni nem lehetett. — Bámúd halandó a természetben elrejtett titkos erőt, 's tanulni imádni munkáiból ennek fő szerző okát!

A. Molnár Sámuel.

Néhány szó a könyvtárakról 's műakadémiákról.

(*Vége.*)

Az „Akademia“ nevezet valamelly Akademos nevezetű athenei polgártól vette származását, ki az akkori bölcselkedőknek egy épületet engedett-által, mellyhen aztán ezen tudósok összesereglettek, 's egymás között ékes beszédeket tartottak. Ezen épület-tért inkább lehetete nagy terjedelmű teleknek tartani, falaktól környezve és sétányokkal ellátva, mint sem valóságos épületnek, a folyóvíz partjánál majd egy szobor, majd ismét egy oltár tűnvén-fel, mellyek mind az isteneknek valának szentelve. Valóban Görögország szép éghajlata alatt alig lehetete valami alkalmasabb ezen helynél illyes összegyűlekezetre; ellenben nálunk hasonló gyülekeze-

tekhez fődött 's korlátozott építvények kívántatnak, épüljenek azok fel tudósok, művészek, vagy más miveltségű férfiak' számára. Hajdan a' külön classisok, akademia nevezet alatt voltak elválasztva egymástól, legújabb időben mind ezeket, intézet vagy institutum nevezet alatt ügyekeztek egyesíteni egymással. — Ha olly művészeti akademiával dicsekedhetnénk, melly helyes izlésű tudományos férfiakból állana; az kérdésen kívül sokat segítne az architektura' magas polczára, emelkedésére 's annak díszre jutására, főleg ha az ország' minden megyéiből 's előkelő városiból oda küldetnének a' műtervek bírálát végett. Ez által eltűnnének rövid idő alatt mind ama számos 's rút épület-homlokzatok, millyeneket még fővárosinkban is látni kéntelenek vagyunk, 's mellyek az architektúrát csak lealázni alkalmasok. — Szükség feltalálni a' képző művészeti akademiákban a' rajzművészet' leghelyesebb 's legválasztottabb remekdarabjait, oktatásul szolgálván azok a' nevendékeknek. A' képző művészetek, azaz a' képírás, képfaragás és architectura, egyes iskolákra osztatnak fel, mellyek' mindenike ismét alosztályokat nyer. Az architectura t. i. a' szépépítőművészetet, optikát, az elemi 's alkalmazott építést, 's a' mathesist foglalja magában. A' képírás és képfaragás, mellyeknek a' rézmetszés vagy chalcographia, a' tájfestés, a' vakaróművészet, vannak alá rendelve, — a' historiai alapelveket, a' graveur-iskolát, a' virágfestést, a' manufactura-iskolát, az ornamentum 's mesterember-iskolát, zárják körükbe. — Ha az architektusnak feladásul szolgál egy képző művészeti akademia számára műtervek' kidolgozása, szükség a' többek között egy nagy gyűlés- 's azon teremekről gondoskodnia, mellyek a' műdarabok időnkénti kiállítására szolgálnak, úgy hasonlólag a' tisztai szolgák 's a' kapus' lakásáról is.

Arra nézve, hogy a' művészetben gyakorlóknak is alkalom nyiljék már eleve megismérkedniük illy nagy műalkotvány' részeivel, 's hogy találmányiknál ez iránt próbát tehessenek, következő adatok szolgálhatnak sinormértékül, mellyek azonban, mint azt nem nehéz általátni, mindenkor csak a' localitástól 's az akademiának adandó nagyságtól függenek. — A' festészeti és szobrászati iskolák' számára négy terem kívántatik-meg, azaz,

két nagy szoba a' fejek rajzolatának, egy terem a' minták, 's egy a' festés számára, mellyeknél felülről esikbe a' világosság. Szükséges ezentúl a' historiai festészet' kezdőinek 3 szoba, a' chalcographiai iskola' számára 3, a' vakaromművészet (Schabkunst) számára 2 szoba, melly két utóbb felhozottnál szükséges még, hogy száma az ablakoknak a' tanulókéval egy legyen, minthogy azok egyedül csak az ablakok mellett dolgozhatnak, ott nyervén tiszta 's helyes világosságot. Megkivántatik 3 szoba a' graveur iskola' számára, 3 szoba a' tájfestészet, 4 szoba az ornamentumok, 's a' mesteremberek iskoláinak számára. Végre az architekturai iskola' számára szükséges 3 nagy terem a' rajzolásra, 1 oktatási terem, 1 szoba mellyben a' műtervek megvizsgálatnak, 1 cmomissió szoba, 1 mintaterem, 's 1 szoba a' professorok' számára. — Ezen most nevezett egyes szobákon és teremeken kívül, az akademiánál még következő hajlékok kivántatnak - meg: egy nagy gyülesterem előszobával, melly a' tűzött célnek illőleg megfelel; a' műdarabok' kiállítására 3 terem; 1 könyvtár melly egy teremből áll 's egy más szobából a' rézre metszett rajz képek elrakása végett, két olvasó szobából 's egy világos szobából a' könyvtárnok' számára; szükséges végre egy atelier vagy műhely a' szobrászoknak, 's 1 mintaszoba. Ha ezeken kívül feladásul szolgálna az architektusnak az akademia-épületben az elnök 's a' tanítók' számára lakást rendelni - el: ez esetben az előlülő 14 szobát kaphat, az igazgatók' mindegyike 5, 's mindenik tanító 4 szobát nyerjen; végre mindenik tisztí avagy hivatalbeli szolgának 2, a' kapusnak 1 szobát 's 1 kamarát adhatni.

A' képző művészeti akademiákról írt ezen néhány sor' átolvasásánál méltán 's joggal ohajtja minden, hazája boldogságát őszintén előmozdítani iparkodó honfi, hogy a' szép művészetek minél előbb lábra kapjanak nálunk is. Bár honnan édesgessünk is hazánkba rendez művészeket, 's alkalmazzuk őket; nagyobb szerencse ez a' Hazára nézve, mint kitölteni helyeket ollyas személyekkel, kiket honfiaknak nevezünk ugyan, de kik a' művészetekhez nem értvén minden jó akaratjuk mellett is, a' virágzásnak indult rózsabimbót letiporják, elhervasztják, 's legalább is félszázadra a' tudatlanság'

ónalmába visszadöntik. Sinormértékül szolgálhat ez mind azoknak, kik Hazájukat igazán szeretik, annak boldogságát mindenkép előmozdítani szent kötelességüknek veszik, 's fonák nézeteknek helyet engedni nem akarnak.

Novák Dániel.

A' kutyaszőr gyógyszer podagra ellen.

Dr. Caspernek „Wochenschrift für die gesammte Heilkunde“ című folyóiratában (1836iki 22ik számban) e' közöltetik: „Az idült (chronicus) rheumatismusok, köszvényfájdalmak ellen, a' kutyaszőr, kivált a' pudlié, nékem igen jó szolgálatot tett. Én azt, különösen a' kar felső csuklója' fájdalmas feszességénél, egy újni vastagságra vászonnal felköttem, 's éjjel nappal a' mezítelen testen hordatom. A' betegek csakhamar éles, szűrő fájdalmat éreznek, 's ha a' kötelék leoldatik, úgy látjuk, hogy a' göndör szőrök hegygel vannak a' bőr felé fordulva. Nyolcz nap alatt rendesen elmúlik a' gyakran olly tartós, felette terhes nyavalya. Ha a' lábak szüntelen hidegek vagy a' láb izzadása visszaverődött, 's onnan főfájások származtak, sőt a' podagrai fájdalmaknál is, hasznos a' kutyaszőrből készült kapeczákat vagy botosokat egy hétig hordani. Itt is nagy melegség áll- elő, 's electricai nemű. — Illy című folyóiratban: „Zeitschrift für Gewerbetreibende“ (Berlin 1834. 364. lapon.) e' felől következő áll: „Némelly helyeken azt hiszik, hogy a' kutyaszőr-harisnya gyógyszer a' podagra ellen.“

Házassági törvények.

Mark Aurél romai császár, ezeket adta-elő: A' férj nőjét ne féltse. — Nőjével ne vetekedjék. — Nőjét ne verje. — Csunyaságát szemére ne vesse. — Szomszédok előtt nőjét dicsérje. — A' kiket gyűlöl, azokat férje is gyűlölje. — Kisebb dolgokban engedjen nékie. — Kerülje, hogy szomszédokkal ne czivódjék. — A' mi nőjének szükséges és a' háznak, azokat beszerezze. — Rosz társaságtól tartóztassa. — Sokat el nézzen, és ha haragos nyájasan békéltesse. — Ha hibázik, négy szem közt fedje-meg, se otthon zárva nőjét ne tartsa, se ne engedje mindég a' háztól elmenni. — Hol szomszédok

rú, hol vig ábrázatot mutasson nője előtt. — Idegen aszszonyt előtte ne dicsérjen. — Némelly részét dolgainak az ő gondviselésére bizza. — Több barátságos szövetségekbe nőjét beavatkozni ne engedje.

Monostorrúl.

A' Libanon hegyi Maroniták' selyemtenyésztése és dohánytermesztése.

Ha a' selyembogarak beszótték magokat a' gubókba, gyakran a' selyem-legombolításra szánt gubókat mintegy 3 óráig kiteszik a' forró napra, melly azokat megöli; a' mit talán mi is megpróbálhatnánk, ha hidegebb éghajlatunk alatt több ideig tennénk-ki a' gubókat a' nap'hevének. Kilencz font gubó ad egy font legombolított selymet.

A' török birodalomban kedves dohányukat inkább természetik hegyen terrassokon, mint a' vizenyős lapályokon; a' dohány palántot elsőben parázs, egy kissé kövér földben felnevelik, 's azután általültetik mély meszes vagy márgás földbe, egymástól 15—20 hüvelyknyire eső sorokba rakva, és szorgalmasan gyomlálják és gyakran megöntözik azokat. A' tökéletesen megnőtt növényekről leszedetnek a' nagyobb levelek és szellős 's fedett helyeken megszáritatnak, és a' jó illat 's hamarábbi megszáradás végett megfüstöltetnek démutkával (thymian), rozmarinnal és zsályával. Ekkor a' levelek rakásonkint egymásra helyeztetnek, hogy izzadjanak; és gyakran megszellőztetnek, míg el nem adatnak.

Rejtett szó

- 9 betű A' Haza' véd fia sokszor ülébe talál nyugalomra.
 4351 Búzat, és gabonát, a' kebelébe tehetsz.
 1932 Kettöztesd közepét 's pompás az egész Abaujban.
 3457 Télbe havon jegeken rajta haladsz sebesen.
 26978 Szép, de nehéz, nemes és becses ez, vele ritkai birjon.
 197534 Hárma elől szaporít, a' hata űrzi meg azt.
 345678 Véle bogár, madar a' levegőbe haladnak előre.
 78563 Szép ha malatz, katsa, lúd, rajta forog sebesen.
 7856 Évnek ezen szakaszába keress eleséget iparral.
 65349 Káposztát nem eszel, hogy ha nem ülteted-el.
 19342 Gyenge virág, növény omol éle előtt le halomra.
 2789 Létre ki jön vele bír, — vólt nekem és neked is.

Prófét János.

Legzet: A' 6dik számbeli Rejtett szavak Járás. Mész.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

9. Pesten, július' 27kén, 1836.

Stift András József,

(báró, cs. k. valóságos titkos és status 's conferentialis tanácsos, cs. 's kir. első udvari főorvos, ausztriai protomedicus, az orvosi tudományok' igazgatója, előülője az orvosi szakasznak a' bécsi egyetemenél, magyarországi indigena (honosított) Sz. István rendjének kis keresztese, több külföldi rendeknek vitéze, sok tudós társaságok' tagja, megholt 1836ki Junius 16dikán.)

Nekrolog.

Mivel a' bécsi újságokban és folyó írásokban nem találtatik a' nagy Stiftnek nekrologja, 's mivel sem a' lipsiai Conversations - Lexiconban, sem a' pesti Esmereetek' Tárában Stiftnek biographiája elő nem fordul; az „Oesterreichische National - Encyclopædie“ azon füzete pedig, mellyhez Stift cikkelye tartozik, még nem jött-ki: e' nevezetes férjfinak következő, hiteles forrásokból meritett rövid életrajza (nékem is szerencsém volt ötöt Bécsben személyesen közelebről esmerni) kedves leendő magyarországi számos tisztelői előtt, ezen honi lapokban.

Stift, Röschitz mezővárosban Ens alatti Ausztriában 1761 esztendőben született. Az atya polgár volt. A' bölcselkedési tudományokat a' bécsi egyetemen tanulta, az orvosi tudományokat pedig legnagyobb szorgalommal 's jó előmenetellel a' bécsi*) egyetemen, hol a' doctorkoszorút is nyerte 1785dik esztendőben.

Stift mint orvosdoctor Bécsben telepedett-le, 's itt majd szerencsés gyógyításai által híressé lón. Már 1795 esztendőben Bécs városának második városi physica volt. Igen hamar lépett egyik grádicsról a' másikra feljebb viselt hivatalaiban és tisztségeiben. 1797 esztendőben lón cs. kir. udvari orvos, 1798ban cs. kir. fő-

*) Stürk, Quarin, Stoll 's más híres professorok alatt;

orvos (Leibmedicus), 1802ben cs. kir. tanácsos, 1803-ban báró, valóságos első cs. kir. főorvos, az orvosi studiumnak a' bécsi egyetemen aligazgatója és az orvosi könyvek' cs. k. censora, 1805ben az orvosi studiumnak igazgatója (dr. Störk helyében), alsó Ausztriának protomedicusa és az orvosi facultásnak (szakasz) a' bécsi egyetemenél előlülője (ugyan dr. Störk helyében), 1808ban a' császári Leopold rendnek vitéze, 1812ben referáló tanácsos a' statustanácsban, nevezetesen a' tudományos dolgokban.

1813 és 1814 esztendőben Stifft követte I. Ferencz császárt és királyt a' táborba Napoleon császár ellen, és a' párisi első béke után nyerte a' magyar királyi Sz. István rendjének kis keresztét, 1816ban pedig a' francia kir. Sz. Mihály rendnek nagy keresztét. 1817-dik esztendőben lón az alsó Ausztria és Styria országrendjeinek tagja (Landstand), és Tyrolisnak „Landdammanja,” 1819ben a' portugaliai Krisztus- és sziciliai Sz. Ferdinand-és érdem rendnek, 1820ban pedig a' szász polgári érdemrendnek vitéze.

1826dik esztendőben I. Ferencz császárt 's királyt veszedelmes nyavalyából szerencsésen kigyógyította 's a' háládatos fejedelem őt valóságos titkos tanácsossá nevezte; 's éppen akkor 's ezen tekintetből lón vitéze a' cs. brazíliai déli kereszt rendjének, a' kir. porosz vares sas rendjének a' második classisban 's a' királyi bavarai polgári érdemrendnek; és a' magyar országgyűlésben neveztetett magyar indigenává taxa nélkül. 1832 esztendőben December hónapban és 1833dikban Januariusban az ifjabb magyar királynak V. Ferdinandnak súlyos betegségében életét megmentette.

1835dik esztendőben doctori jubileumát ünnepelte és a' pesti kir. egyetemtől különös küldöttség által nyerte megújított doctori diplomáját.

1836dik esztendőben Juniusban Ő Felségét Ferdinand császárt 's királyt követte Schönbrunnba, 's ott rövid betegség után, Junius 16dikán meghalálozott.

Báró dr. Stifft a' theoretica és practica orvostudományban magának az ausztriai birodalomban halhatatlan érdemeket szerzett 's felőle valóban elmondhatni: non omnis moriar! Dr. Stifft mély bélélatású 's gondolkozású vala, ki mindég a' tapasztalás tanácsával

élt 's mindenkor meggyőződését követte. Azért 1831 esztendőben is, a' choleraanak cordonok általi gátolása ellen szólt, 's álhatatossága által e' tárgyban végre győzött. Sok hivatalos foglalatosságai nem engedték őt orvosi könyvek írásával foglalatoskodni. Csak egy munkát adott ki ezen cím alatt: „Praktische Heilmittelre“ két kötet, Bécsben 1790 és 1792; de ezen munka a' maga nemében valóban classicus. Egyébül tőle írt orvosi értekezések találtak az általa 1812dik esztendőtől fogva haláláig kiadott orvosi tárban: „Medicinische Jahrbücher der k. k. Staaten.“

Báró Stifftnek erkölcsi karaktere egészen fedhetetlen volt, valamint nyilvános hatásága a' közönséges tetszést megérdemlette 's megnyerte. Szoros igazságszeretet, a' karakternek egyenessége jámborsággal és emberszeretettel párosulva, szünteleni szorgalmatosság, elszántság és mindennemű feláldozás hivatalos kötelességeinek tellyesítésében, gyökeres és sokat magában foglaló tudományosság, még pedig nem csak az orvosi tudományok körében, tántoríthatatlan hűség fejedelme iránt, haszon nem vadászás (határozott órákban ingyen rendelt orvosságokat), igaz emberszeretet 's jóltéviség ékesítették az elhunyt Stifftet, 's szerették nékie a' hazafiak szeretetét és ragaszkodását, és mindeneknek, kik őt szorosabban ismerték, tiszteletét. A' boldogult iránti háládatossághól közli Rummy Károly.

Mi okozza a' füstöt a' konyhákban?

A' konyhák különös figyelmet érdemelnek, 's azok, elrendeltetésükhöz képest, a' tornácztól, 's az ebédlő szobától távol helyezve ne legyenek, ne hogy ez által az étkek kihüljenek; ellenben igen közel se feküdjenek a' szobákhoz, a' mi által a' konyhaszag csak megtelné a' szobákat 's termeket, 's így az alkalmatlanságot szerezne. Felette illetlen, konyhát rendelni - el az épület homlokzatánál, hol csak a' legdiszesebb szobáknak és termeknek van helyük. Ha valamely épület csupán egy háznép számára készül-fel, föld alatt adhatni a' konyhának helyet, vagy pedig más okoknál fogva, hogy t. i. elmellőzfessék a' tisztátalanság 's nedvesség, a' melléképülethe helyezhetni azt. Feltételesen szükséges, hogy a' konyhák ne csupán eléggé világosak legye-

nek a' külön foglalatosságok' végzésére, hanem egyszer-
'smind a' tűztől menttek is, 's ennél fogva mindenütt,
hol csak lehetséges, boltozattal elláttassanak. A' fő ké-
nyelmek közé tartozik, hogy a' konyhákban kiöntés
(Augsuss) találtassék, 's élő víz.

A' tűzhely oly elrendezést nyerjen, hogy körül-
lötte kényelmesen lehessen járni, 's minél nagyobb ter-
jedelmű a' tűzhely, annál alacsonyabb legyen, hogy tet-
szés szerint mindent oda állítani, 's ismét elvenni lehessen.
A' fakimélés végett már különféle tűzhelyek találtattak-
fel, mellyek tűzcsatornákból állanak, 's csak egy fűtő-
lyukkal vannak ellátva, mellyeknél a' hamu vas rosté-
lyon esik keresztül, 's hol a' tűz a' légfolyás által ápol-
tatik. Ezen tűzhelyek' érdeme abban áll, hogy az étke-
ket minden fapazariás nélkül, 's tehát kevés fával ké-
szíthetni, mellyeknél azonban némelleyek azon ellenve-
tést 's kifogást teszik, 's talán nem ok nélkül, hogy a'
sült étkek ízetlenek, 's azok' kinézése hasonlít a' főtt,
vagy párgolt húshoz. Ennek elhárításául, téres kony-
hákban kandallók alkalmaztatnak, mellyek a' padlathoz
közel állanak. A' kandalló előtt a' sütő nyársak vannak
alkalmazva egymás felett az élő tűzön, 's körösleg for-
gattatnak. Az egyéb étkek' számára az oldalfal körül
vannak az úgy nevezett szélkemenczék, mellyek' nyi-
lása négyszög, 's mellyek' szélessége 8—12 hüvelyk.
Fél magasságiban ezeknek rostély van, mellyekre a'
szén hanyatlik, 's reájok a' réz edények rakatnak.
Alól a' hamulyuk van, melly egyszerismind szellőfolyá-
súl szolgál, 's a' füst kivezérése végett, felül a' szélke-
menczén, van egy különös kémény.

Hogy a' konyhák ne füstöljenek, a' tűzhelynek
olly helyheztetést kell adni, hogy a' nap ne süthessen
keresztül az ablakokon a' tűzhelyre, lenyomván annak
hatóereje a' füstöt, 's hátrálván a' kéményen annak sza-
bad kifolyását. Ha lehetetlen czélirányos helyheztetést
adni a' tűzhelynek, a' dolgon előző vagy ablaktábla ál-
tal lehet némileg segíteni, melly az ablakok' azon részét
teríti-be, mellyen a' nap reája süthet. Az okból, hogy
az épületekben a' terhes füstölgést el lehessen mellőzni,
a' kemenczék' alkata, 's azok' helyheztetése jó különö-
sen tekintetbe. Ezek' felkészítése akép történjék, hogy
azok minden akadályoztatás nélkül kivezessék a' füstöt,

's hogy se a' hideg nehéz levegő, se a', nap, se végre az időváltozás ne legyen képes a' légfolyást gátolni, 's a' füstöt az épületbe visszanyomni. A' füst nehezebb a' levegőnél, melly egyedül csak kimelegített levegő által szállhat-fel, 's melly a' szomszéd levegőnél könnyebb 's vékonyabb. A' hévség azt okozza, hogy a' légrézecskek elválnak egymástól, 's nagyobb tért vesznek-be, úgy hogy egy megmelegített légoszlop több helyet foglal-el, mint egyenlő nehézségű hideg oszlop, melly az elsőt környezi. Természetes tehát, hogy a' kimelegítettnek emelkednie kell, nyomtatván a' hideg levegőtől, melly annak helyét elfoglalni törekszik, 's melly ha füsttel kevert, magával ragadja azt. Ezekhez képest elsőséggel bírnak azon kémények, mellyek alól szélesebbek mint felül, nagyobb lévén az alsó légoszlop a' felsőnél, 's törekedvén felfelé kiterjeszteni magát. Ily kémények legalkalmasabbak gyorsan kivezérelni a' füstöt, 's ennél fogva sem a' felső hideg levegő nem nyomulhat könnyen a' kéménybe, sem pedig különös hatással nincsen rája az eső, nap és szél.

Azon kürtöknél, mellyek egyenlő szélességűek, lehetne ugyan légcsendet, de légfolyást észrevenni nem, ha t. i. a' felső 's alsó levegő, minéműségükre nézve nem különböznének egymástól; mivel azonban ez nem történik, ott hol a' levegő nehezebb, gyenge folyás támad, 's mihelyt a' tűz megmelegíti a' levegőt, az által a' súlygyen félbeszakasztatik 's azt eszközli, hogy a' levegőfolyás felfelé történik. Könnyen visszanyomattatván a' füst a' levegő 's a' nap által, 's mivel a' kéményen keresztül az eső és hó egyenesen a' tűzhelyre hullhat, a' kürtők ferde irányt nyernek, mellyet ekkor már hurczolatnak (Schleifung) neveznek. Ennek haszna abban létezik, hogy a' füstpálya hosszítatik, 's nem hidegszik-ki felül olly könnyen, mint függélyes kéményeknél. Minél meredekebb a' hurczolat, a' füst annál kevesb akadályra talál 's rögtön kiszáll; ellenben ha a' hurczolat felette közelg a' vízirányos vonalhoz, elcsapódik a' füst a' kémény' kezdeténél, 's elvesztvén melegségét, süllyedni kezd; ennél fogva a' hurczolat 45 fokon alul soha ne rendeztessék-el. Legczélszeresebben történik ez meg, ha az eleintén csak pontirányosan vitetik, 's csak aztán kezd lassanként hajlani. Az okból tehát, hogy

a' kéményeknél jó legyen a' folyás, néhány alapelvvel lesz szükség megismerkedni. a) Azon esetben, ha az alsó 's felső levegő között nincsen különbség, szellőfolyás nem támadhat. b) ha a' felső levegő nehezebb az alsónál akkor a' felső lefelé nyom. c) ha a' felső légoszlop könnyebb az alsónál, a' füst felfelé száll. — Az első eset ott foglalhat helyet, hol a' kémények' szélessége egyenlő; a' második ott, hol azok felül szélesebbek mint alul; a' harmadik ott, hol a' kémények alul szélesebbek mint felül. — Mikor a' tűz ég, megmelegsik a' környező levegő, melly aztán a' folyást felfelé neveli, főleg ha egyesülvén vele a' külső levegő, a' felsővel összeütkezik. Mivel tehát nincs kézzelfoghatóbb igazság annál, hogy az, ki győzni akar, ellenfelének kártékony erejét minél ügyesebben háritsa-el, az elkerülhetlennek pedig olly erőt állítson ellene, melly azt többszer hatalmasan győzze-le, 's felül emelkedjék rajta: — ezen helyzetésben is tehát azon okok' alapos megismértetése által, mellyek a' kémények' füstölgésit eszközlik, az építő mester azon állapotba jutand: baleseteknél a' czélnak teljesen megfelelő módot használni, 's mellyek az eddig szerzett tapasztalások szerint következők.

(Vége következik)

K ü l ö n f é l e .

Egy kedvelt színészné holt-meg a' minap Parisban. Hátrahagyott vagyona következőből áll: 6000 festéskatulya, 27 shawl, 250 gyűrű, 1600 ruha, 2000 keztyű, 5 czipó, és 2 darab ing.

Angliában van egy törvény, melly szerint minden férjnek szabad feleségét olly vastagságú pálczával megverni mint a' millyen vastag hüvelykújjá. Az a' kérdés: vajjon ez a' törvény állna-e azon esetben, ha a' férj' hüvelykét a' köszvény még egyszer olly vastaggá tenné. Hogy a' köszvényes embereknek Angliában szintolly kedvük van hitveseiket megverni, mint az egészségeseknek, e' kétséget sem szenved. Az a' kérdés tehát: szabad-e egy köszvényes embernek, azért mivel hüvelykújjá meg van dagadva, ezzel egyenlő vastagságú pálczát venni-elő? Ez a' kérdés tétetett-fel egy parisi soiréban misztriss Trollope jelenlétében, 's ő az erro adott feleletet elbeszéli e' czimű munkája 3dik kötete-

ben: „Páris 's a' Parisiak.“ Azon ángol, kinek e' kérdés feltétetett, azt felelé, hogy egy orvosokból álló jury azt határozá hogy olyan esetekben a' férj' erejének fogyása egyenes arányban áll a' hüvelyk' dagadtságához, azértis e' tekintetben különös törvényre nincs szükség; mennél jobban meg van a' hüvelyk dagadva, 's következőleg mennél vastagabb a' pálcza, annál erőtelenebbek a' férj' karjai.

N é p - d a l o k.

Szeretem én magát nagyon
Mert fekete szeme nagyon,
Szemöldöke sugár nagyon,
Az enyimhez illik nagyon;
Haj rózsám violám
Csókold-meg az orcám'.

Haja olyan mint a' kökény
Szeme fénylik mint a' napfény;
Nem láttam Tisza mentében
Mássát egész életemben
Haj rózsám 'stb.

Ha tekintem szép természet
Alabástrom fehér képét,
Azt gondolom maga volna
Második tündér Ilona.
Haj! rózsám 'stb.

Kába voltam, hogy szerettem
Mást, míg magát nem esmertem;
Maga ám a' derék leány
Kedvemre való alkotmány. Haj! 'stb.
Hidje-el, hogy úgy szeretem,
Szívem majd ketté repesztem;
Hej! maga is szeret bizon,
Azért ne is tétovázzon. Haj! 'stb.

Nem adnám én magát azért
 A' pünkösdi királyságért;
 Hozzám illik maga nagyon,
 Azért az enyim maradjon.
 Haj rózsám violám,
 Csókold-meg az orcám?

2.

Soha sem cselekszem
 A' mit cselekedtem,
 Hogy a' jó pajtásom'
 A' rózsámhoz vigyem.
 Ők ott ülekeztek,
 Én távolról néztem,
 Megütött a' bánat
 Búsán visszatértem.
 A' titkos szerelem
 Fél az árulástól,
 Minket is édesem
 Tiltanak egymástól.
 Ritka rendet vágtam
 Sűrű boglyát raktam,
 Minden boglya alatt
 Egy pár csókot kaptam.
 Adj egy csókot rózsám
 Úti költségemre,
 Visszahoz az Isten
 Ezret adok érte.

Közli Onnét.

Rejtettyszó

- 654 Tisztelték régen, mint istent, gyáva pogányok.
 456 Síp-pal festik emezt mint hajdani római istent.
 245 A' csecsemős gyermek legelől tud szólni imígyen.
 1235 Eszköz a' melly nélkül sok pór nép élni se tudna.
 3245 Húzva elől Veszprém' várossát lelsz-fel emebben.
 123456 Állatok egy neme, ám nemesítve az asszonyok által.

Jani Nográdból.

Jegyzet: A' 7dik számbeli Rejtettyszó Kaszárnya.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

9. Pesten, julius' 30kán, 1836.

Graefenberg,
az első europai hideg vízzel gyógyító intézet:

Gräfenberg ausztriai Silesiában fekszik, közel a' porosz határokhoz, mintegy 3 mérföldnyire Neissetől; nevét nyerte azon hegytől, mellyhez vagynak építve 14 hajléki. A' környék felette regényes, erdős hegyekből áll, melly hűvös levegőjárástól szellőztetik ugyan, mindazáltal termékeny, 's falakkal rakott, hová hívni látszanak az embert a' sűrű bikkék 's a' gazdag patakok és források, mellyek minden élő valóságot megfrissítenek, 's az emberbe egészséget, munkaszeretet, 's megelégedést öntenek. Itt van Priessnitz Vincze úr' gyógyintézete, egy gazdaemberé, ki tulajdon kezeivel niveli szántóföldjét, 's még nincsen 40 esztendő. A' történet, vagyis inkább a' Gondviselés hozá Priessnitz urat még ifjabb esztendeiben azon gondolatra, hogy némelly próbákat tegyen a' hideg forrásvízzel, eleinte magán, azután szomszédain, sőt állatokon is, elsőben csak új, majd régi sebeknél is, végre belső fájdalmaknál 's mindenféle nyavalyáknál, — és hogy vizsgálódás 's tapasztalás által magának néhány czélirányos szabályokat feljegyezzen. Darabidó mulva annyi kül- és belföldiek, 's olly fontos és terhes nyavalyákban keresték - meg őt; hogy e' csndaorvos, vagyis inkább csak természeti orvos, kéntelen lón házát a' szenvedők' elfogadhatására felkészíteni, azt megnagyobbítani, végre új épületeket is tétetni. Több mint 15 esztendő óta fáradozik ő itt csendességben esztendőkint szaporodó vendégei' ápolásában, kiket eleinte történet, később híre neve, 's utoljára foganatos gyógyítása vitt oda. Priessnitz úrnak nyájas magaviseletét, szorgalmát, mellyel ezen intézetet igazgatja 's minden betegét ápolja, és nagy bizodalmat gerjesztő bánásinódját eléggé dicsérni nem lehet. Priessnitz úr' gyógyintézete különös sikerűnek mutatkozott az idült, mélyen megrögzött nyavalyák' orvoslásában, nevezetesen a' köszvényben, a' makacs fő-torok-mell-gyö-

mor-és alfelfájdalmakban, a' skarlát-és inhideglelésel-
ben, scrophulákban 's minden bőrnyavalyákban, szélü-
tésben, görcsökben és vérhasban, mind az új, mind az
esztendőkig a' testben maradt syphylisben (franczuban),
a' hosszú 's elhibázott orvoslás' maradványiban, min-
dennemű sebekben, és némelly más, már gyógyíthatat-
lannak hitt testi nyavalyákban. Éppen oly fogatos
volna az a' lélek' nyavalyáiban is, ha egy ilyen privat
intézet' határai messzebb terjedő praxist engednének.

A' gyógyítás Gräfenbergben a' természettel leegye-
zőbb 's legegyszerűbb módon történik, minden orvosi
könyvek' segedelme nélkül; egyedül a' könnyűségéről
's hidegségéről dicsért víz, diéta és mérsékelt mozgás
által, a' testbenlétező eredeti erők ártatlanul felébreszt-
tetnek, megerősítetnek 's annyira felemeltetnek, hogy
minden edények, még a' legfinomabb erek is kitisztul-
nak, minden nedvek, különösen a' véredényekben,
meghígulnak, a' rendes functiók ismét elkezdődnek, a'
megzavart organismusban a' munkásságok' öszhangzása
visszatér, 's így az egészség véle született jogaiba 's azok'
gyakorlásába visszahelyeztetik. A' mi magát a' gyógyí-
tásmódot illeti, ez különféle, 's minden egyes személy
természetéhez 's állapotjához alkalmazott. Nevezetes do-
log, hogy Priessnitz úr betegeit nem szokta kikérdezni,
's általában igen keveset beszél, ha nem kérdezik; de
éles szemei hirtelen felfedezik az első gyógyítási pró-
bák után a' nyavalya' természetét, 's akkor tüstént egész
bizonyossággal szabja-ki a' gyógyításmód' szükséges me-
netelét. Megmásolhatlanul megtartja ő a' minden felvéte-
tett vendégnek tudtára adott közönséges szabályt, hogy
t. i. az egész fürdési időszak alatt magát minden hevítő
ételektől 's italoktól meg kell tartóztatnia, a' mihez csak
hamar úgy hozzá szokik a' vendég, hogy még csak nem
is kíván sert, bort, pálinkát, kávé, thét 's más
ilyeneket. Ellenben reggel 's estve csak hideg ételeket
esznek: forralatlan tejet, zsemlet, gyümölcsöt és néha
egy darab mézeskalácsot. Délben is kedve volna Priess-
nitz úrnak hideg konyhát tartani 's a' levest egészen
elhagyatni, de ezt a' betegek' régi szokása nem engedi
neki, melly iránt mégis némi kíméléssel kell lennie;
hanem a' forró ételeket 's fűszereket egyáltalában meg

nem szenved. Feleségének van gondja jó falusi, tápláló asztalt tartani, mindenféle hússal, halakkal, zöldséggel, salátával stb.

Mindenki ehetik annyit, mennyi nékie tetszik, 's magoknak a' gyengébb 's kevés eledelhez szokott uraknak 's asszonyságoknak is ottan bámulásig jó étvágyuk van. Azon épületeknek, mellyekbe a' vendégek szállítatnak, egy része fából van, 's csupán szükségben segítő hajlékok; a' szobácskák, mellyekben két személy is megfér, kicsinyek, a' bútorok csekélyek, de tiszták; mindenki mellé adatik egy inas vagy szolgáló, kivel parancsolhat. Reggeli négy órakor kezdődik a' napirend, még pedig eleintén csekély, de lassankint tetszés szerint meghosszabbítandó erős izzadással egy posztó terítő alatt, mellyben a' beteg kinyitott ablaknál csaknem motszanás nélkül marad betakarva, 's időről időre egy pohár hideg vizet iszik. Teljes izzadáshoz jövén, a' közeli fürdőszobába vitetik, hogy a' teli fürdőkádban megmossa magát, megdörzsölje, 's megöntözze. Ezen hirteleni mérsékletváltoztatásnak, minthogy a' mellett a' tüdő nincs felhevülve, semmi ártalmas következése nincsen, 's a' hideg fürdő annál kellemesebb, mennél nagyobb izzadásban történik. Még soha sem történt e' miatt a' legkissebb szerencsétlenség is. Ezen többnyire csak igen rövid fürdés után felöltöznek, reggeliznek, 's a' mintegy negyedórnyi távolságra fekvő Gräfenbergre felmennek, a' fecskendező vízhez (douche); mindazáltal, minthogy a' tüdő a' menésben valamennyire mindég felhevül, először megpihennek, mielőtt a' hideg fecskendező vízre kiállának. A' legpuhább nagyvárosiak is elragadtatással beszélnek ezen ömlő fürdő' kellemetességéről, 's hálákat adnak a' megfrissítő hegyi najadenak. Követi ezt sétálás az erdőben 's a' mezőn, hegyen fel 's le, társasági beszélgetés közt, vagy magános foglalatosságban, hol a' távoli hegycsoportokra hol a' kertekkel 's falukkal kellemesen általmételt virányokra tekintgetve. Gräfenberg is különféle szépítések 's mesterséges ültetvényeket nyert már, mellyekre, valamint hírlapok' szerzésére is, a' lelkes vendégek együtt adakoznak, 's e' végett egyesületük is van, mellyet választottság kormányoz, 's mellynek tagjai elmenetelükkor mindég ismét mások által helyre pótoltatnak. Egyáltalában nincsen fogyat-

kozásuk a' vendégeknek némelly mulatságokban, játékokban 's kellemes időtöltésekben, mellyeknél az illendőségre nagy figyelem van. Az ebédlés egy nagy teremben történik, hol a' több száz személy egymást jól mulattatja. Ebéd után mozgás következik, 's ha szükséges, ismételt izzasztó fürdő, kikocsizás vagy sétálás a' szomszéd falukba, látogatás Priessnitz úr' házánál, vagy barátoknál 's ismerőseknél, vacsora, jókori lefekvés. Némelly betegekkel, kiknek szobáikban kell enniük is, különösen is bánnak: ezek hideg borogatásokat, ülő-fő-'s lábfürdőket használnak, vízzel öblögetik torkukat, orrukát, füleiket 'stb. Egész napon által 's különösen evés alatt pohár hideg vizet isznak, egyiket másik után, tesszés szerint, erőszakos kényszerítés nélkül; általában ismeretlenek itten a' nagy víz szabatok, sokat isznak ugyan 's gyakran, de nem erőltetve 's nem feleslegest.

Illy bánás- 's életmód' következése az, hogy mindenféle jelenetek mutatkoznak a' testen, mellyek néha nagyon terhesek 's fájdalmasok, de, mint a' kezdődő gyógyulás' bizonyos jelei, igen örvendetesek; úgymint kipattogzások, kelések, genyetségek, bűdös kigőzölgések, a' hajdan beteg tagok' fájdalma, esztendők előtti nyavalyák' maradványai, mellyek ha ki nem hajtának, a' belső részekre ragadnak, kinyomozhatatlan sínlődést okoznak, 's végre magát az életet is időnap előtt elenyésztik. Ezen jelentkezések' kezdődésekor egyik vendég a' másiknak szerencsét kíván; bármilly kellemetlen helyzetbe jó is azok által a' beteg, azok az erősülő, magát segítő természet' munkálati, 's azon czél' feltételei, mellyet a' gyógyítás el akar érni. Azértis mindeneiket, miket Priessnitz úr rendel, a' beteg akkor még buzgóbban teljesít, 's vágyva várja a' crisis' elérkeztét. Nagy fontosságú dolog ezen crisist e' fürdő helyen bévágni; különben, ha a' visszaverődéséből származó veszedelmet el akarja az ember kerülni, kéntelen jövő esztendőben a' Gräfenbergi gyógyintézetet újra használni. Átaljában nem lehet itt előre meghatározni, hány napokig 's hány fürdőt kellessék venni, mint ez más fürdőhelyeken történik; itt a' körülményektől kívánt határidőt meg kell várni. Sajnálni lehet azt, kit sürgető foglalatossági hamar elhívják onnan, vagy a' kit honvágy, nyakasság, 's költségkímélési tekintet indít idő előtti hazamenetelre.

azon idő előtt t. i. melyet Priessnitz úr (ki különben is azon van, hogy betegek mentül előbb haza mehessenek) maga meghatároz 's hírül ad. Itt vagy állhatatos béketűrés-sel kell lenni, vagy mind azt elveszteni, mit az ember kívánt és reménylett.

Mi okozza a füstöt a konyhákban?

(*Vége*)

1.) A kémény füstölög, ha hibázik a kívüli alsó levegő. A tűz által ritkított légoszlop nem szállhat fel, ha külső levegő nem juthat hozzá, melly a ritkított nyom 's szünetlen reája hat. Innen átlátni nem nehéz, hogy ott, hol a külső levegő hibázik, nem nyomtatván semmi által a füst, saját súlya által kell annak leszállania, 's szorítottván a felső sűrűbb levegőtől, az épületbe visszasüllyedni kénytelen. Következik innen, hogy a szellőfolyást nyílások alkalmazása által nevelni szükséges, melly aztán módot nyújt annak megítélésére, mennyi levegőre van szükségünk a füst kiűzésére, 's ezen czélt a nyílások részenkénti elzárása által érheti-el, melly mindenkor foganatos lesz, ha az építőmester arra ügyel, hogy általok a levegő ellenfolyását elhárítsa, 's ha szemközt nem állanak ajtók és ablakok.

2.) A kémény füstölög, ha a környező tárgyak magasabbak nálánál. Ez azon esetben történik, ha valamely épület völgyben fekszik, úgy hasonlólag akkor is, ha a kürtő nem áll a háztető közepén, hanem az oldalon lép ki, 's a fedélgerinczen felül nem emelkedik ki. Illy helyzetben a kéményen kiszálló füstöt a fentebb fekvésű tárgyakhoz csapja a szél, melly visszaverődve jobbadán a kéménybe szál-vissza, 's lesüllyed. Legczélirányosb efféle esetekben a kürtőt a fedélgerinczen kiemelni, vagy pedig a tüzeléskor erős légfolyást eszközölni. Azon esetben, ha az épület völgyben áll, forgó avagy védsisakot, szélernyőt (Schirmkappe) lehet használni, melly egy orsó körül teszi forgását 's kakassal ellátva van, melly a szélnek hátat fordít, 's mellynek az oldalán nyílása van a füst kibocsátása végett.

3.) A kémény füstölög, ha abba egy csónél több szolgál, mivel a kifolyó füst azon csóból, mellynek tűzhelyén erősebben ég a tűz, a másikba átveszi magát, hol gyengébb a tűz, 's így leszáll. Illyes esetben

gyakran füstölögnek a kémények még akkor is, ha nincs tűz a konyhában; a fűtött kéményben megmelegült csőből a füst a mellékkéménybe találván, ott természeti sullya által leszáll 's megtelli a konyhát, mi természetesen felette terhes.

4.) A kémény füstölög, ha az nincs eléggé kimelegítve. A felső hideg 's nehéz levegő nem bocsátja fel a tűz által megmelegült alsó könnyű levegőt, 's a vele elegyes füstöt, hanem inkább azt okozza, hogy az leszállani kéntelen; ehhez képest itt nincs más mód, mint eleintén csak keveset avagy gyengén fűteni, hogy az alsó levegő ez által csak fokokonkint, 's tehát ne rögtön melegedjék-ki. Arra nézve, hogy a kéményt óvni lehessen a hideg ellen, az épület közepén kell azt alkalmazni, még pedig kettőt, hármát, vagy többet is egymás mellett, mely által egyik a másiktól kimelegszik. Ezt főleg észrevehetni szélkemenczéknél, avagy kálháknál, mellyek belül a szobákban fűtetnek, mellyeknek gyakran számos folyási vannak, vagy csövekkel ellátvák, mellyekből már kihidegülten jut a füst a kéménybe, 's nem ritkán visszaszáll, ha maga nincs kimelegítve, avagy ha a kémény más tűz által nem melegítettik. Mind illy körülményeknél arra szükség figyelmeznii, hogy a fűtéshez száraz, nem pedig nedves fa vétessék, minthogy a legnagyobb, 's legtűrhetlenebb füstöt az okozza az épületekben; ha ezt eszközteni lehetetlen volna, néhány csövet kell elvenni, mellyekben a füst ide 's oda szállong.

5.) A kémény füstölög, ha a nyílásra süt felül a nap, vagy pedig, ha kémény szél fú-el felette, habár nincsenek is mellesleg magas tárgyak, a füst lenyomatván a napnak hatóerejétől, kéntelen az épületbe leszállani. Illy helyheztetésben bizonyos koszorút készítenek vas- vagy réztáblából, melly akkora, hogy azt annak felével a kürtőbe lehet eresztetni, 's melly a kéményfalon szakokkal nyugszik, még pedig akép, hogy a felső rész egy lábbal magasabb mint a kémény. Azon rész körül, melly kiemelkedik a kéményen, keskeny fal rakassék fel, mellynek mindenik oldalán gömbölyű nyílás lévén, felül kis fedelezetet kap. A kémény négy részre osztatik ezen keresztpléh által, még pedig akép, hogy t. i. a nap, avagy a szél egyik oldalról behat 's

akadályoztatja a' füst' leszállását, még három oldal áll szabadon, mellyen a' füst akadály nélkül kifolyhat.

6.) A' kémény füstölög, ha belső alkata nem célirányos, avagy ha egyenesen nem megyen. Ha olly szerkezményű kéményfüstöl, melly egyenlő szélességgel bír végig, az által lehet azon ollykor segíteni, ha az több vakolás által keskenyebbé változtatik felül, vagy ha csövet állítunk beléje. Ha azok' vezetése egyenes, 's így tehát nem hurczoltatnak azok, sisakot kell adni nekik, ne hogy a' szél 's a' nap hathasson a' füstre, 's az által leszálljon. Arra nézve, hogy a' kémények a' tűztől mentek legyenek, megkivántatik, hogy azok elég magasak lévén, gyakran kitisztítassanak, 's hogy ha a' vakolat már régi 's a' korom igen vastagon van reájok ragadva, annyira vakartassék az le, mennyire tűzveszélytől tartani lehet, 's mésszel újonan húzassék - által, 's hogy végre a' kandallók' ajtaji, ha azok a' kemenczelyuktól távol nem állanak, vas pléhvel húzassanak - be.

N. D.

H o n - i p a r .

Említettük a' mult esztendőben újságlevelünkben, hogy Felséges Urunk Farkas Ferencz ügyvéd úrnak kirekesztő privilegiumot adni méltóztatott azon találmányára, melly szerint a' kemenczékben, konyhákban, ser, égetthor, só, timsó, széksó, salétrom, 's czukor főzésnél a' tűziszernek felét bizonyosan megkémélhetni.

Ezen úr most egy illy kemenczéje felül illy tanúlevelet mutat-elő:

Alább írt bizonyítom, hogy ts tabularis prókátor, Farkas Ferencz úr, azon belől tüzelő kályhák közül, mellyek formája, 's szerkezeteése tulajdon találmánya lévén, azokra királyi kirekesztő adomány-levelet is nyere, egyet nekem is készítetett. Hogy az egy tökéletes találmány, és a' még eddig felalált illy nemű kályhák között legjobb, mivel az nem csak semmi idő változásra nem füstöl, hanem a' mellett két szobát 3 darab fával bemelegít: arról kiadtam ezen tulajdon nevem írása, és szokott pecsétem alatt kült bizonyság-leveletem. Kült Várad

Olasziban Martius 20án 1836 eszt. Szilágyi Lajos társas Bihar és több megyék táblabírája. (L. S.)

Hogy pedig az égettbor-főzéshez való készülétének hasznos voltát lebizonyítsa, elegendőnek véli tudtára adni a' nagy érdemű Közönségnek, hogy azt Vahlkampff Adolf rezműves úr (lakik a' király útezában a' 1225dik szám alatt) készítendő, ki a' találmány helyes voltáról magára veszi a' kezességet, csak akkor kívánván fizetést, midőn a' készüléket a' próba helyesnek bizonyította-be. Ajánlja magát a' készülék olcsósága által is, úgy azzal, hogy általa ugyanazon egy időben többféle, és különböző erősségű borszert vagy égettbor egyszerre folyik. A' feltaláló úr lakik a' színház mellett a' duna parton Kloßinger úr' házában az első emeletben.

Egy hazánkfia a' Duna Tisza Maros, Körös, Szamos, és más nagyobb és kisebb folyók' erejét a' is tudja fordítani, hogy vele nagy darab földet megöntözzön, a' gabonát kicsépelje, megőrölje, olajsütő, kender törő, fűrész, és más ilyes malmokra használja, és pedig télen által is, — a' partra tévén az épületet.

Egy másik honfi külföldi útaztában a' végtelen papiros gyártását, vagy is a' papiros öntést, a' vas-ábroncsoknak korongokkal való készítését, úgy a' bőnnek hamarábbi készítés módját megtanulván, e' helyi tudományát a' használni kívónóknak ezennel ajánlja.

Mindezekről bővebb tudósítást vehetni ezen ujság hivatalnál.

Rejtett szó

Engem a' természet gazdagnak szegénynek
 Kutyának, macskának és más állati lénynek,
 Egyenlő mértékben osztott-ki mindenhol,
 Még a' bagolynak is a' melly éjjel huhol.
 De ha fejem' veszed, úgy velem csak a' bír.
 Ki virgoncz, eleven és a' nincsenem nem ír.

B. Olasziból Kőrös János:

Jegyzet: A' 8dik számbeli Rejtett szó Kappan.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

10. Pesten, Augustus' 3kán, 1836.

Girafa-vadászat.)*

Deli-Mehemet tevéket ajánla számunkra, hogy részt vehetnénk a' girafa-vadászatban, 's némi tanakodás után elfogadánk a' seik' ajánlását. Estve felé hagyánk -el Ambukont. Kis karavánunk álla a' seikből és négy vadászból, kiknek mindegyike egy dzsidával 's karddal vala fegyverkezve, és illy vadászathoz szokott jó lovakon ülve. Öt más arab kísért bennünket tevéekkel, mellyek eleségünket hordák, 's kivált a' vízzel töltött tömlőket. Éjféli felé megállottunk. Embereink, miután sietve takaros vacsorát készítettek, egy kis zsácskót vettek elő, mellyben|kávés kanta vala, findzsák 's őrlött kávé, 's mindenikünk elalvása előtt kiszívható pipáját 's ihata egy findzsa kávét. Hajnal hasadtakor felülénk ismét lovainkra, 's vadászaink előttünk léptettek, vizsgálva 's keresgélve a' vadak' nyomait; az egész nap iszonyúan fárasztó lótás-futásban tölt-el. A' levegő csendes vala, a' hévség tikkasztó, a' seik' nagy öröme, ki ezen időt a' legkedvezőbbnek vélte a' girafák' kifárasztására 's hamari megfogására, el lévén azok már tikkadva a' nap' hévségétől. Azon puszta, mellyen keresztül menénk, sokkal vidámabb és sokkal kiesebb képet mutatott, mint az, melly Ouady - Halfaht Dongolahtól elválasztja. Itt az egymást felváltó völgyek' közepette, a' tamariska, akác, higlyg,**) nebké***) és kevés zöldség változtaták a' tájék' képét, 's a' földet sok helyeken bizonyos jó illatú pázsit fajta borítá, mellyet az Arabok h a m a r e i b n e k neveznek.

*) Cadalvène és Breuvery urak' illy. című könyvéből: „L' Egypte et la Turquie, de 1829 à 1836,“ mellynek második kötete a' napokban fog megjelenni Parisban Bertrandnál 's belőle e' cikkelyt előre küzlé a' Julius 15ki Journal de Paris.

**) *Balanites aegyptiaca*. Ez igen kemény fa, mellyet az ottani lakosok dzsidanyelekre használnak; gyümölcsé alób vagy soudani szilva nevet visel.

**) *Ziziphus spina Christi*.

Egy órával nap lenyugta előtt a' karaván? vezére egy girafa' nyomait mutatá nekünk, melly borjával együtt útját délnyugotnak vevé. Kevés idő múlva más irányban ismét ugyanazon nyomok tűntek szemünkbe, még újabbak, 's arabjaink azt állíták, hogy a' girafának kevés órákkal azelőtt kelle ott járniok. Ezen értesítésre, elfelejtve egész napi fáradságinkat, sebes ügetve követtük a' friss lábnyomokat, 's alkonyatkor kevés távolságra valánk egy ritkás ákácz cserétől, mellyel szemközt a' seik megállítá a' karavánt. Mihelyt a' nap felkölt, újra lóra ültünk, 's arabjaink jobbra balra elszéledtek, hogy megpróbálják körülkeríteni a' girafákat, mellyeket a' kis ákácz erdőben feltalálni gondoltak. Csakhamar, mind a' mellett is, hogy csendességben léptettünk előre, meghallák a' girafák kopogásunkat, 's láttuk mint hagyák-el azok az erdőt, 's nyargalák keresztül a' pusztát. A' vadászok tüstént utánnok vágattak nagy ujjongatások közt. Néhány pillantatig távol elhagyák a' girafák paripáinkat, de egy félóra múlva szükéseik lassulni kezdtek. A' fiatalabbat, melly csak néhány hónaposnak látszott, kevés idő múlva elértük. Az Arabok nagy ügyességgel veték fejére köpönyegüket, 's míg magát ide 's tova hányta vetette, a' helyett hogy előre haladhatott volna, leugráltak lovaikról, megköttették a' girafa lábait, 's aztán ismét az anyját vették füzőbe. Csakhamar elérkeztek a' tevék, 's vezetőik hirtelen megfejvén azokat, a' téjből a' girafát megitaták, 's azzal megkötvén lábait hása alatt, feltették azt egy tevére, melly tüstént visszaindult Ambukonba. — Mind ezen rendelkezéseknek vége lévén, elkezdtük nyomozni a' vadászokat, 's azokat négy órai út után utól is értük. Nem foghatván-meg a' nagy girafát úgy mint az elsőt, elhatározták azt lándzsákkal ölni-meg. Ekkor az agyon szurkáltatott, darabokra vagdaltatott, 's tevékre rakatott, az Ambukoni piaczon eladandó. Egy darab húsa, mellyet ebédre megsütteténk, fekete vala, szívos, 's tökéletesen hasonló a' tevehúshoz.

Ezen első szerencsétől bátorítatva, a' mi arabjaink folytatni akarák a' vadászatot, de mi ellenük szegezénk magunkat, 's egy kis kármentesítéssel reabírtuk őket, hogy Ambukonba visszaforduljanak. Azonban egy köznök azt állítván, hogy a' girafák úzésekor több strucz-

madár nyomokra talált, elhatároztuk, hogy betérjünk egy fás völgybe, mellynek iránya nem sokat tért-el a mi útunktól. Csakhamar két strucz kezdte futni előttünk, mellyeket néhány pillantat mulva más három követett. A' csendes levegő 's a' hévség könnyíték ezen vadászatot, melly csaknem lehetetlen akkor, midőn szél fú; mert akkor a' strucz szárnyai segedelmével olly sebességgel fut, hogy azt a' legjobb lovak sem tudnák elérni. Szerencsétlenségünkre már elfáradt lovaink nem haladhattak olly gyorsan mint ohajtottuk volna, és néha néha meg kelle állaniok, hogy kipihenjenek és igyanak. Mihelyt a' struczok észrevették, hogy megálltunk, megapultak, 's újra nyargaltak, mihelyt látták, hogy ismét úzóbe vesszük őket. Végre, két óra mulva egy közülök hátra maradván, ezt beértük 's a' seik elüté fejét egy kardvágással. Tüstént faágak gyűjtattak meg, és a' strucz' háját megolvasták embereink 's azt a' nyakáról lehúzott bőrbe tették. Az Arabok igen kedvelik a' strucz madár' jóízű húsát, mellynek zsírját süteményekre használják 's néha kenőcsül is.

Ezen útunkban két struczfészket találtunk, mellyek közül mindegyikben mintegy húsz tojás vala, 's mind egyiket egy kis homok rakás keríté. Egyikben több tojás volt eltörve; arabjaink azt állíták, hogy azokat ragadozó madarak törték-össze, 's azt beszéltek, hogy ők többször láttak már saskeselyüket felemelkedni a' levegőbe 's onnan a' struczfészkekre nagy darab köveket ejteni-le, mellyek összetörték a' tojásokat, 's akkor azokat a' keselyűk kényükre költék-el. A' nap' melege elégséges a' tojások' kiköltésére. Az anya strucz ritkán távozik-el fészketől, azért hogy védhesse kicsinyeit azon vadállatok ellen, mellyektől azokat kiköltéskor féltetheti. Midőn az egész fészek lábra kél, a' strucz vezetgeti 's oltalmazza kicsinyeit mindaddig, míg azok elég erősek a' magok' védelmére.

Az Arabok szinte lóháton, 's karddal és lándzsával vadásszák a' leopárdot, hiúzt 's némelly más vadállatot. Ezen vadállatok félnek a' nap' hévségétől felmelegült homoktól, 's midőn kergetik őket, sebesen egyik fától másikhoz futnak árnyékokat keresve, mindaddig míg végre kidülnek a' fáradság és szomjuk miatt. A' majmokat, monflonokat, tövises disznókat 's némelly antilope

fajokat Dar-Fouri agarakkal vadásszák; de ezen vadászatok igen kevésé jutalmazók, mivel a' majmok többnyire fákra másznak, a' moufflonok, meghághatatlan kősziklákra, 's a' tövisesdisznók lyukaikba búynak. Azonban a' kutyák is igen ritkák. A' dar-fouri agárfaj (szeluk) egyedül az, melly Nubiában tenyészhet, 's mind azon vadászutyák, mellyeket oda Egyiptomból visznek, igen kevés idő alatt eldöglenek, valamelly májnyavalyában. Az Arabok a' hyénákat, különösen a' pettegetett hyénát, az úgy nevezett marafilt, hurokkal fogják. Ők ritkán vadásszák az oroszliányokat, minthogy ritkán esik, hogy emberek, 's több lovak ne legyenek áldozati az oroszliány-vadászatnak.

F. L.

Tündér Ilonáról.

A' köznép előtt is esmeretes, miolta pedig koszorús költőnk Vörösmarthy Mihály által csinosabb öltözetet nyert, a' finom izlésű olvasók előtt sem esmeretlen Tündér Ilona históriája, vagy inkább a' róla való költemény. Micsoda kútfőből eredhetett és mikor, ez az elég elmés, és görög színt viselő költemény, azt vizsgálni nem célom: csupán azt akarom itt megpendíteni, és némileg mutogatni is, hogy ámbár a' mesében lévő Tündér Ilona csak képzelődés szüleménye, mindazáltal ez alatt a' név alatt históriai személy is rejtezik. Nevezetesen úgy vélem, hogy azon híres Helenának, ki miatt Trója elpusztult, Tündér Ilona volt igaz neve. Ezt pedig azon az okon, mivel az ő attyának neve T ü n d a r o s z volt. Ha már ezen szóból az o s z végezetet mint görögöst elvetjük, az a' magábanhangzót pedig úgy nézzük, mint a' mellyet a' Dóriaiak (kiknek segítségével foglalták el a' Hercules maradéki Laconiát a' hol Tündaros az előtt uralkodott) szőejtése tett az eredeti é helyébe, mindjárt ki jön a' Tündér név. Hogy pedig ez lehetett azon királynak igaz neve, onnan gyanítom, mert Tündarosznak a' görög nyelven, tudtomra nincs semmi jelentése: a' magyar nyelven ellenben olyan van, melly mind Tündaroszra mint királyra, mind Helenára mint rendkívülvaló szépségre éppen reá illik. Ez a' szó ugyanis Tündér, ettől a' gyökértől származik ítéletem szerint: t ü n, a' melly gyökér hogy nem csak valamelly hirte-

lenül előállótj és ismét elenyészőt, hanem fényest is té-
 szen, megtetszik az ugyanazon gyökértől származó
 tündöklő igéből. Így hát tündér fényest is tehet,
 a' mi éppen illik a' királyokra, millyen volt Tündarosz.
 De magának Helenának neve is nem egyebet tesz ha-
 nem fényest, mivel lámpást vagy fáklyát jelent
 görög nyelven. Hogy a' mesés Tündér Ilonának ezen
 históriai Ilonával kell valami egybeköttetésének lenni,
 az is oda mutat, hogy a' hattyú mind a' két Ilona körül
 nagy szerepet játszik. — Így tehát, azt mondhatná va-
 laki, Helena attya 's következképpen maga is Helena
 magyarok voltak? Ezt nem állítom. Mert valamint a'
 magyar királyoknak lehetett hajdan nem magyar ne-
 vük, mint István, András 'stb. úgy megfordítva Tünda-
 rosz minden magyar neve mellett is lehetett nem ma-
 gyar nemzetbeli. Annyi igaz, hogy Laconiában mára' Trójai
 háború előtt 300 esztendővel olyan nemzet lakott, a'
 melly nem görög volt. Az is igaz, hogy Spártának leg-
 régibb királyai közt utolsó volt Tündarosz. Nem külömb-
 ben tudva lévő dolog, hogy azon régi nemzet egy Onga
 nevű, fegyverbe öltözött istenasszonyt imádott. Már
 pedig Magyarországon is van Onga helység, van Ung
 vmgye, sőt magoknak a' Magyaroknak legközönsége-
 sebb neve az idegeneknél Ungarus volt. Egyébiránt,
 ámbár még ezekhez többet is lehetne mondani, mind-
 azáltal bővebb megvilágosítását a' dolognak az olyan
 nagy készületű tudóstól várhatjuk mint tek. Horváth
 István úr, a' ki vajha minél előbb bétöltené a' Publicum'
 óhajtását a' maga históriai feldezésinek közrebocsátása
 által. Mert ha mind azokról a' népekről, mellyeket a'
 tisztelt úr Magyaroknak állít, nehéz volna is bebizonyí-
 tani, hogy magyarok voltak: annyi minden esetre hihe-
 tőnek látszik, hogy a' Magyarok már a' legrégebb idők-
 ben, sok népekkel voltak egybeköttetésben, a' mellyek-
 kel márma semmi közlekedése nincs.

Kunhegyesről.

***A' magyar királyi fő-iskola' könyvtárának
 használtatása.***

A' nyilvánosság intézetek' czélja 's eránya a' köz-
 haszon; erre annak használhatása, és használása által
 tehetni szert: a' nem használhatás a' gondviselőkre, a'

nem használás a' községre hárul terhül. A' magyar királyi főiskola könyvtárát, melly az iskolai tíz hónapokban hetenként öt nap, az ünnepnapokat és hétfőket kivéve, reggel is, délután is, három három óráig nyitva áll, olvasószobájában az idén négy ezeröttszáz huszonkilenczen használták illy rendben: Octoberben 376. — Novemberben 511. — December. 466. — Januariusban 554. — Februar. 470. — Mart. 483. — Aprilis 330. — Majusban 484. — Juniusban 464. — Juliusban 401. — Öszvesen 4529.

Ezeken kívül nemcsak a' királyi tanítóknak, hanem számos tisztos és hiteles olvasóknak az otthon használatásra is könyvek adattak ki, ezek között voltak néhány külföldi tudósok is, kik nemzeti történeteik' nyomozására ezen gyűjteménnyel élni kívántak. Pesten Julius 30dikán 1836.

Fejér György.

A' hajdani templomokról.

AzEgyiptusiak' templomai nevezetre méltók nagy tömegeik, az oszlopok' száma, 's azok' elosztása által, mellyeknél az oszlopok olly rendezésűek, hogy azok közelgvén a' szent hajlékhöz, rövidülnek; ennél fogva ezek nem látszanak más valaminek, mint istállóknak vagy páholyoknak, 's csupán azon szent állat' befogadására szolgáltak, melly bennük tartatott. Hihető, hogy ezen szobákba nem volt szabad másnak belépni, mint csupán szerzeteseknek, 's azok fölötté egyszerűek valának, annál varázslóbb azonban az architektura rajtok. A' bejárásnál rendszerint obeliskusok 's más óriási szobrok voltak felállítva, olykor sétálóhely környezé azt, hol sphynxeket és oroslánokat lehete látni óriási alakzatokban. Az ajtóhoz közel két magaslatú simított test tűnt-fel pyramidalis alkatban, mellyeken olykor hyeroglyph basreliefek vagy fél magaslatú alakok voltak, mellyeket az Egyiptusiak síma terméskőben vagy pedig márványban dolgozának-ki. Egy ugralék, homorítékos alkatban kifaragva, végzi az egészt gerend (Gebaelk) helyett az ajtónál, úgy az emelkedetű tömegeknél is, mellyek azzal megegyeznek. Sem csúcs (fronton), sem tető nem fedé ezeket, sem nem szakasztá-félbe vizirányos vonal ezen irányt, melly a' lapos fedél gyámját képezé, mellyel a' templomok fedve

valának, 's hol hihetőleg tartózkodtak a' papok éjjelenként, követvén az ország' szokásait, csakhogy annál könnyebben tehessenek astronomiai vizsgálatokat az égen, melly egyike volt azok nevezetesb foglalatosságának.

A' fen említett obeliskusok 's collossalis szobrok, mellyek elválasztva állanak a' templomoktól, a' legelőkelőbb behatást szültkék, 's a' vizsgálót bámulásra ingerlék. Ezen óriási oszlopok' külön állásai által változni látszott a' nap, ha a' vizsgaszemlélő az első kerületbe lépett, mellyek ott felosztva lévén, peristylt, vagy külszarnokot ábrázolának, négyszögben annak mélységére nézve. Az oldalhomlokzatot e után nagy falak tevék, melly ollykor síma volt, ollykor pedig díszesítve hieroglyphekkel. Ezen építvények' egyszerűsége 's kiterjedése, az allegorikai feliratok, ingerlék belépni a' vizsgálót, hogy becsülhesse azon csudákat, mellyeket halott beszélni róluk azoktól, kik szerencsések voltak azokba beavatva lenni; ennélfogva sokak nevezetes áldozatokat tettek, csakhogy ezen kedvezést megnyerhessék. — Ezen hajdani építvények' architektúrája nemes, komoly 's mély tiszteletet ébreszt, 's 4000 évig fenmaradván épségében, még most is elpusztíthatlannak látszik lenni. Illy műalkotványok nem származhattak a' művészség' bölcsőjéből, hanem inkább úgy tekinthetni azokat, mint a' magasb műveltség' gyümölcseit. E' most érintett fellengő sztil nem ismeretes eléggé, 's ennélfogva megérdemli, hogy körülményesebben vizsgáltassék meg. Szükséges tehát, hogy azt egyes részleteiben tanuljuk, 's ismét életre hozzuk, ha célunk: bámulásra indítani századunkat, 's az utókor előtt érdemet szerezni.

A' Görögök' templomai egész más képet mutatnak, mint az Egyiptusiakéi. Ezen könnyelmű, szellemes és álhatatlan nemzet, új jeleneteket kívánt látni minden fordulatnál természeti ösztöne által. A' görög templomok, mellyek az előbb felhozottaknál kevesebb tért foglalának-el, Vitruv szerint egy peristyllel vannak ellátva kívül, melly diszességül szolgál nékiek, 's melly az előhomlokzatnál két, ollykor három soros is, a' millyeneket Siciliában, Olaszországban gyakran láthatni. Ezen templomoknál a' legnagyobb egyszerűség, a' legnagyobb gazdagsággal volt párosulva a' mér-

tékre nézve, mellyet az oszlopok felmutatni képesek voltak. Alacsony csúcs végezte a' homlokzatot, 's e' tető' lejtőssége, melly általa eredt, márványtáblákkal volt kirakva. Ezen építvényeknél a' legtökéleteseb egyszerűség létezett az alkatokban 's a' sztilben, melly már maga az elrendezés által gazda; és nagy volt, a' nélkül hogy óriási lett volna. A' templomok' belseje egyszerű volt, mellyek' pártázatai renekművekkel ellátva lévén, a' képfaragás jelessége az olympi istenségektől látszik oda bocsátatva lenni. Az ott alkalmazott doriai oszloprend szép, egyszerű 's eredeti, egész méltóságában fénylik, 's férfias a' nélkül, hogy nehéztetését árulna-el, alkalmas volt tisztás idegen díszletek nélkül felvenni a' szobrászat' nyelvét közlegeiben. Ez teljes^m megfelelt az egyszerűségnek vagy a' görög szellemnek, úgy az erkölcsnek is, 's így lón közönséges ezen oszloprend náluk, mellyet díszes templomiknál mindenhol használtak, például a' Minerva templomon, a' Propyleumokon Atheneben, melly nevezett két híres emlék Perikles' korában jutott létre, 's Phidias' igazgatása alatt épült-fel; 's habár a' Görögöknél a' művészet a' tökélyesség legmagasabb lépcsőjére emelkedett is,ők mind a' mellett elsőséget adtak a' doriai oszloprendnek, 's így elébe helyezék a' korinthinak. Ezen oszloprend' főérdeme abban áll, hogy az mindenütt jó hatást szült, habár azt nagyobb vagy kisebb mértékben használák is. Ott hol az kicsiny volt, beosztásának egyszerűsége által nagyítá magát, hol pedig nagyobb mértékkel alkalmaztatott, nevezetes ugralékokat nyert. Gerendjének mértékei, a' nyugalom 's gazdagság valóban bámulatos harmoniában állván egymás között, a' Szemnek kellemes képet mutatnak, 's gyönyörködtetik a' szemlélőt.

(Folytatása következik.)

Rejtett szó

Az egészt mint hangászt, egy magyar városon

Ha nem leled, tagod küzt lesz bizonyosan.

Fej nélkül kis mérték, de ez visszájára

Nagyobb lesz, ha jó bor becsesebb az ára.

Szűts Ignác Hodászon.

Jegyzet: A' 9dik számbeli Rejtett szó Köröm.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

11. Pesten, Augustus' 6kán, 1836.

Kún királyokról Egyiptomban.

Ezen czím talán újságnak látszik; sőt némelyeknek nevetséges is. — De így van. — Adjuk meg azon vitéz testvér - nemzetnek, melly Hazánkban talált menedékhelyet, mellynek neve is már csak Hazánkban, még pedig cs. k. Fő - Herceg Nádorispányunk czímjei közt él, hogy Egyiptom' urai sok ideig a' Kúnok voltak.

Haiton, Livon örmény királyjal unokagyermek (a), sok háborúban forogván 's szem mellátó tanú lévén,

a) Haiton Isabellát Leo örmény király leányát, ki II. Andrásh magyar király' harmadik fiának Andrásnak ígértetett volt feleségül az országgal együtt, de mégis Filephez Boemond antiókhiai fejedelem fiához ment férjhez, ennek halála után elvévén, keresztyén örmény királyá lett; először testvérjét Sinibáldot küldte követségbe, 's azután maga is elment a' tatár chámhoz Nagy Tatárországba 's a' Tatárokat onnan kihívta a' bagdádi kalifa és Egyiptomi szultánok ellen. Ennek maradéki birták Kis-Örményországot Ciliciában, míg azt Skander nevű Persa elfoglalván 's a' keresztyén királyoknak véget vetvén a' fejei bárány familiáját nem alkotta, mellyből származott Ussum-Kassán, kinek leányától 's Scheik-Aidártól született a' híres Ismael Sófi persa király a' fekete bárány familiából; ki a' fejei és fekete bárányt egyesítette, mint VII. Henrik a' piros és fejei rózsát. — Haiton királynak Sinibaldon kívül volt még egy leány testvére is, ki szülte Haitont a' historikust. Ezen kívül még az örmény történetekre megérdemli az olvasást Vafiramnak egyidejű krónikája. Ez az örmény pap született Edessában; volt III. Leo Kis-Örményországi királynak (1269—1289) titoknok, 's annak parancsolatjára írta rimes versekben krónikáját, melly muszkaországi örmény patriárkha Efraim kívánságára Madrasban 1810 örményül kinyomtattatott, azután pedig Nettoman által angolra fordítatván Londonban 1831. 8-6 kiadatott.

1305ben Cyprus szigetében Episcopie mellett lévő prae-monstratensis klostromban baráttá lett; onnan Francziaországba ment 's ott holt-meg. A' történt dolgokat rész-szerint Haiton király tatárországi útazásából, résszerint tulajdon tapasztalásából írta - le francziául (melly nyelvet Cyprusban tanulta), mellyet a' Pápa' parancsolatjából Salcon Miklós deákra fordított 1307. Kinyomtattott ugyan ez az útazás néhány-szor (b); de minden kiadásban nagyon ritka. A' mennyiben tehát hazánkat illeti, megismertetni a' magyar bibliográphiához vagy könyvismertetéshez tartozik.

Az 52dik és 53dik részben 's a' Bergeron kiadásában 77dik és 78dik lapon előadja a' Kúnok' uralkodását Egyiptomban. Ugyanis Szaladin' vagy helyesebben Ssalaheddin' örököse 's Egyiptus akkori ura Mélek S a l a hallván, hogy a' Tatárok igen olcsón adják az általok meggyőzött Kún rabszolgákat, sokat megvett; szeretve őket, lovaglásra, nyilazásra 's más hadimesterségekre taníttatta. Midőn Szent Lajos franczia király 's a' keresztes hadnak vezére fogva volt Egyiptomban, a' Kúnoknak azon ága, melly Capachnak neveztetik, Mélek Salát megölvén, magok közül Turquiniánt választották szultánná, ki Szent Lajost és a' Francziákat szabaddá tette. Kevés nappal azután Cathos nevű Kún meggyilkolta Turquiniánt, és magát Mélek - Mees (c) név alatt szultánná tétette, megverte Guibogát a' tatár kapitányt, kit Haolom küldött Syria oltalmára. Midőn Mélek-Mees visszatért Egyiptomba, egy Bendecar nevű Kún az úton megölte 's magát Mélek Daer név alatt szultánná tette. Eleven és bátor volt a' fegyverekben, 's idejében Egyiptomi és Syria ereje nevékedett. Sok helyeket 's nevezetesen 1268 Antiokhiát a'

b) Első kiadás Párisban, idő nélkül, kis 4-o goth. — a' második is francziául 4-o goth. — harmadik is francziául Páris. 1529. fol. goth. fametszésekkel; néha 22. font sterlingen is elment; — negyedik deákul Hagenoae 1529 4-o — ötödik deákul Müller Andriásé. Coloniae. 1671. 4-o — hatodik francziául Bergeron Péteré több utazókkal együtt. Hágában 1735. 4-o. Ez az enyim; de ez is nagyon ritka. Lásd ezekről bővebben Brünetet.

c) Mélek annyit tesz mint király.

keresztyénektől elvett, és sok kárt tett az örmény királynak. Ennek idejében az angol király Syriába ment; de a' szultán meg akarta öletni egy gyilkos (d) által, ki mérges gyilkal meg is sebesítette; de gond és orvoságok által meggyógyúlt. Mélek Daer szultán mérges ital által Damaskusban meghalván, fia Mélek-Sayt követte; de kevéssel azután más Kún, Elsi nevü, levette 's Egyiptomból kikergette. Elsi 1289. Tripolist ostromlotta 's megvette; következett esztendőben pedig seregeit mindenünnen öszvegyűjtván, kiment Egyiptomból Acon vára ostromlására, 's egy nap kellemetes helyen nyugodván, egy rabszolga által, kinek seregei vezérlését átadta, megétegetett; de ez el akarván az országot foglalni megöldököltetett, 's az Elsi fia tétetett szultánná Mélek-Tasseráff név alatt. Ez 1291, Acont megvén, mint Egyiptomba visszatértében vadászni ment, egy szklávja által megöletett. Ez is szultán akart lenni; de fejét vették, 's Mélek-Tasseráff helyett tették annak öcsét a' most uralkodó Mélek-Násert. — Eddig Haiton.

A' nyugoti írók ezen Kún dynastiát nem említik ugyan; de egyebekben alkalmasint megegyeznek Haitonnal. Hasius (e) mindenekben Haitont követvén a' Kúnok dyna tiáját is nyilván említi.

Hammer (f) a' kún nemzetséget nem említi ugyan; de mégis kitetszik az időjárásból, hogy ezen testőrzók' dynastiájáról beszél, ezeket Bahri Mamelukoknak nevezetteknek mondja azért, mert Bahr tengert tesz, a' Nilus pedig egy kis tenger; mert a' Nilusnak egy Randha nevü szigetében laktak, és Syriát 's a' Szentföldet a' kereszteshadaktól megszabadították. Ezen Kún vagy Bahri szultánok uralkodását 1254től fogva 23 szultánok

d) A' Göncki György debreczeni pap által Debreczenben 1592 4-o kiadott Keresztyéni Énekek című igen ritka 's nálam meglévő könyvben mindenütt g y o l k , g y o l k o l n i nak íratik a' g y i l k , g y i l k o l á s . Innen arra a' gondolatra jöttem, hogy a' Dolch - tól veszi eredetét.

e) Joh. Math. Hasii Phosphorus Historiarum. fol. Lips. pag. 124.

(f) Jos. Hammer Geschichte des Osmanischen Reiches. II. 465. 466. 652.

alatt 134 esztendőre teszi, és a' napkeleti irók után azt beszéli, hogy a' Cserkész (Circassi) Mamelukok Berkuk szultán alatt a' XIVdik század' végén kezdődtek, míg I. Szelim török császár 1516 a' nyolczvan esztendős szultánt Kanssu - Ghawrit meggyőzván, Egyiptomot magáévé tette.

Sismondi (g) is tudta ezen különbséget a' kún és cserkesz Mamelukok közt, ha szinte a' Kúnok helyett a' Bahritákat nevezi is; csak abban hibázik, hogy a' Kúnoknak Bahrita nevét tengerpartinak fordítja, holott, mint feljebb a' tudós orientalista megjegyezte, nem úgy van.

Wilken Fridrik (h) elébb Heidelbergai professor, azután Berlieni fő-bibliothekárius, a' kereszteshadakról írt tudós munkájában a' Kúnokról nem tesz ugyan említést; de ő is megtartja a' Bahrita és Cserkesz vagy Dschamdari Mamelukok közt vólt különbséget. Nevezetesen ezt mondja: 1249 November 21dikén meghólt Nadschmeddin Ejub vagy Málek al Saleh Egyiptomi szultán. Abulfeda (i) azt írja rólla, hogy több Törököket vett szolgálatjába mint az előbbi fejedelmek, annyira hogy emirjeinek nagyobb része azokból állott. Ezek egy részének általadta palotája őrzését 's Bahriaknak nevezte, mert az általa építtetett kastélyban Rudah szigetében a' Nilusban, mellyet az Arabok Bahrnak vagy tengernek neveznek, Kahirával átellen, tanyáztak. Schadschar-ed-dor (gyöngyfát jelent) özvegyet hagyván, helyette letta' fia Málek al Moaddhem vagy Turanschach, ezelőtt Harran és Edessa ura, ki alatt 1250. Szent Lajos francia király több francia nagyokkal Damietténél elfogattatott. — Turanschach a' Mamelukoknak nem kedvezvén, 's általok 1250 megölettetvén, Mésopotámiában maradott gyermekei az uralkodásból kizárattak, a'

g) Sismondi *histoire des Français*. VII. 400.

h) Fridr. Wilken *Geschichte der Kr. utzjüge* Leipzig 1807—1832. VII. Bände in 8-o im VII. Band S. 128. 237. 339. 388. 422. 618. 650. 733.

i) Abulfeda *Isq. Annales moslemiei arab. et lat. opera ac studio Jac. Reiske nunc primum edidit J. G. Ch. Adler. Hafniae 1789—91. V. tom. 4-o. Ez a' kiadás sokkal bővebb az 1751ki Lipszai kiadásnál. Vannak több munkái is*

régenség özvegy Schadschreddornak, ki örmény születésű 's igen szép és okos volt és Aibekhez ment azután férjhez, általadatván; mellé atabeknek vagy fővezérnek emir Asseddin Aibek tétetett; ki szultán Málek al Saleh által vásároltatott rabszolga volt 's onnan Assalehi nevet is viselt. Ezek alatt 1250. Szent Lajos és több francz foglyok nagy summa pénzért kiszabadultak. — 1254 a' feljebb nevezett Aibek leütötte a' thronusról Málek Alaschrafot 's az Ejubidák' uralkodását örökre eltörlötte Egyiptomban és Syriában, szultán czímet vévén-fel. De kevés esztendők múlva 1257 mint felesége szerelemföltése áldozatja fördőben megöletett. Azután maga Schadschreddor is a' Mamelukok által megölettetvén, az Aibek 15 esztendő fia Málek al Mansur emeltetett a' királyiszékbe; de 1259 emir Saifeddin Kotuz tette magát szultánná. Ez 1260 a' Mógolokat megvervén, Haleb, Damaszk és más syriai 's palaestinaí azelőtt is Egyiptomhoz tartozott várakat visszavett; de nem soká birhatta azokat, mert Rokneddin Bibars másként Bondokdár és más Baharita Mamelukok által megölettetett; ki Málek ad d a h e r azaz győző király nevet vévén-fel, 1265 Caesareát és Arsufot, 1266. Sa-fedet, 1268 Joppét, Schakifot, Antiokhiát, 1271 Kur-dent, Koreint, 1272 Kossairt, a' kereszteshadaktól elvette; 1272 pedig Edvárd angol királyfit mérges gyilk által megöletni akarta. Bibars szultán 1277 meghóit, némellyek a' Mongolok ellen volt ütközetben kapott se-bét, mások pedig méreggel megétetését adván halála okának. Utánna a' fia a' vigyázatlan Málek al Said következett, ki 1279. lemondani kéntelenittetvén, és lóról leesés által meghalván, hét esztendő öccse Málek al Adel név alatt tétetett szultánná; de ezt is fővezére emir Saifeddin Kalavun 1279. levetvén, Málek al Mansur név alatt szultánná lett, és 1285 Marakiát, 1287 Laodikéat, 1289 Tripolist elvévén, 1290 meghóit. Fla Málek al Aschraf követte és 1291 Ptolemaist a' kereszteshadaktól elvette; miután ezek is Tyrust, Sidont, Berytust és Tortosát oda hagyván, az egész Szent-földet kiürítették.

Ezekben Haiton kevés változással a' több napkeleti és Wilken által felhozott írókkal mezegezik; csak az a' kérdés marad-fel: ha eson Baharita Mamelukok ku-

nok voltak - e mint Haiton, vagy Turcomannok mint Abulfeda, állítják? Mind ketten igen egyidejűek 1310 tájban; mind ketten királyi vérből voltak. Csak az a környülállás teheti tehát Haitont hitelesebbé a' Kunokra nézve, hogy bátyja Haiton király a' mongol Tatórok északi birtokit bejárván, mind az, mind pedig az északi nemzetekhez közelébb lakó 's velek öszveköttetésben lévő historikus, jobban ismerték az északi nemzeteket, mint a' délen Egyiptomban és Syriában született, nevelkedett, uralkodott és Szaladin vériből eredett Abulfeda. Hozzájárúl ehez a' chronologia is. Mert az 1249 megholt Málek al Saleh vásárolta a' kún rabszolgákat; nagy Kúnország pedig 1241 előtt, mikor már a' Mongol-Tatórok Magyarországon voltak, rontatott-el. Ezek annyival inkább Haiton mellett állanak, hogy maga Abulfeda is (k) Bibars szultánt Kipcsak tartománynak Bardesab városából eredettnék mondja; Kipcsak pedig ott feküdt, hol régi nagy Kúnország.

Igy végezzék - be az Egyiptomi kún királyok a' kereszties hadat. Szent Lajosé volt az utolsó. A' középidő adta ennek ideáját, virágzását, 's hamar elmuló gyümölcsét; — meg kellett neki halni. — A' Szent Lajos unokájában Szép Filepben kezdődnek az újabb idők, 's a' középidő VIII. Bonifaciusban elnült 's a' Templáriusokban megégettetett. Kevéssel azután Sanuto (l) feltalálta a' kereskedési kereszties hadat, az indiai kereskedés útjává jPersiát tenni 's a' raktárakat Alexandriától 's Damiettétől elhúzni 's e' szerint Egyiptomot megrontani igyekezhén. Projectumát a' Pápa megdicsérte; a' keresztien fejedelmek kedvesen vették; a' görög császárhoz is elment, 's életét a' keresztieshad javallásában töltötte. — De senki sem mozdult. — Mutatta már messziről magát a' mostani szellem; — nem a' vallás már, hanem a' kereskedés a' hosszas expeditióknak 's hódoltatásoknak rugója. — Valamint a' vallási nemes cél a' kereskedés; úgy ezt is más, vagy nemesebb, vagy nemtelenebb cél, nem fogja-é felváltani, a' bizonytalan jövendő' setét homályjában létez.

Nagy Gábor.

k) Abulfeda Annales mosl, V. 44.

l) Marini Sa: uti Secreta fidelium crucis, edit. Bongarsii. Hanoi 1611 Cum mappis.

*A hajdani templomokról.**(Folytatása.)*

A' Rómaiak, elrendezésénél templomiknak, az alkatra nézve a' Görögök' rendszerét vevék ugyan példányul, azonban ezen építvényeknél az alkalmazott oszloprendek által sokkal több gazdagságot használtak. Templomaiknál sok esetben talapokat (pedestal) rendelének-el, mellyekre Görögországban doriai rendű oszlopok voltak állítva; a' Rómaiak ezen nemű építvényeknél rendszerint a' joniai és korinthetai oszloprendet választák, mellyeket ők számos ékesítvényvel láttak-el; a' csúcs vagy fronton' idomzatai jóval nevedektek, azaz, magasabbak lettek, mint sem a' Görögökénél, 's azokra diadalkocsik és szobrok állítottak, mellyek vagy égett földből, vagy pedig megaranyozott érczelegyből valának. Ezen elrendezést különösen észrevehetni Augustus, Nero, Trajan, Adrian és Diocletian uralkodása alatt, melly korban a' legkölségesebb, 's legnagyobb terjedelmű építvények jutának létre. A' Rómaiak mindezeket díszesen korlátozák. Ezen építvények általán, oszloprenddel voltak belől kellőn ékesítve, hol a' bejárást azokba pompás porticus vagy külcsarnok képezé. Ezen ékesítvényi luxust minden ipar mellett is, 's bármilly módokat használnánk, felülmulni nem könnyű. Azon építvény-homlokzat, melly Nero' palotáját díszesíté, a' Trajan' foruma, az olympi Jupiter' temploma Atheneben, melly Hadrian császár alatt készült-fel, a' balbeki templom, 's egy másik templom Palmyrában, — nagyság 's gazdagság' azon felső fokára mutatnak, mellyet elérni iparkodnunk kell. A' görögországi művészek' vésője ezen nagy nemű építvényeknél utolsó korában az érzékenységnek 's a' kellemnek, — a' Rómaiak' becsületére legyen mondva, a' legfensőbb polczra emelkedett.

Mind eddig a' négyszög volt egyedül azon alkatt, mellyet használtak ezen három nemű templomok' javallatterveihöz; most azonban már ennek helyét a' körrajz foglalta-el, melly jobban kedveskedett a' szemnek. Láthatni ez iránti példát Rómában a' Vesta-templomon, Tivoliban a' Sybilla-templomon, 's Rómában belől a' Pantheonban, hol mára a' kövek a' körrajz után faragvák. — A' Görögöknél csupán egyemléket láthatni Atheneben, az úgy nevezett Demosthenes' lámpáját, mellynél a' köralkat

alkalmaztatott, kivéve a' játékszíneket, mellyek csekély-
sége végett kerületüknek inkább méltók említésre a' rész-
letek' originalitása, 's a' műszépsége, mint sem más okra
nézve. Ezen alkatnál a' Rómaiak sok esetben egyenes szög-
letű porticust alkalmazának, melly a' körtömegnél kevés-
sel alacsonyabb volt, valamint a' Pantheonnál 's a' Jupiter-
templomon Spalatroban, melly utóbb nevezett építvény-
nél a' külső contour szögletes falat képez. Ezen két al-
kat' egyesítése által, a' nap 's a' hold' temploma Ró-
mában, valamint a' palaestrinai Fortuna - templom, kü-
lönös jó behatást szülnek, 's ez által mély tiszteletet 's
bámulást ébresztenek. — A' chinai pagodok, az arab
's török mecsetek, a' talprajz' egyszerűsége, a' formák'
rendessége, 's a' nagy egésznek czélszeres elosztása ál-
tal, sokban hasonlítanak a' nagy, egyszerű, 's fenséges
egyiptusi, görög és római emlékekhez. Egyenes szögle-
tek, mellyek rendszerint szélességükre nézve mutatkoz-
nak, azon környezetet képezik a' chinaiaknál, mellybe
zárvák ezen épületek 's mellyek jobbadán csekély ke-
rületű négyszöget foglalnak - el. Ott láthatni használva
oszlopokat a' porticusnál 's peristylnél a' Görögök' módja
szerint, azonban azok elrendelésének tulajdonsága abban
létezik, hogy náluk csak legritkább esetben láthatni
oszlopfejezetet 's gerendet, 's hogy azok csupán vissza-
hajló fedelt hordoznak, mellyek' formájokat kérdésen
kívül a' viskóktól kölcsönzék. Ezen ékes architektúrát
egy második emelet végzi-be, melly ismét visszavonul,
's pedig kellemmel 's könnyűséggel, melly hegyes tető-
vel van fedve, mellyet a' külön színek' megtekintése,
's még maga a' megaranyozás is nevelni látszauak. —
Azon fák és anyagok, mellyek az architektura' ezen
neménél alkalmazvák, azon könnyűséggel látják-el azt,
mellyet észreveszünk az oszlopok egymástuli elállása
által, 's mellyek a' házfedeleknel más terhet nem hordoz-
nak, 's melly hullámokat látszik vetni akkor, ha a' szél fúj.

(*Folytatása 's vége következik.*)

Rejtettség

Öt betű az egész sok károkat tehet,
Hárma által tojást használni nem lehet.
Első tagja mellé tedd végső Letűjét.
Probálgatja kivált a' tolvaj erejét:
Vég tagnak ártalma sokakban végtelen
De egész létekor elveszni kéntelen.

Jegyzet: A' 10dik számbeli Rejtettség Eoka:

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

12. Pesten, Augustus' 10kén, 1836.

J u h á s z - d a l.

Zuhog a' szél, remeg a' fa
Szegény juhász ül alatta,
Hímmel varrott gyölcs gatyája
Bús nótát zeng furulyája.

Hijába néz hátra, 's elé,
De Erzsi csak nem jön elé,
Nem hoz rózsát kalapjára
Forró csókot ajjakára.

Harmad napig vár hijába
Szegény! majd meghal bújába,
Erzsi! Erzsi! hűséged nagy,
Tudom jönnél, de beteg vagy.

Szegény juhász csalatkozol
Leányhűségbe ha bízol
Mert az Erzsi korán reggel
A' huszárok után ment-el.

Közlő Újfalusy.

A' török statusújság.

E' czímű könyvben „Konstantinopoly Dr. Walsh-tól“ következő értesítés áll a' török statusújságról: „Szombaton 1831dik esztendei November 5kén jelent meg először a' török birodalom' fővárosában az új hírlap, Tekwimi Wekai vagy a' történetek' táblája, 's azon idő óta rendszeren folytatatik. Hogy ezen hírlap jobban terjedjen, mindenik basa köteleztetik bizonyos számú példányokra, paschalikja' lakosai' számára előfizetni, kik közt azután azok kiosztatnak. A' hírlap két íven van nyomtatva folioban törökül és francziául. Francia nyelven *Moniteur oriental* nevet visel. Törökül a' Törökök és raják olvassák, francziául a' Frankok. Nagy pontossággal bocsátatik az közre, 's minden szombaton reggelizéskor kiküldetik hozzánk (Pérába), olly rendszeren, mint akármelley heti folyóirat

Második Feleztendő.

Londonban. A' sultán nagy részvétellel van iránta, rendszeren elolvassa, 's maga is dolgozótársa, a' mennyiben néha a' vezércikkelyeket ő maga írja. A' hírlap' foglalatja következő szokott lenni: kezdi Konstantinápolyon 's a' török birodalom' ügyein. Fő tárgyak ott a' száraz és tengeri hadsereg' ügyei, mozdulati, a' tisztek' általtétele 's előléptetése, és a' szárazon 's vízen történt ütközetek' hivatalos jelentései vagy büllétinjai, nem igen pompás napkeleti írásmódban. Erre következnek a' polgári ügyek, a' tartományokban történt dolgok, mindég kedvezőleg előadva 's dicsérve a' sultánnak jobbágyai javára tett rendszabásait. Azután jönnek más országokbéli tudósítások, és néha kivonatok a' francia követ kamara' vagy az angol parlament' vitatásaiból, mellyeknél O'Connell főfő szerepet játszik. Alig gondolná az ember, hogy ennek kemény demokrata beszédi egy török hírlapban megengedtesse; de ezek itt nem árthatnak, mivel azokat a' nép nem érti. De a' legnevezetesebb közlemény valami budget forma, mellyben a' köz pénzbéli bévétel 's kiadás olly pontosan van piasterekben és parákban feljegyezve, hogy abban az angol parlamenti tag Hume úrnak is gyönyörködnie kellene. Ez ekkor a' török politikában egészen hallatlan dolog vala, mint-hogy a' statuskincs' állapotja ezelőtt egészen ismeretlen volt, 's minden a' mi a' költséget 's bevételt illette, titokban tartatott. Ezen tárgyakat hasznos találmányokról tudósítások, művészeti 's tudományos rajzolatok és néha mulattató 's oktató elbeszélések váltják-fel. Mikor e' hírlap először megjelent, a' Törökök nem tudták képzelni, mikép lehet az embernek illy dologból gyönyörűséget merítenie; de mint egyszer újságvágyuk felébredt, akkor annak, mint a' gyermekeknel, nem vala határa. A' birodalomról tudósításokban csakhamar nagy gyönyörűséget találtak. A' hírlap eljutott a' kávéházakba, 's azok a' Törökök, kiket ezelőtt kávéból 's dohánytól félig elkábulva, álmisan láték üldögélni, most élénken tartják kezükben a' hírlapot, 's minden újságot mohón kapnak benne. A' hírlapi újságok' közlésének legszokottabb módját mindazáltal az olvasószobák teszik, mellyekbe az újságot hallani vágyók öszvegyülnek. Egy széket tesznek a' szoba' közepére, 's arra leül egy, ki olvasni tud; a' többiek körülállják 's hallgatják. Figyel-

mtük egészen különbözik attól, mellyel a' mesélőket vagy regélőket hallgatják. Semmi zaj, semmi nevetés nincs köztük, hanem mindnyájan nagy figyelemmel hallgatnak, mellyet néha néha csak ily felkiáltások: „Inshallah!“ (úgy akarja az isten!) vagy „Allah kerim!“ (nagy az Isten!) szakasztanak félbe. — Az első, a' mit egy előkelő török meg akar tudni, az, valjon van-e róla említés téve az újságban, 's mi mondatik felőle. Ezen olly örömet mutat, melly felülmulja a' londoni vagy parisi lakosét is; mivel a' sultán lévén igazi kiadó, a' hírlapnak valamely alattvalóróli véleménye fontos dolog.“

A' hajdani templomokról.

(Folytatása 's vége.)

A' szögletes csúcsok vagy frontonok, mellyek a' Görögöknél szentelve valának isteneiknek, nem választják-szélyel náluk a' csúcs' mezejét, midőn ellenben kőből faragott polczok 's nagy falak, mellyek szemközt állítvák az oszlopokkal, ollykor ezen lapos részek által ékességet 's egyszerűséget kölcsönöznek, melly tisztán bélyegzi az attikai, és joniai architekturát. Ha talán a' márvány' állandósága azért látszik teremtvé lenni, hogy a' görög architektúrában a' tiszta és éles formákat századokra biztosítsa; a' fa, mellyet használni sokkal könnyebb a' külön építvényeknél, a' chinai architektúrában bélyegzeni látszik az elrendeltetés' igazságát. — A' siam, mongol, 's az indiai pagodokat megtekintve ezen szempontból, azok a' gazdagság' legfensőbb lépcsőjét egyesítik az alkatok legérdemesebb változás-bámulatiban. — Az arab mecsetek, mellyek csak Mohamed kimulta után állottak-fel, a' négyszögű környezetben számtalan oszlopokkal ellátvák, mellyek éppen úgy vannak soronként felállítva, valamint nálunk földbe ültetni szokás a' fákat, mellyek' fedele alatt ők igen kedvesen mulatoztak a' meleg éghajlatban. Az Arabok' célja ezen elrendezésnél az volt, hogy mecsetjeik hasonlítsanak kerteikhez; az oszlopok által, mellyek sétányokat képeztenek, ők magoknak kényelmes helyet szereztek, mellyek' sokszorosítása 's terjedelme, a' leggazdagabb 's legbámulatosb scénákat terjeszték-fel. Ezen oszlopok ollykor maradványai a' legdiszesb antik emlékeknek, 's

a' Rómafak' egykori kevélységinek, mellyekből a' napkeleti helytartók avagy Kalifák illy nagy épületben festőlegesen egyesíték a' részeket, 's hozzá csatlák felvett szokásikat is. Éppen azon a' helyen, még pedig Salamon templomának romjainál is, áll még jelenleg egy pompás mecset Jerusalemben, mellynek terjedelmi nagysága, az elosztás, pompa 's fényes tekintet, most is bizonyítja elég szemlátólag ezen helyes emlék' dicsőségét, melly időnként felépült, lebontatott, ismét lábra állott, 's elpusztult.

Ha már az arab mecsetek valóban bámulásra méltók, 's a' szemet ingerlik a' hely' nagy kiterjedése által, mellyet elfoglalnak, valamint az oszlopok nagy száma miatt, mellyek a' boltozatokat tartják; így már a' török mecsetek egész más nemét szülik a' csudálkozásnak kuppolájuk' nagysága 's azok' kiemelkedése által. Egyesítésük 's összeillesztése azon nagy fülkéknek, mellyeket azok hordoznak, — óriási nagyságú boltozatot látszanak tartani belül, melly több emelethől áll, 's mellynek kifejedését bámulja a' szem, midőn ellenkezőleg az általános vizsgálásnál, annak gyámpontjai eltűnnek, 's nem eszközlenek egyebet, mint varázsló 's természetfölötti benyomást. — Azon szent környezetek, mellyekkel a' templomok ellátvák, a' miveletlen pór-nép' visszatartóztatása végett épültek-fel; hasonló környezetet lehete látni magánál a' Vilkilipulki templomnál is Mexicoban. Ennek közepén egy egyszerű oltár emelkedik-fel csonkított pyramis alkatban, melly a' templomok' magasságát felülhaladja, 's mellynek más boltozatja a' tiszta égnél nincsen, 's mellynél csupán azon horizont láthatni, honnan a' kilátás az universumban elvesz.

Mind ezekből átlátni nem nehéz, hogy az architektus' művészi talentuma, vagy érdeme nem abban áll, hogy nagy kerület 's gazdagság által felülmulja az elhírvült építvény remekeket, hanem inkább abban létez, ha ő képes ügyesen utánozni a' görög nemes egyszerűséget, 's ha azt feltünőleg ki tudja nyomni az általa felkészítendő építvényeknél. — Látván már eddig, mikép ügyekeztek a' nemzetek, felmutatni talentomikat és szerénységüket, 's ezek által tartós emlékoszlopot emelni magoknak, részint óriási tömegek által, mint az Egyiptusiak, részint tiszta izlés által, mint a' Görögök,

részint találmányosságik által mint a' Rómaiak, részint pedig könnyűség 's a' szerkezmény' külső nehezítése által, mint a' Gothok és Arabok; — az érzéstehetség, a' józan ész, 's a' századok' tapasztalásai azt javasolják, hogy a' legszerencsésb egyeztetésben iparkodjunk egyesíteni az építvényi diszességek' elrendezésinél a' szerkezményi tartósságot, az alkatokban az egyszerűséget, 's a' helyes izlés' fentartását. Ezen összeillesztés a' józan ész, és szorgalmas tanulás által ered, 's mivelletik a' gondolkozás által, melly tanít illő módokat választani, 's melly által végre minden épületnek megadatik rendeltetéséhez avagy arányzatához képest a' megfelelő karakter.

Nagyobb száma az antik templomoknak, mellyek Athene, Korinth, és Roma' tájékiban feküdtek, valamint azok is, mellyek e' most érintett városok' falai között felépültek, nem voltak csupán isteni szolgálatra rendelt helyek, hanem egyszersmind emlékek is, mellyeknek elrendeltetésük volt, emlékezetbe visszavezetni az erkölesüt, melly a' hazára nézve mindenkor hasznos. Így volt például fő czélzata a' dicsőség templomának (mellynél az erény temploma mint belesarnok szolgált, 's mellyet Marcellus építetett azon győzedelmes hadvezérnek 's hősnek, ki Hannibalt elűzte az olasz földről), hogy általa a' hadba készülő seregek figyelmetessé tétesenek arra, hogy a' dicsőséghez csupán katonai bátorság által juthatni, 's hogy a' dicsőséget egyedül csak erény által szerezhetni-meg. — Tribunus Flavius volt, ki az egység' templomát építtette Rómában, — olly szerencsés lévén ő, hogy a' köztársaságban gyökerezett, 's már messze elágazott egyenletlenségeket kiirtá. Czélzata azon templomnak, mellyet Marcus Aurelius emeltetett a' jótévőségnek, nem volt más, mint hivatalában őt követő társait arra figyelmeztetni, hogy ez legyen mindenkor a' fejedelem' fő erénye. Ezen templomnál nem volt szükséges, hogy az igen téres legyen, nem zárván falai közé más egyebet mint az istenség' szobrát, a' három lábat, 's hová egyedül csak az egyházi személyeknek volt szabad bemenni. Ha a' templomok tágasabbak voltak, vagy ha ott peristylek egy vagy két sorban alkalmaztattak, azt csupán az előudvar tette, melly egy kerítést képezett, hol t. i. a' nép összegyülekezett, 's az istenségnek áldozatot hozott. Azon csekély térség által, mel-

lyet a' Régiek' templomai elfoglaltak, azon kevés számú tárgyak által, mellyek találmányokba jöttek, azon egyszerűség által, melly a' felosztásban jelenkezik, világosan láthatni, mennyire ügyeltek a' Rómaiak ezen építvényekre, 's mellyeknél egyszersmind úgy látszik, hogy ezekre az ékesítvényeknek befolyása volt; azonban mind e' mellett sem veszték - el szemük elől a' harmóniát és a' takarékoságot. Legyen bár, hogy ők kizárólag nem foglalatoskodtak is e' most felhozott templomoknál a' felékesítéssel; mind a' mellett is hitelesen állíthatni, hogy a' keresztyének' egyházainál csak annál kevesebbé ügyeltek erre, melly műalkotványokat ők, összehasonlítva azon építvényekkel, mellyeket a' Régiek törvényszék - épületeikhez használtak, basilikáknak nevezék.

A' keresztyéneknek nem voltak templomaik, 's ennél fogva ájtatosságikat csupán magános épületekben tarták, avagy pedig titkos helyeken, például catacombák - ban avagy földalatti üregekben, barlangokban, 's más illyes helyeken,—üldöztetvén a' római néptől, 's nem lévén nekik megengedve, hogy közhelyeken gyülekezhessenek -összse az ájtatoskodásra. Ezen elrejtés mind addig tartott, míg végre nagy Konstantin császár a' keresztyén hitet felvette, melly időponttól kezdve, egyházi szertartásul a' keresztyéneknek azon épületek közül engedtetek-által néhányak, mellyekben az előtt a' Rómaiak törvényt tartának, 's az igazságot kiszolgálták. — Tegyük-fel, hogy Konstantinnak valóban szándéka lett volna a' pogány isteneknek felépült templomok közül néhányat áltengedni ájtatoskodásul; ők ezen ajánlatot kétségkivül el nem fogadták volna, nem is voltak azok eléggé tágasak egy nagy közönséget mint az akkori keresztyének, befogadni; egyébiránt is elrendezésük nem volt ollyas, hogy azok a' keresztyének isteni szolgálatinak mindenben megfelelhetek volna. Ellenben a' római basilikák téres építvények voltak, mellyekben az egyházi személyek akadály nélkül végezheték hivatalikat, 's az összegyülekezett közönségnek elegendő helye volt. Ezen építvények alkata négyszöget képezett, mellynél azonban közepe az előfektű résznek körvonalban végezve volt. Ezen félkör, mellynek padlata magasabb helyheztetésű volt valamivel a' többinél, azon helyet tevé, hol a' bírák ültek, 's mellyet ők tribunálnak neveztek. Azon hely végre,

melly négyszög alkatú volt, 's melly a' pereseknek 's a' népnek szolgált, rendszerint 3, avagy 5 hajóra (navate), azaz, teremekre volt felosztva. Ezen osztályokat oszlopok képezék, mellyek a' közép hajó' 2 oldalánál vezetve voltak, melly által azon basilikák, mellyek 3 hajóból állottanak, 4 sor oszlopot nyertek. A' basilikáknál olykor csupán egy terem volt, melly vagy oszlopokkal volt kellón díszesítve, vagy pedig annál az oszlopok kihagyattak. A' tribune' félköre a' közép hajónál szélesb soha nem volt, midőn ellenkezőleg mindenik oldalnál volt egy hajlék avagy kereszthajó a' szélességhez képest alkalmazva a' tribune 's a' hosszúhajó között. Ezen kereszthajók okvetetlen az ügyvédeknek szolgáltak, 's hihetőleg azt teszik, mit Vitruv chalcedikának nevez. — Eziránti példát láthatni a' st. Jean de Lateran basilikán, a' régi sz. Péter egyházon a' vatican hegyen, 's a' sz. Pál templomán, melly azon úton áll, melly Ostiának vezet, 's mellyet Konstantin építtetett az elvesztett ütközet után Mappinga-nál; ez csupán csak más templomok' maradványiból 's elpusztult épületekből készült - fel. Az utóbb érintett basilikában alig vehetni észre csak 2 oszlopot is, mellyek a' választott műszerek' mértékire, 's az idomzatokra nézve teljesen megegyeznének egymással. — Az okból, hogy az oszlopfejezetek felül egy vízirányos vonalat képezzenek, csak hamar felhagyatának a' talapokkal, 's az oszlopokat ismét lábkövekre állíták. A' helyett, hogy az épület-fedél kezdeténél az egyházat egy díszes padlászat végezte volna be, az inkább nyílt maradt, melly által belül a' fedélszerkezémenyt szemlélni lehetett. Tekintetbe vévén ezen hiányosságot avagy meztelenséget ezen épületnél, 's ám ha ezentúl csak kevés részegyezést avagy symmetriát vehetni is észre a' részletekben: mind a' mellett is belseje ezen egyháznak nem kevesbé díszes az antik templomok alkatínál, 's melly csupán onnan ered, mivel a' beosztás éppen olly egyszerű, valamint takarékos, 's jól megegyező annak elrendeltetésével.

Nagy népszám gyülekeztvén-össze rendszerint vásárnapokon, ünnepeken, 's más egyéb egyházi ceremóniák alkalmával a' katolikusok egyházaiban, következik: hogy azok belül elég térségűek 's jól kivilágítva legyenek; minélfogva bármellyik is a' Rómaiak által felkészített építvények közül nem felelhetett volna meg

ezen ezélnak jobban 's tisztábban, mint éppen a' basilikák. — Azon egyházak detailjaiban, mellyeket valódi-
dílal gothnak nevezni nem lehet, a' symmetria éppen
úgy nem uralkodik, valamint az nem volt észrevehető
az első keresztyén basilikákban. A' detailok ezen épít-
vényeknél nem alkalmasak arra, hogy gyönyörködtes-
sék a' szemet, legkevesb hasonlatosságuk sem lévén az
antik részletekkel, mellyek olly felette tetszenek ne-
küünk, 's mellyekben mi az architektura' valódiságát ke-
ressük 's feltaláljuk.

Novák Dániel.

Czukorfogyasztás és czukorkészítés Francia- országban.

A' Journal du commerce szerint a' czukorfogyasz-
tás Franciaországban az utóbbi tíz esztendő alatt kö-
vetkező arányban nevedett:

Gyarmati czukor fogyasztás:	Répaczukor fogyasztás:	Summa:
1825 — 61,255,232	— 4,000,000.	65,255,232.
1831 — 67,542,792	— 10,000,000.	77,542,792.
1832 — 62,669,638	— 15,000,000.	77,669,638.
1834 — 66,951,481	— 20,000,000.	86,951,481.
1835 — 69,000,000	— 30,000,000.	99,000,000.

Ebből egyszersmind az is látható, milly rendkívül gyar-
rapodik a' répaczukor készítés. 1825ben egész Francia-
országnak harmincz 's néhány répaczukor gyára volt,
mellyekben esztendőnkint mintegy 800,000 kilogram-
ma czukor készült. 1828ban már 101 gyár vala, mel-
lyek esztendőn által 4 millio 835,000 kilogramma czuk-
rot készítettek. 1833ban 120 gyár, 7—8 millio kilo-
gramma czukorral. Most bizonyosan van negyedfél száz
gyár, 's azok legalább 30 millio kilogr. vagyis 580,000
mázsa czukrot készítenek, 40 millio franknyi értékűt,
mi által mintegy negyedrészre fedeztetik Franciaország'
összves czukorfogyasztásának.

Rejtett szó

Első fele egészemnek hasznos bogár' lakhelye,

Visszán ejtve úri játék, csak mond-ki, mi a' neve.

A' másik idő' egy része, soknál kedvös, soknál nem.

Megfordítva csak élőknél lesz, és a' holtaknál nem.

Az egészem úri lak,

Falun városon, de nagy.

Jani Nográdból.

Jegyzet: A' 11dik számbeli Rejtett szó Zápor.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

13. Pesten, Augustus' 13kán, 1836.

*Még egy szó Sz. István királyunk' Salamon
nevéről.*

(Feleletű Horvát Istvánnak)

T. T. Horvát István úrtól a' Tudományos Gyűjtemény' Vldik kötetében 91 's k. lapokon, a' Szegvári nevet keresgélni, 's vaktában nekem tulajdonítani, mint dologhoz igen keveset vagy talán éppen nem tartozandót nyilván ellenmondás, rám nézve pedig sérelem: mert Szegvári én nem voltam; a' Kritikai Lapokhoz én nem írok; neveimet, kivált a' fontos kérdésekben, kijelenteni merészlem, a' kemény 's éles vagdalkozásokkal élés pedig nem szokásom. Hogy azon Antikritikának czáfolata a' Hasznos Múltatságok' harmadik számában ő tőle származott légyen, ezt nem is álmodtam: mert az igazságában bizó Tudós nevét ki meri tenni. esméretlen jegyek alá nem rejtezkedik. A' szóba jött kérdésre írtam: mert általlottam az eránti feleselést, a' mi nekem nyilván igaznak láttatik: írtam rövideden nevem kitételével. Most igazságtalan megtámadtatásomra kentelen vagyok felelni.

1.) Mivel a' czáfolat' írója első királyunk' nevét Istvánnak nem vallá, csak Salamont rebesgeté; az 1833diki Tud. Gyűjtemény' VIIik kötetének 123—124 lapjaira nem hivatkozott, a' T. T. Horvát Istvánt pedig magát ál- képeskedni nem álmodtam. Sz. királyunk' igazi István-nevének megmutatása tőlem ignorantia elenchi nem volt; hanem attól, ki engem' avval vádol: *Suppositum falsi*, a' Logikusok szerint.

2.) A' T. T. Író minekutánna Logikámat megtámadta, Kritikámra veti magát, mintha én azt vallottam volna, hogy Ditmár, Merseburgi Püspök', vallása: hogy Sz. királyunk' Vaik nevének Istvánná változtatása kereszttségben történt légyen, 's hogy ő az István nevét említi: de ez rút koholmány, hogy szavával éllyek; mintegy szántsándékkal felnem hozá szavaimat; mellyek ezek: „Azt se mondhatni okosan, hogy kereszteltelése előtt hívatott légyen Salamonnak; erről tudósítatva vagyunk Ditmár Merseburgi Püspök által, ki azon korban élt.“ Ezek szerint csak Sz. királyunk' Vaik

Második Felelztendő.

nevét említettem Ditmárból; hogy keresztségben változott légyen Istvánra, mint Fordun János állítja Salamonnra, vagy hogy őtet Istvánnak nevezé, nem állítottam; a' (Stephani) név mellől a' (C) hibából kimaradt. Hogy tehát Ditmár' szavait in yem szerint megváltoztattam, est argumentum ad calumniam; 's midőn azt mutogattya 110. lapon az Író, hogy Ditmár Vajk, 's nem István nevét említi, est extra rhombum a' Logikusok szerint.

3.) Tekéntsünk T. T Horvát Istvánnak önnön Kritikájára is, mellyet tölem megtagadott: Sz. Istvánnak Vajk nevét, Ditmár után, egynek tartya a' Worteg, vagy Vojtek nével, és meg' Sz. Albertével: holott Ditmár Sz. Albert nevét többször Wortegnek nevezi, 's nem Vajknak, mint Sz. Istvánét. „In prima aestate Adalbertus, Bohemiorum episcopus, qui nomen, quod Worteck sonat, in baptis mate, aliud in confirmatione percepit ab Archiepiscopo Parthenopolitano in eadem urbe ab Ochtrico“ l. c. p. 553. „Cum Wortegus ex hujusmodi caligine, ut praedixi, subtraheretur“ l. c. p. 414. Prágai Cosmás pedig Woytechnek mondja száz esztendővel utóbb, hanem nyomtatási hiba, 's nyilván vallja, hogy Albert nem keresztségi, hanem bérnálási név: „Spectabilis Heros nomine Woytech, adhuc ordine subdiaconus — nimis reverenter rapitur et adducitur in medium. Facta autem est haec electio non longe ab Urbe Praga XI. kal. Marty, eodem, quo obiit Dithmarus, tempore et anno. — Quem Archi Praesul Adalbertus Magdeburgensis ecclesiae olim confirmans chris mate hoc proprio; um vocitavit nomine“ Col. 1995. 1996. Dithmarus' glossája ezen szót Wortech így értelmezi: lampas ardens“ l. c. 414. — Ezekről mind azon által a' mi kritikusunk (!) semmit se tud, semmit se szól; a' nélkül, hogy megvizsgálta vóina a' Wortech, és Vajk közötti különbségét, a' Wortegh és Vajk neveknek azon egységét megállapította volna, azt tartja, hogy a' Vajk, mind Sz. Istvánnak, mind Sz. Albertnek, keresztes név vólt!! erre a' Logikusok mondanák: quod est demonstrandum.

4.) Ezen észrevételemet: „Hihető-e, hogy csupán ók (a' Normannok és Angolok) nevezték volna Sz. királyunkat keresztes név után is pogány Salamon néven? Sőt hihető-e, hogy Salamon pogány név légyen.“ — Ezeket mint pusztá szókat így torlá vissza: Géyza Herczeg is keresztes név után is Géyzának 's nem Istvánnak neveztetett. De Géyza és Sz. Ist-

ván között nagy a különbség: Geyza kereszteltetése után rövid idő múlva kihalt; nem sok mondani valót hagyott fenn; Sz. István ellenben keresztsége után majd félszázadot élt; neve tettei által Europai lett; megtudattatott. Egész fordulást tévén hazánkban, valóságos csuda lett volna, ha a' Normannok és Angolok igazi nevét megnem tudhatták volna. Más meg az: hátha Geyza-Geuz, Gecz, Geczi, Gergel; vagy pedig a' T. T. Horvát István' érintése szerint Jesse; csuda-e, ha őtet keresztelése után is annak nevezték; de a' Vajk nevet a' T. T. Író egyik Martyrologiumban se lelheté fel; ezt a' Logikusok így nevezik: argumentum et concessis. (5.) Hogy Agathát Sz. István' leányának állítottam legyen biztosan, a' mit a' T. T. megtámadó vall 115 lapon: ez rövideden: nincs úgy; kár volt ellenmondására a' papirost vesztegetni, 's olly mit, a' mit nem mondtam, reám fogni illetlenség. Azon okomra ellenben, hogy a' Normannok és Angolok is Agatának atya nevét hol elhalgattyák, hol Salamonnak, hol Istvánnak mondják: felelet nélkül maradt a' mindentudó Író: itt lett volna kiterjeszkedésének helye; az ő hitelességek' kifejtése végett; de vox faucibus haesit. Csak azt űzi fűzi azon Japán, ha Fordun János' szavát t. t. Cornides Dánielünk érintés nélkül hagyhatta-e volna, ha azt olvasta volna; 's tagadja végre: hogy annak olvasása dicsőségét magának tulajdonítsa; mert innét keletkezett a' hijába való per. Erre, engedje-meg a' csafatkozhatatlan Író, hadd éljek hasonlatossággal; a' t. t. úr olvasta Dittmárt szintúgy mint én, sőt bővebben: ha azt mondanám: nem olvasta; vagy szemeibe nem került: mert arról, hogy Wortegh annyi mint „lampas ardens“; semmi említést nem téssen. Más az: megvallja maga, hogy az egész eset igen hihetetlen: „Miért kellett volna Angol királyságból Svéczián által Magyarországra küldeni a' bujdosó Angol királyi hercegeket? Russziába ellenben tengeren arra vitt az út.“ Ennek megfejtését is igéri! — Azt is vallja: Azután olly lehetlenség-e a' történeti tudomány-kütfő özönében észre nem venni valamit.“ Ha az egész eset illy bizonytalan, 's Fordun János vallása gyanus; hogy' meri mindazonáltal mintegy esküvéssel tagadni hogy t. t. Cornides Dániel azt abba nem hagyhatta, habár olvasta is?? hogy meri Fordunból vitatni, Sz. királyunknak Salamonné-vét? Erről azt mondják a' Logikusok: est contradictio ex adjecto.“

b.) Hogy én a' t. t. Irót Cornides Dániel' kritikai ó. de-
medre emlékeztettem légyen; ebben csalatkozik; mert, mint mon-
dám, a' négy **** alatt lappangását nem is álmodtam. Avval
meg nyilván vétett ellenem, 's önnön maga ellenis, magával
nem bírván — furor arma ministrat —, hogy az éppen ide
nem tartozó Codex Diplomaticust felhoata. és abba bécsúszott
milliónyi hibákkal engem ok nélkül kiszebített.

Nem vallóm-e? az egész világ előtt: Vt opus hoc stu-
dio conficere et opera, Diplomata, quaecumque innotuerant,
oportune, importune pulsando conquisiui (mondhattam volna:
eoëmi) proprio transcripsi pugno; Supressi nihil; „fidem Di-
plomaticam nihil addendo, nihil demendo quod sensum mutat,
illibate conservaui. — Nem evvel rekesztém-e bé? „Quantum
mediocritate valui, quaeque antea sciverim, quaeque huius ope-
ris gratia potuerim inuenire, candide, atque simpliciter, in no-
titiam eorum, qui forte cognoscere volunt, protuli; atque id viro
bono satis est docuisse, quod sciverit.“ Quintilianus. — T. T.
Horvát István úrnak vádolása, míg meg nem bizonyítja, hogy
az oklevelek' értelmét megváltoztattam; csupa szó, rágalmazás.
Hajh! majd ha ama régen ígért Magyarok' Históriaja szü-
letik és XXX. kötetre nevededik, ki áll valljon jót érette,
hogy abba milliónyi nem csak historiai és diplomatikai, ha-
nem logikai hibák is nem csusznak-e bé?

Fejér György.

Utazás ausztriai gőzhajókon a' Dunán és a' fekete tengeren.

(Az Allgemeine Zeitung' rendkívüli toldalékából)

Közép Europa' folyóvizeken hajózása a' gőzhajók'
használása által új 's erősebb életet nyert. De Watt'
és Fulton' titani találmánya legtökéletesebb diadalmát
ünnepli a' Dunán, melly legnagyobb 's leghatalmasabb
minden europai folyók közt, 's mellynek medre által
a' természet a' legrövidebb útát látszék kijelelni napke-
let felé. Ki várta volna még, öt esztendőnek előtte,
hogy az ember 1836dik esztendőben mintegy 400 né-
met mérföldnyi tért, Béctől Konstantinápolyig és
Smyrnáig, kevés hetek alatt kényelmesen és bátorságo-
san átfuthasson? Az ausztriai Duna-gőzhajózási társa-
ság vala olly szerencsés, hogy azon ideát, melly szá-
zadokig szunnyadozott, valóságra 's létre hozza. Ma már

MAGYAR

TUDOMÁNYOS AKADEMIA

ELNÖKSÉGE

napkelet Németországgal, Europa' szívével, szakadatlan lánczal öszveköttetett — 's az újonnan épült I. Ferdinand gőzhajóval, ezen láncznak utolsó még eddig hibázott karikája is bététetett. Most már az út napkelet felé minden utazó előtt éppen olly bátorságosan 's kényelmesen nyitva áll, mint napnyugot felé. Napkelet szinte annyi újat 's érdeklőt mutathat, és némelly tekintetben sokkal többet, mint a' már eléggé ismert napnyugot. A' Dunahajózás gyakran olly festőleges tájékokkal, bájoló partokkal lepi-meg az utazó' szemeit, mellyekhez hasonlót a' rajnai hajózás nem mutathat. A' gőzhajó nem csak a' miveltség' vidékeit hasítja keresztül, elvezet az olly tájékokra is, hol az ember az őt környező tárgyakkal harczolva tűnik-fel, 's olly tájékokra, hol a' méltóságos Duna' hullámai egyedül csak a' magára hagyatott természet néma komolyságánál mormolnak, 's a' lakosok még vándoroknak látszanak. A' magasztalt schweizi tájékok közül mellyik mérkőzhetik a' bájoló Bosporussal, melly felett két világrész' minden bájai egymásnak testvéreileg kezét nyújtanak? Konstantinápoly' képe, mellynek fekvése minden utazók' ítélete szerint szépségére nézve Nápolyét is felülmulja, egyedül maga elégséges ok volna ezen utazásra; mivel az örökre benyomva marad a' néző' lelkébe, mint egy eleven, legnagyobb szerű stylben végrehajtott kép. És ezen út ma már aránylag kevesebb költségbe kerül, mint egy kirándulás Schweizba, Olasz, francia, vagy angol országokba. Gyorsaság, bátorság 's kényelmesség, ezen három fő feltétele a' személyes közlekedés' élénkségének, mellyeknek hiányát az utazó ezelőtt nem csak a' dunai hajózásnál, hanem általjában napkeleti útjánál, sajnosan érezte, most már a' gőzhajózás által egyszerre el van érve. Én az utat Béctől Konstantinápolyig, nem számítván ide a' fő nyughelyekeni tartózkodást, 13 nap alatt hajtam végre a' gőzhajókon, 's szemtanúja valék az első útnak, mellyet I. Ferdinand Galactól Konstantinápolyig f. e. Majus 12dikétől 14kéig tett. Részint azért, hogy a' Közönséget ezen utazás' kitünőbb kellemeire 's ezen újonnan nyitott közlekedés' célirányos elintézésére figyelmessé tegyem, részint hogy a' Quin angol' utazási könyve által terjesztett némi hibás véleményeket megczáfoljam, ezen

útazás' főbb nevezetességeit elő fogom adni. Úgy vélem, hogy a' gőzhajóvali útazásnak annál inkább szószollója lehetek, mivel előttem azon kedvetlen viszonyok nem ismeretlenek, mellyeknek alá van vetve a' szokott út Konstantinápoly felé akár szárazon, akár tengeren. Ezenkívül világosak ama hasznok, mellyek ezen öszveköttetési vonal' használásából a' kereskedési közlekedésre hárulnak. Napkelet a' németországi iparra nézve legjobb piac most is, 's az is marad. Ausztria egész Németországra nézve híd délkelet felé. Minthogy a' kereskedés mindég a' legrövidebb útat keresi célja elérése végett, nem mulasztándja - el a' most új életre hozott dunai hajózást céljaira használni. Már is nagy mennyiségben hordatnak gőzhajókon mindennemű portékák itle 's tova; azonban e' hordás vivés még szaporább leend, 's kétségkívül nem sokára tengerentúli közlekedéssé fog válni. A' gőzhajók bátorságos és gyors haladásuk miatt már megnyerték a' kereskedők bizalmát. A' persa és grúz kereskedők, kik a' legrégebb idők óta esztendőnkint meglátogatják a' lipsiai hűsvéti vásárt, portékáik haza szállítására alig találhatnak rövidebb, bátorságosabb és olcsóbb alkalmat a' dunai 's fekete tengeri gőzhajóknál. Ezen kalmárok már által is látták, hogy portékáik' vitele a' Dunán Galaczon által sokkal rövidebb és olcsóbb, mint a' hosszas tengeri út Triesten által. Ezen közlekedés' hasznai majd csak akkor fognak igazán szembe tűnni, ha jövő esztendőben az ausztriai gőzhajózás T r a p e z u n t i g, a' persa kereskedés' fő vásárpiazaig fog kiterjesztetni. Már is betölti a' társaság járó kelő h é t gőzhajójával vállalata' minden feltételeit. Ha e' szép vállalat hasonló arányban halad előre, reménylhetni, hogy a' társaság kevés évek mulva legalább is h ú s z gőzhajó' birtokában leend, 's a' közönséges közlekedést még eddig nem is vélt virágzásra juttatándja. De visszatérünk útazási tudósításunkra.

(Folytatása következik)

A' labyrinthusokról.

Ez a' szó labyrinthus betűszerinti értelemben jelent egy békerített, és számos útakkal ellátott, 's keresztül vagdalt helyet, mellyek közül némelleyek mindenfelé elágaznak keresztül kasúl; mások közép 's kez-

dó pontjaik körül, kissebb vagy nagyobb körökben csavarognak. Példázoló értelemben pedig alkalmaztatott ez a szó a' homályos és észtoró kérdésekre, a' két értelmű 's elfacsart feleletekre, 's azon feszegetésekre, mellyek hosszas csavargások után is azon pontra vezetnek vissza, honnan kiindultak.

A' régieknél Labyrinth (tömkeleg) volt egy neme az épületnek, melly annyi egymás ellen futó folyosókat és szobákat foglalt magában, hogy abban eltévedni akárkinek is nagyon könnyű volt. A' történetírók bizonyosságai után, legnevezetesebbek voltak az Egyiptomi, Crétai, és a' Clusiumi tömkelegek. Úgy látszik azonban, hogy ezek között legnagyobb és legpompásabb volt az Egyiptomi, mellyet némelylek Psammitichustól, mások Ismandestől, mások ismét a' tizenkét fejedelmektől építettnek lenni mondják; mellyet bizonyítani látszik az is, hogy ez állott tizenkét egymás mellett fekvő, 's egymással közösített palotából, mellyekben 3000 szobák számítottak, 's ezeknek fele felette, fele pedig alatta volt építve a' földnek, olly meglepő 's kitűnő szépséggel, hogy az a' körül vizsgálódót mintegy elkábitva csalogatná magához. A' Crétai labyrinth építéséről sokkal kevesebb maradt emlékezetül; némelylek azt állítják hogy az Dédalustól az Egyiptominak mintájára építettett volna Minos parancsára a' Minotaurus itteni tartása végett, — mások ellenben a' Cyclopsok munkájának lenni állítják, a' melly mind kettő regényes állítás lévén, kevés historiai igazsággal látszik bírni. — A' Clusiumi labyrinth mind négyszegű kövekből Porsenna királytól építettett.

Mire valóok voltak ezen labyrinthusoknak nevezett barlangok, bizonyosan nem lehet tudni, [mivel a' legrégebb történetírók véleményei nem minden részben egyeznek-meg egymással annak használása tekintetében; némelylek azt állítják; hogy azokat eleinte maga a' természet készítette, 's később az emberi szorgalom a' maga gyönyörködtetésére kiformálta; mások ellenben állítják, hogy azok eleinte csupán kőbányák voltak, mellyekből a' városok és faluk építéséhez követ vágtak, 's minekutánna több egymásból folyó üregek ásattak volna, annak tetejében mulatságnak okáért a' legkényel-

mesebb épületek tétettek; mások ismét, hogy a' régibb időkben lak vagy menedék helyül szolgáltak valamelly gyakori bűtéseknek kitett megye lakosinak; mások ismét azt állítják, hogy azok a' felette bűnös rabok foghelyül szolgáltak, később pedig temetőhelyül használtattak, — de hogy azok valaha az azt megjárni akarók eltévesztésére és elvesztésére lettek volna készítve, vagy szánva, a' historiaírók közül senki sem állítja.

A. Molnár Sámuel.

Elme szikrák.

Az élet egy édeni kert, mellyben kiki szedhet magának, tetszése szerint, virágot; csak vigyázzon, nehogy rózsát szakítva, mérget szívjon belőle.

Boldog egyedül az, ki mentve minden gondtól legnagyobb meglegedésben éldeli hátra lévő napjait, szeretett övéi közt.

Boldogtalan ellenben, ki a' sorstól üldöztetve, nyomorú óráit még nyomorúbb helyheztesben tölti-el.

Csak azok valódi boldog 's meglegedett házasok, kik a' szerelemföltés' nyilaitól nem sértetve, szívegyenben (sympathia) éldelnek.

A' valódi barátság az, ha a' barát barátját úgy kedveli mint édes anya szülöttjét.

Az olly emberek pedig — a' barátságot üzni akarók — kik férfi sajátságokbul (character) kivetkeónek hasonlók a' görényhez; mert illetlen tetteikkel a' jó erénnyel tündöklőket is befüstölik.

Az ember többet tanul akarat mint eröltetés által.

Mondj igazat! — rebesgeti sok szabadon gondolkozó, de sajnos, hogy többnyire ez a' következés foly: betörik fejedet.

Schmidt Károly.

Rejtett szó

Az egész szárnyas állat.

Szép hölgy gerjeszt rá vágyat,

Ha lábomat el veted.

Olvass csak visszafelé,

Alkotsz majd így mértékké,

Ha fejemet elveted.

Beöthy Ferentz.

Jegyzet: A' 12dik számbeli Rejtett szó Kastél.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

14. Pesten, Augustus' 17kén, 1836.

N é p - d a l.

Árok árok, de mély árok!
Többet utánnad, nem járok,
Szeretőt mást is találok
Kivel kedvemre sétálok.
Megérem még azt az időt
Sírva jársz el kapum előtt,
Szóllok hozzád egyet kettőt,
De azt sem úgy mint azelőtt.
Még akkor nekem ígértek
Mikor bölcsőben rengettek,
Már most hozzád jussom nagyon
Hogy az anyád nekem adjon.
Van kökényfa, de nincs rajta,
Van szeretőm, de mi haszna?
En szeretem, ő nem szeret,
Jaj! be szomorú egy élet.

Közli Onnétl.

Utazás ausztriai gőzhajókon a' Dunán és a' fekete tengeren.

(Folytatása.)

A' dunai gőzhajózás' elintézése Bécsből történik, hol van az igazgatóság' újonnan felkészített írószobája, 's a' középponti kormány, mellynek mindenre kiterjedő 's az egész vállalatra elágazó hatásköre, és mély belátású 's erőteljes igazgatása a' legjobb sikerről kezeskedik. Bécs mindég középpontja marad az egész vállalatnak, haszinte, a' mit óhajtani lehet, a' gőzhajózás a' Duna' felső részén, azaz Ulmtól Regensburgig 's onnan Bécsig, létre jutná is; minthogy Bécs nem csak az utazók' fő gyűlőhelye, hanem legnagyobb vásárpiacza fog maradni az ezen az úton napkeletre hordott 's onnan hozott portékáknak. Az érintett írószobában mindenki a' legnagyobb készséggel értesítetik az út' akármelley részéről. A' tulajdonképeni gőzhajózás mostanig csak P o-

sonynál kezdődik,*) mivel a folyóban Bécsig felfelé sok zátony van, és alacsonyabb vízállásnál a mélyen járó hajók nehezen haladhatnak. De, a mint hallatszik, az ausztriai dunagőzhajózási társaság azon gondolkozik, hogy a gőzhajózást Posonytól felfelé is megindítsa. A szolgálatot Posony és Pest közt a Nádor viszi, egy újonnan épült, minden kényelmekkel ellátott gőzhajó, mellynek remek erőműve 42 ló erejével bír. E hajó, mellyet az ügyes és munkás Rhau kapitány kormányoz, a Posony és Pest közti közösülést vízi rendesen öt nap alatt oda 's vissza. Felfelé egy nap vízi véghez útját, rendesen 13 óra alatt; felfelé nem egészen kétszer ennyi idő alatt. E két fő nyughelyen olly nagy az utazók' tolongása, hogy az ember mindég számot tarthat nagy társaságra, melly majd több kisebb csoportokra oszlik. Beszélgetés és tréfa közt hamar telik az idő, 's mielőtt e mulatság unalmassá válhatnék, eljut az ember utazása' céljához. Szép időben a társaság' nagyobb része kin marad a hajófedelen, hol felvont szellős sátor árnyékoz a nap' lév sugári ellen. A ki játékban gyönyörködik, vagy frisítő italokat kíván, lemehet a kajütebe, melly egy kis, csinosan ékesített teremhez hasonló. Az asszonyságok' számára van egy minden szükséges eszközökkel ellátott öltöző szoba. A második helyen is külön társasági terem van. A hajón különös traiteur tartózkodik, kinél számos ételleket 's italokat kaphatni, és a szolgálat is gyorsan történik. Délben table d'hôte van, de azért a kinek tetszik, ételjegyzék szerint is ebédelhet. A kellemetes társaságon kívül, a jobbra balra elröpülő tájékok' látása is sokat tesz arra, hogy az utazó' lelke felviduljon. A Duna partjai Posonytól Pestig nagyobb részint kellemesek, gyakran igen festőlegessé válnak, néha komolyak, kivált ott, hol nagy történeti emlékezetek szólnak a lélekhez. Posonyból elindulván, a leromlott királyi lak a Schlossbergen, még soká szemünk előtt látszik. A két Csalóköz melletti tér lapályos, 's azértis kevés érdekű; de gyorsan mint egy panorama' képei röpülnek el ezen tájékok szemeink elől. Komárom, a még ed-

*) Tudva van, hogy a Nádor gőzhajó mostanában Bécsből is jár Pestig.

dig be nem vett vár, 's a' hajózható Vág' torkolatja hídjával együtt, szép képet mutatnak. Most a' Duna sebesebb folyású lesz; halmok 's hegyek emelkednek-fel mind a' két oldalról, 's lassanként közelgetnek a' folyóhoz. Egyszerre egy idegen, termékenyebb földre bukkanunk; a' hegyek egész ormukig gyümölcsözők, 's nagy részint szőlőtőkékkel beültettek. A' faluknak és lakosaiknak is különös tekintete van, és tulajdon nemzetiség' nyomai tűnnek-elő. A' folyó tekervényeinél gyakran a' látás előre hátra el van vágva, azértis úgy tesz, mintha tengeren hajóznék az ember. Nagy méltósággal tekint-le az óriás Esztergami káptalan a' Dunába kiálló kőszirtjéről. A' folyó porphyr- és mészhegyeken keresztül hempelyeg; jobbra a' Bakony-erdő egy ágát szemlélhetni. Meglepőleg emelkednek a' régi Vissegrád vár romjai a' Duna' partjait szegő meredek kősziklán. A' hajdani királyi épület' óriás omladéki bizarr, a' német várkastély romoktól különböző, ásiai bélyeget viselnek. A' vártornyokat kőfalak kötik-össze, 's felül csipkézetek és lövőlyukak szegik-be. Maga a' várkastély háromszeget képez. A' hegytövében áll magánosan Salamon' tornya. Ezen elpusztult falak egykor kedvelt lakhelyét tették a' magyar királyoknak! — A' szép fekvésű Vác városánál a' Duna, melly eddig napkelet felé folyt, hirtelen délfelé kanyarúl. Csakhamar feltűnik a' távolban a' Sz. Gellert-hegy és Buda vára egy közép hegyen. A' legszebb és legnagyobb szerű látvány fejlík itt ki, melly mellé a' rajnai hajózás talán csak Koblenz és Ehrenbreitsteinnal együtt tehetné. Jobban jobban nagyobbodik most a' szem előtt fekvő panorama. A' budai hajómalmok, Ó Buda, a' romai vízcsatorna' boltozati, a' bájos fekvésű szőlőhegyek, a' Margit-sziget, végre Buda vára, 's hátrább a' magas Sz. Gellert-hegye a' csillagvizsgáló toronnyal lassan lassan közelébb jönnek. Csak későbbén látni balról Pest' hosszú 's a' legujabb ízlés szerint épült házsorait. A' gőzhajó útja' céljánál van. Három lövés köszönti Magyarországot két fővárosát. Közeledik a' Dunán keresztül vont hajóhíd, 's kiköt a' hajó a' szép dunaparton a' casino 's a' pompás játékszín közti téren. Örömkialtás fogadja a' gőzhajót; tarka népcsoport fogja körül a' kiszállókat kik, csaknem elkábultan a' felszöges látvány' sebesen

lett elváltozásán, 's kellemes indulatok közt lépnek part-ra, hol őket a' népe vig főváros minden gyönyörűsé-geivel kínálja. Az elindulás napjai Posonyból, úgy van-nak felosztva, hogy az útas vagy Pesten mulathat né-hány napig, vagy ha sürgetős dolga van, tüstént más nap, útját gőzhajón folytathatja. Pesten van egy gőz-hajózási írószoba, hol minden úttalazóval igen szívesen közöltetnek a' további út' feltételei és rendszabályi.

(Folytatása következik.)

Egy pillantat az örültek' házaira.

A' gondolkodni szerető mélyebb érzésű embert, néha azon tartományba vezetik léptei, mellynek néhány író az újabb időben, nem ok nélkül, sírkert nevezetet adott. A' hányszor szemeim azon lapokra találnak kéz-rajzaim között, értvén az örültek' házait, mellyek vizsgálásom tárgyai voltak utazásim közben, — mind annyiszor könnyek borítják szemeimet, 's mély fájdalom sújtja újra vérző szívemet, ezeket úgy tekintvén, mint elevenek' sírkertjét, hol az örök csend' helyét zajgás, kétségbeesés, 's minden nemű zavar váltja-fel. Kinek nem volt alkalma illy boldogtalan embertársait látni 's vizsgálni, annak alig lehet képzelete is illyes nyomorúságról, főleg ott, hol száma ezen betegeknek nevezetes, 's a' betegségek nagy mértékben elágaznak egymástól. Elmellőzve mind azon építvényeket, mellyek Europa' több városiban felemelkedtek, 's mellyek majd czélsze-rűek, majd csekély hasznot szerzők, — tekintsük-meg a' legközelebb fekvőt kedves Hazánkhoz t. i. a' bécsit, látunk ott egy gömbölyű házat, öt emelettel, 's minde-nik emeletben 28 szobát. Évenkénti száma az örültek-nek ezen épületben 200—250; tágas udvar környezi azt, 's mi dicséretre főleg méltó, az, hogy 1796tól fog-va kerttel van ellátva. Ezen épület, egy részét teszi a' közönséges betegháznak, mellynek felséges alapítója II. József volt.

Összehasonlítva mind azon dicséretes intézeteket, mellyek a' fővárosokat minden mivelts országban díszé-sítik; méltán várhatni a' józanabb gondolkozású nép-osztálytól, hogy a' boldogtalanokra is fordítsa figyel-mét 's fedél alá hozza azokat, kik mások' segedelme nélkül végső inségre jutva, — mert minden ember ir-

tózik tőlük és kerüli őket, — kéntelenek volnának éhen elhalni. Illyes intézetek különösen az örülteket 's elhagyott vagy talált magzatokat érdeklik kik idegen ségedelemre szorulnak a' nélkül, hogy azért esedeznének, vagy csak esedezni is tudnának. Lehet-e valjon valaki olly köszívú, ki ezen szegények végetti közbenjárását megtagadná? Kialíthat jót érette, hogy az, ki még ma egész büszkeségében fellép, nem eshete előbb hasonló szerencsétlen állapotba, — melly betegségnek okait itt fejtegetni nem célunk, 's ezen tárgy az építészeti brancheba nem tartozván, csak úgy vesszük mint találjuk.

Ámbár minden országban találunk szerencsétlenekre, valamint a' meleg, úgy a' hideg zona alatt, a' férfi valamint az asszonyi személyek között, minthogy okai ezen betegségnek mindegyikre kiterjednek, — számát csak közelítőleg is meghatározni lehetetlen; 's bárha jelen időben a' szerelmesek közti örültség nem olly közönséges is, mint volt talán egykor, 's azon írok' száma sem olly nevezetes, kik hajótörést néhányszor szenvedvén, az által a' Közönség' terhére estek; de ha azokat, kik csupa csekélységekért párviadalra kelnek 's egymást megsebesítik, mint tébolyodottakat vezetgetnök egy kerek toronyba, hol a' velük bánás hasonló volna az örültekéhez: az illyes betegek' száma hihetőleg nagy lenne, 's minden eddig használt gyógyszerek között talán ez volna a' leghathatósabb.

Az illy épületeknek adandó formát illetőleg, véleményem szerint gömbölyű alkat mindnyája között a' legmegyetendőbb, nem azért, mintha az kényelmes felosztást nem engedne, hanem azért, mivel ezen malom-alkatfelette sérti a' szemet 's a' finomabb érzést, 's csupán már annak megtekintése elég okot nyújt, az ember elméjét zavorodásba hozni. Legjobb sikerrel használhatni ezen alkatot fogháznál, minden ablak máshová mutatván, 's elhárítván minden egymás közti közösülést, 's keresztben vágva a' közép udvart, ott a' felvigyázók' lakjait rendelhetni-el. Ellenben illyes épületeknél, mellyek egyedül csak gyógyító intézetek, a' gömbölyű alkat helyett hosszas négyszög választassék tágos udvarokkal 's kertekkel ellátva, hol a' már kevesbé elmebetegek foglalatosságot találjanak, 's így felvidámulván

lassanként helyreállhassanak 's előbb, később kibocsátathassanak. Legjobb sikerrel alkalmazhatni illyes középületben a' meisneri légfűtést, melly által a' szobákban a' légmérséklet egyenlő, 's a' kemenczék ennél fogva kimaradnak, ezeket a' nélkül is csak a' folyosókban alkalmazhatván, 's a' megmelegített levegő csupán a' vas ajtó rostélyokon juthatna az egyes szobákba, mint-hogy ha kályhák alkalmaztatnának a' szobákban, azokat a' diüös betegek' összezüznák, 's így a' folyosóra nyitnának maguknak útát. A' privetekre nézve is szükséges illő figyelmet fordítani, 's mindegyik szobában a' szöglet a' legalkalmasabb hely e' célra, hová faragott kőből állíthatni tömlöket a' falba beeresztve 's megerősítve, 's mellyben a' cserép edények vannak, 's mellyeket a' folyosóról lehet, valahányszor szükség, kilúzni 's ismét visszatolni, vagy pedig eleven privéteket alkalmazni. A' z ablakok, mint már magában értetik, mindenütt vas rostélyokkal láttatnak - el kiugrás 's elszökés gátlásául, 's a' nyílás' kezdete jól magasán áll-ei a' padlattól.

Azon oknál fogva, hogy hazámfiak közül mindegyik eleve tudhassa, mi kívántatik-meg illyes intézet számára, 's milly feltételek szolgálnak az építvény' beosztásánál alapúl: következő adatokat vehetni sinormértékül, minél azonban, mint feltehetni, minden az ott ápolandó betegek' számától 's magától a' helytől is függ, hol az felkészül. Ez itt felhozandó Hazánk' szükségéhez van alkalmazva, 's a' szerint előadva. 1.) Elrendeltetéséhez képest az épületnek, 80—100 betegnek nyújtson elegendő térséget. 2.) Az építvénynek rendes és czélszerű beosztásául 20 hold föld van kiszabva, mellyből azonban elegendő hely hagyassék a' kert valamint a' földművelésre is. 3.) A' parallel vagy egyenközű épület-oldalak felette hosszúk ne legyenek, 's valamint a' betegek' szobái, úgy a' hálóteremek is olly elrendezést nyerjenek, hogy azok az ellenfektű épület' oldalbejárása felé legyenek fordítva, ne hogy az egyik épületben (támadó lármát a' többiben is lehessen erősen hallani. 4.) A' középfalak vastagabbak legyenek, mintsem egy közönséges téglaszélesség, 's azok valamint felül, úgy alul is kettős padlászatot nyerjenek. 5.) Ezen érintett épületben Meisner' légfűtése, és Lavasseur' általános árnyékszéke alkalmaztassék. A'

bejárási kapu tölcser alkatot nyerjen, vagy pedig keresztvezett legyen; a' hálószobákban lévő privetek kőből faragva; 's mozgékony fedéllel úgy legyenek beeresztve a' falba, hogy odalaslág kényelmesen lehessen kivenni az edényeket. 6) A' veszélyes scorbut teljes elhárításául, a' folyosók téglákkal rakassanak - ki. 7) Az ablakok elég tágasak, 's azok a' betegetől kézzel elérhetlenek legyenek az őrütek' szobáiban, ellenben az ebédlő - 's munkaszobákban a' közönséges magasságot nyerjék és jalousie-val láttassanak-el. 8) A' zajos, dühösködő, mocskos betegek' számára, a' földszinti emeletben rendeltessék hely; a' két elsőnek az éjszaki oldalon téres szobák adassanak, 's ezek' szobái mellé mindenhol egy tárház vagy egy ápolszoba osztassék a' zajterjedés gátlásául. 9) Felvehetni, hogy 80—100 őrütszemély között lehet 20 zajos, 's 6—7 mocskos beteg; azoknak tehát, kik rendszerint nagy lármát tesznek, különös udvaruk legyen az észak-oldalon, 's minden mocskos vagy randa beteg' számára két szoba rendeltessék-el, de közösülés nélkül. 10) Minden más őrült személy' számára tágos szoba adassék, 's egy ápolgató személy 5 betegre számíttassék. 11) Mindenhol, 10—12 szoba után egy téres munkaszoba alkalmaztassék a' nyugalmas betegek' számára egyenlő nagyságú ebédlő szobával, ezenül néhány tágas terem a' gyógyíthatlan 's nyugalmas betegek' számára, kik abban együtt lakhassanak, 's melly szobákat előrenézésből deszkamű által lehet elválasztani egymástól. 12) Kútak 's víztartók elegendő számban legyenek elrendelve. 13) Az egész tér fallal fogassék körül. — Mivel ezen épület két emeletből állana, azaz, a' földszinti 's az első emeletből; most már a' részenkénti meghatározásokra jönne a' sor, mellyet azonban itt felhordani, nem találunk szükségesnek, ez már kirekesztőleg magát a' javalló művészt érdekelvén.

Valjon felkészült-e tökéletesen azon őrütek' háza, mellynek Nagy Váradon kelle létre jutnia, 's melyhez én készítettem még 1831ben a' műterveket, nem ismeretes előttem; most azonban egy nagy lelkű főpap' bő kezűsége 's emberszeretete által reménylünk egyet Vácson emelkedni. Bizton feltehetjük, hogy ezen építvénynél mind azon tapasztalások ügyesen fognak használtatni, mellyek eddigelé e' tárgyban gyűjtettek

más országokban, 's hogy a' medicali észrevetelek a' technicali tapasztásokkal egyesülve, ezen intézetnek megfogják szerezni a' méltó érdemet, 's hogy az a' Külföld szemei előtt is helybenhagyást nyerend. Ügyes technikus, kinek egyébiránt a' medicaba is van némi belátása 's tapasztalása, 's ismeri a' közönséges betegházak' arányzatát 's felosztását, azok' kényelmeit 's alkalmatlanságait, képes illy jótévő intézet számára a' czélnak egészen megfelelő műterveket kidolgozni.

Hogy illy nagynemű intézet számos akadállyal párosul, azon alig kételkedhetik valaki, 's minél nagyobb az akadály, mellyet elmellőzni szükséges, 's minél nevezetesebb az arra fordítandó költség, — annál több érdeme van lelkes alapítójának. Csak az képes, gyenge belátásom szerint, dicső tettekre, ki elkészülve a' jelen' minden terhére, 's büszkébb lévén, mint hogy a' jövődtől kolduljon, — elég erős mindent csendesen eltűnni, 's kevély még a' megbukás' veszélyei között is. Illy hős már hasonló a' lánghoz, melly világítva enyészik.

Novák Dániel.

Elme szikrák.

Sokan vagynak felebarátink közül, kik báránybőrben lappagnak; 's valjon miért? azért, hogy róka természetük fedve maradjon.

A' haragos ember hasonlít a' hyenához; mert ez éhségtől gyötörtetve a' halottakat sirjaikból kiássza, amaz pedig bosszuvágyától ingereltetve, felebarátját, már az édes álomban szendergőt is, átkokkal terheli.

Csak ott vagyon törvényes ítélet, hol nem a' kéz, hanem az ész a' józan uralkodó.

Schmidt Károly.

Rejtett szó

9 betű. Sok level, és iromány kebelem nedvével előáll!

54789 Szép ha kecses, deli, szív egyenes dobog a' kebelébe 1.

143567 Vesz keres, ad az egésze; de városokon leled őt fel.

136789 Sok sorosan köti nyakba elől öte fel, hat egészét.

4352 Jó ha piros, savanyú, kerek, édesen is csemegének.

987 Szép, okos, ép, buta, gazdag, erős, leszorúl üregébe.

Jegyzet: A' 13dik számbeli Rejtett szó Csóka.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

15. Pesten, Augustus' 20kán, 1836.

*Keleti bűvészet. *)*

(Delaborde Leon után francziából)

Több hónapok óta tartózkodám már Kairóban, midőn egy reggel P. lord által értesitetém, hogy bizonyos algíri varázsló fogna hozzá jóni, bűvészeti mesterműveket mutatandó, mellyek rendkívülieknek mondattak. Ambár kevés hiedelmem vala a' keleti bűvészethez, mégis elfogadtam a' meghívást, melly egyébiránt alkalmat nyújtott igen kellemes társaságban lennem. P. lord szokott jóságával 's természeti vidorsággal fogadott, mellyet ő különféle ismeretei és szorgalmas vizsgálatai közepette az igen bajosan útzazható vidékekben is megtartani tudott. Achmed, a' varázsló, mondá, még nincs itt; hanem míg őt várnók, menjünk kávé inni. Ezzel leültünk, 's az időt terveink vizsgálásával töltöttük; mert az utazói életnek ugy is sajátja, nyugalom órájiban tervekkel bibelődni. Ez alatt bejött egy magos és szép férfi zöld turbánnal és benischel, 's ez az algíri volt. Pappcsait a' szőnyeg szélén hagyván, a' divánra ült, maga mellé tevén a' benischt, mellyet vállán viselt, 's köröskörül mindnyájunkat aegyptusi szokás szerint köszöntött.

Arcza szelid és nyájas, de komoly, tekintete élénk, átható, sőt mondhatnám lesújtó vala, mellyet, jobbra 's balra tekingetve, kerülni látszék más személyre inkább függeszteni mint arra kivel beszélt; egyébiránt semmi sem volt benne a' különös arczyonalakból, mellyek természetfeletti talentumot, 's bűvészt jelelnek. Írókként öltözködve, minden dolgokról még saját tudományáról is igen egyszerűleg, nyilván tett tapasztalatról, mellyek neki egyéb titkai mellett csak játéknak látszottak, emphasis és titkolódzás nélkül beszélt.

*) Kérjük az olvasót, ne tekintse e' cikkelyt valamely mulattató mesének; mert ez hű és pontos elbeszélése egy tettnek, mellyet kimagyarázni éppen nem akarunk, 's a' mellynek különösségét egyébiránt távolról sem tagadjuk.

A' szerző.

Pipát 's kávéét hoztak neki; és míg honáról, 's a háborúról beszélt, mellyel azt Franciaország fenyegeté (min ő keveset látszék aggódni), előhozott két gyermek, kiken mutatványát teendő vala.

Ezután elkezdődött a' színjáték. Az egész társaság körbe fogá az algírit, ki egyik gyermeket maga mellé ültetvén, kezét megfogá 's figyelmesen szemlélgeté. E' gyermek europai születésü 's 12 évü vala; öltözködve ugyan európainak volt, de ezen országban neveltetett, 's arab nyelven folyvást beszélt. Achmed, |midón nád tollát kivéve íróeszközéből, észrevevén az ő nyugtalanságát, mondá: „Ne félj gyermek, én majd néhány szót írok tenyeredbe, te oda nézendesz, 's ennyiből áll az egész dolog.“ A' gyermek neki bátorodott, 's az algieri betűkkel és számokkal furcsán összekevert négysezet írt markába, közepére pedig sűrű tentát öntött, mondván: hogy alakjának visszatükröztét keresse-meg. A' gyermek felelé: hogy már látja.

A' bűvész egy tepsi széntüzet kért, melly tüstént elhozott, 's három kis papiros tekercsből különféle szereket vetett a' tűzre kiszámított arányban 's olly módon, hogy a' felemelkedő füst a' gyermek fejét elborítá, kit újlag nógata szemei visszatükröztét keresni a' tentában, figyelmesen nézni és őt értesíteni, mihelyt egy helyet seprő török katonát megjeleni látna. A' gyermek lehajtá fejét, az illatszerek a' széntüz közt perczegtek, a' bűvész pedig, elébb lassu, majd fentebb hangon számtalan szókat ejte-ki, mellyek közül néhány csak alig juthatott érthetőleg füleinkbe.

Mély csend vala: a' gyermek kezére függeszté szeméit; a' füst vastag gomlyokban 's erős és illatos szagot terjesztve emelkedett-fel, a' maga komolyságában szenvedelmetlen Achmed pedig úgy látszék, mintha gyöngédből ordítóvá vált szavával siettetni akarna egy igen lassu jelenetet, midón a' gyermek fejét hátra vetve, kiabálva 's keservesen sírva, elfojtó zokogások közt mondá, hogy ő többé nem akar nézni, mert egy iszonyu alakot látott. Megrémült a' gyermek, min az algieri legkevesbé sem ütközött-meg, 's igen együgyűleg mondá: „E' gyermek félt, bocsássátok őt; ha zaklatnók, igen élénk benyomást tehetnének képzeletére.“

Egy a' háznál szolgáló kis arab fiút vezettek-elő , ki a' bűvészt sohasem látta, sem vele nem találkozott ; ez keveset félve a' történendóktől, víg kedvvel adá magát az előkészületekre , 's aztán szemeit tenyerébe függeszté alakjának visszatükröztére , melly oldalvást is látszék a' tentában rezegni. Az illatok ismét kezdtek vastag füstben emelkedni-fel , 's a' könnyörgések egyhangu dalként, időközben erősödve 's lágyulva , ugy tetszék mintha az ő figyelmét tartoznának fentartani. — Imhol van ő , kiálta a' fiu , 's mi mindnyájan észrevevők a' hirtelen és élénk felindulást , mellyel szemeit a' bűvös jegyek középpontján hordozá. — Hogy van öltözködve? — Arannyal hímzett veres mellénye, alep turbanja , 's övében pisztolyok vannak. — Mit csinál? — Egy nagy, gazdag, szép, veressel és zöldel 's arany golyókkal ékesített sátor előtt seper. — Nézd csak, ki jó most! — (Egy pillanatynyi figyelem, csend és felsóhajtás után). Ez a' sultan, valamennyi embereitől kísértetve! Oh mi szép ez! — Millyen a' lova? — Fehér, 's fején tollak vannak. — Hát a' sultan? — Fekete szakála 's zöld benische van. — Ezután még kíséretét is hosszan, környületes adatokkal, észrevétlen részletekkel és olly feltünő szabatossággal leírta, melly legkisebb kétséget sem hagyhata arról, hogy az elbeszélte látvány valódilag ott vala szemei előtt. A' sultan végre leült sátorában, pipát hoztak neki, 's emberei mind körülte állottak. — Most már, uraim, szóla az algieri nyugodtan, nevezzék-meg azon személyeket, kiket előidéztetni szeretnének, csupán a' nevek tisztán kimondására legyen gondjok, hogy azokat el ne tévesztesse. — Mi egymásra néztünk, és mint illy pillanatokban mindég történni szokott, senkinek sem jutott valamelly néveszébe. — Shakespeare! kiáltá végre T... őrnagy, P... lordnak uti társa. — Parancsold-meg a' katonának, hogy Shakespeart vezesse-elő, mondá az algieri. — Vezesd-elő Shakespeart, kiáltá a' kis fiu parancsoló hangon. — Imhol van, felelé kis idő mulva, melly a' bűvész néhány érthetlen szavainak meghallására szükséges vala. Nehéz volna leírni megdöbbenésünket, valamint a' gyermek feleletire feszített figyelmünket is. — Millyen ő? — Fekete köpönyeget visel, öltözete egészen fekete, szakála van. — Illyen-e ő? kérdezé tőlünk a' bűvész igen természetos arczal; egyébiránt tudakozód-

hatnak az urak honáról és koráról is. — Jól vagyon, hát hol született? kérdezém én. — Egy egészen vízzel kerített országban. — E' felelet egészen elbámíta benünket. — Hivásd-elő Craddockot, mondá P . . . lord olly ember békétlenségével, ki csalfaságnak könnyedén hitelt adni fél. A' katona elővezette őt is. — Mint van öltözködve? — Veres ruhája, fején egy nagy fekete kalap, és milly furcsa csizmái vannak! én sohasem láttam; ezekhez hasonlót, feketék ezek, 's egészen térdén felül érnek.

(Folytatása 's vége következik)

Utazás ausztriai gőzhajókon a' Dunán és a' fekete tengeren.

(Folytatása.)

Pest és Drenkova közt jár Zrinyi gőzhajó, melly útját minden 14 nap alatt, oda 's vissza, ismétli. Jul. végén Zrinyihez fogja magát csatolni I. F e r e n c z,*) egy régibb, de újonnan felkészített, 60 ló erejű masinával bíró gőzhajó. E' két gőzös fogja majd aztán a' nevezett fő álláshelyek közti közösülést fentartani hetenként, 's így az utazóknak alkalma leend minden héten Pestről a' török határszélelig 's onnan vissza hajózniok. April' 29kén indulék-el Zrinyin, reggeli 4 óraker, a' pesti hajóhid mellett lefelé fekvő kikötőből. Ez 'a szép, csak az elmúlt esztendőben épült gőzhajó 180 lábnyi hosszú, közepén 23½ lábnyi széles; teher nélkül 3' 3'', szokott teherrel 4 lábnyira merül a' vízbe. Erőműve, melly a' híres Watt angolországi gyár' remeke, 80 lóerejével bír, előre 's hátra, sebesen 's mérsékelve, egészen parancsnokának, az erőművésznek, tetszése szerint. Zrinyi aláfelé egy óra alatt 13½ angol, vagy is 3¼ geographiai mérföldet fut-el. Belseje a' legkényelmesebben és csinosan van elkészülve. A' tágas terem' falai körül egy széles ottomán vonul-el, 's a' dámák' szobáját is divánok és nyugágyak díszesítik. Mindenütt a' legnagyobb tisztaság uralkodik. Délben derék table d' hôte tartatik, azonban ételjegyzék szerint is lehet enni. Ételek 's italok igen jók, áraik illendőleg szabottak. A' kapitány M a y r F. úr, triestifi, igen mivel

*) Már egymást felváltva járnak Pesttől Drenkováig Zrinyi és I. F e r e n c z gőzösek.

ifju ember, ki sok útazásaiban, mint hajós, jeles hírnevet szerzett, 's mind azon tulajdonságokkal bír, mellyek egy gőzhajó kapitányában óhajthatók. A' hajótisztek közt különösen kitűnik az eróművész Dingley Edward úr, tudományos miveltsege és jeles társalkodása által. A' többi hajós legénység, a' kormányoson kívül, dalmatiaiakból, tengermellékiekből és velenceiekből áll. Gyakorlott, tapasztalt hajósok választattak ide, kik megszoktak minden a' hajón előforduló szolgálatokat a' kapitánynak egy intésére végrehajtani. Valódi gyönyörűség illy körülmények közt hajózni a' Dunán. Ezekon kívül arra is számot tarthatni, hogy az útazók közül mindenkor lehet jeles társaságot kiszemelni.

Miután Budán alól a' regényes Eugen-Promontoriuma elhalad, a' tájék sík lesz. A' dunaszigetek megfrísítik a' szemet sűrű facsoportjaik' eleven zöld színével. A' hajó számtalan csattogó hajómalmok mellett röppül-el, mellyek gyakran a' folyó' közepéig benyulnak. Tolna vármegye' tekintete, jeles földmivélése 's az ottani falusi leányok' festőleges viselete, kellemes benyomást okoznak. Tathnál a' gőzhajó egy újonnan ásott csatornában evez, mellyben $7\frac{1}{2}$ percz alatt olly nagy tért hasít-keresztül, mellyet különben a' Duna' tekervényeiben egy óra 4 percz alatt futna-meg. A' víz mostan mindig nagyobb bőségben tódul a' csatornába; Tath nem félhet többé áradástól, 's a' folyam' medrének elhagyott része cserévé válik. A' további hajózásnál még több hasonló csatornákhöz ér az ember. Egyáltalában most Magyarországbán lelkesen azon igyekeznek, hogy a' Duna sok tekervényeit megrövidítsék, 's a' folyam' medrét szabályozzák. Batánál kezdődik a' nyolcz órányi hosszaságú mocsársziget Margita. Az első éjjeli tanyánk vala a' két nagy török ütközetről híres, szép fekvésű Mohács mezővárosnál, hol rendesen kőszén rakatik-fel, 's az alatt az útasoknak idejük van a' nagy kiterjedésű, 10,000 részint magyar részint horvát lakosokat számláló helységben estvéli sétálást tenni, 's a' viselkedésben, szokásokban, és életmódban már itt szembetűnő változást vizsgálni. Reggeli $3\frac{1}{2}$ órakor, midőn az útasok még csendesesen szunnyadoztak, elkezdett a' gőzerőmű dolgozni 's a' hajó elindult. Reggelizéskor már eljutánk Battinához. A' reggel derült vala és szép; röppülve

haladánk-el Apatin nagy mezőváros és romai sánczai mellett, és csakhamar elértük a' Dráva' Dunába ömlésénél a' tótországi partokat. A' Duna elválasztja itt Magyarországot a' jobb kéz felőli parton fekvő Sclavoniától. Egy hegyes félszigeten emelkednek az igen régi várkastély Erdőd' nevezetes romjai, melly helyen, a' számos kiásások után ítélve, állott hihetőleg a' romai Teutoburgum. Elkezdődik itt a' classicus föld, melly számtalan emlékeit mutathatja a' romai uralkodásnak. Csakhamar utánna látni Vukovárt, Sclavonia' legszebb mezővárosát. Messzebb lefelé emelkedik Scheringrad régi vára, és a' megerősített festőleges fekvésű Illok helység, mellynek szomszédságában más régiségek közt egy Dianatemplom' omladéki is mutogattatnak. A' jobb parton most Sirmiumban a' hegyek változó alakban közelednek a' folyamhoz 's elevenítik a' hajózást; ellenben a' bal part lapos. Hirtelen meglepi a' szemet Pétervárada, melly egy óriás zöld kigyókősziklán büszkélkedik. A' tulajdonképeni város, mellynek egy része szinte meg van erősítve, félkörben a' felső vár körül fekszik. Nem könnyen találhat az ember illy nagy katonai fontosságú várat, mellynek meghódíthatlanná tételére a' természet és mesterség mindent elkövettek. Péterváraddal állaellenben fekszik az élénk virágzó kereskedő város Újvidék, mellynek kikötőjében a' gőzhajó horgonyt vet, minthogy itt mindég változnak az utazók és sok portéka rakatik-ki 's be. E' két város' bájos vidéki gazdagok romai emlékekkel, valamint újabb kori történeti nevezetességekkel is. Méltósággal emelkedik délre Péterváradtól a' magas Frusca Gora kősziklahegy a' Duna felett. Miután dolgainkat mentül elébb elvégeztük, felnyitattott előttünk a' hajóhíd, melly Újvidéket a' várral öszvekapcsolja, és folytattuk útunkat még ezen a' napon a' sclavoniai katona határszéleken keresztül. Karlovicz kellemetesen fekszik egy gyengéden emelkedő hegyoldalon, melly a' mennyire csak lát a' szem, buja szőlőtőkékkel van borítva. Szalankemennél egyesül a' hatalmas Tisza a' Dunával, mellynek víztömege ezt jó harmadrésszel neveli. Estve eljutánk végre Zimonyhoz, második napi útunk céljához. Zrínyi megmutatta, hogy jó úszó; a' hosszú tért Pestről Zimonyig, melly mintegy 75 német mérföldnyi

's mire a' dunahajóknak rendszeren tíz nap kell, két nap alatt végrehajtá, a' nélkül hogy éjjel is ment volna. A' dunai gőzhajózás jelességének illy bizonyosága ellen aligha lehet valamelly ellenvetést tenni! — A' zimonyi gőzhajózási bureau első tisztje a' légnagyobb szívességgel jött elibünk, 's még azon estve a' hajóستisztek kíséretében sétálgatánk Zimony utczáin. Ez alkalommal meg kell jegyezni, hogy a' társaság tisztjei választásában általában igen szerencsés volt. De nem is sajnált e' végett semmi áldozatot. Minden álláshelynél a' hajó gazdasági szükségei tüsténti teljesítése végett a' legezédirányosabb rendelkezések vannak téve. A' Pesti, Újvideki, Zimonyi, Ó-Orsovai és Skela-Kladovai gőzhajózási bureaukon kívül, vannak fő ügyviselők Posonyban, Mohácson, Weisskirchenben, Galacson, Konstantinápolyban és Smyrnában; és ügyviselők, Győrött, Komáromban, Földvárrott, Pakson, Tolnán, Baján, Apatinban, Vukovárott, Új-Palánkán, Basiaschön, Ó-Moldován, Drenkován, Nicopoliban, Gyurgyevóban, Rustschukban, Silistriában, Brailában, Varnán, Gallipoliban, a' Dardanellákon és Mytileneben.

(Folytatása következik.)

A' spanyol nők közt divatozott furcsa szokások a' 16dik században.

Miután a' régi századok' nőnem iránti durvasága a' lovagkor' szelleme által gyengítetett 's a' későbbi miveltség által levívatott, és a' szép nemnek némi előzmények adattak 's hódolások tétettek: a' nők általában, hol fainabb tón divatozott, kivált pedig spanyolhonban, a' szolgáltság' járma alól kiszabadulván, másik végsőbe estek — lánykori imádóikat mint nők is kivánták megtartani 's egészen házasság elleni szokásokat hoztak életre. Mennyire visszaéltek legyen a' szabadsággal melly nekik engedtetett, a' következő pár példa eléggé bizonyítja. Spanyolhonban azon nők, kiket rokonság' vagy barátság kötött-össze, évenként egyszer bizonyos helyen összejöttek, olly czélből hogy köztök az ismerős férfikara sors húzassék. A' sorshúzás történt egy férfi és egy nő kalapból - ebből a' nőnek, abból férfinak neve húzatván-ki. Kiknek neveik ekép egyszerre húzattak-ki,

sors által egymással összeköttetvén, azon éven át kölcsönös kedvezésekkel 's tetszésekkel tartozának egymás iránt viseltetni. Az illy módon kihúzott 's lekötöztetett férfiaknak joguk sőt kötelességükj volt a' dámát meglátogatni, néha követni 's mindég tisztelettel megkülönböztetni. Az illy férfiaknak nevezetük Annos, Estrechos vagy Santos volt, a' szerint a' mint sors által vagy az újévet megelőző estén, vagy három szept király napon, vagy karácsonkor választattak. Utóbb, minthogy sors által nem mindég szívük' kedveltjét nyerhették-el, unni kezdték a' nők e' szokást, 's egy másikat hoztak divatba, melly által nemtörténet 's tréfa, de szívonzalom szerint választhattak szeretőt. Az illy módon választottak nevezettek Cortejos-oknak. Ezek nagyobb befolyásúak 's szerencsésebbek voltak amazoknál. Ezek úgy szólván mindeneseik valának a' nőknek, kik őket elválaszták: barátjaik, tanácsadóik, meghlttjeik 's szeretőik. Ők látogathattak-meg a' félig szunnyadozott, mulattathatták a' fölöstökömözött, ehettek ihattak a' vacsorálással, néha még egy házban is lakhattak imádott szépeikkel. Ezen társaságos élet' szabályai elleni szokásoknak némelly maradványai Spanyolhonban ha nem is nagyban és nyilván, de kicsinyben 's alattomban ma is mutatkoznak, 's mint közpéldabeszéd mondja: ők mais olly királynék, kik férjeikkel mint rabszolgáikkal, szeretőikkel mint inasaikkal úgy bánnak.

Szivos Mihály.

A n e k d o t a.

„Nem jó édesem, ha az asszony akar uralkodni a' háznál“ — így szól Türelmesy zsémbes nejéhez — „lásd az idén Vénus az uralkodó planéta, 's minden elfagyott!“

B.

Rejt t t s z ó

Lásd elejét már most vasból készíteni kezdik.
 Marhádnak mindég helyt adsz az egész' közepében.
 Végével, megeseik botlást tesz néha szakácsot.
 Hátra maradsz, mindég ha fogod kedvelni. egészet.

Paulowits.

Jegyzet: A' 14dik számbeli Rejtett szó Kalamáris.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

16. Pesten, Augustus' 24kén, 1836.

Nyilatkozás

*a' Sz. István királyunk' pogány koru neve
feletti vitában.*

A' Kritikai Lapok VI. kötetének 131—136 lapjain foglaltató burkolt név aláírású antikritikára névtelenül írni a' czáfolatot, azt tartom: nem halálos véték; mert hiszem: álnév, és névtelenség, mindenkor járhatnak egy úton.

Megvallom: soha eszembe sem jutott volna: a' Szegvári álnév alatt lappangó antikritikust főtisztelendő és nagyságos Fejér György prépost és királyi tanácsos úrban keresnem, és azért: minekutánna azon napfényű valóság ledöntésére: hogy a' Fordun Jánosból Horvát István úr felhozta hely igen is elkerülte addig mindenik magyar író figyelmét, közvetetlenül Ó Nagysága és nem más szóllamlott meg 1), és pedig olly sebtén röpten: hogy a' Hasznos Mulatságokban a' czáfolat, és felelet között egyetlen egy szám sem mulasztatott-el, ne hogy valaki közbe ugorjék — bár nyilván láttam: Ó Nagysága éppen azt nem bizonyítá-be: hogy valamelyik magyar író csak ugyan hivatkozott valahol és valaha Fordun Jánosnak kérdésbe vett elhatározó helyére, elhallgattam:

Azonban, miután Horvát István úr feltára a' világnak: 2) hogy a' Szegvári nevet főtiszt. n. Fejér György úr használta bélyegül, Fejér György Ó Nagysága pedig úgy hiszi, és valja: 3) hogy a' Hasznos Mulatságok 1836 II. D. 3dik számában 19—20 lapjain olvasható négy csillag jegyü czáfolat, Horvát István úrtól származott légyen; kötelesnek tartom magamat, nyilván megvallanom: hogy azon, gyanús czáfolatot érdemében

1) Hasznos Mulatságok 1836. II. Darab 4dik számában 25—28 lapon.

2) Tudományos Gyűjtemény 1836 VI. kötet 95 l.

3) Hasznos Mulatságok 1836 II. D. 13 sz. 97dik lapon

én magam írtam; feljegyezvén a' Tudományos Gyűjtemény kötetét, mellyből a' vetekedés tárgya vétetett, érintvén a' dolgot, melly öszve zavartatott a' helyvel, és most is azt állítom: hogy mind addig, míg valaki be nem bizonyítja: hogy Fordun János Skóczia historiájában 4) előforduló azon kétségdöntő helyet, mellyben Sz. István királyunknak házassága után történt megkereszteltetése előtti neve Salamonnak mondatik, valamelyik magyar író felhozta, Horvát István urat fogja illetni annak felfedezési dicsősége.

Waltherr László.

Keleti bűvészet.

(Folytatása.)

Mind ezen feleletek, mellyeket valósíta a' kifejezések természetes zavartsága, mit színleni lehetetlen volt, annyival rendkívüliebbek valának, mivel világosan nyilváníták, hogy a' gyermek, szemei előtt egészen új dolgokat látott. Igy Shakespeare, az akkori kis fekete köpnyeggel (mellyet ő benischnek mondott, más nevet nem tudván neki adni), a' fekete színü öltözet, mellyet csak európain találhatni, mert keleten feketét nem viselnek, és a' szakál, mit az európaiak nem hordanak, bizonyosan ujságok valának a' gyermek szemeiben. Születésének helye, víztől kerített országgal magyarázva ki, önmagában meglepő. Cradock megjelenése még különösebb, mert a' nagy fekete tarbouscht, mi nem egyéb mint a' három szögü katona-kalap, és a' fekete csizmákat mellyek nadrágon felül húzatnak, az előtt — mint vallá — sohasem láttá, 's azok egy hozzánk hasonló együgyü kiszólitására mégis előtűntek.

Még több személyeket is előhivatánk, 's minden felelet, szabálytalansága mellett is, mindig mély benyomást hagyta bennünk. Végre a' bűvész jelenté, hogy a' gyermek kifárad; 's hüvelyk újjait szemeire téve, 's könyörgéseket mondva, fejét felemelé, aztán elbocsátá. A' gyermek mintha részeg lett volna, szemeinek nem volt szabott iránya, homlokát izzadság borítá, egész

4) Thomae Gale, *Historiae Britannicae, Saxonicae, Anglo-Danicae Scriptores* XV. Oxoniae 1691 fol. pag. 681 Libro IV. Cap. 35.

lénye erősen megrendültnek látszék. Azonban lassan lassan magához jött, vidorra 's megelegülté lón azzala' mit látott; gyönyörködve beszélé azt el, ismétle minden környületeket, 's részleteket adott hozzájok, mint-ha az eset valólag megtörtént volna szemei előtt.

Nekem mindig különös vonzalmam volt e' természetfeletti dolgokhoz; mi azonban nálam nem tanulás vagy szeszély szülte ízlés, hanem idegeimre ható benyomás vala, melly engem akaratom 's a' belőle származott félelem daczára elfogott. Én félek a' rendkívüli okozatok rám ható befolyásától. Igyekszem annak ellenállni, de ura nem lehetek. A' bűvész észrevevé mozdulati 's szavai eránti különös figyelmemet, és velem eserélt pillantásának befolyását egész személyemre; mert e' befolyás valódi volt: szemeinek játéka 's merősége magához vonni 's letartóztatni látszék az enyimeket.

Alig hogy elhagyá a' gyermekeket, megszóllíta engem mondván: hogy rajtam is éppen illy sikerrel fogna bizonyosan mutatványt tenni. A' társaság nevetett, 's engem megpróbálni unszolt; én is nevettem, de e' próba nekem; koránsem tetszett. Azonban lehetetlen volt a' felszólítást kikerülnöm; engedtem, 's kevés pillanat mulya láttam arczomat, 's szemeimet a' kezemen lévő lig szer felszínének rezgésében zavarodni láttam, és csakhamar más dolgokat is — nem merem megvallani, de féltem; nem attól a' mit látni fognék, hanem a' rajtam történendő változástól, és a' feleletektől, mellyeket tőlem a' kíváncsi 's gúnykodó emberek előtt kicsikarni akartak. Neki erőködtem, szemeimet bezártam, 's mondám hogy ez haszontalanság, mert én semmit sem látok. Felemeltem fejemet, 's alig pillanték a' bűvészre, azonnal sejditém, hogy ő szemeimből olvasta félelmemet. A' szoba hátuljába vonultam, 's tolmácsomat, Belliert, magamhoz szólítám. Noha igen megvalék e' különös hatalomtól lepetve, mondám neki, szólítsa félre Achmedet, 's tudakozza-meg, ha önmaga által szabadó bár milly nagy summáért, felfedezné-e nekem titkát, hozzá tevén, hogy én magamat annak titokban tartására kötelezem.

A' mutatványnak vége lón, Achmed pipázva beszélgetni kezdett az ő bűvészi tehetségén bámésködő

nézőkkel; 's miután kávét ivott, elment. Mindenki eltávozott. Én mihelyt egyedül maradék Bellierrel, sürgetve tudakozódtam tőle a' kapott feleletről. Achmed azt válaszolá, hogy kész engem titkára megtanítani, csak holnap menjek hozzá, 's együtt megszabandjuk a' feltételeket.

Más nap korán reggel Bellierrel együtt, köz katonaként öltözködve, 's szamarakon, mellyeket egy török tanyán kaptunk, elérénk Élahzar nagy moséhoz, mellynek közelében lakott az algiri Achmed; de az ájtatoskodók, koldusok, vakok, deszkasátorok és apró útezák labirintje közt, ismételt tudakozódásinkra kapott számos utasítások mellett is, alig igazodhattunk útba. Végre bementünk a' zugba, mellynek hátulján volt emberünk háza. Meghúztam a' esengetyüt, 's egy pillanatnyi várakozás után félig megnyilt az ajtó; egy asszony, ki mosással foglalatószkodott, 's fél arczát fátyolával úgy fedé-el, hogy egyik szeme csak alig, de melle egészen látható vala, mondá, hogy Achmed elhívatott, 's holnap fog bennünket elvárni.

Mi pontosan megjelentünk újra; egy meredek lépcsőn felmentünk a' második szellős, egyszerűleg ékesített, de jó divánokkal 's még új szőnyegekkel ellátott emeletbe. Achmed udvarisan, és nyájas vidámsággal fogadott bennünket; mellette a' fija, egy igen csinos fiu, játszodozott; egy kis fürge néger pedig mindjárt pipákat hozott-elő.

Egyébiránt a' szoba egész belseje nyugalmat, kényelmet és jólétet lehelle; mi engem igen meglepett, mert gondolatim a' bűvészetet természetesen holmi bűvös vagy ármányos dologgal, mint csúesos sapkával, ördögi ruhával, és kaponyában lévő lámpával kapcsolták-össze.

Kérdésben csak érdektelen dolgok forgának a' kávé elérkeztéig; miután ezt megittuk, elkezdődött a' beszélgetés a' házi úr foglalatosságiról 's mesterségéről. Ó elbeszélé nekünk, hogy tudományát honabeli két híres scheiktől tanulta, 's abból a' mit tenni képes, csak igen keveset mutatott. A' titkok és apró írott papirosok 's a' legostobább receptek által mivel rendkívüli következmények hosszú megnevezési közt többeket vettem észre, mellyek a' physicának ugyancsak mély ismeretivel va-

lának összefüggésben, sőt olyakra is találtam, mellyek kétség kívül magnetismus ereje által eszközöltettek. „Ezenkívül, mondá, akárkit tüstént elaltathatok, elejthetek, hengeregtethetek, dühbe hozhatok, kérdésimre felelni 's minden titkait felfedezni kénszeríthetek. Ha akarom, egy elszigetelt székre ültetem a' személyt, és különös taglejtésekkel köröskörül forgatván ('s a' mint ő ezt mutatá, észre lehete vennem, hogy ezek a' rotationnak és attractionnak ugyanazon mozgásai, mellyeket a' mi magnetisálóink használnak), rögtön elaltatom, de szemei nyitva maradnak, 's ő beszél és tagjait lejtí, mintha ébren volna.“ E' mód által, mint állítá, legbámitóbb következményekre jutott. Látni kellett volna őt munkálni, 's azon személyekről, kikkel kapcsolatba jöve, biztosítva lenni; ez szándékom is vala, 's ezen ember különféle ismereteit figyelemmel vizsgálni érdekes lett volna; de hirtelen halála által meggátoltattam.

Többire e' nap csak a' tenyerbeli előtűnés titkának megtanítása forgott kérdésben, 's ő ezért 40 spanyol piastert kivánt és esküt a' koránra, hogy a' titkot senkinek sem fedezem-fel. A' summa 30ra szálítatott-le, 's az eskü is letétetvén, vagy inkább elénekeltetvén, kis fiját felhivatá, és míg mi pipáztunk, elkészíté munkálódásához a' szükséges szereket. Egy kis darab papirosra, mellyet egy nagy tekercsből vágott-le, lerajzolá a' kézbe irandó jegyeket, és a' hozzájok tartozó betüket, 's azt egy pillanatnyi hibezés után nekem adta. A' könyörgést a' mint előttem elmondá, leírtam, melly ím ez:

Anzilou aïouha el Djenni ona el Djennoun
Anzilou betakki matalahontonhon aleikoum

2. 3. 2.
Taricki, Anzilou, Taricki.

Ez, a' mint láthatni, igen kevésbé van összeszóve fonva; de a' nehézség azon módban fekszik, miként e' szavakat legszorosh idómérték szerint kell elmondani, vagy elénekelni. A' második rész, a' szükséghez képest, többször ismételtetik, de leginkább a' kijelelt renddel.

A' három illatszer ez: Takeh mabachi. Ambar Indi. Konsonbra Djaon. Az első és harmadik egyenlő arányban hintetik a' tűzre, a' második ritkábban.

A' bűvész előttem tón mutatványt kis fiján, ki ebben már olly ügyességgel bírt, hogy a' tünemények min-

den nehézség nélkül következenek egymás után, 's nekünk igen különös dolgokat beszélt olly eredetiséggel, melly a' csalfaság félelmét egészen elűzé.

Én eltávoztam azon igérettel, hogy holnap visszajövendek és könyv nélkül megtanulom a' könyörgést és jegyek rajzolását. Otthon hát egész este divánomon hajlongtam, hogy a' szó hangját és időmértékét, mennyire lehet, utolérhessem. Más nap enmagam tettem próbát Achmed előtt igen jó sikerrel, 's olly fenbuzdultsággal, millyet csak adhat az idegen erő, mellyet ő éppen most közöltt velem. Én őt elhagyám, igérvén hogy ismét meglátogatom, mihelyt új hatalmamot használatba vehém vala.

Haza felé különféle utczákon mentem, mellyek a' rabszolgák piaczára vezetének, hol a' három szükséges illatszert megvásároltam. Néhány nap muíva mestere valék titkomnak, midőn boszus ujságok által Alexandriába szólitattam. Felbérelteték egy könnyü sajkát, 's azon mindjárt két próbát tettem, mellyek tökéletesen sikerültek matrózim nagy csudálkozására. Alexandriában még gyakrabban foglalatoskodtam vele, gondolván hogy illy távol kétség kívül nem lehet egyetértés a' bűvész és gyermekek közt, kiken próbát teendek; miről hogy még annál bizonyosabb legyek, a' legfélreesőbb helyeken, vagy az úton, mikor falukról jöttek, kerestem fel őket. Elbámító felfedezéseket kaptam, mellyek (noha némelly pontokban hiányosak valának, mit gyakran a' gyermek azon tárgyak felőli tudatlanságának leheté tulajdonítani, mellyek előtte megjelentek) némi elvont igazságnál bizonyosan bámulatra méltóbb eredetiség karakterével birtak. Egyszer többek közt előtüntetem P... lordot, ki Kairóban volt, 's a' gyermek, öltözetének pontos leírása közben, így szólt: „Gondold csak, ez igen furcsa, neki ezüst kardja van.“ Csakugyan P... lord talán egész Aegyptusban egyedül maga viselt ezüst hüvelyü kardot.

Kairóba visszatérvén, tudtam hogy tudományomról már beszéltek, 's egy reggel, nagy megdöbbenésemre, Msarra úrnak, francziaországi tolmácsnak cselédei hozzám jöttek kérni, hogy kerítenék-elő egy köpönyegget, melly egyiküktől ellopott. E' hatalmam iránti bizodalom, mellyel magam míg távolról sem dicsek-

vém, igen felvidított; de a' nevetési ingernek ellenszegülve nagy komolyan mondtam nekik, hogy a' gyermeket, kit legelőször előtalálnak, vezessék ide.

Félve kezdtem-el a' munkálódást, a' tudományomban helyezett bizodalom mintegy kötelességemmé tette, hogy azt meg ne hazudtoljam, 's a' gyermek feleletei miatt valóban szintolly nyugtalan valék, mint az arabok, kik ezektől várták jószáguk kikerültét. Nagy szerencsétlenségemre a' cavas (török katona) nem akart megjelenni, noha az illatszereket nagy mértékben szórtam a' tűzre, 's ugyancsak buzgalmasan émelém sohajtásimat a' legkedvezőbb nemtőkhez; végre mégis előjött, 's a' szükséges előzmények után kihívtuk a' tolvajt. Méltó vala látni, nézőim előre nyújtott fejjel, szájátva, 's szemmeresztve miként várták az oraculum feleletét, melly valóban úgy le is írta a' tolvaj alakját, turbánját és szakálát, hogy jelenlétéről kételkedni nem lehetett. Ez Ibrahim! igenis ő! bizonyosan ő! kiáltának minden oldalról, 's nekem nem vala mást tennem, mint a' gyermek szemeit hüvelyk ujaimmal betakarnom, mert mindnyájan elszaladtak Ibrahimhoz. Ohajtom, hogy Ibrahim vétkes volt légyen; mert melleleg hallék beszélni néhány bot-ütlegről, mellyeket ő ez alkalommal kapott. Nem járhattam végire a' Gysehben történt esetnek, hol a' köpönyeg elveszett.

A' jó sikerben, mihez a' bot-ütlegeket is számítom, bizakodva, ismét meglátogattam Achmedet, tőle más titkokat tanulandó. De kapuját zárva találtam, 's a' szomszéd kávéházban, hova dohányozni betérek, egy igen szomorú esetet hallottam. Egy öreg előkelő török t. i. igen ifjú nőt vőn magának, 's új helyzete minden kötelességeit teljesíteni akarván, az algirihoz folyamodott, ki neki a' környülethez alkalmazott könyörgést írt egy kis papirosra, mellyet párnája alá kell vala tennie. A' muszulman hirtelen halála e' papiros búbajos erejének talajdonítaték; de más adatok természetibb okozatra mutatának. Achmed ugyanis, keveset bízván a' könyörgés sikeréhez, olly erős szerelmi gyönyörre ingerlő szert adott hozzá, hogy a' török más nap reggel halva taláztatott új neje mellett. Achmed, kit az írott papiros elárult, elfogatott 's feje leüttetett.

E' szerencsétlen végnek köszönhetni e' felfedezést, 's én berekesztőleg így szólok Sternevel: I. leave it to you, men of words, to swell pages about it.

A' szükség legjobb orvos.

Azon ennekelőtte öt esztendővel Honunkat kegyetlenül dúló epekorságtól, vagy inkább göresmirígytől e' folyó hó első napjának viradtára két, és három óra között meglepettetven, noha minden kegyetlen előjelei, u. m. a' hányás, a' csikorgó hasmenés, kezeknek 's lábaknak barnás meghidegedése, a' gyomornak majd a' szegcsontig felhúzódása, a' legnagyobb mértékben jelen voltak, mégis óvószerűl illy szerencsétlen környütlálásban ezen kelet indiai hivatlan vendég elűzésére négy czitromnál, 's egy verdung friss faolajnál egyebet nem használtam, illy renddel: a' négy czitrom' nedvét egy ivó pohárba nyomattam, 's azt a' már említett friss faolajjal öszvekevertem 's azt kiittam — mellynek azonnal tapasztaltam hathatós erejét, mert a' gyomorból a' görcs kiállott, a' hányás is megszűnt. Ezután bodza és székfü virágaibul csinált herbatheat ittam, melly izzadásba hozván, illy móddal ezen szerencsétlen vendégtől megmenekedtem.

Lencsó Mihály.

G o n d o l a t o k.

Függés tanító oskolája az uralkodásnak, a' ki meg nem tanult engedelmeskedni, nehezen tanul meg okosan parancsolni.

A' szülők erkölcse 's jó neve nem csekély örökség, ha a' magzatok rossz éltük által azt el nem tékozlották. Rágalmakon olly kevésbé keseredhet-el egy tiszta szív, mint a' betegnek hirtelt egészséges, ki nem érzi a' rá költött nyavalya súlyát.

B. I. Bereghszászból.

Rejtett szó

Nincs olly nap, mellyen ne forogna az emberi kézen

Ötje mikor szükség. Hároma szaladni szokott.

Lábaiban vagyon egy olly része az arczulatodnak,

Melly ha konyúl, véged! nem lehet élni tovább.

Kóris János.

Jegyzet: A' 15dik számbeli Rejtett szó Utolsó.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

17. Pesten, Augustus' 27kén, 1836.

*Első királyunk² pogány koru Salamon neve
eránt.*

Waltherr László' nyilatkozására felelet.

A' mit nem hittem, hogy T. T. Horvát István ügyvédre szorullyon, meglett. T. Waltherr László csillogott a' **** jegy alatt a' Kritikai Lapok VI. kötetének 131—136 lapjainak czáfolatában, 's ő is lón Horvát István' dicsőségének, Salamon pogány nevének felfedezésére nézve, kivívója!! Sajnálhatni, hogy a' segéd a' peres ügyet mindjárt elejénten olly féloldalulag fogá fel, hogy a' hijányt maga a' védelmeztetett kéntelenített kipótolni Tud. Gyűjt. idei VI. kötet 108 lap: első királyunknak mind István, mind Vajk keresztelési nevét említeni elfelejtvén. Azért kéntelenített engem olly sebtben 's rügtön megszólamlásra; nem az attól tartás, hogy valaki előmbe ne ugorjék: e' vetélkedésnek a' historiai, és philosophiai dolgokban nincs még nálunk helye; 's azért, hogy egy új balgatag vélemény lábra ne kapjon.

Hogy Horvát István igazán tárá fel a' világnak Szegvári nevemet, minekutánna jegyem az országszerte esméretes Y., 's én a' Kritikai Lapokhoz nem írok: csak a' Segédnek könnyen hívósége hitethette el magával; valamint azt is, hogy Fordun János szava mindenik magyar írónak—Cornides Danielenek is, figyelmét elkerülte. Hogy azt Ő, más is, mint józan kritikus, abba nem hagyhatta: se Horvát István se a' segéd bém bizonyította. Nem olvashatott-e maga a' segéd is olly balgatagságot a' historikus okban, a' mit említés nélkül abba hagyott? Említette-e T. T. Horvát István, hogy Sz. Albertnek keresztelési neve Wortek vagy Vojtek volt, 's az Albert csak bémálásból ragadott reá? Ez pedig a' peres kérdésre nézve fontos. Ki is állhat jót mind azokról, miket olvasott légyen Cornides Dániel, miket se? De tegyük: hogy ő első királyunknak pogány koru Salamon nevét figyelemre nem vette, 's Horvát István vette az első figyelemre: a' világ csudájinak egyike-e ez? Vagy valami classicus rom-e? hogy abban Horvát István úgy dicsekedhessék, mintha Amerikát, vagy Bela királyunk' jegyzője életekorát ő fedezte volna-fel??

Második Felelesztendő.

Mivel a' segéd Horvát István ügyvivője lett, segítse őtet ezen három kérdésemnek, mellyekre mind eddig adós maradt, pontos megfejtésére:

1). Dittmár Merseburgi püspök szerint Sz. Albertnek keresztelési neve Wortek, vagy Vojtek; Horvát István szerint Sz. Istváné Vajk: a' Wortek és Vajk név mindegy-e? Honnét tudni, hogy Sz. Istvánnak keresztelési, 's nem pogány neve Vajk?

2). Hihet ő-e, hogy ő seinknél a' Salamon név pogány név volt legyen? A' minek semmi nyoma tudtomra.

3). Ha első királyunknak Salamon volt neve, honnét van az, hogy azt a' Norman és Angol írók hol éppen elhagyják, hol azok is, kik annak írták, Istvánra változtaták, többnyire pedig Istvánnak nevezék tétovázás nélkül??

Ezen három kérdés' megfejtését, mellyet mind eddig Horvát Istvántól hijába vártam, a' segédőtől tíz nap alatt elvárom; ne hogy valamelyik író közbeugorjék, és dicsőséget meg homályosítsa. Pesten Aug. 25kén 1836.

Fejér György.

Egy tekintet Munkácsra.

Bádjadtan lövellé a' már már elhunyo nap reményszínű vidékünkre halavány sugárit, mellyek Latorcza kristály hullámiban megfördvén még halaványabb színt öltve verődtek-vissza annak sima tükréről; midőn egy keleti halomról még egyszer Munkácsra vetém szememet, hogy egy tekintettel foghassam-fel a' természet és mesterség' e' tájon elszórt remekjeit. E' látvány, mellynek ha huzomos szokás nem gyengíté hatását, képes érzést lehelni a' márvány keblekbe, 's vad regényes képe által költői szárnyakra emelni az érzelgőt, engem, e' tájékon először megjelenőt, kéjzönnel árasztott-el, 's a' természet urához emelkedve lelkem, sohajték:

Semmiségem teljes érzetében

Omlok porba műveid felett.

Ugy ragyogsz a' nap dicső fényében

Mint a' harmat parányi csepjében

Isten! Te mondád: „Légyen“ és lett.

A' hús esti szellő lassu susogás közt hullámoztatá e' táj vetéseit, mellyek széleit erdők, dombok, szálló hegyek szegik-be, 's elzárák a' láthatárt kíváncsi sze-

meim elői. Csak itt ott nyit a' hegyek rétege egy egy kanyargó völgyet, mellyből a' pinczék törpe homlokzata, 's a' szomszéd faluk szalmás gunyhói bámulnak a' szemlélőre. E' szorult síkság közepette fekszik elszórva a' váráról nevezetes Munkács; melly kereskedése, és csinosságra első e' megye ölében.

Nyugotról emelkedik egy magányos halmon a' vár. Az 1834ben aug. 4diki viradóra támadt lángok rombolási sietteték ifjodását, 's most a' vereslő cserép fedelü kifejéřített épület barátságosan mosolyog le a' halomtetőről. Nézőpontomból szemem csalt, 's optikusi tekintetem elmellőzve a' várost és várt elválasztó tért, a' városba bájoló e' roppant épületet, de csalódásom kedves volt, e' városnak pompás tekintetet kölcsönözött. — E' falak hajdan a' szépnem fejedelem nőjét bámulák keblökben, 's most arra vannak kárhoztatva, hogy a' társaságnak néhány veszedelmes tagjait rejtsék, 's halják naponkint azoknak szabadság után sovárgó panaszait. Hol hajdan a' 'vigság zajongott, most a' bilincesek egyhangu zőrejétől visszhangoznak a' homályos folyosók. A' mult nap tekintém-meg felületesen e' gyász helyet, egy tiszta, egy személyre elég tágos, félig homályos szobába vezettek, hol a' gonosz tett öntudásán kívül csak a' szabadság hiánya, 's az a' képzelet, hogy ő fogoly, gyötörheti a' szenvedőt. Latin és német nyelven több jegyzékeket olvastam a' falon, mellyeket a' hosszas fogság unalma irt oda, hogy legyen enyhbalzsama a' szenvedő szívnek. Sajnálkozva emlité vezetöm egy szoba kifehēřítését, melly alkalommal két kép (Madonna és Apollonia) meszeltettek-be, 's ezek ha művészi tekintetből nem, legalább a' festő márvány béketűréséért, fennmaradásra és öröklésre méltók voltak, ki a' kályha rozsdáját szája nedvével higitván, az árnyéklatokat szerencsésen büvölte elő.

A' kevéssel előbb elhangzott harangok' tompa morajja Csernekhegyre, 's a' tövén felnyuló kolostorra vonák figyelmemet. Felséges látvány! a' természet, és mesterség vetekedve emelik szépségét. Az első emeletről egy pár lépcsőn fel — 's ismét szabad levegőn', a' méltóságos templom elibe büvölve látja magát az ember, és a' festett szobák helyett, mellyek hatását a' hely szent csendje igen emeli, a' vidék szépségét bámulja.

Ugy tetszett, mintha hallanám a' buzgalkodó szerzetesek páros énekét alá zengeni.

„Ön még nem volt a' vashámban?“ hozzám intézett kérdésével szakasztá meg néma haladásunkot C. úr. „Nem;“ felelék én merengésemből magamhoz térve. „Kár viszonzá ő, egy tapasztalás végett tett kirándulásnak minden nevezetes tárgyra ki kellene terjedni, ott sok tekintetben figyelemre méltó tárgyakat láthatott volna.“ — „Vashámort láttam én már hazámban is“ felelék a' beszéllőt félbeszakasztva. — Igen igen, monda ő, hámbort hol vasat készítenek. De ez nagy tökéletességre vitetett. Itt finom képeket, gyűrűket, kereszteteket, 's más nagyobb műveket csinos ízléssel készítenek, minők alig kerülnek-ki valahonnan hazánkban. Amarra fekszik a' serház, csuda erősségű régi épület. Ennek padlatja valami ércz vegyíték, melly a' sujto fegyvere alatt szikrázik. Tul odább van Sz. Miklós, honnan több régi nevezetességek, kardok hoztattak át Munkácsra, ugyan itt van a' Bereghszászi barlangban talált pénz és hajtő, mellynek felfedezését nem kétlem hallotta.“ Hallottam is, olvastam is a' Társalkodóban, 's annyival kíváncsibb vagyok azokat láthatni, felelék én. „Mindent megtekinthet ön holnap.“ — Ez alatt az éj felvonta barna szőnyegét, 's mi a' sirkert mellett vonultunk el, hol csendesen hamvadnak nemünk porai a' fehérlő kápolna körében; én akaratom ellen is semmi beszédre nem figyelve a' mulandóság fontolásába merültem, míg a' szállásunk előtt megálló kocsi rázott-fel merengésemből. Más nap korán indultunk haza, 's így Isten hozzátok Vashámbor, Sz. Miklós minden régiségekkel együtt a' jövő alkalomig.

Bereghszászból. L. I.

Útazás ausztriai gőzhajókon a' Dunán és a' fekete tengeren.

(Folytatása.)

Az első majusi reggelen jutánk-el közel Zimonyon alól a' híres török vár Belgrádhhoz, melly a' Száva' Dunába ömlésénél, a' két folyó közt emelkedő, 100 lábnyi magas kősziklán büszkén áll. Ez egy a' Dunai útazás' legérdeklőbb pontjai közül. A' két hatalmas fo-

lyam keresztben vágja itt egymást, és elválasztja Ser-
viát Syrmiumtól 's a' bánáti katonahatároktól. A' Száva'
partjai, mellynek folyását a' szem messze felfelé kísér-
heti, barátságos tekintetűek. Félig leomlott bástyák kö-
tik-öszve Belgrád várát a' várossal, melly fél holdként
vonul a' hegy' alja körül, 's mellynek moséi, minaret-
jei, tarkára festett, fáktól árnyékozott házai élénk ké-
pet mutatnak. Csakhamar ezután vitorlás hajókból álló
kis török flotillával találkozánk, mellyek szél segedel-
mével a' folyón felfelé úsztak. Ezek észrevehető féle-
lemmel 's tisztelettel távol tarták magokat tőlünk. Mi-
dön a' gőzhajó először látogatá-meg ezen vidékeket, a'
parti lakosok futásnak eredtek, mivel a' füstoszlopú ha-
jót, melly evező 's vitorla nélkül olly sebesen és bátran
haladt, ördög' munkájának vélték. A' Törököknek egyéb-
iránt a' Dunán mindenütt vitorlás hajóik vannak; ők e'
tekintetben sokkal előttük állnak a' magyar hajósok-
nak, kik inkább naphosszant vesztegelnek szél miatt,
mint sem a' vitorlák' használását megtanulnák. A' ser-
viai hegycsoportozatok most közelébb vonulnak a' fo-
lyamhoz; de a' bánáti part sík és nagy részint náddal
van benőve. Látánk a' török várt S e m e n d r i á t (Vég-
Szendrőt), egy régi leomlott építvényt mór izléssel ké-
szült 23 tornyával. Regényesen fekszik mellette egy
muhammedanus temető, fejeir sírköveivel és sötét czip-
rusfaival. R a m a szerb erősségnél láthatni még egy ro-
mai várkastély omladékát. P a l á n k á n alól a' bánáti
hegyek is a' folyóhoz nyomulnak; 's most már a' Duna
egészen Oláhországba értéig szüntelen szűk völgyben fo-
lyik, mellynek vadonszép környéke mindent felülmal,
mit az utazó eddig Dunai hajózásánál látott. A' nagy fo-
lyam, mellynek habjai itt sokkal erősebben mormolnak,
neveli a' benyomást. B a s s i a s c h n á l, melly csak egy
nyomorult görög kolostorból 's néhány házból áll, egy
bájoló tájékon köténk-ki. Itt kőszént vettünk-be, melly
a' szomszédságban ásatik és még jobb az angolországi-
nál. Alig vetett horgonyt a' gőzös, midőn minden ol-
dalról jött! a' nép a' hegyekről, 's tódult a' kikötőbe.
A' gőzhajó új életet hoz ezen elhagyatott tájékokba.
Mindenek várva várják megérkeztét, 's tódulnak az úta-
sokat köszönteni 's újságokat hallani. Új gyarmatok te-
lepülnek a' kikötőhelyeken, 's így a' gőzhajózásnak jó-

tékony hatása vana' népesedésre is. Kellemes estve lévén, kísértáltunk a' hegyek felé, hol az oláh - illyriai határőrök' néhány őrtanyáira bukkantunk. Más nap reggel rövid hajózás után elértük Ó - Moldavát, melly egy fokon fekszik, 's egy lépcsőnkint emelkedő hegylánczról vétetik - körül. A' folyam Moldavától Orsováig nagy hajóknak, kivált kicsiny víznel, a' sziklazátonyok miatt, veszedelmes; azértis ézelőtt a' gőzhajó itt megállott, de most már Drenkováig úszhat. A' bal parton a' folyó mellett vonúl-el az újonnan helyreállított Klissura országút. — A' moldavai szigeten alól mered-ki a' Dunából Babakaly sziklatuskó, mellyen a' hullámok mormolva törődnek-meg. A' serviai parton áll Golubacs hegyi kastély, különféle építésű tornyai-val. Azt mondják, hogy ezen tornyok' legmagosbika, melly egy kő alakú hegyes kősziklán áll, vala fogháza a' szép görög császárnének Helenának. Távolabb 's lentebb látható két török kastély arab felírásokkal; — 's a' bánáti oldalon is egy omlott vár' romjait szemlélhetni. Itt szüntelen fú a' szél. A' kősziklák mindég szorosabbra nyomulnak - öszve, 's a' Dunának csak 80 ölnyi széles nyílást hagynak, mellyen által hatalmasan nyomulnak hajjai. A' hajdankorban, mint beszélük, csak kis része tódult itt keresztül a' Dunának, sokkal nagyobb víztömege a' Bánát' lapályaira ömlött 's ott egy roppant tavat alkotott. De későbbi időkhben a' Rómaiak e' sziklatorkolatot tágasabbá tevék, a' folyónak részint mesterséges medret nyitának, 's ezáltal a' Bánátot lecsapolták — melly óriási műve vala e' hatalmas nemzetnek. Bizonyágai e' véleménynek a' bánáti romai kastélyok' maradványi, mellyek mind halmon épültek 's kőfalaikban nagy vas karikák vannak, mellyek, mint mondják, a' hajók' megkötésére szolgáltak. Ezen kívül, úgy látszik, hogy a' bánáti föld sokkal ifjabb és nincs úgy elgyengítve, mint Magyarország többi földje. A' Bánát' termékenysége felülmulja képzeletünket; búzája legszebb egész Európában; csak vitele olcsóbb volna, ez hasznos kiviteli cikkelyt tenne. Hogy kivitele könnyítessék, mostanában gőzmalmokat akarnak felállítani 's az éjszakamériakaiak' módja szerint a' lisztet ládákban szállítani-ki. — Golubacson alól a' kősziklában egy mély barlangot venni észre, mellyben,

a' monda szerint, Sz. György megölte a' gonosz sárkányt, mellynek döglött teteméből, mint a' nép meséli, tava-szonkint a' golubácsi szúnyogok neve alatt isméretes féregrajok támadnak. Ezen legyek, mellyek egészen hasonlók az amerikai moskitosokhoz, a' körülfekvő er-dőkben jönnek létre, és rajokban füstfellegként terül-nek-el Servia és a' Bánát felett 's a' nyájaknak igen ár-talmasok. A' szél és füst elüzi őket, 's az eső halálos rájok nézve; a' hegyek közt veszedelmesebbek, mint a' síkságon.

Most már a' partok mind két oldalon szüntelen he-gyesek, 's a' legszebb erdőkkel borítvák; imitt amott szélyelnyilnak a' hegyek 's a' síkságra messze belátást engednek. Miután a' kis víznél veszedelmes S z t e n k a i hely mellett elhaladtunk, ugyanazon reggeli 7 $\frac{1}{2}$ óraker eljutánk a' kikötőhez D r e n k o v á n á l, hol a' gőzhajó megpihen, az útasok pedig egy, épen csak e' czélra tengeri hajók' módja szerint épült, jelesen felkészített, és vitorlakkal, evezőpadokkal, kormányval és kajüttel ellátott kutterben Ó - O r s o v á r a szállítatnak. Ezen út, melly hajdan úgy ki vala kiáltva, most az utazókra néz-ve egészen veszedelem nélküli, kik kényükre bámul-hatják az itten egész nagyságában mutatkozó természe-tet. A' kuttert kilencz erős és bátor dalmatiai hajtja, kik csak e' végett hívtak ide, 's most e' veszedelmes dunadarabot, mellynek minden csínnyát kitanulták, a' legnagyobb bátorsággal és lelki nyugalommal hajózzák. A' portékák más nagyobb hajóra rakatnak, és szinte biztos emberek által a' társaság kezessége alatt Orsovára szállítatnak. Felfelé az utazók a' bal dunapart hosszában elnyúló derék csinált úton kényelmes kocsikban vitet-nek, melly végett Orsován illő rendeletek vannak téve.

Az e' helyen mutatkozó veszedelmek mindég meg-vannak oszolva; a' gyanús helyeknek fele csak nagy víz-állásnál, másik fele csak kis víznél veszedelmes. Altal-jában véve nagy hajók sokkal inkább félhetnek a' kőszir-tektől, mint a' kicsinyek, mellyek, ha elég legénység van rajtok, az örvényekből is könnyen megmenekednek. Egyébiránt a' veszedelem' nagy része a' víz' színe alatt fenyegetődző kősziklák' és zátonyok' kipuskázása és szélyelhányása által már el van hárítva. A' Dunánk 1834diki nyárban szokatlan alacsony állása kedvezett a'

Dunahajózás' életre hozása körül annyi érdemekkel teté-
zett gróf Széchenyi István' igazgatása alatt a'
legbuzgóbban folytatott dunai munkálatoknak. Bár óri-
ásnyi is e' munka, mindazáltal azon energia mellett,
mellyel az vitetik, reménylhetni, hogy e' nagy terv
nem sokára szerencsésen végre fog hajtatni.

Az út Orsováig nem csak festőleges, hanem gaz-
dag világtörténeti emlékekben is. Trajanus ezen
országára, a' hajdani Daciára, különös figyelmét fordítá,
's magát itt emlékek által halhatatlanítá. Toikó nevű
kősziklán alól, mellyet 1834ben ezer munkás két hétig
puskázott 's roncsolt, akad az ember az első Trajan'
korabeli táblára, mellynek felírása azonban csaknem egé-
szen olvashatatlan. Világosan szemléltem a' jobb parton
egy romai út' maradványit, mellynek alkata engem
egészen ama romai útakra emlékeztetett, mellyeket
Roma' szomszédságában, az albaniai és sabinumi he-
gyeken találni. Meglepőleg emelkedik Treskovats
kősziklahegy 360 ölnyire a' Duna' tükre felett. Már itt
hallani Islocz' rettentő mormolását, melly a' mellette
fekvő Tachtalia kőszirttel együtt a' folyam' zabo-
lázhatlan elemét egész vadságában mutatja. Még érdek-
lőbb Greben kősziklatorsolat, hol a' 200 ölnyire ösz-
veszorított folyó egyszerre 1000 ölnyire tágosodik. Itt
azt gondolja az ember, hogy valamely hánykódó tavon
hajózik. A' serviai oldalon fekszik a' Milosch hercegtől
újonnan épített Milanovacz. Távobbb 's lentebb
Trikola nevű középszázadi három toronyra találni.
Jucznál, hol van a' folyam' utolsó esése, a' Duna hir-
telea éjszakkeletre kanyarúl. Most az út csendesen megy
Kasanig, hol a' folyó két függőleges kősziklafal közt
87 ölnyire szorúl-össze, és 28 ölnyi mély. Partra szál-
tunk, hogy az új úti munkálatokat megnézzük. Milly
meglepő látvány tűnik itt elő, munkássággal és szorga-
lommal teljes, ezen egyébiránt annyira elhagyatott bús
vidékben.

(Folytatása köve' kezik.)

Rejtett szó

Hosszu fejét az irigy, végét tél adja; egész lak,
A' csend, 's hű szerelem' képzete lengi körül.

Kalocsáról Martzy Mária.

Jegyzet: A' 16dik számbeli Rejtett szó Kunat.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

18. Pesten, Augustus' 31kén, 1836.

N é p - d a l.

Hideg őszi szél fújdogál,
Madár fészekre szálldogál
Siess rózsám! zápor elől
Borúlat kél nyugot felől.
Azt regélik zavartokban
Nagy urak a' városokban,
Ellenség ül nem sokára
A' szabad magyar hazára.
Miért kerüljem a' borút?
Ha látnom kell a' háborút,
Melly szememből könnyet fakaszt
Ha tőled kedves elszakaszt.
Sír az apa, sír az anya
Oda egyetlen egy fia
A' commandó' parancsára
Huszárnak vitték Budára.
Ne sírj apám, ne sírj anyám
Jó Isten gondot visel rám
Kedves rózsám! ne keseregj,
Mennem kell Isten áldjon-meg.
Isten veled ezt zokogá
Kezem' szívéhez szorítá
'S kísére kertek' allyáig
Hűséget monda holtáig.
Enyésznek a' tavasz idők'
Jöttével a' komor felhők,
Ne fuss rózsám! veszély elől
Derül az ég nyugot felől.
Fejlik a' béke' virága
'S magyar nemzet' szabadsága;
Szegény legény haza felé
Siet rokonjai közé,
Ölelgeti apját anyját,
De nem csókolja rózsáját;
Olly sokáig nem tűrhetett
Erzsi, 's hozzá hívtelen lett.

Közli Bernát Gazsi.

Utazás ausztriai gőzhajókon a' Dunán és a' fekete tengeren.

(Folytatása.)

Napszámosok, kőművesek, ácsok, kőfaragók és földmérők vetélkedve dolgoznak e' dicső munkán, melly gróf Széchenyi István' felügyelése alatt készül, és Magyarország' legdélibb határaitra is ki fogja terjeszteni a' közlekedés' áldott következményeit. Az igazgató földmérő V á s á r h e l y i ú r, kinek bő ismereteihez tapasztalás 's finom világi miveltség csatlakozik, igen barátságosan fogadott bennünket 's szíves volt maga megmutogatni az új munkálatokat. A' csinált út, melly egyszersmind a' felfelé evező hajóknak mellékúttul szolgál, általánosan kővel rakott, 's Europa' legszebb csinált útjaival vetélkedik. A' tért e' csinált úthoz ama függőleges kősziklaktól kell kiküzdeni, mellyeknek kövei olly kemények, hogy a' kipuskázásoknak kevés sikerük, és majd mindent vésővel 's bárdal kell végrehajtani, a' mi kimondhatatlan fáradsággal történik 's valóban v a s b é k e t ű r é s t kíván. A' legszebb helyek' egyikén van egy tágas, folyóborostyánnal befont barlang, a' természet' műve. Boltozata alá egy magát kívántató csinos vendégfogadó épült. E' hely különösen bájos. A' tájk' komor magánya, a' hatalmas folyam, melly az ember' lábainál mormol, 's feje felett az óriás kőszikla S t e r b e c z, melly merően néz-le a' magasságból, 's a' sötét barlang — az egész lelket megható képet mutatnak. Az egymást felváltó kőszirtpuskázások' durranásai a' völgytorkolatokon keresztül, a' legtávolabb messzeségbe ezerszeres visszhanggal hengernek. Csak nehezen válik-meg az ember e' helytől. Mindjárt túl rajta egy másik sziklatorkot találni, természetes tunnelt képezőt, melly 1200 lábnyi hosszú 's az egész hegyen keresztül megy. Fél órai út után a' híres V e t e r a n i barlanghoz értünk, melly a' sokszor török vérrel fecskendezett V é r h e g y b e n fekszik. A' barlang tágas, vannak benne egy víztartó, tűzhelyek, mellékfolyosók, lövőlyukak és sánczok. A' bemenetel fedezve van. E' barlang uralkodik az egész folyón, elfér benne 600 ember ágyúkkal együtt, 's több kemény ostromot kiállott már. A' felirásokból ítélve, már a' Ro-

maiak ismerték e' katonailag fontos helyet. A' barlang alatt várakozott reánk kutterünk, mely ez idő alatt a' Kasanon keresztül evezett. Némán 's indulatoktól elfogódva folytatánk útunkat. De csakhamar új képek környeztek bennünket, mellyeknek benyomása a' szívet egész az elragadtatásig emelte. A' Duna egyszerre csak egy köröskörül sötét erdős hegyektől övezett alpesi tóvá tágasult; csak a' távolban látszott két sziklatömeg közt a' folyammeder. A' napsugárok gyengén hatottak által az esti levegő vékony fátyolán; a' Duna hízelve 's csaknem mozdulatlan folydogált; hajónk hattyúként esendesen 's kényére úszott; egy kis falu szeliden tűnt elő balról; a' közlelbbi serviai partról lengedezett hozzánk ezer meg ezer bodzabokor és fűszeres növény illatja; minden csendes volt 's ünnepi estvéjét ülte, csak a' fülemilék, mellyeknek e' tájék hazájok, kísérték ezerhangú daljaikkal evezőlapátjaink' egyhangú lubiczkolását.

Ogradina faluval általellenben a' serviai oldalon a' másik híresebb Trajantábla mellett hajózánk-el, melly által ezen császár daciai első háborúját 103dik esztendő tájban akará örökíteni. E' nevezetes emlék' egy részét elrontá a' halászoktól alá rakott tűz, mindazáltal most is világosan olvasható: Imp. Caes. D. Nervae. Filii. Nerva. Trajanus. Germ. Pont. (Max) imus. . . . Rövid igen kellemes hajózás után kiköténk Ó-Orsova fő álláshelynél, hol a' gőzhajózási ügyviselő már várt bennünket, 's a' legpontosabban gondoskodott szállásunkról. Eddig már, az az Pestről Orsováig, 100 német mérföldnyi tért nem egészen négy nap alatt hagyánk hátra. Minthogy rendszerint Argo gőzhajó megérkezéig Skela-Kladovához, két nap késnek az utazók Ó-Orsován, ezen időt helyesebben nem használhatják, mint ha kirándulnak a' bájoló környékekre, névszerint a' már két ezer esztendő óta híres Mehadia melletti Hercules-fördőbe, melly csak négy órányi távolságra van. Ide kivívó kocsikról a' legjobb rendelések vannak téve Orsovában. A' Mehadiába vezető út, mint általában minden utak a' katona-határszélekben, igen jók és macadamisáltak. Az út a' Cserna hosszában hol kellemes, hol vadonzord tájakon vezet. Egy órányi hosszaságú aquaeductus, melly imitt

amott még épségben megmaradt, mutatja, millý fokú miveltség uralkodhaték valaha e' vidékben. Maga Mehadia köröskörül magos sziklahegyektől kerítve, régényesen fekszik. Fördőforrásai, mellyek egész Európában, kivéven Reikones forrást Islandban, legbővebb vizúek, rendkívüli gyógyító erővel bírnak. Itt mindenfelé bukkani emlékekre a' Romaiak' korából. — Másik érdekes kirándulást lehet tenni az Új-Orsovai basához. Ezen most már egy kevéssé leromlott török vár egy dunaszigeten fekszik, félórányira Ó-Orsován alól. A' basa, kinek nem sok jövedelme van, 's jobbára Milosch herczeg' gyámolításából él, mivel't 's igen nyájas ember, francziául és olaszul beszél, a' társalkodást szereti, kedveli a' champagni pezsgőt 's csak egy nője van. A' várból, mellyet csak egy egészségreügyelő intézeti inas kíséretében járhat-meg az ember, a' wodiczki malomhoz hajtát, hol Bagna patak teszi a' határt Ausztria és Oláhország közt; majd felhágni Alion hegyre, mellyről a' távolba szép kilátás van. Nevezetes Ó-Orsován, valamint az egész bánáti katona határszéleekben, tarka vegyülete sokféle nemzeteknek. Találatnak ott Oláhok, Rácok, Görögök, Németek, Magyarok, Serviaiak, Olaszok, Örmények, Törökök és Czigányok. Alkalmunk vala látni Sz. György ünnepe'n a' „schok“ nevű oláh nemzeti tánczot is, mellynél a' virágokkal ékeskedő leányoknak tarka, többnyire igen csinos nemzeti öltözetei szép látványt mutattak.

A' rövid három órányi útát Ó-Orsova és Skela-Kladova közt, rendszerint szárazon viszik-véghez az utazók; mivel nem bátorkodnak az úgy nevezett vas kapu kikiáltott zuhatagain keresztül hajózni. De éppen ekkor az oláh parti országút igen rossz állapotban lévén, jobbnak véltük a' rövidebb és érdekesebb dunáni útát választani 's bátran által nyomolni a' folyamszorulaton. E' határozatunkra semmi különös bátorság nem kellett, mert az orsoviaiak 's a' szomszéd szerbek és oláhok gyakran 's minden tartózkodás nélkül evezik-által e' veszedelmes helyet; azon angol asszonyosság, ki Pestről Konstantinápolyig útitársnének vala, a' férfiak' határozatát legkevesbé sem ellenzette; és podgyászaink már az előtti napon leúsztak egy nagy dunahajón veszedelem nélkül. Egy szép, újonnan épült ladik nyolcz gyors dalma-

tiai matrózzal, egy ügyes kormányossal 's egy tapasztalt oláh kalauzzal álla készen szolgálatuskra. Majus 6-kán reggeli 5 órakor elhagyánk Orsovát 's egyszersmind az ausztriai birodalmat. Miután Új-Orsova török vár, 's az áltellenében fekvő leomlott Erzsébetvár (törökül: Schistab) mellett elhajóztunk, csakhamar füleinkbe hatott távolról a' zuhatag' mormolása. A' tájék most komorábbá válik, iszonyú sziklatömegek nyomulnak mind a' két oldalról a' folyam felé, és a' víz színe alatt nyújtják egymáshoz csúcsaikat. Elértük a' vaskaput (Porta ferrea, vagy cataractae Danubii; törökül Demirkapi). A' Duna hasonló itt egy zabolázhatlan hegyi patakhoz, mellynek hullámi rohanva törődnek meg a' kősziklacsúcsokon. A' folyam medre 7200 lábnyi hosszú és 600 lábnyi széles; a' víz esése egész hosszágában 16 lábat tesz; sebessége egy másodperc alatt 9—13 láb; az egész vaskapun keresztülmenetel mintegy 10 perczig tart. Egy 10 ölnyi szélességű mellékcsatornán által evezénk a' serviai partnál, melly azonban csak kisebb hajókkal járható. Villámsebességgel röpült-le csónakunk a' folyón, 's mielőtt a' közeli veszedelmet fontolgathattuk volna, már el is haladtuk azt. 1834ben a' legrettentőbb kőszirtek lőporral szétvettetése már nagy szolgálatot tett a' hajózásnak, 's várni lehet, hogy ha alacsony vízállás 's az oláh és serviai kormányok' szivesége kedvezni fognak új dunai munkálatoknak, az annyira kihíresztelt vaskapu is veszedelem nélkül hajózható lesz mindenféle nagyságú hajókra nézve. A' Romaiak e' hely elkerülése végett, a' felette kedvetlen terrenumi akadályok' óriási legyőzése után, kényelmes mellécsatornát ástak kövel kirakottat, mellynek maradványit még Sip falunál láthatni. — Rövid hajózás után elértük Skela-Kladovát, hol már Argo gőzhajó várakozott reánk. A' rakpiacznál csak néhány nyomorult oláh kunyhó áll; maga az ügyviselő is Lehmann úr háznépével együtt egy hajón lakik. De most egy erős épület állítatik ott, hogy a' gőzhajón utazók kényelmes szállást kaphassanak, 's ne legyenek kénytelenek, Argo megérkeztére utolsó pillantatig Orsován várakozni. Az egész látvány most egyszerre különös képet mutat. A' meredek hegyláncz éjszak felé az Erdélyi határokhoz felvonul, a' Duna pedig egy kis síkságon ömlik keresz-

tül; a' bal Oláhországi part szakadatlanul egy termékeny, de egyszínű gabonaföldet mutat; a' jobb serviai és bulgáriai part eilenben árnyéklott dombos föld, melly a' szemnek kellemesen változó képeket nyújt. Idegen vonatú ábrázatok vettek körül bennünket újság kíváncsilag: hosszú lengő hajú Oláhok, lábaikon bockor 's rajtok egy bő, római togára emlékeztető fejer felső ruha; hosszú bajszú, veres sapkájú és bő ránczos nadrágú Serviaiak és Bulgarok; Törökök, kiket turbánjokról vagy fesziükről, világos színű öltözetükről és hosszú száru pipájokról lehet megismerni; végre pópák és oláh katonatisztek, kék, sárgahajtókájú, 's vállcafrangokkal ékesített kaputjokkal.

(Folytatása következik.)

Nyelvészeti jegyzék.

Mínthogy a' nyelvpallérozás rendszerében több szavaink változást szenvednek, 's nevezetesen a' régi szerkeztem szó helyett, némelly írók felvették az újabb szerkesztem kitétel: méltán lehetne a' közvéleményt megkérdeni; mit ítél ezen kétféleképpen író felekezet igazáról?

Hogy a' nyelvpallérozás elve szerént a' megállapítandó szónak mind aesthetice csinosnak, mind oeconomice gazdálkodónak kell lenni: az tagadhatlan igazság. Ezen elv szerént tehát akármelly szóból a' haszontalan bővölködést, nyelvbúvárink analogiájaként bátran el lehet hagyni, ha az által a' szó értelme semmit sem vesz, és a' meggyalult szó is csak azt teszi, mit tett gyalultatlan. Illy példákkal már gazdag újabb literatúránk.

De az a' kérdés, hogy vallyon minden bővölködni látszó szó igazán bővölködik, 's haszontalan felesleges kihagyható taggal bujálkodó e?

Az igaz, hogy felette unalmas egymás után a' sok monotonia (egyhangúság) 's nincs szebb a' szóban, mint a' betűknek, kivált a' magánhangzóknak mennél tarkább vegyültsége; 's ezen okból unalmas egymás után a' többek közt, a' sok tatom, tetem, tattat, tetet, tehetetlen, lakhatatlan, tettetés 'stb.; — de kérdés, vallyon az illy aprólékos hibáktól, kilehet-e akármelly nyelvet is végképpen tisztítani? — 's

vallyon a' szerkeztetem szó is illy feleslegesnek látszó haszontalan taggal bővölködők sorába tartozik e?

A' tétető igéből, a' tat tet vagy at et már természeténél fogva el nem maradhat, mert éppen az jelentí, hogy mással tétetünk valamit. És így az illyen igékből: kérdeztetem, tudakoztatom, hordoztatom, vitetem, iratom, kéretem, 'stb. (mellyeket azomban nem a' szenvedő formában kell érteni, hanem a' cselekvő formában, 's a' mással tétető állapotban, mert az első személy mind a' két esetben egyformán hangzik, 's a' különbség csak akkor tetszik ki, ha tovább conjugáltatik, p. o. szenvedőleg: kérdeztetem, kérdeztétel, kérdeztetik 'stb. — cselekvőleg pedig a' határozott 's tétető állapotban így: kérdeztetem, kérdezteted, kérdezteti 'stb.), — az illyen igékből mondom, a' tat tet, ha csunya is, ki nem maradhat.

De — minthogy a' magyar nyelv regulája tömve van kivételekkel, 's kivételeknek kivételével — tudjuk, hogy nem minden tatom tetem kifejezés tétető állapot, valamint nem minden nak nek végezet dativus, hanem lehet nominativus is, p. o. ének, csónak, mellyeket ha dativusban akarunk mondani, még egy nak nek tagot kell hozzá tenni, bár melly csunya-nak tessék is; — így szinte van sok ige, mellyben tatom tetem fordul elő, még sem más által tétetem, hanem magam tészem, illyenek p. o. szerkeztetem, helyheztetem, figyelmeztetem, egyeztetem, kényeztetem, különböztetem, alkalmaztatom, kárhoztatom, változtatom, kockáztatom, akadályoztatom 'stb. 's illyen esetben feleslegesnek találtatván a' tat tet tag, sok íróinktól kihagyatott, 's így származott ezen rövid szó: szerkeszti, e' helyett: szerkezteti. Kinek, mi észrevétele volna ezen szóra? közrebocsátani nem lenne érdektelen.

Én csak azt meg nem foghatom, hogy a' tiszta z helyett hogy jöhet sz bele? Igaz hogy a' nyelv, a' t előtt a' z betűt mindig úgy mondja mintha sz volna, p. o. azt így mondja ki a' nyelv: aszt, de azért így leírni nem lehet, hanem a' helyesírást meg kell tartani; — nem különben ezen szót is: szerkeszti, a' nyelv

ugyan így mondja ki: szerkeszti, de így leírni, annyi volna a' helyesírás ellen, mint irni néttzer, e' helyett négyszer 'stb. Valamint ezen szót: igtatni, a' nyelv így mondja ki: iktatom, de a' toll így hibásan írná le, mert a' helyes írásban a' gyökszónak alap betűit elcserélni nem szabad. Külömben a' józan logica azt hozná, hogy valamint írjuk: szerkesztem, e' helyett: szerkeztetem, vagy rövidebben szerkeztem: úgy az ő hasonfajú társait is kell írunk: helyhesztem, figyelmesztem, egyeszttem, kényesztem, külömbösztöm, alkalmasztom, kárhosztom, váltosztom, koczkásztom, akadályosztom 'stb. ezek helyett: helyheztetem, vagy helyheztem, egyeztetem, vagy egyeztem, kényeztetem, vagy kényeztem, akadályoztatom vagy akadályoztom 'stb. mellyek ezen fajra tartoznak; mert más fajjal ezeket öszvezarvanni nem szabad, és pedig egészen más faj az, mellyben nem z, hanem sz fordul elő, p. o. rekesztem, eresztem, repesztem, vesztem, dagasztom, akasztom 'stb. — ezekben igen is sz kell, de amazok egészen más fajjuk.

Most van ideje, hogy a' nyelvbéli észrevételek közöltessenek, 's a' kétségek elenyésztessenek: azért is nem felesleges munka hasonló megjegyzéseket közölni, 's kielégítő feleleteket bevárni.

Udvardy.

G o n d o l a t.

Minden gyönyörűség csak úgy jó, ha fájdalom fűszerezi, külömben csömört okoz. Ezt példázza a' rózsa tövisse, 's a' méh fulánkja.

L. I. Bereghszászból.

Rejtett szó

6. betű. Hazánkban jó nemes,
'S egy nemzetet is tesz.
4123. E' nélkül nem élhetsz.
26123. Ez keresztnevet tesz.
123. A' konyhán szükséges.
32156. Ciceronak kedves.
12356. De mér e' kétséges.
12345. Vég szűz Múzáat jegyez.
21435. Királya Hunoknak.
321. Kis része a' fontnak.

Monostorról Emánuel.

Jegyzet: A' 17dik számbeli Rejtett szó Gunyhó.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

19. Pesten, September 3kán, 1836.

Utazás ausztriai gőzhajókon a' Dunán és a' fekete tengeren.

(Folytatása.)

Késedelem nélkül Argoba költöztünk, 's csakhamar felszedettek a' horgonyok, az erómű mozgásba jött 's mi eltávozáunk a' parttól. Argo, melly az alsó Dunát már harmadik esztendőben ússza, 120 angol lábnyi hosszú és 24 lábnyi széles; teher nélkül, de elegendő hozzátartozó szerekkel ellátva, 4 lábnyira merül a' vízbe, 's minden 80 mázsa tehernél egy hüvelykkel mélyebben; eróműve 50ló erejével bír. E' gőzösnek mintegy 100 német mérföldnyi tért oda 's vissza, 13 nap alatt kell megjárnia; felfelé rendszerint 110—120 órát kell neki úszni; 's az utat lefelé, ha kemény ellenkező szél nem fú, négy nap alatt végzi-el. A' hajó' belseje a' legkényelmesebben van felkészítve. A' kapitány Premuda úr, tapasztalt hajóstiszt, és buzgón igyekszik az útasoknak Argon tartózkodását, a' mennyire csak lehet, kellemessé tenni. Különös és valóban becses jellesege e' gőzhajónak abban áll, hogy kitünő jó konyhája van, melly becsületére válhatnék valamelly főváros' első vendéglőjének is. Ez annyival inkább érdemel igazságos megismerést, mivel a' hajó' szakácsa olly tartományban 's olly körülmények közt kéntelen tudományát mutogatni, mellyek annak csak kevés segedelmére vannak. Argo az oláh egészségi vonalon belől tartózkodik; közeledik ugyan, ha a' folyam úgy kívánja, a' sokkal érdekesebb szerb és bolgár parthoz, de csak a' bal parton köt-ki. Julius hónap' végén fogja majd Pannonia a' jobb vagyis török dunaparttali közvetlen öszveköttetést helyreállítani; már Junius' közepén végrehajtá ezt, 's útjában Viddint, Nikápolyt, Sistowot, Rustschukot, Silistriát és Hirsovát is érinteni fogja; Galaczban az I. Ferdinand gőzösön Konstantinápolyból érkező utazókat felveéndi, 's ezeket késedelem nélkül az Orvosa mellett lévő Schupaneki veszteglőintézetbe

szállítandja. Kapitány Clician egy kellemetes ifjú ember, ki nem csak e' szolgálatot, hanem a' napkeleti nyelveket és szokásokat is jól ismeri, fogja Pannoniát kormányozni. E' szerint az alsó Dunán is hetenként fog egy gőzhajó fel' s alá járni. *) — Csakhamar elindulásunk után Skela-Kladovából, eljutánk Severintornyához, hol most egy oláh quarantaine épül, 's innen Trajanus' hídjának híres romjaihoz. Mind a' két parton állanak még a' hídkastélyok' maradványi és két nagy oszlop. A' folyammederben is láthatni még 11 oszlopot alacsony vízállásnál. Trajanus e' hidat Decebalus daciai király' meggyőzése után Apollodorus Damascenus által építteté. Hadrian lerontatá azt, hogy a' Geták' általljárását megakadályozza. — A' részint megerősített város Viddin már Bulgariában fekszik, és 25 minaretjei szép kilátást mutatnak. Epen péntek vala, melly ünnep a' Törököknél; csinos öltözetű Törökök ültek hosszú sorral a' parton a' kávéházak előtt, tschibukból vagy narghilehből kényelmesen pipázva; derék muhamedan asszonyok, bő világos színű köpönyegekben, 's arczaikat egész szemükig fejr fátyollal fedve, járkáltak 's a' gőzhajót megpillantva újságkiváncsilag megállottak; de a' mint észrevették, hogy mi őket messzelátókkal nézzük, félnéken hátat fordítottak 's eltávoztak. Az utazó előtt itt minden új és szembetűnő, 's figyelmesen vizsgálja az a' keleti élet' jeleneteit. A' természet is idegen színt visel, 's nagyszerűbbé változik. A' cziprusok és terebinthek a' török parton dél' szomszédságára emlékeztetnek. A' Duna imitt amott olly szélessé válik, hogy az ember pusztá szemmel alig különböztetheti-meg az áltelleni partot; iszonyú nagy halak (vizák) horkantanak-fel gyakran a' víz alól. A' sok dunasziget sűrű nád-erdőkkel van borítva, mellyekben sereg vízi madarak fészkelnek, de bennük vadkanok, 's farkasok is tanyáznak; pelikán csoportok, hosszú daru seregek és szokatlan nagyságú sasok keringnek a' hajó körül. Még soká látszanak éjszaknyugot felé Erdély 's a' bánáti katonai határszélek' örökös hóval fedett bérczei. Festőlegesen egy öblében a' folyónak két meredek kőszikla-lejtő közt fekszik 14 órányira Viddinen alól Niká-

*) Ez rendszeren történiék Julius' végétől fogva.

poly népes város; és távolabb keletfelé Bellina bolgár falu, egy katolikus püspök' székhelye. Bellinában 's több szomszéd falukban mintegy 15,000 katolikus lakik, — szegény, de becsületes emberek, kik természetlen tartományukban lópor készítésből és halászatból élnek. Püspökjük, egy derék öreg úr, előbb Bukarestben lakott; de midőn ottani lakhelye megégett, hitsorsosihoz Bellinába költözött, hová őt sok oláh katolikusok követték, kik a' görög bojárok' szüntelen tartó háborgatásait megunták. Ezen szegény keresztény község ezelőtt kéntelen volt isteniszteletét titokban tartani, azért egyházuk még most is föld alatt van; kivált a' jancsároktól a' görög bolgárok' izgatásából kegyetlenül üldöztettek. De most már jobb dolguk van; Ausztria' oltalma alatt állnak, karatschot (főtöli adót) nem fizetnek 's némelly privilegiumokkal bírnak. Ezek tót eredetűek, de a' Bolgárok őket, elég különösen, vallásuk miatt németeknek (Nemtsche) nevezik. E' jó emberek nagyon ragaszkodnak Ausztriához; mindég azt reménylik, hogy ez alá fognak esni; és valamikor a' gózhajó mellettük elúszik, a' salétromdombokból a' munkások, pásztorok, halászok, asszonyok 's gyermekek a' parthoz futnak 's a' gőzöst örömkialtásokkal köszöntik. Midőn e' helyhez közeledtünk, a' nagy lobogót vontuk-fel, 's három ágyúlövéssel köszöntöttük az öreg püspököt, ki a' parthoz jött 's bennünket megáldott. Hívei fedetlen fővel állának körulte, vágyakozással nézének utánnunk 's kiálták: „Jöjjetek hozzánk! jöjjetek! hiszen ti atyánkfiai vagytok!“

A' jobb dunapart gazdag szép városokkal 's barátságos falukkal; a' föld dombos, fákkal ültetett 's a' munkás bolgároktól szorgalmasan miveltetik. A' történetileg nevezetes S i s t o w díszes házaival, karcsu minaretjeivel és sötét árnyékos platanjaival 's cziprusaival igen kellemes benyomást tesz. Nyomorult tekintet ad elenben az áltellenében fekvő oláh kis város S w i n i t z a földkunyhoíval. R u s t s c h u k kétség kívül legnevezetesebb város az alsó Duna mellett, melly itt egy széles tengerré terül-szélyel. A' város halmon fekszik, nagy, népes, 's igen élénk kereskedést üz. A' gózhajó rendszeren számos portékát visz Rustschuk számára; mi ott sok vasárukat raktunk-ki, névszerint kaszákat. Ugyanazon

estve még az oláh parton Gyurgyevonál álltunk-meg, hol nyolcz bécsi hintót raktunk-ki, mellyekben az Oláhok különösen gyönyörködnek. Más nap reggel már 5 órakor az egész kikötőhely borítva volt kocsikkal; az egész Gyurgyevoi előkelőbb világ tódult Argora. Némellyek e' végett még Bukarestből is jöttek ide. A' Duna melletti minden oláh és moldvai városokban divatban van a' gőzhajóni látogatás. Kivált a' szép nem kap ezen alkalmon, hogy magát legnagyobb ékességében mutassa. Várva várja az a' gőzhajó' megérkezését, melly elindulta után is még soká beszélgetésük' tárgya marad. Érdekes látni a' gőzhajón hoszú sorban ülye ezen dámákat, kik félig napkeletiesen, félig ócska bécsi divat szerint vannak ékesítve. Különös tetszéssel néztük a' bojárok' inasait, e' karcsu növésű, izmos arnautákat (albaniaiakat) díszes és festőleges nemzeti öltözetükben. A' legközelébbi fontos hely a' dunai hajózásnál Silistria, melly az Oroszoktól utóbbi elfoglalása óta a' várerősítési mesterség' minden szabályai szerint egészen újra építettett, 's azért hagyják-el ők ezt olly nehezen; a' városnak és környékének előbbeni török lakosi eltűntek, és helyükbe idegenek szállítottak Oroszország' belsejéből, kik az Oroszok eltávozása után is mindég készek leendnek rokonaiknak megnyitni a' vár' kapuit. A' vár' vidéke jól miveltetik és négy órányi kerületében újonnon épült faluk emelkednek, mellyeket orosz katonagyarmatok laknak, kik a' földet mivelik 's egyszersmind fegyverben szolgálnak. A' vár igen erős, és kaszárnyákkal, tárokkal, kórházakkal 's minden szükségessel gazdagon el van látva; kikötőjében egy hadi flotilla tanyázik. Az egész vár' körvonalában (rayon) kozák előőrök vannak felállítva; de a' szomszéd környék több órányi távolságra pusztá 's lakosaitól elhagyatott. Nem messze Silistriától láthatni még azon roppant kőfal' maradványit, melly által a' gyenge görög császárság magát az éjszaki barbarusok' beütései ellen oltalmazhatni vélte. A' Duna most hirtelen éjszak felé fordítja folyását. A' jobb partnáli Dobrutscha nevű föld, terméketlen és hegyes, a' vadon Balkan' ágai egész a' folyamig nyulnak. E' zord vidékben telepedtek-le a' hazátlan cigányok. A' partmelléki helysége-

gek leomlottak és puszták, még most is meglátszanak rajtok az elmúlt háború' csapásai.

A' Duna most sok ágakra oszlik és temérdek szigeteket alkot, mellyek egyformaságuk által az útat unalmasná tennék, ha ezerhangú csalogánykar, melly e' szigetekből zeng, a' fülnek nem adná azon gyönyörűséget, mellyet a' szem hijában keres. Egyszerre élénk hajózás tűnik-fel Braïla (törökül Ibrahim) oláh szabad kikötőhelyben. Már itt világosan észrevehetni a' tenger' szomszédságát, itt nem csak a' nehézjárású, félholdként felgörbített török hajókat láthatni, mellyek a' Dunán Rustschukig és Widdinig feleveznek; az angol, genuai, ausztriai, és görög zászlók is lobognak itt a' csinos, gyorsan vitorlázó briggeken. A' braïlai kikötőt mostanában erősen látogatják; az oláhországi búzát sokan keresik. Milly hasznos lenne, ha a' sokkal jobb és olcsóbb bánáti búza ide eljuthatna!

(Vége következik.)

Első évnegyedi tudósítás a' Pesti orthopaedi privát-intézetről.

(Gyógyintézet elgörbültek számára).

Az intézetnek jelenleg 11 pátiensei vannak, mellyek közt 3 idejáró. Egy individuumon (Bécsből) kívül, valamennyien magyarországiak.

Ezek közt 9 hátgerincz görbülés, mind közép vagy erős foku; átaljában tízszer több erősen megnyomorúltak (scrofulával, rhachitissel) mintsem könnyű kezdő esetek, megvizsgáltatásra ide vezettetnek (annak jele, hogy a' közönség még sokat bízik a' természetsegségbe ott, hol ez éppen legkevesbet tesz).

3 görbülések S formájuk (kettősek), a' többi egyszerű félre görbülés; mindnél a' jobbik oldal áll hátra- 's kifelé! kettőnek sokkal magosb a' jobb lapoczkája, jobbik csipője- 's bal melle. — 8 elgörbülés leánykákön van, 11—18 évig; csak 1 egy 7 esztendősi fiún. — Van egy veleszületett begörbült láb (Klumpfuss). — Csontsenyves hátpupokat (mellyek ritkán egyenesednek) még eddig az intézet nem vett-föl.

Testhosszuság szerinti nyujtás nélkül kifejtett elgörbülések bizonyosan nem gyógyulnak-meg; ennek

okaért az intézet egy tulajdon rugalmas (elasticus) nyújtókészülettel szelid módon 's lépcsőzve (3szor nappal 's egész éjszakán) él, melly legkisebb alkalmatlanságot nem okoz.

Bár milly jól és szigorún erkölcsiségről, szívnek 's léleknek kimíveléséről (egy jeles nevelőnének felügye- lése, előolvasása (lectüre-je) 'stársalkodása által) gondoskodott is az intézet, még is rendes és szoros tudománybeli oktatást átaljában nem engedhet-meg, melly által a' gyógyulás hátráltatást szenvedne.

Minden patiensek kivétel nélkül, erőben, jó színben 's jó kedvben gyarapodnak. A' gyógyítás ezeknél 10től mintegy 18 hónapig fog végződni.

N. B Katalin kisasszony Ungh vármegyéből; 13 éves; phtisicai hajlammal 's gyakra- ni huruttal; S formájú félregörbüléssel, sokkal magosb jobbik csipővel 's bal mellel; 6 Aug. 1836, 56',9" volt teste' magassága; 31 Aug. 57' mért; a' mi természetesen kedvező változást a' hátgerinczen föltételez; a' mell majd nem tökéletes formáju, a' hurut nagyon ritka.

Báró St Lajos, Marmarosból, 4 eszten- dős; veleszült begörbült láb. 26 Jul. 1836; a' láb-talp be-'s felfelé fordítva. 31 Aug. 1836, a' patiens egy kön- nyű kötet segítségével tökéletesen lába-talpára áll; könnyen szalad.

2 éves kor előtt egy patiens sem, 2dik eszt. 6kgig csak a' maga, felelő ügyelő-személyével együtt vétetik- fel.

Ezentúl egyes patienseknek egyes szobák is (hol ezek atyafiukkal, nevelőjök- vagy nevelőnékkel lakhat- nak 's ehetnek), adathatnak.

Idővel az intézet kevesebbé vagyonosok számára is, a' mennyire lehet, fog gondoskodni.

A' hónapi árák, 35 fr. conv. pénztől feljebb 6 osz- tályba vannak elosztva.

Küldendő leveleket francó szükséges küldeni.

Lásd: népszerű int. scrofuláról, elgörbülésekről, az ortho- paedi intézetről etc. írta Schoepf A. orv. seb. dr. és rendk. prof. (az orthop. gyógyintézet alapítója)

Az orthop. intézet Pesten, Országút Nro 387.

Néhány szó a' mezei palotákról.

Ha találhatni valahol olyan helyet, hol boldogúl tölthetjük napjainkat, azt bizton mezei palotákban (villákban) találandjuk-fel, távozva lévén ott a' városi zajtól, 's felmentve hivatalos foglalatosságoktól, 's így tehát a' tudományoknak 's a' csendes falusi mulatságnak szentelhetjük háborítlan magunkat. — A' Görögök és Romaiak tudták becsülni a' mezei vagy falusi életet, 's bár szívesen jelentek is ők meg a' színházakban, mind a' mellett is elsőséget adván mezei lakjaiknak, gyakran elhagyák a' fővárost. Ezen vonzalom nyilvános oka, miért nyertek oly nagy kiterjedést mezei palotáik, 's miért voltak azok oly mesterileg felkészítve. Herodot Atticus' mezei palotájánál, melly a' pentali hegyen állott, a' hegy csúcsáról patakok ömledeztek-le, mellyek a' fák közti keringés után végre a' Cephisus hullámiban vesztek-el. Cicero' majorja a' Tiber' partjánál azon helyen állott, hol egy kis szigetet ábrázolt, 's hol a' legszebb természeti ömletegeket lehet látni. Tusculumja, melly előbb Sylla' tulajdona volt, nevezetes férfiak' arczképeivel, 's a' legritkább görög szobrászati művekkel volt diszesítve. Adrienne nevű villája Tivoliban, hol ő mind azon épületeket nagyban terjeszté-elő, mellyeket útazása közben látott; mellyek kellemes és bájos helyek voltak, ámbár néhányak közülök végkép elenyésztek, mások ismét csupa omladékokat mutatnak.

Plinius ekép írja-le barátjának, Tusci' fekvését: „Nem lehet szebb semmi azon hely' fekvésénél, mellyen mezei palotám áll. Képzeld megadnak egy nagy amphitheátrumot, millyent egyedül csak maga a' természet alkothat, széles és tágas síkot hegyektől körülövezve, mellyek' csúcsa magas törzsök erdőkkel terítve van, 's mellyben bár milly nemét a' vadászatnak feltalálhatod. A' másod sor erdő nyílás, melly a' hegy' lejtőjén kiterjed, dombbal vegyül, hol a' föld felette kövér, mellynek termékenysége meg nem szűnik soha. Valamivel alantabb, 's minden vidék felé mutatkoznak hosszú szőlő-oldalok, mellyeknél a' belső részek fákkal kirakvák; telkek 's ligetek környezik a' láthatárt. Palotám mellett fekvő föld borítva van virágokkal, lóherével 's más kön-

nyen növésű füvekkel. A' tavak, mellyek itt soha ki nem száradnak, mindig tiszták, mellyet a' föld esése okoz, melly a' Tiber folyamba vezérli a' fölösleg vizet. Azon kilátás, mellyet a' hegy' csúcsáról nyerek, a' vizgálót felette meglepi; a' regényes tájkép' megváltozása, a' földfekvés' különbsége úgy annyira gyönyörködteti a' szemet, hogy alig vél az természetes földet látni, hanem valamely festvényt, melly csupán csak gyönyöré-
re látszik alkotva lenni. Házam ámbár a' domb' lábánál fekszik, a' kilátás belőle még is olly igen szép, mint ha az annak csúcsán volna helyeztetve; a' feljárás könnyű 's alig érezhető.“

Laurentin nevű villájáról következőt ír Plinius: „Mezei palotám saját szükségeimhez van alkalmazva, mellynek jó karban tartása kevés költséget okoz. Mindjárt először egy diszes 's tiszta udvarba jutok, mellyre egy külcsarnok (porticus) következik, 's melly bár kicsiny, de még is csinos helyet zár-be. Ezen oszlopfolyosó menedékhelyül szolgál rosz időben, ablakokkal ellátva lévén, mellyeknek üvegtáblái csillámköből állanak, 's a' fedél is valamivel előre nyúlik. A' bejárásnak átl ellenében juthatni egy világos udvarba, onnan pedig egy diszes ebédlőterembe, melly egész a' tengerpartig nyúlik, 's valahányszor fú a' déli szél, annyiszor mosatik az a' megtörött hullámoktól. Mindenik oldalon ablakok alkalmazvák, mellyek az ajtókkal egyenlő magasságúak, 's melly által mind a' két oldalon, valamint elől is, három tenger mutatkozik, hátul pedig láthatni az udvart, porticust azon szabad térrel együtt, mellyet bezár, 's tovább az előudvart, honnan láthatni sűrű erdőket, 's távol fektű hegyeket.

Rejtett szó

5. betű. A' hátán szomorún kell ezt hordozni szegénynek.
12. Mindég minden örömneg egészen ellene voltam.
23. E' nélkül soha célra nem érsz hidd-el te bizonynal.
345. Itt öletetnek örülsz, ott holton könnyeket ejtesz.
25. Ennek pénzinek és eszinek kell lenni valóban.
325. Város, lát kiki Külső Szolnok vármegye' térén.
145. Jó ital, a' magyarokba barátságot szerez éppen.

Száki Imre.

Jegyzet: A' 18dik számbeli Rejtett szó Talián.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

20. Pesten, September 7kén, 1836.

Utazás ausztriai gőzhajókon a' Dunán és a' fekete tengeren.

(Folytatása 's vége.)

A' nélkül hogy Brailában késett volna, sieté Argó a' csak egy órányira fekvő moldvai dunakikötőbe Galaczba, útja' czéljára. De műve' egész erejét kelle használnia, mivel kemény tengeri szél erősen fűtt, 's az egész folyamat hátrafelé nyomta. Kissebb hajók nyilsebességgel röptek a' széllel mellettünk el, de a' nagyobb hajók horgonyon pihentek. Végre megpillantók a' záporon keresztül az árboczfákkal tűzött galaczi kikötőt. Vékony füstoszlop emelkedett a' távolban; matrózink örömkialtással ujjongattak, a' pompás I. Ferdinándnak, gőzöünk' pájtásának, melly első útját Konstantinápolyból szerencsésen végrehajtá, 's kevéssel előttünk érkezék-meg a' galaczi kikötőhelybe. Kiterjeszténk lobogónkat; egy moldvai kalaúz ladik úszott elébünk pilot-zászlóval; a' kapitány megköszöné szívességét, de azt vélte, hogy reá szükségünk nincsen. Derék Argónk a' fordulásra tért néze-ki, a' kormánylapát erősen kanyarult a' folyam' ellenébe, 's evezőink bátran lubiczkoltak-ei a' szélen 's esőn keresztül a' horgonyhely mellett; az erömű megállítatott 's a' vasmacskák azon pillantatban lecsörögtek: ott állánk a' rakpiacznál. A' két nap, mellyet Galaczban töltöttünk, hirtelen mult-el. A' város, noha piszkos és rossz épületei vannak, az útnak rövid ott tartózkodása alatt, bazarját 's élénk kikötőjét tekintve, elég új 's tarka látványt mutat. Krauss és társ. kik Galaczban és Brailában a' gőzhajózási ügyviselőséget viszik, buzgón igyekeznek, a' vállalat' érdekeit 's a' közlekedés' könnyítését e' két fontos kereskedőhelyen, minden lehető módon előmozdítani; ők az útasokat a' legnyájasabb figyelemmel fogadják, a' mi ezeknek illy, nyelvet, szokást 's életmódot tekintve, idegen földön, kétszeresen kedves dolog. A' cs. k. ausz-

triai consulnak Galaczban, A tanaskovicz Demeter urnak ott igen nagy tekintete van 's hathatós befolyása, kinek biztossága alatt a' gőzhajózás minden lehetséges könnyítéseken részesül.

Galacztól a' Sulinai dunatorlatig még 50 órányi távolság van, mellynek behajozására a' közönséges vitorlás hajóknak gyakran egy hónapnál több idő kell, mivel azok a' keskeny ágakra oszló Dunának szünteleni tekervényeiben, kedvetlen szélkor a' lavirozásnak 's vitorlázásnak semmi hasznát nem vehetik. Sokszor kell nekik a' terhes és költséges vontatáshoz folyamodniok. De legnagyobb akadályokkal küszködnek a' dunatorlatba be- 's kihajozásnál, minthogy itt a' szeleknek 's a' tengerjárásnak egy időben kell kedvezniek, hogy az édes és sós víznek sebes öszveütközésénél nevedő bajokat legyőzhessék. Tanúi valánk, mint fejtemeg e' feladását a' valóban császári gőzhajó I. Ferdinand első útjánál Galaczból Konstantinápolyba, kemény éjszakkéleti szélben, melly a' tengerre kiúszást vitorlás hajóknak, sőt gyengébb gőzösnek is lehetlenné tevé. Elindulásunk előtti estvén Argotól búcsút vettünk, és I. Ferdinandra költöztünk, hol már új útítársakra találánk; Majus 12dikén reggeli 4½ órakor, a' matrózok' sokszoros hurrahja 's a' szomszéd hajókon lévők' kiáltásai közt elindulánk, 's közeledénk amaz érdekes vidékhez, melly körül forognak most a' dunahajózás' életkérdései. Csakhamar elértük Renit, egy kis orosz dunakikötőt Bessarabiában, a' Pruth' torkolatjának szomszedságában. Mennél közelébb nyomúl a' Duna a' fekete tengerhez, annál több tekervényekre 's ágazatokra oszlik, mellyek a' kormányos' egész figyelmét megkivánják. Jobbra a' Balkan' legszélső vége gyengéd halmokká alakúl, mellyeknek egyikén fekszik a' rosszul épült Isakdscha kis török város. Ferdinand egy óra alatt 13 angol mérföldet úszott, még pedig ellenkező erős szél mellett. — A' Dunahajózás Galacztól Sulináig igen élénk; sok Galacz és Braila felé vitorlázó hajók jöttek felénk a' széllel; ezek görögök voltak az Archipelagusból és a' joniai szigetekből, genuaiak, kiknek ősei hajdan együtt uralkodtak a' velenzeiekkal Pontus Euxinuson, törökök, angolok és ausztriaiak. Sok más hajók, mellyek a' folyamon lefelé szándékoz-

tak, horgonyoztak mind a' két parton és várva vártak kedvező szelet, hogy a' tengerre szállhassanak.

Ismail bessarabiai dunakikötő előtt, mely bal kéz felől marad, 40 angol mérföldnyire egyenes vonalban a' fekete tengertől, kezdődik a' híres Duna-Delta, mely úgy látszik a' legújabb hajózási történetekben fontos szerepet fog játszani. A' Delta' hegyénél egy nevezetes dunaág éjszakkeleti irányt vesz, Ismail és Kilia mellett elfolyik, 's ezen utóbbi kikötőhelyen alól ömlik a' fekete tengerbe. Ezen ág, mely Kiliai csatorna nevet visel, csak talpakkal és kisebb, egyremásra $77\frac{3}{4}$ tonnát vivő hajókkal járható. Ez képezi a' főfolyammal együtt a' kisebb mellékág által külön választott Tschetal és Leti szigeteket, mellyeknek faluik nincsenek, de jó marhalegelőkkel bírnak, 's az orosz kormánytól haszonbérbe adatnak. Lentebb Tultschánál ágazik-el a' főfolyamtól a' Delta déli oldala, a' Georgiewski csatorna, mely a' főfolyammal a' nagy, náddal 's bokrokkal benőtt Sz. György szigetét alkotja. Ezen csatorna, mely a' Konstantinápolyi utat legalább is 25 tengeri mérfölddel rövidítené, sajnálni lehet, hogy a' hajózásra nézve eleitől fogva kevésé vala kedvező, 's az utolsó háború óta egészen hajókázhatatlan. A' georgiewski kanális' hegyétől 20 mérföldnyire válik-ki a' Dunavetzi ág, mely a' déli deltaoldal' talpát képezi, Portitsa neutralis szigetet övezi, és 24 mérföldnyi folyás után a' Razelmi mocsárba ömlik, mely azt a' tengerrel öszveköti. Tschetal, Leti és Sz. György szigetek' területe öszvesen mintegy 2000 négyszeg werst, honnan közelítő fogalmunk lehet a' dunadelta' nevezetes kiterjedéséről. A' Sulina csatorna nevet viselő fődunaág, mely csak 100 tonnásnál nagyobb hajókkal járható, keresztül hasítja a' deltát, a' sok tekervények által 54 mérföldnyire hosszított folyamával. Mélysége nevezetes; de a' torkolatnál csak 12—13 orosz lábnyi. Boghasnál (a' kiömlésnél) álla hajdan Sulina falu; most ott csak az orosz őrbódéit láthatni. A' két világító torony, mellyet itt a' Törökök tartottak-fen, lerontatott, 's egy árboczfá szolgál jel helyett. Egy török gát' maradványit is látni, mely a' folyóvizet gátolá 's annak mélységét nevelé.

Kilenczedfél órányi hajózás után eljutánk a' Sulina boghashoz, hol mintegy 40 kereskedőhajót találunk, mellyek több napok óta horgonyon veszteglettek, és kedvező nyugoti vagy délnyugoti szélre várakoztak, hogy a' torkoláton által evezhessenek. Messziről hallánk már a' tenger' zúgását, melly az édes víz' tódulása ellen bástyaként feltornyosult, 's az alacsonyabb partokat fejr habokkal borítá-be. Maga a' kormányos kételkedett, ha valjon a' kemény szélben átkelhetünk-e a' tengerre. Azonban erőműveink' jelessége most tűnt-ki egész nagyságában; a' kerekek ellenállhatatlan erővel kaptak-be a' dühöngő elembe; egy óranegyed mulva már hátunk megett vala a' Duna 's a' szárazföld, és köz örömmel láttuk díszes hajónkat a' vén Pontus Euxinus' hátán lebegni. Miután a' parttól jó darabnyira eltávoztunk, délnyugoti irányban evezünk 's a' szél hátunk felől fútt. Belső megindulással, szívrázó gondolatok 's érzetek közt néztem-vissza a' felséges Dunára, Europa' legpompásabb folyamára, kedves Hazám' folyóvizére, mellynek folyását most már egészen megismertem, forrásától Donau-Eschingennél a' fekete erdőben, egész torkolatáig Sulinánál Bessarábiában, mintegy 435 német mérföldnyi pályáján. A' table d' hôtehoz lett hivatásom ébreszte-fel álmodozásimból, 's örömmel engedtem az angol hajókonyha' édesgetésinek, mellynek ételeit a' remek Xeres és Oportoi borok öntözgeték. Ebéd után alkalmam vala hajónkat vizsgálgatni. I. Ferdinand legszebb gőzhajó, mellyet ekkor láttam; a' Gibraltari tengerszorulaton innen egy gőzös sem mérkőzhetik vele. I. Ferdinand 144 $\frac{1}{2}$ lábnyi hosszú és 31 $\frac{1}{2}$ lábnyi széles; teher nélkül 7 lábnyira 's rendes teherrel 7 $\frac{1}{2}$ lábnyira merül a' vízbe; folyóvízen lefelé 13 angol mérföldet úszik egy óra alatt, és a' tengeren csendes hajózásnál 8 $\frac{1}{2}$ — 9 mérföldet. Könnyű és hajlékony, 's mégis erős faműve; formáját valóban szépek lehet mondani, részei' arányai, 's épülete' viszonyai példányul szolgálhatnak; a' vitorla'- 's kötélmű igen csinos és könnyen igazgatható, térei' elosztása okos és czélirányos, belső készüllete díszes, sőt pompás. A' kajüteben egy minden kényelmekkel ellátott terem és több hálószoba van; a' dámáknak külön szobáik vannak egy csinos boudoirral együtt. A' falak fejr koczkázatúak

arany szegélyekkel, a' bútorok mahagony fából készülttek, a' csemegetár ragyog ezüsttől, porcellántól és kristályüvegtől; réz- 's aczélmetszetek, könyvek és föld-abroszok lelki éldelettel kínálóznak. A' hajófedélen is vannak jóízlésű hálószebácskák. Szintolly jó ízléssel 's kényelmesen van felkészítve a' második hely, mellynek falai egészen mahagonyval koczkozottak. Az erőmű, melly az angol Watt gyár' remeke, 100 ló erejével bír, 's egy jeles erőművésztől, ezen érintett gyár' nevédekétől, igazgattatik. A' kapitány E v e r s o n úr igaz képe egy angol tengeri tisztnek, józan, rettenthetlen és sérény. A' második kapitány M a l o m b r a F e r e n c z, fáradhatlan szolgálatjában, 's példánya azon jeles hajósoknak, kiknek hazája az ausztriai tenger mellék. A' kormányos E l i a a' fekete tengeren annyira otthon van, hogy ő alkalmasint bekötött szemmel is helyesen kormányozna. Végre a' matrózok csupa válogatott biztos emberek: triestiek, velenceiek, és dalmatiaiak. Illy biztosságok mellett még a' félénk személyek is elindulhatnak a' tengerre.

Ambár a' tenger elég hullámos volt, útunkat egyformán folytattuk, éjfélt után megkerültük G ü l g r a d fokot, és reggel 9 órakor a' v a r n a i öbölben vetettünk horgonyt. Partra szálltunk, hogy a' várost és környékét megtekintsük. Épen péntek vala, és így török ünnepe; ennél fogva a' bazaron kevés élénkség mutatkozik, de a' kávéházak annál népesebbek valának. V a r n a' régi vára most romokban hever, 's alattuk sok görög pénzeket találnak, mellyeket olcsón lehet szerezni. Varna egy kis előízlést ad Konstantinápoly felől, mindazáltal az legfeljebb is valamelyik rosszabb külvárosával mérközhetik. Délután 4 óra tájban ismét tengerre keltünk; esőnk volt 's a' tenger háborgott, a' mit hajós nyelven v a s t a g i d ő n e k neveznek. A' fekete tengernek, mint szárazföldtől körülövezett tengernek, mellyhez az éjszaki szél szabadon járul, rövid, egymás után hirtelen következő hullámcsapkodása van, melly a' hajó' hánykódását neveli, 's a' gőzösöknél a' kerekék' egyenlő vízbekapását akadályozza, a' mi a' huzamos hullámcsapkodásnál kevésbé történik. Mind e' mellett is I. F e r d i n a n d diadalmason győz meg minden akadályokat és útját csudálatra méltó egyformasággal foly-

tatá. Reggel felé a' tenger csendesebb lón; szelidebb levegő délibb éghajlat' közelét jelenté; és a' mint a' köd oszlani kezdett, jobb kéz felől megpillantánk a' szárazföldet, a' szép Rumelia' hegyes partjait 's a' szürkülő távolból feltűntek Asia' ó hegyei. Mennél közelébb mentünk a' boghashoz, a' Bosporus' torkolatjához, annál világosabban, annál bájolóbban derült-fel a' látvány. Europa' 's Asia' partjai jobban jobban felemelkedtek. Asia' hegyei magosabbak, erdősebbek, pompásabbak; színük sötétebb, alkatuk régibb, erőteljesebb természet-re mutat. Mélyebben mélyebben nyomódott-be e' szép kép a' lélekbe, mellyet a' Bosporus' gyönyörű vidéki még inkább megbájoltak. Eljutánk a' tengersizorulat' hegyéhez, mellyen keresztül a' fekete tenger rohanó hullámit itt már szeliden és hízelgve hempelygeti a' marmorai tengerbe. A' boghas' szélénél két régi kastély áll, egyik Európában, a' másik Asiában. Az europai partnál igen erős a' hullámcsapkodás. Egy másik egészen hasonló torony a' rumeliai parton, sötét zivataros éjszákán, félrevezeti a' hajósokat, kik az úgy nevezett hamis boghast a' Bosporusi torkolatnak vélik, 's há nagyon közel mennek a' kőszirtes partthoz, bizonyosan el vannak veszve.

A' Bosporus' mind a' két partjai, különösen az europai, csaknem szakadatlan soru pompás palotákat, jóizlésű majorokat, kioszkokat, kerteket és ligeteket tüntetnek-elő. Két világrész, szépségeit egész teljességében egyesíti, hogy e' tájékat földi paradicsommá alakítsa. A' Bosporus' és Konstantinápoly' tekintete százszorosán felér mindazon áldozatokkal, mellyek talán ezen utazással járnának. Jobbra balra a' legelevenebb képek váltják-fel egymást; a' hasonlíthatatlan Bujukdere, Therapia, hol Medea bűvösfüveit szedte; Hunkiar-Iskelessi, Beikos, Stenia és Jenikői faluk; Rumili és Anatoli-Hissar két várkastély, Akindi Burun, Stavros, Beschiktasch, Fondukli; végre feltűnnek Stambul' moséinak ragyogó félholdjai, az óriás Sophiaegyház kuppoláival, a' nagyúri szerály kerteivel és tornyaival; az út czélja közelébb közelébb jó: Scutari, Topchana, Galata, Pera, és maga a' roppant Stambul. Majus 14kén délben hánytunk horgonyt a' konstantinápolyi kikötőben.

Temérdek török csónakok, kaik nevűek, hemzsegték körül hajónkat. A' környező tárgyak' reám hatásától édesen elkábulva szálltam partra. Új, ismeretlen élet zszibonga körültem — Konstantinápolyban valék!

Konstantinápolybol, I. Ferdinándon kívül, gőzhajók járnak még Odessába, Trapezuntba és Smyrnába. A' Smirnávai öszveköttetést hasonlólul az ausztriai gőzhajózási társaság' gőzöse, Maria Dorothea tartjafen. Örömet mentem volna e' pompás hajón, mellyet Konstantinápolyban láttam, Homer' virágzó, örökké ifjú tengerövezte hazájába; de rendeltetésem visszahíva engem más irány felé a' fekete tengerre.

C. W. H. után. F. L.

Néhány szó a' mezei palotákról.

(Folytatása.)

Bal oldaián az ebédlőteremnek van tágas lakszoba, 's egy másik is annál valamivel kisebb, mellybe az egyik ablakon reggel, a' másikon pedig estve felé süt-be a' nap. Ezen szobából is kellemes 's regényes kilátást nyerhetni a' tengerre, melly habár távolról is, de mégis kellemes alakban mutatkozik. A' lak-'s ebédlő szobának ezen helyheztetése, 's annak előlépte által szöglet támad, melly a' nap' sugárit felfogja 's nekem téli lakásul szolgál. Ezzel egy más szoba határos, mellynek falai köralkatban végződnek, 's ablakokkal ellátvák, mellyek egész napon által a' sugárokat beszolgáltatják. A' falban könyvtár van, 's ezen hajlékkal egy hálószoba áll összeköttetésben, a' két szoba között pedig egy táblázott folyosó, mellynek padlata üres, 's boltozaton nyugszik. Ezen oldali része az épületnek a' rabszolgák 's a' szabadon bocsátottak számára van, mellynél a' szobák jobbadán olly diszesek 's tiszták, hogy azok vendégszobául szolgálhatnának.

A' második oldalon található egy diszes szobát, melly egyszersmind közép nagyságú ebédlő terem, 's melly kiállítva lévén a' napnak, szép kilátással bir a' tengerre. Erre egy lakszoba következik előszobával, melly nevezetes magassága miatt nyáron által híves, télen pedig ment lévén a' szél befolyásától, jól használha-

tó. Ezen hajlékkal egy más szoba egyesül közfal által, mellynél egy előszoba van, 's melly elég nagy, tágas is. Az ellenfektű falaknál fürdőkádak vannak alkalmazva, mellyek olly nevezetes nagyságúak, hogy szükség esetében azokban úszni lehet; ezzel a' kenőszoba határos, 's azon hajlék hol a' vizet melegítik, 's hol a' fűtőhely van. Erre következik két kamara, mellyeket inkább nevezhetni ékeseknek mint pompásaknak, 's végre egy fürdőház, honnan a' szoigák kellemes kilátást nyernek a' tengerre. Közel ezen építvényhez található a' iaptaházat, melly csak estvefelé kapja a' napot; mellesleg áll egy magas ház, hol az alsó emeletben két lakás van, 's éppen annyi a' felsőben is, mellyhez az ebédlőszoba is csatlakozik. Ezen szobából szép kilátást nyerhetni a' tengerre, és szemlélhetni körösleg a' legkellemesebb 's tündéres majorokat. Találhatni itt az eddig érintett épületeken kívül egy másikat is, hol egy szoba van, 's honnan a' nap' festőleges keletét 's az alkonyodást igen kényelmesen vizsgálhatni. Erre egy vagyontár 's gabonacsűr következik, melly alatt egy tágas ebédlő terem van, 's otthálhatni majd erősen, majd halkan a' tenger' habzását.

Az imént nevezett helyről a' kertbe láthatni, 's azon sétahelyre, melly környezi a' kertet. Ezen sétahely részint puszpáanggal, részint pedig roszmarinnal van körül ültetve. Középett található egy szép árnyékos szőlőt, mellynek olly lágy a' földje, hogy azon meztláb lehet sétálni; a' kertet sűrűn ültetett eper-'s fügefák veszik-körül, melly fánemek ezen helyen jobban tenyésznek, mint máshol. — Ezen kertben, hol éppen olly kellemes a' kilátás mint a' tengernél, található egy ebédlőteremet elég távol helyeztetve a' tengertől.

(Vége következik.)

Rejtett szó

Három első betűm ét-fegyver a' főben
'S mint ige — tett, és czél jelenben, jövőben.
Szárnyas neme a' bünt czimező egésznek
Ritka, és érdekes tárgya sok lövésnek.

Bernát Gaxsi.

Jegyzet: A' 19dik számbeli Rejtett szó Bútor.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

21. Pesten, September 10kén, 1836.

*Válasz a' Szent István pogány koruneve feletti
vitában Főtisztelendő Ngos Fejér György
úrhoz.*

A' mint a' dolog mostanában fekszik, mind ketten ügyvédek vagyunk, én Ő Nagysága szerint T. T. Horvát Istváné — noha én magamat annak nem tartom: mert Horvát ur engem sem meg nem kért, sem reám nem szorúlt — Ő Nagysága pedig az álnevü antikritikus Szegvárié, kinek arra igen természetesen, szüksége is van: mert eddig elé is, sem ő, sem más be nem bizonyította: hogy Fordun Jánosnak Szent István királyunk megkereszteltetése előtti Salamon nevérol szólló elhatározó helyét, valamellyik magyar író, Horvát István előtt, idézte volna; és ez volt azon ügy, mellynek védője csak ugyan én lettem; de igen sajnálom: hogy a' bizonyítás ellenem eddig sem történt meg, még inkább sajnálom pedig azt: hogy Ő Nagysága ráfogásokat használ ellenem, midőn azt mondja: 1) „Mivel a' czáfolat' írója első királyunk' nevét Istvánnak nem vallá, csak Salamont rebesgeté; az 1833diki Tudományos Gyűjtemény' VII dik kötetének 123—124 lapjaira nem hivatkozott“ holott nyilván mondom 2) „Az antikritika írója, hogy az olvasót meg győzze arról: mennyi hitelt érdemlenek bizonyos tudósok felfedezései, elmoudja: miképen Horvát István, az 1833diki Tud. Gyűjtemény VII. Kötetének 123dik és 124dik lapjain korán sem fődözött fel valamint“ és ismét alább: 3) „nyilván bizonyítja: hogy az, könyvhiba tellyességgel nem lehet, és hogy Szent Istvánnak kereszttség előtti neve valóban Salamon volt.“

Mindazonáltal: ámbár bebizonyítva nincs: hogy Fordunak elhatározó helye, nem került el Horvát jelentése előtt mindenik magyar író figyelmét, és ámbár nekem sem idóm, sem kedvem nincsen valakit olyanokra emlékeztetni, millye-

1) Hasznos mulats. 1836. II. Darab 97 l.

2) Ugyan Hasznos mulats. 1836. II. D. 19 lap. 5—8 sor.

3) Ugyan ott: 24—25 sor.

ket csak az nem tud, a' ki keveset, vagy futtában olvasott, elérkezvén a' törvénytelenül kitűzetett tized nap, a' tétetett három kérdésre, ime itt adom feleletemet:

1.) Hogy *Wortek* hibás olvasás, azt már Dobner Gelasius 4) régen észre vette, és tanította. Hogy *Waic* is mint *Woit* *ek* a' Cseheknél Adalbertet jelent, azt 1771dikben már e' szavakkal hirdette a' tudós Pray György 5) „*Waic*, et *Woit* *ek* Bohuslao Balbino teste, Bohemis notat Adalbertum. Itaque credibile est, geminum in baptismo ei (Stephano) nomen tributum esse: unum Stephani, quo parentes ad visionem sibi factam respexerint: alterum vero Adalberti, idque in memoriam, ut reor, patris Iustrici hogy pedig Adalbert püspök volt Sz. Istvánnak egyik keresztapja, ki tetszik, az ugyan Pray György eredetiről közlötö 6) és maga Ő Nagysága is hibákkal kiadta 7) IV. Béla király MCCLXIIIidiki oklevelének ezen szavaiból: „qui (Deodatus) etiam sanctum Regem Stephanum prenominatum cum sancto Adalberto Episcopo de fonte baptismatis sublevavit“ — Bohuslav írónak munkáival nem bírok, meg vagy az, az Ő Nagysága intézete alatti fő iskola könyvtárában, méltóztassék felütni, én annak helyét nem idézhetvén, elegendőnek tartottam: olly hiteles íróra hivatkozhatni, mint Pray György.

2) Minekutánna volt már a' hajdan korban *Solomun* nemzetség — volt pedig azon 1186diki oklevél szerént is, melyet maga Ő Nagysága az okleveles gyűjteményben ki adott 8) holott mondja IIIidik Béla király „*Mokud* nostro fideli de genere *Solomun* — és a' Nemzetségek a' magyar nemzet bejöttékor már divatban voltak, pogány atyáink alatt is keletben kellett lennie a' *Salamon* névnek.

3) Katona István ezen szavaira, mellyeket *Cornides* okoskodása után elmond: „*At pace scriptoris eruditi, dixero, hanc viam idoneam mihi non videri, conciliandi scriptores veteres Anglos, quorum nullus, quum nuptiarum inter Edmundum et Agatham initarum, meminerunt, hanc S. Ste-*

4) Hagecii Annales IV. 431. —

5) Dissertatio Historico Critica de sacra dextera Divi Stephani primi Hungariae Regis 1771. IV. 122 l. (1)

6) Ugyan ott a' 123—124 l.

7) Codex Diplomaticus Hungariae Ecclesiasticus ac Civilis studio, et opera Georgii Fejér: Tom. IV. vol. III. 1829. 8adi 103—105 l.

8) Cod. Dipl. Tom. II. 229 l.

phani filiam fuisse tradit“ 9) támaszkodva, egész bátorsággal, nem tíz napot, hanem tíz esztendőt adok arra: hogy mutassa meg Ő Nagysága, és hozza fel nevezet szerént azon angol, és normannus írókat — Fordunt kivéve — a’ kik Szent Istvánt Stephanus néven említik. — Kült Pesten a’ kihívás tudtul érkezének 10dik napján Sz. Mihály hava 6kán 1836.

Waltherr László.

A z O l á k o k.

Hazánk’ elkülönözött ajkú népeinek egyike az oláh, melly jóllehet csak maroknyi, ’s honunk’ Erdélyjel szomszéd határain létez, de heves honjából hozott nyelvéhez, ’s szokásihoz hű ragaszkodása által nemzetiségét több századokon át fentartotta. Én csak a’ Mármaros’ bércei közt elszórtakat érintem, kiket ismerni alkalmam volt, ’s kiknek nem csekély része nemesi kiváltságokkal ékeskedik, a’ Tatárok ellen tett hasznos szolgálattért. E’ szabadság szembetünőleg emeli-ki őket a’ többiek’ seregéből, ’s jóllehet soknak egy talpalatnyi birtoka sincs, büszkén mondja-el minden alkalommal: jo sz’ nyemes (én nemes vagyok). Csak egy tekintet kell, hogy megkülömböztesse kiki a’ szomszéd Szathmár megye’ havasairól került, gomba kalapja alól pislogó, ’s fekete gunyájában alig mozgó oláhot. Ellentétben áll ezzel a’ Mármarosi nyilt homlok, nem kellemetlen arczvonások, jó testállás, magos termet, nem egészen durva hang, ’s férfias bátorság, mint meg annyi tulajdona. Barátsággra ’s haragra, szeretetre ’s gyűlölségre egyaránt hajlékony, azon kivétellel, hogy az könnyen meghúl; ez állandó. Barátságában nyilt szívű, haragjában dühös, szeretetében ömlengő, gyűlölésében rettenetes bosszuálló, ’s boszuja kivitelében vakmerő. Boszúszomja nem csilapodik-le lángholó haragja gyors enyésztével, gondosan táplálja ’s rejtegeti azt keblében, untalan lesi az alkalmat, hogy magát megboszulhassa. Ezért szokták, a’ képzelt vagy való sérelemkor, ha azt nyomban visszatorlani tiltják a’ körülmények, mondani: tzinye in mintye (tene in mente), ’s ekkor veszedelmesek, mert őket kikerülni, vagy megkérlelni egyaránt nehéz.

9) Katona Historia Critica Regum Hungariae Sad Tom. II. 100 l.

Elmebéli tehetségük műveléséről nincs szó, ez nyelvükkel egy lépcsőn parlagon áll. Falukat lehet feljárni, míg a' köznépből egyre találunk, ki az olvasás és írásban csak némünémű jártassággal dicsekedhetnék. Jobbnaira egyházi állapotra, némelyek világi tisztségre, mellyhez mint nemeseknek joguk van, czélozván, mivelik magukat a' csekély számu tehetősbe. Egyedüli tudományuk a' vallás. Szívük jó, nemes, és ez elég azok' megczáfolására, kik az oláhok' karakterében alapult bizonyos kicsapongásokat gyanítanak, 's ezt az egészre kiterjesztik. A' legszebb reményű tulajdonok, ha a' gondos nevelés vezérlő karja azokat nemes célra nem vezérli, elfajulhatnak, 's többnyire el is fajulnak, a' mennyiben egy miveletlen ész homályánál vagy untalan kétkednek, vagy rossz szokások és példák után indulva, 's irányokot tévesztve, ellenkező célra sietnek. E' szempontból kell nézni a' lopásokat, rablásokat, útonállásokat, 's az ezzel gyakran egybefüggő személyes sértéseket, mellyek az erre alkalmas hegyes, erdős vidékből, elméjük 's szívük műveletlenségéből, 's az ipar hiánya szülte gyakori szükségéből érthetők; melly okok ha el nem háritatnak, minden népnél az említett szomorú következéseket szülik.

A' földművelési ipar csekély, de minden kényelmességük mellett boldogabb esztendőkből szükséges élelmüket a' terméketlen táj daczára is megszerzik, mint-hogy kevéssel megelégedő szívük nem ismért szükségek után nem sovárog. A' marhatenyésztés valamivel jobb lábón áll. Élelmük tej, sajt, túró, málé, hús ritkán, a' szomszéd német és tót gyarmatoktól lassankint a' burgonyát is elfogadják. Italuk pálinka; ezt reggeltől estig bár melly órában jó ízűn hörpölgetik, és víz. Öltözetük kerek kalap, lobogós ümeg, széles bőr öv, hosszú szőrű guba, széles lábravaló és saru (bocskor); nem hallatlan, de mégis ritka a' sarkantyús csizma. Télben gyapju harisnyával, bárány bőr mellényel, 's ugyan abból készült majd egy rőfnyi hosszú kucsmával, melly hátokra fut-le, védik magukat a' hideg ellen. Űti bőr táskájok egész fedelét, még szíjját is, mellynél fogva függ vállukon, fényes gombbal beborítani szeretik. Az asszonyok' fejét keszkenő fedi, nyakukrol 16—24 sor veres gránát lépcsőnkint nevedő fordult ívekben foly mellökre, ingök' fodros újja kék vagy veres színnel van

hímezve, elől hátul kötő, (színe különféle, ünnepi a' zöld) és piros csizma. A' hajadonok csak bizonyos parta nemü fej ékességgel, melly koszorukint futja halantékjukat körül, és sok apró gombokkal díszlik, külömböznek. Az oláh nőnem általánosan véve szép, 's ez egyszerű öltözetben is kitünteti kellemét, mindent ez életben furcsa oldaláról néz, 's örömet nevet, a' leg-súlyosabb foglalatosságot is nem üres ötleteivel fűszerezni tudja. Ruházatjokat jobbadán magok készítik, 's ügyességük és ízlésük a' guba-és pokrócz-készítésben, mellyel némi kereskedést úznek, nem megvetendő.

A' lármás mulatságot kedvelik, vásár-és ünnep napokon nagy számmal gyűlnek a' csapszékbe, hol ivással, beszéddel, 's dalolással töltik az időt. Egy hegedű recsegő nyöszörgése, vagy egy duda' untató trillája tánczra indítja az egész csapatot, melly alkalommal vagy a' hely' szűke, vagy a' fizetés, magva lesz az egyenetlenségnek, mellyből vérengző verekedések kelnek-ki. Ilyenkor szokták boszújokat is végre hajtani, midőn az italtól kábult fő nem tud a' szánakodásról, nem a' félelemről. A' hangászatot szeretik, gyakran hallani itt ott a' fák' árnyékában egy egy sípuak dünyögéssel késért hangját. Nemzeti daljaik jobbnaira szomorúak.

Nyelvük romlott latin sok más szavakkal vegyítve, 's mint Mármarosban beszélük, lágy a' puhaságig. A' latin szavak vagy megcsonkítva mint: lupu, lupus, taur, taurus, alb, albus, aur, aurum, fum, fumus; vagy elcsikarva, mint: canis, kinye, argentum ardsint, paries, parjetye, nigrum nyegru, caro carnye 'sat. jőnek-elő. A' szavak' kimondásában és ejtegetésében az olasszal sokban egyezik. Szembetűnő, hogy a' személyes névmásokban mint: io én, tu te, noi mi, voi ti, valamint más szavakban is, mint: prima vera tavasz, casa ház, pace békesség 'sat. a' latin ellen egyez ezzel, mi nyilvános adat arra, hogy a' latin nyelv, midőn az oláhok onnan kivándoroltak, már elkorcsosult.

L. I. Beregszászból.

Néhány szó a' mezei palotákról.

(Vége.)

A' gazdag Romaiak annyira kedvelték a' falusi életet, hogy inkább mulattak majorikban, mint a' fővá-

rosban. Eltávozva a városi zajtól, személyesen rendelék-el ottan gazdasági ügyeiket, 's kizárólag a tudományoknak szentelék magokat. Mezei palotáik részint közelében feküdtek a fővárosnak, részint Olaszország' legbájosb, regényes tájékiban, vagy dombokon 's völgyekben mint Pompejus és Caesar majorjai, vagy a tengerpartokon, millyeneket leginkább lehet látni Campaniában. Különös figyelmet ébreszte Bajae nevű város környéke. Ott láthatott a vándor díszes mezei palotákat, mellyek között Lucullus' palotája különösen feltűnt, a legékesebb városi palotákkal vetélkedő, mellyről lehet mondani, hogy minden, mit a művészet valamelly építvényre halmozhat, pazar kézzel volt reája szórva. Solon nevű vidékben is lehet látni illy majorokat, úgy szintén Tusculanum, Tibnr, 's több más helyek' környékiben. — A' Romaiaknak mezei palotáiban mindent fel lehet találni, mi az élet gyönyörűségére szükséges, 's akép volt minden elrendelve, hogy az egyszersmind az érzékekre is kellemesen hatott. Ezen paloták lak-'s hálószobákat, teremeket, fürdőket, szóval mind azt foglaltak magokban, mi csak szükséges lehetett valamelly gazdag Romainak kényelmes városi lakásához; ennél fogvást ezek villa urbana, pseudourbana, praetorium nevezetet nyertek. Körösleg állottak a villa rustica és fructuaria, mellyek a mezei gazdasághoz tartoztak, 's hol találni lehetett istállókat a szarvas marhák, juhok, 's más házi állatok' számára, pajtákát, gabonacsúrt, sajtóházakat stb. — Ezen épületek nem csak szépek 's helyes izléssel felkészülve valának, hanem harmoniában is állottak az egész környékkel, 's az által több kellemet szereztek a mulatóhelynek. Kigyózdó patakok csergedeztek végig a mezőkön, itt halastavak, amott nagyobb víztömegek szemléltettek; halmok 's erdők váltak-fel a síkságot és réteket. Akár merre fordult a szemlélő, mindenhol szép kilátás mutatkozott a tengerre, 's gyönyörködteté a szemet.

Mind azon számos paloták között, mellyek távolról mint tiündérvárak ragyogtanak, egy sem volt pompásabb, 's nevezetesb Hadrian' villájánál. Ezen mezei hajlék a tiburi hegy' lejtős oldalán feküdt Tivolínál, nem messze Romától, 's kerülete 10 olasz mérföldet tőn. Hadrian ezen helyet választotta magának, hogy ott éle-

tének hátra lévő napjait csendben tölthesse. Önmaga készítette rajzát ezen óriási mulatóhelynek, mellyben ezen fejedelem mindent egyesíteni kívánt, mit a' szép architektura az akkor ismeretes fél világban a' legjelesb 's mesterségesb műalkotványokban felmutatni képes volt. Lehete ott látni lyceumot, akademiát, prytaneumot, a' poekilet Atheneből, az egyiptusi Canopust, a' thessaliali Tempe völgyet. Ezekhez járultak még: egy porticus, 3 színház, 1 palaestra, 1 nympheum, 1 könyvtár, 1 notatorium, 1 stadium, 5 templom; ezenkívül görög, romai 's egyiptusi nagy terjedelmű kaszárnnyák a' császári gárda' számára, 1 halas-tó, Pluto földalatti országának ábrázolata, végre 1 pompás palota lakásul.

Mezei palota nevezet alatt általánosan valamelly főrangú férfi, vagy pedig más gazdag privat ember azon lakházát értjük, melly közönségesen saját falusi jószágán, vagy pedig valamelly díszkertben áll. Ezen építvények olykor csak magánosan állanak, néha pedig egybeköttetésben gazdasági épületekkel. Charactere a' mezei palotáknak nemes egyszerűség, könnyűség, kellemesség 's vidámság, melly a' körülményekhez képest majd díszesb, majd egyszerűbb lehet, a' házi ur' rangjához 's kényelméhez képest. Azonban ne vegyünk itt soha észre feletti pompát 's gazdagságot, ez meg nem férvén azon csenddel 's vidámsággal, melly illyes hely' tulajdona, 's mivel csupán egy szép és egyszerű palota állhat harmoniában a' körülfekti vidékkel. Szükséges illy építvény' elrendezésénél a' melléktájokra illő tekintetet venni, mellynek tehát sem nedvesnek, sem pedig völgybe vagy bokrosba rejtve nem kell lenni. Illy építvények legillendőbben valamelly dombra helyeztetnek, ez által már messziről kellemes tekintetet nyervén 's ajánlván magokat. Ha illy építvényt dombra helyeztetni lehetetlen, válasszunk magunknak egy szabad, de kellemes térséget a' tenger, folyóvíz, vagy tavak' partjainál mellyet aztán mezei virányok, víztükrök, zöld pázsitok, 's változó kertcsoportozatok vesznek-körül. Illy paloták elrendelésénél felette sok függ azok' nagyságának meghatározásánál a' házbirtokos' rangjától és szükségéitől.

Egy hercegi várkastélynak nem szükség olly nagy-
nak lenni mint egy fejedelmi palotának a' fővárosban,

de mind a' mellett is elég hely legyen a' herczeg' szükségére, háznépe', az idegenek' és szolgák' lakjaira nézve, 's általán sehol ne hibázzék a' kényelem. Olly magános ember' mezei lakja, ki szüntelen jószágán tartózkodik, természetesen több helyet kíván mint azé, ki csak rövid ideig mulatozik ott, 's éppen ezen alap szerint szükség elrendelni a' mezei lakházakat is. Egy főrangú férfi' villája néhány teremtet kíván, mellyek egyike ebédlőszoba, a' másokban pedig társalkodnak 's hangverseny adatik; midőn ellenben egy privát ember mezei lakjánál egy terem elég. Az imént nevezettnél, mivel az külön lakokat foglal magában, egy emelet kevés, tehát még néhány melléképület is szükséges, midőn ellenben emennél a' földszinti 's földalatti emeletet ide számolva, egy emelet elegendő. A' mezei paloták avagy majorok' alkata egyszerű legyen, 's ennéifogva ide főleg hosszas négyszög illik; 's ha czélul nem tüztük-ki nagynak készíteni az épületet, mind a' mellett is nagy tér szükséges; illy esetekben szárnyékokkal lehet ellátni az épületet, mellyek egyenes vonalúak. Mind a' két oldalán a' főépületnek kisebb építvényeket rendelhetni-el, mellyek oszloprendű sétatellyekkel 's galleriákkal állanak összeköttetésben. Feltételesen szükséges, hogy a' mezei építvényeknél használandó díszítvények, a' beosztás, a' házi ur' rangja 's tehetségéhez képest rendeztessenek-el. Mind azon pompát, mellyet a' városokban a' gazdag privátok' épületeiben szemlélünk, eltávoztatni szükséges, 's ezeknél minden a' falusi 's kerti szabadságra 's vidámságra mutasson. — Az Olaszok antikokkal 's más drága faragott művekkel rakták-ki mezei palotáikat, mit híven utánozván az Angolok, ott mindent felállítanak, mit csak megszerezhettek egész Olaszországban. Ők hajdanban készült remekkel és sok deli festvényel díszíték majorjaikat, még pedig úgy annyira, hogy előbb lehetne művészeti akademiának 's műkabinéteknek' tekinteni azokat, mintsem mezei épületeknek.

Novák Dániel.

Rejtett szó

Hárma ha meg húzom tüstént lessz férjfi keresztnév.

A' derekába gonosz tettre találni lehet.

Ritka szegény sorsú házaknál látod egészszét.

Asztali éték. Az ősz emberek is megeszik.

Kőrös János.

Jegyzet: A' 20dik számbeli Rejtett szó Fogoly.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K .

22. Pesten, September 14kén, 1836.

Vojtek, Vojk és Adalbert vagy Albert külömböző keresztnevek-e vagy nem?

(Lásd Hasznos Mulats. 13dik és 17dik számát.)

„Amicus Plato, amicus Aristoteles, sed magis amica veritas.“

Ámbár sem T. T. Horvát István, sem T. T. Waltherr László uraknak segédje vagy ügyvéde nem vagyok, 's jöllehet Főtisztelendő 's Nagyságos Fejér úrnak több oldalú tudományosságát 's tudományos munkásságát és maradandó érdemeit szinte úgy mint Horvátéit becsülöm, mégis azon perben, mellyet az álnevü Szegvári Horvát ellen Bajza Kritikai Lapjaiban kemény 's éles vagdalkozásokkal kezdett, *) legalább Vojtek, Vajk és Adalbert névre nézve, az igazságnak és a' kétséges dolognak felvilágosítása okáért, irnom kell.

*) Nem csudálhatom eléggé, miként gyanította T. T. Horvát úr, hogy Szegvári álnev alatt Főtiszt. 's Nagyságos Fejér úr lappang. Erkölcsei karaktere nem engedné álarcza alatt a' Kritikai Lapokban Horvát ellen 's ellenem olly durván felkelni 's alattomosan mindkettőnket megtámadni. De más részről jobb lett volna, ha Főtiszt. Fejér úr Horvát ellen Sz. István királyunk Salamon neve dolgában még 1833dik vagy 1834, vagy legalább 1835dik esztendőben irt volna, nem pedig csak minap, Horvátnak a' Kritika Lapokban történt megtámadtatása, és a' Hasznos Mulatságokban lett védelmeztetése után; mert ez által a' gyanu ellene támadott. Hevenyében Főtiszt. Fejér úr is nem csak gyanította, de nyilván kimondta, hogy Horvát István védelmezte négy csillag alatt magát a' Hasznos Mulatságokban, jöllehet Horvát mindég neve aláírása mellett védelmezi magát, 's csak ifjú korában irt

Főtiszt. Fejér úr a' Haszn. M. 17dik számában ezt írja Vojtek és Albert (Adalbert) névről: „Említette-e T. T. Horvát István, hogy Sz. Albertnek keresztelési neve Wortek vagy Vojtek volt, 's az Albert csak bérnálásból ragadott reá? Ez pedig a' peres kérdésre nézve fontos,“ 's felszólítja T. T. Waltherr urat, mint Horvát István ügyvivőjét, ezen első kérdésének pontos megfejtésére: „Dittnár Merseburgi püspök szerint Sz. Albertnek keresztelési neve Wortek, vagy Vojtek; Horvát István szerint Sz. Istváné Vojk; a' Wortek és Vojk név mindegy-e? Honnét tudni, hogy Sz. Istvánnak keresztelési, 's nem pogáry neve Vojk?“ Jóllehet én nem vagyok tót (ámbar valaki a' Kritikai Lapokban, — hogy engemet a' magyar közönség előtt gyűlöletessé tegyen — ezt hamisan állította, sőt szemtelenül hazudni merete: hogy tótul gondolkozom és gondolataimat diák nyelvre fordítom)! — mert boldogult atyám magyar, anyám pedig német volt 's a' németek közt születtem és csak keveset tudok tótul (Szi-leziában a' lengyel, Karlovitzon a' rácز nyelvet némileg, szükségből tanulván): még is a' cseh és szlovák (magyarországi tót) nyelvből annyit tudok, hogy Vojtek vagy inkább Wogtech (így írják a' Csehek) és Adalbert mindegy. Hivatkozom minden cseh szótárra és Palkovics György' cseh és tót, Bernolagnak pedig nagy tót szótárára, valamint a' tudós tót nyelvészekre, mint Kollár Jánosra Pesten, Palkovics Györgyre Pozsonyban, Kopitárra Bécsben, Schaffarikra és Palaczkyra (ez a' magyar tudós társaságnak levelező tagja) Prágában, kik bizonyosan állításomat jóvá fogják hagy-

Boldogréti Vig László álnév alatt mások ellen. Mivel tehát azon fondorúl koholt álnév Szegvári miatt már két hamis gyanú eredett 's még több eredhet, óhajtott, hogy Szegvári úr (pl. tit.), ha becsületéért van, magát egyenesen megnevezze, mint Waltherr úr a' négy csillag fátyolát felfedezte. A' hamis gyanu által már számtalan *scandalum* (botránkozás) történt a' tudósok közt, de a' Szent Irás állítja: „Necesse quidem est, ut scandalum orientur, vae tamen homini illi, per quem scandalum in mundum venit.“

ni. *) **Wortek** és **Wortegus** Ditmárnál csak meg-
rontott név **Wogtech** helyett, 's nem teszi: **lampas**
ardens, mint Ditmár glossája ezen szót megfejti.
Igaz, hogy Ditmár (kit Fejér úr a' 13dik számban
cítál) azt írja Sz. Adalbert vagy Albert felől: „In pri-
ma aestate Adalbertus, Bohemiorum episcopus, qui no-
men, quod Wortek sonat, in baptis mate, aliud
in confirmatione percepit ab Archiepiscopo Parthe-
nopolitano in eadem urbe ab Ochtrico;“ Prágai Cos-
mas (kit Fejér ugyanott cítál) pedig: „Spectabilis He-
ros nomine Woytech, adhuc ordine subdiaconus —
nimis reverenter rapitur et adducitur in medium. Facta
autem est haec electio non longe ab urbe Praga XI. Kal.
Martii, eodem, quo obiit Dithmarus, tempore et anno.
Quem Archi Praesul Adalbertus Magdeburgensis eccle-
siae olim confirmans chris mate hoc proprio tum
vocitavit nomine:“ de kétségkivül Adalbert érsek nem
tudta, hogy **Wogtech** csehül éppen azt teszi, mit
Adalbert **) 's neki saját nevét a' bérálásban adni ki-
vánta. — De **Wogtech** cseh névből könnyen szár-
mazott a' Magyarok szájában **Vojk** vagy **Vajk** név.
Tudjuk, hogy a' Magyar szájában **Alexanderből Sándor**,
Joannesből János, **Stephanból István** 'sat.
lett; tehát még sokkal könnyebben **Wogtechből**, rövi-
dítés által, **Vajk** vagy **Vojk**. Hihető is, hogy Gey-
sa' fiának keresztelő Sz. Adalbert saját keresztnevét
Wogtech adta; **István**, vélekedésem szerint, másod-
dik keresztneve volt, mint a' fejedelmek' gyermekei-

*) **A'** boldogult pilseni nagy tudományu professor, és cseh, né-
met 's latin költő **Sedláček** keresztnevét csehül **Wog-**
tech, németül **Adalbert**, diácul **Adalbertus** írta.
Lásd: „**Franz der Erste, Kaiser von Oesterreich, geehrt**
im Tode, wie im Leben, von Dr. Zipser, (Stuttgartard
1836.) 471d. lapon, **Sedláček**nek biographiáját az „**Oester-**
reichische Nationalencyclopaedie“ben, 's annak munkáit.

) **Wogtech és **Adalbert** éppen úgy látszanak külöm-
böző nevek lenni, mint: **Alajos** és **Aloys**, **Aniko** és **An-**
na, **Bertók** és **Bertram**, **Ernye** és **Irenaeus**, **Farkas** és
Wolfgang, **Gellért** és **Gerhard**, **Kelemen** és **Clement**,
Ödön és **Edmund** 'sat.

nek több keresztneve szokott lenni. Vajk magyar pogány név nem lehet, mert Vajk magyar nyelven etymologice semmit sem jelent. —

Nem czéлом, itt Fótiszt. Fejér úrnak, más két kérdésre felelni, mellyeknek megfejtésére T. T. Waltherr urat felszólította, mivel kétségkívül Waltherr úr a' megszabott tíz nap alatt már megfelelt; de még is a' két kérdést egy két szóval érinteni fogom.

Ha Fótiszt. Fejér úr Horvát Istvánnak megengedi, hogy a' Magyarok egykor Palaestinában (Philistim vagy Philistaei országában) a' Zsidók' szomszédságában laktak, igen hihető, hogy őseinknél Magyarországon is a' Salamon név pogány név volt. Nem csuda, hogy magyar és német írók Sz. István' idejében 's utána Salamon nevét nem említik, hanem norman és angol írók: mert a' Magyarok akkor szűkölködtek históriai írók nélkül, nem pedig a' Normannok és Angolok; a' német írók pedig, ha tudták is pogány nevét, még is inkább Vajk és Stephan keresztyén nevével éltek, 's később Magyarországon is csak István neve (mellyel maga a' király okleveleiben élt) maradt emlékezetben. Hogy pedig első királyunknak Salamon nevét a' norman és angol írók hol éppen elhagyák, hol azok is, kik annak írták, Istvánra változtatták, többnyire pedig Istvánnak nevezék tétovázás nélkül, éppen nem csuda, mivel a' Magyarok' első királyának István keresztyén neve nagyobb divatban volt, 's mivel tetszésük szerint majd ezen, majd azon névvel élhettek.

Egyébiránt már onnan kitetszik, hogy Cornides Dániel Horvát Istvántól Fordun János Skótzia' historiájában a' Magyarok' első királya' Salamon nevéről talált fontos helyet nem ismérte, mivel ugyan ő e' munkájában „Regum Hungariae, qui Seculo XI. regnavere, genealogiam illustrat etc.“ más angol írókat, kik Sz. Istvánnak Salamon nevet tulajdonítottak, említi, nem pedig Fordun Jánost. Ezt sem Szegvári a' Kritikai Lapokban, sem más meg nem bizonyította. Hogy Cornides ezt a' helyet is Fordun históriájában olvashatta, de mivel helyben nem hagyta, nem említette, pusztá állítás, bizonyítás nélkül. Méltán kérdezte tehát Horvát a' Tudományos Gyűjteményben: „Hogy kerülhette el mai napig e' hely mindegyik magyar író figyelmét?“ 's én

ezen közlést a' Hasznos Multságokban (1834. 33 szám) minden joggal fontosnak mondtam. Szentelen rágalmazás, midőn Szegvári azt állítja, hogy én Cornides munkáját nem olvastam, 's nekem tudatlanságot hány szememre. *) Hogy fogja ezt bébizonyítani? Én nem csak mint a' *pragmatica historia Regni Hungariae* sok esztendő professor a' Cornides' munkáját olvastam és a' nyomtatásra kidolgozott magyarországi historiámban használtam (ezt talán majd kifogom adni), de Fordun' helyét abban nem találtam, hanem még deák koromban tanított Podkoniczky Ádám, a' *historia, politica, statistica* és a' magyar törvénynek professor a' késmárki lyceumban, ki a' magyarországi historiát, mint professor Sinai a' debreczeni collegiumban, olly hoszadalmasan előadta, hogy azt 35 esztendő alatt el nem végezhetette (tudniillik néha néha újra kezdette), Salamon nevét Cornides' ítéletével Sz. István és Péter királyok' historiájában említette. Ki „*Monumenta Hungarica* vagy Magyar Emlékezetes Írások“ czímű munkámat méltatni 's becsülni tudja, nem fog kételkedni, hogy mint honi történetbúvár Cornides munkáját is olvastam. De ha nem tudtam volna is, midőn Horvát' felfedezését a' Hasznos Multságokban jó szándékból közlöttem, volna-e ez olyan vétek, volna-e alávaló és rágalmazásra méltó tudatlanság? Már 56 esztendő vagyok, emlékező tehetségem már nem olly eleven mint előbb volt. Egyenesen megvallom, hogy p. o. nem mind jut az eszembe mi Katona István' magyarországi historiájának 40 kötetében vagy Feszler' magyarországi historiájának 10 kötetében áll, ámbár azokat olvastam. De tegye Szegvári úr, ki sokkal ifjabb nálam, kezét mejjére 's vallja-meg nyíltszívűen, ha tudja-e ő mind azt könyv nélkül, mit Katona, Pray, Cornides, Engel, Feszler, Majláth 'sat. irtak? 'S ki kívánhatja, hogy egy szegény magyar tudós, ki csekély salariumából él, magának minden könyvet ezen vagy azon tudományban, megszerezzen, ha nem akar tudatlannak neveztetni. Így p. o. nem bírom Főtiszt. Fejér úrnak magyar diplomatariumát, mert nem

*) Szentelen szavai ezek (Kritikai Lapok VI. füzet, 136dik lapon): „Hogy Rumy merő tudatlanságból beszél, azt el akarjuk hinni.“

győzöm azt megvenni, jóllehet a' könyv nekem szükséges volna. Megvallom nyiltszívűen azt is, hogy Magyarország' historiájában szintúgy, mint más tudományokban is, sokat nem tudok, mert senkisésem tudhat mindent. Azért szívesen is megvallom, hogy másoktól, mint Horváltól, Fejértől, most is sokat tanúlok; de Szegváritól 's némelly erántam ellenséges indulatu társaitól a' Kritikai Lapokban semmit sem tanultam. Írtam Karloviczi magányomban Augustusban

Rumy Károly.

Magyarország' gyapjútenyésztése.

(Az Allg. Zeitung' rendkívüli toldalékából.)

Magyarország' olly nevezetes sulyt vet az europai gyapjútenyésztés' mérlegébe, hogy valóban érdemes dolog e' tárgyra némi figyelmet fordítani, annyival is inkább, mivel e' felől még némelly hibás vélemények és nézetek divatoznak. Magyarország' helyzete, földjének termékenysége, a' birtokok' nagysága és a' nagyobb részint jó 's egészséges legelők — a' gyapjútermesztésnek kedvező viszonyok. Mindazáltal ezen viszonyok csak az egyik factort teszik; a' másik a' természetben 's annak értelmességében létez. Igaz, hogy Magyarorszáiban a' juhtenyésztésre roppant darab földeket lehet fordítani, mint hogy az ország ekkorig alig táplál felényi számú lakosokat, mint a' mennyin ott könnyen élélhetnének. De, Magyarorszáiban igen gyakran nyáron olly nagy szárazság van, hogy a' legkiterjedtebb legelőkön is kevés számú birkák, 's ezek is csak nyomorultan, tengődhetnek. Illyenkor valóban felette szomorú látványt mutatnak ezen legelők. Ha már most annyi számú birkát tenyésztene az ember azokon, mennyit a' rendszeres birkatenyésztés' elvei szerint olly kiterjedésű földeken tarthatna, 's illyen nem ritkán történő aszály uralkodnék, akkor vagy attól félhetne, hogy a' birka éhel elveszik, vagy csak iszonyú költséggel, talán egyedül messze tájékokra általszállítással, lehetne azt megmenteni. De kicsoda tenné-ki magát vigyázatlanul illy bajoknak? Tegyük-fel e' kérdést: valjon a' rendszeres gazdának nincsenek-e hatalmában eszközök, e' veszély elhárítására? — valóban nem tagadhatjuk, hogy vagnak,

és hogy már Magyarországon is itt ott ezeknek hasznát veszik. Olyan abrakfüvek' természetese, mellyek az aszálynak ellentállnak, mint p. o. a' spanyol lóhere (Hedysarum Onobrychis Linn), luczerna 'stb. hathatós segítőeszköz, és ha az ember még e' mellett minden esetre elegendő száraz takarmányról gondoskodik, megkell vallani, hogy az aszályt meglehetősen nyugalommal várhatja-be. Ha majd e' tekintelben az értelmesség jobban terjed, véle együtt a' gyapjútenyésztésnek is szükségesképpen gyarapodnia kell, 's annak akkor messze tűzött határai vannak.

De, hogyan áll a' dolog a' termesztett gyapjú' minőségével? Ha a' következtetést abból húznánk, mit tettek a' magyarországi birkatenyésztés' nemesítése végett több évek óta, és melly roppant summa pénz adott-ki nemes tenyésztő birkákra, úgy Magyarország' gyapjúterméke' nagyobb részének kevéssé, vagy éppen nem kellene a' németországi megett maradnia. Azonban mégis tudva lévő dolog, hogy ez nem úgy van. Ennek oka ismét az intelligentiában alapszik. Magyarországon sok költségbe került a' nemes birkák' megszerzése, de részint nem mindég olly nemes fajta szereztetett, milyent gondoltak, részint nem tudtak a' szerzettekkel úgy bánni 's azokat tenyészteni, hogy ennek kívánt sikere lett volna. Csak az utóbbi időkben kezdtek üzni némelly megyékben a' nemesített birkatenyésztést olly tüzzel és olly ismeretekkel, mint Németországon, 's ennek hasonló szerencsés következményi is valának. Az ebben mutatott példák szembetűnők és követésre buzdítók, 's mivel a' magyar nagy földbirtokosoknak mind akaratok mind tehetségük van arra, hogy az elkezdett dolgot hathatósan folytassák, nem nagy mesterség megjövendölni, hogy a' legközelebbi időszakban a' magyarországi gyapjú a' világkereskedésben sokkal előkelőbb szerepet fog játszani, mint ekkorig játszott.

Hogy az ezelőtti időkbeni magyar birkatenyésztők' érdemeit megtagadni ne láttassunk, közlünk itten némi kevés történeti adatokat. A' mint tudva van, a' császári törzsök birkanyáj *H o l i t s c h o n* a' pepinière, mellyből vették az ausztriai, kivált a' magyarországi privat birkanyájak darab idő óta nemes tenyésztő birkáikat. A' magyar uraságok nem sajnálták a' legnagyobb költ-

ségeket is, mivel hasznuk forgott-benne. A' nemes bir-
kanyajak' első alapításakor, mind azok, kik ezeket
tenyésztetni kezdték, csak tanulatlanok voltak e' tárgy-
ban. A' Németek nem tudtak hozzá jobban mint a'
Magyarok, csak hogy az elsőbbség szerencsesebbek
voltak annyiban, hogy ők a' német népben több ráter-
mettséget találtak, egy szóval, hogy ők könnyebben és
hamarább képezték jó birka-gondviselőket. A' hirteleni
és kedvező süker természetesen neveli a' kedvet és sze-
retetet valamelly dologhoz. Onnan lett, hogy Német-
országban sok értelmes és mivelt gazda buzgón adta
magát a' nemesített birkatenyésztésre. Így egyik a'
másikat emelé 's előmozdítá. Magyarországon másként
vala a' dolog. Itt utoljára a' legtüzesebb buzgalomnak is
meg kelle hűlnie, midőn az ügyetlenség 's végre a' rosz
akarat a' fáradtsággal felépítettet ismét lerontá. Ebben 's
egyedül ebben van az ok, hogy az előbbeni időkbéli sok
ügyes birkatenyésztők Magyarországon igyekezeteiknek
nem szendélheték kedvező sükerét, mellyel a' mostani-
ak dicsekedhetnek. Német juhászok' és birka nyáj gond-
viselők behívása által most már ezen ország' némelly
tájékaiban gyors és szerencsés süker eszközöltetett.

Ezen eltérés után visszajövök a' megnevesített
magyar gyapjú' mostani minéműségére. Már több bir-
kanyajak' gyapja a' legnemesebb német gyapjuval egy
lépcsőn áll; és ha a' magyarországi gyapjú a' vásárokon
még kétséges hírben van, ez részint onnan származik,
hogy a' nagy tömeg még hátra marad, részint onnan,
hogý a' legnemesebb gyapjú nem a' maga neve alatt,
hanem mint német gyapjú, lép-fel a' kereskedésben.
Hiszen még nem olyan régen így vala a' dolog a' si-
lécziái gyapjuval is: a' legnemesebb silécziái gyapju t. i.
saxoniai néven ment, termesztése' helyének legnagyobb
kárával.

(Vége következik.)

R e j t e t t s z ó k.

1.

Általa sok tett lón jelessé, ha farkát
Elvágva, — vitézül tette rá a' markát.

2.

Három betűje megitat, ha szomjazol;
Rövidebben ejtve vezet — ha útagol.

Szűts Ignác Hodásról.

Jegyzet: A' 21dik számbeli Rejtett szó Palacsinta.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

23. Pesten, September 17kén, 1836.

*Első királyunk pogány kora Salamont nevé
feletti válaszra vég-felelet T. Waltherr
urhoz.*

Az álnévű Antikritikus Szegvárinak, akár ki volt bár ő — magát bévallani nem mernie, szégyen — elég volt megmutatnia, hogy Fordun János' irományát T. T. Cornides Danielünk T. T. Horvát Istvánnál előbb olvasta legyen. Azon Horvát Istvánnak, és Szószóllójának, T. Waltherrnek, lett volna dolga hebizonyítani, hogy ő abban első királyunk' pogány kora nevé, Salamont, nem olvasta, 's abba nem hagyhatta, minden vetekedés' törvénye szerént; de ezt egyike se bizonyította, nem is bizonyíthatta-be soho. Abban is, hogy első királyunknak kettős keresztelési nevé, Istvánt és Waikot, említette legyen, hijába mentegeti magát a' Szószólló; de aietek válaszaira válaszolni:

Az 1sőre. Hogy vagy a' Wordeck, vagy a' Wojtek nevezet hibás, nincs kétség benne: de az is bizonyos, hogy se Wordeck, se Wojtek a' Vajkkal azon egy nem lehet: másképp Ditmár Püspök, ki mind kettőt tudunkra adta, egyiket Albert Érseknek, a' másikat első királyunknak nem tulajdonította volna; hanem mindenikét vagy Wojteknek vagy Vajknak nevezte volna. Ez ellen se Balbinus, se Pray György bizonyoságot nem tehet: mert Balbinus Boluszláv Miscell. decade I. lib. VI. Part. II. Ord. Episc. Prag. p. 35. edit. Vet. Prag. 1688. in fol. Albertet Wogtíechnek nevezi, és szármozását Epit. rer. Bohemicar. lib. II. cap. XII. és XIII. Pragae 1677. hosszasan vitattya ugyan, de hogy Wojtek és Wajk mind egy, vagy Waic csak a' Wojteknek meg-övidítése volna, egy szóval se vallya. Csalatkozott tehát Pray György ezt Balbinusnak tulajdonítván: de Pray Györgynek oka se állhat meg: mert, hogy már a' Xdik században a' két több keresztelési névvel élés szokásban volt legyen, hihetetlen; sőt a' keresztelés után is a' pogány névvel-élés volt keletben szinte a' XIIIdik századig: tudja ezt minden Diplomátikus. Az is, hogy első királyunk, ha keresztelő Attyának nevé felvette

volna is, azt vette volna fel, mellyel ő nem élt, a' Wojteket, 's nem pedig azt, mellyel élt, Albertot, hihetetlen: Csatlakozott tehát T. T. Horvát István, midőn a' Wojtek 's Waie nevet biztosan mindegynek állította. Kritika Kritika!!

A' 2ra: Mond a' Szószólló: „Minekutánna volt már hajdan korban Salamun nemzetség 's a' nemzetségek a' Magyar Nemzet' bėjötték már divatban voltak: pogány Atyáink alatt is keletben kellett lenni a' Salamon névnek.“ Csudálatos kihozás ez! XII. században volt nálunk Salamun nemzetség, tehát szokásban volt pogány Fejedelmeinknél is a' Salamon név. A' T. Szószóllónak Principálisa se merte állítani, a' régi Nemzetségeinkről értekezvén, hogy mind azok, kik de genere neveztetnek, pogány őseink-félék voltak; nem is állíthatá a' képes és Keza Simon' kronikájának bizonyossága ellenére. Hát de genere Hunt-Páznán 'sat. ősi magyar nemzetség-e? Hát Waltherr Sz. Istvánnál vendégeskedett, azért következik-e, hogy Waltherr pogány őseink féle volt? vagy hogy Walthers név náluk divatban volt?? Logika Logika!!

A' 3ra éppen semmi okot se adott a' Szószólló: a). Nem adta okát, ha az Angol és Scot Iróknál első királyunk' neve, Salamon, tudva volt, miért halgatták azt el a' legesleg jelesebbek? U. m. Malmesburi Wilhelm, Ailred 's Ingulf Apáturak, Párisi Máté, Alberik szerzetes, Knynton Henrik 'sat. b). Miért azok, kik annak Salamon nevet adtak, ezt úgy említik, mint a' keresztelési nevet említeni szokták, nem mint pogány nevet? Illyenek: Wigorni Florentin † 1119ben; Dunelmi Simon † 1133ban; Hovedeni Roger † 1203ban; Dicetoi Radulf † 1292ben; Promton János † meg későbbben; Hodeni Radulf † 1363. Westmünsteri Máté † 1377. után. c). Miért mind azok, kik az Angol és Scotiai egyházi, világi Historiát megírták, N. Kanut' tetteit, 's Edmund és Eduard Hercegek' viszontagságait említvén, első királyunk' nevét Istvánra változtaták? Így ama híres Pagius Antal, in critica in Annales Baronii Tom. IV. ad an. 1054. p. 199. Így a' közönséges Historia Angol, Francia, Német Írói; így Hume David, Chamden W. Lingard, Cooper, szóval minnyájan. Ezekre kellett volna a' Szószóllónak felelni!

A' Szószóllónak kihívását, hogy tíz esztendő mulva állítsak olly Angol v. Norman Irót, ki első királyunkat Istvánnak

nevezte légyen; el nem fogadhatom: mert addig nem élek; hanem tüstént nevezek egyet róla szóllót: „Filios vero Edmundi, competitores throni Anglicani propinguiores, Regi Sueonum misit perdendos (Canutus M.) quorum ille miseratus eos Stephano Affini, Ungarorum regi, commisit educandos: Joh. Messenius Scandiae illustratae Tomo I. p. 79. ad an. 1017. Láss másokat Saville 's Twisden kiadásiban.

Kötelességében állott volna T. T. Horvát Istvánnak Fordun Jánosát, első királyunk' pogány nevének, Salamonnak, tanuját, a' Kritikai törvény szerént, előre meghitelesíteni; de ezt ő nem cselekedte; a' Szószólló is elmulasztotta; kéntelen vagyok tehát én helyettük azt megesmértetni: róla Vossius Gerhard János, tudós Kritikus így tudósít T. IV. „Joan de Forda, vel Fordenam vel Fordop, Britannus, Fordensis Coenobii Abbas, Joanni regi (sine regno) ab auriculari confessione erat Anno MCCX. Praeter alia scripsit vitam Wolfrici presbiteri; item acta Joannis regis, et Scoti chronicon, quod MS. superest Cantabrigiae in collegio S. Benedicti. Liber est a muribus mire arrosus, magnaue ex parte absumentus. Incipit: Debitor sum fateor“ Munkáját először kiadta Gale Tamás: Hist. Britann, Saxonicae, Anglo Danicae; scriptores. vol. V. Oxoniae 1691. Másodsor: különösen Hearne 1722ben. Ugyan Oxoniában; harmadsor: Goodall Waltherr Edinburgban 1759ben vol. II. in fol. Nálunk látni ritka.

Egyetlen egy kérdésom van itt T. T. Horvát Istvánhoz, 's Szószóllójához: Eme első királyunk' kereszteltetése után csak nem háromszázaddal későbbben élt Fordun János szerzetes, honnét tudta, vagy tudhatta meg annak pogány Salamon nevé? holott azt a' közelebbi, jelesebb Angol Scot Irók nem esmérték, 's kik említették, úgy említették mint keresztelési nevé; a' mint fellebb látánk. A' Dunelmai Tourgot szerzetesre hivatkozás itt semmit se nyom; mert ő is a' történet után századdal későbbben élt. A' más földiektől se tudhatta: mert ők csak István és Wajc nevé esmérték. Ha tehát kijelentéshez nem akarunk folyamodni, szükség azt vélnünk felőle: hogy olvasván első királyunknak hol Salamon, hol István neveztetését, e' véleményre vetemedett: hogy Salamon pogány, István pedig keresztelési neve volt: annál inkább, mert ezen állításában senki tanuságára se hivatkozott.

Ezekkel ellenmondok: ha ki mind azon által egyetlen egy idegen, háromszázaddal később Irónak pusztá szavára sze-

reti elhinni első királyunk' pogány Salamon nevét: én miattam — hogározék azabardon.

Fejér György.

Az olympiai játékok.

Görögország' minden rangú és sorsú embereit ünnepelesen öszvegyűjtő négy nemzeti játékok között, úgymint: a' Pythiai vagy Delphi, az Isthmusi vagy Korinthusi, a' Neméai és az Olympiai között, legérdekesebb, 's leg szívet emelőbb volt a' híres és Görögök előtt örökre tiszteletben tartandó olympiai játék. Nevezetét vette Görögország' azon nevezetes városától Olympiától, melly annak Élis nevű megyéjében feküdt, hol is az minden negyedik esztendőben Jupiternek tiszteletére szokott nagy pompával és illendő előkészülettel tartatni. A' játékok' elintézése, és azoknak minden lehető tökéletességgel előadása, több századok óta, minekutána azt a' Pisaiaktól elnyerték, az Élisieket illette, kiknek szoros kötelességükben állott a' vetélkedések' azon nemét, a' melyek az öszvegyűlt sokaság' várakozásának meg nem feleltek, eltörteni, 's helyettek újakat állítani, az ítéletekben a' részrehajlást nem ismerő igazságra ügyelni, a' Görögországtól idegen nemzetek' megjelenését eltíltani, sőt az olyan görög városokét is, melyek az ünnep folyása alatt fentartandó rend iránt tett intézetek megbántásával vádoltattak. A' játékokat kormányozó bírák nyolczan voltak, és sors szerint minden nemzetségből egy választatott, még pedig olyan, ki a' közvélemény szerint igazlelkűségéről, fedhetetlen erkölcséről, részrehajlást nem ismerő ítéletéről, 's szoros törvényiránti ragaszkodásáról volt isméretes. A' választott bírák a' játékok' tartása előtt tíz hónappal öszvegyűltek Élisben, készülendők hivataljok' minden kötelességei pontos megtartására. A' bírák' öszvegyűlte közhírré tétetvén az egész országban, a' játékokon megjelenni, 's magokat a' közitélet 's vélekedés tárgyává kitenni elszánt ifjak, az országnak minden részéből szinte öszveseregelve; minekutána magokat a' bíróság előtt bejelentették, 's a' bajvivók' száma közzé irattak, a' legjelesebb 's tudományaikban legjártasabb oktatók' felügyelése alá bizattak, kiknek szinte tíz hónapig tartott vezérleteik

's oktatásaik után, a' játékra kijelelt nagy napon, a' Hecatombaeon hónap (a' mi időszámlálásunk szerint Julius) 15kén, 's azt követő 4 napokon a' gyalog és lovon való verseny futásban, küzdésben, ökölvíadaiában, ugrálásban, karika hajintásban, a' hangászi és költési versenyekben illendően elkészülve, a' mindenünnen számosan öszvesereglett nézők előtt megjelenhesenek, 's a' reájok várandó győzedelmi olajág koszorúval megjutalmaztassanak.

Szívszakadva várták Görögország' minden sorsban helyezett lakosi azon minden ünnepi napok' legszentebbi-két, a' mellyet hogy tettel is bebizonyítottak, megtetszik onnan, hogy már a' határidő előtti napokban szárazon és vízen az ország' minden részéből számlálhatatlan sokasággal gyűltek öszve Olympiába, hogy vágyaikat kielégíthessék azon legfeljebb tisztelt ünnepen, mellynek nevezetessége más szertartásokét végetlenül felülmulta. A' gyakorlások' nemei fel voltak osztva, 's a' pályatéren felállított dóriai izléssel épült márvány szép oszlopra kifüggesztve, 's azon a' tartandó gyakorlati rend szorosán meghatározva.

Az ünneplés' első napja este áldozatokkal kezdődött, mellyeket különböző istenségek' tiszteletére emelt oltárokon vittek végbe a' bajvívásra készült nemes lelkű ifjak belső elragadtatással, 's vallásos szent tisztelettel. Az oltárok felvoltak ékesítve az izlés és fény legfőbb mértékében, folyó és függő virág koszorúkkal mellyeknek készítésében a' szép nem mesteri művét alkotta, örülvén azon, ha itt legalább kitüntetheti remekjét, 's némiképpen részesülhet azon nagy ünneppen, mellynek nézésétől a' Görögök' szigorú törvényeik értelmében életek elvesztése mellett, hihetőképén a' szemérmesség tiszta érzetiből eltiltattak. Az áldozat tételék a' bájoló muzsika' concertjei között halotti csendességben, 's tiszteletre gerjesztő méltósággal 's renddel folytatattak késő éjjelig, minekutána a' rend felügyelőjétől jel adatván az eltávozásra, a' következő nap titkot rejtő jövendőjétől eltelve szét oszlottak. A' szét oszlottak' nagyobb része, az ünneplés' egész ideje alatt szüntelen tartani szokott nagy tolongás között nem ment haza szállására a' testet megfrísítő éjjeli nyugalomra, hanem sietett eljuthatni a' pályára, hogy a' pirkadó hajnal-

lal kezdő játékokat annál kényelmesebben láthassa. A' hajnal hasadtát a' trombiták' érzést lázító hangos harso-
gása jelentette a' kíváncsian várakozó néptömegnek, a'
lovaknak nyerítése, a' szekerek sebes repülése, 's a'
kék eget elborító porfellegek közzé elegyedett sokaság'
lármája, mindent kiben az élet szikrája még egészen
kinem aludt, felindítván, egymást megelőzni törekvő
szándékkal sietve tört elfoglalni a' pályatér felett nagy
félkör formán elnyúló halom oldalán elég bőven elren-
delt nézőhelyet, hogy onnan láthassa a' bajvivók mun-
kálátit, kik már az úgy nevezett (a) stadiumon jó-
eleve öszvegyültek magokat egymás között előre pró-
bálandók. A' próba kevés ideig tartott félben szakadása
után, a' bajvivásra készen lévő ifjak szép rendben in-
dultak a' tanácsházba, a' hol már a' nyolcz választott
előlülő bírák, pompás öltözetben, 's méltóságok' min-
den jegyeivel szépen ellátva reájok várakoztak.

(Folytatása következik.)

Magyarország' gyapjutenyésztése.

(Folytatása 's vége.)

A' mi azon akadályokat illeti, mellyek Magyaror-
szágban ezen jövedelmes termék' nevedésének 's ja-
vításának ellentállnak, a' birkagondviselő személyek'
értetlensége és gondatlansága ezen országban esztendőn-
kint százezer birkát tesz tönkre. Bámulnunk és sajnál-
koznunk kell, ha látjuk, miként bánnak ezen emberek
e' nemes és drága állattal. Esőben 's zivatarban, egész-
séges 's ártalmas legelőkön keresztül hajtatnak, 's ehez
durva bánás, és hol felesleges, hol szűk étetés járulnak,
Abraktermesztésről sok vidékeken még kevésse gondol-

(a) Az olympiai pálya két részre oszlik, ezek a' stadium
és hippodromus. A' stadium egy 600 láb hosszú-
ságú töltött út, hozzá mérséklett szélességgel; ezen
esnek a' gyalog futások. 's nagyobb része a' vetélkedé-
seknek. A' hippodromus a' szekér és ló futtatásra van
rendelve; egyik oldala halmon nyúlik-el, a' mást egy
kevéssel hosszabb töltött út formálja, szélessége 600
láb, hossza pedig 1200, a' stadiumtól egy épület vá-
lasztja-el, mellyet sorompóknak neveznek.

kozna, 's ha a természet magától elegendő takarmányt nem ad, e szegény párákat szenvedni hagyják 's végtére eldögleni. A' tenyésztésben semmi elvet nem ismernek, tehát nem is használhatnak. A' birka úgy tüzekedik, a' mint a' vak történet akarja. E' szerint nem sok idő kell arra, hogy egy nyáj minéműségében mélyen alászálljon. A' magyar gyapjú' vevői megmondhatják, igazat beszélünk-e.

Mind ezekhez igen sok tájékokon még egy fő akadály járul: a' gyapjú' mosatása. Zavaros és kevés víz a' kövér föld' fekete porát sem fel nem olvasztja, sem el nem enyészti, 's azután is a' nyíresnél olly késedelmes, sőt renyhe módon bánnak a' gyapjúval, hogy az elromlik, és valódi becsének gyakran negyed részét elveszti. Azonban a' világ terjed Magyarországon, 's az idő' körülményi az ottani földbirtokosok' szemeit kinyitják igaz érdekük felett. Szorgalom, értelmesség és türelem utoljára meggyőzik a' legnagyobb nehézségeket is. Hathatós eszköz, melly használtatik, a' német juhászok' és nyáj felügyelők' odaszállítása.

Ha majd idővel Magyarországon a' nemesített birkanyájak olly számra 's olly minéműségre emeltetnek, millyent az ottani körülmények engednek, úgy abból ezen országra nézve rendkívüli nyereségnek kell keletkezni, mert akkor roppant summáknak ke' abba a' nemesített gyapjúért tódulniok. Igaz ugyan, hogy Alsó-Magyarország' kiterjedt síkjai a' megnemesítésre nézve nem épen kedvezők, mivel a' felette kövér legelők 's a' felette gazdag tápláltatás a' gyapjú jóságát aljasítják; de ez csak azon síkokra nézve igaz, mellyeket az ország' mintegy negyed részének lehet tenni; azonban azon gyapjú, ha a' nemesítés álhathatosan folytattatik, mindég jó közepszerű áru fog maradni, mellyet szívesen megfognak venni.

Ha már most még egy pár szót akarunk mondani a' gyapjú' olcsó vagy drága termesztése felől, azt állíthatjuk, hogy ha ennél a' hozzáértés (intelligentia) azon lépcsőre emelkednék, mint Németországon, azt bizonyosan legalább is a' költség' negyedrésszével olcsóbban lehet ott tenyésztetni mint itt. Ha fentebb azt állítánk, hogy a' földmivelés' előbb előbb haladásánál Magyarországon sokkal nagyobb számú birkákat lehetne tartá-

ni mint eddig, ezzel éppen nem azt akartuk mondani, hogy a' mostani szám csekély. Sőt az esztendőnkint termesztett gyapjú' nagy mennyisége mutatja, milly számos birkáknak kell lenni most már Magyarországon. Gondoljuk-meg csak, milly temérdek gyapjú hordatik csupán a' négy pesti vásárra minden esztendőben; ezt ha öszvesen 150,000 mázsára tesszük, nem sokat mondunk. Azonban magok a' tenyésztők mennyit elhasználnak! A' paraszt asszonyok 's lányok megfonják a' magoktól termesztett gyapjút, 's ruháikat abból szövetik. A' durva gyapjú' nagyobb része e' szerint felhasználatik, pedig ez fő részét teszi az egész gyapjúterméknek. Azt hisszük, nem hibázunk, ha azt tesszük-fel, hogy Magyarország, mostani földmívelési körülményeit tekintve, legalább is termesztheti három negyedrészt azon gyapjú mennyiségnek, mellyet Németország jelenleg termeszt. Tegyük ezt meglehetősen helyes számításal esztendőnkint 600,000 mázsára, úgy Magyarország 450,000 mázsát adhat. Feltévéen már most, hogy az illy mennyiségre felemelkedik, mégis a' németországi gyapjútenyésztést az által tönkre nem tenné, mivel a' mint a' tapasztalás, kivált egy századnegyed óta, tanítja, az elhasználás a' növekedő termesztéssel egyenlően halad.

Oxyd - hydrogen nagyító (gyulósavítat) (*Mikroskop*).

Úgy látszik, hogy ezen eszköz új időszakot fog kezdeni a' testek' felbonczolására nézve. Ez a' rajta nézett tárgyakat legalább is 2,624,000szerte nagyobbítja 's azok képét, mintegy 18 láb átmérőjű vagyis 254 □ lábnyi tányérra veti. Azt mondják, hogy nincs meglepőbb és csudálatosabb látvány ennél, a' mit ezen a' nagyítón által szemlélhetni. Egy légy akkorának látszik rajta, mint egy elephánt. A' pusztá szemmel nem látszó atomusok, olly nagyoknak látszanak rajta keresztül, (de csak ha napfény van), hogy bámulatos alkatasukat igen pontosan vizsgálhatni.

N. J.

Rejtett szó.

Két tagu szóm czímez mindig dőzsölni kívánót.

Elsőmet ha veszed, tölblféle időt kijelelhetsz.

Végössmmel fejezel térséget lönyre, 's dologra.

Eöthy Ferencz.

Jegyzet: A' 22dik számbeli Rejtett szók Kard. Kült.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

24. Pesten, September 21kén, 1836.

Dunamenti útazás.

Tűzött czéлом lévén: mindent úgy írni-le, mint azt a' valóságban találom, 's pedig minden hűmezés, hámozás nélkül, legyen az bár, mi szemembe ötlük, helyes vagy nem, czélszeres vagy ellenkező, ezen rendíthetlen elvemtől soha nem távozva, 's így tehát nem hízkelkedve senkinek, egész nyíltszívűséggel közlök a' mit lehet a' tisztelt közönséggel, gyenge belátásom 's ítéletem szerint, 's ehhez tartva szorosán magamat, következőt írok-le most véghez vitt kis mulatsági útazásomról.

E' folyó évi Sz. Mihály hava' 3kán délutáni egy óraker kocsiba ülven, 's elhagyván minélelőbb a' budai várat, Neustift külső városon keresztül, hol két útazó társamat még felyevém, ottani rövid tartózkodás után Ó-Budának tartván, miután Vidra nevű gózeróműre is futólag pillantatot veténk, melly éppen akkor foglalatos volt, a' kis és nagy ó-budai sziget szemlélésével gyönyörködteténk szemeinket, míg végre az utóbbinak végpontjához jutván, megnéztük azon jég-berontás ellen készített tölgyfa karozatot, melly a' szigettel egyesíti a' dunapartot, 's mellynek egész hossza 106 lévén, annak kijelelése 's elkezdése végett késő őszkor 1834ben magam valék hivatalosan kiküldve. A' sorok' elállása egymástól 9 lábat teszen, 's a' parthoz közel 12 öl széles nyílás van hagyva a' malmok' bebocsátására. Most már a' pesti szigetet kaptuk szemközt, 's az Elias nevű malomnál, mellyet meleg-hegyvíz tart forgásban nyáron 's télen keresztül, egészen a' Dunához jutánk-le 's a' palota szigetre függesztve szemünket, utóbb ismét eltérünk egy kevés időre folyamunktól, a' kalászi szigetenél, 's az országúton egyenesen Sz. Endrére hajtottunk, hol leszálván kocsinkról, megtekinténk ezen dombos, völgyes mezővárost, 's meglátogatván néhány szép hölgyet, kiket farsang idejekor kezdénk ismerni, tovább folytatánk útunkat; csak most következik tehát rogyé-nyes része végbevitt útazásunknak.

A kanyargós Sz. Endrei dunaág' partjain, mely csak Visegrád alatt fogy-el, folytattuk most már útunkat, 's pedig legkényelmesebben füstölgve pipáinkból, 's legelőször is Monostor helység, 's aztán Pócs-Megyertűnt szemünkbe az érintett szigeten helyezve, mellyek' fekvése 's tükrözése a' folyam' vizében, valóban valami kellemes látvány. Valamivel fentebb ezeknél láthatni Tóthfalut, melly dombosabban fekszik az utóbbinál, 's a' Dunánál fekvő sírkertje is szemébe szökik az utazónak. Ezen tájékról láthatni a' túl parton fekvő Vác városát is egész büszkeségében ragyogni, 's így változtatva legelteténk szemcinket a' mosolygó szőlőhegyeken 's a' Dunatükrén, míg Bogdány mellé érkezénk, hol mindjárt a' falun kívül a' hegyszorulat felé magas dombon áll egy templom, a' Duna felé pedig a' legszebb gabonaföldek rendesen nagy táblákra felosztva, tartós esőre sohajtozók. Mindjárt ezen helységtől kezdve, a' legmeredekebb hegyek közé jutánk, 's egyik kép a' másikat váltá-fel. A' kocsit' hosszában, a' hegy láb le van ásva, az út helyesen elkészítve, némelly helyen olly magasán elállva a' Duna' tükrétől, hogy a' lefelé tekintésnél méltán borzadnunk kellett, 's egy felfordulás, — 's azonnal a' lejtvényes hegylábon lefelé, egész a' Dunába hengergünk kocsistól 's lovastól. Ezen Hellespont körül, hol most már a' hegyek' csúcsai mint egyes tornyok szöktek szemünkbe, mutatkozni kezdett Kis-Oroszi helység a' sz. endrei hosszú sziget' végére építve, 's ez lévén most már egyetlenegy tárgy, mellyet ezen hegyszorulatban láthatánk a' dunavizén kívül, vizsgálva részint ezt, részint felpillantva a' pontirányos hegylevágásra, — végre meglátánk a' Duna' tulsó partján fekvő Nagy-Marost, 's a' visegrádi vár' romjait; 's ezen helyen egyesülvén a' nagy dunafolyam, az valami felséges 's komoly tekintetet kölcsönöz az egésznek. De már hetet elűtvén az óra, éjjeli szállásról kelle gondolkodnunk, 's ennél fogva a' vendégfogadóba hajtánk, hol csak egy vendégszoba, 's az is már két úr' megérkezte által el lévén foglalva, a' szomszédtságban kelle szobát keresnünk, hol aztán vígan töltve a' fél éjjelt, nyugalomnak engedénk magunkat, rendeléseket tévén még azon estve, a' régi vár', 's minden más nevezetre méltónak megtekintése iránt, a' jövő reggelre.

September 4kén reggeli 2 órakor, egész torokkal kiáltozván az éjjeli ór ablakom alatt, arra felrezzentem álmomból, 's bár mikép ügyekeztem is újon elaludni, hasztalan maradt minden iparkodásom, 's így tehát 5 órakor felkelvén, 's a' még szunnyadozó útitársaimat is felvervén, 6 előtt a' vendéglőben állánk reggelizés végett, melly után két kis cicerone kalaúzsága mellett, először is a' régi várnak vévén útunkat, Salamon tornyát tekinténk-meg, 's a' valamivel fentebb fekvő hasonló építvény' maradványait, honnan a' falak egészen felvezetnek, de felette meredeken; 's innen csak hamar visszatérvén, egy a' földből kiálló kőhöz vezetének a' fiúk, hol az echot méltán valami felségesnek mondhatni, azonban csak kevésnyire is eltávolva tőle, az ismét megszűnik viszhangzani. Ezen echo' valóságáról meggyőződni akarván, Nagy Marosnak szemmel fordulva fenhangon kiáltám: „Hunniā,“ 's ezen szót legérthetőbben viszonozá; ezután ezt kiáltám: „Áld-meg Isten királyunkat,“ — „kegyes atyját Hazánkknak,“ 's ennél is mindent tisztán lehet kivenni; mi után meggyőződtem valóságáról annak, mit arról már több ízben beszélni hallottam. — Most tehát a' szállóh: gyen keresztül a' keskeny kocsi útra jutánk, mellyen szénát, gabonát 's fát szoktak lehordani, míg hosszas keringés után először is a' rétre egyik csúcsán a' hegynek, 's a' felszántott földek közé jutánk, onnan pedig a' régi várkapun keresztül, mellynek nyílása romai sztilre mutat, 's mellynél belül egy csigahágcso vezetett-fel egykor, mellynek lépcsőiből még darabok állanak-ki a' falból, — a' várfalak körületébe jutottunk, honnan a' kilátás olly valami felséges, hogy alig képzelhetni nálánál szebbet. A' hegy alatt a' Duna' jobbpártján fekszik Visegrád helység, a' bal parton Nagy Maros, sinoregyenesen húzott utcákkal 's házakkal. A' két cisterna közül felül a' várban, a' felsőbbik 's nagyobbik, égett téglából áll alul, fentebb pedig a' boltozatnál, faragott terméskőből, padlata széles kövekkel van kirakva, melly cisternából most már bodzafa nő-ki. Az egykori vár' falába, egy fehér terméskőből faragott, 's már félig kitörött tábla van beeresztve címerrel 's felirással, 's az esztendő szám rajta 1443. Ezen nevezetes vára Hunniának egy magas hegyre építve, romai sztilben dolgozott kapukkal, ajtókkal, abla-

kokkal, csak rom most már, hol egykor magyar királyink laktanak, 's mellyet hihetőleg a' Magyarok' ideérkezése előtt a' Slavok, kik az Avarokkal együtt lakták ez országot, építettek-fel. A' közösülés Visegrád és Nagy Maros közt komp által történik. Leirhatlan azon benyomás, mellyet szül festőleges fekvése ezen tájéknak a' vizsgáló' szivében; a' vár' falairól megpillanthatni egyszerűsmind az esztergomi Dunát is. Hackert, Artois, Rebell itt készíthettek volna legérdekeseb tájfestvényeket, mit már maga a' természet szebben nem alkothattott volna. Fenlétünkör éppen Nagy Marosból indult-ki egy processió a' közel fekvő Rochus-kápolnához. — Ha a' versköltésben csak keveset is jártas volnék, egy dalt készítnék tisztelet emlékéül ezen tiszteletes romokra; de talán ha ebbe ereszkedném, az éppen silányul sülnetne-ki.

Búcsút vévén a' romoktól, a' kálváriának' tartánk a' hegy csúcsán végig folytatva útunkat, hol megtekintvén a' kápolnát, melly egy nagy kőszikla darabhoz van támasztva, 's ezzel az ajtatoskodó népet is, — aláfelő tartánk, útunkat folytatandók, 's ez úttal megtekinténk ama számos házi kerteket is, mellyek csupa gyümölcsfákkal, főleg pedig szilva 's almafákkal telvék. Ekép megérkezvén szállásunkra, oda rendelénk kocsinkat, 's Esztergom felé vettük útunkat, megtekintése végett azon óriási munkáknak, mellyekről olly sokat hallánk már szölli, hogy mi is azoknak szemtanúi lévén, méltányl-hassuk. Így tehát egy ideig a' dunaparton folytatánk útunkat Dömösig, 's csudáltuk a' tulsó parton a' hegy' lábán készített váczi utat, mellyén éppen kocsik jártak; végre eltávozva a' Dunától, Maróthra jutottunk-be, mellynek áltellenében a' másik partnál Zebegény helység fekszik, 's Maróthon nem találván semmi különöst, a' Bassa-harcz nevü csárdába érkezénk, egy a' Duna partján fekvő épülethez, mellyel szemközt Szob helység fekszik csupán a' folyam által elválasztva, 's fentebb valamivel az Ipoly folyóvíz szakad a' Dunába. Innen Déda nevü csárda mellett tovább haladánk, mellytől nem messzire fekszik az úgy nevezett Szamarhegy, 's ez azon bánya, hol a' terméskövek törettek az esztergomi basilika' számára a' megkívántató nagyságban 's formában, 's mellynek oldalai távolról úgy jelenkeznek az utazó-

nak, mint pontirányos várfalak. Miután elhagytuk azon két kis szigetet, mellyek Duna közepette egymás szomszédságában állanak, azon helyre jutánk, hol áltellenben, az az a' bal parton, a' Garan vize szakad a' Dunába, mellytől nem távol Kövesd helység fekszik, 's átszállításul komp szolgál. A' Déda csárdáig, Budától kezdve felséges kocszó útunk volt; azonban innen Esztergomig csupa homokságban vesztegettünk, 's szemügyre vévén a' jobb dunaparton forgásban álló számos hajómalmot, 's a' molnárok deponitoriumát, láthatánk már egyszersmind a' főegyházát is, mellynek belüli 's kiyüli megtekintése volt útazásunk' fő célja.

(Folytatása 's vége következik)

M e s s e n i u s.

Ha valaki a' Messenius János Svéd író tollából folytakként adatott 21. szót, az 1836ki Hasznos Mulatságok IIIdik fél esztendei 23ik számának 179ik, és a' Cornides Dániel „Regum Hungariae qui Seculo XI. regnavere 's a' . . .” czimú könyvének 233dik lapján, összev hasonlítja, azt véli első pillantatra — a' mennyiben egymással szórúl szóra meg nem egyeznek — hogy azokat Nagyságos Fejér György úr magából a' szerző neve alatt először nyomtatott könyvből hozza fel; de a' dolog éppen nincs úgy, különben: a' kritika kritika!! kétszeres felkiáltási jellel jeletetett kritika megtartásának elmulasztása miatt, szemrehányást tehetnénk Ő Nagyságának: miért éppen azon íróra nézve nem követte a' kritikát? ki nékie támaszul és tántul fogott volna szolgálni arra: hogy csak ugyan találkozik a' kútfő gyanánt említhető angoly és normann Irók közzül, ha nem is több, legalább egy: ki történetes könyvében, sz. István királyunkat Stephanus néven említi! Kötelességében állott volna Ő Nagyságának is — hogy tulajdon szavaival éljek — Messenius Jánosát, első királyunk Stephanus nevének tanuját, a' kritikai törvény szerént előre meghitelesíteni, de ezt Ő Nagysága elmulasztotta; kéntelen vagyok tehát én helyette megemérintetni; rólla: a' „Neues elegantestes Conversations Lexicon IIIdik kötete a' 163dik lapon azt mondja: hogy 1584dik évben született, és 1636dik évben a' fogházban halt meg, de ő maga, munkájának 15ik tomusát, melly halála után, 1705dik évben nyomtatott ki Stockholmban, „ex castro Quenlandiae Cajanoburgensi Calendia Augusti 1633diki évben születta Gusztáv Adolf Svéd királynak a' mint tulajdon sze-

melinnel olvastam; tehát: Messenius János, mint tizen-hetedik századi Író, miként lehessen tanu, miként lehessen kütfő Ő Nagysága szemei előtt: a' ki egyetlen egy idegen, háromszázaddal (de csak állítólag) későbbi Írónak pusztá szavára nem szereti elhinni első királyunk pogány (koru) Salamon nevét, tellyességgel nem lehet meg fogni; én legalább Messeniust mint tanút, mint kütfőt, el nem fogadom, és tovább is fent hagyom Ő Nagyságának a' 10. esziendei határ időt arra: mól-tóztassék megmutatni, és nevezet szerint fel hozni: azon angol és normann hiteles Írókat — Fordunt kivéve — a' kik sz. Istvánt Stephanus néven említik.

Waltherr László.

Az olympiai játékok.

(Polytalása.)

Itt Jupiter' egy álló képe' lábánál megáldozott bar-mok' vérző tagjaira álván a' bajvivók, hívák az Isteneket kezdendő munkáikra segítségül, 's egyszersmind bizony-ságot tettek arról; hogy tíz hónapok alatt tehetségük szerint készültek a' tartandó viadalokra, 's hittel fogad-ták azt is, hogy a' viadalok' tartalma alatt semmi ra-vaszsággal nem élnek, magokat megvesztegettetni nem engedik, 's minden részben a' becsület szabályit megtar-tani ügyekeznek. Ugyanezen esküt tevék le a' bajvivók' rokonai 's tanítómestereik is. — Ezen szertartás vé-gével felkeltek az előlülök, 's a' felsőbb rangúak számos kísérete között elindultak elfoglalandók azon helyet, melly nékik gazdag himzetű szőnyegekkel ellátva, a' pályatér végén a' czélnál volt készítve. Ezeket követto a' bajvivók' nagy száma, kik minekutána az előljárók helyeket elfoglalták, bémentek a' vetkező szobába, hol is egészen mezitelenre vetkezve, lábaikra bakancsot húztak, 's egész testeket megkenték olajjal. Az alatt a' rendőr kisebbjei megjelentek mind a' pályatéren, mind a' szemlélők számos sorai között rendet fentartandók, a' játék heroldja pedig kilépett a' pályatér közepére, 's kevés idő vártatva előszóllítja a' versenyfutókat, kik azonnal vetkező szobáikból előlálván sorba állottak a' sors szerint meghatározott rendel. Ekkor a' herold felolvasta neveiket és hazájokat, 's ha a' nevek között már az előtti győzelemről híresek fordultak elő, ket-tőztetett tapsolás 's éljen kiáltás fogadta azokat; továb-

bá a' herold ezen kérdést tette hangos szavakkal az egyben gyült nézők eleibe: „vetheti-e valaki ezen bajvásra előlállott nagylelkű ifjak szemére, hogy valamelyik közzülök valaha, vétkes kihágásáért büntettetett volna? vagy rendetlen élete' folyásáról volna esmeretes?“ melly kérdését a' heroldnak ha mély halgatás követte, jele volt annak, hogy azok mind eddig az erkölcsiség' tiszta után jártak, 's méltók arra hogy ezen nagy ünnepi játékon a' győzelem koszorúért izzadjanak.

Most már reménység és félelem egymást felváltva foglalta-el a' nézők' kebelét; most a' kétes jövendő' elhatározó pillanatja mutatkozott az ábrázatok' különböző vonásain, 's az érzésteli szülék' mellét majd félelem szorította-össze, majd ismét a' tápláló remény élesztette azt; annál jobban pedig, mennél inkább közeledett az elhatározó pillanat. Út az óra, 's a' harsogó trombitaszóra megindulnak a' gyalog verseny futók, 's egy pillanati idő után szélsébséggel egymás ellen törve sietnek elhyni a' cél végén ülő bírák kezéből az érdemlett pálma ágat; boldog! ezerszer boldog!! kit erős lábainak izmai legelőbb segítettek a' célhoz, ez a' pillanat arra nézve egész sor egymásután következő diadalmak' kezdete; mert ekkor az egész gyülekezet élet és halál veszedelmei között törekszik látni a' győzedelmest, kinek megkoszorúzása ambár a' határozás szerint az ünnep utolsó napján történik is, mégis örülnek szerencsételni a' győzedelmest rokonjai, barátjai, hazafitársai; örömkönnyezve veszik vállaikra, mutogatják a' jelenlévőknek, ki is a' körül állókat a' nyert pálma ág leveleivel, 's reá halmozott virág koszorúkkal hinti részvete' háladatos jeléül.

Ez a' dicsőség legfényesebb 's legnagyobb tekintetű az olympiai játékok között, mivel a' gyalog való versenyfutás, mint legrégibb ezen ünnepi szokások között, legméltóságosabbnak esmértetik, 's az ebben nyert jutalom legdicsőségesebbnek tartatik. Ezen napnak délutáni részén a' költészet szép művei olvastatnak-fel azoktól, kik magokat a' tudomány' ezen érdekes ágára készítették, 's minekutána az ahoz értő 's megítélni is kész bírák a' jutalmat a' legméltóbbnak öröm és meg-

elégedés zajjai közt általadnák, szétoszlanak a' következendő nap' kedvtöltendő örömeitől élesztve.

Az ünnep második napján volt a' lovakkal és szekerekkel való verseny futás; itt már a' pompa, rang és fény tündöklött egész méltóságában, 's mivel szerfelett költséges volt, ezen verseny futásban csupán a' legtehetősebbek részesülhettek. Itt lehetett látni Görögország' nagyjainak, egyesületeknek, sőt nem gyéren királyoknak neveit is, kik ékesen öltözött lovászaik, 's teli vérű kevély paripaik' ügyességökre bizván magokat, nem köteleztettek a' feltett jutalomért személyesen küzdeni. Minekelőtte a' versenyfutás órája eljött volna, a' számos nézők öszvegyülvén a' hippodromusra, gyönyörködtek az igen drága és pompás e' célra készült szekerek látásában, a' lovak' bámulásra méltó deliségében, a' szerszámok' csínosságán 's médnélküli gazdagságán.

A' lóval versenyezés három részre osztva; legelsőek voltak a' lóháton versenyzők, ezeket követték azok, kik kétlovú kocsikon futottak, utól állottak a' négylovú kocsikon versenyezni ohajtók; minden sor elnyúló hosszú kötelekkel tartóztatott és választatott-el egymástól az indulás órájáig, mellyek egymásután az indulás pillanatán lebocsátattak. Jel adatván az indulásra, a' lovasok könnyű köntösben öltözve, kevés idő múlva porfelleget hagyván magok után, kissebb nagyobb veszedelmek között repültek a' cél felé, a' kiahoz tizenkétszeri körül futás után legelőbb elérhetni szerencsés volt, elnyerte a' versenyi jutalmat, kivágtatott a' pályatérből, az őtet búsan követő többi versenytársaival együtt, helyt adandó az utána következő kétlovú kocsin versenyezni ohajtó bajvivótársainak.

(Vége következik.)

Rejtett szó.

Nélkülöm ne ülj-le asztalodhoz,

Mert így csonka fejem hasznot nem hoz.

Ringatás nélkül is szendereg

Lábomon időnkint nagy sereg.

L. I. Bereghszászból.

Jegyzet: A' 23dik számbeli Rejtett szó Korhely.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

25. Pesten, September 24kén, 1836.

Dunamenti útazás.

(Folytatása 's vége.)

Betérvén Esztergomba, a' három szerectsen vendégfogadóba szállottunk, 's dél körül lévén az idő, futtában megtekinténk a' várost, nevezetesen a' tanács- 's megyeházat, miután asztalhoz ülénk, 's ebéd után azonnal a' várba siettünk, felkeresvén azon tisztet, kinek felügyelése alatt áll az építéshez megkívántató műszerek' számadása, — vele társaságban megtekinténk először a' még fenálló régi várfal' maradványait, aztán pedig az első emeletben elrendezett mintákat, mellyek' egyike Barkóczy' idejéből való, 's flankirozva van várfalaktól, 's az újabbat, melly szerint a' mostani építvény-egyetem készül, az ehez tartozó boltozati állásokkal, valamint a' Rotunda' mintáját, 's az ásás alkalmakor talált régi vasholmikat, 'stb. Most már a' Bakácskápolnát tekinténk-meg, melly tiszta vörös márvánnyal béllelve lévén, romai sztilben igen jól mutatkozik. Ennekutána megnézénk a' másik kápolnát, hol Ambrosius érsek síremléke tünt legelőbb szemünkbe, Pisani derék olasz művész dolgozata, melly múnél minden a' legnagyobb művészi pontossággal 's készséggel van készítve carrari fehér márványból. Áltellenben egy talapzaton, melly hasonlólag helyes dolgozat, térdel Sz. István az égfelé tekintve, Ferenczi magyar szobrász munkája. Legfelül a' Sz. Háromság van lefestve 's pedig tiszta ecsettel. — Most már a' kriptába léptünk, 's a' 2 átgypszelt óriási alak ötlött szemünkbe, jobbra pedig azon tér, melly márványból faragott egyiptusi oszlopokkal diszül, 's hol az érsekek' számára állanak elkészülve a' sírboltok. Mellékesen láthatni egy más tért, hol a' káptalanbéli urak hideg tetemei rakatnak-le örök nyugalomra egyes sírboltjaikba. Azon nedvesség, melly a' kuppola' nyílása által okoztatik, teszi, hogy a' lemenetnél azon malter, mellyel az oszlopok 's a' boltozat áthuzvák, domborodni 's lehullani kezdenek.

Felérvén a' kriptából, megtekinténk a' főegyház belsejét, melly mind a' 4 karnál beboltozva van már, 's az eső' behatása ellen tetővel befedve, 's a' dob' lábai is kigömbölyödnek a' reá állítandó részt hordandók. A' pontirányos egyházfalak márvány táblákkal kirakvák; azonban a' gerend (Gebælk) alatt nem láthatni sehol alkalmazott két harmadrész emeletű oszlopot, avagy legalább is pilastereket, melly meztelenség a' többi pompa mellett igen feltűnő, melly hiányt más europai főegyházban sehol sem tapasztaltam; mivel azonban az egyik féloldalon észrevettem, hogy Nobile Péter a' cs. kir. képző művészeti akadémia igazgatója, ott létekor oda festetett jeléül annak, hogy ezen hiány kipótoltsassék, valamennyire ismét megnyugodtam. Nem látván egyebet, mi észrevételre tovább is nyújtott volna alkalmat, elhagyánk azt, 's kijövetkor először is a' hátsó, avagy a' Dunára mutató részt tekinténk-meg, melly peristylt képez corinthetai oszlopokból állót, 's aztán oldalaslag a' többi elrendezést, végre a' portált, hol eddigelé csak a' 10 corinthiai pilaster mutatkozik az egyház talapzatára állítva, 's most már megszemléltük azon számos faragott követ is, mellyek a' basilikát körülveszik. Tekintve a' Dunára, láttuk Párkány mező város fekvését, honnan szálló hidon juthatni Esztergomba 's viszont, 's a' kis dunakanyaron a' készített hidat vettük észre, a' nem régiben készülttet.

A' főegyház' hátsó frontja mellett egy nagy, még simítatlan vörös márványtábla ötlött szemembe, melly a' már elhasználtakkal együtt Pizskéről és Sütőről szálítatott oda, mellyek itt nyerek alkatukat. Mind ezek után megtekinténk a' csinos kanonok házakat, mellyek száma 12re megyen, 's az egyik seminarium' fundamentumit; végre szemügyre vettük a' basilikához vezető gyenge lejtvényű út alatti boltozatot, avagy az áltjárást, diszes 2 kapuval ellátottat, beboltozva annak egész hosszában, honnan aztán ajtók vezetnek az ott alkalmazott hajlékokba; mind ezek megtekintése után visszatértünk vendégfogadónkba, útközben megnézve az üres téglából felépült vörös házat, melly vélt találmannyal nem régiben még olly felettébbi lármát tettek, melly azonban rosszul felel-meg a' czélnak, 's a' helyett hogy az visszatartóztatná a' nedvességet, még inkább

neveli. — Kevés idő telt bele, 's már kocsiinkon ülünk, Budára hazatérőnk, 's útközben megvizsgálánk a Rotundát, melly egyház nem sokára tökéletes bevégzését nyerendi, 's doriai oszlopokból álló porticusaival kellemesen hat a vizsgálóra. Kár, hogy kívülről kell a karba jutni, 's hogy ennél fogva az igen magas helyheztetést kap. Innen tovább folytatva útunkat, falakkal szépen bekerített 12 kert mellett, ismét homokútra jutánk, míg egy híd melletti malomhoz érkezünk, honnan aztán mesterséges út avagy chaussée vezet Dorogra, hol posta statio van. Ezen helységből vezet a bécsi út Tátra 's Nyerges Ujfalura, melly útra sohajtás nélkül nem függeszthetem szemeimet, 's nem messze az utóbb nevezett helytől fekszenek Piszke és Sütő. Elhagyván Dorogot, egy közönséges helységet, Leányvárnak tartánk, hol megérkeztünkkor csupán a vendégfogaró az út mellett épülve ötlött szemünkbe, a házak pedig a hegyszorulatban vesznek-el a szem elől; melly helyet hátunk megett hagyván, hol már a föld is lapulni kezd, végre Csabára jutottunk, 's az ottani derék vendégfogadóba beszállottunk esteli 7 óraker. Leszállván kocsiról, azalatt, míg útitársaim a szobában mulatoztak, körül jártam a helységet, megtekintém a fákkal körül ültetett templomot, az emeletű iskolaházat, 's ezután a hercegi mezei palotát, melly egy emeletű lévén, helyes izléssel felkészült épület, kertecskével kívülről ellátva 's befogva, udvara a legnagyobb tisztaságot árulja-el, 's melly általán minden kényelemmel bír, mi a falusi élethez megkívántatik. Az uradalmi tiszték földszinti épületei is helyesek. De különösen ingerlé figyelmemet a már útközben általam szemmel tartott vízárók, melly innen kezdve Leányváron túl vezet, 's melly által azon rétek és kaszálók, mellyek csak még nem régiben is mint posványok látszottak, 's hol nád és káka bujálkodva tenyészett, most kiszáradva feküsznek, 's mosolygó zöldséggé varázsoltattak-által.

Elindulásunkkor ezen helyről, már erősen sötétedni kezdvén, csupa fa iskolák, erdősök 's bokrosok között a chausséen folytatva útunkat, dombokon 's völgyeken keresztül, végre Vörösvárra értünk, hol azonban a népség nagyobb száma már nyugalomnak engedvén magát, ezen helységen keresztül, mellyben minde-

nik házat fák árnyaznak, tovább haladva, a' Szarvas csárdához jutánk, hol mulatván még egy keveset, végre Kis-Zell mellett sebesen elillantva, melly mint valamely tündér vár mutatkozott a' csillagok' világánál, — végre ismét kedves Buda városunkba visszaérkeztünk, 's így éjjeli 11½ órakor várbeli lakásom előtt leltem magamat, visszagondolva mind azokra, mellyeket láttam ezen rövid idő alatt, 's így magam is nyugalomnak adtam magamat, azon édes reménnyel, hogy ezen keveset is kedvelt fiaival Házámnak, röviden közlendem, míg más hasonló alkalmatosság adandja ismét elő magát.

Novák Dániel.

Az olympiai játékok.

(Vége.)

A' tüzöket alig mérsékelhető kocsin versenyzők a' jeladás után, ezer csavargások, akadozások, kocsi törések, a' lovak' elragadása mellett, mellyet még inkább nevelt a' nézők' gyakori élesztő 's szánakodó lármája, olly sebességgel futottak, hogy a' szem alig érhetette-be őket, 's a' ki ennyi akadályok ellenére is tizenkettedik fordulás után, a' célhoz elérhetett, nyertessége' örömétől élesztve, kevélyen jelentette-be a' bíróságnak urának jutalomra méltó nevét. — Ezek után jöttek a' négylovú kocsin versenyzők, kik közül nem csupán azért, mivel ezek legpompásabbak 's legköltésesebbek voltak, hanem a' mennyire lehetett a' nagyobb veszedelem kikerülése tekintetéből is, csak három eresztetett egyszerre a' már kocsi töredékekkel telyes pályatérre, 's minekutána ezek közül is a' győzedelmesek elnyerték kiszabott jutalmukat, ugyan abba a' rendbe, mellyben a' pályázás előtt állottak, vissza mentek. — Vége lévén a' bajvívásnak, a' győzedelmesek béültek győzedelmi kocsijokba, 's a' nép' öröm zajjai között személyesen köteleztettek a' városba kocsizni, a' hol is hozzátartozóik édes érzésekkel eltelve fogadták kedveseiket. A' napnak hátra lévő részét a' hangászat' bájoló concertje tette kedvessé a' népnek, 's minekutána itt érzéseiket a' vetelkedők gyönyörködtető muzsikálásaiikkal betöltötték volna, a' győztesnek kineveztetése után, megelégedve tértek lakjaikba.

Az ünnep harmadik napján történt a küzdéssel való verseny, Az erre előállott bajvivók, minekutána köntösökből egészen kivetkeztek, megkenték magokat olajjal, 's a' fővénybe heverődztek, hogy küzdő társaik annál nehezebben foghassák-meg őket; e' meglévén, kiállottak a' pályatérre, 's minekutána számba vétettek, egy a' játék előlülői előtt álló ládácskába ugyan annyi czédulák vettettek, mennyin a' küzdők voltak, melly czédulák közül kettő a. betűvel, kettő b-vel 's így tovább volt megjegyvezve; ezek öszveavartatván mindenik bajvivó kihúzta a' maga czéduláját, 's egy az előlülők közül azokat rendelte együvé viaskodni, kik ugyan azon betűjű czédulát húzták-ki; ha pedig a' vetelkedők száma páratlan volt, akkor a' győzedelmesek közül a' legvitézebb köteleztetett a' páratlan betűt húzóval is viaskodni. A' kirendelés után kezdettek közelíteni egymáshoz, szemeikkel mérték, karjaikkal által ölelték eleneiket, majd homlokaikat öszvetámasztván, egyenlő erővel hányták vetették egymást, fogyasztván erejüket, majd keményen öszveölelkeztek, viszont kigyó formán öszvebonyolódtak, nyultak, rövidültek, előre hátra hajoltak, az izzadság szakadván meggyengült tagjaikról, míg nem az erősebb ellentársát minden közben jöhető ravaszság nélkül földhöz vervén, kényszerítette meggyőzött társát meggyőzetése jeléül kezét felemelni. De még ez nem volt elég; hogy a' feltett jutalmat valaki elnyerhesse, *legalább kétszer földhöz kellett verni ellenségét, 's háromszor küzdeni, hogy győztesnek ítéltessék. — Említésre méltó azonban, hogy a' verseny' ezen nemében nem volt szabad megütni ellenségét, sem lábvetéssel elejteni, vagy valamelly ravaszság nemével élni; mert a'ki ezt tette, a' győzedelemben nem részesülhetett. — Ezen viadalt követte a' napnak hátralévő részében a' karika- és dárdahajítás, a' melly nevezetes verseny illy módon történt és ment végbe: Voltak érczből vagy kőből készített lencse formájú három karikák, nehezek, nagyon simák, 's ennél fogva nehezen szoríthatók, némellyek közülök középen lyukasok, hogy szíjjal lehetett beléjük húzni. A' bajvivó kiálván a' pályatérre, egy e' végre felállított állóhelyre, a' karikák közül egyet vagy szíjnélkül, vagy szíjjal egy darabig kezében forgatván, egész erejéből elhajította, a' karika kirepülvén

a' levegőbe, megállása' pontján a' hely megjegyztetett, 's a' ki így legtovább birt hajítani, a' lett a' győzedelmes.

Az ünnep' negyedik napján szokott végbemenni az ököltusa, mellyben, mivel az többnyire a' test' valamely része elrútításával, megcsonkításával, sőt nem példátlanul az élet' elvesztésével is öszve volt köttetve, leginkább a' pór nép szokott részesülni. Ezek is, valamint a' küzdők, sorsvonással osztattak párokra, 's minekelőtte az öklözéshez fogtak volna, fejüket öblös réz boritékokkal fedezték-be, ökleikre pedig bizonyos keresztül kasúl folyó vastag bőr szíjjakból készült verekedő kesztyűt vontak. Így elkészülve, a' jeladás után, a' kirendelt párok elkezdték egymást öklözni, ütni, annyira, hogy gyakran a' gyengébb szívű nézők nem állhatván a' sok ütések alatt elgyengülteket nézni, 's az öblös réz boritékok alól folyó vért szemlélni, oda hagyták nézőhelyeiket. Más vetélkedésekben könnyű volt megítélni a' nyertes felet, de az öklözésben a' verekedők egyikének kellett megvallani, hogy meggyőztetett, mert a' vetélkedőknek, míg az erőnek valamely mennyisége volt bennük, egyike sem csüggedt-el a' győzelem felől, mivel az ereje tartóságától 's állhatatosságától fűghetett még. Ezen reménység cselekedte már, hogy gyakran a' bajvivók merész állhatatosság alá rejtven fájdalmukat, életüket kockáztatták 's el is veszítették azt, a' győzedelmes' vigyázása, 's a' törvények' keménysége mellett is, mellyek tiltották a' győzedelmesnek megölni ellenségét, a' koszorú elvesztése büntetése alatt. — A' napnak hátra lévő részét az ifjaknak az ugrálásban tett gyakorlati előmeneteleikbeli ügyességök végezte, a' melly muzsika hangok' kíséreti mellett szokott végbe menni. Az e' végre előállott ifjak segítő terheket tartottak kezükben, mellyek a' közvélemény szerint könnyebbé tették nekik az ugrást. Ezen nemében a' játékoknak, a' szokott lenni a' nyertes, ki leghosszabb tért birt elugrani.

Az ünnep' utolsó napja a' győzedelmesek' megkoszorúzására volt rendelve. Ezen reájok nézve dicsőséges szertartás a' szent berekben szokott végbe menni, mellyet mindég pompás áldozatok előztek-meg. Az áldozatok' végzetével a' gyalog versenyen lett győzedel-

mesek az előlülöktől kísértetve a' játékszinbe mentek, gazdag köntösökben öltözve, a' legbájosabb muzsika' hangjai között, kezekben palma ágat tartva, örömrészek-től eltelve, számtalan néptömegetől övedzve, mellynek tapsolásától zúgott a' levegő, 's a' hegyeknek ormain megütődve repült Görögország' határain. Ezek után jelentek-meg a' többi bajvivók virágkoszorúkkal felczifrázott lovakon, 's fényes szekereken ülve, kiknek délczeg paripáik a' győzedelem' egész büszkeségével mutogatták magokat, 's részt venni látszottak gazdáik' diadalmában.

Megerkezővén a' játékszinbe, a' játékok' előlülői a' költők által a' győzedelmések' magasztalására, 's ezen nevezetes rendtartás fénye emelésére készített verseket, muzsika kísérete mellett kezdették énekelni, mellynek végével a' herold felálván, kikiáltotta a' győzedelmések' neveit. Ezután a' bajnokok az ítélő bírák elibe állottak, kik is nékiek a' Jupiter' temploma megett állott szent olajfáról szedett ágakból készült hervadhatatlan koszorút fejükre tették. Legottan az öröm' és bámulás' mind azon kifejezései, mellyekkel már győzedelmek' pillanatjában megtiszteltettek volt, olly erővel és bővséggel újultak-meg, hogy azok a' dicsőség' fő polczán állani látszottak a' szónak egész értelmében, 's ollyan érzéseket gerjesztettek, mellyek leirhatatlanok és megfeyjthetetlenek; a' honnan sokan a' boldognak és szerencsésnek kikiáltatott szülék közül meghóltak örömrészek között, midőn győzedelmet nyert magzatik megölelvén őket, fiúi hálás tiszteletük jeléül a' legdrágább koszorút attyok' lábaihoz letették, — mint a' bölcs Chion és a' Rhodusi Diagoras. — A' megkoszorúzás után magok a' győzedelmések' hálaadó áldozatokat tettek Jupiter' nagy oltárán, mellynek végzetével béirattak az Elisiek' közönséges jegyzőkönyvébe, 's az előlülők által neveiket a' poéták' dicsérő verseikben halhatatlanítani, és a' legremekebb művészek által készült márvány vagy réz szobraikat, még pedig leginkább azon állásban, mellyben a' győzedelmet nyerték volt, felállítani, mentül elébb határozták; végezetre a' pályatér' egyik nagy teremében gazdagon megvendégeltettek, számlálhatatlan sokaság' jelenlétében. — A' következett napon az előlülők iránti tiszteletből a' koszorúsok ma-

gok szoktak vendégséget adni, mellyre az előlülőkön, vérszerinti rokonokon, vélek együtt versenyezett bajtársakon kívül, az Elisieket is különösen megvendégtették, mellynek fényét a' bájoló muzsika, 's reggelig tartó táncz nevelte. — Az ős szokás szerint az ütközet mezején dicsőséget 's győzedelmet nyert vitézek, hazájokba egész diadalmi pompával mentek-vissza, mert előttök 's utánok számos kísérők menvén, magok bíbor szín köntösbe öltözve, 's négylovú pompás szekeren ülve, a' város kőfalain tett ontásokon vitették-be, hol is a' boldog és szerencsés anya, ha még életben volt, az örülő rokonokkal, ünnepélyesen öltözve, asszony társai 's barátnéi kíséretében várta a' boldog szülöttet, kit is a' város' előljárai győzedelmi szekereből leemelvén, bemutatattak az érzés' örömeitől elalélt anyának, ki minekutána azt megölelte, hálát adott az Isteneknek, hogy őt olly szerencsés magzattal áldották-meg, mellyet a' nézés végett öszvegyült sokaság „éljen“ kiáltása követt. — Némelly helyeken az illyek elaggott napjaikban a' közönséges kincstárból fizettettek, másutt minden teher viselése alól felszabadítottak, *Lacedaemonban* pedig minden közönséges helyeken az első helyet birták, 's a' nevükhöz ragasztott olympiai győzelem czím, olly tekintetet és becsületet szerzett nékiek, melly életüket boldoggá, magokat pedig halhatatlanná tette.

A. Molnár Sámuel.

G o n d o l a t.

A' magasztalt honszeretet, tett nélkül, üres visszhangja a' bájhangu költői szavaknak, mellyek egy érzéketlen szikláról pattannak vissza.

L. I. Beregszászból.

R e j t e t t s z ó.

123. Ha meg nem vonod, ez ércznek erős neme.]
 345. Sok városon most is alig járhat sz tőle.
 125. Ez a' régi korban vala legnagyobb kincs
 Mellynek most úgy szolván, olly nagy becse már nincs.
 45. Vargának ez szükség, 's műszer tabakoknál.
 12345. Ide sokan gyűlnek, még is csak kettőn áll.

J. Gedeon.

Jegyzet: A' 24dik számbeli Rejtett szó Étvágy.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

26. Pesten, September 28kán, 1836.

A' kis Magyarokhoz.

Az édes Honról.

Hazánkat a' természetnek Mind a' három országa,
Sok jóval és nagy kincsekkel Gazdagon megáldotta.
Az állatok országa ad Ötven ezer jó lovat,
Öt millio szarvas marhát 'S tíz millio juhokat,
Négy és fél millio szelíd Sertés turkál itt amott,
Erdeinkben szinte sok vad Ropogtatja a' makkot.
Szelíd szárnyas, vad madarak Tömérdek számmal vannak,
Húsokkal és tollaikkal Élelmükért adóznak.
Több halat nem kívánhatni, Annyi van a' Tiszánkban,
Viza, tok, harcsa és csuka Sok uszkorál Dunánkban.
Selyembogarak háromszáz Mázsa selymet készítenek,
Méheink háromszáz ezer Forint kasbért fizetnek.
A' növényi ország terem Mindenféle gabonát;
Hét és fél millio hold föld Mivelteti a' hátát,
Kilencz millio köböl mag Vettethetik el bele
Hatvan millio mérőnyi Évenkénti termése.
Húsz millio akót tehet Egy évi bor termésünk
Nem csuda hát, hogy ha néha Megtelik az erszényünk.
Tokaj' áldott szőlőlevét Ki egyszer megizleli,
A' borok' e' királynéját Soha el nem feledi.
A' ménesi, szerednyei, Egri és visontai
Budai, szegszárdi, ruszti Neszimeli és somlai—
Mind olly áldott és jó borok Mellyek a' gyengélkedőt
Erősítik, 's felderítik A' bánatban merülőt.
Dohány is jó terem nálunk, Tudják azt a' pipások,
Az urak, 's az időlopók Inkább mint a' kapások.
Hatszáz ezer mázsát természet A' magyar pöffékelő,
Vihnyédi, dulházi, véki, Csetneki elébb kelő.
Az ásványoknak országa Elég kincsel gazdagít:
Nyolezadfél mázsa aranyat Évenkint kiásnak itt,
Ezüstöt négyszáz harminczat, Rezet negyven ezeret,
Vasat pedig általában Két annyit is mint rezet.
Bars megyében híres Kőrmöcz Finom aranyairól,
Hontban Selmecz, Baka, Béla Érczteni bányáiról.

Büszke Abaúj Szepessel, Érezes hegyei miatt,
 Gömör és Borsod megyékben Olvasznak sok jó vasat.
 Használati, ékességi Kőbányáink is vannak
 Fehér, veres márványinkból Szép művek faragtatnak,
 Ferenczy derek szobrászunk Homi kőből faragja
 Azon jelesek' képeit Kiket tisztel a' Haza.
 Só aknáink minden évben Egy millió mazsa sót
 Adnak, és még ezen felül Száz húsz ezer pótolót
 Buzog ki Sóvár forrása. Hát nem boldog föld-e ez?
 Mellynek alatta felette Finny sok áldás létez.
 Tizenkét millióra megy Hazánkban a' népesség,
 Négy millió magyar közt van Ötszáz ezer nemesség.
 Tizenegy ezer hatvannyolcz Kissebb nagyobb falukban
 Két millió földmivelő El békés nyugalomban.
 Több száz ezer polgár lakja Negyven 's néhány királyi,
 Hatszáz kilenczven egy mező, Aztán meg nyolcz püspökű
 Városinkat, a' mellyeknek Koronája Budapest,
 Hol már szemlelhetsz 's tanulhatsz Sok jót, szépet és jelest.

Illyen hazában születni

Mint a' miénk — dicsőség.

Illyen hazát nem szeretni

Kút alacsony lelkűség,

Illy hont szép híven szolgálni,

Illyenért szép élni, 's halni.

L. P.

Erőltetett szóra fakadás T. Waltherr László Messeniusára.

Néhány igazság' barátinak sürgetésére T. Waltherr László
 Messeniusát Hagzn. Mulatság sept. 21kén 189. I. szó nélkül
 nem hagyhatom. A' Feleselő ur válaszaimra elnémulván
 Messeniusra veté magát. Sajnálhatni, hogy azt — nyilván he-
 vültében — rosszul látá 's olvasá: Hol vallám én Messeniust
 kútfőnek? Hol Angol régkorú Irónak?? — Minekutánna izen-
 ként jelentém a) a' legjelesebbeket, 's régiebbeket, kik
 első királyunk' nevét nem említék; b) azokat, kik annak Sa-
 lamon nevet adtanak utóbb; c) azokat, kik végre ezt István-
 ra változtaták, 's ezek által elegendé megesmérém, hogy a' régi
 Angol Irók első királyunk' tulajdon nevét, Istvánt, nem tud-
 ták: a' T. Feleselőnek nevetség es tíz esztendőnyi kihívá-

sára oda vetém, hogy azt el nem fogadhatom; hanem tüvént
 nev:ek egyje róla szólló t. Ezek voltak szavaim. A' T.
 Feleselőnek nevetséges kihívására szabad volt mellyékesen fe-
 lelmem — Logika szerént.

De Messeniust miért nem hitelesítettem-meg? F. mert a'
 Kritika ezt itt nem kiránta: 1) Messenius minden Historikus-
 nál esméretes. 2) Hitele semmikétséget se szenved. 3) Vallá-
 sa első királyunk' István neve eránt, más Tanukból is bizo-
 nyos. Különbén van a' dolog Forduni Jánossal: ezt a' m. Tudó
 Horvát István se tudta; őtet 1066ban éltette, holott a' Fordu-
 ni Apáturság csak 1148ban épült: lásd: Dugdale Monasti-
 con Anglicanum Tom. I. p. 785. — Forduni János egér-ette iró-
 mányának hitele oly csekély, hogy az Angol Historikusoknál
 Hume, Lingard, Cooper, 's a' közönséges Historia Irójinál
 elő se fordul. — Ki első királyunknak pogány korában
 Salamon nevet tulajdonít, Ő egyetlen egy, a' miről mások
 nem tudnak semmit.

Ezen T. Horvát István' Achillesét tehát szükség volt elő-
 re meghitelesíteni; de Messeniust nem.

Hidje el T. Feleselő ur, ha szükséges lett volna, Messe-
 niust nem az Elegantes Conversations Lexikon-
 ból hitelesítettem volna-meg!!

Mivel a' T. Feleselő fenn nem hágy tíz esztendőnyi kihí-
 vásával; én is kölcsönösen kihívom őtet, NB. Principálissá-
 val együtt: nem tíz, husz, hanem száz esztendő alatt állítson
 egyetlen egyet az egész világ' Irójiból, ki első ki-
 rályunk' pogány Salamon nevéről — Forduni Jánoson ki-
 vül — tudna valamit. — Ha annak István nevéről a' leg-
 régiebb Angol Irók említést nem tesznek is, annak
 valósága egy szikrát se vesz; mind bel, mind külföldi Tanu-
 ságok, 's önnön Monogramnája által is bizonyos az; de ha an-
 nak pogány Salamon nevéről három századdal későbbén élt
 Angol szerzetesen kívül senki se tud; ha az azon kora, szom-
 széd Dittmar Püspök mást jelent, oda lesz a' T. T. Horvát
 Istvánnak Achillese!

Végre kérem a' T. Feleselőt: Se a' Tudományos Gyűjte-
 mény, se a' Hasznos multság nem per-piacz; ezen visszaélést
 a' T. Feleselő kezdé; méltó, hogy ő is szüntesse-meg: ne hogy
 az olvasó községnek terhére legyünk. Ha a' drágalátos po-
 gány — Salamon nevet követelni akarja, adja ki külön; én
 arra bizonyosan felek.

Fejér György.

Egy török fermán a cs. k. Követség' német fordítása után.

Felül a' szultán' névtónása.

Ti hírrel tetézett bírák, 's felsőbbiségek, a' szép tulajdonságoknak, 's ékesen szóllásnak aranybányái! Ti bírák, és albírák, kik Konstantinápolytól az Adrianopoli, Philippopoli útban, és Balkán hegyei közt, 's annak vidékein jártok-el tisztetekben (hogy a' ti szép tulajdonságaitok gyarapodjanak)'s ti magatokhoz hasonlók között hírrel tetézett ajanok, sabíták, 's kereskedők (hogy a' ti tekintetek nevedekjék).

Mihelyest hozzátok ér ezen fenséges parancsolat, tudjátok-meg:

Hogy az én fényes portámnál állandóul lakó meghatalmazott követe Austriai császár Ó Felségének, tüköre a' keresztény nép' emirjeinek, Stürmer báró (szerencsésen fejezze-be életét) egy pecsétes emlék-írást nyújtott-be, mellyben jelenti, hogy német alattvaló (Beysade) Hünke Károly némelly dolgaiban Konstantinápolyból, Adrianopol, Philippopol városiba, a' Balkán hegyére, 's annak vidékire utazni szándékozik 's mellyben egyszersmind ezen nemes parancsolatomért folyamodott, melly szerint rendeltetik, hogy azonfent érintett bajzadot Konstantinápolytól a' megnevezett helyekre való útjában, de másutt is, hol tartózkodni találna a' fentálló császári szerződés ellenére, az adószedők fejdíjnak kérésével, vagy akárki más bár melly ürügy alatt is ne háborgassák, hanem inkább mint azon szerződés hozza magával, oltalmukba vegyék.

Minthogy valóban kívánságom, hogy vele a' fent írt módon bánjatok, tehát néktek, bírák, albírák 's minden fentnevezettek gondotok legyen arra, hogy a' nevezett bajzad Konsantinápolytól az érintett helyekig való útjában mindenütt, de másutt is, hol ne talán tartózkodnék, sem az adószedőktől, a' császári szerződés ellenére, fejdíj kívánása által, sem akárki mástól bármilly ürügy alatt ne háborgattassék, hanem inkább a' szerződés következésében oltalom alá vétessék, hogy így útját bátorságosan, és szerencsésen végezhesse; melly végre ezen magas fenséges parancsolatomat adtam-ki,

mellynek vételével a' fent írt módon tartozó engedel-
mességgel cselekedjete.

Igy essék az néktek tudtotokra, 's ezen nemes pa-
rancsolatnak hidjete.

Költ Silkide havának első napjaiban 1250 (martius
elején 1835ben),

A' jól megóvott Konstantinápolban.

Közli F. f. Farkas Ferencz.

Magyarország' területe.

(Közlé Csaplovics úr Bécsből f. e. Julius 15kén a' zágrábi
„Politische Zeitung“ban).

Magyarország' területe, Tót- és Horvátországokkal
's a' tengermellékkal együtt, 1835dikig tett 4181 négy-
szeg mérföldet, a' katonai határszélekkel együtt 4790
□ mérföldet.

De mivel 1835ki November 20kán költ legfelsőbb
határozatnál fogva Kraszna, Közép Szolnok és
Zaránd vármegyék, és Kővár' vidéke az országgal
ismét egyesítettek, Magyarország' kiterjedése 103 $\frac{1}{10}$
□ mérfölddel nevededett 's áll jelenleg 4893 négyszeg
mérőföldből. E' szerint mintegy 487ed részét teszi az
egész földgolyóbis' száraz földének.

Magyarország tehát 842 □ mérfölddel több mint
harmad részét alkotja az egész monarchiának (=12,153
□ mérföld). Nincsen fel akkora mint Franciaország
(10,086 □ m.) és 670 □ mérfölddel nagyobb europai
Spanyolország' felénél. Egész Poroszország csak 162 □
mérőföld (tehát csak annyival, mint Torontál és Körös
vármegyék együtt véve) nagyobb; de, hogy kétszer olly
nagy legyen mint Dánia, Magyarország'hoz csak 437 □
mérőföld (és így mintegy két Bihar vármegyé) volna
szükséges. Ellenben 998 □ mérfölddel nagyobb, mint a'
két Siciliani királyság kétszer véve, és Sardiniát több-
ször háromszornál belé lehetne tenni, és Siciliát és Tos-
canát még mellé dugni. Bajorország hasonlóképen há-
romszor megférne Magyarországban 's még véle együtt
Württemberg és Braunschweig; — és a' Württembergi
királyság maga többször mint tizenháromszor, mivel ez
még 11 □ mérfölddel kisebb mint Bihar és Bács vár-
megyék együtt véve. Mintegy két Mármaros volna ak-
kora mint Württemberg.

A fentérintett 's Magyarországgal egyesített vármegyékről hibás vélemények' megigazításául szolgáljon a' következő értesítés. E' vármegyék valóságban a' hajdankortól fogva Magyarországhoz tartoztak, és 1538-ban több más vármegyékkel 's Erdélyországgal együtt Zápolya János királynak csak haláláig engedtetek-által. De, az ország' rendei többszöri sürgetése mellett is, Erdélyjel egyesülve maradtak; (mindazáltal 1687 és részint 1715 óta Magyarországgal együtt fizették az adót) míg nem Ő cs. k. Felsője fentérintett kegyelmes határozata által azokat az országgal egyesíté.

Az Allgemeine Zeitungban az elmúlt esztendő' végén értesítés közöltetett ezen vármegyékről, melly azok' kiterjedését 50 □ mérföldre 's lakosait száz ezerre tette. E' közleményt imígy' kell megigazítani: Közép-Szolnokban van 2 mezőváros, 143 falu, 2 puszta, $39 \frac{6}{10}$ □ mérföld. Zarándban: egy mezőváros, 96 falu, $25 \frac{3}{10}$ □ m. Krasznában: egy mezőváros, 72 falu, 2 puszta, $19 \frac{8}{10}$ □ m. Kővár' vidékében: egy mezőváros, 91 falu, $18 \frac{4}{10}$ □ m. Öszvesen: 5 mezőváros, 402 falu, 4 puszta, $103 \frac{1}{10}$ □ mérföld. A' lakosok' számát most nem tudjuk előadni, de kétségkívül több százezernél.

Az Antiquarius.

Egy híres romai antiquarius, vagyis régiségbúvár, mivel es vig személyekből álló társaságot hiva-ki majordájába. A' mint előre várni leheté, a' beszéd csakhamar a' régiségekre került, 's egy a' vendégek közül az antiquariust egy szembe nem igen tűnő kőre tette figyelmessé, melly az útban álla, 's rajta ezen jól megmaradt felírás vala látható.

S. ET. EV. N. M.

INC. HIONE.

A' régiségfűrkész feszült figyelemmel nézegeté a' felírást, mély tudománya által annak igaz értelmét megfejtendő. Hosszas gondolkozás után, elégtelbben mint hajdan Pythagoras a' hypotenusá' négyszegérőli theorema feltalálása után, így olvasá a' felírást:

Soli. ET. aEVo. Numinibus. Magnis.

INChoavit. HIONE.

Mindnyájan dicsérek tudományát 's mély belátását; csak egy közel álló paraszt állítá, hogy ő e' felírást már régen elolvasá minden fejtörés nélkül, 's így olvasá jó római dialectuson minden abbreviaturák nélkül; „Sete un minchione!“ (Kend egy ostoba!) Képzellhetni, hogyan esett az antiquáriusnak e' keserű tréfa.

Gyógyszer a' hólyagkő ellen.

Brera híres professor egy levelében, mellyet egyik Rómái hírlap közöl, igaznak állítja azon fontos fel-fedezést, hogy a' recoarai ásványos víz a' fővény- vagy hólyagkövet feloszlatja. Ha a' beteg e' vizet darab ideig issza, megszabadul szenvedéseitől, a' nélkül hogy e' végett fájdalmas és gyakran veszedelmes kimetszetés-hez legyen kénytelen folyamodni. Egy 50 esztendősi ty-rolfi ember nem rég ezen ásványos víz által egészen meg-szabadult nyavalyájától. Brera professor ezen neve-zetes gyógyító módot különös értekezésben írta-le. Re-coara egy kis város Lombardiában, Vicenza tarto-mányban, 's csak néhány mérföldre fekszik Vicenza vá-rosától, Agno folyam' forrásánál, néhány ezer lakossal. Az ottani savanyúvíz már régóta ismeretes, és azt szá-mosan látogatják. Már ezelőtt is sokat beszéltek azon jótékony hatásról, mellyel e' savanyúvíz a' hólyagkő' fájdalmait enyhíti; mindazáltal az, hogy a' nyavalyát egészen meggyógyítja, csak most bizonyult-be. (Allg. Zeit.)

Szer a' poloskák ellen.

Chevalier Berand a' parisi tudományos akadé-miához intézett egy levelében azt írja, hogy ő szeren-esés vala chaumonti kastélyát, melly teli volt poloskák-kal, e' férgektől megszabadítani az által, hogy minden szobákat megtöltetett friss szénával. Még azon bútorok is, mellyekbe poloskák fészkeltek, tökéletesen ki-tisztultak, miután néhány napig friss szénába rakattak.

Elmélkedések a' pipereasztalnál.

Emlékezem — sokszor mondá nevelőném: úgy kell szeretned keresztyén leány! minden embereket, mint testvéreidet. Ó, hol van nálam jobb keresztyén! hiszen én testvérem' tanulóársait még jobban szeretem mint őtet.

Hát ha az én leendő férjecském olyan különz lenne, ki nem szeretné, hogy az általános szeretetet gyakorlásba vegyem, ugyan mitevő lennék? Már akkor alkalmasint, őtet a' magának valót szivemből kitörleném, 's hogy az általános szeretet ellen ne véttsek, a' szép többséget fognám szeretni.

Egy valakitől hallottam, hogy a' jó barátok meg annyi kincsek. Kedves jövődöbeli férjem! be sok kincsünk lesz, be sok jó és szép barátokat fogok én neked szerezni!

Olvastam—és igaz, hogy az egyformaság untat. Ha ezt fogja tartani az én leendő társam, úgy bizonyosan nem fogja ellenzeni, hogy ottan ottan régi ismerősim közül egyiket vagy másikat házunknál szívesen lássam.

Szivos Mihály.

G o n d o l a t o k.

A' tréfának kiváltságai nagyok, fő: hogy kivetkezteti fulánkjából az igazságot, mellyért annyira remegnek ettől az emberek, 's elfogadhatóvá teszi azt. Nemi a' nevető, csak a' komoly igazságnak jutalma a' fejbe-törés.

A' sok vitatkozás felhő, melly a' helyett hogy fényre derítené, homályba burkolja az igazság napját, 's jobbnyira az ön szeretet posványából párolog.

Mondj a' hallgatásnál jobb valamit, vagy halgass—ez a' bölcsesség elve; de az örök halgatástól félvén sok, ezt így módosítá: mondj bár minő silányságot, csak ne halgass.

Ki a' mindennapi csekélyebb izetlenségeken tűnődik, önnön árnyékával küzd, ezt csak eltúréssel győzheti-meg, küzdéssel el nem üzheti magától.

L. I. Bereghszászból.

R e j t e t t s z ó.

Hét betűt számláltat az egész magában;
Hárma üli, nyomja, a' ki lép nyomában;
Az elsőt elhagyván hárma a' mit téssen,
Emberhez nem illő, becsületlen léssen;
Utolsó hármával felezik a' Kunság,
Az egészt követi a' törvényhatóság.

Paulowics.

Jegyzet: A' 25dik számbeli Rejtett szó Vásár.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

27. Pesten, October 1jén, 1836.

E p i g r a m m á k.

Zsörty haláláig ígért hűséget drága nejeének;
Meggyilkolta nejét: a' hitet oldta halál.

Csapfy azért iszogat, mert fél hogy torka beszárad;
'S attól nem fél, hogy torka elázik imígy.

Nem rég egy nagy Ivó, a' mint hallottam, Iró lett:
Irni vagy lnni tehát egynek ítélhetitek.

Életed' egy részét szerelem, mászt elviszi játék
Korcsfy! ugyan mellyik rész marad a' magadé?

Pintér Mihály.

Budavidéki útazás.

Ámbár a' magyar Hazát több ízben, 's pedig majd hivatalosan tett útazásim közben, majd csupa látványból keresztül jártam 's megtekinték mindent, mit megtekintésre méltónak találtam: mind e' mellett is, bár élő emlékezetemben fennmaradtak is azok, nem volnék merész bizonyos valamit azokról, mellyeket több év előtt láttam, írásban közleni a' tisztelt Közönséggel, tehát csak azokról szóllok, mellyeket mostanában láttam, miket pontban tapasztaltam, 's mellyeket csak néhány sorral írok-le használás végett mindazoknak, kik ezen helyeket meglátogatni szándékoznak, szemem előtt tartván azonban, mind azt kiemelni, mi művészeti, technikai 's oconomiai tekintetből megjegyzésre méltó.

September 11kén kocsira ülven reggeli 8 órakor, Landstrasse és Neustift külső városokon keresztül véve az utat, 's balra hagyva a' hegy csúcsán helyezett artilleriai raktárt, az órházat 's kis Maria-Zelt, az invalidusok' laktanyáját, valamint a' tégláégető házat, a' vörösvári chausséera jutottam útitársammal, és sebesen elillantva az úgy nevezett Radl korcsma 's a' marhavágó szék mellett, melly építvények egy irányban feküsznek az egy-

kori selyem-filatoriummal, és szembe kapva a' Grem-pel-malmot, valamivel fentebb pedig az élő fákkal körülültetett puskaportornyot, azon partakon épített kőhidra érkeztünk, melly alantabb valamivel a' filatoriumnál az ó-budai dunaágba ömlik, 's melly folyón egy pár évvel ezelőtt egy kő partozatú híd készült-fel, mellynél a' kocsizó út fából van szerkesztve, 's középett járom-lábak alkalmazvák. Az előbb felhozott hídnál a' bécsi úton, láthatni iránylag jobb felül az úgy nevezett arany-hegyet, bal felül pedig a' Spitzberget, mellynek háta megett fekszik Hidegkút helység. Innen most már balra hagyva Strok malmát, melly vízhiány miatt forgásban nincsen, 's a' szarvas vendégfogadóig folytatva serényen útunkat, mindjárt ezen vendégház fölött balra csavarodik azon út, melly Solmárra vezet, hol éppen ez nap templombúcsú volt, 's melly alkalommal számos népség szokott ott összegyülekezni, 's pedig nem csupán a' körülfektű helységekből, de a' két testvérvárosból is; hová magam is útitársammal meghíva lévén, mintegy 10 óra tájban oda érkezénk, 's ott egy becsületes német házi ur' udvarába hajtattván, azonnal oda hagytuk a' házat, 's az egyházba sieténk, hogy részint az oda megérkezett néptömeget, részint a' szertartást láthassuk, melly annál több nevezetességet nyert, mivel az alkalommal egy pesti papnevendék primicziáját is tartotta.

Nem térhetvén-be a' dombon épült templomba, miután néhányszor azt körül jártuk, azon útat követ-tük, melly a' stációkhoz 's a' kálváriára vezet, melly még magasabb helyezetű az egyházénál. Ezen emelkedetű hely, honnan végig láthatni a' hegyek közti tájékat, valamint a' szép szőlőket és szántóföldeket, — igen regényes képet kölcsönöz az egésznek, honnan többek között egy isolált dombot is láthatni, hol egykor a' monda szerint egy vadászkastély állott, legalább illyes valaminek kelle annak lennie. Az alatt míg a' processió az egyház körül tartott, ezen kálvária hegyen az ott felállított lövészek durrogtaták fegyvereiket, az egyház' egyik oldalánál felállított vitézek pedig a' helybeli lakosok közül, többszeres salve-t adtak, 's becsületükre legyen mondva, a' commandósóra ügyel-ték.

Csepegni kezdvén, egy ideig a' fák alatt kerestünk menedék helyet, 's végre lecsillapodván az eső, haza siettünk, 's nem sokára asztalunknál helyet foglaltunk, hová az étkek gazdagon hordattak-fel, 's így az eddig ismeretlen társaság, egész más köntösbe öltözött. Ezen helyen festhették volna-le Brauwer és Honthorst az őszinte falusi élet' vidám tartását, hol a' poharak' kiürítése után minden egy háznéppé látszott összeolvadni. Sok és jó borral lévén ellátva gazdánk, éljent kiáltának neki, 's ámbátor esni kezdett újonan az ebéd után, melly sok budapestit visszatartóztatott, — mégis körül jártuk a' helységet meglátogatandók némelly érkezettek, kik közt néhány budai tiszti társ is volt, melly után még viszonzlátogatást elfogadván, befogattunk, 's előbbi útonkon haza hajtottunk.

Szent Mihály hava 15dikén egy más, de tudományos útazást tűztem-ki, hosszas ideig tartando elútazásom előtt. Reggeli 7 órakor tehát elhagyván budai várakomat, a' város-major mellett elillantva, melly mint tudva van, szép 's kedves mulatóhelye a' budapestieknek, a' vámházhoz jutánk, 's a' helyett hogy innen azon egyenes útat követtük volna, melly a' temetők alatt vezet valamint a' szép juhásznehöz, úgy a' Leopoldfeldbe is, — az Alvinczy siremléke feletti útat választánk 's így a' szőlők közé vetődtünk, honnan ki nem szabadulhatván a' keskeny 's rozsz útból, végre egy helyre jutánk, honnan a' szántóföldön keresztül az országútnak irányzánk útunkat, 's így egy sövény kerítéshez jutánk, mellynek egyik helyen deszkakapuja volt; de bezzeg a' kaput felnyitni akarván, azt lakattal bezárva találtuk, 's ez volt volna az egyedüli hely a' kiszabadulásra. Egy ideig gondolkodva mi tevők legyünk, végre ki kelle az oszlopot mindenestől emelni, mellyen aztán átbocsátván kocsinkat, az egészt ismét régi állapotjába helyheztettük. Ezután a' talált úton egész a' Laszlovszky nevű vendégházig folytatánk az útat, 's innen tovább haladva, még sem az igaz úton, végre azon helyre jutánk, hol a' két út egyesül egymással. Ezen érintett 2 út t. i. a' Józsefvölgyi vendégháznál két ágra oszlik, 's mint valamelly szigetet zárván ezek közülbe, a' Kalmárfy-major fölött ismét egymásba szakad, Illyes kalandozás után, szereucsenkre jó időben, egy

szerre csak erdők között haladva, a' szép juhászné vendégház mellett leltük magunkat, hol azonban most még nem szándékozván mulatni, Budakeszi felé folytattuk útunkat, csak hogy most már, valamint eddig is sűrű erdő között szüntelen lefelé jutva, végre megpillantánk Budakeszi helységet, 's beérkeztünk ezen faluba, melly széles utczával bír, 's mellynek közepén a' hegyvíz vévén lefolyását, az két sorban állított élő zöld fákkal van kiültetve, 's a' helység' vége felé az egyház ötlik szembe minden részről izolálva. Beszálván a' vendégfogadóba, itt reggeliztünk, 's miután mindent megtekinténk, mi ezen csinos német faluban látásra méltó, Pátynak vevénk útunkat a' vendégfogadó udvarán keresztül csapva, 's a' szép szántóföldek körül, hol a' nép éppen a' kukoricza töréssel foglalatoskodott, hosszában a' felfelé nyuló erdőnek, valamint az erdősben, — végre a' hegyről le 's így a' szabadra jutánk, melly után a' völgyben fekvő helységhez érénk, hol kezdeténél ezen falunak a' víz által okozott földszakadások, valóságos mesterséggel készített vár sánczokhoz hasonlítanak. Ezen helységben van egy temploma a' reformátusoknak, mellynek magas falait kívülről alkalmazott faloszlopok támogatják, mellyek a' szemet sértik; a' helység' végénél van pedig a' katolikusok' egyháza egy dombra építve, melly távolról jól mutatkozik. Azon tiszta búzát, melly ezen földön terem, különösen szeretik a' molnárok, és sokban felül haladja azt, melly a' zsámbéki határban terem, mivel az már több rozssal van vegyülve. — Kitérvén a' faluból, azonnal elveszténk az igaz utat, 's a' helyett hogy Zsámbéknak tartottunk volna, Bicske felé kocsiztunk. 's talán addig folytattuk volna útunkat, ha egy mezei gazda, kit kérdezőnk, vissza nem útasított volna. Mielőtt Páty helységbe beérkeztünk volna, a' hegyoldalról már jól láthatánk Zsámbék' fekvését, de leérkezvén a' völgybe, szemünkből elveszténk azt. Ez alkalommal jutott eszembe, milly derék az külföldön, hogy az ember mindenütt olvashatja a' táblákon: ezen út N, amaz pedig O helységbe vezet. Most tehát azon fekete szántóföldek között kelle útunkat folytatni, hol éppen akkor szántottak 's melly utat nem leheté másnak mint hozzá járuló útnak tekinteni; ekép előre haladva, végre felértünk a' domb' csúcsára, honnan örömlükre meg-

pillantánk amphitheatralis fekvését Zsambeknek, mely a' hegy lábához támaszkodik, körülfogva a' legszebb szőlőktől 's földéktől, körül-belül pedig a' távolban fekvő erdőktől. Ezen dombról jól láthatánk Tök és Perbal helységek' fekvését, mely utóbbiból az út Csabára és Jenőre vezet.

Segítsd Isten, gondolám, ezen jelnélküli úton vándorodat, ha sáros az út; nehéz itt először az utat megtalálni, 's jaj nektek szegény teher hordó állatok, ha ezen fekete föld kerekeitekre ragad, 's ha magatoknak kell utat nyitni. Ezen untató úton előbb haladva, végre mégis bejutánk Zsambek mezővárosba, 's hosszas kérdezősködés után megtaláltuk a' vendégfogadót, 's beszállottunk. Megrendelvén az ebédet, azonnal felsiettünk a' dombra, megtekintése végett az úgy nevezett kastélynak, mellynek kerítését várfalakhoz hasonló fal teszi, maga az egy emeletű épület pedig csupa granariumhoz hasonlít. Innen csak hamar a' hajdani egyház' romjaihoz siettünk, melly goth építvény, hihetőleg a' közép korban épült-fel. Tudjuk hogy 1506ban tétetett-le a' római Szent Péter egyház' talpköve, melly időtől fogva ki volt irtva a' goth építészet. Ez tehát a' majlandi főtemplom építésével látszik egy korba esni, mellynek portálja ollyas részeket terjeszt-fel, mellyek a' goth sztiltól már eltávoznak 's az olaszba az áltmenetelt teszik, bizonyos részekben még is a' dijoni Notre-Dame egyházhoz is hasonlít, mellynél az egyszerű rendszer fenntartott, 's hol jó egyezésben állanak egymással a' síma lap és gazdagság.

(Folytatása 's vége következik)

Ritkaságok' árverése.

Francia hírlapok következő említésre méltó jegyzékét közlik azon ritkaságoknak, mellyek az újabb időben drágán keltek-el:

Ama drága, elefántcsontból készült karszék, mellyet Gustav Wasa Lübeck városának ajándékozott, 1825ben 58,000 forinton vétetett-meg árverés alkalmával, a' mint mondják, svéd kamarás Schinkeltől.

Azon Imádságos könyv, mellyből olvasott I. Károly Anglia' királya a' vesztőpadon, 1825ben Londonban 100 guineen kelt-el.

Ama ruha, melyet horda XII. Károly a pultawai ütközetben, 's melly az őt Benderbe kísért Rosen ezredes' gondoskodása által jutott-el az utókorra, 1825ben Edinburgban 22,000 font sterlingért adatott-el. — XVII. Lajos azon ruhájának is, mellyben a' vesztőhelyre ment, 's melly már Méon' árverési jegyzékén 1829ben 721 szám alatt fel vala írva, egy darabja igen drágán kelt volna el, ha az illendőség nem tiltotta volna el annak árverés általi eladását.

Tarsan apát igen drágán vette-meg XIV. Lajosnak egy pár fejer atlas czipójét.

Newtonnak egy fogát 1816ban egy angol lord 730 font sterlingen vette-meg, 's azt egy gyűrűbe foglaltatván, rendesen újján hordozta.

Lenoir azt beszéli, hogy midőn Abaelard' és Heloisa' csont tetemei mostani nyugvó helyeikre vitettek, egy angol Heloisának egy fogáért 100,000 francot ígért.

Descartes' kaponyája 1820ban Stockholmban 100 frankon adatott-el.

D. doctor Parisban Voltairenak egy pálczáját 500 francon vette-meg.

Rousseaunak egy mellényéért 959, és tompak órájáért 500 francot fizettek.

Kantnak egy ócska parókája, halála után 96, sőt némelyek szerint 200 francon adatott-el. — Sternenek egy parókája pedig 1822ben egy londoni árverésen 200 guineével fizettetett.

Burnett, Walter Scott' veje, 1825ben azon két író tollat, mellyekkel az Amiensi békekötés (Martius' 27kén 1801ben) aláíratott, 500 font sterlingen szerezte-meg.

Végre azon kalap, melly az Eylau ütközetben Napoleon' fején büszkélkedett, 1835diki December' 1sőjén egy parisi árverésen Lacroix orvosra 1920 francon üttetett reá,

A' parisi political folyóiratok' statisticájához.

A' Journal général de France a' parisi political folyóiratok' statisticájáról következőt közli f. e. Augustus 15dikéig:

Előfizetők' száma.

	Junius 1sőjén.	August. 1sőjén.		
Débaté — — —	9400	8320	Vesztesége —	1080
Gazette de France — —	9800	8200	Vesztesége —	1600
Constitutionnel — —	9300	8180	Vesztesége —	1120
Temps — — —	6200	5500	Vesztesége —	700
Journal général de France	3600	4200	Szaporodása —	600
Courrier Français — —	6300	4050	Vesztesége —	2250
Quotidienne — — —	4400	3330	Vesztesége —	1700
National — — —	4200	3270	Vesztesége —	930
Bon Sens — — —	3200	2950	Vesztesége —	250
Journal de Paris — —	2200	2400	Szaporodása —	200
L' Echo français — —	2100	1950	Vesztesége —	150
Impartial — — —	1500	1800	Szaporodása —	300
Messenger — — —	1500	1750	Szaporodása —	250
Moniteur — — —	1900	1700	Vesztesége —	200
Le Siècle				
(Julius 1sőjén kezdődött				
hírlap) — — —	1700			
La Presse — — —	1550			
Commerce — — —	1400	1400	Egy állapotban.	
La Paix — — —	2500	1300	Vesztesége —	1200
La France — — —	1100	1250	Szaporodása —	150

Azonban a' Courrier Français másnap az őt illető adatokat helyteleneknek nyilatkoztatá.

Gyógyszer az ebeknek némelly betegségekben.

Azok, kik ezen hizelkedő és hasznos házi állatokat kedvelik, illy könnyű, olcsó és hasznos gyógyszerrel segíthetnek rajtok. — Első betegsége az ebnek az úgy nevezett zsigora; mikor ez a' nyavalya reá akar jóni, nevezetesen a' fiatal kutyára, lábai fájni és megremevedni szoktak, sír, jajgat, a' menést nehezen, vagy épen meg sem teheti. Ha az ember észreveszi e' jeleket, azonnal egy tálba vagy tányérba töltsön egy fertály édes tejet, abba tegyen megtört büdöskövet annyit, mennyit a' három újjába háromszor vehet, ezt jó ízűen megeszi a' beteg eb, és kevés idő mulva fájdalom enyhülnek 's nyavalyája elmúlik. — Második betegsége ennek a' hizelkedő állatnak a' rüh, mellyet leginkább a' meleg szobában kap; ezen nyavalyába az eb kirágja fogaival a' viszkető helyeket, úgy hogy még a' szőr is lekopik. Ezt észre vévén, vegyen az ember bánfi magot (máskép lürböl), ezt liszté törvén, úgy a' büdöskövet is, tegye cserépbe, töltsön reá faolajat,

keverje-össze és csináljon belőle olyyat, mint a' híg tészta; ezzel kenje-be az ebnek rühes részeit, 24 óra alatt semmi baja sem lesz; de ha az első kenés a' szőr miatt, vagy más okért a' fájdalmas bőrre bé nem hatott volna, másodsor is bekell kenni. — A' harmadik betegség a' megveszés vagy dühödés. A' szobában tartott ebeket a' megveszés, vagy dühödés ellen óvni lehet, ha az ember a' szobában egy tálban mindenkor és minden nap, megújított friss vizet tart, a' mellybe az igen hév száju ebek belé lapátolnak nyelvükkel és szájokban a' hévséget enyhítik, a' mi nappal és éjszaka is gyakran megtörténik.

Közli H. . . dy.

Új bánásmódja a' zabtermesztésnek.

A' valenciennesi földmivelő társaság Franciaországban, Devert úr' zabtermesztési módjáról igen kedvező tudósítást tett. Ezen nagy tapasztalású gazda 1835ben nyáron közönséges zabot vetett, 's azt mikor két lábnyi magosságra nőtt, zöld korában kétszer kaszáltatta-le, Septemberben egyszer, 's Octoberben ismét egyszer. Ezen zab 1836ki Junius 13kán hét lábnyi magos volt, 's azt reményltek, hogy 8 lábnyira fog nőni 's egy harmadával több szalmát 's zabot adni, mint a' rendszerinti módon termesztett. — A' társaság hasonló próbatételekre másokat is több helyeken fel szólított.

Rejtett szók.

1.

Egy tag, négy betűből, hármam forgatja egészem,
Vérpatakot öntök, valahol hadakozva küszöntök.

2.

Bennem megfordított szóval

Büszkén sétálhatsz Katóval.

A' két végsőm bárha ál

Mégis mozog, rág, darál.

Tővisről Erdélyből.

Jegyzet: A' 26dik számbeli Rejtett szók Igazság.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

28. Pesten, October 5kén, 1836.

Angol torzképek.

Milly magos lépcsőjén állanak az Angolok a' politicai miveltségnek, 's milly hátra hagyják e' tekintetben névszerint a' Francziákat, kitetszik a' többek közt politikai torzképeikből vagyis karikaturáikból. Franciaországban ezek majd mindég a' király' személye ellen vannak intézve álnok gonoszsággal, és perekre 's törvényes büntetésekre szolgáltatnak okot; Angliában ellenben szüntelen olly józan humorral vannak azok keverve, hogy általok senki sem érzi magát megsértettnek, 's magok a' radicalisok is kaczagnak, ha vezéreik O'Connell és Hume e' torzképekben megcsipkedtetnek. Különösen az elsőbnek mostani parliamenti helyzete kimeríthetlen anyagot nyújt az elmés H. B. rajztollának, kinek képei több esztendők óta mindenek' kezén forognak, a' nélkül hogy nevét ekkorig kinyomozhatták volna. Néha úgy jelen-meg O'Connell mint Macbeth furcsa de méltóságos helyzetben, köpönyegét vállaira hajtva, míg Melbourne, Morpeth és Mulgrave lordok mint boszorkányok nékie háromszor éljent kiáltanak, a' hatalmas demagognak „Haberlandria' fejedelmének, a' nagy királynak Dannak.“ Máskor mint óriáskígyó Russell John lord' nyakára tekergődzik, ki a' kígyóvarázslót ábrázolja, és a' többi radicalisok, mint csörgőkígyók és kis viperák, tánczolnak Melbourne lord' sija után. Némelly képeken az egész ministeriummal együtt tűnik-elő O'Connell, majd úgy mint iskolamester azokat vesszővel fenyegetve, mellyre a' rettentő „repeal“ (az unio' eltörlése) van írva; majd úgy mint faltörökös, mellyel a' ministerek a' lordok' házat ostromolják, 's ennek tetejéről Peel és Wellington mosolygva nézik erőlködéseiket; majd mint bika, dühösen nyargalva 's a' remegő ministereket hátán hordva. Melbourne lord szarvaihoz kapaszkodik, Spring-Rice farkán lógg. A' legelmésőbb képek közé tartozik az, mellyen O'Connell úgy tűnik-elő mint oroszlán, mellynek, Russell

John lord második oroszlánhódító Martinként, szájába dugja fejét. John Bull és a' király nézik 's ez az utóbbi azt véli, hogy ez „a very dangerous exhibition“ (egy igen veszedelmes mutatóvány); de John Bull megnyugtatta őt, „ezen oroszlán, úgymond, nagyon szelid állat, 's farkát igen barátságosan csóválja.“ Egy más képen John Bull ül mint Sancho Pansa éhesen 's szomorú arccal egy terített asztalnál, mellyhez Russell lord mint komornyik egy tállal siet, 's ezen e' szavak olvashatók: „irish tithe bill“ (irlandi tized bill); de John Bull széke megett ott áll már O'Connell mint házi orvos, ki az appropriatio záradékának pálczájával az ételt mint egészségtelent visszaütasítja. Egy másikon O'Connell ül mint egy öreg koldús (célzás a' számára nyitott aláírásra) egy utczaszegleten, és mellette Hume, ki számára, egy öreg asszonyt ábrázolva, alamizsnát szedeget, 's Russell mint koldúsgyermek ölében hever; egy irlandi ember pedig, ki egy nagy táblán a' koldulás' eltörlésére felszóllítást hordoz, inti a' koldúscsaládot: hogy keményen el van határozva az utczei koldulás' eltörlése. A' nem rég megjelent karikaturák' egyikén O'Connell úgy van lefestve mint egy tarisznyás állat, mellynek tarisznyájából Russell, Melbourne' és Spring-Rice' fejei kandikálnak-ki. Legjobban vannak találva arczonati azon rajzolon, mellyen ő rendszerinti kék ruhájában, piros pozsgásan, esernyővel vállán — a' mint őt London' utczein mindennap látni lehet — megvető tekintettel megy-el Whittle Harvey Dániel mellett, ki rongyosan áll ott, kezében seprőt tartva, 's mellén egy táblát hordozva e' szavakkal: „M. P. először Colchesterért 's utoljára Southwarkért.“ — Nortonnak Melbourne lord elleni híres pere is több karikaturákra adott tárgyat. Egyiken közülök azon szép asszony egy báránnyal játszik, melly szembetűnőleg hasonlít Melbourne lordhoz, kinek nemzetségi neve, mint tudva van, Lamb (bárány); háta megett áll a' férje Norton mint nagy szarvú ürü, bús tekintettel. De, a' leggonoszabb ábrázolat, 's melly nagyon általhágja az illendőség' határit, az, mellyen Norton asszonyság mint giraffa, van lefestve, mellynek hátán, Divonshire és Wellington herczegek 's Melbourne lord ülnek, kik a' köz hír szerint mindnyájan hódoltak ezen szintén olly szerencsétlen mint ér-

dekes dáma' bájainak. Csak kéntelen követi a' giraffa arab vezetőjét, mellynek arczvonatiban hasonlatosságot látni Nortou úrral, 's mellynek fejékességét szarvnak is nézhetni. Az ábrázatok mind ezen képeken olly meglepőleg hasonlók, hogy a' személyeket csak egyszer kelle az embernek látnia, hogy itt egy pillantatra rájok ismerjen.

Budaideki útazás.

(Folytatása 's vége.)

A' zsámbeki egyháznál, az egésznek szerkezete, a' belül alkalmazott oszlopdíszítvények, a' boltozatok 's egyes ivék' alkata, a' hátullévő gömbölyű végzés, a' közép résznek kiemelkedése, a' két mellékrésznek alantabb tartása, a' már említett közép korra emlékeztetnek. Ezen építvény két toronnyal van ellátva, 's csupa faragott kővel kirakva, mellyek egyikénél ledült már a' fedél is. Az egyház isolálva áll, 's oldalaslag a' gyenge lejtvényű hegyen a' legszebb szőlők tenyésznek, körülötte pedig vannak rosz viskók. Elhagyván ezen romokat, szemembe ötlött lemenetkor azon vízszakadási árok a' szőlők között, melly kötömegeket hengerget-le legalább 20 mázsa nehezeket, honnan tovább 's lefelé haladva, ismét a' kastély körül leltük magunkat, melly helyről jól veszi-ki magát a' St. Háromság' oszlopa a' vásár piacon, 's alatta fekszik mindjárt a' synagoga is quadrátban felépülve. Most már vendégfogadónkba tértünk-vissza, 's az asztalhoz ülván, tréfakép kérdést tevénk a' vendégfogadónak a' Simandel-Bruderschaft iránt, mellynek fészke Zsámbek volt, 's melly tiszteletes czéhlevelet is osztogata felvett tagjainak, millyen levéllel magam jelenlétében egykor, házassága napján megtisztelték barátomat, lovasposta hozván a' bepecsételt levelet, melly posta azonban nem várván feleletre, az áltadás után tüstént eltűnt. Tett kérdésemre azonban elpirulván a' vendégfogadós, a' helyett hogy egyenes feleletet adott volna, hivatás ürügye alatt kiment, 's nem mutatta többé magát.

Ebéd után azonnal befogatván, 's oda hagyván ezen tágas utcájú mezővárost, Jenőnek vettük útunkat, elhajtva egy kereszt mellett, hol azután ismét fekete szántóföldek között, 's csak újon nyitott vágáson kelle

előre haladni, melly úton természetesen esős időben járni lehetetlen; miután már a' dombra felérkeztünk, látánk előttünk feküdni a' helységet egy hegyhez támaszkodva. Gyönyörű rétek, szántóföldek, 's délnek fekvő mosolygó szőlők, valamint a' kalváriahegy a' statiókkal, 's az angol kert, mellyet díszesnek nevezhetni, már messziről ajánlják magokat. A' helység kezdetét az érintett angol kert teszi, melly háttal dül a' hegynek, 's megfestett stakétákkal van elől befogva, oldaláslag pedig sövényvel bekerítve. A' falu olly szép és tiszta, hogy rendszerűebbet még a' Hazában nem találtam, 's a' külsőről itélve a' lakosokat, azok' állapota csak a' legjobb lehet; az utcák nyárfákkal vannak gazdagon kirakva. A' helység' másik végén az administrator' lakása van, — egy felséges épület, melly már kívülről díszes portállal van ellátva, a' beszoigáló két földszinti szárnyék kellemes, 's a' közép és főépület, melly egy emeletű, valóban helyes ízléssel felkészült építvény, mellyet bárki is hercegi mezei palotának tarthatna, főleg ha azon kertet is megszemléli, melly az épületet hátul végzi, és szép egészé alkotja. Ezen műalkotvány' elrendezéséről tökéletes leírást lehetne adni. — E' most felhozott helységből pompás rétek mellett, 's fasétányok között, mellyek többféle faneimből állanak, folytatánk útunkat Telki helység felé, melly jó magas dombon fekszik 's ugyanazon uradalomhoz tartozik, egyháza is kívül a' helységen dombon áll. Valamint már az előbbi helységben, ugy itt is tisztaság főpontban jelenkezik; fákkal van az kiültetve. Innen most már felséges konyhakertek, földek, 's bokrosok mellett értünk-fel az erdőbe, hol a' keskeny 's mélyen bevágott úton kelle folytatni útunkat, melly helyeken az összetalálkozás valóban veszélyes, 's bármint ohajtottam is, hogy ne találkozzunk senkivel, mégis egyszer szembe kelle szállani egy lefelé járuló kocsival, 's ekkor csak nagy ügyel bajjal emeltük-el egyik kocsit a' másiktól. Ugyan ezen keskeny út mellett van a' legirtózatosb víz által okozott földszakadás is, mellynek csupa megszemlélése is már elég rémitő, 's ha meggondolja a' vándor, hogy a' kikerülésnél itt ott csak egy ferde mozdulat, — 's már a' mélységben fekszik, még annál inkább borzasztóbb. Kivergődvén végre

ezen sírúsból, ismét erdők közti szabad térre jutánk, hol szép szántóföldek gyönyörködteték szemünket; azonban csak hamar ismét az erdőbe érkezünk, míg végre egészen kiszabadultunk, 's az erdő hosszában Budakeszi felé a' legszebb szántóföldek között szüntelen lefelé tartva, a' temetőhely mellett a' helységbe jutánk, 's innen egyenesen a' hegyre utazánk-fel; most már leszálván kocsinkról, gyalog folytatánk az utat egész a' "szép juhászné"ig, kocsink pedig lassan utánnunk zörgött. A' hegyoldalról néhányszor letekintve a' faluba, 's Páty helység felé, végre kevés fordulat után a' szép juhásznénál voltunk, 's beszálván oda, megmutogatám útítársamnak mind azt, a' mit az idén tett hegyutazásomkor itt láttam, 's szemlélttem, felmutatva azon két magas hegyre, t. i. a' Lindenbergre 's a' Jánoshegyre, mellyek csúcsairól vizsgálám-meg a' szép budapesti tájékat; mivel azonban az érintett utazásban, mellyet már nyomtatásban közlöttem, minden előfordult, mit ismételnem kellene, tehát csak arra hivatkozom. Azonban mélyebben ereszkedvén-le most a' völgybe mint akkor, külön ösvényekre találtam, mellyek nyári napokban ha a' nap sugárai mindenhová hatnak, itt kényelmes sétálást engednek az árnyékban. Hogy végre reánk ne sötétedjék, 's még mindent útközben jól meg szemlélhessünk ezen jó magas hegyoldalon, — befogatánk, 's a' közönséges tágas kocsiuton lefelé tartva, balra hagyván a' Kalmárfy majort, jobbra a' már bentebb fekvő szép juhászt és remete vendégházat, Franzshöhe nevű kocsmához jutánk, melly ismét balra esik; aztán pedig jobbra hagytuk a' Laszlovszky kertet 's Szarvas vendégházat, 's végre a' Józsefvölgyi kocsmát értük-el, melly balra esik, hol mint már érinténk, ketté oszlik az út a' felfelé utazáskor. Laszlovszkitól, mint tudva van a' budapestiek előtt, az út a' liget-zugba, a' remetéhez, fácánhoz, az arany csillaghoz, az istenszemhez 's a' forráshoz vezet, honnan ismét kényelmes út vezet a' kedvelt Svábhegyre. A' józsefvölgyi vendégház mellett van balra az úgy nevezett ördögárok, melly remetehegyről vezeti-le a' hegyvizet, 's ott fenn remetemocsár nevet visel, honnan ezen viz árok ismét egész Kovácsi helységbe lenyúlik. Az úgy nevezett hosszúas erdőhegy 's Maria Einsiedel között folytatja útját

ezen árok, melly aztán Leopoldifeld nevű vendégház mellett menvén-el, a' Józsefvölgyi vendégházhoz közelgve az út mellett marad, 's a' téglá házak alatt egy híd vezetvén azon által, a' városmajort ketté választja, 's így folytatja útját a' generálrétén, míg végre a' ráczvárosból a' Dunába szakad. Mi is tehát az érintett vámházi hídhoz jutván, elhagyva előbb már jobbra a' budai sírkertet, 's balra a' téglaházat, a' városmajort is jobbra hagyva 's megtekintve balról az ujon felépült csinos házakat 's a' rochushegyi szőlőket, — a' várba vezető úthoz jutánk, hol leszálván kocsimról 's haza bocsátván azt, gyalog 's csendesen ballagék a' várba bevégezve ez napi kalandozásomat.

Ezen vidékek megérdemlik a' tájfestész ecsetjét, 's habár víz hibázik is, melly a' tájfestvénynek életet kölcsönöz, vannak mind a' mellett is ollyas természeti képek, mellyek a' vizsgálot gyönyörködtethetik, és kő szirtek erdők között, mellyek a' képnek imponant tekintetet adnak.

Novák Dániel.

Tájfestő képzelete.

Egy tekintet, egy szép vidék,
Ily hűs folyó mentében;
Egy szirti vár, egy omladék,
A' lég' tágas ürében;
Bár ha nincs is birtokunkban,
De, szenderít szép álmunkban,
Hogy hazánk' szent határa,
Hív szívünk' szirti vára.

Hevül szívünk fen derülve,
'S tévedezve álmain,
Szazadoknak letüniteit,
Felélesztve vágyain.
Az időknék viharában,
Sok hal eset' ostromában,
Feltűn a' múlt' képzelete,
'S mulandóság' érzete.

Egy régi vár' szirtfalában,
Az ős kornak képeit,

Példaképen szemléljük,
Mint nagy dolgok' műveit;
A' századok' haladása,
Vészcsatái rohanása,
Édes bájban tün-elő,
Szívünk' vággyal ölelő.

A' múlt kornak emlékében,
Báj erő van rejtve;
'S jelen éltünk' örömben,
Fűzér gyanánt üvedzve.
Kebünk hevül fenérezve,
Sok történetben tévedzve,
Vigan éljük a' jelent,
Melly vágyinkban megjelent.

Örök küzdés a' lélemben,
Valót rontva újat szül;
'S a' jelenlét' örömben,
Látszik lenni örököül.
Szebb a' jövő' pillanatja,
Sejtett vágyú arczulatja;
'S a' jelennek tűnt kora,
Szebb valóink' ostroma.

Szívünk mereng a' jövőben,
Andalodva képein;
'S a' jelennek örömeit,
Ismérjük csak tünlein.
Igy életünk' valósága,
Alomszerű boldogsága:
Gyérült jövő vagy jelen,
Melly nem tűnt-le hirtelen.

Igy merengve az időben,
Képzelve tettein;
Lelkünk' örömvágyainak,
Jóslat látszik reptein.
Honszeretet, hazafiság,
Nyelv, és érdek, atyafiság,
Rokonságunk' lánczai,
Nemzetiség' sánczai.

Ti esztoltok bennünk' öszve,
 Nemzettestet képezve;
 Ti híriatok szép tettekre,
 Honérdekkal üvedzve.
 Régi várink' maradványi!
 Nagy őseink' hagyományi!
 Mélyen meghat estetek,
 'S szívünk hevül értetek.

Orbán Gábor.

Ritka példái a' meghunnyászkodásnak.

Egy háznak kőfala versengett az ablakkal, mellyik tenné alkotóbb részét az épületnek. Végre az ablak így némította-el a' kőfalat: „igaz, hogy te erőt adsz az épületnek, de én világosságot adok, — ha ez hibázik, téged erővel is keresztül törnek, 's nekem helyt kell adnod.“

A' folyóvíz gúnyolta a' patakok csekélysege miatt. Ez szerényen emlékezteté a' folyóvizet, hogy mi volna ő patakok nélkül? és hogy ő is végre nem a' tengerbe ömlik-e, hol hasonlóul elnyelettetik?

A' tűz a' fát megemésztéssel fenyegeté; de elpirula, midőn a' fa eszébe juttatá, hogy belőle szívná életét, 's az ő enyésztevel néki is enyészni kellene.

Büszkén tekinte-alá a' czedrusfa a' lába alatt elnyuló Libánra. Látván a' Libán a' nagy döllyöt, így szólla hozzá: „Nemde nem az én órmomon kevélykedel-e? Vedd azt gondolóra, 's hunnyászkodj-meg.“

Fennhéjazva bocsátá a' kemény füstjét a' ház felett, 's kérkedve szóllitá ezt fel, nem esmerné-e el felsőbbségét? Ez megszégyenítésére csak ennyit felelt: „Én tartalak vállaimon, 's elemed csak a' füst.“ *I. D.*

R e j t e t t s z ó.

Fő három betüje jele az inségnek;
 Másik három pedig vízi mesterségnek:
 Öszvesen ha veszed, díszé a' Magyarinak,
 Csak hogy ezt nem szabad viselni sokaknak:

Kalocsáról Martzy Mária

Forrás: A' 27dik számbeli Rejtett szók Kard. Bül.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

29. Pesten, October 8kán, 1836.

A Karlovitzi vidék és a Karlovitzi leányok.

(Az „Oesterreichisches Morgenblatt“ *) után jegyzékkel küzli Rummy Károly Karloviczból).

„Milly szép és gyönyörű a tájék Pétervárad és Karlovitz között! Mintegy virágzó kert látszik az egész völgyben, 's a legnagyobb művelése tűnik-ki a bőségesen (überschwänglich) termékeny földnek, mert a fák és mezők duzzadnak (strotzen) a leggazdagabb áldástól, 's a sík mint a halom bővölködik gyümölcsessel. Ezen buja (üppig) földek között tekergődzik az út, majd vetészöld halmot övedzve, majd bimbózó fák között haladva. **)

„Estve érkeztünk a városba. Minden házból csinos szlavoniai leányfejecske néze-ki. Legtisztább görög vonások, érdekes barna orcaszín, lángsugár, melly fekete szemből lövell, képzeményi (ideal) hajfonat, és gyönyörű kép derült nyíltság' (őszinteség, Unbefangtheit, Naivheit) ráhajában — nem emlékezem egy városra is, mellyben, mint itten — talán csak történetből és szerencsésen — csak szép leányokra pillantottam. ***) A félig görög öltözet, rövid mentécske, 's fris virág a fül megett, nekik igen szépen áll. Tedd még hozzá amaz érdekes csintalanul nevető visszavonulást, midőn egyiket vagy másikat meglepett egy csókocska, mellyet derült pajkosságunkban a gyönyörű képre nyomtunk és szívem' csendes óhajtásai előtted világosak lesznek. Meg vagyok örömmel győződve, hogy a ter-

*) Ezen bécsi folyóirat Magyarországon is ajánlást érdemel. Hazánkról is sokat küzli.

**) A városnak fekvése is egy völgyben, a Duna és a hegyek között 's résszerint a hegyekben, igen gyönyörű, majd olyan, mint Jenáé a Szále folyónál egy völgyben.

***) Rút, kiváltképpen már éltes asszonyok nélkül Karlovitz sem szűkölködik.

mészet, midőn kegyes kezével a' tartományoknak áldást, 's az asszonyoknak bájakat adott, Karlovitz iránt legbőkezűbb volt.“

A' Karlovitzi leányok valóban igen szépek. De éppen azért nagyon kell sajnálni, hogy a' szép Karloviczi leányok között többen, 's még több asszonyok, az egészségnek igen ártalmas orczafestékekkel élnek. Készítetik ezen orczafesték (Schminke) higanykenetből (Zinnober), miniom - (Mennig), fejrólom - (Bleyweiss) és bátranyból (Wissmuth). Mind az ásványi méreg, melly nem csak a' bőrnek hanem a' fogaknak is nagyon árt. Nem tanácsos olyan festett leányokat és asszonyokat nappal csókolni; estve a' pirosítót lemossák. Ezen orczafestés itt kétség kívül onnan eredt, mivel a' rác vagy szerb nem, mint a' magyar, a' barna leányt szereti leginkább, hanem a' szőke és piros leányt. A' magyar így énekel egy népdalban:

„Van nekem szeretőm,

Szőke is, barna is.

A' szőkét od' adnám

Egy piros almáért;

A' barnát nem adnám

Az egész viláért.“

A' rác inkább a' barnát adná oda egy piros almáért, a' szőkét és pirosat pedig nem az egész viláért. Azért a' barna rác leány pirosítja barna orczáját. De a' szőke (rácuzl: plavka) leány is pirosítja szép orczáját. Azért egy szerb népdalban tréfából ez énekeltek:

Netju plavke, rezselseo majke!

Schtotju plavki boju kupowati,

Totju czernki toke sakowati.

(Nem kell nekem szőke, az anyám' életére esküszöm!

A' pénzért, mellyet kellene számára pirosítóért kiadnom,

A' barnának inkább ezüst dolmánycsatokat (toke, Silberspangen für die Dolama der Serbinnen) csináltatok.

Igen kellemetlen a' már éltesebb rác asszonyok' pirosítása. Majd minden karlovitzi rác asszony pirosítva jár. Egy szerb népdalban ugyan ez énekeltek:

„A' schtoszu mi Karlovincze bele rumene?

Wino piju, papar zoblju: tesu rumene.

(A' karlovitzi asszonyok feiéretek és pirosak?)

De sem a' karlovitzi veres bor, sem a' veres paprika nem igaz oka ezen piros orczáknak, hanem az ártalmas orczafesték. Hijában intik az orvosok és a' papok az asszonyokat, hogy a' pirosítószeret mérgesek; hijában szólítják-fel a' kalmárokat és a' patikásokat (gyógyszerárosokat), hogy a' pirosítószeret az asszonyoknak, és leányoknak ne árulják: a' régi szokás marad, mivel az asszonyi nemnek a' szépség inkább szívében fekszik, mint az egészség, és mivel „lucris bonis odor ex re qualibet.“

Ezen alkalmatossággal tudósítom egyszersmind tudós barátimat, hogy a' szerb népdalokat és hős regéket újra német versekre metricze fordítom; hogy fordításom' próbadarabjait Dr. Kopitar, Dr. Stephanovics Karadzics Farkas uraknak és más illető (competent) ítélő bírának meg küldöttem, és hogy Szerbiának fejedelme, Obrenovics Milos ó magossága fordításom' ajánlását elfogadni 's azt nekem titoknoká, tek. Dr. Givanovich (Zsivanovics) Jakab Gábor által tudtomra adni méltóztatott. A' Szerbusok' ethnographiáját is Dr. Stephanovics Karadzics szerint kifogom adni. Karlovitzon, Sept. 26dikán.

Rumy Károly.

Budaideki útazás.

(Másod ízben.)

E' folyó évi Sz. Mihály hava' 24dikén elhagyván Buda várat déltájban, 's végig kocsizván a' Ráczvároson, a' rudas fürdő mellett, 's Tabanon Sz. Gellért hegye alatt, jobbra hagyva a' sáros fürdőt, vámházat, a' katonai lazaretumot, balra pedig a' deszkakereskedőket 's a' Dunát, mellynek tulsó avagy bal partján egész fényében mutatkozott Pest város, magán a' Dunán pedig számos hajómalom zajgása hallatszék, a' nádor kertnek irányzám útamat. Egy irányban a' vámbázzal fekszik a' budai részen, a' Sashegy, a' legszebb szállóktól környezve, alatta a' Mayerfy-kert 's a' Wies-hegyecske, közelebb pedig a' tétényi országos 's kereskedési útnál Draskovics' tégláégető háza, 's ezzel szemközt Füll budai polgár szálló kertje a' vendégházzal, mellyre aztán szembe szökvén még a' dumántul fekvő Ludoviceum, a' katonai Lager-ispotály, 's a' folyam közepén álló Kopa-

szi sziget, — nádor kert következik. Leszálván kocsimról ezen kertben, hol 1832ben 3 hónapig laktam, igazgatván a' dunamentében 's a' kert hosszában készült parterősítést, nagy vörös termés kövekből állót, melly 310 öl hosszú, — egy tisztcsaládot magamhoz fogadván elkocsizék, Vállnak irányozva útamat. Ezen kellemes kertről, melly bár jobbadán gyümölcs- 's konyhakert is, ellátva földekkel 's gazdasági épületekkel 's egy mezei kastéllyal, — egész sorokat tölthetnék-be, hol egyébiránt egy vörös márvány obeliskus is áll, mellybe ott lakásom idejekor, éjjel nagy menydörgésnél, beütött a' menykő, 's talapzatának egy részét szét hányta, melly azonban azonnal helyreállítatott. Elindulván tehát, jobb felül a' puskaportorony tűnt szemembe, balról a' Ráczevi sziget, 's így Perger nevű vendégházhoz értünk, mellyel egy irányban fekszik jobbra Kühtreiber majorja, fentebb pedig az akasztófa hegy, melly mellett Budaörsre vezet az út. Átkocsizván a' hídon, melly egy árokra van építve, jobb felül mutatkozott Albertfalva, 's távolabb egy irányban azzal, a' Patsirtahegy, 's még tovább valamivel a' Péterhegy, balra Csepel helység a' szigeten, körülnöve fákkal: 's így folytatva útunkat a' Bürger nevű kocsmához jutánk, hol mostani alacsony állásánál a' Duna vizének, a' komp jár a' szigetre 's vissza. A' promontori rét 's házkertek mellett sebesen elillantva, jobbra hagytuk a' helységet, balra a' dunai 10 hajó malmot két sorban felállítva, 's így a' tétényi chausséera értünk, 's balra hagyva a' csárdát, jobbra mutatkozott Kis-Tétény a' hegylábban, körülövedzve szőlőktől, balra pedig a' kis Mészáros sziget 's a' nagy Harós sziget fekszik. Túl a' Dunán 's a' ráczevi szigeten mutatkozék Soroksár, és szembe kapván a' szőlőhegyre állított Donáti oszlopot és Ó-Tétényt, végre beértünk Téténybe. Ezen helységben van egy kastély, granarium, a' katholikusoknak egyháza, 's a' zsidóknak sinagógája; egyébiránt más nevezetessége nincs mint az, hogy ott puha fehér termésköveket törnek, mellyek Budán Pesten építéseknel elhasználtatnak.

Elhagyván Tétényt, jobbra láttuk Orás helységet, balra a' kis erdőt 's Dunát, 's így az érdi uradalom' csárdája, 's egy kőoszlop mellett leillantva, a' hansabégi erdőhöz érünk, látván jobbra az erdőszélénél fek-

vő jágerházat, hol az uradalmi tiszték czéllövessel mulatják magokat vasárnapokon 's ünnepeken, 's háznépeik' körében terített asztalnál vígan töltik óráikat. A' dombra felérvén, onnan a' körül látás valóban felséges, 's ott oszolván az út, az egyik egyenesen Mártonvásárnak vezet, a' másik pedig Tárnoknak, 's ismét egy másik Ercsénynek; mi azonban az elsőt követtük, 's így a' chausséen haladva, egy hídra jutánk, jobbra hagyva Tárnokot, melly érintett híd alatt egy patak foly Bia vidékéről érkező. Elébb még mint a' helységet magát, észrevevénk az említett patakra épített malmot, melly fáktól van környezve, 's közel ahoz egy majort. Most már oda értünk a' fekete sashoz, avagy az úgy nevezett hideg vendégfogadóhoz, látván a' távolban bal felül a' hansabégi majort, melly csak nem régiben készült-fel. Ekép folytatva útunkat, az érdi csőszházhoz érénk, melly mellett mindjárt az úgy nevezett Libadöglés csárda van, melly Tárnokhoz tartozik, 's mintegy száz ölnyire tőle egy más csárda, melly Mártonvásárhoz való, hol vasárnapokon vígan foly a' dolog. Ezen csárda mellett, elhagyva az országútat, jobbra fordultunk, 's a' szántóföldek között folytatánk útunkat, 's így csak hamar a' mártonvásári egyik majorhoz értünk, melly egy másikkal, talán 500 öl távolságban, nyárfa alléval van összekapcsolva; azon majortól, hová érkezénk, ismét egy allée vezet egy más majorhoz a' völgyben, Kukoricza 's más szép szántó föld között folytatva az útat, most már Gyuró helységet is szembe kaptuk a' hegy szorulat között mutatkozót, 's így aztán az említett harmadik major mellett lelénk egyszerre magunkat, hol egy újon épült pajta is van, honnan Mártonvásár' fekvése jól kivehető. Közelében ezen majornak lefelé a' dombon, egyik oldalán az útnak, nyírfák állanak, 's mellette egy kis bosquet, 's innen ismét feljutván a' dombra, balra hagyva a' csárdát, a' negyedik major is mutatkozott. Lebocsátkozván a' dombról, Tordacs helység feküdt szemünk előtt a' völgyben, báró Palocsay nemzetség' jószágá, melly helységben két templom áll, egyike a' katolikusoké, másika az evangelicusoké. Általában a' hídon, melly alatt víz folyik hosszában a' helységnek, Vasanicz compossessor jószágá mellett elkocsizva, ismét egy csárda mellé értünk, melly felett

az uraság' majorja áll, mellynek egyik istállójáról lehányta a' szél az ívalkatú deszkatetőt. Most már jól látánk a' magas dombra épített välli majort is. Felérvén a' domb' csúcsára, 's még egyszer körül nézvéen magunkat, végre a' välli határoszlophoz, 's így a' határhegyi szőlőkhöz értünk, 's mostantól fogva szüntelen lefelé kocsizva, az újhegyi szőlőkhöz 's a' présházakhoz érünk, 's most hallánk harangozni az estveli imádságra; hosszában a' szőlőknek folytatatva útunkat, először is az urasági gabonapajtához 's granariumhoz érkezünk, 's lekoszizva e' jó meredek dombon, a' mezővárosban 's lakunkban voltunk, hol szíves örömmel fogadtatván, vidámon tölténk estvének, 's felkelvén az asztaltól, miután a' jövő reggeli utazás iránt a' szükséges rendelést megtettem, nyugalomnak engedém magamat.

Másnap reggel, alig reggelizvén, már a' ház előtt állottak a' lovak; hogy azonban annál kényelmesebben, 's így tehát sebesebben is tehessük ezen utat, kintó helyett stájer kocsit választánk, 's jobbra hagyva az uradalmi marha istállót és birkamajort, a' szénapajta és csószház között véve az utat, jobb felül a' jó magas dombok' lábánál kocsizva derék úton, balra a' szép välli réten legelt szemem, mellyen végig foly a' víz. E' most érintett folyón, melly Mór puszta körül jó ide le Komárom vármegye széléről, 's melly välli víz, Ercsény és Adony között a' mártonvásári vízzel együtt szakad a' Dunába, következő malmok állanak: a' fel-csúti, doboszi, tabajdi, a' 2 välli, a' sz. péteri, 's tehát összesen 6 malom. — Hogy ezen utazásom annál hasznosb legyen, a' välli földes uraság' kertészét vettem magamhoz útitársnak, egy szép tapasztalású 's mivelte férfit, ki néhány évig tartózkodván külföldön, ritka tulajdonságokkal bír. Elillantva tehát a' felső välli malom mellett, a' szép zöld réten függvén még mindig szemem ezen hegyszorulatban, melly réten addig, míg az urasági rész tart, a' folyó mind a' két felül fűzfákkal van kiültetve, 's ezután még következő a' jobbágyi rét, — a' tabajdi malommal egy irányba értünk, 's innen vizsgálánk a' balra eső välli szőlő csúcshegyet, 's ezen derék kocsiúton folytatva útunkat, beérünk Tabajd helységbe, hol mindjárt a' katolikusok' kis egyháza ötlött szemembe, 's tovább a' reformátusoké, 's így végét

érénk ezen dombos völgyes helységnek is. Közel ezen helységhez fekszik Dobosz nevű praedium, hol keresztül kocsizván, láttam mikép vannak dombra épülve a házak, 's mikép támaszkodnak a pontirányosan leásott hegylábnak, melly a fel 's alá vezető utak által, sánczokhoz hasonlít. Megtekintvén az építésben álió kis templomát a reformátusoknak, kivergődtünk innen is, 's most már az al-csúti hercegi kastély is, a szép kerttel 's a környező erdőkkel felségesen jelentkezett. Balra tartván még mindig szemmel a valli úgy nevezett gyönyörű rétet, beértünk végre Al-csút helységbe, hol minden ház előtt ültetett szép zöld fák állanak, mellyek alléet képeznek, 's így a tisztartó lakjához érven, egy földszinti csinos épülethez, 's mellette befordulván a felséges nyárfa allébe, mellyből jól lehet látni a hercegi kis szalletát, frontjával felénk fordulva, virányos 's mosolygó rét elibe állítva, — átsapva a hidon, a hegylábnál folytatánk útunkat, megtekintvén a földledülés gátlásául ültetett ákác- 's nyárfa csoportozatokat, jobbra pedig a kertet és kastélyt, mi után a kertész lakjához értünk 's udvarába szállottunk.

Elhagyván csakhamar ezen házat, a díszes, faragott kőből készült 's boltozott hidon átmenve, a vas rostélyú kapuhoz jutánk, hol már felénk sietve találkozánk a hercegi kertésszel. Társaságban ballagva, legelőszer is az üvegházba menénk, melly csinos épületnél az üvegfal pontirányos helyheztetésű, 's Meisner légfűtésével van ellátva. Ezután megnéznék a másik 's ennél melegebb házat, hol 2 óncsó által történik a fűtés, mellyben forró víz vezetetik, 's az egyik szögben a falba van eresztve, 's kívülről fűttetik. Megnéznék a számos szépszinű georginát, mellyek azonban sokat szenvedtenek a september 22diki hidegtől; most már a bosquetek mellett folytatván útunkat, a körtvélyalkatú bassinhez érkeztünk, mellyen ladik vezet a tulsó partra; séta közben szemembe ötlöttek a tulipa-trombita - 's gömb ákáczfák, valamint a felséges szomorú fűzfák, mellyeknek ágai a víztükrére nyulnak le. Porterje ezen kertnek igen helyesen van elrendezve, 's jó harmoniában áll a kastéllyal.

(Folytatása következik.)

Szer az ős hajak festésére.

Leuchs' polytechnikai folyóiratában, az ős hajak szép barna színre festése végett, egyszerű és ártatlan szer gyanánt az tanácsoltatik, hogy a' hajak egy olyan fűsüvel gyakran fűsültessenek, melly friss dióhéj' kinyomott levébe mártatik. E' nedvességet azonban jól bedugott palaczkokban kell tartani, mivel az a' levegőn hamar feloszlik, midőn a' festékanyag feketebarna pelyhekké válik-széylel.

Alap-mondások.

Nincs hatalmasabb erő a' szükségnél.

A' ki parancsolni akar, szolgát tartson.

A' nyelv tudósabb ne légyen a' főnél.

Reménység édesb mint mad' méz, biztat jövő jókkal.

A' jó lelkiesméretű ember hamis pénzt nem szeret; mert az lelkének sérelme.

Több nyomorúsága van, mint vígsága embernek e' világon.

Ki vándorlott 's látott, a' többet tanult, mint a' kemenczét őrző.

Szenvedéssel adják 's nem párnásnak nyújtják a' becsület' csillagát.

A' mástól hallott szót, mondani mint valót, jár gyakran hazugsággal.

Hol jó szívvel látják az embert, ott úgy viselje magát, hogy meg ne unják.

A' mosdatlan nyelv nagy kárt okozhat.

A' gazdagság elvész 's a' tudomány megmarad.

Az embert a' szaváról jobban, mint nyomáról, ítélni.

H . . . dy.

Rejtett szó.

Egyenlő két hangos betűm van,

Egyik rövid, másik hosszú.

Egészem kövére ha csappan,

Szegény gazdámnak nagy bosszú.

Ha az elsőm hosszan ejtődik

Birják minden élő testek.

A' másikomból itélődik

Kurtán meg: kik túnyák restek.

Kóris János.

Jegyzet: A' 28dik számbeli Rejtett szó Bajusz.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

30. Pesten, October 12kén, 1836.

V á l a s z t á s.

Éltünk' zajgó hullámain
A' szerencse lejtözve
Vándorol, vad kegyelmével
Csalfa játékát üzve.

DORSCHKY.

Két kelyhet tart dúsan töltve
A' sors' jászó vizével;
Felénk nyújtva, hogy választnánk,
Kínál kétes ízével.

Egyikében az életnek
Ezüst vize jászodoz,
Kesercvseppek' fényüzőne
A' más kehelyben haboz.

Boldog, ki az elsőt kapta,
'S szívja mézes italát,
Az örökre eloltotta,
Keble' dühöngő szomját.

De jaj! — ki a' másodikhoz
Nyúlt, — az többé nem örül,
Varázkelyhe töltve léssen
'S soha többé nem ürül.

Én is, a' szív' ingerétől
Lelkesülve kinyujtám
Lankadt karom' kehely ntán;
Ah! — de rosszúl választám.

Rosszúl, mert ah! kesercvseppek
Bús kelyhemben ti vagytok,
Érzem! — 's lesztok, ez életben
Töletek nem válhatok.

Sz. Királyi Erdélyi Máté Kalocsúrúl.

Az 1821diki portugali constitutio.

A' spanyol constitutio Cadizban jött létre; a' portugali 8 esztendővel utóbb, Oportoból veszi eredetét, midőn az, 1820diki Augustusban felkelt a' kormány ellen. A' tizennyolczadik ezred vala az, melly ezredese Sepulveda vezérlése alatt Oportoban a' szerkesztő corteseket először kikiáltá; 's ennek példáját követték két héttel később (Sept. 15kén) Lisbonában minden ezredék és polgári katonák, míg a' Beresford marsaltól lassankint a' hadsereghez hozott száz angol tisztek csendesen nézék a' történetet. Az udvar Rio-Janeiroban, miután sokáig habozott 's palliatív szer — a' régi cortesek' egybehíása — által akarta a' szélvést megelőzni, vegre minden feltétel nélkül engedett, 's előre jóváhagyta az alkotandó constitutiót, mellybe még 1820ban elfogadtattak a' spanyol constitutio némelly alapjai, névszerint a' választási módok; azonban maga a' constitutio csak 1821ben hajtatott végre. 1821diki Januarius 26kán tartatott a' constitutiót alkotó cortesek' első ülése a' bahiai érsek' előlülése alatt. A' követek' száma (olly arány szerint, hogy 35,000 lakosra jusson egy képviselő) százra határozatott. Három negyedrésznél többen jelentek-meg az ülés' megnyitásakor. Január' 27kén nevezték-ki a' cortesek az öt tagból álló regensséget melly a' király' nevében kormányozzék, 's mellynek tagja vala a' most kilépett minister Silva Carvalho is, — és Január' 29kén a' ministeriumot, mellynek száma szinte ötre határozatott-meg. Most kezdődtek az új constitutio feletti tanácskozások. Az inquisitio eltöröltetett, 's a' sajtószabadság 69 szóval 8 ellen felállítatott; de mégis (46 szóval 31 ellen) a' censura az ollyan könyvekre nézve, mellyek a' morálról és vallásról tanítanak, megtartatott. Minden egyházi privilegiumok' eltörlése 69 szóval 17 ellen, 's a' katonai statusé egyező voksokkal elvégeztetett. Legélénkebb vitatások keletkeztek e' kérdés felett: egy kamara legyen-e vagy kettő, — valamint a' király' vetoja és statustanácsa felett. Az egy kamara mellett, Spanyolország' példájára, 59 voks határozott 26 ellen; 78 voks 7 ellen azt végezné, hogy a' királynak ne általános, hanem csak ideigleni vetoja legyen, sőt ezen veto még jobban megszorítatott, miní Spanyolor-

ságban. A' spanyol constitutio, a' mint tudva van, a on just adja a' kormánynak, hogy a' cortesektől egymásután következő két cortes gyűlés alatt hozott törvényt félrevetheti; csak akkor, ha a' cortesek harmadszor összevgyűlnek, 's ugyanazon törvényt harmadszor is elhatározzák, tartozik a' király azt jóválagyni (sanctionálni), úgy hogy azon rövid idő miatt, melyre a' cortesek választatnak, az első és harmadik ülés közt mindég esik egy közönséges cortesválasztás, midőn a' népnek alkalma van magát a' kormány vagy a' cortesek többség mellett kinyilatkoztatni. Ellenben a' portugáli constitutio a' királynak egy hónapi határidőt ad, mely alatt annak a' törvényt félre kell vetnie, vagy elfogadnia. Ha az elsőbb történik, akkor a' törvény a' cortesekhez vissza-megy, 's hozzá mellékeltetnek azon indító okok, melyek a' kormányt a' félrevetésre határozták. Ha a' cortesek előbbi végzetük mellett maradnak, akkor a' törvény a' királynak ismét általnyújtatik, melyet az most már további késedelem nélkül sanctionálni tartozik. Ezen törvény a' törvényhozó testnek olly hatalmat ad, mely a' király' praerogativáját még inkább megszorítja, mint meg van szorítva az éjszakamerikai egyesült statusok' praesidensének hatalma, ha azt nem vesszük is fel, hogy ez két törvényhozó testnek áll áltellenében. Csak nehezen, t. i. egy vokstöbbséggel (42vel 41 ellen) engedtetett a' királynak egy statustanács. A' minoritás azt állítja, hogy a' cortesek' állandó, (permanens) választottsága, mely szinte olly nagy hatalommal van felruházva mint a' spanyol corteseké, alkotja a' király' természeti tanácsát. Azonban a' királynak ezen statustanácsot csak a' cortesektől ajánlottak közül szabad választania. A' cortesek minden esztendőben összevgyűlnek, és három hónapig maradnak együtt; a' követek' két harmadrésze azülést még egy hónappal meghosszabbíthatja. Ellenben a' király a' cortesgyűlést sem nem prorogálhatja, sem el nem szülathatja. *(Folyt. 's vége köv.)*

Budaideki útazás.

(Folytatása.)

Innen a' szőlődombra menénk, hol egy hajdani templomalkatú nyílt épület van faozlopokra álltva. E' most

érintett helyről, a' legfelségesebb tájfestvényeket készíthetni, a' szemvonal mindenütt a' hegyeket érvén, mellyre különösen kell ügyelnie a' tájfestésznek, hogy érdeme legyen dolgozatának műértők előtt, melly szabály ellen jobbadán hibáznak a' laikusok 's így olykor nagyot botlanak. Van itt elég tárgy a' színelő-közép-'s fenék számára, ha azt a' festész illően tudja ráamájába zárni. Megtekintvén most a' gyermekkertet, hol egy szép kis mulatóház van rézzel fedve, melly valamivel magasabb helyheztetésű a' kastély lábhorizonjánál, hová természeti kövekből összerakott lépcsőkön juthatni, 's a' 2 hágcsó között áll egy nagy kád fehér márványból faragva, mellybe egy oroszlánszájból foly a' víz, melly aztán a' gyermekkert' öntözésére használtatik.

Most már magát a' várkastélyt tekintvén-meg 's annak frontját a' kert felül, mellyel a' helységre lát, 4 joniai csinos oszlop disziti, mellyek porticust képezvén talapzaton állanak, hová néhány lépcső vezet-fel. Ezen építvény általán egy emeletet képez, mellynél a' földszinti a' főemelet, 's a' háztető deszkaívekből szerkesztve van, befedezve zsindelel. A' tiszta szép udvarba két felül 3 ívből álló arkade vezet, mellyek' terasséja nagy kőtáblákkal van kirakva 's kittel jól kikenve eresztékjeiben. Van ezen udvarban egy vas korladdékkal elzárt kertecske, hol pyramis alkatban állítva áll a' virágcsoportozat, 's ügyesen elosztva. Megtekintve a' földszinti szobákat, ott sok szép tájfestvényt láthatni, mellyek részint rézmetszések színekkel illuminálva, részint kézmunkák. A' nagy terem helyes 's Müller bécsi festész' dolgozata. Padlata ezen teremnek, nincs úgy mint a' folyosóké Kehhamer kőtáblákkal kirakva, hanem közönséges téglákkal 's átfrízozva, mellyel ha tisztán áthuzatik illyes padlat, kellemesen hat a' szemre, 's tartosabb a' parketirozottnál. A' hágcsó a' legszebb, mit ezen kastélyban észrevettem, 's quadrátot képezvén szép tágas térrel közepett, lámpa csüggvén-le a' padlászozattól, — becsületére válik alkotójának. Az első emeleti szobák igen alkalmasak a' lakásra, mellyeket részint fűteni is lehet. Áltmenve a' terrassén, megszemlélénk a' melléképületet is, hol beosztják az udvari tisztek 's vendégek' szobái; itt található az asztalos műhelyt

is, melly azonban egy kevésbé sötét a' folyosó miatt. Földszint a' másik szárnyékban van a' nagy istálló 24 lóra, hármas boltozattal, 's két sorba állított doriai oszlopokkal, melly istálló 2 emeletet foglal, mellette van ismét egy más istálló 12 lóra. Egyikben a' két földszinti épületek közül van a' kovácsműhely, a' másikban pedig a' vízmasina, mosóház, a' szolgák ebédlőszobája 'stb. Ezen udvarból, mellyet ismét yaskorladék kapuval végez-be, szép allée vezet a' földek felé. Az alatt míg a' kertben sétálánk, láttuk onnan a' faluban épülő új házat is cseréptéglákkal fedve, melly az october 20diki statutió végett készül, mellyben tábla fog adatni. A' helységben van a' reformátusoknak temploma.

Visszatérvén a' kertészhez megtekintém annak lakását is, mellyben a' szobákat méltán helyeseknek mondhatni, 's onnan a' kilátás regényes. Egy keveset mulatozván, befogatánk, 's a' szép kőhídon átvágtatva, a' szép alléban folytatánk útunkat, melly eleintén boglár fákból áll, mellyeket aztán juharfák váltanak-fel. A' hídhöz érve, 's azon átkocsizva azon helyre jutánk, hol az út két irányra oszlik, mellyek' egyike Acsára, a' másik pedig Boglára vezet, az az: az első balra, a' másik jobbra, végig ültetve fákkal. Itt végződik az al-csüti hegy is, 's körül járja azt az eddig többször említett szép völgy, melly hegynek csúcsa deli erdővel van benőve. Mi azonban nem választánk egyiket sem a' nevezett 2 út közül, hanem kitérvén az allééből, a' magas domb' csúcsára kocsizánk. — Mi előtt még egészen elhagynánk azon határt, hol olly sok mindenféle szép gyönyörköd-teté szemünket, méltán megérdemlették volna azon szép majmok is a' megszemlélést, mellyek az Al-csüti uradalom' pusztáira építve vannak, 's ezek következők: a' sz. györgyi, hol kőbánya van; a' ginzai, hol hasonló kőbánya van; a' vérti; a' gőböljárasi, hol egy cséplő-mű 'sgőzapparat van; a' hatvani; a' mária völgyi, hol schveizerey van, 's az al-csüti. A' vérti pusztán az idén régi házfalak' fundamentumira találtak 's köveket ástakki felirásokkal.

Visszatérve útunkra, láttuk az érintett dombról, mikép húzódik a' hegyláncz egész Csákvárig, melly al-talán szép sűrű erdővel van benőve. Gyönyörű felszántott földek között haladva előre, közel hagyánk balra

egy majort, honnan az allée egész a' Guster völgy nevű fás kertbe vezet, onnan pedig egy második allée egészen be a' mezővárosba. Nevezetét ezen hely, az uradalmi Guster nevű kertésztől nyerte, kinek emlékezetére így nevezé az Uraság ezen kecses helyet, ő adván annak létét 's mostani alkatát. Ezen kertben van egy jó hosszú csatorna, ellátva vízzel, 's két felül boglár fákkal kiültetve, jobbra balra pedig a' konyhakertek 's bosquetek vannak, mellyek elrendezése angol sztilre mutat. Végre kiérvén az országútra, mellyet itt méltán jónak nevezhetni, 's melly Boglárt kapcsolja-össze Csákvárral, jobbra megpillantva a' jágerházat a' sűrű erdő szélén, a' helységbe kocsiztunk-be; 's mivel már 12tőt elűtött az óra, a' kastély melletti vendégház mellett megállottunk, 's betérvén, az asztalhoz ültünk, hamar végzendők ebédünket, csakhogy annál több időnk maradjon a' díszes várkastély 's az angol kert' megtekintésére. A' kastély' külsőjét az út felé illetőleg, az kívül, csinos vas korlátokkal van beszegve, 's hátul az udvarban lévő közép részt 4 doriai oszlopból álló porticus díszíti, melly a' földszinti 's első emeletet átéri. Talapzata mintegy 3 láb, hová vörös márvány lépcsők vezetnek, mellyek a' nagy egésszel jó harmoniában állanak. Az út felé ki nyúló két épületszárnyék csak földszinti emeletről áll, a' két pavillon pedig a' korlát' vonalában ismét két emeletről, 's minden a' legtisztább architekturai sztilt árnyja-el. Udvara tiszta, 's térs, minden az effectusra kiszámítva. Balra hosszú a' hátulálló közép rész, 's ezen egy emeletű épületesztályban istállók alkalmazvák; háta megett egy vörös ház áll, ellátva gazdasági udvarral, melly ház mellett az utczaról bejuthatni a' kertbe is. Jobbra kiterjed hasonlólag a' közép épületrész, 's az előre nyuló építmény sz. egyházra volt szánva, mellynek fel is épült földszinti része, de félbeszakasztott, habár borítva van is az udvar faragott kövekkel. Az építmény' azon frontja, melly a' kertnek fordul, hasonlólag egy emeletű, mellynél földszint vannak a' főszobák. Ezen frontot 4 cörinthei oszlopból álló porticus díszíti, mellyek a' szelek' templomától kölcsönözvék fejezetükre nézve. A' középrésztől jobbra, 's valamivel visszavonulva, van 4 az első sorban, 's 2 a' második sorban völgyezett doriai oszlop, mellyek perisztilt képeznek, 's két kis cabi-

net van hátuk megett alkalmazva. A' risalitok igen helyesen lépnek előre, 's a' hágsók vörös márványból állanak. Leírhatlan azon benyomás, melyet szül ezen kastély a' vizsgáló szívében. Ezen felséges kastély építője Moreau architektus volt. A' beltüli pompa 's fényűzés, tökéletesen megfelel külsejének. Ezen kerti oldalon láthatni hosszában az épületnek az ablakok alatt a' legfinomabb 's legkellemesb virágokat ültetve, mellyek kedves illatot terjesztenek körülöttük.

Most már magát a' kertet tekinténk-meg mi ketten, mint a' kertművészet' avatottjai, 's méltán állíthatni, hogy ennek parterreje a' legtisztább sztilt árulja el. A' legválasztottabb facsoportozatok, magánosan álló árnyékos fák, virágbuketek, kecsgetető nyilások, 's a' mosolygó virányos zöld pázsit, — összesen egy szép nagy egészé alkotják azt. A' kertelrendezés angol stílusban van, 's a' közönséges bejárás a' kertész' lakjánál történik, vas rostéllyal korlátozva, mellynél egy kőoszlop áll táblával, 's rajta németül 's magyarul olvashatni, mihez kell tartani magát annak, ki ezen kertben sétálni kíván. Többek között olvastam, hogy a' dohányozás tiltva van. Ezen kert' parkjával összeköttetésben áll a' nagy erdő is, 's azt végnélkülivé varázsolja. Kár, hogy nincs ezen kertnek tiszta 's folyóvize. Megjegyzésre méltó még ezen kertnél az is, hogy nagyobb része jó kövér fekete földdel van meghordva, kövecses lévén alja, 's ennél fogva az utak kavicssal töltettek-ki jó magasan, melly azt okozza, hogy az utak mindig szárazak. Kimenetkor a' kertből, megtekintém az artesiani kutatáshoz tartozó készüléteket, 's a' fúrót, melly jó mélyen lehetett akkor már a' földgyomrában.

Elhagyván végre ezen kellemes kertet, 's vele együtt a' mezővárosocskát is, végig kocsizva az alléban, közel a' helységhez láttuk balra a' szépurasági majort számos gazdasági épülettel 's tornyozott boglyákkal, valamint a' fentebb fekvő Guster völgyet. Ezen érintett mezővárostól egész a' határig vezet a' fiatal fákból álló allée, jobbra 's balra pedig a' legszebb szántóföldek. Elérvén a' Lovasberényi határt, most már allée nélkül kelle a' földek között folytatni útunkat, míg végre a' domb' csúcsáról megpillantánk Lovasberény

mezővárost, 's a' két oldalról fekvő szép urasági táblákat felszántva 's így előre haladva a' jobbra eső 's fallal kerített gazdasági udvarhoz 's majorhoz értünk, balra látván a' téglaházat 's a' marhaistállót, az ispányi lakással; honnan befordulván egyik utczába az allée mellett, a' kertész' lakja előtt állánk-meg. Bemenvén hozzá, ő is azonnal társaságunkhoz csatlá magát, 's kalauzunk volt a' kertben. — Először is tehát a' nagy üvegházat tekintünk-meg, mellynek üvegfalai mintegy 15 grádusnyi szöglet alatt visszahajolnak, jobb felfogása végett a' nap sugarinak. Ebben a' házban számos narancsfát láttam 's több más szép növényt, honnan aztán az ananas házba mentünk, de nem szemlélvén rajtok gyümölcsöt, azonnal oda hagyánk. Megtekinténk ezután a' szemétágyba ültetett gyenge rózsa virágágakat, 's az efféle csemetéket, úgy a' szilvaskertet. Ezen helyen a' kertész' állítása szerint echo is van, melly Csákvárnak fordulva szemmel 's fenhargon kiáltva, viszhangozza a' szót. Mind ezek után, a' sziget megszemlélésére mentünk, hová a' vízen keresztül egy faszerkezményű híd vezet, melly sziget' vize széles árokban foly 's tiszta. Most tehát a' parkon keresztül azon faépülethez menénk egy dombra helyezve, mellyben egy malom áll emeléséül a' víznek, mellyet lovak forgatnak, 's melly az előtt szélmalom is volt. Ezen dombról felséges a' kilátás Csákvár felé, melly helyre talán szebb alkatú építvényt lehetne helyezni, hasonlót például egy pharushoz, természeti kövekből összerakva, 's belül hágcsóval ellátva. Alantabb az újon elrendelt angol kert van, mellyben több helyen láthatni szép facsoportozatokat, bosqueteket, bár nem igen látszik is kedvezni ezen székes föld a' növényeknek.

(Vége követhetik.)

Rejtett szó.

Fő, és lábak nélkül a' főnek elején
 Szépség', és kellemek' lakhelye vagyok én;
 Ha pedig lábaim', 's főmet visszanyerem
 Bérczeimen igen jó magyar bor terem.

Bernát Gazsi.

Jegyzet: A' 29dik számbeli Rejtett szó: Erszény.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

31. Pesten, October 15kén, 1836.

Kulpini Stratimirovics István.

(Csász. kir. valóságos titkos tanácsos, és a' császári Leopold rendjének nagy keresztese, a' görög nem egyesült ekklezsia karloviczi érseke és illyriai metropolita, a' karloviczi és újvidéki görög nem egyesült gymnasiumok' patronusa, a' göttingai tudós társaságnak becsületbeli tagja, megholt October' 4diki éjszakán 12 óra után).

Háladatosságból írta Rummy Károly, egykor a' karloviczi gymnasium' igazgatója és professora. *)

Multis ille bonis flebilis occidit!

Stratimirovics István született 1757dik esztendőben karácson ünnep 2dik napján, Decemb. 26dikán (a' görög kalendár szerint) Kulpinon, Bács vármegyei faluban, mellyben rácok és tótok laknak, nemes szüléktől. Attyának eldődei Herczegovinából költöztek Magyarországra, és a' magyar nemességet donatio pura által érdemeikért nyerték. Igen korán elvesztette édes atyját, 's jó nevelését csak édes anyjának 's tanítóinak köszönte. Kulpinon a' rác oskolamesterhez járt oskolába, mert akkor házi instructorok majd csak nem voltak még szokásban, 's özvegy anyja nem volt vagyonos. Midőn ezen oskolamester Begecsbe ment, Stratimirovicsné asszony kis fiát is oda küldötte, mivel fiával jól bánt 's nem volt az akkori szokás szerint plagosus Orbilius. Stratimirovics mint metropolita sokszor mondta tréfából, hogy az első akademia, mellybe járt, a' begecsi volt. Onnan küldötte őt édes anyja az újvidéki rác oskolába, hol a' német és latin nyelvnek elemeit is tanulta. Innen Szegedre ment, hogy a' latin nyelv mellett a' magyar nyelvet is tanulhassa. Nemzeti nyelvünket olly szerencsésen megtanulta, hogy öregségében is folyvást beszélhetett magyarul; de az utolsó tíz évben a' neologismu-

*) Ezen nekrologban előforduló biographiai adatokat az elhunyt nagy férfi Septemberben, midőn nevezetes életét nekem elbeszélni méltóztatott, küzlötte velem.

sok miatt már nem beszélt örömet magyarul. A' latin grammatikát a' Piaristák' szegedi gymnasiumában tanulta, mellynek igazgatója őtet szorgalma miatt igen kedvelte. Szegedről Vácra ment, hol a' humaniorákat nagy szorgalommal tanulta, de itten már hasznos könyveket is olvasott, és azokról, mellyeket tanult és olvasott, gondolkozni szokott.

1775dik esztendőben a' magyar egyetembe ment melly akkor Budán létezett, a' bölcselkedés és a' törvénytudomány tanulása végett. A' philosophica facultasnak akkori dékánja, Handerla, nagyon örült, midőn igen kedvező iskolai bizonyáglevelét olvasta. Nagy szorgalommal 's jó előmenetellel tanulta a' philosophica tudományokat; de mivel nem „juravit in verba magistri,” nem elégedett-meg a' professoroktól tanúttakkal, hanem szorgalmasan hasznos könyveket olvasott 's tudós férfakkal, kiváltképen Lakics tanácsos és professzorral, megismerkedett 's azoknak beszélgetéseiből sokat tanult. A' jogtudományokat még nagyobb szorgalommal tanulta, nevezetesen pedig az egyházi jogot Lakics professzortól. Professzorai, mint Markovics, Lakics 'stb. őtet nagyon kedvelték, résszerint elmetehetségei és szorgalma miatt, résszerint pedig azért, mivel komoly ifjú és a' juristák' kicsapongásaitól mindég távol volt. A' budai egyetemben Stratimirovics Rudnay Sándor, Allagovics Sándor és más nevezetes magyar férfiak' tanulótársa volt.

Budáról Bécsbe ment, hol a' jurisprudentia tanulását szorgalmasan folytatta. A' természet', status (polgári társaság) és nemzetek' jogát híres Vandernóth professortól, a' közönséges és ausztriai egyházi jogot híres Pehem professortól halgatta, és egyszersmind a' római törvényt con amore tanulta, melly neki későbbben a' keleti ekklesia' jogának tanulásában nagy hasznot tett. Bécsben is öregbítette tudományos ismereteit, olvasás és tudós férfjakkal társalkodás által. Ezekhez tartozott kiváltképen ama híres Kollár Ádám, a' császári udvari könyvtár' praefectusa, nevezetes magyar történetbúvár, magyar publicista, 's tót és keleti nyelvész. Ez, az ifju Stratimirovics' elmetehetségeit 's szép történeti, jogi és nyelvészi ismereteit észrevette, 's őtet serkentette, hogy a' hazai históriához, a' jog tudományhoz és a' tót (szláv)

philológiához hív maradjon, 's ezen tárgyakban maga is mint író a' tudományos pályára lépjen, a' mi is későbbben megtörtént.

1780dik esztendőben Str. Karloviczba ment, hogy az egyházi rendbe lépjen. Az akkori karloviczi érsek és metropolita Putnik Mózsés őt mint fiát szerette. Mivel akkor Karloviczon még nem volt clericalis iskola, Strat. privatim (magánosan) tanulta a' keleti ekklezsia' theológiáját, olvasta e' végre kiváltképpen a' híres orosz theologus Prokopovics' (Szent Pétervári érsek volt) latin nyelven írt munkáit és a' kovili archimandrita Raics (szül. 1726 † 1801) szlavén egyházi nyelven írt theologiai könyveit, de a' catholicus 's protestans theologusok' munkáit is olvasta és használta. A' metropolita az ifjú kalugert (barátot) egyik egyházi tisztségről másikra hamar felemelte. 1783ban Strat. (midőn csak 25 esztendős vala) már krushedoli archimandrita (apát) lón, de a' metropolita kérésére többnyire Karloviczon lakott. 1786dik esztendőben a' metropolita II-dik József császárnak a' megüresült budai püspökségre a' 28 esztendős Stratimirovicsot és két éltes archimandritát ajánlotta. A' császár, ki mind a' három archimandritával beszélt, Stratimirovics' talentumait észrevette 's őtet budai püspökké kinevezte. Midőn az új püspök Karloviczot elhagyta, az öreg metropolita keservesen sírt, 's néki karloviczi érsekségét megjövendölte. A' budai püspökségben Str. kitüntette magát tehetségei, buzgósága és ügyessége által, 's a' metropolita sokszor élt tanácsával.

(Vége következik.)

Az 1821diki portugali constitutio.

(Folytatása 's vége.)

Már csak az eddig előhozottakból is kitetszik, hogy a' portugáli constitutio, mind formájára mind alapjára nézve különbözik a' spanyoltól. Még inkább meg fogjuk ezt látni a' többi fő czikkelyeinek következő átnézéséből. E' polgári szerkezmény' I-ső czíme, melly a' spanyolként a' Sz. Háromság' segítségül hívásán kezdődik, magában foglalja a' Portugaliak' személyes jusait és kötelességeit. A' jusok, mellyek sokkal jobban meghatározatnak benne mint a' spanyol constitutióban, megállapítják a' személyes szabadságot (a' 3dik és 4dik cik-

kelyben), a' lakhely', vagyon' és levelek' sérthetlenségét (5, 6 és 18), a' sajtószabadságot, melly különös törvényszék' felállításával garantiroztatik (8), a' törvény előtti egyenlőséget (9), minden polgárnak a' statushivatalokra juthatását (12), kérelemlevelek (petitiók) által a' cortesekhez folyamodást (16). A' köteleességek, mellyeket a' 19dik cikkely számlál-elő, magokban foglalják: hogy minden portugáli egyformán tartozik a' házát fegyveres kézzel védelmezni 's a' statusterheket viselni. — A' II-dik czímbe foglaltnak azon feltételek, mellyekre mindenki köteleztetik, hogy portugáli polgárrá lehessen. Ezen feltételek kevesbé vannak megszorítva és pontosabban kijelelve, mint a' spanyol constitutióban. Ezeknél fogvást az olyan házasságon kívüli gyermekek is, kiknek anyja sem tudatik, sőt az ország' akármelly tartományaiban kitett gyermekek is, polgárokká lehetnek (21). A' 24dik cikkely a' vallást illeti 's azt határozza, hogy a' katolika hit legyen a' statusvallás; azonban az idegeneknek is megengedtetik isteniszteletük' privat gyakorlása, midőn a' spanyol constitutio minden más isteniszteletet általánosán eltilt. Ezután a' kormány' közönséges alapjai adatnak-elő, melly örökösülő monarchia (28) 's az uralkodó nemzetség a' braganzai ház (30): a' souverainité lényileg a' nemzeté, mellyet illet kizárólag azon jus, hogy a' magától választott cortesek által constitutiót alkosson 's azt módosítsa (25 és 26). A' constitutió módosítása végett tett rendelés is egyszerűbb mint a' spanyol constitutióban; a' portugáliában négy esztendő mulva lehet változtatásokat tenni, a' spanyolban nyolcz év mulva. A' III-dik czímbe foglalt választási rendszer is sokkal egyszerűbb. Választási jussal bírnak minden portugáliak, kik polgári jogokkal élnek. ha egy esztendő óta a' választás' helyén laktak, vagy ottan tartózkodtak. Minthogy a' választás közvetlen (nem úgy mint Spanyolországban, háromszorosan közvetőleges), szükségesképen kivételeknek kelle annál tétetniek: így a' kiskorúak, vagy is 25 esztendősnél ifjabbak, katonák 's tanulók 25 esztendőn alól, szolgák, kóborlók, szerzetesek, végre azok, kik ha meghaladták is a' 25 esztendőt, „olvasni 's írni nem tudnak,“ a' választási justól ki vannak zárva (32). Minden választók választhatók, azon feltétel alatt, hogy „elegendő

jövedelmük legyen“ akármely kútfőből, kivéven némely közönséges hivatalokat, mellyek a' czimzeteseket legalább azon helyeken kizárják, hol azon hivatalokat viselik (33 és 34); egy törvényhozás' követei a' következő cortesgyűlésekre ismét választhatók (35); a' választások választási osztályok által történnek, oly móddal, hogy mindenik osztály 3—6 követet választ; 30,000 lakosra jut egy követ, mi által a' gyűlésnek aránylag számosabbnak kell lennie, mint a' spanyol cortesgyűlésnek, mellyben a' constitutio szerint 70,000 lakosra, és a' királyné' újabb rendelete szerint 50,000re jut egy követ. A' választási gyülekezetek a' községek' öszvemenetele által úgy alkotódnak, hogy legalább 2000 és legfeljebb 6000 személyből álljanak (44). A' választáshoz tartozó minden munkálatok a' municipalis tisztviselők' igazgatása alatt állanak, kik a' gyülekezetek' előlülői (46 és 47). A' plébánusok helyet foglalnak a' választási bureauban (48). A' voksolást Sz. Lelket segítségül hívó mise és a' körülményekhez alkalmaztatott rövid prédikátzio előzi-meg (53). A' választást a' fő egyházban tartandó Te Deum zárja-be, hová a' választott követek a' bureau' tagjai által kísértetve mennek (70). A' törvényhozói ülések November' 15kén kezdődnek (76). A' király csak a' megnyitó és bezáró üléseken lehet jelen; a' ministerek minden tanácskozásoknál jelen lehetnek, de a' voksoláskor tartoznak eltávozni (88). Az első ülésben értesíti a' hadiminister a' corteseket a' fővárosban és 12 órányi kerületében tanyázó katonaság' számáról (89). A' követek a' cortesülésben kinyilatkoztatott véleményeikre nézve sérthetetlenek (93); a' gyűléstől megszabott napi fizetést húznak (95); magok' vagy mások' számára sem hivatalt, sem czímet 's díszjelt a' törvényhozás' folyta alatt, nem szabad kérniek, sem elfogadniok (96). Sajátaik (attributiók) csaknem ugyanazok, mellyek a' spanyol cortesekéi; csak-hogy itt' a' törvények' iniciativa jussa nyilvánban fen van tartva a' corteseknek; a' 102dik cikkely azt mondja, hogy az kizárólag a' nemzet' képviselőit illeti; a' ministerek csak javaslatokat tehetnek, mellyek csak a' cortesek' megbízottságának vizsgálata után válhatnak törvényvázlattá. Mielőtt a' cortesek eloszlanának, állandó (permanens) megbízottságot neveznek, hasonló hatás-

körút mint Spanyolországban (114 és 116). Mint végrehajtó hatalom, a' király még jobban meg van szorítva, mint a' cadizi constitutióban; például: nem nevezheti ki mindég a' száraz és tengeri hadsereg' vezéreit, a' mit a' cortesek némelly esetekben magoknak fentartanak (120); maga a' hadsereget soha sem vezérelheti (121), sőt a' koronát is, melly e' szerint alkalmatlan teheré válhatik, a' cortesek' megegyezése nélkül le nem teheti (122). Egyébiránt személye sérthetetlen, 's czíme ez: Ő leghívebb Felsege (124). A' következő, 's a' királyi háznépet, dotatiót, thronusra következőt, kiskorúságot és regensséget illető rendeletekben semmi különös nincsen. Egy tizenhárom tagból álló statustanács — kiket a' király a' cortesek' ajánlására nevez ki, 's kik a' miniszterekkel együtt az ő köteles és felelet terhe alatt lévő tanácsosaivá lesznek — mind a' két országban egyformán van elintézve. Ezek teszik tulajdonképeni politikai részeit a' portugáli constitutionak. Az V-dik és VI-dik czím a' törvényszéki hatalomról és az igazgatásról szól.

Budaideki útazás.

(Vége.)

Innen a' szálló között folytatva az útát, melly még a' kerthez tartozik, a' présházhoz értünk, onnan pedig a' kert' ajtaján a' rétre jutánk ki, mellyen átsapva, 's megtekintve útközben a' katonai lovaglóhelyet, a' lakosok' egyik kertsövényén átugorva 's végig menve az udvaron, az újon felépült egyházhoz érkeztünk, melly quadrátot képezvén talprajzában, elől peristyllel díszül, közepett két gömbölyű oszloppal, mellyek gyengén völgyeltek, (canelirozottak) 's kívül két négyszögű doriai nemű oszloppal, 's így oldalfalakkal egyesítve az egyházzal, melly oszlopzatot a' hajdaniak „in Antis“ nevezék. Ez egy talapzaton áll, hová néhány lépcső vezet fel. A' friesen következő írást olvashatni arany betűkből állót: Magnificat anima mea Dominum. Hátul van a' szekrestye, 's az oratorium, fölöttük pedig két alacsony csinos torony lapos tetővel, 's hegyükön megaranyozott gombbal. Az egyház' belseje tisztán megfelel a' czélnek, 's czélszerű beosztása által igen téresnek mutatkozik,

nem töltvén-ki tömöroszlopok hasztalan a' helyet. Ezen egyház, Hild pesti építőmesternek köszöni létét. Láthatni a' főoltár felett egy festvényt Danhauser bócsi képirótól, mellyen Erzsébet van leábrázolva, állva a' Sz. Szűz előtt, mellesleg pedig Zachariás és József. Az alakok' elosztása egy 's ugyanazon alljon, nem a' leg-szerencsésb, habár a' kidolgozásban nem akarunk is tenni kifogásokat, 's ez okozza, hogy a' kép nem szűl behatást. Jobb felül az egyház' oldalfalán láthatni Nepomucenus Jánost, bal felül pedig Páduai Sz. Antalt, mellyeket Schaeffer nevű pesti képiró festett, melly képek-ről csak annyit mondhatok, hogy jobbak lehetnének.

Megtekintve mindent, mi arra érdemes lehetett, az egyenes nagy útczán folytatánk visszafelé útunkat, megtekintendők most már az urasági kastélyt is. Ez a' földszinti emeleten kívül még egy emelettel bír, 's porticusát 4 joniai oszlop diszít, mellyek Scamozzi' monorjában készültek, melly oszlopfejezetek azonban bárhol sem szűlnek jó behatást. Egyébiránt van a' kastély-nál előkert is, úgy hasonlólag szép nagy udvara, befogva épületszárnyékoktól. Egyik szögénél az előkertnek van a' várkapolna, 's a' kastély előtt egy igen szép hársfa, körülkerülő üléssel, 's néhány szép alacsony facsoportozat, és virágbuketek. Van ezen mezővárosban egy tem-ploma a' reformátusoknak is.

Végre elhagyván Lovasberényt, 's átkocsizván a' hídon, a' házak között folytatánk útunkat, 's így láttuk a' hegylábön feküdni először a' zsidótemétót, mellynek sírjait vörös márványtáblák diszítik, utánna mindjárt 's határosan a' katolikusok' sírkertjét, mellynek sírjait kereszttek jelelik, 's jóval tovább a' reformátusokét. Kiérvén a' házak közül, azon alléban kezdénk folytatni útunkat, melly Acsára vezet, 's így lassan kocsizánk a' dombra. Mi azonban kivágva jobbra ezen allééből, 's a' szabadra jutva, jobb felül látánk a' helységi szőlőhegyet, balra pedig egy lenáztató tavat, hol éppen akkor két lövés történt; 's így ismét felérvén egy dombra, láttuk előttünk feküdni Vereb helységet, hol mindjárt lekocsiztunkkor egy szilvás kert tűnt szemünkbe, mellynek széleit víz mossa; ezután a' kastélyhoz éránk, melly kívülről csak földszinti emeletű, a' kert felül pe-

dig még egy második etageval is bír. Ezen kertben némi ritkaságot láthatni, például kiásott hajdankorból származott nagy kőtömegeket, vízuhatagot 'stb. A' katolikusok' egyháza egy szép magas kerek dombon áll, 's van itt a' reformátusoknak is egy temploma.

Kikocsizván Vereb helységből, egy mély beásatú úton jutánk-le a' völgybe, 's jobbra hagyva egy majort, az irtott 's most növő ritkás erdőbe értünk, hol már esteledni kezdvén, szemzett is. Ekép folytatva útunkat, végre a' sűrűs välli erdőbe értünk, hol már sötét lévén, 's a' fellegek között itt ott mutatkozván a' hold, a' víztől kimosott árkok mellett kocsizánk lefelé, nem csekély aggódástól meglepetve, — végre csakugyan kivergődtünk az erdőből, 's jobbra hagyva az erdő' szélére épített jágerházat, balra pedig a' tüztől leperzselt fiatal erdőt, a' szabadra értünk. Ezen erdő t. i. meggyuladván sept. 4kén, sok kárt szenvedett 's 4 napig tartván az égés, négy egész vágás jutott tönkre, 3—4—5 éves lévén a' fiatal fák, 's tele gazzal avagy bozóttal, hová seholsen szokás 10 esztendő előtt bocsátni a' marhát. Képzeltetni azon rémulést, mellyet ez a' helység' lakosai között okozott. — Itt végződnek a' välli hegyek is, 's mindjárt a' jágerház mellett szép rét nyúlik-ki messze; a' következő dombon pedig a' szőlők kezdődnek, mellyek szüntelen emelkedvén, egész Tabajdig kiterjednek. Végre a' mély úton lefelé bocsátkozva, hol a' pontirányos földfalak avagy partok itt ott két bécsi ölet is meghaladnak, először a' mezővárosi temetőhöz, 's a' mausoleumhoz, onnan pedig a' díszes katolika egyházhoz értünk, 's így az egyenes széles chausséen a' kastélynak irányozva az útat, nagy öröme a' házi családnak visszatértem, bevégezve ez napi kalandozásomat.

N. D.

Rejtett szó.

Mind a' négy betűjét a' szép nem munkára

Használja, — két végsőt ebből a' konyhára.

Két elsőt akárhol járj, mindég követed,

'S ha sem nagy sem kicsiny, úgy inkább szereted.

Szűts Ignácz Hodászon.

Jegyzet: A' 30dik számbeli Rejtett szó: Tarczal-

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

32. Pesten, October 19kén, 1836.

Garcia-Malibran Mária.

(Nekrolog. — Az Allg. Zeitung' rendkívüli toldalékából).

„Örökre elhangzék (így szól egy londoni hírlap) Malibran' éneke, bájos hangja halálcselemben némula-el. Ugy tetszik, mintha csak tegnap hallottuk volna ezüst hangjait, 's nehezen akarja szívünk elhinni, hogy olly isteninek örökre oda kellenék lennie. Utazásai és művész-fáradozási megeröltetéek gyenge testét 's elronták idő előtt; életének legnagyobb fényében tűnt-el ő tőlünk, mintha a' szépnek csak a' volna rendelkezése, hogy legszebb korában eltűnjék“ *)

Garcia Mária a' híres spanyol tenorista Garcia' leánya volt. Ámbár e' szerint eredete spanyol, születésére nézve parisi vala ő (1809ben Parisban született) 's első neveltetését tekintve angol, mert csaknem mint gyermek ment atyával Londonba, 's ott maradt ifjúsága' első éveiben. Mint tizennégy—tizenöt esztendő leányka, első diadalmait nyeré a' londoni olasz operánál és egy nagy hangászati ünnepnél Yorkban, hol Händel' és Haydn' szent énekeiben szintúgy meg tudá bájolni hallgatóit, mint Mozart' és Rossini' dramai hangműveiben. Londonban először a' Crociatoban lépett-fel, 's mindenkit megigézett, midőn mint kellemteli ifjú lovag a' kedvelt „il giovinetto cavalier“ dalt felséges contreat hangjával előadá, 's az éneket ama sokat jelentő szép szemei' élénk 's mégis olly szelid-szerény tekintetével kíséré, mellyeket ki egyszer látta, soha el nem fogja felejteni. Europai híru pályája, melly olly sokat ígérve kezdődött, kevés időre félbeszakadt, mivel atya eltökéllette, hogy Amerikában olasz operát alapítson. Egy igen silány társasággal érkezett Garcia 1825ben New-Yorkba. Vállalata hajótörést szenvedett; a' tagok többnyire visszajöttek Europába; Garcia Mária ott ma-

*) All that's sweet was made
But to be lost when sweetest.

radt, mivel egy Malibrán nevű francia, kit New-Yorkban egynek tartottak a' leggazdagabb kereskedők-közül, kezét ajánlá nékie. Úgy látszik, atya' állapotját nak tekintete indítá leginkább a' szép fiatal énekesné a' már elég éltés Malibrán' kezének elfogadására. De alig hagyá-el a' színpadot, Malibrán megbukott. A' házassági kötelező levél ifjú nejének szép summát mutatott-ki, de ez lemondott arról, a' hitelezőknek engedte azt, 's ismét felállott a' színpadra. De midőn a' hitelezők az ő fizetése után is kinyújták kezeiket, házi czivakodás támadt, elváltak magát férjétől 's visszatért Európába, hol 1828dik esztendő' kezdetén Parisban Rossini' Semiramidejában lépe-fel először. Azon estvétől fogva az akkor tizenkilencz esztendő's énekesné bálványa lett a' parisi közönségnek. Még Pastának is hátra kelle vonulnia hírneve előtt, 's a' második hellyel megelégednie. Malibrán' éneklésbeli elsősege közönségesen elismertett; csak Pasta' játékaról engedték-meg azt, hogy az utólérhetetlen némelly fenső tragicumokban; ellenben az Malibránt sohasem haladta-felül lelkes, nagy ügyességű eredetiségben, az érzés' minden hűrjainak a' legélénkebb illetésében, az Angoloktól úgy nevezett *tender strokes of art* — művészetnek gyengéd vonásiban, mellyek rögtön és ellenállhatatlanul érik a' hallgató' szívét. Bámulásra méltó vala az ő forgékony-sága (Versatilität) 's ügyes testmozdulata; a' honnan egy angol művészetbíráló ezt mondja: „Pasta olyan vala mint Siddons 's Malibrán olyan mint Garrick.“ Vetélkedő társnéj nélkül uralkodék Malibrán ez idő óta, mint az ének' királynéja, kinek a' színpadon példátlan lelkesedéssel hódoltak, akár Bécsben vagy Parisban, akár Nápolyban vagy Londonban, akár Majlandban vagy Venczében lépett-fel. Angliában végre úgy otthon vala, hogy az utóbbi két esztendőben a' Drurylane játékszínen angol nyelven játszott és énekelt. De nem csak a' Brittek fizették minden hangját arannyal; Parisban már 1829ben az operák évszaka' kevés hónapjaiért ötvenezer frank fizetést húzott, és Majlandban Visconti herczeg a' Scala játékszín' tulajdonosa három esztendőre hetven-ezer pengő forint, — equipage, pompás szállás, szabad asztal, 's egy jutalomjáték esztendei fizetésért kötelezte-le. Ő ezen roppant summákat tékozolva, de csak jóté-

konyan tékozolva költötte-el. Férjét fogságból 's hitelezői körmei közül kiszabadítá, attyafiait 's barátit ajándékokkal tetéze, úgy hogy magának semmi sem maradt, 's Delessert híres pénzváltó és más baráti dorgáltak ezért őtet 's jutalomjátéki bevételét kezükhöz vették, megakadályozandók, hogy mindenét teli marokkal ismét el ne ajándékozza. Csendesen 's elrejtve gyakorlá ő jótévőségét, mellynek csak egy példáját legyen szabad említenünk. Egy művész a' Kingbenchben adósságért fogságban ült, a' nélkül hogy reménysége lett volna kiszabadulni, vagy ügyefogyott háznépén segíthetni. Egyszerre csak egy reggel tizenkétszáz forintot talál fejpárnája alatt. Az őt meglátogató orvos dugta azt oda, de Malibrán vala azon angyal, ki a' lázgyógyító szert küldé. „A' művészi világ' jajjai (így szól a' Morning-Chronicle) ezen csudált és kedvelt énekesné' halálán, ámbár egész Európán 's Amerikán általhangzanak is, csekélyek lesznek azon mély fájdalommal öszve hasonlítva, mellyel száz meg száz szegény háznép fogja siratni jóltévője' elvesztését.“ Szinte illy nagyon dicsértetnek egyéb asszonyi erényei is. Az európai fővárosok' fényében 's pompájában nevelkedve, mindenütt a' hol megjelent bálványként tiszteltetve, mégis a' házi életben legboldogabbnak érezte magát, 's megvetett minden magafitogtatást. Annyi imádók 's szédítők közepe: te, híre tiszta maradt 's szeplőtlen; még a' rágalmazás sem bátorkodott hozzá közelíteni. Pedig egy vala ő a' szeretetre legméltóbb asszonyok közül, vidám mint egy gyermek, gyakran a' kicsapongásig vig, bátor lovas, 's szinte olly merész úszó, úgy hogy néha tengeri hajózási közben könnyű matrózruhában a' hajóból a' hullámok közé ugrott. Otthon ismerősi kis körében ezer tárgyal tudott mulattatni; mikor igen jó kedve volt, ismerőseiből caricaturákát csinált, furcsa rímes verseket, rejtettszavakat 's hasonló tréfákat. Korán reggel 5—6 órákor már talpon volt, 's akkor órákig bámulandó hangjait próbálgatá.

Második férje, kivel kevés évvel ez előtt kelt-
öszve, *) Paganini' vetéledőtársa, Beriot, hasonlóul

*) Angol hírlapok azt írják, hogy Malibrán utolsó napjaiban Richardson asszonynak, kinél Manchesterben lakott, elbeszélte, mikép vala ő Beriottal 9 esztendő óta ismeret-

egy a' leg szeretetre méltóbb és szerényebb, valamint legszebb férfiai közül Parisnak. Éjjel nappal majd soha sem távozott ő nője' betegágyától; mindazáltal egy két estvén, köteleztésénél fogvást, nem vonhatá-ki magát a' hangászattól, melly idő alatt szüntelen aggódásban vala neje, valjon az ő nyavalyáján szomorkodása 's álmatlan éjjelei miatt képes leend-e férje a' közönség' tetszését, úgy mint máskor, megnyerni. De úgy tetszett, mintha Malibran Mária' lelke lebegett volna bájoló hangjai felett, 's utolsó mosolygása vala sáppadt ajakinak, midőn férje' hazatértekor hallá, milly lelkesüléssel fogadta őt a' közönség, mintha az egy pillantatra el akarta volna véle felejtetni, milly fájdalom váraozik reá!

Illy hirtelen folya-le a' dicső énekesné' élete, így hangzék-el örökre a' hang, melly az ő hírét nevét alkotá, 's mellynek már a' legközelebbi pillanatban semmi nyoma többé! Az egész mivelt világot megbájolá ő, — jussa van tehát e' világ' hálás emlékezetére.

S z ó v i z s g á l a t .

Iskatola, Schachtel, Chatulle. Melly eredetű szó légyen? többen törték rajta fejökét, de egy sem bátorkodott benne határozatot tenni; legkevesbé merte volna valaki állítani, hogy gyökeres első eredeti magyar szó légyen. A' mi valóban most, így előre, nevetségesen is hangzik. És ez az oka, hogy én emez állítást előre bocsátom, édes nemzetemet egy kis előleges, de majd kielégítő mosolygásra indítani akarván.

Említettem más helyt, hogy a' szavak eredete' meghatározásában nem elég itt vagy ottani gyakorlata' tudata, mert ez igen megcsalhat bennünket; hanem a' nyelvek' korára kell visszamenni, 's így kell legelől azon szó' korát kijelelni. Ezt megtévén, ki kell keresni: melly élő nyelv egy idejű véle? 's a' melly egy idejű élő nyelvnek élő kifejezése a' gyök, bizonyosan ettől az eredet.

Igy menvén, meg kell határozunk az „iskatola“ szó' korát. Melly munkálatban az a' körülmény: hogy

ségben, 's 7 év óta titkolt házasságban, melly alatt szült egy leányt, ki megholt 's egy 4 esztendősi fiút, ki Brüssel mellett vett jószágukon neveltetik.

a' zsidó régi nyelvben is, — melly az ó testamentom tanúsága szerint mindjárt Kanaan' elfoglalása 's a' Zsidóknak a' kananitákkal vegyülése alkalmával a' Súrival felcseréltetvén elveszett, és csak Esdrás által, a' Bábéli 70 évi fogság után, mint már holt nyelv, élesztették-fel tanulás által 's ez időtől fogva mint holt tanuló, — „chatulláh“nak nevezteték, elegendően bizonyítja: hogy ez a' szó már Káldban meg volt, 's így franczia szó, mint legtöbben vélik, nem lehet, annál fogva: hogy midőn a' franczia nyelv a' latin nyelv' ivadéka, melly eredetében csak Troja' futó népei' keveredéséig az italszági feniczi eredékekkel — Aborigines — mehet-vissza a' régiségbe, 's így előbb utóbb Urunk előtti 1000, legfeljebb 1200dik évig, melly idő tájon pusztítaték Troja; akkor ama szó Urunk előtti 3000 *) éves. Tovább, annak megmutatására: hogy sem görög, sem német, sem tót, — mellyek ha már mind a' káldibul, melly nem tóté vala 's magyar, eredvén, nagy régiségük is, mégis mint külön, 's így már fiu nyelvek, az annyokkal nem egykoriak, — ki kell a' gyökerét is keresnünk az iskatola szónak, hogy maga magát kitüntesse, melly igaz magyar nemzeti eredés.

Hogy a' Magyar „Ól„nak mondja azon edént, **) mellybe állatit az idő viharai előtt eltakarja, tudja mindenki. Melly itt is a' fő gyök, és nevezetesen a' közelebbi nem, genus proximum. Ha ennek tudata után a' végső elkülönzését keressük-fel az óltul, mellyben jelenleg csak állatok tartatnak; azt fogjuk találni: hogy

*) Az Israeliták elválván Káldtúl 's Egyiptomba költözvén a' Káldi Jákób' 66 ivadékában, laktak ott 430 évekig. Kihozatalok onnént 's betörésük Kánánba, Pezron, 's a' történetek összeállításai szerint, esik körül belől Urunk előtti 2185dik évre. Öszvesen 2615. — Nő! de a' nyelvet nem teremté Jákób Egyiptomi útjában, tehát a' szó fejlődésre is Káldban, kell valamely időszakot hagynunk. A' mellyek egybevételéből állítom ez év számot, és hogy nem sok, majd mindjárt kitűnik.

**) Edén, nem csak kis, mint sáf, tál, 'sth. de nagy eszközket is jelent, sőt egész helyeket is: mellyben valami foglaltatik. Jelenleg mondjuk; „eszköz“ de ez tulajdonul medium, nem instrumentum.

e' nagy ólingatlan, ama kis ólingató; 's így az "Iskatól-,ra nézve, ha már néha olly nagy is, hogy elefántokat takarnak bele, végső elkülönzés az ingó. Az ingó, vagy inkább ingatónak, itt, mint merő szenvedőlegességben, helyettese, és még akép, mint szoktuk érteni az "izgatni,, *) "mozgatni,, igéket, egy értelmese is az "izgató,, 's ezek a' gyök szavak: "izgató és ól.,, Mellyek' régiség szokása szerinti öszvevételeből lett az "Izgat-ól-a,, szó most Iskat-ol-a. Szórul szóra latinul tenné: *Stabulum mobile*, a' mi igen igaz (*Stabulum* = *Stab-ól-um* = *Stabile ól-um*, melly magában foglalja az ellenkező elkülönzést is. — Nem búsít engem ebben Varro, ki a' *Stotul* veszi a' *Stabulumot*. 1-ször mert így sem ellenkezik igen vélem. 2-szor; mert e' nem kielégítő gyök, mivel nem csak állás, de fekvés helye is az ól; célja pedig még mind a' ketten sem, hanem az óltalom. 3-szor mert én erre nézve többet tudok Varrónál, minthogy én született magyar vagyok 's tudom az ó nyelvét is, de még azt is tudom, hogy a' magyar nyelv' gyökeres tudata nélkül a' szavak eredetéhez szólni annyit tesz, mint vendégfogadás nélkül számot vetni. 'S úgy veszem észre, hogy ha ő magyarul tudott volna, bizonyosan velem egyet értett volna, minekutána a' hol tudta, megírta, melly latin szó ered a' Sabákébul.

Az Iskatola tehát eredeti régi magyar szó; olly régi mint azon vándorló élete az emberi nemzet elejének, midőn még tulajdon föld nem volt, és az iskató-lak, **) vagyis izgató ólak olly divatban valának, hogy

*) Sokat mondunk átvéve annak, a' mi tulajdonul más. Így ingatom tesz: helyben ide oda mozgatni, mint p. o. fát karót 'stb. — mozgatom: a' helyből kivétel, mint p. o. a' lábat mozgatja. Izgatom, tulajdonul részenkénti mozdtás, 's így közvetve is más, vagy eszköz által indulatra kényszerítés. E' szó utolsó értelmében majd testileg onnyi mint lelkileg ingerleni.

**) Ól gyöke "Ól,, "Óni,, innént Óvom, Óvás, Óvakodás frequentative. A' mellyből érteni: hogy nem csak a' disznó ól, de minden helyesen mondatik ólnak, melly által valaki 's valami ól-talmaztatott, = az idő 's más veszély' viharai előtt takaródott vagy takartatott.

emberek is lagnák. És innént van: hogy a' Szittyákat, és csak a' Szittyákat, a' történetek Hamaxobita czim-mel is jegyzik.

Tessék az ellenmondónak minden más nyelvekből gyökértelmet, bár nem illy értelmesen, illy világosan, illy alkalmasan és természetesen, mint a' magyar nyelvben rejtezik, de minden esetre koradatosán, a' dologból véve e' szóra nézve felhozni.

Iram Madarászon Kis-Asszonyhó 21dikén 1836.

Várady János.

Pázmán dicső ágazat' emléke.

Minthogy mindenkor dicséretes vala, akár bajnokságrul, tudományrúl, vagy más jeles tettekrúl esmeretes lelkeknek emléke, nem látom felesleg amaz elfelejtetetlen Pázmán vérség' fény ágazatját, jeles Tordaink után itt feljegyzeni, mellyből virágzott egykori koszorús emlékü nagy bíboros Péter!

Hunt és Pázmán (talán Patzmann) vérséges rokonok, kik svéd földrúl jötenek édes Honunkba, 999dik esztendőben első koronás királyunk zászlói alatt hadi vezérek lettek.

Pázmán Péter I-só András király idejében 1059ben kapitány vala.

István. Kálmánunk országlása alatt 1102ben hadi vezér.

János és András II-dik Béla alatt esmeretesek, mint nevezetes vitézek.

Tolnai Pázmán gróf. Kereszt név nélkül 1193-dik évi diplomában tűnik elő mint méltóságos.

Albert. II-dik András idejében 1218kán mint erős bajnok említettik, ki is ama keresztes hadi villongások közt jeleskedett.

Miklós. V-dik István alatt grófi fénnel nevezetes.

Demeter előbbeninek testvére, vala Sz. Benedek szerzetjének apátja.

Mihály: ennek idejében kihalván Hunt rokon ág, nevezette magát Hunt Pázmán.

Gergely Mihálynak fia neveztetett Pázmáni nemzetségi gróf.

István, Mihálynak Gergely fiának unokája. I-só Károlynak 1319ben, igen kedvelt udvarnokja; ki is, az érintett országló által Biharban három helységgel, u. m. Posa, Somogy, és Som megajándékozott.

Sebestyén ugyan csak I-só Károly alatt 1320-kán kapitány.

Benedek Zsigmond idejében 1396ban hadi vezér.

Péter. V-dik László alatt 1453ban virágzott.

Péter, Mihály, András: előbbeninek fiai ezek I-só Mátyás idejében 1465ben ugyan csak Biharban Panaz, Tóthtelek, Zomojon, Sz. Mártony, Ujlak, Szent Dénes, Beretyó, Ujhely, és Geres falukat nyerték, 1490ki levélben olvashatni, hogy Andrásnak, két fiai voltak, u. m. Gergely és János.

Lórintz: 1490ben kapitány.

Miklós. II-dik Lajos alatt vala asztalnok.

György, és Gáspár, előbbeninek fiai. Az utolsó, Báthori Zsigmond alatt, mind a' két nemzet kiterjeszté jószágait.

János: örök emlékü Pázmán Péterünk' nagy atya.

Miklós: 1565ben Biharnak alispánya, János' fia.

György és Péter: előbbeninek magzatjai, amaz, mint gróf; ez, mint halhatatlan primásunk, fénylenek.

Miklós: György' fia. Ennek ajándékozá nagy emlékü primás Péterünk 1629ben Litenicz uradalmát. Ebben halt ki Pázmán dicsó ág.

Csernyánszky N. Kátáról.

Rejtett szó.

Edény vagyok érczből lettem,
Használatra készítettem,
Ha nevem' láb nélkül veszed
'S első tagom' hátra teszed
Hasznom veheted mondhatom,
Mert mindened elzárhatom.

Paulowits.

Jegyzet: A' 31dik számbeli Rejtett szó: Orso:

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

33. Pesten, October 22kén, 1836.

Az eperfáknak az iskolából szabad helyre kiültetésükről.

Ha a' fa az elrendeltetésre alkalmassá tétetett és felneveltetett, el kell azt ültetni olly helyekre, hol mindenki tetszése szerint a' selyembogarak' táplálására rendszer hasznát vehesse.

Az ollyan föld, melly az iskolafának egészségtelen és kártékony, természet szerint a' szabadon álló fának is a' lesz, 's ennél még nagyobb kárt okoz; mivel azon tápláló szer, mellyben a' selyembogaraknak részesülni kellene, rosz és mérgesített, tehát a' selyemtermesztésnek vég romlását vagy nyomorult miveltetését hozza-elő.

Hogy az eperfa erőteljes, egészséges, sok és valódi selyem alapot nyújtó levelet adjon, szabad, nyílt (de távol az országútak és mesgyék porától), száraz földön, vagy halmokon, hegyeken 'stb. kell néki állani, hol a' napfény és tiszta lég jótékonyan keresztül húzódhassanak rajta, növékenységét előre mozdithassák és a' tökéletes levelek termésére rokon munkásságban lehessenek.

A' hibák, mellyek e' mellett történni szoktak, a' következők:

Közönségesen szokták az eperfákat vagy mocsáros nedves helyekre, vagy mély völgyekbe, vagy városokba és falukba a' házak közé, és az országútak mellé ültetni. Ezen helyeknek már mindegyike megrontja az eperfákat önkéntesen el annyira, hogy haszinte el nem vesznek is, de a' selyemtermesztésnek előbbre haladását minden esetre lehetetlenséggé teszik. És éppen ez a' legfontosabb gátoknak egyike a' selyemtermesztés szélterjesztésére Magyarorszáiban.

A' nedves földekben a' fa megnő ugyan, hanem a' tápláló nedvek sokasága és tulajdonképeni termése, mellyet itt magába szív, elpuhítják és elfárasztják, elvizesítik és elerőtlenítik; levelei azért éppen nem al-

kalmas eledele a' selyembogárnak, melly azoktól beteges lesz és elvész, vagy legalább olly nyomorék, gyenge, silány selymet hoz-elő, mellynek termesztése a' fáradságot éppen ki nem fizeti.

A' mély völgyek is a' már megmondott okokra nézve az eperfáknak nem alkalmas helyek.

Hanem a' házak között, az országutak és mesgyék mellé az eperfákat ültetni egy általán gyávaság. Mert

a) a' mellett sok ezer drága nemes fák elvesznek, részint az állatok, részint a' gyermekek és megnőtt emberek készakartva sértegetéseik által. Ha azon szánítalan sok fák, mellyek Honunkban illy móddal elromlottak, biztos és alkalmas helyekre ültettettek volna, úgy a' selyemtermesztés hathatós előlépteket tett volna.

b) Az illyen helyeken a' fát sohasem lehet a' megkivántató pontossággal és gonddal elültetni, p. o. késő ősszel nem áshatni gödröket és télen által nyitva nem hagyhatni, hogy a' föld a' napnak, esőnek, hónak, fagynak stb. behatása által porhanyóbbá, gyengébbé és termékenyebbé tétethetnék. Ezt a' nyilvános biztosság meg nem engedi. Egy készíttetlen földbe pedig fát beültetni, éppen annyi, mint azt bekövezni és az elbénítás, elszáradás veszedelmének és kiveszésnek kitenni. És haszinte ezen veszedelmektől megmenekszik is, végtére mégis csak 12—14 év mulva lesz használható.

c) De még akkor is, ha már használhatni, a' levele igen kártékony eledele a' selyembogaraknak. A' rosz föld, mellyen áll, a' rosz kigőzölgések és a' por, mellyektől mindég körülvétetik, nem adhatnak néki erőteljes egészséges levelet, a' mint mindenütt a' szemmel látás bizonyítja.

d) Az illyen fát a' házak között nem lehet rendesen nevelni, megmetszeni, kitisztogatni stb. mivel vagy a' háznak tulajdonosa, a' hol a' fa áll, azt meg nem engedi, vagy sok más körülmények azt hátráltatják. Azon gondviselés, a' felesleges vagy kiszáradt ágak kimetszése nélkül, a' fa nem csak kis, apró, lankadt, nyomorék leveleket hord, de nem sokára ki is szárad.

e) Végtére, ha mind ez nem volna is, az illyetén fákat a' selyembogár-tenyésztésre éppen nem használhatni, mivel a' háztulajdonosok, kik természet szerint

a' házaik előtt álló fákat sajátjaiknak tulajdonítják, semmi esetre sem akarják megengedni, hogy a' leveleket rólok leszedjük, vagy csak igen drágán engedik által's adják-el. De minő hátráltatására légyen ez a' selyemtenyésztésnek, könnyen átláthatni és a' tapasztalás tanítja.

Az eddig megmondattak szerint már most természetesen lehetlenség, hogy Magyarorszáiban elegendő mennyiségű eperfa hozattathassék létre, holott e' nélkül a' selyemtermesztésnek gyarapodásául még csak gondolkodni sem lehet. A' mint ezt a' N. M. H. T. Tanács is az idei 1836-ki 17dik májusi ülésében a' 14855 sz. a. nyilván bizonyítja ezen szavakkal: „Értesítetvén a' N. M. H. T. Tanács a' maga utján: hogy főleg az eperfa növényzetek, mellyek valóban a' jó selyem előhozásának fővontatóját teszik, nem természetnek illendő jóságban és mennyiségben. Illendően tisztelt uraságtok, visszatekintvén az 1828ki 3 juniusi 15534 sz. a. hozatott innét körlevél utján szétküldetett rendelet következtésében ismét és szigoruan utasítatnak: hogy különös gonddal és előlátással azon legyenek, hogy a' növényzetek és az eperfás kertek nagyobb felvigyázattal és szorgalommal műveltesenek és nemesebb eperfajokkal, közönségesen Bokros eperfa (*Morus multicaulis*) nemével gazdagítassanak, (ez ugyan nálunk még nehezen divatozik, de T. Szadler fűvésztudomány tanító úr a' magyar egyetem botanicus kertjében, már megszerezte, és én a' jövő télen minden t. n. vármegye számára szaporítván illendő honorariumért egy pár példánnyal fogok kedveskedni. Megjegyzésre méltó, hogy ezen fa levele 12 hüv. széles és 14 hüvelyk hosszú. Többi tulajdonságairul bővebben szóllok a' Tud. Gyűjteményben és az eperfa termesztésről szóló könyvemben, melly már Beimel úr könyvnyomtató intézetében sajtó alatt van) továbbá az illető helyeknek lakosi is ezen fának művelésére és minden gonddali fentartásokra ébresztessenek-fel.“

Nem különben felvilágosítható azon rosszul nevelt nyomorék eperfákból, miért Magyarorszáiban mind- eddig csak egy tökéletlen, többnyire goromba és mégis erőtlen selyem hozattatott-elő, miért p. o. a' mi láncselymünk csak 6—7 galetából (és nem három vagy négy galetából, mint Olaszországban) fonattathatik, és miért

egy font tiszta selyemre tizenöt, húsz, sőt néha még harmincz font is kívántatik a' mi galetáinkból, holott tulajdonképpen ezen selyemnek egy fontját nyolcz legfeljebb tíz font jó gubókból kellene megnyerni, és így is történnék, ha a' selyembogaroknak a' most majd mindenütt szokásban lévő rossz eledel helyett, az elől-
rott mód szerint egy jobb szereztenék-meg,

(Folyt. 's vége köv.)

Útazási töredék,

Visszatérésem Vállból,

E' folyó évi Sz. Mihály hava' 26kán, Vállban ko-
rán reggel kezdvén kürtölni a' pásztor sertéseinek, e'
háziállatok értvén szavát, nyugtalankodni kezdtek az
udvarban, — én is tehát felugrottam ágyamból, 's a' 7
órai sz. misére siettem az egyházba, hová a' kastély'
szögétől szép egyenes út vezet rétek között hídakon ke-
resztül. Elöl mindjárt, kő korladdal ellátott széles hág-
csók vezetnek az egyházhoz, 's innen még ezentúl 5
lépcsőn érhetni-fel az egyház' porticusához, mellyet 4
csinos joniai oszlop képez ellátva frontonnal, mellynek
mezején áll Krisztus, kezében tartva a' kulcsokat, előtte
pedig térdel Sz. Péter, basreliefben dolgozva. Ezen egy-
ház bosszas négyszeget képez, két félkörben kiforduló
karral, 's a' belső tér 7 nagy félkörben készített ablak
által nyeri kivilágítását. Előfrontját az egyháznak még
egy második fronton diszíti. A' templom' fedele ezelőtt
czinkkel volt behúzva, melly azonban néhány év mulva
végkép elromolván, széle aztán vas pléhvel fedetett, 's
a' többi rész bezsindelezetett. Mintegy 15 ölnyre áll-el
az egyháztól az izolált torony, melly a' szép egyházra
igen rosszul hat. Ezen építvényben, 4 kék színre már-
ványozott corinthetai oszlop diszíti a' főoltárt, 's az oltár
képen magán, melly félkörben végződik felül, láthat-
ni Krisztust keresztre feszítve, ahi térdére borulva
Magdolnát, ezentúl Máriát és János apostolt egyenes
állásban, feltekintve az Üdveztőre. Az egyház' kuppó-
láját a' 4 evangelista diszíti: János, Máté, Lukács,
Markus. Az egyház' oldalfalaira csoportozatokban álla-
nak embernagyságú alakok, 's ezek következő jelenté-
süek baloldaltól kezdve: 1) Krisztus' kereszteltetése
Sz. János által. 2) Krisztus' születése, 3) Mária' fogau-

tatása. Jobboldalról: 1) Krisztus' égbemenetele. 2) Jézus feltámadása, 3) Krisztusnak színe változása a' Horeb hegyen. Mind ezen festések, Wagner pesti képirodolgozatai.

Elhagyván az egyházat, felballagtam az ennél magasabb dombra épült Ürményi nemzetség' mausoleumához, mellyhez 1832ben tevék a' talpkövet. Ez egy körben beosztott épület, mellynek terrasséjára 16 széles lépcső vezet, 's hol a' vizirányosan kinyuló rész nagy kőtáblákkal van kirakva, honnan aztán a' kis kápolnába vezet az ajtó. A' földszint alkalmazott ajtó a' tulsó részen, kriptába vezet-le, hol 45 sírboltot olvashatni. Kúpja a' mausoleumnak vaspléhvel van befedve. Ezen helyről felséges kilátást nyer az ember a' mezővárosra, valamint a' körülfektű vidékre. Megtekintvén a' közeliében lévő sírkertet, miután eléggé körül tekintettem magamat, egy sírnál állottam-meg, hol akaratlan is könnyeim hullottak, melly okból elhagyám ezen helyet. Leballagván innen, az egy emeletű plébániaház 's a' földszinti iskola mellett véve útamat, az urasági konyhakertet érintve, átjutottam a' helység' végénél a' folyóra épített hídon, 's megtekintvén a' szénapaját 's a' juhistállót, lakomba siettem-vissza. Ezután az urasági présház' megtekintésére mentem, 's odaérkezvén, leballagtunk a' szép 's téres pinczébe, melly négyszögben épülve, középett még egyszer ketté metszve van; melly pinczében bár mostanában csak hat ezer akó bor fekszik is, szükség esetében még egyszer annyinak van helye. Végig néztük a' hordókat, mellyek 12—50—170—280 akósok, egy 's a' legnagyobbik pedig 302 akós. Ezen hordók közül néhányakon, félmagaslatúan vannak alakok metszve. Megnéztem a' kis kamarát is alul a' pinczében, mellyben kút áll, 's vize kénkőves, mellyel a' hordókat mossák helyben. Felballagván, megnézének magát a' présházat is, honnan végre elindulánk a' szűrűhelyet, a' gabonapaját 's magtárat megtekintendők, hol láttam a' jelen évi tiszta búza nehézségét, mellyből egy pesti mérő (3 véka) 145—150 fontot nyomott.

Mindjárt itt lévén egy ajtó, melly a' kertbe nyílik, bemenénk, hogy érdeme szerint méltánylhassam kertész sétatársam' kertművészeti ügyességét. Legelőször is az üvegházba sétálánk, melly épület' üvegfalai függőlyes

helyheztetésük lévén, jól felfogják a' nap' sugárait, 's ott Meisner-légfűtés van alkalmazva. A' pelargoniák szépen rendezvék az állásokon, 's a' narancsfák is helyesek, mellyeknek a' sept. 22ki hideg nem ártott. Most már a' kert' parterrejét tekintém-meg, mellyen a' szép facsoportozatok, a' virágbouquetek, 's a' georginiákból álló sor, igen jól látszanak. Kies innen, a' falkerítési oszlopok 's fakorladékok közti kilátás az egyházra. Tovább is megtekintve ezen nem nagy terjedelmű kertet, melly mind a' mellett is angol sztilben van, a' vendégfogadóház' falaihoz értünk, melly elfoglalja egy jó részét a' kertnek; azonban jól maskirozva áll, hol egy kút van 's allée alkalmazva. Innen most már lejtvényes részére menénk-fel a' kertnek, 's mindjárt egy hely tűnt szemembe, hol igen szépen lehetne egy remetemagányt (eremitage) alkalmazni. Hosszában a' kertnek ezen magasabb részen folytatva útunkat bosquetek között, a' granarium' irányában, a' lejtvényes kocsiút mellett, egy térhez jutánk, hol körben vannak állítva hársfák, melly helyen igen szívesen láttam volna felépülve egy obeliskust, hasonlót a' Körmendihez Vas vármegyében, honnan igen helyes volna a' kilátás a' melléfkéftü hegy-szorulatban lévő vidékre.

Ezekután a' kastéiyt avagy a' mezei palotát tekintém-meg, mellynek külseje egy emeletű lévén, frontjával az egyháznak fordul, 's mellynek helyes udvara van, 's mindjárt mellette egy másik is, hol a' kertész' lakja, a' kocsifészerek 's az istállók vannak. A' földszinti szobák rézmetszvényekkel telvék, mellyek ráma'kban a' falakra függesztve vannak. Megtekintve az első emeleti szobákat, azokat téreseknek 's így helyeseknek is nevezhetni, minden fényezés nélkül. A' nagy terem szép tágas, csakhogy festése régi 's romladozott, 's ennélfogva új kifestésre várakozik. A' mellette fekvő társalkodási szobában láthatni Mária Theresia' képét nagy formában, 's jobbra balra mindenütt 3 festvényt, az oldalfalak mindegyikén ismét kettőt, végre az ablakközi falon még két arczképet, 's így összesen 12 festvényt férfi 's nőszemélyből állót, mellyeket Donati nevű pesti képi'ró festett. Többek között van ezen mezővárosban egy alacsony tornyú temploma a' reformátusoknak; az utcák tágasak, egy része a' helységnek a' domb'ában

van épülve. Földje Vállnak 9 ezer holdat tesz. Vidámsága 's nyíltszívűsége a' népnek, jó állapotra 's megelégedésre mutat, mellynek csalhatatlan jele az, hogy földesurok valóságos attyok is, ki gyermekeit egyenlő szeretettel csatolja-által. Boldog azon dynasta, kit jobbagyai nem mint urokat, hanem mint attyokat tekintik 's tisztelik.

Beállván a' dél, asztalhoz ültünk, 's miután egy ideig beszéddel mulattak magunkat, felkeltünk, 's a' velem ide hozott családdal ismét kocsiba ülven, áldjon Istent mondva, távozánk, balra hagyva a' kastélyt, jobbra az új egyházat, a' mausoleumot, — a' válli völgy szélen 's a' statiók mellett, mellyek jó magas dombra vezetnek a' keresztig fel, folytatva az utat a' dombláncz lábánál, végre a' Sz. Péter helységi fáshoz, 's Andrásy birtokos szürüjéhez értünk, 's betekintve kocsimból annak kertébe, néztem egy emeletű házat, 's virágos kertjét, melly után végig vágatánk a' helységen, látván a' reformátusok' templomát, mellyen fénylett a' csillag. Kiérvén a' faluból, a' mély földszakadási árok ötlött azonnal szemembe, hol kétfelé oszlik az út, mellyek' egyike egyenesen Baracsára, másik Mártonvásárra vezet. Felérvén a' dombra, leszállottam kocsimról, hogy még egyszer egy „áldjon istent“ mondhassak Váll helységnek, honnan az egyház mint valamely tündér kastély mutatkozott, jobbra pedig Baracska helység, melly Mártonvásárral egy allée által köttetik-össze.

(Folytatása 's vége következik.)

K o s z o r ú.

Gyengülök fut a' remény,
Már nem soká élek én,
Készíts kedves! koszorút,
Mint sírfátyolt szomorút.

Halvány homlokom felé,
Koporsómba tedd belé —
Hadd hervadjon ott velem
Mint fiatal szerelmem.

Mond meg: hová temetsz-el,
Hol számomra békehely?

Ott-e, a' hol más holt van,
Bús cziprusok' árnyában?

Jaj! ne temess oda, hol
Hű szerelmed nem lángol;
Kebeledben szeretőm
Legyen sírom 's temetőm.

Közli L. Eliza Kalocsárul.

Melancholia.

Keblem' kihalt kertiben
Végetlen pusztaság,
Ha van virág is itt ott,
Bús fűz az 's könnyvirág.

Bús fűz és könnyvirág közt
Az árva szív maga
Kertész is, és sírásó —
Örök tanyát raka.

Ha legparányibb bút lát,
Híven kertészkedik,
A' bünövény olly rügtön,
Olly jól nevelkedik.

De lásson legparányibb
Kedvet, kitépi azt;
Megássza barna sírját,
'S fölötte ott viraszt.

*Sz. Királyi Erdélyi Máté
Kalocsárul.*

Rejtett szó:

- 7 betű. Mint falut, Borsod bír engem.
1.2.3.4. Muló létem' légbe lengem.
4.5.6.7. Bennem szép szövet készül.
5.6.7. Házad általam épül.
4.5.3.6.7. A' Zoilusoknak vagyon
Fő gondjaik reám nagyon.
4.5.6. Sok folyó, 's malom mellett
Létem mindég kell, 's kellett.

Prófét János.

Jegyzet: A' 32dik számbeli Rejtett szó: halál.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

34. Pesten, October 26kán, 1836.

Az eperfáknak az iskolából szabad helyre kiültetésükről.

(Folytatása 's vége.)

Az elültetésnél a' szabadra, fő szabály légyen ez, hogy a' lyukakat vagy gödröket azon fák számára, melyek általültetnek, fél évvel mindég előbb kell kiásattatni, t. i. ősszel előbb, hogyha a' reá következő tavasszal által kell ültetni, és pedig azon alapnál fogva, hogy a' kiásott földet télen által az eső, hó 'stb. rendesen megtermékenyítse, és hogy az oda ültetett fának a' leg előmozdítóbb növényesség készítsék. A' földet, melly ezen gödrökből kijő, két rakásra kell rakni a' gödör mellé, úgy, hogy egy halom a' felső földrétegből, a' másik az alsó kiásott földrétegből készítsék. A' gödrök magok legalább is 4 láb átmérőjűek és 2½ láb mélyek legyenek és mintegy 3 öl távolban essenek egymástól. Illy móddal a' föld a' fák számára a' levegő és nap, az eső és hód behatása által elkészítettik, porhanyóvá tétetik és termékenyítő részecskékkel megtöltetik.

A' gyököktől, a' fának legszükségesebb életműszereitől, semmit szükség nélkül el nem kell venni, csak a' megsértett rostot, mód nélkül hosszú és elszáradt gyököket vigyázva el kell vagdalni, még pedig simán és még résutt is alulról felfelé, hogy a' fris metszés a' földet megfeküdjé és magát hamar tele igya és jól megtartsa.

Ha a' fa már be van ültetve, a' koronája rögtön jól becsutáztassék. T. i. a' legszebb ágak annyira levagdaltassanak, hogy mindegyiken csak 2—5 ág maradjon, a' mint a' fának kevesebb vagy több gyökei vannak. Ha sok ágak vannak jelen, az apróbbakat simán le kell a' tönkről vagdalni és csak 3—4 ágat kell meghagyni, mellyek ismét néhány szemekre lecsutáztatnak. Hanem a' levágandó ágaknak megválasztásoknál arra kell nézni, hogy a' korona közepe világos és üres maradjon és

magát inkább szélesre és kerekre, mint magasra képezze, mivel a' fa az által nem lesz olly sűrű, gallyas és ernyőzött, tehát ez által a' levegőnek és napnak áthúzódása által, táplálabb, egészségesebb levelet nyer a' selyembogarak számára; a' levelezés is sokkal könnyebben történik-meg.

A' már több hónap előtt előbb elkészített gödörbe be kell ültetni a' rendszeren kiásott és a' gyökein megvagdalt fát a' következő szabályok szerint:

1) Először is a' gödröket félig meg kell tölteni porhanyó földdel, és aztán a' gyökök intéztessenek egymás mellé, hogy egy se görbítessék belé és megfordított menetelt ne kapjon, és ha tán valahol a' gyök koronáján hiány van, a' legközelebbi gyököket oda kell húzni és egy kevés földdel oda kell szorítani, hogy a' koronának egyarányu képezése szereztessék-meg.

2) Azon halomból, melly a' gödörből kivetett felső földrétegből áll, kell a' fa gyökeire hinteni, mivel ez termékenyítőbb, mint az alsó földréteg, mellyet felül vethetni-reá.

3) Azon föld, melly közvetlen a' gyökökre vettek, tiszta legyen minden kövektől és rögöktől, hogy a' gyökök üresen ne feküdjenek, hanem jól a' földre telepedjenek-le. Azért a' fát a' betakarásnál földdel kissé felfelé húzhatni vagy zökögtethetni, hogy a' föld jól reá ülepedjék, és aztán, midőn a' gyökök egészen be vannak takarva, a' földet lábbal halkal a' tönkhöz kell nyomkodni. Aztán végezetül a' másik rakás földet az alsó rétegből kell reá hányni, és ismét gyengén oda kell nyomni, de úgy ne, hogy a' fa beköveztessék, melly a' kissé nedves földdel könnyen megtörténik, ha a' munkát gyengén nem végezzük.

4) A' fa ugyanazon arányzatban álljon a' nap felé, mellyel a' faiskolában bírt. Azért a' déli oldala a' kiásás előtt a' faiskolából krétával jegyeztetik-meg, hogy a' szabad földbe kiültetésénél ezen oldalával fordítassék délnek.

5) A' fa ne ültetessék mélyebben, mint előbb állott (jóllehet 1—2 hüvelyk itt semmi különbséget nem tesz), mivel egyébiránt igen lassan és nehezen nő, mivel legtöbb eledelét a' földből húzza.

Ezen már most a' szabadra kiültetett fák a' következendő években el ne hagyattassanak, hogy el ne vaduljanak vagy el ne vesszenek. A' nékiek szükségképpen megadandó gondos mivélés módja a' következendőekben alapul:

1) A' fákat minden évben kétszer t. i. a' nyár kezdete előtt és őszi meg kell kapálni és körülöttök a' földet felkell mozgatni.

2) Leginkább szükséges volna, ha ezen fák alatt az egész telek két három évig szüntelen bevettetnék kor-ti zöldeggel, káposztával, babbal 'stb. és miveltetnék.

3) A' fának koronáját mindég meg kell tartani rendes szép és czélirányos alakjában. Főleg a' közepén t. i. gyéresen és üresen kell tartani, és magasra éppen ne eresztessék, hanem csak széles és kerek idomban tartassék. Azért a' felesleges, a' felfelé futó és hibás ágak mindég lecsutáztassanak; azok t. i. mellyek a' koronát idomából kivesszik, a' föld felé le-vagy a' korona felé benőni akarnak, egymáson fekszenek és magokat dörzsölik, továbbá vízajtásokat, gyökgalyakat és olyan ágakat, mellyek a' lelevelezés vagy a' szelek által letördel-tetnek. Mind ezeket egy éles késsel le kell vagdalni.

4) De mégis a' legnagyobb szélesség, mellynek a' fa koronáját elérni szabad, 2 öl és annak magossága egy öl. A' szélesebb és magosabb korona igen sok árnyékot vet a' többi fákra és gyengíti azoknak leveleit. Azért az ágak, ha azon magosságot, 's szélességet felül haladják, mindig rendszeren lecsutáztassanak, és úgy kell korlátban tartani, a' mi által a' fa erősebb és táplálóbb leveleket hoz-elő. Hanem a' metszést minden izben, úgy kell intézni a' koronának ágain, hogy belülről kifelé essék, mivel azáltal az ágak kívülre is aztán veszik a' növésben az arányt.

5) Az első években, főleg kanikulában, a' nagy hőségben, arra kell ügyelnünk, hogy a' föld a' fa körül meg nem repedezik-e, a' mi által a' heves napsugárok a' fa gyökökre rohannak-be és azokat egészen kiszáritják. Ezen kárnak elhárítására a' földet a' fa mellett kö-röskörül felkell ásni, aztán lábakkal ismét gyengén a' gyökökre nyomkodni, és minden héten meg kell öntözni.

Útazási töredék.

Visszatérésem Vállból.

(Folytatása 's vége.)

Innen már szép szántóföldek között folytatva útunkat, végre azon útra fordultunk-be, melly egyenesen az úgy nevezett tükör majorba vezet, hol selyembirkák tartatnak, 's melly épület' hátulsó részén éppen akkor dolgoztak a' kőművesek. Leszálván az épület frontja előtt a' csinos kút mellett, melly postamenthez hasonlít kőből faragva, megtekintém ezen különös épületet, mellynek portálját 2 szép magos doriai oszlop diszíti, a' két épület szárnyék pedig frontonokkal ellátva van, 's a' félkörben készült ablakok, magaslatú kövekkel körülövedzvék. Ezen épületet, távolról látva, inkább tarthatni kastélynak mint birkaistállónak, hol escorial juhok tanyáznak, 's őszintén megvalva, előttem, ki valóban különösen szeretem az aesthetikai szép műszüleményeket, illy pompa 's pazarlás nem nyerhet helybenhagyást. Lekocsizva ezen dombról a' rétre vezető úton, a' parkba jutottunk, 's folytatva a' kocsit, végre mégis kivergődtünk, 's a' főutczában megállottunk. Leszálván a' kastély előtt elrendelt kertet tekintém-meg, mellynek helyes vízirányos parterreja van, mellyen néhány egyes szép lombos fa, virágbokrosok, 's fiatal fenyőfából álló csoportozat ötlött főleg szemembe. A' kastélynak ezen frontját, melly egy emeletű épület általán, 4 doriai oszlop diszíti, melly csak az első emeletig ér. Egyik szárnyékát a' kastélynak, az utczára mutatót, a' várkáporna teszi. Láthatni jobbra gazdasági épületeket, balra az erdős részét a' kertnek, melly park gyanánt szolgál, 's mellyben szép kocsizó 's járó utak vannak. Körülkerülvén a' kastélyt, most már a' kertfeleli frontját tekintém-meg az épületnek, hol az erkélyt 4 vékony doriai oszlop hordozza, 's díszességéül szolgál. Balkézre van a' présház, egy csinos épület, melly ezen kastéllyal összeköttetésben áll, mellynél láthatni az első emeletben alkalmazott 4 doriai oszlopot a' földszinti emeletre állítva, 's melly oszlopok körül sétálni lehet. Szemközt a' kastéllyal egy kőfaragványú kút áll, szoborral diszítve. Ezekután a' vízhez közelíték, mellynek szélessége mintegy 10 öl lehet, bekerítvön egy nagy

szigetet, mellyel egy más kis dombsziget feszkőrű fából által van összekapcsolva. A' sziget' szélei szomorú fűfákkal vannak kiültetve, 's azt szép zöld nád szegi-be legtöbb helyen. A' nagyobb szigeten, láthatni sötét facsoportozat között emelkedni egy kis épületet, melly frontjával áll a' kastélynak. A' park' útjain sétálván, az érintett szigetet körüljáró víz' parijához mentem 's a' töltésen folytattam útam egész a' vízen átépített hídig, melly úgy nevezett mártonvásári vízen, ezen malmok állanak: a' ginzai, sz. györgyi, gyurói, tordacsi, 's a' két mártonvásári, 's így összesen 6 malom, mellyek mind felülcsapók. Tulsó partján a' hídnak a' juhok és sertések legeltek, honnan a' kis faiskola felé tartván útam, a' 3 ívre állított kőhídhöz jutottam, 's így most már bosquetek között folytatva az útat, társasággal együtt ismét a' kastély portálja előtt állottam, mikor éppen az uraság az asztalnál ült, honnan most már nagy léptekkel sietve kocsinhoz, felültünk 's a' vendégfogadónál balra csavarodva, az allée az országútra vezetett, melly allée egész ama más nyárfa alléeig tart, melly a' két majort mintegy 500 öltre elállókat egymástól, összeköti, 's melly jobbkézre fekvő major, Kis-Márton nevet nyert. Valóban valami meglepő, két dómbrá épített 2 csinos majort illy élő fasorral egyesítve látni, hol még ajtó is ajtóra mutat, 's messzecsővel a' kinyitott ajtónál egyik lakból a' másik konyhájába lehet látni. Szabad szemmel megtekintve, az egész csak miniatüreben mutatkozik, 's a' perspectívtudomány szerint csak a' színfenéketbe tartozik. Ezen dombról jól mutatkozik Tárnok helység is.

Lejutánk ezen emelkedetű helyről az úgy nevezett libadóglés csárdához, balra hagyva a' mártonvásári csárdát, melly alatt mindjárt épülve áll egy fallal befogott juhistálló, jobbra pedig az érdi uradalom csószének lakása bekerítve fákkal. Haladva előre, egy kőhídhöz értünk, 's e' most nevezett 's azutánra következő második híd között, egyenes irányú vonalban fekszik, balra Tárnok helység, jobbra 's jól távol a' hansabégi major. Kívül Tárnokon láthatni a' malmot, fáktól környezve, 's távolabb valamivel egy majort, jól ellátva szénával, szalmaboglyákkal, a' dombon pedig a' szép szőlők helyezvék, sok kunyhóval 's présházával. Most már a' hi-

deg vendégfogadóhoz avagy a' fekete sashoz érkezőnk, melly mellett néhány ház áll, jobbra 's balra pedig gyönyörű felszántott földek, mellyek már bevannak boronázva, sokakban ki is kelt már a' téli vetés. Balra mutatkozott Sós-kút helység, hol kőbánya van, 's mindjárt aztán a' hansabégi erdőnek szélénél látszott az újon felépült major, jól ellátva boglyákkal. Felérvén a' dombra éppen az erdő széle mellett, itt oszlanak az utak, mellyek' egyike, az egyenes chaussée Téténybe vezet, a' másik visszafelé Tárnokra, egy másik Ercsénybe, ismét másik Hansabégre (Érdre), 's mi ez utóbb nevezettet választván, az újon kiültetett allée között folytatánk útunkat. Ezen dombról méltán felségesnek nevezhetni a' kilátást, 's láthatni a' dunántul fekvő Soroksárt, Harasztit és Taksonyt, hátulról Tárnokot 's a' körülfekti vidéket, elől Hansabéget, oldalaslag a' hegylejtvényen a' szőlőket, 's mellettük határosan a' temetőhelyet, valamint a' lapos hegyen a' kálváriát kápolnával 's összehordott boglyákat. Beérvén a' helységbe, a' granárium, juhistállók és pajták mellett utazánk-el, 's megtekintve ezeket 's különös helyheztetését ezen falunak, végre beszállánk a' vendégfogadóba. Az alatt, míg a' lovak ettek, az uradalmi főtiszt' látogatására mentünk, hol jó ideig mulatozván, 's egy pár darabot lejátszatván a' fortepiánon a' deli alkatú házi kisasszony által, melly után magamnak is kelle egy pár darabot játszani, egy magyart 's Lanner' walzerjeit, — megtekinténk a' kastélyt, melly quadrátot képez 's csak földszinti emeletű; végig tekintve a' szobákat 's az újon készült bútorokat mogyorófaból, kitérénk, folytatandók útunkat haza felé. Ezen helységben van a' katolikusoknak egy dombra állított csinos templomuk. — Most már elbúcsuzván, 's visszatérvén a' vendégfogadóba, befogva találtuk lovainkat, 's azonnal elindulánk, 's a' kis kápolna mellett befordulánk egy keskeny utczába, megtekintendők az úgy nevezett török mecsetet. Ezen oszlop faragott kövekből áll 's körded, melly távolról csak egy kéményhez hasonlít, egy oszlopcsőből áll felül alkalmazott párkánnyal, alja pedig piedestált képez. Átmérője az oszlopszárnak közel 6 láb, 's belül csigahágcsó van, mellyen feljuthatni felső pontjára. Mindjárt a' talapzaton felül van egy ajtó alkalmazva, hová lajtorját állítják,

ha valaki felhágni szándékozik, melly ajtón még nem régiben vas szárnyék volt, most azonban nyíltan áll. Ott hol a' párkány van, márvány táblák vannak beeresztve, hol olykor gyermekeket lehet látni ülni. Ezen különös építmény, melly a' Törökök itt uralkodásakor juttott létre, most már ringadozik, 's talán kemény szél által nem sokára el is döntetik. Magassága mintegy 5 öl lehet.

Most már egyenesen haza indulván, 's a' számos szürűkert között haladva, kijutánk a' szabadra, balra hagyva a' kukoricza földeket, a' kőoszlop mellett az országútat értük-el, aztán pedig az érdi csárdát jobbra hagyva, Órás tünt szemünkbe, hol éppen akkor szüreteltek. Ekép folytatva az útat, az úgy nevezett tétényi szigetet jobbra hagyva beértünk Téténybe, mikor éppen hetet harangozának. A' tétényi szőlők hosszában 's a' ritkán ültetett fűzfa alléban kocsizva, rakétákat látnánk felszállani, 's a' hold is tűzszinben kelt-fel. Elérvén Korkus és Ullman' szölleit, a' tétényi csárdához juttunk, 's ennek irányában feküdt azon szőlő is, honnan a' rakéták felbocsátattak. Végre közelítünk a' két sorban felállított promontori 10 malomhoz a' folyamon, 's így magát Promontort is elérve, most már szünetlen a' Duna' partjánál kocsizva, felségezen tükrözé magát a' hold a' Duna' vizén, mit sokáig bámultam 's mulattám vele magamat. Balra hagyva a' konyhakerteket, elillantva a' kastélyhoz vezető út mellett, 's a' hídon átvágtatva, a' Bürger csárdához jutánk, hol akkori alacsony állásánál a' víznek, a' komp járt a' Dunán keresztül Csepel helységbe 's vissza, melly helység az erdők között helyezve, a' szép holdvilágnál mint valamely remetemagány jelenkezett, a' kívül álló kápolna pedig, mint vigyázó torony állott a' tenger' partja mellett. Szembe kapván a' puskaportornyi vendégház alatt a' Dunába állított 3 csepeli malmot, elértük örömünkre a' vendégházat is, honnan a' már derekasan megrongált chausséen tovább haladva, láttuk mikép világítanak a' pesti katonai táborban a' sátorok, hol akkorban tanyája volt a' katonáknak. Nyolczat harangozván Pesten, örültünk hogy már közelítünk lakunkhoz, 's így balra hagyva Okenfuss' erdőcskéjét, a' nádorkerti földek' széléhez érkezünk, 's nem sokára megpillanthatánk az úgy nevezett új épületet, avagy a' mezei palotát, az oda beveze-

tó kaptival együtt, míg végre bekocsizhatánk magába a' kertbe is, hol egy két percze leszálván kocsimról, folytatám haza útam, balra hagyva Okenfuss' majorját 's a' szép lóhere rétet, jobbra pedig a' szántóföldeket 's Füll vendégházát, a' sorompóhoz értem, 's innen egyenesen a' tabán- és ráczvároson keresztül vágaték a' budai várba, hová felérkeztemkor, éppen a' számos népesség takarodott-ki a' magyar színházból, felséges estve kedveskedvén nékiek.

N. D.

Esterházi Dániel' levele 1647-dik esztendőről.

En Galánthai Esterházi Dániel Chászár és Király Urunk elő Feülsége Tanácsa et cetera Recognoscalom ez Levelemben hogy az mikor engemet az én szerelmes Atiamfiával Rumi Juditt Asszonial, ennek előtti bizonyos üdőkigh szolgált volna Nemess és Vitézlő Gáspár János Uram, az Gáthai házunknál Gondviselőjeül -s- az mi keveses pventusunk itt lehetett arról Instructioia, -s- obligatioia szerént igaz számadással is tartozott volna, instalt azon, mi nálunk, hogy megh tekintvén hogy még akkorban szokatlan, seőt ugian tudatlan is volt az számadásban iffiaelika is lévén, az mikor en arra fogtam vala, -s- nem szántszándékból való gonossághból ugian, de ideie -s- experientiaia, nem lévén, vagi feledékenséghre vagi néha gondviseletlensége miatt is meg fogiatkozhatnok számadásában, 's az miatt megh is károsodhatnok; relaxalnám azt, -s- hinném megh a' kivéül is hogy lámborul és igazán szolgált.

Megh tekintvén azért hogy föllirül megh nevezett Gáspár János Uram Inasol is szolgált engem, én neveltem -s- tanéttotam, azt is penigh hogy most is keüteles szolgálom -s- reménvén hogy ennekutánna is nem lézen nekünk háládatlan -s- feledéken és szolgálnijs fogh; és minthogy magunk is ottan ottan belé tekintettünk kichiny jövedelmünkben; attol a' megh irt számadástól absolválok, expedialom Gáspár János Uramat és quietálok az aránt maghát és maradékit is egyieütt az én szerelmes Atyámfiával, ugi, hogy soha azért se mi magunk, se gyermekeink meg ne busechák. és azért semminémeü számadással ne tartozzék in perpetuum. Kinek nagioobb bizonyosághára attam ez kezem írásával és pöchétemmel megh erősítettett Levelemet, Gáspár János Uramnak. Gáthán 1. 7br. 1647. Idem D. Esterházi m. k. (p.)

Ezen levél iratott azon Esterházy Dániel által, ki a' cseszneki várnak első nyerője volt. 's attya 1584ben Pöson vármegye alispánnya. Kívülről még ezt olvashatni rajta: „Gáspár János Uramnak expeditoriája az Gáthai Tiszt miatt.“

Közlő Pap Gábor Veszprémből.

Rejtett szó.

Fortély. kín, öröm, és bú szülik négyemet;
Ép ember karjain hordja egészemet.

Bernát Gazsi.

Jegyzet: A' 33dik számbeli Rejtett szó: Hangáts.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

35. Pesten, October 29kén, 1836.

Kulpini Stratimirovics István.

(Folytatása.)

A' karloviczi érsek és metropolita Putnik Mózses halála után 1790dik esztendőben Novemberben, az új választás végett, Temesváron synodus tartatott. Petrovics, Avakumovics és a' csak 33 esztendős Stratimirovics püspökök javasoltattak a' synodus' tagjainak. Strat. 100 szavazatból 60at nyert 's így érsekké 's metropolitává választatott. Könnyezve, ezen nagy hívatalt, ifjusága 's tapasztalatlansága miatt, megköszönte 's azt magáról kéressel elhárítani igyekezett, de hasztalanúl. II. Leopold császár és király 1791 esztendőben a' választást megerősítette. Az elmellőzött két öreg püspök azért neheztelt reá; de Strat. szelidsége által mind a' kettőt idővel barátjaivá változtatta. 44 esztendeig szolgált Strat. mint érsek és metropolita a' nem egyesült görög ekklesiának Magyarországbán és a' hozzá mellékelte tartományaiban, 's az egyházi rendben 55 esztendeig élt.

Stratimirovics életének 79dik esztendejében igen hirtelen és váratlanul holt-meg. October' 3dikán Milos, szerbiai herczeg Ó Magossága feleségét, Lyubiczát, 's ennek két fiát 's 18 személyből álló kíséretét fényesen megvendégelte, 's valamint a' herczegnének, úgy Ó Excellenciájának is, poharak üritése mellett, „Mnogaja ljeta“t (sok esztendőre) énekeltünk. October 4dikén a' herczegné elmenetele után, egy kis náthán kívül, egészséges volt. Estve kertjébe sétálni ment 's engemet keresett, hogy vele menjek, de nem talált otthon. A' vacsorához a' karloviczi kapitány és polgármester neki a' pozsonyi „Aehrenlese“ azon számát, mellyben „Mein Ausflug nach Karlovitz“ áll, elhozta. Ezt részvétellel olvasta, némelly helyet (a' hol p. o. a' karloviczi rácز leányok' szépségéről szöllok) nevette, 's tréfálözva engem újjával fenyegetett. A' vacsoránál jó étvágyal evett, vacsora után álmos volt, 's nem, mint máskor,

velem 's más vendéggel még írószobájában fél óráig beszélgetett, hanem egyenesen lefeküdni ment, német nyelven ezt mondván: „Gehen wir schlafen! Ich bin schläfrig. Gute Nacht!“ Éjfélkor rosszul érezte magát, 's azért felköltötte komornyikját, 's parancsolta, hogy theát főzzön 's a' káplányt és az orvost hívja-el. Midőn a' káplány hálószobájába bement, Ő Excellentiája már nem beszélhetett, hanem csak kézzel elválást intett, 's 12 óra után nyálkaütés (Schleimschlag) által a' világból kimúlt, midőn a' thea még nem volt megfőzve 's az orvos még nem érkezett-el. A' felbontás azt mutatta, hogy a' metropolita teste egyébiránt egészséges 's izomrendszere (Musculatur) és bőre éppen olyan volt mint 40 esztendő s férjfiúé, hanem epehólyagában 64 epekő találatott 's tüdeje el volt romolva.

Az elhunyt metropolita karakter tulajdonaihoz és erényeihez tartoztak: valódi, nem színlett vallásosság; forró ragaszkodás a' keleti egyházhoz 's ennek jogai buzgó védelmezése *), türedelemmel, békeszeretettel 's más hitsorsosoknak tiszteletével öszvekapcsolva **);

*) Stratimirovics, midőn az Udvarnál a' keleti egyház mellett buzgósággal és forrósággal beszélt, a' szabadlelkűséget mindég szerénységgel tudta párosítani. Egykor midőn egy audientzián a' keleti egyház' jogai mellett nagy szabadlelkűséggel beszélt, Ő Felségétől I. Ferencz császártól és királytól azért bocsánatot kért. A' nagy uralkodó neki ezt felelte: „Sie sprechen in Ihrem Amte, und sprechen mit Eifer: wie könnte ich Ihnen dies übel nehmen?“

**) Stratimirovics becsülte a' nagy érdemű catholicus praelatusok és protestans superintendensek' érdemeit. Tübbször beszélt velem nagy tisztelettel, boldogult 's elfelejthetetlen Rudnay Sándor esztergomi érsek 's magyarországi primásról, a' már 85 esztendő s Klobusiczky Péter kalocsai érsekről, Pyrker János László egri érsek 's patriarkháról, báró Szepessy, Allagovics, Vurum, Kopácsy, Horváth, Lajcsák, Lonovics, Juranics, Vulkán, Jordánuszky, Ocskay püspökökről; de Budai Ézsaiás, Lowich, Szeberiny, Báthori superintendensekről is, és híres catholicus és protestans theologusokról. Háladatossággal említette, hogy iskolai neveltetését és tanulását a' kathol. iskoláknak és egyetemeknek köszönte.

igazi felvilágosodás; valódi emberiség (humanitas) és *Καλοκαγαθία*; emberszeretés és nyájasság; szoros tiszti buzgóság és igazlelkűség kötelességeinek teljesítésében; nemes szabadlelkűség, igazságszeretet és egyenesség, nagylelkűség, szelidség; nagy bizodalom mások iránt, (mert igaz Cicerónak e' mondása: „ut quisque est vir optimus, ita difficillime alios esse improbos suspicatur“) atyai szeretet üdvös szigorúsággal párosulva az alatta lévők iránt; bőkezűség és jótékonyosság, szigorú vizsgálódás után csak érdemesek és valódi szükölködők iránt, vallásbéli különbség nélkül, és hasznos 's jótévő intézetek számára (a' protestans gymnasiumok' alumneumai is részesültek jótékonyágában); fáradhatlan serénység és munkásság (nyáron 4 órákor, télen pedig 5 óra után kelt-fel); a' tudományoknak szeretete, azokban halála' napjáig előmenetel, és azoknak tehetsége szerint elővitele; a' műveltségnek és igazi felvilágosodásnak előmozdítása a' Ráczok (magyarországi szerbek) között 's a' keleti egyházban; hív ragaszkodás az uralkodó ház- 's a' királyhoz; valódi hazaszeretet; szabályos életmód, mértékletesség, minden pazérlás' és hujáभावáló fényűzés' elkerülése; szeretetre méltó, lelkes és nyájas beszélgetésekkel fűszerezett vendégszeretés, kivált katonatisztek és tudósok iránt. A' metropolita sohasem kártyázott; tudott magának olvasás, gondolkozás, sétálás és tudós férjfiakkal érdeklő beszélgetés által nemes mulatságot szerezni. Nem ivott bort, hanem dunavizet, 's így Pindár mondásának *ἄριστον μὲν ὕδωρ* (legjobb a' víz) hitelt adott.

Mivel a' metropolitának szívében feküdt a' rácz nép' kimivelése 's felvilágosítása, 's mivel tudta, hogy a' jól elintézett oskolák az egyháznak legjobb nevendékbázai, már 1791. esztendőben a' karloviczi most szépen virágzó görög nem egyesült gymnasiumot alkotta 's igen bölcs tanítóplanum szerint elrendelte. Ezen gymnasiumban tanítatnak a' felső két classisban a' philosophia, mathesis és physica' elemei is, hogy a' jövendő theologusok és katonák is, kik akademiába nem járhatnak, itten legalább az elemeit a' philosophia', mathesis és physicának tanulhassák. Ezen oskola tehát lyceum nevet érdemelne, ha több classisai 's több professorai volnának. Ezen gymnasiumban bevétetett lépcső (Stufenfolge) a' tudomá-

nyok' tanításában ; nevezetesen a' természethistóriában, az anthropológiában és a' történetek históriájában a' tudós külföldnek is tetszett. Midőn én 1817dik esztendőben a' hellen (régi görög) nyelvnek tanítását a' két felső classisba különös órákban minden tanítványok' számára bevittem, Ó Excellentziája nekem évenként 200 forintnyi jutalmat adni méltóztatott. Hogy a' gymnasiumnak mindenkor alkalmas direktorokat és felsőbb tudományi professorokat szerezzen, ezeket vallás különbség nélkül választotta a' katolikusok, protestansok és rácok közül. Igy az első direktor 's egyszersmind a' humaniora és a' história' professora, Grosz János, protestans volt; a' philosophiának, mathesis és physicának professora 's Grosz elmenetele után (a' pozsonyi evang. lyceumhoz) a' második direktor, Wolny András, katolikus; a' harmadik és negyedik direktor 's egyszersmind a' humaniora és philosophia professora (Rumy és Magda) protestans; a' mostani direktor 's egyszersmind a' humaniora és a' historia' professora, Gercsics Jakab, rác; a' humaniora és a' historia professorai Lazarevics, Chranislaw (most pakraczi püspök), Magaraschevics, Zsivkovics (most budai püspök) rácok voltak, 's a' mostani professora a' mathesis, physica és philosophiának, Lazics is rác. Ó Excellentziája megengedte a' felsőbb tudományok' professorainak azon tudományok' tanítását választani, mellyekhez nekik legnagyobb tehetségük 's hajlandóságuk volt. — Ifju theologusok' kiformalására (képezésére), a' karloyiczi, újvidéki és budai dioecesisek számára a' karloviczi clericalis oskolát alkotta. Ebben a' theologiai tudományok a' paedagogicával együtt szlavén egyházi nyelven tanítatnak. A' szegény rác normalis oskolai gymnasiumi tanulók és az ifju theologusok számára Ó Excellentziája a' karloviczi alumneumot és convictust alapította. Az alumneumban ingyen kapnak élelmet, a' convictusban pedig csekély 7 forintnyi hónapi fizetés mellett, 's pedig több ételeket. Mind az alumneumba mind a' convictusba nem csak rác és oláh óhitű, hanem katolikus és protestans ifjak is vétetnek-fel. Az alumneum' és convictus' tartása a' metropolitának évenként sokba került. Ezen két jóltévő intézet' megmaradását Ó Excellentziája azáltal biztosította, hogy testamentomában vagyonának azon feléből, melly-

ról disponálhat (a' második fele az illyriai nemzeti fundushoz tartozik), negyedrészt az alumneumnak és convictusnak hagyta. A' karloviczi gymnasiumnak két ízben physical szerszámokat vett, fundusa szaporítására pedig még életében mintegy 6000 forintot váltóban adott, testamentomában pedig 1000 forintot váltóban hagyott; azt is rendelte, hogy gazdag könyvtárából azon könyvek, mellyek a' tanítók és tanulók hasznára leginkább szolgálhatnak, a' gymnasium' könyvtárának' adattassanak-által. Az újvidéki nem egyesült gymnasiumnak fő patrónusa is volt; ennek testamentomában 500 forintot váltóban hagyott.

Jobbágyainak Stratimirovics kegyes' és jöltévő atya volt. A' dálljai parasztok' jólétét minden figyelmes utazó észrevette. Én azt tapasztalásomból ismerem. Dállján a' metropolita a' ló- és marhatenyésztést előmozdította. A' paraszt lovak, ökrök és tehének valóban szépek. A' parasztházakat a' metropolita szép renddel újonnan jó matériálékból építtette, 's valóban gyönyörű, midőn most az ember a' dálljai utczákon a' szép házak mellett az élőfák' árnyékában sétál. Nagy gabonatarából a' Duna mellett, szükség idején a' dálljai, és kulpini parasztoknak gabonát kölcsönözött, a' szegényeknek pedig ingyen lisztet adott.

(Vége következik.)

Északi esthajnal.

Gyöngyös October 21kén 1836. Északi esthajnal (Aurora borealis) jelenvén-meg nálunk folyó hó 18-kán esti 10 órakor, az éjeli öröket, a' város felső részének gyűlésében vélt rémülete annyira meglepé, hogy azok csaknem tűzi lármát hirdetének. Nem is volt élénk mozgásuk sükeretlen, mivel több lakosok sietének az utczára, a' látvány szemléletére. Ezen tünemény, a' Bertalan piaczárul egyenesen északi irányzatban vala látható, melly a' solymosi Mátra felett mindjárt kezdetben sárga vereses körszeletben (segmentum circuli), majd ismét sárga-kékes színű tűzi oszlopok' képében keletkezék, azután pedig halkan folytonos szélyelterjedése, a' levegőkört annyira felvilágosítá, hogy a' majd tellyességét érte holdvilág' fényével hathatósan vetekedvén, az egész északi tartomány tűzben lenni látszott;

's az utozán az irást kényelmesen leheto olvasni. E' levegői túzi látvány egész terjedtében egy negyed óráig vala szemlélhető, 's északtul mindég nyugotnak húzódván, fényét gyengéden veszteni látszott, annyira, hogy az egész nagy terjedelmű túzi alkotmányon által a' szegzett csillagzatokat (sidera fixa) igen jól leheto különböztetni; míg végre majd Gyöngyös-Pata irányát is meghaladva, halkan elenyészett, 's egyéb fényt a' holdénál maga után nem hagyott. A' túzi fény' hosszát, négy helységek határanak fekte határozta, u. m. Solymos, Oroszi, Tarján és Pata. Szélessége szinte néhány 1000 öleket tehetett, a' melly mind untalan változván, néhol szélesebb 's majd ismét keskenyebb terjedelmű lőn.

Csudálkozni lehet, hogy ezen északi esthajnal, olly tellyes fényű lehetett, mivel nálunk tompább fényű szokott lenni a' tapasztalás szerint. Az égsarki (polaris) tartományokban majd mindennaposak 's tellyes fényűek. Ritkábban jelennek-meg az egyenlítő (aequator) felé, azért már Olasz-és Portugal országokban nagy ritkaság, és igen gyengéd világúak.

A' föld' felületétől való felemelési csüggős magasságát ezen látványnak, a' természettudósok 50 földirati mérföldre teszik, azért a' legtávolabbi tartományokbul is látható lesz. Illyen északi esthajnalok az egész Európában láthatók voltak 1716. 1726. 1729. 1730. esztendőekben Majran' és Boscovich' bizonyosságuk szerint; mellyek közül a' tapasztalások és észrevételek szerint, az 1726diki 720, az 1737diki 836olasz mértföldnyi magosságra voltak a' föld színétől felemelve. Forster és Cook hajósok is második tengeri útazásukban, a' déli szélesség' 58—60 fokánál lévén 1773ban látának a' mieinkhez hasonló északi esthajnalokat.

Ezen tünemények, az égsarki tartományokban, sokkal alantabb esnek a' föld' felületéhez, a' levegőkör' ottani alacsonyabbsága miatt, annyira hogy már ott, az a' val történni szokott morajt és susogást is lehet hallani; melly moraj és susogás a' menyköves vagy gerje anyag' (materia electrica) szüleménye.

Hogy ezen tünemény' okát a' menykövességnek méltán lehet tulajdonítani, azt a' híres természethúvással Franklinnal a' mai physicusok méltán állítják. Ugyanis, az elmélet (theoria) és több tapasztalások is bizonyítják,

hogy a' föld' tömege, minden az ő felületén helyezett testekbe nagy behatásu. Már ha valamely a' természetben elszigetelt test, a' föld' felületétől valamely magosságra emeltetik, a' menyköves folyadék, melly a' föld' tömegéhez közel a' testben fogva tartatott, a' levegőkör' magasabb tartományában szabaddá lesz, igen kifeszül, elterül. Bizonyítja ezt a' menykövességmérő (electrometrum) melly annál inkább szélyel terjed, mennél feljeb emeltetik a' földtől. Bizonyítják ezt a' repülő tüzes sárkányok a' levegőben (draco volans, vagy bolis ignea), a' füstoszlopok mellyek valamely menyköves elvezető (conductor electricus) csúcsából felfelé igyekeznek; továbbá a' tűzokádó hegyek' tölcsérjéből (crater) tetőlegesen (verticaliter) felmenő gőzhullámok, mellyeknek tetőiken menykövek villámlanak. — Ezek így lévén, a' levegő különböző' mérsékletétől, a' hideg levegő mind a' két égsarktól a' napfordítók (tropicus) felé foly, a' föld' felületének közelében és annak érintésében; a' melly levegőfolyása a' hajósoknak és levegői tüneményészeknek (meteorologus) égsarki szél neve alatt általjában ismeretes. Már, ha ezen hideg szél a' forró földövet (zona torrida) érinti, felhevül, kifeszül, és nagy magosságra felhat, 's ott fent, azon égsark felé, honnét jött, visszafolyni kéngetik ugyanazon útat tartván. — Ezen tetőleges levegői oszlopok és gőzök, minthogy a' föld' felületétől a' levegőkör' felsőbb rétegjéig (stratum) felemelkednek, ezáltal minden alkotó részei észrevehetőleg menykövességi feszültséget nyerendnek, 's a' mi dón ok, a' levegőkör' felsőbb részeiben az égsarkak felé vitetnek, az esők, havak, 's más égi történetek által nagy részét menykövességöknek a' földnek visszaadják, de mégis annak jó nagy részét magokkal elviszik az égsarki tartományokba, hol a' havakkal lassanként leereszkedvén menykövességök legottan a' már örök jéghejjal burkolt földre, a' keményedett jég minthogy a' menyköves folyadék' terjesztését ellenzi, 's legjobb nem elvezető (non conductor): történik, hogy abban a' menyköves folyadék meggyúl, megtorlódik. — Továbbá, a' középponttéli futó erő (vis centrifuga) kisebbsége miatt, a' levegőkör' az égsarkoknál sulyosb és sűrűbb lévén, sokkal alantabb van, mint az egyenlítőnél, hol már súlyegyent tart. Azért azon üres térek, mellyek a' levegő-

kört mindenfelé környezik, az égsarkaknál kisebb távolságúak a' föld felszínétől, mint egyebütt. Azért is, a' már jeges héjba burkolt 's keményedett jégtől akadályoztatván szétfolyása a' menyköves folyadéknak, rugékonyságánál fogva a' felette ellentálló levegőt kifeszítvén, elrepezti; 's nagy távolságra előmlik. Melly esetben északi esthajnal' világosságát adhatja, valamint a' hengerded üvegben, mellyből a' levegő kibúzatott, származtatott menyköves anyag, kicsinyben északi esthajnalt mutat-elő. Ezen elmélet' (theoria) valóságát nem kevésbé erősíti némellyeknek azon észrevétele, hogy ezen tünemény alkalmával a' levegőkörben menyköves jelenéseket tapasztalnak. De, az ekkor mutatkozni szokott tízes oszlopoknak sárga és kékes színök, eléggé is mutatja a' menyköves folyadék' jelenlétét; a' melly igen hasonló a' megritkult levegőbeni menyköves folyadék' fellobbanásához. — Valjon ez északi esthajnal' megjelenését, nem-e ezen húzamos szárazságnak lehet méltán tulajdonítani?! — Ezen rendszerrűli bővebb értekezéseket lásd: Sammlung der Phys. und Naturgeschichte II. Band, II. Stück, S. 249. a' melly ezen czímű munkából „Journal de Physique 1779.“ által téve van.

A' midőn a' menykövességről, a' menyköves elvezetőkről 's el nem vezetőkről szó volt, szükséges ezekről helyes megfogást szerezeni; ugyanazért máskor előadandom a' menykövesség' eredetét, előismereteit, 's tulajdonait.

Amonyi János.

Rejtett szó.

6. betű. Zsidónak czigánynak ez a' név kedves,
Német játékszínben nevetést szerez.
46215. Csehországnak városa nevezetes.
1265. Volt három nádor magyarnak gyűlöletes.
342615. Jó étel úrnak, pórnépnek nem becses.
2156. Alföldön kapós, felföldön nem kell ez.
21. A' nélkül élőfa épen nem dízes.
3264. Ez asszonyi nemnek keresztnevét tesz.
12653. Pénz neme, báresak tíz veremmel lenne.
5642. Mag neme, most ha sok volna, elkelne.
26. E' nélkül csizma nem készülhet.
426. Ez által házasság történhet.

Taly.

Jegyzet: A' 31dik számbeli Rejtett szó: Könyök.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

36. Pesten, November 2kán, 1836.

Van Buren Márton.

Azon hat férfiak közül, kik Washington óta az éjszakamériakai praesidensi székből ültek, egyedül Jackson generál az, ki New-Orleans tartománynak az Angolok elleni sikerés oltalmazásáért, a' néptől háládatosságból, más, mint ügyvédi hivatalból, emeltetett e' méltóságra. A' többi öt praesidensek — kik közül csak a' most is élő ifjabbik Adams készíté 's mivelé-ki magát ifjúságától fogva statustisztviselővé; europai neveltes, utazások 's követségek által — mindnyájan az ügyvédi osztályból álltak-elő. Azonban jegyezzük-meg, hogy az amériakai congressus, mellyből előálltak az eddigi praesidensek, 's melly alkalmasint ezután is mindenkor lépcső leend az előlülőségre, egyes tagjai nagy talentumi mellett is, éppen nem olyan gyülekezét, mint a' britt parlament, melly az egyes személyek' 's az egész nép' jólléte és a' status' külső belső állapotja feletti legfontosabb kérdések' nyugodt, 's minden oldalról meghányásvetésében, példátlan 's elérhetlen nagyságban állána. Sőt inkább, igen kevés kivétellel, két egymás ellenében álló felekezett' csatateré az, mellyek közül most egyik, majd másik nyeri-el a' győzedelmiet, 's ezzel együtt, mint illendőnek vélt prédát, minden hivatalokat, az előlülőséget vagy praesidensséget sem véve-ki. Ezen congressusban, 's az egyes szövetséges státusoknak ezt szorosabb körökben utánzó törvényhozó gyüleseikben, és mielőtt ezekbe bejuthatnának, az ügyvédi hivatal által, mivelődnek tehát azon férfiak, kik nem egész életükre mint Európában, hanem többnyire csak ideiglen, fellépnek mint amériakai statusférjak, 's ha a' körülmények kedveznek, praesidensekké is lesznek.

Ezen az úton juta az északamériakai statusok' mostani alölölölője Van Buren is jelen hivatalához, és a' most ősszel tartandó választáskor, ha csak előre láthatatlan körülmények nem szegülnek-ellen, az 1837-iki Martius 4kén kezdődő négy esztendőre, ökvetetlenül praesidenssé fog választatni. Ezen, Európára is nagy be-

folyással bírándó férfi, atyai 's anyai oldalról ama hollandi bevándorlottak' ivadéka, kik az akkor Új-Niederland nevet viselt gyarmatban, a' most virágzó New-York tartomány' törzsökében, telepedtek-le; született 1782ki December 5kén Kinderhookban, Hudson folyó' szomszédságában, egy régi hollandi gyarmatban. És így már születése épen azon statusba helyezé őt, melyet fő városának a' kereskedésre nézve hasonlíthatlan fekvése, messze terjedő partjai az Atlas tenger, úgyszinte Erie- és Ontario tavak mellett, a' legnehezebb hajókat hordozó Hudson és St. Lőrincz nagy folyóvizek, és végre termékeny roppant kiterjedésű síkjai arra látszottak rendelni, hogy idővel az egész szövetség' első tartománya legyen; melly célzt az, lassanként az előbb őt feljűlműlő Pennsylvaniát hátrahagyván, azóta tökéletesen el is ért, 's azért azt büszke lakosai szeretik uralkodó statusnak (Empire State) nevezni. Minthogy Van Buren atya az akkoron befolyására és számára nézve kisebb demokrata felekezethez tartozott, a' korán ért tizenégy esztendő s ifjú, egy hasonló politikai véleményű Sylvester nevű ügyvédhez adatott patvariára, otthon születése helyén; és tanulása' utolsó esztendejét ugyanazon felekezethez tartozott jeles ügyvédnél Van Nesznél tölté New-Yorkban. E' szerint igen természetes volt, hogy 1803ban ügyvéddé lévén 's szülőföldén letelepedvén, a' demokrata felekezethez álljon, melly az igyekező ifjúnak nagyobb mezőt ígért, mint a' gazdagabb 's tanultabb aristokrata ellenfélnél reménylhetett. De valamint a' maga elébe kitűzött pályán gyorsabb felemelkedést várhatott a' véle egy politikai véleményűek közt, épen úgy nagyobb és hatalmasabb ellentállásra számolhatott az ellenfél' részéről, melly az akkoron még kevés részre oszlott földbirtoknál, New-Yorkban olly hatalmas vala, millyen sem akkor, sem azóta az egyesült statusok' egy tartományában sem volt. Ezáltal ösztönöztetve, 's a' Jefferson' praesidensé választása óta 1800ban, neki bátorodott 's megerősödött demokrata felekezettől New-York tartománybéli fejevé tétetvén, kevés idő múlva jövedelmessé vált ügyvédi gyakorlatától 1808ban statushivatalra jutott, melyet 1813ban az aristokraták' győzedelmekor ismét elvesztett, miután az előtti esztendőben 40,000 választók közt kétszáznál kevesebb

vokstöbbséggel, New-York tartomány tanácsa' tagjává választatott. Az Amerikára nevezve szerencsétlen 1813 és 1814ki két esztendőben, midőn a' tanács 's a' New-Yorki kormányzó az Anglia elleni háború egész erővel folytatására, a' követek' háza pedig a' békesség' helyreállítására szavaztak, Van Buren a' törvényhozói hatalom' mind a' két házabéli követek' nyilvánosan tartott gyűléseikben, szinte olly elragadó mint megható szónoki teletségét gyakorlá 's kifejté, és így jövődő nyilvános pályáját tágasabb körökbe 's viszonyokra elkészíté. Ezokért a' New-Yorki demokrata felekezetnek csakhamar azután következett győzedelmekor 1815ben főügyvéddé, 1816ban ismét tanácsnokká, 1821ben pedig először ezen statustól mint senator a' congressusra küldetett.

Ugyanazon vitatási és rábeszélési talentuma, melly Albanyban New-York tartomány fővárosában, mindent, ki halgatá, bámulással tölte-be, fényle most Washingtonban is, a' szövetség' fővárosában, az ellenfél' híres congressusi szónoki: Clay, Rufus, King, John Randolph és Pinckney mellett, az egyesült statusok' senatusában. A' köztársaság' ezen első testületéhez, hat esztendei kövsége bevezése után, újra elválasztatván, egy vala ő 1828ban azokközül, kik a' demokraták által, több esztendei kemény vita után, Jackson generál' praesiden-sé választatását kieszközlötték, 's őt Jackson 1829diki Martiusban, miután polgártársai bizodaljától megtiszteltetve, alig viselé egy pár hónapig a' New-Yorki kormányzóságot, a' legnagyobb befolyású hivatallal jutalmazá-meg. Igy Van Buren, mint statustitoknok, a' szövetség' külső 's belső ügyei vitele' legfelsőbb fokára helyeztetett, melly helyzetben mindazáltal két esztendőnél csak kevéssel tovább, 1831diki nyárig maradt, 's akkor a' kabinétban támadt egyenetlenségek miatt, mellyeknek tulajdonképeni (még eddig Amérikában hallatlan, mint mondják asszonyi) indító okai felett még sötét fátyol lebeg, önként lemondott róla. Csakhamar ezután, az iránta való hajlandóságot híven megtartó praesidenstől Angliába követté neveztetvén, elment oda, de a' senatus, mellyben politikai ellenségei tették a' többséget, kineveztetését megerősíteni nem akarván, hazájába visszaérni kéntelenítetett, minekutánna elébb Hol-

landiát, ösei' hazáját, meglátogatta, 's ezen alkalommal a' hollandi királytól különös megkülönböztetéssel fogadtatott. Alig tért-vissza hazájába, a' mint az említett egyenetlenségek' következtében, és az északi 's déli statusok közt, a' külföldi gyármivekre vetett vám felett elkezdődött czivakodás miatt, Calhoun' kilépésével megüresült vicepraesidensi hivatalt, 's véle az előlőséget azon senatusban, melly őt mint követet meg nem erősíté, a' választók' vokstöbbsége által elnyerte.

E' hivatalt viseli Van Buren még most is, de az öregség' és munkás élet' terheit már érző Jackson-tól maga után praesidensül fog ajánlatni, 's ennek csak nem egész felekezetétől, melly a' voksolók' többségét teszi, segítvén, bizonyosan követni fogja azt jövő esztendei Martius' 4kén a' köztársaság' legnagyobb méltóságában. Valjon olly tekintettel 's olly szerencsével fogja-e azon méltóságban magát tartani, mint Jackson — kitől egyedül magától függene, az előbbeni praesidensek', sőt Washington' példája ellenére is, magát harmadszor is praesidensé választatni — a' jövőndő mutatandja-meg. Annyi bizonyos, hogy legbuzgóbb haráti is, több ügyeséget mint erőt tapasztalván benne, azon esetre, ha Franciaországgal kiütött volna a' háború, nem mellette, hanem Jackson' előlülősége' még egyszeri meghosszabbítására szavaztak volna. (Allg. Zeitung.)

Kulpini Stratimirovics István,

(Végső.)

A' Stratimirovics familiával a' boldogult metropolita még életében sok jót tett, 's annak, testamentomában, azon feléből vagyonának, mellyről disponálhatott, egy negyedrészt hagyta. A' tudományos 's más hasznos és jótévő intézeteket még inkább segítette vala, ha több jövedelmei lettek volna.

II. József, II. Leopold, I. Ferencz és Ferdinand az elhunyt Stratimirovicsot becsülték. II. Leopold nevezte őt cs. kir. valóságos titkos tanácsosnak, és I. Ferencz a' csász. Leopold rend nagy keresztésének.

Stratimirovicsnak bő tudományossága nem csak Magyarországon és Ausztriában, hanem Német- és Oroszországban is esmeretes volt. Nagy tudósok, mint göttingai professor Schlözer, ki a' legrégebb orosz chronista Nestor' német fordítását neki ajánlotta, és

báró Rosenkampf Sz. Pétervárbán *) vele leveleztek, A' göttingai tudós társaság őtet becsületbeli tagjává nevezte, 's ezen megkülönböztetésnek nagy becsét tulajdonított: mert „principibus (praeclaris) placuisse viris non ultima laus est.“ Gazdag könyvtára' öregbítésére tetemes pénzt költött. Nem épen sok új könyvet, hanem ritka és nevezetes régi könyveket, kiváltképen kútfőket, és becses új könyveket szerzett; nevezetesen a' theologiában, a' byzantiumi, magyar- és oroszországi és a' szláv népek' historiájában általjában, az egyházi történetekben és egyházi jogban, a' római és magyar jogban, a' szláv (nevezetesen szlovén és orosz) philológiában és literaturában. Dr. Schaffarik (ezelőtt újvidéki professor, most Prágában lakó szláv tudós) háládatossággal megvallotta, hogy az általa kidolgozott historiájára a' szláv népek' literaturájának, a' szükséges legnevezetesebb kútfőket Stratimirovics' könyvtárában találta. Strat. beszélt a' szlavén, rác és tót (szlovák) nyelvet (de jártas volt egyszersmind a' horvát, dalmáciai, orosz, lengyel és cseh nyelvekben is), továbbá a' német, magyar és latin nyelvet. A' görög nyelvet csak felületesen ismerte. A' francia, olasz és angol nyelvek' tanulására ifjúságában nem volt alkalma. Emlékezete igen hív volt. Még öreg korában is szép helyeket a' római classicusokból szóról szóra könyv nélkül mondott el, és a' történeti adatokat a' kútfőkben könnyen fel tudta keresni. Strat. nem csak historiai és jogi íróknak, mint Schlözernek Göttingába, Engel János Keresztelynek Bécsbe, báró Rosenkampfnak Sz. Pétervárbá, Ewers professornak Dorpatba, közleményeket és jobbitásokat küldött munkáik' számára, hanem maga is különös historiai, jogi, nyelvészi és kritikai értekezéseket írt latin és szlavén nyelven, mellyeket résszerint

*) Báró Rosenkampf 1830dik esztendőben, Junius 12kén a' tőb-
 bek között neki ezt írta: „Ich hatte bisher blos das
 Glück, Ew. Excellenz aus so manchen Zeugnissen und
 Huldigungen, die in allen Ländern Ihnen dargebracht sind,
 zu kennen. Sie breiten überall Licht und Heile
 aus, wie mein verstorbener Freund Schlözer in
 seinem körnigten Style so trefflich gesagt hat. Ich danke
 Ihnen, Hochwürdigster Metropolit, für Ihre väterlichen
 Wünsche, die mir den Segen und die Kräfte geben wer-
 den, deren ich bedarf.“

neve alatt, résszerint neve nélkül folyóirásokban közl-
tetett, 's más tudósokkal is értekezéseik' számára ada-
tokat 's hypothesiseket közlött, nekik neve közzététe-
lét nem engedvén; egyébiránt könyvtárában sok histo-
riai, jogi 's philologiai kútfőkben tudós jegyzései van-
nak, latin és szlavén nyelven. Hormayr' historiai ar-
chivumában, némelly közleményei neve alatt találtat-
nak. Értekezését a' Skythák, Gothok, Bolgárok és Ma-
gyarok származásáról általam közlé a' Hesperusban és
Tudományos Gyűjteményben; 's mivel a' szerző' ne-
vét közlenem nem volt szabad, a' redactiók engemet
tartván szerzőnek, azt nevem alatt közlötték. *) Ama
hypothesis is, mellyet tiszt, Rohonyi prédikátor úr la-
tin versekben közlött, hogy a' mostani magyar nyelv
nem a' régi Magyarok' nyelve, hanem kún nyelv, tu-
lajdonképpen Stratimirovics' hypothesis volt, mellyet
helyben nem hagyhatni. **) A' magyar koronáról az
„Oesterreichischer Beobachter“ be 1826dik esztendőben
beiktatott környülállásos leírásomban az ő velem köz-
lött hypothesis az, hogy Γεσοβιτς, Gesowitz, az az
Gesowitsch neve alatt a' koronán nem II. Geysa király
(boldogult Koller kanonok hypothesis szerint), hanem
fia (Gesowitsch, mint Petrovics, Ivanovics, Pawlovics,
'stb.) lappang, 's akkor engem kért, hogy nevét ne
említsem, mivel tollharcztól irtózott. Ezen hypothesis
Y. úr a' Tudományos Gyűjteményben nagy hevességgel
rovásomra megtámadta. Feleletem kész volt, de Ó Ex-
cellentziáját tekintve nem iktattam-be; mindazáltal ké-
sőbbben Ó Excell. velem új támogató adatokat közlött.
Még a' folyó esztendőben is írt a' tudós metropolita ket
jogtudományi és egyházi historiához tartozó értekezést.
A' hosszabbikat, melly 30 ívből áll, csak September-
ben itt létem alatt végzette-el, 's mind a' kettőt velem
közölte. A' hosszabbiknak czíme ez: „De vetustate et

*) A' Skythákat (mint Dankovszky, pozsonyi professor) Tó-
toknak tartotta, a' Magyarokat pedig a' Tatárok ('s így
Törökök') törzsököseinek (Stammgenos-en). Ezen hypo-
thesis (a' mellyet helyben nem hagyhatok) nem új: már
Meiners, Spittler, Adlung, Fessler hasonló vélemény-
ben voltak, 's mult esztendőben is valaki az „Allgemeine
Zeitung“ban a' Magyarokat tatár népeké lenni állította.

**) Lásd közleményemet a' Feljómagyarországi Minervában
1836.

canonibus priscis ecclesiasticis servandis, seu explicatio legis XLV. Codicis Theodosiani de Episcopis, Ecclesiis et Clericis, simul vero etiam legis VI. Codicis Justiniani de sacrosanctis Ecclesiis, nova post Gothofredum tentata.“ Ezen értekezés egyháztörténeti és jogtudományi fejtegetéseket foglal magában.

October 11dikén volt halotti pompás eltemettetése. Sok ezer óhitű 's katholikus ide tódult Pétervár, Újvidék, Zombor, Zimony, Vukovár, Eszék, Mitrowicz, Temesvár 'stb. városokból. Jelen voltak: 4 nem egyesült görög püspök (az újvidéki, verseczi, temesvári és aradi), a' karloviczi dioecesis' archimandritái, igumenjei, esperestjei, pópái; sok generális és katonatiszt, Bács, Szerem és Verócze vármegyék' tisztjei 'stb. A' hosszú halotti liturgia után a' székesegyházban, hol a' boldogult az érseki kriptában temettetett-el, az újvidéki püspök, Sztankovics István úr, és a' rakovácsi archimandrita Joannovics Eugen úr, szívreható halotti beszédeket szlavén egyházi nyelven tartottak. Az eltemettetésre hívó czédulák (Partzettel) magyar és német nyelven voltak nyomtatva. A' halotti pompa 9 órától fogva 2-ig tartott, 's utána az érseki palotában számos vendégeknek halotti tor adatott. De a' karloviczi vendégszerető polgároknak is számos vendége volt (némmeljeknek 20 vagy 30).

Még 1832dik esztendőben Pozsonyban készített testamentomában a' boldogult metropolita 50,000 forintot váltóban, mint kegyes fundációt, új érseki lakhely' építésére hagyott; a' matériálékon kívül, mint kő, téglá, mész, mellyek már készen vannak; szinte úgy 10,000 forintot váltóban egyházi ruhákra. A' többi vagyonának felét az illyriai nemzeti fundus kapja a' törvény szerint, a' más felének pedig $\frac{2}{4}$ részét hagyta az illyriai nemzeti fundusnak, $\frac{1}{4}$ Stratimirovics familiának, $\frac{1}{4}$ a' karloviczi alumneumnak és convictusnak. A' többi kisebb legatumai (1000 forint a' karloviczi gymnasiumnak, 500 forint az újvidéki görög gymnasiumnak; és szentegyházak, szegények 'stb. számára) tesznek mintegy 13,000 forintot váltóban.

Bécsben festett, 's azután kőre is metszett képe hozzá igen hasonló.

Nyugodjon békével Stratimirovics metropolita, kiről valóban mondhatni: *Non omnis moriar multaque pars mei vitabit Libitinam.*

Karloviczon, October 14dikén.

Rumy Karoly.

S z ó v i z s g á l a t.

Isten. Azt tartja a' világ, legalább a' régi tudós világ, hogy „Isten“ a' Magyarok' Istene, e' görög szónak „*ἰσθη*“ subsisto, per me ipsum sto, 2dik aeristonjával, melly iratik „*ἔστιν*“ =estin jó. A' nélkül, hogy megmutatná: hol volt a' szittyá nemzet, vagy ha e' soknak látszik, hol volt a' magyar nemzet a' göröggel azon öszveérésben, hogy népleg e' szót „Isten“ és csak e' szót vette légyen-be anyai nyelvébe.

Hogy az egész világ nyelve, 's így a' Magyarok „istene“ a' görög „istemi“ a' német „Stemme“ a' (tót „Stavat“ 'stb. öszveköttetésben áll, már csak onnét is tagadhatlan: hogy egy párrul szaporodott-el a' világ; melly egy párnak kétségkívül eleve egy nyelve volt, 's egy nyelvből ajakula, 's idővel másula, 's így szaporodék-el az emberi nyelv.

Tagadhatatlan, hogy Nemrót' nyelve volt az eredeti anyanyelv, a' magyar korkönyvek pedig (mellyeknek egy sokkal tiszteletesebb az eredete mint most a' világ tartja) nyilván tanítják, hogy a' Szittyák Nemrót' hatalmas ivadéka, 's így az elsőség a' magyar nyelv mellett állana.

De ezt látjuk magából a' kérdésbe vett szóból is; mert midőn a' görög szó csak azt teszi: hogy fennállok, magamtul állok, a' magyar sokkal többet foglal magában, és meghatározza a' szó' egész tartalmát.

A' Magyarok' „Istene“ e' két öszvefogott szavakból „Iz“ és „ten“ áll. Az „Iz, Izé“ tudjuk (ha már most csak a' köznép' ényelgő szájából is — de tudjuk áni azt is, hogy őtt az igaz anyai magyarság, némi az urak' cseléd szobájában, mint egy valaki felfogá) hogy egy „kimondhatatlan, megfoghatatlan lényt“ jelent. A' „ten,“ pedig a' tennen-magad, = te-önnön-magad, értelme szerint, „önmagátul valóságot,“ 's így a' magyar Isteri (mire kifejlett a' kimondása az Izten helyett) annyit tesz: „önmagátul való megfoghatatlan Lény.“ A' mikép a' magyar nyelv, szóeredetileg és magyarázólag jobbj, tökéletesebb.

Várady János:

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

37. Pesten, November 5kén, 1836.

Népszerű rendelkezés a' cholerában, a' templomokban felolvasva és kihirdetve.

Minthogy a' cholera nálunk, ha nem is olly nagyon, mint hírét terjesztették, de csakugyan ottan ottan mutogatja magát; azonban az óvakodás itten nem elégséges a' betegségtől menten maradásra: tehát szükséges készen lenni minden embernek azon esetre, ha a' cholera nála is jelentené magát. Mert a' cholera egy ugyan a' legveszedelmesebb, de mégis a' legbizonyosabban gyógyítható betegségek közül, — csak annak módja szerint bánjanak azzal.

Bánása módját ezekben határozom:

Minden gyógyítás sikere attól függvén, hogy minő hirtelen kezdik a' betegséget orvosolni; azonban ezen veszedelmes betegség néha csak egynehány minuták alatt is elfoghatja és megállíthatja a' vérforgást — a' mi után tüstént halál következik; 's továbbá, az orvos után való járás, orvos megkaphatása, orvosság rendelés, 'stb. több fertály órákba kerülhet: a' leghasznosabb mód itt az, hogy minden ember tartson házánál mai naptól fogva ollyan szert, mellyel tüstént mindjárt a' betegség kezdetében a' beteg élhessen.

Erre nézve ezen orvosi rendeléseket teszem közzé:

1.) Minden ember tartson házánál készen egynehány gyökér tormát, és legalább egy messzely tört fekete repczét, fél verdung rozsliszttel összekeverve.

2.) Mihelyt legkissebb kezdete van a' vizes hányásnak, vagy hasmenésnek, mindjárt a' mondott repczeliszthez reszelni kell jó fél marok tormát, és erős eczettel azt péppé gyúrván, egy akkora ruhára kell kis ujnyi vastagságra kenni, mekkora az egész hasát és gyomrát befogja, és mind addig ott tartani, míg a' hányás meg nem szűnik, tán 8—10—12 óráig, 's tovább is. Ez a' szomjat legbizonyosabban csendesíti.

3.) Ha kezeiben és lábaiban göres van: a' most mondott kötésből két két tenyérynyi ruhákra oda, hol

gyengébb a' bőr, p. o. a' kézhajlásba és lábikrákra, szinte úgy, mint a' gyomorra, kötést kell tenni. Ha azokon a' kötés már az égető fájdalmak miatt szenvedhetetlen, azonban a' görcs egészen ki nem állott, a' fájdalmas helyekről le lehet a' kötést venni, de mindjárt más helyre kötni, a' testnek akármely részén, — megemlítvén itt, a' betegápolók előtt, hogy minél több fájdalmat okoz az ember itt az erős kütésekkel, annál bizonyosabban meggyógyul a' beteg, és hogy a' nagy bajt gyenge símogatással nem gyógyíthatni-meg!

4.) Talpait olly meleg téglákkal kell melengetni, a' milly meleget csak kiállhat a' beteg; úgy nyakát, hátát, tenyerét is.

5.) Bevenni lehet jószagú füvekből készült herbathét, vagy még inkább melegített jó bort, de egyszerre csak egy-két kortyot.

6.) Igen jó, egy jó csipetnyi ujjonnan reszelt tormát minden fél órában a' betegnek nyelvére adni, és meleg borral lenyelni, lenyomtatni.

7.) Mind ezen elkövetett szorgoskodások közt is azonban, azon orvos után küldeni, kiben a' betegnek bizodalma van.

Illy bánásmód mellett az alólirt rendelkező, miután több példából bizonyíthatja, hogy több kezdődő cholérákat elfojtott, és némelly iszonyúan kifejtődözötteket is meggyógyított, teljesen hiszi, hogy az emberi ügyesség, szorgalom és gondosság, a' legveszedelmesebb cholera dühösségén is kifoghat, 's így a' cholera járvány ártatlanul folyhatik-le.

Kún Szent-Miklóson Oct. 9. 1836.

Dr. Balogh József
kerületi rendes physikus.

Dunamelléki útazás.

Elhagyván e' folyó évi October 9kén Budát, 's a' hidra érvén reggeli 6 órakor, láttam jobbra balra a' folyamat sűrűen beborítva hajómalmokkal, 's vontatni felfelé egész a' hídig a' terhelt hajókat. Alig van valaki, kinek, ha többször fordítá szemeit Dunánkra, azon számos malmokon nem akadtak volna fel szemei, melyek' zajgásai, főleg éjjelenként, már távolról hallhatók, 's midőn az emberek, 's minden szorgalmi művek mély

szunnyadozásban merengnek, kettőztetik iparjokat, megszerzendők az emberélet fentartására legszükségesebb eszközöket. Ezeknél fogva a' mélyebben gondolkodó emberosztálynak kedves lesz talán tudnia, valljon mennyi számú hajómalom teríti a' két testvér város közti Dunát, 's mit képesek ezek teremteni.

Pesten alól, közelében a' Lagerispotálynak, 6 sorban állítvák a' hajómalmok, 's pedig 6,7,7,7,7,7, 's így összesen áll ott 41 malom. Áltellenben ezekkel állanak a' Duna közepén a' Kopaszi nevű zátonynál, a' budai váltókarókra állított malmok, hová t. i. a' landstrassei és neustifti malmok eresztetnek-le akkor, ha a' víz alacsony, itt akkor sebes folyása lévén a' Dunának, melly mind addig tart, míg a' zátonyt az áradó víz be nem borítja, melly után szétterjedvén, elveszti erejét; száma a' mostanában ott felállított malmoknak 7 sorban rendezve, 's pedig: 3,3,4,5,6,6,6, 's így összesen 33. Landstrassénél, a' császár fürdőtől kezdve a' katonai ispotályig, 3 sorban állanak a' hajómalmok törvényes karóikon, az az: 7,6,6, 's tehát összesen 20 malom. Neustiftben, 's tehát hosszában a' Margit szigetnek 6 sorban állanak azok, 's pedig: 5,6,6,8,2,5, 's így összesen 32 malom. Az ó-budai koronajószág' határában láthatni 6 sorban elosztva hajómalmokat, az az: 8,8,7,8,6,5, 's tehát összesen áll ott 42 malom. Ennyi számú malmok szükségesek, ellátására a' 2 testvér városnak megkivántató lisztmennyiséggel. Azon hajók, mellyeket jelen alacsony állásánál a' Dunavízének, hátig járva a' lovak a' vízben húznak felfelé, elkerüléséül a' zátonynak a' tabáni vámháznál ismét szárazra jutnak-ki, 's innen már a' vontató úton haladnak előre a' hídig, hol a' hajók vagy a' budai parthoz szállanak egyenesen, vagy pedig a' Duna közepén tartózkodván a' hajó, a' kötél egyszerre elvágatik, 's így a' hajó a' pesti partra ereszkedik által. Magas víznél ez így nem történik, hanem azon hajók, mellyek a' pesti partra akarnak szállani, a' Csepel sziget' hegyénél horgonyt vetnek, 's ladikokon álhordatván a' lovak 's a' kötél, azonnal rendbe állítatnak a' pesti parton, 's felhúzatván a' horgony, a' hátulsó malomsor megett érkezik oda a' hajó, 's most már az a' malmok 's part között vontatik-fel. — A' molnárok „malter“ szerint számítják örlésüket, 's ily

egy malter teszen 15 pesti mérőt, mellyet ha a' víz jó, 24 óra alatt leörlenek, olykor azonban 30—36—48—80 óra is szükséges.

Altcsapván a' hajóhidon, a' díszes 's nagy terjedelmű pesti német színház mellett, hosszában a' szép hidutczának folytatva az út, 's megtekintve a' Lutheránusok' templomával szem közt fekvő 's 3 utczára mutató Kemniczer házat, az úgy nevezett 2 törökhöz, mellynek közép risalitját 4 romai, minden szárnyék' ugralékját pedig 4 joniai pilaster díszíti, 's melly bizonyosan a' legjobb ízléssel készült privat épületek közül, — balra látván az úgy nevezett katonai új épületet, a' váczi töltésre 's aztán a' váczi vonalhoz érénk, 's az alléval ellátott váczi chausséera jutván, balra hagytuk a' dunaparti kertereket, jobbra a' temetőt, melly után láttuk ismét mellettünk balra a' téglaegető házakat, jobbra néhány fáskeretet, 's így átcsapva az ördögárkon (Csörsz-árka), 's mindjárt ezután a' Schleifer árkon is, balra kaptuk szembe a' nagy ó-budai szigetet, jobbra pedig Mayer' helyes majorját 's kert elrendezéseit, melly után ismét bal felül tűnt szemünkbe a' pesti sziget, a' dunántúli Elias' malmával, 's a' Duna' egyik ágát 106 öl hosszában elzáró jégtörökkel készült mű, jobbra a' pesti hártarkocsmá, a' serház 's timárgyár 's itt is átcsapván egy hidacskán, most már jobbra vezet innen egy allée Palotta nevű helységbe, egy másik pedig Káposztás-Megyerre, 's így a' Sz. István szőlőhegyet jobbra hagyva az út mellett, hol egy kis kápolna áll, a' palotai sziget tűnt balra szemünkbe, mellyel aztán az érintett Káposztás-Megyeri major szemközt fekszik.

Ezen most felhozott majoron felül fekszik balra valamivel az uradalmi csárda, mellyel áttellenben, avagy jobbra egy régi templom' romjait láthatni. Innen felségesen mutatkoznak a' budai hegyek a' Sz. Gellért hegytől kezdve egész a' Kecskehegyig, melly hegyláncz' lábainál egymásután fekszenek Békás-Megyér Kalász, Pomáz, 's távolabb a' Duna partjánál Sz. Endre mezőváros. Ekép haladva a' készített országúton, melly azonban igen gödrös, Dunakeszi helységbe érkezénk, Grassalkovich herczeg' falujába, hol megállván a' vendégfogadó előtt, 's éppen akkor tartatván a' sz. mise, — tekinték a' dombra helyezett egyházba. Architekturai ne-

vezetességgel nem birván ezen építvény, nincs más mit felhozni ezen helységről, mint hogy felette homokos, 's azon egyetlen egy épület, melly a' többi között megkülönböztetést érdemel, a' postaház. Ezen helységnek 2 hajómalma van a' Dunán, mellyek a' réven felül állanak. Innen elutazva, Göd nevű pusztának tartánk, melly jobbadán nyárfákkal kiültetett ritkás erdőt képez, hol egy helyes major, 's annak végső szélén a' csószház jelenkezik. Ezután a' balra eső urasági csárdához érénk, mellyel egyirányban 's közel hozzá fekszik a' gőz pálinkaégető ház, melly czélra burgonyát használnak. Ezen csárda vidékében tartatik a' marhavásár is, melly éppen ez időre esvén, mennyire csak szemünk terjedhetett, gulyákkal borítva volt, mellyeket ide hajtának eladás végett, talán száz csomóban is, melly marhák' száma 20,000 körül lehetett. Útközben látánk bivalokat is legelni, 's nádast posványos helyen az út mellett. Átkocsizván egy hídon, nyárfákból álló allée tűnt szemünkbe, mellyek a' vízárók' két partján ültetvék, 's miután ezen árok egy nagy fordulatot tesz félkörben, egy malomkereket tart forgásban. Utóbb a' zöldrákosi malomhoz értünk, körül ültetve fűzfákkal, melly malom jobbra esik, balra pedig ezzel egy irányban az uradalmi nagy magtár áll. Ezekután jobb 's rosszabb országuton haladva, láttuk szemünk előtt feküdni Vácz püspöki várost, 's kivergődvén a' homokos útból, 's megtekintvén a' balra eső Mária templomot, hová a' statiók vezetnek, hátá megett beültetve fákkal, — azon hídra értünk, melly 2 boltozatra van állítva 's faragott kövekből készült; mellynek kő parapetjére 6 helyes dolgozatú szobor van állítva, annak diszesítése végett; jobbra látva a' lövészeti házat parkjával együtt, egyenesen bekoocsizánk a' városba, 's a' szarvas vendégfogadóba szállottunk-be.

Midőn ide beérkezénk, éppen délelőtti 11 óra volt, 's tehát azonnal látogatásokat tevék, 's visszatérésem után a' vendégházba, ebédelvén útitársammal tisztes körben, csudálva hallám, hogy ez nap a' vendégházban következő darabot adandnak az itt tartózkodó német színészek: „Aline, avagy Vácz egy más világrészben.“ Megebédelvén, azonnal körül kezdénk járni a' mezővárost, 's az első, mit megtekinténk, a' Ludoviceum-

épület volt. Ezen egy emeletes háznál, mellynek az udvar felül két szárnyéka, 's az utca felé még egy ki nem épült része van, az ablakok általán téglákkal kirakvák, a' földszinti szobákban pedig gabona van lerakva. Egyébiránt külseje nem mutat mást, mint közönséges épületet, mellynek folyosója elég tágas 's végig van repedezve. — Ezután a' diadalkaput tekinténk-meg, melly meglehetősen építvény, mind a' két oldalon ellátva az attikon felirásokkal márványtáblákra felhordva, 's hol 4 sas tartja szájában a' végig érő guirlandot. — Elhagyva ezen helyet, megtekintvén előbb Kis-Vácot, hol templomuk van a' reformátusoknak, kik jobbadán itt laknak, körül kerültük a' várost, 's a' szőlőhegyek mellett visszafelé ballagánk, 's így megnézve útközben a' Rochus kápolnát, 's a' távolra eső úgy nevezett vörös házat, látogatásra menénk, 's magunkkal vivén egy helybeli derék ifjú urat, először is megtekinténk futólag a' csinos külsejű 's egy emeletes Prépostházat, 's mindjárt aztán az egykori Dominicanusok egyházát, a' mostani városi plébánia-templomot, melly belül helyes 's térs, 's melly egyházban a' többi oltárkép között különösen szemembe ötlött a' fő oltár felett helyezett, mintegy 6 láb hosszú, 's 4 láb magas antik festvény, — egy felséges dolgozat, melly Krisztus' megjelenését ábrázolja Limbusban, 's melly Bronzino, Crayer 's Varotari ecsetjére emlékeztet. Ezen kis festvény valóban több értékű, mintsem a' többi kép összesen. E' most érintett egyház' külseje igen egyszerű minden architekturai díszesség nélkül, tornya hátul elrendezve, mellyet óratoronnyá lehetne könnyen átváltoztatni, körösleg ellátandót vaskorladékkal, gyámkövekre fektetett széles márványtáblákba eresztve, — ezen egyház' fekvése a' legemelkedettebb lévén a' niveau szerint.

Megtekinténk ennekutánna a' fő egyházat, mellynél a' talapzaton, hová néhány lépcsőből álló hágcsó vezet-fel, egy oszlopsor áll elől 6 corinthi oszlopból szerkesztve, 's a' peristylben ismét 4 szabadon álló hasonló gömbölyű oszlop, mellyeknek megfelelnek a' félemeletű oszlopok 's pilasterek a' hátfalakon alkalmazva. Ezen porticusnál a' 4 szélső oszlop két pár társoszlopot képez, az az: két egymáshoz igen közel állított oszlopot, millyen elrendezés bárhol sem szűl, annál kevesebbé illy

nagy műalkotványnál, jó behatást. Felül azattikon terméskőből kifaragott 6 szobor áll, alig 7 fej magasok, mellyek helyes izlésre éppen nem tarthatnak számot, 's mellyeket tehát az okból, hogy a' porticus több méltóságot mutathasson, ott nem lenni ohajtanám. A' szobrok alatti felírás arany betűkkel következő tartalmú:

D. O. M.

In Honorem Assumptae in Coelum Virginis
Et S. Michaelis Archangeli.

Egyébiránt külső alkafa ezen fő egyháznak egyszerű; a' kuppolán egy lámpa áll 8 ablakkal, mellyek beszolgáltatják a' világosságot felülről; a' kúp cseréppel van fedve, a' két oldali tető pedig rézzel. Belsejét tekintve-meg ezen püspöki basilikának, azt méltán helyesnek nevezhetni architekturai elrendezésére nézve, mellynél a' corintheta pilasterek teszik a' fő díszességet, mellyeken egy csinos könnyű gerend jár végig. Magassága a' kúpnak, helyesen megfelel a' templom' hosszának és szélességének, 's allegorikai alakokkal díszül. Ezen egyházban, a' mi ritkaság, a' symmetria végett 4 egymáshoz hasonló szónokszék van az izmos gyámoszlopokon elrendelve, mellyek közül azonban egyik sem használtatik, hanem egy más, tölgyfa pallókból szerkezett van az egyház padlatára állítva, mellyet, mihelyest szükség, ki lehet takarítani. A' bal felül eső szekrestyében van néhány kép, 's ezek között két antik olajfestvény: Klára és Thekla, mellyek megérdemlik, hogy azokat a' műértő megtekintésre méltassa. Magában a' fő egyházban helyes azon két festvény, mellyet mindjárt láthatni, ha az ember a' portálnál belép, jobbra Sz. Miklóst, balra Sz. Floriánt ábrázolók; a' Sz. Mihály arkangyalt jelentő is jó festvény; azonban azon nagy festvényt, melly a' fő oltárt díszíti: Krisztus a' keresztfán, — nem lehet jól kivenni, bár remekdarabnak látszik is az lenni. — A' szónokszék alatt észrevehetni 4 félmagaslatú arczképet, mellyek között az egyik, melly Migazzit ábrázolja, mosaikból dolgozva, ki ezen főegyházat építette, valóban remek. Végre ezen basilikát két alacsony torony díszíti elől a' frontnál beosztva, mellyeken órák alkalmazvák.

Ezen nagy nemű műalkotvány szép tágas téren áll körül fogva épületektől. Balra láthatni a' lyceumot,

melly a' Piáristák két tornyú egyházával 's a' collegiummal összeköttetésben áll, jobbra pedig a' seminariomot, oldalaslag 's hátul a' káptalanbéli urak' lakjait. Szemközt a' főegyház' porticusával, fekszik a' püspöki residenczia, annak udvarába vezető díszes kapuval, 's jobbra, balra kőoszlopok közti stakétákkal ellátva, melly által mutatkozik egy része a' kertnek is. Fő frontja ezen két emeletes, és sárga színű palotának, a' Franciscanusok' egyházára mutat, nem pedig a' basilika portáljára, melly sokkal illőbb lett volna, 's a' nagy egésznek több karaktert kölcsönözne, mint sem most elfordított arczal. A' palotának frontja 3 risalittal van ellátva. Egyébiránt ezen építvényen a' sztil egyszerű, udvara tiszta, a' kertben majd fentebb, majd alantabb vezető utak vannak, 's a' Duna felül erős bástyafal járja végig a' kerttet. Van ezen kertben egy üvegház is, hol néhány pelargoniat, aloét, 's más efféle növényt vevék-észre, honnan egy fahídra ballagva-fel folytatánk útunkat, 's így egyik szögébe érénk a' kertnek, hová egy pavillon van építve, mellynek fedelét 8 terméskőből faragott doriai oszlop hordja; innen a' kilátás a' Dunára igen regényes, 's alul a' Dunapartjánál Regele kőmivestmester' háza fekszik. Hosszában a' kertfalnak, mellynek bástyája jóval magasabban fekszik a' Dunapart' horizonjánál, végig állanak a' jégtörők mint óriások odahelyezve, mellyek' háta megett a' hajómalmok télen menedékhelyet keresnek 's találnak.

(Folytatása következik.)

R e j t e t t s z ó k.

1.

Fordítsd, ne fordítsd nevemet;
Ugyanaz jelentése,
Ki útra használ engemet,
Sikeresebb menése.

2.

Az igaz hogy takarmány, de
Marhád azzal rosszul teled.
Fej nélkül gyümölcs. Ha ejted
Rövidebben, — időt jeled.

Szűts Ignác Hodászon.

Jegyzet: A' 35dik számbeli Rejtett szó: Gáspár.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

38. Pesten, November 9kén, 1836.

Gyapjútermesztés Lengyelországban.

Magyar- és Erdélyország után legközelebb Lengyelország ama tartomány, mellyben általán minden, de különösen a' nemes gyapjú' termesztése nagy kiterjedést nyerhet. Midőn most itt ezen országról szólunk, azon egész terjedelmében vesszük azt, mellyel a' régibb időkben bírt; hanem a' hol szükséges lesz, annak jelen politikai elosztását is tekintetbe fogjuk venni.

Nézzük először is, mit engednek ez ország' viszonyai a' gyapjútermesztésre nézve; úgy találjuk, hogy Lengyelország majd olly kedvező helyzetű, mint Magyarország. A' jó földű 's hasznos legelőjű nagy birtokok, 's e' mellett kiterjedt legeltetési jog, módot nyújtanak az olcsó termesztésre. De ezen physical kedvező állást az értelminek hiánya némi részben akadályozza; mert, a' mint tudva van, a' nemesített birkatenyésztésnél szinte olly szükséges az utóbbi, mint az elsőbb. A' mi a' lengyel nagyobb gazdák' buzgóságát és szorgalmát illeti, azok néhány évtized óta szinte úgy nem kéméltek fáradságukat, mint a' költséget. Nagy számú nemes birkákat vásároltak ők Siléziában és Saxoniában; 's ebből azt lehetne következtetni, hogy jelenleg a' lengyel birkanyájaknak pompás állapotban kell lenniök. Mindazáltal a' lengyel gyapjúnak még semmi híre nincsen, 's a' világkereskedésben sem különösen szembe nem tűnik, sem nem említetik. Egyedül csak a' Poseni nagy herczegség kezd gyapja' mennyisége 's jósága által némileg figyelmet gerjeszteni, 's legalább a' másod rendű gyapjúkereskedőktől kerestetni. De azon gyapjú, melly onnan a' bresloui vásárra hozatik, mindég sokkal utánna áll a' siléziainak, és több esztendei árrok azt mutatják, hogy a' poseni gyapjú a' siléziainál 15—20 procenttel szüntelen alább kelt-el. Gallicziában a' nemesített birkatenyésztés, ha általánosan vesszük, álg érte-el a' posenit, ámbár nem lehet tagadni, hogy számos földbirtokosok sem költséget, sem fáradságot nem

kémélnek, hogy a' legnemesebb birkát szerezzék-meg, 's minden lehető szorgalmat és gondoskodást fordítanak a' birkatenyésztésre. Valóban helyyel helyyel az ottani gyapjúnyiratok már olly minőségűek, hogy azok a' jobb németországiakkal minden bizonnyal mérkőzhetnek. A' tulajdonképeni Lengyelországban, melly t. i. orosz uralkodás alatt áll, sokat tesznek ugyan, kivált az újabb időkben, a' birkanyájak' nemesítésére és szaporítására; mindazáltal messze marad még az, e' tekintetben, a' szomszéd tartományoktól, a' mit, ha bizonyítványra van szükség, legjobban megmutat az, hogy a' varsói nagy posztógyár nagyobb részét a' szükséges nemes gyapjúnak, a' külföldről kénytelen vásárolni.

Mind ezek után szabad kérdenünk: honnan van, hogy Lengyelország, a' gazdaság' ezen igen fontos ágazatában, gyorsabb lépéseket nem tesz? Már feljebb említenk az itt ellenszegülő akadályt, 's azt az értelmesség vagyis hozzáértés hiányában lenni állítánk. Magában értődik, hogy itt csak azon személyekről lehet szó, kik a' nemesített birkanyájakra felügyelnek, 's azzal bannak. Egy szóval: ügyes juhászok' hiánya azon ok, melly miatt Lengyelországban a' merinojuhok' tenyésztése rosszul halad-előre. Ezen állítás' igazságát szembetünőleg bizonyítja azon körülmény, hogy ottan, hová ügyes és alkalmas birkásokat (nagy részint németeket) nyerhetek, a' nemesített birkanyájak is, jó és egészséges állapotban megmaradnak 's jeles és keresett gyapjút adnak. De, hogy ottan olly kevés alkalmas személyeket kaphatni, 's hogy azok többnyire, az országot ismét hirtelen elhagyják, ez valódi veszteség, de oka olly körülményekben létez, mellyeknek előszámlálása nem ide tartozik.

Ha már következtetést húzunk abból, mi eddig Lengyelországban a' nemesített birkatenyésztésre nézve tétetett, 's mi azáltal már eléretett, úgy fogjuk találni: hogy ezen ország még sokáig nem lesz Németországra nézve veszedelmes vetélkedőtárs. Hasonlítsuk azt öszve a' szomszéd Siléziával, köztük iszonyú különbséget fogunk látni. Ebben mintegy tíz esztendővel elébb kezdtek a' merinotenyésztést nagyobb buzgósággal folytatni, 's korántsem vala hozzá annyi physikai tehetség (föld és pénz) mint Lengyelországban; mégis ott bámulásra

méltó gyorsasággal haladtak előre, és annyi 's olly jó gyapjút természetnek, hogy a' külföldi gyapjúvevők ottan örömeztőbb vásárolnak mint akárhol másutt, a' miből az országra szembetűnő nagy haszon járul.

De vajlon nem kellene-e azt is vizsgálatra vennünk: nem szállítják-e le a' lengyelországi gyapjú' jóságát némi physical okok? — Valóban ezek is léteznek, mint a' többek közt Lengyelország' nagy síkságai, mellyek soholsem olly kedvezők a' merinóknak, mint a' dombos és hegyes föld. De Siléziának is vannak síkjai, még pedig olyanok, mellyeknek zombékos fekete szántóföldjei a' merinogyapjú természetére éppen nem kedvezők; mégis az, olly finom gyapjút nevel azokon, mellyet egy más országé sem mül-felül.

Mostanában Lengyelországban a' merinotenyésztési ipar ismét felébredt, 's az igen élénken mutatkozik azáltal, hogy temérdek nemes birkákat vásárolnak Siléziában és Saxoniában. Oka: csaknem minden más termékeknek csekély ára a' gyapjúéhoz képest. Az idő fogja megmutatni: vajlon jövendőben is folyvást hajótörést fognak-e szenvedni ugyanazon kőszirtnél, — vajlon Oroszországnak, melly most szinte rendkívül iparkodik a' nemes birkanyájákat elébbre mozdítani, hasonló sorsa leend-e. (Allg. Zeit.)

E.

Dunamelléki útazás.

(Folytatása.)

Mind ezek után megtekinténk a' siketnéma intézetet, 's bejelentvén magunkat az előjáróságnál, bevezetteténk az iskolaszobákba, hol derék tanítójuk megmutattatá a' fiú 's nőgyermekek' ügyességeit. Milly szépen 's tisztán irnak-fel mindent ezen nevendékek, 's milly jól értik tanítójuk ujjainak jeleit, — bámulást gerjeszte bennünk. Száma a' nevendékeknek ezen intézetben mintegy 58, 's a' nagy teremekben láthatni czélszeresen beosztva hálóágyaikat. Ezen építvény két emeletből áll, az első emeletben vannak a' nőszemélyek' szobái 's az igazgató' lakja, a' másodikban a' férfi gyermekek' szobái 's a' tanító urak' lakjai; földszint a' munkálatra rendelt szobák, teremek. Ezen építvény tágas 's tiszta udvarral bír, 's van ezentúl szép terjedel-

mű kertje is. Általán tisztaság és szép rend uralkodik ezen házban.

Megtekinténk ezután a' régi Sz. Miklós templomot, mellyet jelenleg magtárnak használnak, 's aztán a' Franciscanusok egyházát 's a' klastromot. Ezen kolostor quadrátot képez, 's egy kertet zár közé, hasonlót a' kecskemétihez, külön virágokkal beültetve. Van ezen kívül egy más nagyobb kert is, mellynek bástya fala a' Duna' hosszában van vezetve, hol egy épületecske van, 's benne kút alkalmazva, melly által felmerítik a' Duna' vizét 's azt aztán deszkacsatornákon vezérlik beljebb a' kertbe, melly vízzel öntözik aztán a' kertet. A' másik oldalon van a' gazdasági udvar, 's egy különös kis udvarban a' posztó készítési műhely. A' Franciscanusok' izmos kertfalán a' Duna felül, láthatni egy vörös márványtáblát latin felirással, melly quadrátban 15 hüvelyk, 's melly az 1775dik évi magas víz' állását rajzolja. Alsó széle t. i. ezen márványtáblának, melly 14 lábbal 's 9 hüvelykkel áll magasabban a' Duna partjánál, mutatja világosan az akkorban hirtelen beállott rendkívüli nagy áradást, avagy a' víz' tükrét. Ezen tábla, a' befelé hajló kertfalba van eresztve, 's így megóva a' jéggöröngyök általi megtámadás 's kiszaggatás ellen. — Innen most már, megtekintve előbb a' katonai gyermek nevelő intézetet, hol mintegy 50 fiúgyermek neveltetik 's tanítatik, — keresztülmenvén a' tágas udvaron, hátul ismét kitérénk onnan, 's így néhány utczában megfordulva, a' ligetbe érkezünk, melly szép magas ültetett fákból áll, 's hol nyári napokon a' sétálás kényelmes lehet, főleg mivel az a' Duna partjánál fekszik. Végre tovább menénk megtekintendők a' lövészi házat, hol látni lehet egy épületet, ellátva billárd 's néhány mulató szobával. Távolsága a' czéltáblának 145 lépés, hol még ezentúl zsindelemmel befedett kuglizóhely is van, melly egész hosszában garnirozva van keresztül lövöldözött 's közepett megfestett czéltáblákkal. Mind ezek' meglátása után a' csinos, és szobrokkal ékesített kő hídon átbalagva, sötét kezdvén már lenni, visszaindulánk vendégfogadónkba, hogy jelen lehessünk a' Vácziak' tiszteletere adandó 's travestált szindarab' előadásánál a' nagy teremben, 's hogy halhassuk az előre már kikürtölt hí-

res német énekesnét, ki a' czédula szerint Pestről érkezendő.

Ámbár elmúlt már 7 óra, mikor kezdődni kellett volna a' játéknak, szükséges lón mind a' mellett is még fél óra, mielőtt a' kárpit felhúzatott. Ez időközben ismeretséget kezdék tenni az ott számosan megjelent kis-asszonyokkal, 's ennél fogva nem volna okom panaszkodni, hogy Vác' szép hölgyeivel nem szólhaték. Őszintén kell megvallanom, hogy ezen szépnembeliek' magaviselete, magasb conversatiói tónja, minden gőg 's affectálás nélküli társalkodása — melly sok helyen olly felette lealacsonyítja a' nőszemélyeket, 's mi által ők természetesen a' világot igazán ismerő 's tapasztalt emberek előtt szánakodás' tárgyává lesznek, — itt szép műveltség' jeleit mutatak; mihez képest édes örömmel emlékezem azon estvére. Az egész hangászkar 4 gyenge tehetségű muzsikusból állott. Czimje az adandó darabnak: Aline, avagy Vác egy más világrészben, — valamint a' szép számú néző közönséget, úgy engemet is ide édesgetett. Szemlélője lévén az első rendű ismeretes színházaknak, láthatám a' legjobb, többféle nyelven adott darabokat, 's mint szünteleni vizsgálója minden szépnek 's nevezetesnek, 's mint műbarát, bírálhatám azokat. Esztendőt által halgatám magyar színészeinket is Budán, kik, őszintén megvallva, azóta, midőn őket először hallám, bámulatos előrehaladást tettek a' művészet' ezen nemében, 's így tehát miveltebb része a' néposztálynak örömmel halgathatja őket, 's megelégedhet decoratióikkal, 's mi több, az éneklésben is szép előlépéseket tévén, most már több ízben operákkal is mulatják a' magyar közönséget. Ezen német társaságtól tehát joggal várhatám azt, hogy legalább is az imént nevezettekkel egy fokon álljon, melly reményemben azonban felette megcsalatkozáam, 's ennél fogva röviden kimondva, vallomásom az: hogy rosszabbul darabot adni, élttemben még nem hallottam, 's olly rossz énekléssel 's hasonló rossz muzsikával soha nem kínoztattam. Volt tehát okuk a' szép hölgyeknek, midőn kérdezek tőlem: milly képzeletem leendő a' vácziaokról illyesek látásánál? Hát ha még azon beszédet felhordanám, mellyet tartott a' társaság' igazgatója a' darab' bevégezése után, — kiki szerencsésnek nevezné magát, hogy ott jelen nem le-

hetett. Egyébiránt két lüszter függött a' teremben, de egyikben sem volt tűzve gyertya.

Elhagyván a' színteremet, vacsora alatt mulatánk együtt néhányan a' földszinti kávéházban. Vacsorálván 's kibeszélvén magunkat, elbúcsuzánk 's felsieténk szobánkba, 's ekkor éppen 12tőt ütött az óra. Nyugalomnak engedénk tehát magunkat, hogy jövő reggel annál könnyebben folytathassuk útunkat; azonban alig szunyadtam még el, 's íme, — most már másodszor az idén, — felriasztott álmomból az éjjeli ór, szívrehatólag elénekelvén nótáját, melly édes dal után igen keveset alhatám, 's azt is csak nyugtalanul. Reggel megparancsolánk kocsisunknak, hogy a' révhez kocsizna előre, és szállítatná által magát a' Duna' túlpartjára, a' Sz. Endrei nagy szigetnek. Mi után reggeliztünk, mi is útnak indulánk, 's lejutván azon kő hídhoz, mellyen Sz. János áll, 's melly alatt a' hajók be- 's kirakodnak a' partnál, — kocsinkhoz menénk, a' komp csak akkor indulván a' tulsó partról ide; mi is tehát lovaink mellett foglalván helyet, áltszállítatánk magunkat, 's a' tulsó parthoz jutánk a' csárda alatt néhány ölnyire, látva hajókázás közben Verőcze helységet 's Migazzi várát achromathicai perspectivemmel, valamint Bögdány helység regényes fekvését, az előbb nevezetteket a' Dunának bal, az utóbbat annak jobb partján. Ezen Migazzi várkastélyhoz, melly egy órányira esik Vácztól, azon országutról, melly egyenközűen fut a' Duna' bal partjával, egy más út, egyenes szögletben 's fákkal kiültetett allée vezet, 's így jobbra hagyva a' szép szőlőket, 's balra a' mosolygó rétet, az épülethez juthatni, melly két emeletből áll, 's elég jó karban van. Összefüggőleg ezen várkastéllyal találhatni az udvarban a' jágerházat, 's az istállókat. Azon völgy, melly a' püspöki várkastély előtt nyílik, parkot képez, melly egyszersmind vadaskert is, 's be van körösleg kerítve; jobbra 's balra szép erdők környezik a' nagy egészt. Mintegy fertály órányira ezen burgtól fekszik Verőcze helység, hol a' katolikusoknak egyházuk van. Megnézénk ekkor a' váczi és tordai kis szigeteken felül felállított malmokat a' Dunán, mellyek következő 4 sorban állanak: 8,10,10,4, 's így összesen 32 hajómalom. Van mindjárt a' csárda mellett egy vízsarkantyú építve, melly erősen bevert tölgyfa karókból áll,

mellynél a' közti hely nagy terméskövekkel van kitöltve, 's hasonló part erősítést szemlélhetni egyenesen a' csárda előtt is, a' partnál felépülve. Ezen csárda Tóthfalu helységhez tartozik, 's néhány ölnyire fentebb a' csárdánál, egy irányban csaknem az érintett kő sarkantyúval, 2 izmos jégromboló áll mint védfal, mellyek' rendeltetése: az oda tóduló jéggöröngyök ellen oltalmazni a' csárdát, legalább a' nagy tömegeket széllyelválasztani egymástól, 's pusztító erejüket megtörni.

Ezen tothfalusi csárdától a' Dunán álttekintve, legfelségesebben mutatkozik Vác; én is tehát az egyik jégrombolóhoz támaszkodva kezdém innen vizsgálni a' város' fekvését, 's annak regényes képét. Felülről lefelé kezdvén azt szemlélgetni, azon egyes tárgyak ezen püspöki városban, mellyek főleg feltűntenek, ezek voltak: a' kis vácsi egyház, vörös színre festett fatornyával 's Kop fakereskedőnek egy emeletes háza a' Duna partján; eztán a' diadalkapu 's a' mellette fekvő Ludoviceum nevű épület, mellyet örültek' házává akarnak átváltoztatni; ezek után két keskeny tornyocskát láthatni kiemelkedve a' házakon, mellyek' egyike az irgalmas barátok' házán áll, másika pedig a' siket néma intézet épületen; most jelenkezik a' Görögök' temploma egy udvarba helyheztetve, 's frontjával fordítva a' Duna felé, alul a' Duna partjánál pedig egy vonalban a' templommal, a' már elébb érintett díszes kő híd, mellyel szemközt fekszik jobb partján a' Dunának, avagy a' nagy szigeten, a' kő sarkantyú; mindjárt ezután következik a' városi plébániatemplom a' hajdani Dominikánusok' egyháza, hátul hozzája ragasztott toronnyal, 's nem messze tőle a' Piáristák' egyháza fehér vaspléhvel fedett csinos két fatornyával; most következnek a' lyceum és seminarium a' köztük helyezett püspöki fő egyházzal, melly egy kúppal, két toronnyal és porticussal díszül 's hathatósan emeli-ki magát a' több épület között; most a' püspöki residentziának udvar felüli frontja szökik szembe a' kerttel, 's a' fő egyház és püspöki lak között egy lejáró út vezet a' Dunához, hol a' gőzhajó szokott megállani, 's egész hosszában a' kertfalnak mutatkoznak a' sorban felállított jégtörők; bizonyos távolságra ezektől a' barátok' temploma mutatkozik vaspléhvel fedett fatoronnyal, a' kolostor 's kert; ezután láthatni a' városi lige-

tet, melly innen tekintve-meg, egész erdőt képez; még távolabb, facsoportozatok háta megett a' Mária templomot láthatni, hol búcsut szoktak tartani; 's ennél még jóval távolabb mutatkozik egy dombon a' 3 oszlopú pelengér. Ezen szigeti helyről, ha t. i. a' püspöki residenzia 's a' kis vácsi templom közti tért egy festői rámába zárnók, mellynél aztán a' sz. endrei nagy szigeten épült csárda melletti part és sarkantyú tennék a' színelőzetet, a' Duna a' várossal a' szín közepzetet, 's a' Naszal nevű magas hegy a' már alacsonyabb 's laposabb szőlőhegyekkel a' színfenékzetet: egy felséges tájfestvényt lehet előterjeszteni, melly érdemes volna Soens, Bloemart, Savery, Poelerburg, Uden, Danckerts' ecsetjükre. Majd egy irányban a' Ludoviceummal láthatni a' lejtvényes szőlődombon az Althan nevű püspöki mulatóházat, 3 szobából állót, honnan felséges kilátást nyerhetni Váczon keresztül Pest és Buda felé. Ezen festőleges hely, nevét Althan gróftól nyerte, ki 1718ban vácsi püspök, 1719ben kardinál, 's 1722—28 siciliai alkirály volt, 's dicső életpályáját Junius 30kán 1734ben végezte-be.

(Vége követhetik.)

Óvó módja egy 84 évü mezei gazdának.

Azon napon — így szóll az óvás — midőn egy látható napfogyatkozás áll-be, legyen az bár picziny vagy nagy, semmi nemű állatot, mint: szarvas marhát, juhot, sertéseket 's t. f. az istállóból ki nem kell bocsátani, sem mezőre sem tarlókra; de zöld takarmányt sem kell bevinni, vagy kocsin behordani. Mivel a' legközelebbi 1837ki napfogyatkozás Május 15kén történik és késői délutáni órákban áll-be, így a' barom, a' következendő nap igen korán ki ne hajtassék, és elébb éppen ne, még a' fű fel nem száradt. A' ki ezen javaslatot nem követi, rövid idő mulya beteg marhája lesz. Ennek pontos követését ajánlja egy 84 évü igen tapasztalt mezei gazda.

Közli Némethy József.

Rejtett szó.

Munkás kézbe való kettős tagú nevem,
Tőle élted ered, ha elvágod fejem?

Paulowits Varanórol.

Jegyzet: A' 37dik számbeli Rejtett szók: Kerek. Szalma.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

39. Pesten, November 12kén, 1836.

Dunamelléki útazás.

(Vége.)

Most már ezen homokos Sz. Endrei szigeten a' két Duna között folytatánk útunkat, melly rendkívül hosszú sziget a' palotai szigeten felül, avagy Kalász helységen valamivel alul kezdődvén, Kis-Oroszi faluval végződik Visegrád alatt, látván szemünk előtt feküdni, egész hosszában a' másik Dunának, kinyuló nagy hegylánczat különféle alkotban átváltoztatva, útunkhoz közel hagyva jobbra Tothfalu kamarai helységet, hol két templom emelkedik ki tornyaival, mellyek egyike a' katholikusoké, másika a' reformátusoké; a' helység' szélén pedig a' legszebb boglyák állanak. Az ottani rév mellett láthatni 3 hajómalmot a' Duna folyamra állítva, mellyek a' helység' számára őrlik a' gabonát. — Fekete homokos szántóföldek között 's jó úton haladva, hol már jobbra 's balra a' szépen kikelt vetések gyönyörködteték szemünket, beérünk Pócs-Megyer helységbe, Eszterházy gróf' falujába, hol temploma van a' reformátusoknak, 's a' helység sűrűen van fákkal beültetve. Kívül a' falun egy birkamajor fekszik balra, 's jobbra láthatni számos présházat a' dunántúli partnál, 's nagy földszakadási árkokat, mellyek a' hegyről lenyulnak, 's erdő vágásokat. Felségesen lapúl ezen magos hegyláncz lépcsőnként egész Sz. Endréig. A' helység alatt mintegy 200 ölnyire van 3 hajómalom a' Dunára állítva, mellyek a' szükségesség lizttel látják-el a' falusi népet. Semmi más nevezetesség nem találkozván itten, tovább utazánk, 's balra látván a' dunántúli részen Göd pusztát, jobbra pedig a' szünetlen más alkotban jelenkező erdős hegyeket — Monostorba érkezünk, egy kamarai faluba, mellynek balra eső oldala erdőt képez mindenféle fanemből állót a' homok letartása végett, 's így élőbb a' reformátusok' temploma mellé érkezünk, aztán pedig a' katholikusok' egyházához, mellynek tornyát egy zsindelel fedett kúptető teszi. Ahul a' helységen láthatni a' Dunán 3 hajó-

malmot. Elhagyván ezen helységet, végre egy jágerház mellé érünk, hol faoskola van, onnan pedig a' csárdához kocsizánk, hol a' Sz. Endre 's a' sziget közti rév van. Mind a' két Duna parton láthatni parterősítési építésetek, karókból 's közti nagy kövekből szerkesztve, egyikét a' csárdához óltalmazására a' nagy víz általi kimosás ellen, a' másikat a' malmok' védéjére, a' nagy jéggöröngyök' megtámadása és széllyelrombolása ellen.

A' szigeti parttól tekintve-meg Sz. Endre kamarai mezővárost, valamint amphitheátrális fekvése által az úgy nevezett Szamárhegyen, úgy a' hátrább jobbra fekvő nagy Orlovácsi hegy 's más laposabb szőlőhegyek, úgy végre a' völgyből kinyuló Izbégi templomtorony által, hol Dumsa nevű pesti polgárnak van hydraulikai présmasinája, 's a' miniaturban mutatkozó Vác püspöki város' fekvése által — felséges tekintetet nyer. Van ezen városban 6 temploma az ó hitűeknek 's 1 a' katolikusoknak. Ha ezen csárdától jól szembe vesszük ezen helységet, 's felülről lefelé kezdjük azt vizsgálni, úgy már először a' legdíszesebb toronnyal ellátott görög templom, a' Duna partjához közel, szökik szembe, rézzel fedve 's tornya gazdagon megaranyozva; utánna következik egy másik, mellynek tornya ismét rézzel fedve 's még gazdagabban megaranyozva; a' 3dik templomnál csak a' torony látható mély fekvése miatt, mellynél a' torony fehér vaspléhvel van befedve; a' 4dik a' katolikusok' egyháza, mellynek templomfala sárgára van festve, 's melly a' város' legmagasabb pontját foglalja el, 's ennél fogva minden oldalról jól kivehető; toronyfedele alacsony 's csak zsindelel fedve; az 5dik templom' tornya ismét fehér vaspléhvel fedve; a' 6dik, hasonlólag görög templom' tornyának fedele alacsony 's csak zsindelel fedve; 's végre a' 7dik, a' legtávolabb lévő, melly magos nyárfák háta megett jelenkezik, ismét csak lapos toronytetővel bír.

Áltérven a' kompon, 's egy ideig a' Duna partján kocsizván, a' fekete sas nevű kávéház mellé hajtatónk, 's a' vendégfogadóba útasítván kocsisunkat, fellépünk az első emeletbe, meglátogatandók régóta ismerős kávéházunkat. Én csakhamar odahagyám útítársamat, kinek nem volt kedve végig járni ezen várost, 's így a' kőhidhoz érkezvén, hosszában a' vízáróknak, melly mind

két felül fűzfákkal beültetve, folytatám útamat, míg végre egy hosszú fa híd mellett lelétem magamat. Ezen hídon áltballagván, megtekintém az ott néhány hét előtt leégett egy emeletes Knotz házat, hol mintegy 4 évvel ezelőtt magam is jelen voltam egy bálban, melly abban adatott néhány budapesti vendéggel, 's melly szobában vagy másfél órát nyugodtam; most hamu borítja padlatát. Megtekintém aztán a' mellette helyezett katholikuskok' kálváriáját is, mellynek kerítésfala kört képezvén, azon vas rostélyos ajtó van alkalmazva, mellyen benézve, láthatni egy emelkedetű helyen 3 keresztet felállítva. Határozosan fekszenek ezen kálváriával a' szőlők, 's ezen jó magas dombról általláthatni Sz. Endre városnak a' dombon innen fekvő részét, valamint a' völgyben kellemesen jelenkező Izbég helységet. Ezen vidék is igen alkalmas egy helyes festvény' készítésére, hol hegy, folyó, domb és völgy, magasabb 's alacsonyabb hegyek, földszakadások, város 's falu egymás' közelében, gyepek 's erdőség, 'stb. felfalálható.

Lemenvén innen, végig kezdém járni ezen különös beosztású várost, 's mindenek előtt megszemlélem az egyházakat. A' tömkeleges fel- 's levezető keskeny utcákban mind untalan elvesztém az irányt, 's egészen máshová jutottam mint kívántam. Megnézém sorban a' falakkal bekerített görög templomokat, 's több tétovázás után felértem azon dombra, hol a' katholikuskok' egyháza áll, honnan messze és szép kilátást nyerhetni; azonban be lévén zárva az egyház' ajtaja, azt nem tekinthetem-meg belül, 's így nem is ejthetek ítéletet. Innen egy fedett folyosón 's egy udvaron keresztül, juték egy utcába, 's elballagván a' gyógyszeráros csinos háza mellett, visszaérkezém a' vendégházba. Asztalhoz ülven 's vígan töltvén vagy fél órát, a' vendégfogadóba mentünk hol hintónk az alatt állott; útközben megtekintvén Dumasa' házat — mellynek rémítő magas teteje tűnt szemembe, 's az udvarában felépült szép oeconomicai épületek cseréppel fedve — kocsira ültünk, hazafelé folytatandók útunkat. Kiérvén a' mezővárosból, azonnal szemünkbe tűnt Pomáz helység jobb felül. Most az egyenes országutat választván, rövid idő múlva egy irányba jutánk Kalász helységgel, melly falu hosszasan terjedvén-ki a' hegy alatt, vége mellől jó egy árok, melly

keresztül metszvé az útát, 's a' kő híd alatt folyván-le vize esős időben, az urasági kocsmá és granarium, 's a' régi templomrom között, mellyek balra esnek, vesz-el a' Dunába. Eltűnván szemünkből Kalász helység, alantabb Békás-Megyer mutatkozik egy hegyszugban, melly helységből a' kőbányákba kocsiztam 1832ben, hol igen szép vörös terméskő töretik, 's melly évben sok ember lévén ott foglalatos, onnan a' nádorkert melletti Duna parterősítéséhez hordattam 2—4 mázsa nehéz köveket. Most már mély homokban lépvén előre, (ezen országutnak méltán óhajthatni jobb karban lételet) a' bivaludvar nevű csárda mellé értünk, melly egy irányban fekszik a' dunántúl fekvő Káposztás-megyeri pusztá korcsmával. Mindjárt eztán a' puskapormalom esett jobbra közel hozzánk az úthoz, körösleg fákkal beültetve, mellynek túl fekvő részén ama lapályvíz van, mellynek ott lévén forrása, vizet által nem bocsátó tötéssel van befogva, 's melly miután a' 2 puskapormalmi kereket, 's még 5 más alulcsaptú malomkereket hoz forgásba, a' Dunába ömlik. *) Egy irányban ezzel, 's csak távolabb

*) Ismeretes minden tudományos Budapesti előtt, hogy Aquincum vagy Sicambria' kerületében 5 fő érczforrás volt 's még van is: a' rudas fürdői, a' császár fürdői, a' sziget fürdői, a' puskapor-malomnál, 's Békás-Megyernél. Néhány nap előtt éppen ezen tájék 's a' nevezetességek' megtekintése végett rándulván-ki ezen helyre, megtekintém a' hajdarkorból fenmaradt építvény romokat, mellyeket az idő vas foga megkímélt. Ezen falak arkádokat képeztek, mellyek laposra faragott kövekből állottak, 's mellyek egymással egyesítve voltak. Ezen boltozatok' hátán volt a' vízcsatorna, 's kittel jól kikenve lévén, a' vizet az amphitheátrumba 's az ó-budai fürdőbe vezérlé. Ezen aqueductusból most csak egyes falakat láthatni, mellyek egyes vonalban egész a' selyemfilatoriumig terjednek. A' mostani vízárók, melly deszkaváluban folyik egyik malomtól a' másikig, ezen régi fal' maradványin nyugszik, 's aztán egy árokban foly a' víz, hosszában a' romoknak, egész a' Greimpl malomig, hol az 90 fok szöglet alatt nyervén újabb időben fordulatot, először a' Klingelmajer malmot, aztán pedig az Elias malmot hozza forgásba, 's így mindjárt a' Dunába vesz-el. Azon bassin, melly túl

az úttól jelenkezett Radl nevű kocsmá a' mellette lévő épületekkel, aztán a' filatorium néhány házzal, melly után balra hagyva a' kaszárnyát Ó-Buda' szélén 's azon Duna ágát, hol télen által a' hajók 's malmok tanyáznak, a' praefectorátusi ház mellé érkezénk, 's még egyszer a' Dunára 's az ó-budai kis szigetre fordítván szemünket, hosszában az oeconomiai cs. épületnek, 's futólag megtekintvén az előttünk eléggé ismeretes katholi-

téssel körülfogva lévén, a' forrásvizet zárja körébe Y betűhöz hasonlító alkatára nézve, vize tiszta, közép mérsékletű, 's több helyen szememmel tisztán kivehetém, mikép forr-fel a' víz, mellyet látni valóban felette érdekes. Kérdésesen kívül van, hogy ezen bassinban 12 láb magasra lehetne emelni a' víz' tükrét, 's így külön célra használni. A' második puszkapor malomtól a' Grempl malomig, fűzfákkal vannak a' partok kiültetve. Házak állottak hihetőleg két partja felül azon vízáróknak, melly jelenleg az aranyhegy alatt vévén utját, 's ketté metszvé a' vörösvári chausséet, folytatva kitűzött utját a' filatorium mellett, végre beömlik a' Dunába, átzuhaván a' nem régiben felkészült kő híd alatt, kívül Ó-Budán. Láthatni közelében ezen lapály-víznek egy más árkot is, mellynek forrásvize Békás-Megyernél van, hol az egy malomkereket hoz forgásba, 's több helyen megtört egyenes vonalakban vezetettve, a' Grempl malommal egy irányban mintegy 400 öl távolságban tőle, teszi az utólsó szögletet, honnan aztán egyenes vonalban foly a' vörösvári út mellől lejutó vízárókba, 's elvesz. Egy más patak, melly jóval fentebb a' puszkapor malomnál ered, 's irányában ezen malomnak, 370 öltre áll-el tőle, a' Grempl malom felett foly ennek vízárkába, 's ekép egyesül ezen malomvízzel. Az érintett bassin' alján, melly a' kobalthoz hasonlító színére nézve, felülről letekintve, fal' nyomdokit vehetni-észre, 's ennek vize ha nem nevezetes is, legalább annyi mennyiségű mint a' császár fürdőnek összes forrásaié. Megérdemlik méltán ezen, még egy ezred után is fenálló romok, hogy azokat a' műbarátok megtekintésre méltassák, úgy hasonlólag az egész vidék is, hol roma híres elődeink hamvai nyugszanak, kik egy időben világ' hódoltatói voltak.

ka egyházat, 's az Izraeliták' csinos zsinagogáját, egyszerűre a' neustifti egyház előtt lelénk magunkat, mellynél csak oldalaslag lévén egy torony alkalmazva, várakozik még mindég párjára. Fedele a' toronynak fehér vaspléhből áll, 's hatalmasan kiemelkedik a' többi alacsony ház felett. Innen végre eltávozván, a' császárfürdőhöz értünk, 's haza parancsolván kocsinkat, ebéd után a' híres császármalom' megtekintésével foglalatostkodánk, melly kívülről 4 tornyú minarethez hasonló.

Ezen gömbölyű tornyokkal ellátott vár, valóban fontos épület, belső elrendezésére nézve, hol a' legszámosabb daranemek 's a' legtisztább liszt teremtetik. Láthatni ezen épületben 5 malom kereket, mellyek közül jelenleg csak 3 van forgásban, 's ezek közül kettő felülcsaptú, 's egy alulcsaptú kerék. Belül a' nagy pajtában avagy teremben a' malom kövek vannak, 's az ezekhez tartozó lisztszekrény, mellyben a' rezgőszita függ, 's az elrendezés által a' korpa elválasztatik a' liszttől. Azon mód által, melly itt használtatik, eleintén mindjárt 11 féle dara készül, melly külön finomságára nézve 30at is meghalad, míg végre egészen mundlisztte lesz. Láthatni itten szélszekrényeket is alkalmazva, 's így tehát deszkákból készített csatornáknak vezetetik a' szél egész a' fal mellé állított pontirányos szekrényekig, 's aztán lefelé a' vízirányos osztalékokba, hol ventil által lehet azt használni vagy elzárni. Ez által könnyítetik a' szélyelválasztás, 's a' finomabb dara elválasztatván a' gorombábbtól, az egyik egyenesen lehull, a' másik pedig a' rézsut helyezett táblán átvettetik. Az udvarban van egy kő faragványu bassin, mellynek alja ki van karózva, 's mellyben jelenleg a' víztükre mintegy 10 láb-bal magasabb a' földhorizontnál, melly hihetőleg onnan jöhet, hogy magassága a' forrás kezdetének nevezetes, 's physikai elvek szerint közlési csövek által jutván ide a' víz, előbbi magasságát elfoglalni ügyekszik. Ez az egykori kalló malom mellett áll, melly egy pár év előtt leégett; a' víz mérséklete 20 grádus lehet Reaumur szerint. Ezen bassinből csatornán bocsáttatván lentebb a' víz, egy fordulatot tesz az alulcsaptú kerék mellett, mellynek aztán lapátjaira dülvén, azt forgásba hozza; melly célra ezentúl egy második deszkacsatorna is használtatott, melly hasonlólag ezen kerékre vezérli az alan-

tabbi forrásvizet. Láthatni ezen udvarban egy más, töltéssel ellátott víztartót is, mellyben jól láthatni az egyes forrásokat, 's mikép szállógnak felfelé a' vízhólyagok, mellyek multságul szolgálhatnak a' megtekintőnek. Azon víz végre, melly ezen két érintett bassin között kifoly az udvarból, 's így elvesz a' Dunafolyamban, 50 fok-melegséggel bír, 's hasonló víz lévén azzal, melly a' császárfürdőbe jut, — sikerrel lehetne ezen helyen egy fürdőszobát építeni, 's e' célra használni.

Ezek megvizsgálása után, végig ballagva Landstrasse külsővároson, végre a' vár falaihoz értem-fel, 's mielőtt lakomba érkeztem volna, néhány derék férfival találkozáván a' várban, kinyilatkoztatám kérdéseikre egy pár napi hol léteimet, 's ekép bevégezve kalandomat, házunkhoz és szobáimba érkeztem.

Novák Dániel.

A' vaskorona.

A' vaskorona Monza mailandi városban, a' K. Sz. János' temploma kincstárában, tiszta aranyból, 18 színes igaz kővel és 72 igaz gyöngyvel ékesítve, $2\frac{1}{4}$ hüv. magos, körületében 6 hüv., tehát olly picziny, hogy egy megnőtt embernek fejét körül nem veheti. Vaskoronának azért neveztetik, mivel a' belsejében egy vasabroncs (6 vonal magos) van, melly azon négy vas szegből mondatik készítve lenni, mellyekkel Krisztus a' keresztfára feszítetett, és a' mellyeket azon kereszttel Helena császárné, 326dik évben feltalált.

A' mint ezen című könyv: *Ecclesia nascens Martyrum sanguine* állítja, Helena császárné kettejét azon keresztszegnek lózablának készíttette-el, mellyet Nagy Constantin fiának adott, a' harmadikat a' császári koronába tétette, és a' negyediket Sattellino mellett, a' sok hajótörésről híres adriai tenger mélységébe vettette, melly habot és szélveszeket lecsendesített; hanem a' szeg a' vízen úszott, és aztán Trierbe elajándékozott. Egy inscriptio a' chiesa della Passione egyházban Mailandban egyik szeg eránt ezt mondja:

Aperit clavis
Dirigit, figit et coronat.
Frenavit equum,
Frenavit sensum,
Coronat Augustos.

Ugy mondatik, hogy ezen koronát Tiberius Constantinus császár Nagy Gergely (utóbb) pápának, midőn 586 évben, még mint pápa követje Konstantinápolyban volt, ajándékozta. Legalább minden történet-író abban megegyez, hogy Gergely pápa, miután 596ban a' pápai székre lépett, ezen vaskoronát Theodolinda királynénak, midőn férjét Agilulphot nagy örvendezéssel a' katolikus templomba vezette, ajándékozta; mellyet annakutánna azon királyné Monzában a' tőle felépített templomban tartatott.

Majd minden római császár Nagy Károlytól kezdve V. Károlyig (1530) mint Olaszországnak királya, ezzel koronáztatott-meg; kivéven VII. Henriket és bajor Lajost, mivel a' korona akkorban Avignonba vitetett-el. Henrik hasonló koronát készített vasból, melly megvolt aranyozva és igazkövekkel kirakva, és ezzel koronáztattak-meg ő és Lajos.

Azt mondja Le Beau: azon használat, mellyet Constantinus császár az annyától nyert keresztszegen tett, nem adatott-elő elég világosan. Mind a' mit az eredeti írók bizonyítványiból tudunk, csak abban áll, hogy a' császár a' szegeket sisakjára és lóablára feldolgoztatta, hogy őt az ütközetben védnék.

Barenne meghatározottan azt mondja, hogy Constantinus a' szegeknél egy részét (une partie) sisakjába feldolgoztatta, mint fegyvervédet a' veszedelemben.

Bayer úgy véli, hogy ez az úgy nevezett vaskorona semmi esetre sem oly régi, hogy Nagy Constantinus császártól származhatnék, hanem származása Agilulph király idejébe tartozik, még pedig (a' mint Murr véli) a' 604dik évbe.

(Folytatása 's vége következik.)

R e j t e t t s z ó .

Első tag, másik' ékjével

Meggától, ne menj bele.

Végső állat, egészszével

Él, 's kedves eledele.

Prófét János.

Jegyzet: A' 38dik számbeli Rejtett szó: Kapa.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

40. Pesten, November 16kán, 1830.

A' könyörülő szerzetesek az ausztriai birodalomban.

(Schmutz Károly után a' „Wiener Zeitung“ból.)

Azon sok nagyszerű és jótékony intézetek közt, melyeket számlál az ausztriai birodalom, a' könyörülő vagyis irgalmas barátok szerzete valóban megérdemli a' tisztelettel említetést. Ama szerzetnek intézete ez, mellynek rendeltetése: a' könyörülő samaritanus' emlékezetét korunkba általhozni és olly jótékonyan folytatni, hogy ámbár katolikus egyházi szerzet, mindazáltal vallás-és nemzetbeli különbség nélkül, felveszi a' szegény betegeket gyógyító teremeibe, azokat tehetsége szerint ápolja, és nagy részint meggyógyulva bocsátja-el ismét.

Milly nagy és fontos e' jótékony szerzet' hatása az ausztriai monarchiában, jobban mint minden szavak, megmutatja az, ha az utóbbi hat esztendő lefolyta alatt az ausztriai birodalomban jelenleg létező 29 kórházaiban évenként tett fáradozásait, úgymint 1829diki November 1sőjétől 1835diki October utolsó napjáig, az itt következő táblán előadjuk:

Katonai esztendőben	Felvételtett betegek	Köz tük			Az eszt. végén a' felgyógyulókhözviletek	Haltokolva felvétettek	Megholtak	Meggyógyultak
		Protestansok	Izraeliták	Ó hitűek				
1830	19147	1773	101	79	872	252	1700	17447
1831	19011	1314	86	83	580	230	1611	19011
1832	18067	1408	94	63	455	201	1563	16544
1833	17662	1531	94	98	673	187	1517	16145
1834	18797	1496	84	95	714	168	1392	17405
1835	18109	1587	99	129	748	167	1641	16768

Az egészszet általtekintve látjuk, hogy a' felvétetett betegek' száma csak hat esztendő alatt többre megy 110,000-nél, — hogy a' haldokolva bevitettek' számát a' felvétettekéből kivévén, csak $11\frac{2}{3}$ betegre jutott egyre másra egy halál, vagyis a' felvétetett betegek közül, a' gyógyulófélben maradtakat kivévén, többet mint $\frac{9}{10}$ részt felgyógyulva lehetett elbocsátani.

Ezen szerzet esztendőnként egy nyomtatott általános laistromban előadja minden kórházai' állapotját, és, legalább a' szerzet' nagyobb kórházai, mint a' bécsi, grætzi, budai, brünni, lintzi, évenként egy nyomtatott laistromot bocsátanak közre, melly minden különféle nyavalyák' nemeiben felvétetett, azokban megholt vagy kigyógyult személyeket előszámlál, és egy második osztályában a' felvétetett betegek' hivatalát vagy mesterségét, egy harmadikban pedig: melly nemzetbéliek voltak, világosan előadja. A' ki ezen laistromokat figyelmesen vizsgálja, 's több esztendőkről öszve hasonlítja, az láthatja: milly betegségek uralkodtak ez vagy amiaz esztendőben, 's azoknak most kedvezőbb majd nehezebb gyógyulását. Láthatja a' második osztályban némelly mesterségbéliek' szembetünő nagyobb számát, és végre a' harmadik osztályban a' különféle nemzetbéliek megmutatják nékie, hogy az intézetbe felvétetett külföldiek' száma nevezetes szokott lenni, talál köztük bádénieket, bajorokat, dánokat, francziákat, hannoveraiakat, hessenieket, oroszokat, saxokat, svédeket, törököket és württembergieket 'stb. és néha tengerentúliakat is, mint p. o. 1834ben egy amérikait.

Vajha az irgalmas barátok' szerzete nem lankadna-él ezutánra is (így fejezi-bé Schmutz úr sorait, 's mi hiszszük hogy nem fog lankadni) nemes rendeltetése tellyesítésében; de vajha mindenütt jótékony gyámolításra is találna, melly nélkül legjobb igyekezete mellett sem lehet képes a' szegény betegek ápolásával szent fogadtételét teljesíteni!

A' menykövesség' ismerete.

Már Krisztus' születése előtt 600 esztendővel tapasztalá Thales azt, hogy az enyvnek (bitumen) az a' neme, melly a' latinoknál gyantának (succinum), a' görögöknél pedig (electrum) neveztetik, posztóval jól

dörzsöltetvén, a' könnyebb testeket egy bizonyos erővel majd magához vonja, majd ismét elereszti; ilyen apró testek: a' polyva, darabolt papirosok, 'sef. Ugyancsak ezt tapasztalák Plato, Aristoteles, Plinius, a' mint írásaik bizonyítják, mindazonáltal ezen régi bölcselkedők, egyedül a' nevezett gyanta álmétkodásánál maradván, a' természet' ezen jeles titkába bővebben nem ereszkedtek. — Az elő időkben Gassendi, Kircher, Dufay, Winckler, Boss, Jallabert, Nollet, Muschenbroeck, 'stb. különleg pedig Gilbert Angol ez előtt 236 évvel, nemcsak csupán a' gyantának tapasztalák olly erejét, de más szurkos 's gyantás testeknek is, u. m. üvegnek, kénkőnek, spanyolviasznak, selyemnek 'sef. mellyek posztóval dörzsöltetvén, setétben látható világosságot adnak magokbul; megilletvén azokat újjal vagy más testekkel, ütő csattanással szikrákat és villói (phosphorusi) szagot adnak: elég közel tévén azokat az ember képéhez, azt egy kevés szellővel illetik, 's olly érzést okoznak, mellyet érezhetni, ha meztelen testtel pókhálót érdekelnénk. Az illy állapotban lévő test, melly a' mondott tüneményeket eszközli, mondatik menykövesített testnek (*corpus electrizatum*). A' test' azon állapotja és érzelme, mi által ezen tünemények okoztatnak, neveztetik menykövességnek (*electricitas*).

Az említett tünemények' oka, valamelly igen folyékony, rúgékony, és súlytalan, sajátnemű 's más mindentől különös anyagtól származtatik, melly anyag menyköves anyagnak vagy másokként gerje anyagnak (*materia electrica*) neveztetik. Folyékonysága bizonyos, mert mindenféle különböző testeken által egy pillanatba cioszlik, egyenlően szétfolyik, 's azoknak nemcsak felületjeken, de belsejeken is álmétkodásra méltó sebességgel elterjed, mindaddig meg sem nyugodván, a' míg csak a' testben menykövességi súlyegyen nem közeledek. Rúgékonyását, mind azon kiterjesztések mutatják, a' mellyek a' menykövesített testben történnek, mert azok egyedül a' menyköves folyadék' rúgékonyásától crednek. Súlytalanságát, az árúlja - el: hogy bár tökéletesen öszvesűrítve 's szorítva legyen is, a' mértékbe észrevehetőleg nem hat. Saját neműsége létét az valósítja: hogy semmiféle testeken, mellyekhez ragad, nem változand, de minden időben ugyanaz, 's magához ha-

sonló marad; azért mindenkör ugyanazon egyenlő tűneményeit adja-elő, bár millyen légyen is a' test, mellyből kivezettetett; — ugyancsak villói szaga marad, ha bár szagatlan, vagy szagos, avagy kedvetlen bűz szagú testekből vezettetik; ugyanazon gyúlékonysága (inflammabilitas) marad, ha bár tűzkőből, agyagból, tűznek ellentálló, vagy gyúlékony tűzi testekből húztatik-ki; mindenkör egyenlő az ó folyékony, rúgékony, bár izmos avagy híg testekből hozatott. Ezen menyköves anyag neveztetik menyköves gőznek is (vapor electricus); 's ha sebes és ragadó mozdulatban van rendeltetve, neveztetik menyköves hullámnak (torrens electricus) avagy menyköves gyújtónak.

Nem minden testek egyenlő erővel birnak a' menyköves gőz' magokba befogadására és annak megtartására. Vannak olyan testek, mellyek magokhoz ragadják azt más testekből; és nem csak felületükön, de testük' belséjére is elterjeszteni hagyják a' menyköves gőzt. Az illy testek neveztetnek elterjesztőknek, vagy menyköves elvezetőknek (conductores electrici); ilyenek leginkább az érczek, u. m: arany, ezüst, réz, szalamia, vas, cin, ón, kényeső, kiégett szén, állati nedves részek, úz, füst, nedves fa, mézga (gummi), víz, 's annak gőze, (kivéven a' 20 foknyira hidegült jeget Reaumur szerint); a' kövekből, az agyag fajúk; minden folyadékok, kivéven a' levegőt és az olajakat. Vannak ismét olyan testek, mellyeken a' menyköves folyadék nebezen terjed, 's ezek neveztetnek fél elvezetőknek (semi conductores) ilyenek: a' fa, márványkövek, papirós, elefánt csont, kender, 's lenfonalak, csontok, nyers és száraz falevelek, kemény kövek, kivéven a' gyöngyöket. Végre, vannak olyan testek, mellyek magokba nem veszik, sem felületükön a' menyköves folyadékot lefolyni nem engedik; ilyenek neveztetnek nem elvezetőknek (non conductores), ilyenek: az üveg, porcellán, gyöngyök, selyemszövetek, kénkő, gyanta, szurok, minden enyvek, viasz, állatok' száraz részei, azoknak szőrök, bőrök, madarak' tollai, a' szikkadt levegő 's t. e. Vannak a' természetben olyan élő állatok is, a' mellyek természetüknél fogva menykövesek, ugyan is: Dufay bizonyossága szerint, ha a' tollal és szőrrel ruháztatott élő álla-

tok' háta eléggé dörzsöltetik, újjal vagy más jó elvezetővel (conductor) érintetvén, azoknak orrok, szemök, és fülök tüzes szikrákat adnak.

Továbbá, a' menykőves halak, mellyek az Araboknál és Egyiptusiaknál Rhadsch (annyit tesz, mint menykőves) név alatt ismeretesek voltak. Ezek, ha meztelen kézzel vagy valamely jó elvezetővel érintetnek, sokkal tetemesb ütéssel rázzák-meg a' testet, mint a' menykőves fegyverzett üvegből (vitrum armatum) kilobbantott gerje anyag' ereje a' karba hat; azért az illy nagyobb halak' csapásait elfogadni a' legbátrabbak is réniúlnak. Ezeknek csapásaik által, a' víz alatti állatok' érzeke megfásul 's ha azok kisebbek és gyengék, a' menykőves halaknak prédájok lesznek: sőt a' nagyobb állatokat is u. m. a' lovat, ha történetből a' tenger' gázlóiba hajtattak, kevés pillanat múlva megölik: ugyan is ezek a' halak igen felingereltetvén, az állatok' gyomrához alkalmaztatják magokat, 's a' műszeri részeket, a' szív, a' has idegek' érzelmét megtompítván, azok földre esnek, 's a' víz alatt megfuladni kéntelenítetnek. Illyen halak: a' tengeri süllő (Raja torpedo) harcsa (Silurus), a' hering forma tengeri kis hal (Trichiurus), Gymnotus. Ezeknek van $\frac{1}{2}$ hüvelyknyi szélességü 5—6 oldalú hasábjok (prisma): illyen hasábok találatnak a' közép-szerű nagyságu halban 1180 számmal; mindenik hasáb, finom hárttyák által szobácskákra (cellula) osztatva, olly közel egymáshoz állanak, hogy egy hüvelyknyi hosszú sorban közel 150 találatik. Mi több, nem szükséges ezen halakat érinteni is, hogy csapás következék; mert a' még távol lévő halász', a' ki az edényt vagy hálót tartja, kezének sem enged; de minekelőtte a' halat érintené, csapásokat szenved. Ezen tünemény' oka, bizonyosan a' víz' azon tulajdona, mi által, a' menykőves folyadékot olly tehetségében van terjeszteni, hogy az a' csekély menykőves gyújtó (torrens electricus), melly egy hajszálnyi ércszálon (filum metallicum) nagy sebességgel lefoly, a' víz által ezernyi szélesb úton terjed-el, 's nagyobb terjedelmével, a' menykőves folyadékot bővebben elterjesztheti, elvezeti az állatok' részeibe. Tudva van az is a' physicából, hogy Galvani bononai boncztudomány' oktatója, a' nyúzott békákat úgy bonczolá-fel, hogy az első részét

a' békának fejével együtt elmetszvé, egyedül a' vég részét a' szent csontot (os sacrum) 's a' hátulsó lábait ezen csonttal egybeköttetve hagyta-meg; sőt a' két előleges idegekről, mellyek a' szent csontból a' láb szárba vezetettek, úgy lemetélte a' húst, hogy egyedül csak ezen mezitelen idegek által volnának öszveköttetésben a' lábak a' hát egy részével. Ezután a' szent csonton keresztül egy ezüst szálát (filum argenteum) mint ideg elvezetőt (conductor nerveus) húzván, a' békát egy üveg táblára helyezé, 's akkor egy hegyzett ércszállal (filum metallicum) melly felköltőnek (excitator) neveztetik, megilleté a' béka' lába végét, a' más végével a' felköltőnek pedig megilleté az ideg vezetőt; mihelyest ez érintések történtek, tüstént öszverúgódtak a' béka' lábai, 's a' hányszor érintette, annyiszor rúgott a' béka. Mennél többféle nemű érczből készült ideg elvezetővel és felköltővel kísérté-meg a' dolgot, annál gyorsabb, serényebb, vidámabb rúgásokat tapasztalt a' békán, 's így annyira menykövesítetett, hogy a' béka holtától két óra alatt valóságos menykövességmérőt (electrometrum) alkotott. Semmi jobban elő nem mozdítja ezen rúgásokat; mint az, ha a' béka idegei ezüst levelekkel (folium argenti) 's a' lábak' inas húsai fog (zincum) vagy ólom levelekkel béborítatnak, fegyvereztetnek, 's ezen fegyverezett helyek ércszállal egybeköttetvén érdekeltetnek. — Ilyen rúgások és mozdulatok történnek a' meleg vérű állatokon is a' felköltők által; így a' madarak mellyek minden életjel nélkül a' földön hevernek, nyelvök, fog (zincum) levelekkel, belsejök ezüst levelekkel fegyverezve lévén, érintetvén ércszállal a' fegyverezett pontok, a' madarak rebesni, szárnyokkal repkedni, 's némellykor életre visszahozatni szoktak.

Valamint az elvezetők, úgy az elnem vezetők is kezdetben más nevekkel neveztettek. Az el nem vezető testek önnön menyköveseknek (ideoelectricia) neveztettek, avagy olyanoknak, mellyek ön magoktól dörzsülés által megmenykövesülnek. Az elvezetők pedig mondatták mástól menykövesíteteknek (symperelectrica) avagy olyanoknak, mellyek magokból dörzsülés által menyköves erőt nem adtak, de más testektől nyerték azt. Ezen elnevezés helytelensége on-

nét valósúla, minthogy minden testek dörzsölés által megmenykövesíthetők, csak a' nyert menyköves folyadék elfogásától megakadályoztassanak; úgy leszen pedig, ha p. o. az üveg lábakon álló ércz henger selemmel vagy állati szőrrel dörzsöltetik, ekkor az üveg lábak által elszigetelt menykövesfolyadék, gátoltatik szélyelfolyásától.

Sok testek vannak olyanok, mellyeknek állatja (substantia) különbözőleg változván, majd elvezetőkké, majd ismét el nem vezetőkké válnak; illyenek: a' frisa, melly elvezető ugyan, de ha megégettetik, nem elvezető leszen; ismét ha szénné változand jó elvezetővé válik. A' víz elvezető; jéggé válván az, nem elvezető leszen a' 20 foknyi fagyot meg nem haladván. — Nincsen semmiféle test, melly tökéletes elvezető vagy el nem vezető volna; bizonyosan a' hosszabb ércz szálon, kevesb bőséggel foly a' menyköves folyadék, mint a' rövidebben; oka lévén az, hogy majd egy testben sem volna, az alkotó részeknek egyneműségök (homogeneitas).

Nem csekély a' különbség az elvezetők és el nem vezetők között; mert ha a' még meg nem menykövesített mástóli menyköves test, csak egy pontban érinti a' már megmenykövesített mástóli menyköves test felületét, a' menyköves folyadék azonnal mind a' két testet egyenlően előnti: 's ha valamellynek egybekötése van a' földdel, azonnal mind a' két testből az egész menykövesség a' földbe ömlik. Másképen van a' dolog, ha a' menykövességgel megterhelt önnön menyköves test, érintésbe jön a' földdel egybekötetésben lévő elvezetővel; ez esetben nem egész menykövességét adja-által az elvezetőnek, de csak annyit ad, a' mennyi az érintési pontra ragad; úgy ellenkezőleg, ha a' menykövességgel terhelt mástóli menyköves test, megérinti valamely pontban a' nem menykövesített önnön menyköves testet p. o. az üvegkarikát, ez a' karika, egyedül az érintési pontban, a' közösülés által nyerendi a' menykövességet, a' nélkül, hogy a' karika' több helyeire általmenni engedné azt; — azért is, hogy az egész karika megmenykövesítessék, szükséges annak minden részét menykövességgel bétölteni.

*A' vaskorona.**(Folytatása 's vége.)*

Ó tovább így vitatja a' dolgot: III. Leo császárnak egy pénze (717—780) először jött kezembe, melyen egy főékitvény mutatkozik, a' vaskoronához igen hasonló; ennek rajzát láthatni Eckhelnél Mus. Caes. T. II. p. 146. n. 5.

Pallhausen Altegranza véleményére áll, ki azt jegyzi-meg, hogy Constantinus császár a' vaskoronát nem hordozta a' fején halántéka körül, hanem fent a' sisakján (mint sisak ékességet) megerősítve. Ezt a' császárnak tulajdon pénzével erősíthetni a' rajzok szerint, Bandurinál T. II. p. 215 és 217. Ehez még azt mondja Pallhausen, hogy Münchenben a' pénztárban látott pénzeket, azon kis, igen világosan ki nyomott fejedelmi fődísszel, mellyet Constantinus császár sisakján hordozott, és ennek az úgy nevezett vaskoronával valóban nagy hasonlatossága van.

De ezen pénzeknek fejkéitvényét Du Fresne (Hist. Byzant. T. I. p. 19. 21.) azon időben feljött császári főékekességnek, vagy főtakaréknak állítja, mellyet a' közép évi írók camelancumnak neveztek. Ezt a' fentnevezett szerző mint fő hajat körülvevő teveszór sapkát írja-le.

Heineccius azt mondja, hogy camelancus vagy camelanchium volt egy fekete kalap teveszór-ból, még pedig mint egy kis sisak a' fő felett felemelve. Ujest viseltek főleg a' papok, de a' császárok is. Ezen kalapokat az ábrázatra le lehetett húzni. Görögországban a' papok még most is viselnek ilyen kalapokat.

Pfeifer (Catalog. numism. antiq. p. 827. n. 653.) ezen pénzeken a' főékekességet egy szárnyalt sisaknak tartja, melly az állak alatt egy pléhfoszlánnyal van megerősítve és öszvecsatolva.

Ezen leírás a' Du Fresnéli rajzjal Bandurinál (Numism. Imperat. Rom. T. II. p. 215—217) igen megegyez.

*Némethy József.**Rejtett szó.*

Vedd fejemet, megeszel, lábam' sorsára kerülvén

Édesen, savanyún, bátor akármí legyenek.

Mindened' a' ragadó kezek ellen védi égészen.

Néma vagyok, de azért hangokat adni tudok.

Ám próbáld, mihelyest hozzám nyúlsz, 's engemet illetsz,

Felfogom a' pihenőt költeni álmaiból.

Kőrös János.

Jegyzet: A' 39dik számbeli Rejtett szó: Sarjú.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

41. Pesten, November 19kén, 1836.

N é p d a l o k.

1.

Tarlót háritani
Menek a' határba
Ott vét a' szeretőm
Búzá az ugarba.

Vess Rózsám, Galambóm!
Abbul esztendőre
Sütök szép kalácsot
A' mi mennyekzónkre.

Háritok és tarlót,
Majd kemenczét fűtök;
Ha látóba eljössz,
Veled mellé ülök.

De félek, hogy nem jössz,
Csak magam maradok;
Befűtött kemencze
Mellett is megfagyok.

2.

Lehult már a' fa levele,
Elveszett örömöm vele:
Mert olyan a' kincsem szíve
Mint a' falevelnek színe.

Tavaszkor megigérte ő,
Hogy hozzám majd őszkor eljő,
Új borra összeesküszünk
És örökké együtt leszünk.

Itt az ősz, már kiforrt a' bor,[!]
Mégis, hogyha kérdem ókor:
Mikor léssen már mennyekzónk?
Ő azt mondja: van még időnk.

En azt mondom: boldog idő,
Ha itt vagyon a' mennyekző;
De ha késik a' mennyekző,
Egy óra egész esztendő.

Karloviczból, Augustusban.

Közli Romy Károly.

Gyapjútermesztés Erdélyben.

E. úr, ki az Allg. Zeitung' rendkívüli toldalékában több jeles gazdasági értekezéseket, 's a' többek közt Magyarország' gyapjútermesztéséről és közelébb Lengyelországról, érdekes cikkelyeket közlött, mellyeket a' Hasznos Multságokban mi is megismertettünk tisztelt Olvasóinkkal — most Erdélyország' gyapjútermesztéséről ír ugyanazon rendkívüli toldalékokban, melly velős értekezését is egész terjedelmében közöljük.

Spanyolországot kivéven, egy tartomány sines Európában, melly a' merino-juhok' tenyésztésére olly alkalmas volna, mint Erdélyország. Kiterjedt és általában egészséges legelői, a' legjobb téli takarmány' bősége, 's ennek olcsó termesztése: mind ezek felette kedvező körülmények. És hogy ezen tartomány Spanyolországgal egészen egyenlő legyen, Erdélynek is vannak, valamint Spanyolországnak, hizlalói. Mert a' sistowi békekötés szerint jusa van Erdélynek, Oláhországban, e' tartomány' lakosival közösen, bizonyos számú juhnyáját, melly legalább is két millio darabra terjedhet, 's mellynek fele része Erdélyre esik, legeltetnie. E' jus az ország' hegységein le a' Dunáig 's innét egészen Bessarabia határszéléig gyakoroltatik. Milly kedvezések 's megszorítások vannak e' legeltetési joggal öszveköttetve, 's mi fizettetik adózásképen mind a' két határon a' tartomány' urának, ezt hosszason nyomozni, nem ide tartozik. Csak annyit említünk, hogy semmi ollyas adó azon hasznot, mellyet Erdély e' jushasználásból húz, szembetünőleg nem esökkenti. Csak az a' kár, hogy azon juhok, mellyek az érintett joggyakorlásra fordítanak, csekély minémiségűek, és semmi tekintetben nem adják azon magas pénzjövedelmet, mellyet a' spanyol merinók adnak; mert gyapjok silány 's a' kül-

kereskedésre kevésé alkalmas, nagy részint csak durva szövetekre dolgoztatik-fel, mellyeket részint az országban használnak-el, részint kivisznek. — Ha Erdély annyi juhot tartana, mennyit különösen kedvező gazdasági körülményihez képest eltarthatna, 's ha ezen juhoknak csak felét is lehetne a' nemesített fajhoz számítani, úgy ezen, a' természettől olly gazdagon megáldott tartománynak új jövedelemforrás nyílnék. A' juhok' száma ugyan Erdélyben most sem csekély már; de e' szám, mint a' dolgok jelenleg állnak, legalább is még felényivel megsaporodhatnék, a' nélkül, hogy a' földmívelés az által legkevesebb kárt is szenvedne. Ha ezen tartomány' kiterjedését tekintjük, 's hozzá vesszük azon körülményt, hogy földének legnagyobb része a' legjobb minéműségű; továbbá, ha meggondoljuk, hogy az, különös fekvése miatt, általánosan bőven terem füvet: éppen nem fogjuk a' dolgot nagyítani, ha Erdélyre 3 millio juhot számítunk, mellyeket könnyedén eltarthatna. És még e' számba nem foglaljuk a' fent érintett vándor juhokat, mivel ezek az esztendő nagyobb részében külföldön tartózkodnak. Feltévén most, hogy a' fentebbi birkaszám' fele, nemesített volna, 's ennek gyapja külföldre szállítatnék (mivel az országban még gyárók nincsenek elhasználására): úgy ezen eladott gyapjúért, csekély becsű szerint számítva, Erdély négy millio pengő forintnyi jövedelmet nyerne. E' mellett közönséges gyapjút a' mostanival egyenlő mennyiségben lehetne akkor is természeteni 's így a' belső szükségét felesleg kielégíteni.

De kérdjük most: milly mértékben és mennyiségben van már a' gyapjú Erdélyben nemesítve? Ugy fogjuk találni, hogy az még harmadczadrészt is alig teszi annak, a' mi lehetne. Azonban, hogy ez így van, annak okát sem az erdélyi gazdáknak, sem a' kormányban nem kell keresni. A' külföldinek, p. o. a' németországinak, egészen más mértéket, mint mellyel hazájában él, kell magával hoznia, ha Erdély' földmívelését 's gazdálkodását akarja mérni. Csak néhány intést szándékunk adni e' tárgy felett. A' tartomány' kevés népessége oka, hogy a' föld termékei jobbadán csekély áron kelnek; továbbá e' népnek, melly általában véve még a' míveltség' nem igen magas fokára emelkedett, kevés

szükségei vannak. A' föld csak kevés uraknak van birtokában, kik nem ritkán annak értékét nem ismerik, 's azt kellőleg haszonhajtóvá tenni nem tudják. A' kereskedés és közlekedés gyenge, 's még gyermeki állapotban van. A' szomszédokkal érintkezés nem mindennütt olyan, hogy azoktól Erdély világosodást nyerhetne. Illy körülmények közt majdninkább azon csudálkozhatni, hogy jelenleg olly élénk buzgóság támadt a' földmivelés, 's különösen annak egyik ága, a' nemesített juhtenyésztés iránt, mint azon, hogy ez már korábban nem történt-még. Erdély eddig sok 's igen jó lovat szolgáltatott, 's nem csak az ausztriai lovasságnak nagy részét látta-el velük, hanem ezenkívül még nem kevés fényűzésilovakat is adott-el. Ez az előbbi időkben elég szép jövedelmet hajta az országnak, de most már nem olly mértékben, midőn a' szükség szaporodik, 's a' gazdaság' egyéb jövedelmei csökkennek. A' merino-juhok' megszerzésének egyes példái 's ezeknek szemlátomást behizonyult jövedelmes volta figyelmet gerjesztének, 's utánzásra ösztönt nyújtanak. Jelenleg élénk buzgóság ébredt-fel, a' mit elég világosan bizonyít a' nemes faj-juhok' szerzése. De fájdalom, e' tartománynak sincs egyéb sorsa, mint vala a' többinek, az az: neki is bőven meg kell fizetni a' tanítás' díját. Legyen elég ezt csak egy példából behizonyítanunk. A' gazdák készek a' legnemesebb faj-kosok darabjáért 500—600 pengő forintot fizetni, hozzájok nemesfajú anyabirkákat is vesznek 's megadnak darabjáért 150 pengő forintot, tetemes tőkepenzen nemesített juhnyájakat szereznek — 's a' természetett gyapjú' bécsi mázsájától 90—100 pengő forintot (egy porosz mázsáért 55—65 tallért) kapnak! Illy helyzetben természetes, hogy a' bilanxnak még számos esztendőig a' beszerzett merinonyájak' kárára kell kiűtni, 's ez kétség kívül sok földbirtokost elrettent hasonló vállalatoktól. Szóllani sem akarunk itt azon rossz bánásmódról, melyet a' nemes állatok tapasztalnak, 's melly rájok többféle nyavalyát hoz, 's őket esztendőnkint iszonyúan tizedeli. Ha itt ellenmondásba látszunk bonyolodni, mivel fentebb azt mondánk, hogy egyes példák a' merino-juhok' hasznát megmutatták 's kövételre serkentettek, felvilágosításul meg kell jegyeznünk,

hogy itten is, mint mindenütt, némelyek a' kitűzött czélt elérték, mások elleuben elhibázták.

Most még egy pillanatig azon kérdés' megfejtésével kell foglalkozkodnunk: milyen jelenleg általánosan a' gyapjútermesztés' állapotja Erdélyországban; mivel ez úttal inkább ohajtja a' közönség tudni: mi van ott, mint azt, mi lehetne. Az ezen országbeli birkák' jóval nagyobb része durva gyapjas, fekete 's fejeér fürtös szőrű juhokból áll. Ezeket igen könnyű eltartani; majd mindenütt télen nyáron szabad ég alatt vannak, 's eledelük úgy szólván semmibe sem kerül, mivel itt a' legelőt számba nem veszik, és télen is csak akkor adnak nekik némi takarmányt, ha a' föld színét hó borítja. Az itteni fekete fürtös juhbőröknek meglehetősen kelete van, mivel azokat bundákra 's ködmönökre használják 's az ország viszonyához képest nem rosszul fizetik. E' fürtös juhok' gyapja hirtelen nő, és sokaknál egy esztendő alatt 5—6 hüvelyknyi hosszúra; a' miért is azt, ha csak kevésbé finomabb 's hajthatóbb volna, könnyen lehetne, gyaratott gyapjúnak (Kammwolle) használni. Mind eddig az ideig csak legdurvább szövetekre használtatik az, mellyekbe a' köznép öltözködik, és pokróczokra, mellyekből igen nagy mennyiség vitetik ki külföldre. Mivel minden gazda, kinek egy kis földje van, szokott illy fajta juhokat tartani, azoknak száma az országban meglehetősen nagy, a' nélkül, hogy általok a' nagy kiterjedésű gőböljárások, 's a' ménesekre szánt legelők használatnának.

A' juhokkal bánás 's azok ápolása, mint már feljebb említén, Erdélyben még egészen gyermeki állapotban van, és ámbár az Oláhok (a' népesség' egy fő része) a' juhtenyésztéshez természeti tehetséggel 's különös hajlandósággal bírnak, mivel ez a' nomád-élettel, mellyre ők örömet adják magokat, megegyezik: mindazáltal képzeletük sincs olly gondos ápolásról, millyent a' merino-juhok kívánnak; 's ez igen természetes, mert juhaik kiállják a' szabad ég alatti tanyázást 's minden sanyarúságot elszenvednek. Ez okozta, hogy a' nagy földbirtokosok, kik nemesített juhokat szerettek, eleinte számukra még aklokat sem gondoltak szükségcsekknek. Minthogy még ezen felül e' kényes és gyenge állatokat olyan emberekre kelle bízniok, kik vélek bán-

ni 's azokra gondot viselni nem tudnak, — éppen nem csudálhatni ha a' gazdaság' ezen ága ekkorig nem bírt olly szerencsés sikerrel, mint különben kedvezőbb körülmények közt bírhatott volna. De, e' tárgyban újabb időkben fontos változásokat várhatunk. Számos, legnemesb fajta birkenyájak hajtatnak Sziléziából Erdélybe, 's ugyanonnan tapasztalt 's értelmes juhászok is érkeznek velük. Így tehát remélhetni, hogy nem csak a' gyapjúszaporításra 's nemesítésre nézve szerencsés előlépések fognak történni Erdélyben, hanem hogy ezen termék, ha mint árúcikkely jó a' kereskedésbe, többé nem fog úgy mint eddig, elrútítva 's igaz becsében lealázva megjelenni. Ugyanis a' mosásban 's nyírásban mind eddig tudatlanságból igen sok hiba történt, 's ha valaki a' birkatenyésztésnél, mikép az még ma is, csak nem általánosan egész Erdélyben gyakoroltatik, mint dologhoz értő jelen van, annak szívét valóban különös érzelmek szállják-meg.

Caracciak' festvényei a' Belvederben.

„A' Seraphicus Sz. Ferencz“ vászonfestvény 6'—6'' magas, 's 4'—5'' széles, Caracci Ágoston' dolgozata. Assisi Sz. Ferencz' azon története, melly a' szent bélyegeg' elfogadása által az Alverno hegyen, Seraphicus melléknevét nyerte, az ájtatos legendákból annyira ismeretes, hogy szükségtelen volna azt ismételni; magába azonban azon esuda 's titokteljes jelenetbe, a' hit 's tisztelés tárgyába, nem ereszkedhetünk, tartván attól, hogy száraz felhordás által azt talán szentségtelenítenénk. Csak kevés festvényt találandunk, mellynél az elrendezés és colorit olly egyszerű volna, 's mind a' mellett mégis olly mély hatással bírna, mint ez. A' színhely' vadsága, az oldalaslag szunnyadozó remete' nyugalma, a' világosság' zárása: minden a' szentnek dicsó alakjára fordítja a' figyelmet. Ez azonban távol lévén az igaztalan ideáltól, hatalmasan beható igaz, és élénk. A' halvány arcban, a' szelíd vonásokban, olyassuk a' szent' egész biographiáját, ki utolsó vagyónát is oda engedé a' szükölködőknek, és semmit sem tartott-meg magának, mint egyedül a' nehéz munkát, 's a' megtérést tárgyazó elmélkedéseket. A' kinyújtott kezek, valamint az oldal 's a' lábak, Krisztus' sebbe-

lyeit fogadják; a' szem megdicsőített pillantattal van az égfelé fordítva, hol egy seraph, szárnyazott keresztalkatában világos sárga nimbusban száll lefelé; a' halvány orczákat a' legédeseb öröm' gyenge pirossága lepi be, az alig bezárt ajakban, 's az emelkedett mellben, az ájtatos imádság rejtezik 's az élet ütőér, 's minden kifejezhetlen érzésbe olvad-fel. Lehetetlen a' szét' örömben merülését 's alázatos odaengedését, felségesebben felterjeszteni. A' komoly tón, 's a' kép' színezete, egészen érdemes a' scénához; 's ez tanúbizonyításként szolgál, mennyire mélyen gondolkozású volt vala Ázoston, 's hogy ő volt a' legtudományosabb a' Caracciak között.

„Venus és Adonis“ vászonfestmény 6'—10'' magas, 's 7'—8½'' széles, Caracci Annibal' dolgozata. Adonis, ki Myrrhának fia volt, az erdei Nymphák' neveltetése által, szenvedélyes vadásszá lón. Aphrodite megpillantá a' szép ifjat, 's ez, a' mindent legyőző, most maga is megsebesítettett Amor' fegyverétől. Elhagyta tehát az ég' vidám téreit, (Adonist többre becsülvén az égnél) 's egy nemes babér arnyékában egy erdei folyó partjánál, látja-meg Adonis az istennét. Elbámulása a' hozzá soha hasonlót nem látott szépségen, lebilincselék lépteit; lélekteljes pillantattal fogadja őt az istenné. — Könnyű látni, hogy ezen festvényben Caracci az első összetalálkozás pillantatát nyomja-ki. Az ifju' bámulása, 's az istennének epedő tekintete, ki még ingadozik az odaengedés 's visszatartóztatás között, nem hagy kétséget hátra, 's nem is lett volna az Amorra szüksége, annál kevesebbé pedig a' szemmel látható Venus szívének megsebesítésére, mellyre mutat Amor, valamint a' ciceroné-k, kik a' látni valókat mutogatják a' nézőknek. Találmány és rajz ezen képben a' legfensőbb sztilt egyesítik a' nemes egyszerűséggel; Venus, egy valószínű olympiai alak, 's magatartásában egy istennéhez illő méltóságot hordoz, 's egyszersmind a' szerelmesek' odaengedését; szemében felségesen van kinyomva azon szerelmi inger, melly Winkelmänn szerint a' görög venus-főkben, az egy kevésé felhúzott alsó szemöldök által terjesztetik-elő. Adonis erőt 's bátorságot árul-el. Amornál kétségkívül Correggio' manierja forgott a' kép' irónak szemei előtt; az igen kíván tetszeni. A' tájfestvény felségesen van választva. Általán, az egésznek ki-

dolgozása merész, és szellemteljes, a' colorit Titian izlésében készülve, csak hogy az valamivel vörösebben van tartva. Néhány csekély hiba a' rajzban, eltűnik a' távolságban, honnan, mint tudva van, illyes festvényeket tekinteni szokás.

„Krisztus és a' Szamaritanusné,“ ismét Caracci Annibal' dolgozata, vászon festvény 1'—11" magas, 's 4'—8" széles. Ezen tárgy, melly számtalanszor fordul-elő a' képirói művészetben, ebben annyi nemességgel 's nyugalommal van felfogva, hogy csaknem lehetetlen érdemesebben előterjeszteni valamit. Mélybehatólag éri a' Megváltó' pillantata a' Szamaritanusnét, ki zavarodtan ájtatossággal süti-le szemeit. Krisztus egészen élől áll a' képben, 's bal válla felé fordítva fejét, csaknem egészen a' profilban láthatni őt. Ruházata a' közönséges színű, csak hogy itt az alsó ruha világosabban van tartva, mint máshol. Az asszony jobb kezében vízedényt tart, bal kezében pedig a' felséges redőzetű, fehér 's teste körül világosvörös pántlikával öszveszorított, 's az alsó ruha körül forgatott sárga köpönyeget. A' draperia mindenütt folyó, tiszta 's helyes. A' fejek, kezek és lábak mesterileg rajzolvák, 's komoly színnel festvék. Nem kevésbé vonzó a' felséges elrendezés, 's mesteri bánás a' tájfestvényel. Az árnyékos fák a' kút körül, a' messze kilátás a' hegyek felé, ásiai építésmódja a' házaknak, hová egy törött út vezet, — minden jól van gondolva 's bevégezve, 's elárulja lángelméjét a' művésznak, melly minden esetben a' legillendőbbet választja, 's melly itt is fölötte sokat segít emelni a' festvény' érdemét, melly mindenkint méltó bámulásra ingerel.

N. D.

Rejtett szó.

8 betű. Ha hogy igaz szíveket fűz öszve.

Títkot nyit, könnyebít éltünk' sullyán.

8 7 5 6 Hős Forgácsnak, díjjul király véért
Igéttetett; szép szövevvel kínál.

7 8 Erdőn van, félj, hogy szemed' ne sértse.

4 5 6 Ezt hívod, hajlékod hogy fedezze.

1 2 3 4 5 Gyászba burkolva Honnunkat lakják.

N. G. H.

Jegyzet: A' 40dik számbeli Rejtett szó: Pléh.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

42. Pesten, November 23kán, 1836.

Báró Hügel tudományos utazása.

Londoni levelek írták az elmúlt october hónap' 18-dikáról, hogy oda az említett napon Báró Hügel Károly megérkezett, és csak a „Child Harold“ nevű hajón (mellyen f. e. Junius 8kán hagyá-el Bombayt) lévő gyűjteményeinek kirakatására és tovább szállítására várakozott, csaknem hat esztendei távolléte után Bécsbe visszatérendő.

Szántszándékkal vártuk-meg ezen hazánkfiának visszatértét (így szól az „Oesterreichischer Beobachter“ mellyből ezen tudósítást közöljük), kinek az itteni virágkiállítások által (mellyeknek ő egyik munkás alapítója vala) a' füvésztudomány 's növénymivelés körül véghezvitt fáradozási és napkeletről több ízben tett küldözéseivel gazdagított növényházai Hietzingben, ezen főváros lakosai előtt kedves emlékezetben vannak, — hogy róla és önként 's tulajdon költségén végrehajtott tudományos utazásáról első tudósítást tegyünk. Azt hisszük, hogy Olvasóink előtt kedves leend, ha ezen utazó hazánkfiának közeli visszatérését jelentvén, utazásának 's abban szerzett gyűjteményének rövid átnézését közöljük.

1830-dik esztendő' második felében, Parisba és Londonba lett kirándulása alkalmával támadt báró Hügelnek azon gondolatja, hogy egy nagyobb tudományos útat tegyen, 's ezen ötlet a' tudományos világtól azóta elragadtatott báró Cuvier' társaságában, kitől ő nagy szívességgel 's megkülönböztetve fogadtatott, eltökélt szándékká is vált. Rövid időre Bécsbe haza térte után ismét elhagyá báró Hügel a' fővárost 1830-dik Decemberben, hogy Parisban utazásához előre készüljön, mellyre őt egy francia természetvizsgáló Roux úr Marseilleből, egy francia kópíró Marilhat úr, és két német orvos Wels és Prunner urak valának kísérendők. — A' három utóbb említettekkel egy francia hadi hajóra ült báró Hügel Toulonban 1831diki Majusban, meglátogató Moreát, Athenet, Can-

dia szigetét 's Juniusban Alexandriában szálla-ki, hol őt későbbben Roux úr beérte.

Egyiptomi első útja után meglátogató Syriát és Palaestinát, különösen megvizsgálá Libanont mint fűvész, és ezen éghajlati nehéz hideglelés után, melly német inasát sirba vitte, Egyiptomba visszatért. Ezen tartomány' vizsgálásával foglalatoskodék 1832diki Februariusig, midőn Cosseirban Roux úr' társaságában (Wells és Prunner urak a' viczekirály' szolgálatjába álltak 's Marilhat úr ottmaradt Franciaországba haza térendő) egy angol gőzhajón Bombay felé evezett. E' városba, Moccában rövid ideig tartózkodása után Aprilisben érkezett. — Ezen első útbeli szerzeményei, egy tökéletes napikönyv, számos rajzolatok, zoologiai, fűvészi, entomologiai, ethnographiai, és antiquari gyűjtemények, az egyiptomi cs. k. főconsuli tisztségtől, a' báró' családjához Bécsbe küldettek.

Ezután a' Bombayi kormányzóságot járta-be úta-zónk 1832diki octoberig, honnan, miután ezen tartományban szerzett gyűjteményeit Európába elküldötte, útját egyedül folytatá (Roux úr Bombayban maradt, hol az erre következő esztendőben megholt) a' félsziget déli vége felé és különösen a' Nilgherie (kék hegyeket) hegységeket vizsgálá-meg. Ceylon szigete vala tárgya az 1833dik esztendő' első hónapjaiban Hügel báró nyomozásainak, mellyet keresztül kasúl utazott, és Augustusban Madras felé hajóra szállt, a' honnan ezen útja' szerzeményeit Bécsbe küldé.

Madrasból báró Hügel 1833diki September végén, „Alligator“ nevű angol fregatten, melly útjában Bataviát, Sumatrát és Sincapoort érinté, Új-Hollandba evezett, meglátogató egymásután a' három angol gyarmatot Swan-Rivert, Vandiemenslandot és Newsüdwalest. Ez utóbbiban majd egy egész esztendeig tartózkodott, melly idő alatt csak egyszer rándult-ki Norfolk szigete és Neuseeland felé, azon okból, hogy az indiai éghajlattól megromgált egészségét helyre állítsa. — Báró Hügel több esztendő óta különösen kedvelvén az Új-Hollandi növényeket, arra használta az ottani tartózkodást, hogy magának gazdag növény gyűjteményt szerezzen, és 2000 számmal több maggyűjteményét Hietzingi kertjébe meg-

küldje, hol azoknak nagy része már el volt vetve, és szépen tenyészvén sok ritka sőt ekkorig ismeretlen növényeket terem. Innen is számos természettörténeti és ethnographiai tárgyakat küldé.

Sidneyből 1834diki octoberben Manillába hajózék báró Hügel, egy hónapig tartózkodott ott, és 1835dik esztendő első napjaiban érkezett Cantonba. Onnan Sincapooron és Madrason keresztül Calcuttába ment, hová Martius hónapban ért. A' britt India' fővárosából, a' Gangesen felfelé, a' Himmalaya-hegyek felé vette útját, néhány hónapig mulata ottan, és a' Lahorei maharadschától Rundscht Singtől engedelmet nyervén, ennek egy tisztjétől kísértetve kirándult Kaschmirba, hol néhány hónapot töltött ezen völgynek vizsgálásával, és geographiai meghatározásával. Lahoreba 1836dik esztendő elején érvén, hogy a' maharadschának pártfogását és tudományos vizsgálatainak gyámolítását személyesen megköszönje, ezen jeles fejedelemtől igen kegyesen fogadtatott 's tőle megkedveltetvén a' legfényesebb 's kecsegtető hivatalokkal kínáltatott-meg, mellyeket mindazáltal nem fogadott-el, minthogy haza vágyakozott.

Lahoreból báró Hügel a' Raschputoknak a' keleti társaságtól független tartományaikon keresztül egyenes úton vándorlott Bombayba, és fáradságos utazás után minden kíséret nélkül érkezett e' városba Aprilis 14dikén, négy esztendővel azután, hogy India' földjére lépe ugyanott először. — Csak Junius 8kán talált hajót, melly őt Európába visszahozza; Augustus hónapnak egy hetét a' jóreménység' fokán tölté, és az october hónap második hetében uralkodott szélveszek közt érkezett a' britt tengerre négy hónapi hajózás után.

Ezen hat esztendei utazásnak — melly alatt báró Hügel mind az angol tiszthatóságoknak, mind a' benzüületett fejedelmeknek a' legszívesebb fogadásukkal 's gyámolításukkal dicsekedhetett, 's melly alatt ő a' keresztül utazott tartományok' viszonyaihoz képest ma'd számos kísérettel, majd mint magános vándor utazott, most kelet' minden pompájával 's angol kényelem' kellemivel környezve, majd ismét a' durva népek' 's vadonságok közti akadályokkal 's fáradságokkal küszködve, ezenkívül szüntelen egy europaira nézve nem egész-

séges éghajlat alatt élt — főszerzeményei ezek: egy tökéletes körülményes napikönyv, egy gazdag fűvészkönyv, nagy gyűjteménye növényeknek, szoptatós állatoknak, madaraknak, kételtűeknek, bogaraknak, bálványoknak, ethnographiai tárgyaknak stb.

Mind az, mit báró Hügel 1835ben Calcuttába lett megérkezéséig gyűjtött, mintegy 100 ládában már Bécsbe hozatott; az utóbb gyűjtött szerzemények részint a „Child Harold“ hajón vannak, *) részint egyenesen Calcuttán keresztül Londonba fognak küldetni, onnan útzónkat hazájába követendők.

A' chinai nyelv' tanulása Európában.

Azon idők, mellyekben azt hitte a' világ, hogy lehetetlen a' chinai nyelvet megtanulni, és hogy magok a' Chinaiak is, nyelvük' hiányossága miatt néha kéntelenek, egymás' megérthetése végett, arcz- és újjal mutogatáshoz folyamodni, már régen elmúltak. A' chinai nyelv most Parisban, Münchenben, és Berlinben szinte úgy tanítatik, mint más akármellyik nyelv, 's nincs fogyatkozás olyan ifjakban, kik lelki tehetségüket az emberi tudomány' ezen olly sokáig elhagyatott ágazatára fordítják. Különös dolog azonban, hogy épen azon nemzeteknél, mellyeknek legnagyobb közlekedése van a' közép országgal (magok a' chinaiak így nevezik országukat), az Angoloknál t. i. 's az Oroszoknál, még eddig nem állítatott tanítószéke a' chinai nyelvtudománynak. A' chinai nyelv' tudása, Ásia' legszélső keleti részének szüntelen nevedező kereskedési és politikai fontosságánál Európára nézve, szükségesképen mind inkább inkább ki fog terjedni, 's azon nemzeteknek, mellyeknek rendeltetésük látszik lenni, hogy Ásia' birtokán osztozzanak, érdekük hozza magával, hogy a' chinai tartományok' ismeretét minden lehetséges módon előmozdítsák. De, Chinát soha sem fogják 's nem is lehet, a' mostani viszonyok közt, más úton módon megismerni, mint a' chinai nyelv' és literatura' tanulása által. E' végett leginkább szükséges, hogy az első iskolai könyvek, grammatikák és szótárak, olcsón és min-

*) Az az: voltak akkor, midőn az Oestr. Beobachter ezen tudósítást folyó hónap 8kán angol levelek után közlé.

deniütt kaphatók légyenek; szükséges, hogy Európában sok chinai nyelven írt munkák, részint fordításokkal, részint azok nélkül, bocsátassanak közre, hogy mind a' kezdőnek, mind a' nyelvtudósnak legyen könnyen szereshető könyve, mellyen erejét megpróbálhassa, és szerzett ismeretét a' tudományra nézve hasznossá tehesse. A' kőmetszés (lithographia), mellyel kezdődött Chinában a' könyvnyomtatás' mestersége, a' mi időszámításunk' 952dik esztendejében, erre nézve legalkalmasabbnak látszik lenni; a' mozgatható betűkre, kivéven egyes eseteket, semmi szükség nincsen. Az eddig Európában kőmetszés útján megjelent chinai könyvek' betűivel, általánosan véve, meg lehet érni. Schilling-Canstatt báró és statustanácsos úr Petersburgban már ezelőtt húsz esztendővel vala első e' részben; de, fájdalom, lithographia útján kiadott és jelesen végrehajtott chinai munkája soha könyvkereskedésbe nem ment. Őt követték St. Julien és Levasseur Parisban, úgy szintén Morrison és Davis Londonban. Maga az ásiái társaság Parisban 1833ban egy egészen kőmetszett chrestomathiát adott-ki, melly a' chinai literatúrának több szüleményeit China' különböző időköréből és iskoláiból, magában foglalja. Csak a' lithographia' hazájában Németországban, nem tudtak semmi ilyest előmutatni mind addig, míg ezelőtt néhány hónappal Neumann müncheni professornak illy című munkája „Lehrsaal des Mittelreiches“ meg nem jelent. E' könyv a' chinai nyelvtudomány kezdői számára van írva; magában foglalja a' chinai ifjúság' első iskolai könyvét, mellyben a' nép' tudománya 's véleményei, történetei és tettei hordatnak-elő. Ezenkívül találhatik abban a' chinai nép' második fő vallása metaphysicai nézeteinek előadása, a' Taosse vagy az úgy nevezett „Okosság' követője.“ Neumann úrnak e' munkája csak előpostája azon nagyobb chinai munkáknak, mellyek apródonként lithographia útján Münchenben meg fognak jelenni. Már munkába van véve Tsu schu a' chinai literatura' legrégibb chronicája, mellyet, valamint a' „Lehrsaal des Mittelreiches“ című könyvet, hasonlóképen egy fordítás és bevezetés fog kísérni, hogy azáltal ne csak a' chinai nyelvtanulók nyerjenek, hanem általánosan China' ismerete is előmozdítsék.

Elme-gyakorlatok szerelmesek számára.

Szép kisasszony! ne higgyen kegyed az úrfinak, — hiszen ki látott valaha szerelmezt vidor arczal, kitörő kedvel és sok beszéddel? ő pedig vidám és sokat beszél, és így ő nem szerelmes. Azonban ő másutt mindenütt komor és magányozó, és így szerelmes — pedig kibe másba mint kegyedbe, ki egyedül derítheti kedvre? tehát csakugyan hihet kegyed a' jó urfinak.

Ne higgyen kegyed az urfinak; az urfiak, kis kivétellel, szörnyű tettetők, hát ha ő más kezeket is olly kéjjel nyom ajkához, mint minővel kegyed hókacsóit csókdossa? és így nem szerelmes, legalább nem épen kegyedbe szerelmes. Azonban mégis jobb lessz hinni; mert hát ha nem tettet? hát ha csak kegyedtől vár üdvességet? és így szerelmes, pedig egyedül kegyedbe.

Ne higgyen kegyed az urfinak, — hiszen minő gyengétlenséggel szól ő a' szépségekről: a' sárga X kisasszonyt megtestesült rózsaszínnek nem mondani! az iztagos Y lábát úgy nem említ ni mint lábak' legpiczinyebbjét! Hát ha kegyedet is illy szigorú ítélet alá veszi egy más imádottnál? Azonban, úgy vélem, ezt azért teszi, hogy általános bírálatából észrevegye kegyed, hogy kegyed az ő egyetlene, az az, hogy ő csak kegyedbe szerelmes; és így mégis csak higgyen kegyed az urfinak.

És mind ezekből kegyed — ha nem is logice — azt fogja következtetni: hogy ne higgyen az ember annak kit nem szeret, és csak annak higgyen kit szeret. —

Jó urfi! ne higgyen ön a' kisasszonynak, — hiszen ha szeretné önt, nem fogná kacsóját elkapni, midőn ön arra csókot nyomandó, 's csak egyszer is fogná vizionozni önnek örökké tartó kézszorításait. Azonban még is higgyen ön; mert ezeket a' kisasszony nem szive'süggallásából teszi, illyesmik csak szerelmi fortélyok, 's alkalmasint csak arravalók, hogy ön még inkább hódoljon, pedig ki kívánna illyest hanem ha szerelmes?

Ne higgyen ön a' kisasszonynak, — hiszen maga mondá mamájának, hogy önt nem szereti; ímé — hol kell ennél hitelesebb adat, hogy meggyőződjék ön, hogy tehát a' szép lány — legalább önbe — nem szerelmes. Azonban most higgyen igazán, mert ezt okosan cselekedte a' kisasszony, hogy itt mamája vizsga szemeit

magáról 's önről elfordítván, önbe szabadon szerelmes lehessen.

Ne higgyen ön a' kisasszonynak — a' kis kameleonnak, — hiszen egész neme olly változó. Sőt ezért higgyen ön; mert ha nem szerette is önt eddig, nem szerelme könnyen változhat szerelemmé.

És ön ezekből, legyen bár az egész sophisma — azt fogja kihúzni, hogy mivel Z kisasszonyban a' kedvenczben a' mondottak megvannak; tehát Z kisasszony önbe szerelmes.

Szivos Mihály.

F i g y e l m e z t e t é s .

Az idei szárazság sok helyeken a' takarmányt a' barmok számára igen sajnós korlát alá vetette, de nem az eperfa levelet. Tapasztalásból szóllok, hogy ha az eperfa levelet az első dér megcsipte, a' fának egy kis megrázására könnyen lehull, 's így könnyű öszvegyűjteni. Ha ezen levelek szénával vagy szalmával vegyítve kazalba rakatnak (nyersen), meg nem melegednek, sőt a' többi takarmánynak kellemetes szagot adnak, és a' tehének igen tejlenek tőle télen által.

Némethy József.

R é g i s z o k á s o k .

(Kotzebue után.)

Otto császár alatt csaknem minden fényesb hivatalok kevély szax idegenekkei töltettek-be. E' dolog Eberhardnak egy hatalmas franknak, Konrád király testvérének, annyira nehezen esett, hogy bosszújában egy szax tisztviselőnek birtokát kiraboltná 's felégetteté. E' tett nagy következtést vala maga után vonandó, de Otto közbeveté magát, 's az indítót mint hatalmast pénzre bünteté; kicsiny értékű segédét pedig ebet hurozolni rendelé. — Illy nemű büntetések jelenleg divatlanok.

A' fonás és szövés, régi időkben kedvencz foglatossága volt a' szép nemnek. Férfi szövőt látni nem lehetett; ellenben minden nőszemély herczegnéket sem véve-ki mesterné vala e' szép mesterségekben. — Kunigunda császárné, férje halála után bibort és bársonyt leszóra magáról, 's ön kezeivel szövött gyapju öltönyt használt. — I. Otto egyetlen lányának Ludgard herczegasszonynak ezüst gusalya, halála után Maintzba vitetett, hol hihetőleg jelenleg nem találhatik. — A' szépnem

aligha igyekezett ön javán, midőn a' szövést himzéssel váltotta-fel. Egy hókezű szép kisasszonynak, ki a' vetélőt (Schifflein) tetsző könnyedséggel hajgálja, mennyivel több alkalma van sokféle kellemeit láttatni, mint egy kisasszonynak, ki himező ráma felett bókol! Ezen felül a' szövés nem megvetendő alkalmat nyújt a' fényűzés' némi új nemeinek megtalálására is: egy mahagónifa szövőszék, pompás 's czélszerűn bútorzott szobában felállítva! egy vetélő fekete ebénfából; haszonról szó sem lehet, mert ez a' szépeknél ritkán jön számba. A' férfjek azonban köszönettel lesznek adósim, ha őszinte emlékeztetésemre, szeretett nőik, himezett czifraságok helyt, gyölcs szövettel ajándékozzák-meg őket.

Nem ritkán halljuk kisasszonyinkat, midőn valamely urfinak' durvácska tónja gyengéd érzetöket sérti, imígy sohajtani: „Ó, hol van a' boldog lovagkor, mellyben a' szépnemnek előzményeket engedni, egy volt a' legelső férfi kötelességek közzül, melly szorosán megtartatott.“— Azonban akkor is megesett, hogy a' férfiak ezen kötelességöket elvétették, például: a' tizenegyedik században, azon alkalommal, midőn a' szax előkelők Werlában összejövetelt tartottak, mellyben 3dik Otto lánytestvére is jelen volt. Ekkor t. i. némelly urakból álló utazó társaság érkezett oda, 's történetesen éppen azon terembe jutottak, mellyben a' herczegné számára volt terítve 's már az étkek is fel valának rakva. Az urak, a' nélkül hogy legkevésbé is fontolgatták volna: illót-e vagy illetlent lesznek teendők, asztalhoz ültek, 's miután mindent felfalatoztak, útjokat tovább folytatták. A' herczegné ezen tett által végetlenül megsértettnek érzé magát.

Szivos Mihály,
N. Körösről.

Rejtett szó.

Kettőztetett hárma öröme kisednek,
Vissza mondva pedig kezdete az éjnek.
Négyéből az elsőt kihagyván egészen,
A' mi marad nyárban kedves italt téssen;
Ha pedig e' négye megfordítva lészen,
Lovad azzá lévén sok ütleket vészen.
Végéről a' kettőt ki birja magában,
Betegség nem hangzik annak a' szájában.
Hat betűt számláltat mindenkor az egész,
De csak egy hasztalan rossz töredéket tész.

Paulowits.

Jegyzet: A' 41dik számbeli Rejtett szó: Barátság.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

43. Pesten, November 26kán, 1836.

Szer a' tüdővész ellen.

Varsói hírlapok következő, Czerwinski ezredorvostól aláírt hirdetést közlenek: „A' Dr. Spilsbury-tól feltalált gyógyszer a' tüdővész ellen, mellyet az angol orvosi-tudományos folyóiratok annyira dicsértek 's már elébb közlöttek, tölem egy itteni betegnél kedvező sikerrel használtatott. A' beteget már Febris lenta a' legkeményebben lelte; ütere (pulsusa) egy percz alatt 120—160 szor vert, csak bal oldalán fekhett, életereje elfogyott, teste egészen elsoványodott, mellszúrástól és szünteleni köhögéstől kízzatott, ocsmányat és szagosat köpködött; e' mellett hasmenése volt, melly erejét jobban jobban fogyasztá. Mind ezen jelenetek a' beteg legszomorúbb végóráját váraták. A' nyavalya' illy állapotjánál kezdtem-el a' fent nevezett gyógyításmódot; a' betegnek t. i. kétszer napjában fél óráig melle, oldalai és háta szalonnával törzsöltetett, és belsőképen javaslám néki a' Decoctum album Sydenhami-t erősítő diétával öszvekötvé. Már néhány nap mulva a' nyavalya' symptomái alább hagytak keménységükből, és 16 nap mulva nem csak jelesül kissebbült a' mellfájás és a' hideglelés, hanem a' beteg erőhöz jött, mind a' két oldalán fekhett, és a' kízzó köhögéstől egészen megszabadult.

Z o f r o n i m.

(Novella Florián után.)

Zofronim Thébében született. Atyja egy régi görög családból származott 's Böoczia fővárosában telepedett-meg, — itt halt-meg 's kis idő mulva nője is követte. Zofronim csak 12 éves vala, midőn szülők 's vagyon nélkül magára hagyatott, megfosztva a' reménytől is, hogy valaki oltalmába veendi. Mind az azonban, mi nélkül el kelle lennie, nem fáj néki annyira, mint szülőinek

elvesztése. Sirhalmukat naponkint megkereste 's könnyekkel öntöze azt; innét ment a' kenyérért, melyet néki rendesen Minerva' papjának szelid kezei nyújtottak.

Egy nap zúzott kebelvel tébolygott a' szerencsétlen a' városban, 's alétan lépett-be egy nyílt ajtón, melly őtet Prakszitelesznek, a' nagy híru szobrásznak műhelyébe vezette. Annyi mesterdarabok' látása megbájolá őt — bámulva csudálá azokat, 's a' művészhez fordulva, gyermekes őszinteséggel így szóla ahoz: „Atyám! adj egy vésőt 's taníts engem, hogy olly nagy ember lehessenek mint te vagy.“ Prakszitelesz megtekinté a' szép gyermeket, bámult a' tűzön melly annak szemeiben csillogott 's nyájasan megölelé őt. „Igen, nálam mara'szmondá — tanítani foglak, 's reménylem hogy idővel felül fogsz múlni engemet.“

Az ifjú Zofronim boldog volt, de háládatos is; mert tanítóját többé nem hagyta-el. Prakszitelesz csakhamar észrevette a' gyermekben fejlődő nagy talentomot, mellyel azt a' természet megajándékozta, 's úgy képezé őt, hogy 18 éves korában olly művet végze-be, melyet tanítója is mesterdarabnak lenni megismert.

Azonban Prakszitelesz véletlen meghalt 's végrendeletében nem megvetendő vagyonának örökösévé szeretett kedvenczét nevezte-ki. Zofronim vigasztalhatlan vala; a' Thébei lakás ellenére lévén, elhagyá hazáját 's jótévője hagyományát Göröghon átutazására fordította.

Minthogy a' szépnek szeretete 's a' tanulásvágy, mellyek gyermekségétől óta lángoltak keblében, mindenütt útítársai valának: természetes volt, hogy őtet minden nap ügyesebbé tette, minden mesterdarab, mellyet látott, ismertetét gazdagította. A' tetszészvágy melly sajátja volt, sokat tett arra, hogy erkölcsze 's értelme finomuljanak. Minél ügyesebb annál szerényebb lévén, 's szüntelen törekedvén elérni, mi még kiképzéséből hibázott, 20 éves korában valóban a' legügyesebb 's legszeretetre méltóbb ifjú volt Zofronim.

Kivánsága az volt, hogy egy nagy városban telepedjék-meg. E' végre Milétumot választá, melly egy

görög gyarmat volt Jónia szélén. Itt egy kis házat 's dolgozatlan márványdarabokat vett, szobrokat készített 's ezek' elárulásával tartá-fen életét.

Zofronim hirtelen elhíresült; művei csudáltattak 's mindenütt ügyességéről beszéltek. De ő a' dicséret által híúvá nem lett, hanem erejét 's szorgalmát megketőzteté, hogy arra méltóbb lehessen. Idejét csendes magányban műhelyében töltötte, munkára szentelvén azt. Este multságul Homért olvasá, melly hasznos multság tüzes képzelő tehetségének fenséges eszképeket szolgáltatott a' jövő napra. Megelégedve a' mával 's holnapra előre készülve hálát adott az Istennek 's nyugtalan szunnyadt-el.

Boldogsága azonban nem soká tartott. A' veszélyes ellenség, melly az erényt 's nyugalmat elrabolni szüntelen készen áll — felkeresé művészünketis. Kárisz, Ariszt-nak a' Milétumi tanács' elnökének leánya, attyával az ifjú Thébei mesterműveinek nézésére ment.

Kárisz, Joniának minden szépeit felülmulta, 's lelke még szebb volt, mint ábrázatjának kellemes vonali. A' gazdag Ariszt minden erejét lánya nevelésére fordítá, 's fogékony elméjének olly irányt ada, melly által azon lelki 's testi szép tulajdonokat, mellyek szépségét emelhatték, sajátjává tehette — 's a' kiképzett értelmű, szép lelkű 's bájos ábrázatú 16 éves Kárisz Plátóknál gondolkozott 's Orfeusznál énekelt.

Zofronim látta őt — zavarba jött 's némi ismeretlen érzet dúlt keblében. Szemeit földre szegzé 's habozott. Ariszt ezen zavart az ő iránti tisztelet' következő ményének tartá 's igyekezett az ifjú' bizodalmit megnyerni. „Mutassa ön — szóla hozzá — azon legszebb mesterdarabját, mellyet mindenki dicsér.“ — „Ah! viszonzá Zofronim, egy Venuszt szobrártam, mellyel mind-éddig elégtül valék, de most látom hogy megkell másitnom.“ Ekkor feltakará Venuszát 's félénken Kariszra pillanta, ki e' néma szót érté, 's bár a' szobort nézdelé is, de gondolatja az ifjú művészen függött.

Ariszt csudálta Zofronim' műveit 's gyakori látogatást ígért; Kárisz barátságosan köszönté őt 's elmen-

tek. A' szegény művész most vevé észre először hogy egyedül van. Azon este nem olvasott Homéért, csak Káriszra gondolt. Másnap a' helyett hogy dolgozott volna, által meg általfutá a' várost a' boldog reménnyel, hogy Káriszt meglátandja. Láta, 's oda lett nyugalma, oda szorgalma. A' szobrok készületlen heverték műhelye' talaján; Apollóval, Diannával, Jupiterrel keveset gondolt ezentúl. Gondolati örökké Káriszon merengtek, idejét társas körökben, tömött utczákon 's köz sétahelyeken tölté. Ha nem láthatá őt, hazament 's róla gondolkozott; ha látta, ismét eszközt kelle gondolnia a' viszontlátásra.

Végre híre, állhatossága 's fortélya szabad bemenetet szerének néki Ariszt' házához. Most mulathatott Karisszal 's még szerelmesebb lett. De miként nyilatkoztatassa ki magát? mit számolhasson ő árva 's vagyontalan szobrász létére a' város leggazdagabb lányára? Ezen nehéz feladatok 's szerénysége halgatást javallának. De szíve vérzett! elhatározá azért levelet írni a' forrón imádothoz. Ezen nyájassággal, szerénységgel 's tisztelettel írott levelet egy rabszolga vala kézhez adandó, kinek Zofronim szép öszvet pénzt adott leendő szolgálatjáért. De a' hűtlen szolga, a' helyett hogy Kárisz' kezéhez adta volna a' levelet, atyjának adá azt.

Az idős Ariszt fellobbant e' merészségen 's azonnal használta a' hatalmat, mellyet néki hivatala adott. Törvénybe idézteté Zofronimot 's miután azt némelly más gonosztettekkel is vádolá, az ártatlan a' városból kitiltatni rendeltetett.

Félénk reménnyel várta a' szerencsétlen naponként a' rabszolga visszatértét, midőn parancsolatot kapott Miletumot tüstént elhagyni. Nem kétlé, hogy Kárisz megsértettnek érzé magát 's ő sürgeté e' bosszús határozatot teljesülni.

„Sorsomat megérdemlem—mondá— de nem bánom hogy megérdemlem! Istenek! tegyétek őt boldoggá, 's engem érjen mind az, mi élte' nyugalma't megzarvarhatná.“ 'S így a' nélkül hogy a' határozat' keménysége ellen zúgolódtott volna, szomorúan a' kikötőhez lépdelt 's krétai hajón elútazott.

Ariszt jónak látá Zofronim kiűzetésének igaz okát lányától eltitkolni. De Kárisz sejté a' szomorú történetet; látta azt a' Thébei szemeiben, mit leveléből nem olvashatott. Néhány könnyekkel tisztelte - meg az ifjúnak emlékét, kit szerelme tett boldogtalanná. Kárisz még ifjú volt 's Zofronim könnyen el lett felejtve. Ariszt épen lánya kiházásításában foglalatoskodék, midőn egy rendkívüli történet a' legnagyobb zavart okozá Milétumban.

A' város nagyobb részét Lemnószi kalóz-csoport támadá-meg, 's mielőtt a' lakosok fegyvert ragadhattak volna, a' barbaruszok már Venusz templomát kifosztották 's magát az istenné szobrát is elrablották. Ezen Venusz vala Milétum' palládiuma, mellynek birásával szorosan egybe volt kötve a' Milétumiak' boldogsága.

A' zavarba hozott nép tüstént követeket küldött Delfoszba, kik Apollótól tanácsot kérjének. Az isten azt válaszolá, hogy Milétum csak akkor fogja nyugalomát visszanyerni, ha az elrablott Venusz szobor' helyébe, olly szép, mint maga az istenné — fog állíttatni.

A' Milétumiak azonnal egész göröghonnal tudatták, hogy a' város' legszebb lánya 's négy arany talentom fogna jutalma lenni a' művésznak, ki az Orákulum' javallatát betöltendi. A' leghíresebb szobrászok jelentek-meg műveikkel 's a' legnépesb helyeken kiállíták azokat. A' tanács 's a' nép csudálá a' szobrokat, de azok mihelyt az oltárra helyezettettek, azonnal valami természet feletti erő által leforgattattak. Most bánták a' Milétumiak Zofronim' elvesztét 's felkeresését egyszívűleg elhatározták.

Elsőben is Arisztot sürgeté a' nép, hogy a' krétai hajó felől, melly a' szerencsétlent a' kikötőben felvette, tudakozódják. De hasztalan lett minden nyomozás; mert Krétában azon tudósítást vették, hogy a' hajó mellyen Zofronim volt, Nakszosz sziget mellett vitorlázott-el.

A' felbőszült Milétumiak most a' tanácsot kárhoztatták vigyázatlan tettéért, mint a' melly oka lett a' barbaruszok' beütésének — 's azt állíták, hogy az ártatlanul kiűzött Zofronim' halálán alapulna Milétum je-

len veszélye. A' békétlenség nagy következéssel töre-ki; a' nép Ariszt' házára rohant — 's lánya' könnyei 's könnyölgése nem szabadithaták-meg a' szerencsétlent. Megfogatot, megkötöztetett 's fogságra hurczoltatott, a' dühöngő csoport' azon nyilatkozásával, hogy addig vissza nem fogná nyerni szabadságát, mig a' felbosszantott istenné, szobrának helyreállítása által meg nem engeszteltetik.

Kárisz most kétségbeesetten arra határozá magát, hogy Athenet, Korinthuszt 's Thébet beútzazza, olly művészt keresendő, ki apját kiszabadítsa; 's miután atyja állapota könnyebbitése iránt a' szükséges rendeléseket megtette, hajóra ült 's elútzott.

Néhány napig a' szerencse istennéje mosolyga-le Kariszra; útja békés vala, 's a' kedvező szél kellőleg úzé hajóját a' sik tengeren: azonban hirtelen iszonyatos zivatar támadván, a' hajó útát veszte, 's a' kormányos szükségesnek látá egy közel ismeretlen partnál kötni-ki. De alig hogy bátorságban voltak, a' felhők hirtelen eloszlottak, a' zivatar lecsillapult, 's a' nap kellemesen tűnt-fel a' derült égen. A' zivataros esőben megfürdött levegő tiszta 's frisitő volt. Kárisz a' szárazra lépett bús gondjait oszlatandó. Itt a' habzó zöld fűvön leheveredett, 's hirtelen szende álom leplezé-be szemeit 's bajai néhány pillanatig felejtve lőnek. Nyugalma azonban nem soká tartott; felébredt, 's embereit álomba merülve látván, beljebb ment a' szigetbe, hogy merengő gondolatit szakadatlan folytathassa. Így töltött-el néhány perczet, midőn hirtelen kívánsága jött a' laktalan szigetet közelebről ismerni. Felhágott a' sziklákra, mellyek a' szigetet a' dühöngő habok ellen védték.

Innét fedezett-fel egy kellemes tájt, mellyet két kis patak folyt keresztül, 's gyümölcsfák leptek-el. Kárisz e' dicső látványon elragadtatván magán kivül vala. Éppen a' legszebb tavaszi nap volt; minden fák virágoztak; az első cseppek még a' virágleveleken függtek, 's a' rájuk sütő napsugarok által ragyogó drágakövekké varázsoltattak-át. A' lépék örvendtek a' szép évszak visszajöttén 's a' tavasz zsengei körül hizelegtek; millió méhek zibongtak a' fák körül, de nem merték illet-

ni a' virágokat, féltvén lenge szárnyaikat a' megnevedésedtől. Ezer fülmilék fáraszták az ekhót hangos koncertjeikkel, míg nőstényeik szerelmet tartva picziny sziveikben szerte röpdöstek, órukkal asszú hajlékony fűszálat keresők, — melyet ha találtak, azonnal vitték azt a' már készülő fészekhez.

(Folytatása 's vége következik.)

A' táncz mellett és ellene.

Solothurn canton tanácsában nem rég különös vitatás keletkezett, a' vendéglóktól bényújtott kérelemlevél alkalmával, kik azért könyörögtek, hogy engedjék-meg nékiek vasárnap táncmulatságot tartani. Imé itt van a' táncz mellett és ellene felhordott okok közül néhány. Ellene: Van már elég ugráló cantonunkban, miért szaporítsuk számukat?... Alkotványunk a' vallás és erkölcsök' fentartását kívánja, a' mi a' tánczal meg nem egyeztethető... Az ifjúság keveset gondol a' tánczal, csak a' vendéglőknek van belőle hasznuk... A' táncz' megengedésével felállítatik a' nem egyenlőség' elve, 's megsértetik a' constitutio. Valjon igazság-e az, hogy némelyek tánczal mulassák magokat, míg mások dolgozni kénytelenek?... Inkább fegyverek' mint a' lábak' használásában kellene gyakorlani magunkat... A' táncz rontá-meg a' Görögöket és Romaiakat... A' táncz képe a' rendetlenségnek, 's revolutio után épen a' rend legszükségesebb. — A' táncz mellett: Ha a' tánczot eltiltjuk, úgy az ifiak Franciaországba és Badenbe mennek az ország' kárával... Ha a' táncz vasárnapokon igazságtalan és vétkes dolog, úgy akármely más napon is az... Ha minden vasárnapon szabad tánczolni, úgy mértékletesen és keveset fognak tánczolni; holott ha a' táncz csak ritkán engedtetik-meg, akkor a' mértéket számosan fogják általlépni... Dávid király tánczolt. A' ki a' táncznak törvényességét nem ismeri-el, az a' Sz. Irás' tekintetét tagadja-meg... A' táncz egy a' polgári szabadságok közül. Nem mindenek hajlandók, mint mi, arra, hogy ezen padokon üljenek 's ezt mondják: „a' tánczot nem szeretem.“... Távollégyen, hogy a' táncz rendetlenségi gondolatokat gerjesztene, sőt inkább rendre és harmoniára emlékeztet az, mint ezt már Plato megmutatá a' köztársaságról írt könyvében. —

A' kérelmi levél 25 voksal 21 ellen tanácskozás alá vétetett.

A n e k d o t á k.

Egy boriszák halálos betegségbe esvén, midőn azt hallaná, hogy nem tanácsos annak meghalni, ki ellensé- gével meg nem békél, feleségét maga elébe hívatá 's ezt mondá neki; „hozz egy pohár vizet, mert teljes életemben e' volt legnagyobb ellen- ségem.“

Egy gazdag, de rossz erkölcsű ember, nagy házat építtetett magának, 's annak kapujára ezen szavakat íratá- fel nagy betűkkel: „ezen semmi rossz bé ne menjen.“ Ezt olvasván Diogenes. azt kérdi ott álló barátjától: „valjon a' háznak ura hol megyen bé?“

Diogenes egy fogadóban látván, hogy egy tékozló fiú, csupán csak sajtot, és kenyeret eszik vacsorára, hozzá kiáltott e' szókkal: „ha így ebédeltél volna ez előtt, most így nem vacsorálnál!“

Egy erényes asszonynak férje' hirtelen megholt, kit ő szeretni 's halálát igen szívére venni láttatott. Több érdemes asszonyok jöttek hozzá, hogy kedves férjének halála után őt vigasztalják; de ő ezt mondá nekik: „most asszonyi vigasztalásra nincs szükségem, mi- vel egy férjfi az ilyenekben tudós szász asszonynál.“

*H * * dy.*

Az Ashanteesek' királya.

Ez a' király Afrika' néger népei közül egyik legha- talmasabbnak uralkodója 's valóban barbarus méltóság- gal van körülveve. A' thronusa felett függő jelekhez tartozik a' többek közt egy emberkaponya. Törvény szerint 3333 nőket tarthat, 's ez olly rejtélyes számnak tartatik, mellyen nyugszik mind maga', mind jobbágyai' jóléte. Halálakor száznál több szolgáló öletnek-le sírjánál, hogy más világon méltóságához illő kísérettel jelenhes- sen-meg.

Rejtett szó.

Hármát húzd-meg, az év' részei közt leled;

Ötjéből kenyeret kapsz, ha iparkodol.

Vedd-el tőle fejét, úgy

Tüstént benne találsz férfi keresztnevet.

Kőrös János.

Jegyzet: A' 42dik számbeli Rejtett szó: Tserép.

H A S Z N O S
M U L A T S Á G O K.

44. Pesten, November 30kán, 1836.

Z o f r o n i m.

(Novella Florián után.)

(Folytatása 's vége.)

Kárisz csudálá az elragadó jelenetet 's sohajtott. In-
nét a' völgybe ment, 's épen egy virányos térhez ért, mi-
dön egy zöld mogyorófa körül környezett kunyhó tűnt sze-
meibe. Sűrű bokrok akadályozták a' bemenetet, de ő
elhatározá áttörni azokon. Itt egy csermely kigyózdott
lábainál 's csörgésével zavarta figyelmét; figyelt még-
is, 's most lant zengzetet hallott, melly a' viz' szelid
mormolásával kellemesen egyesült. Nevezhetlen érzet
fogalta-el egész valóját, az ágakat vigyázva tolá-el ma-
gától 's halgatódzott, hogy egy hang se kerülje - ki fi-
gyelmét. Most nyájas emberi hang rezge-át a' bokrokon
's Kárisz egy szerencsétlen szerető' keserves panaszát
hallá.

A' dal még nem végződött midőn Kárisz a' boldogtalan
Zofronimot megismerte 's lelketlen rogyott-le. Zofronim
a' zörejre ott termett, felemelé a' lányt, sokáig néz-
delé őt kételkedve üdvessége igaz voltán. Majd a' közel
forráshoz vitte, szelid arcát vízzel füröszte 's Kárisz
életre jött. Zofronim térdre esett 's még sem hívén sze-
meinek, kiáltá: „Te vagy-e Kárisz, vagy valamely is-
tenséget látok előttem!“ — „Igen — én vagyok Ariszt'
szerencsétlen lánya — viszonzá — atyám veszélyben
van, 's csak te szabadíthatod meg őt“ — „Szólj — mon-
dá Zofronim kitörő örömmel — mit tegyek? életem
övé és tiéd.“ Kárisz előadá a' hasznos szolgálatot, mel-
lyet Zofronim atyjának 's hazájának teendő lenne.

Minél tovább beszélt Kárisz, annál jobban csillo-
gott az öröm Zofronim' szemeiben. „Légy nyugodt
— mondá büszke önérzettel — van kalibámban egy mű,
melly istennédnek 's honosidnak egyiránt tetszeni fog;

tiéd a' Kárisz! de azon feltétel alatt, hogy azt a' Milétum-i templomban láthasd először.“

A' megnyugtató lány örömmel mondá egyezését, 's a' boldoggá lett Zofronim elbeszélé most, miként szabadult-ki műszereivel a' hajótörésből; miként jutott ezen szigetre hol vizet, gyümölcsöt 's márványt talált; miként épített kalibát; miként készíté a' mesterdarabot melly Arisztot megszabadítandja. „Jer! — mondá aztán — lásd-meg a' helyet, hol töltöttem napjaimat, egyedül rád gondolva.“

Kárisz követé őt — 's a' konyhóban mindenütt őnnevét látá felirva különböző alakban. „Béke! monda elragadtatva a' művész — e' csendes szigeten k, mellyben szívem érzetét kifejezhettem, a' nélkül hogy kifejeztől kellett volna félnem.“

E' szavak könnyeket facsarának az érzékeny Kárisz' szeméből; megszorítá Zofronim kezét — ránézett 's mondá: „ah! nem én valék az“ — többet szólni elfogódott keble nem engedé. Most egy letakart szobrot pillantott-meg, melly egy oltárképű alkaton állott. „Engedd felkeresnem szolgálóimat, — folytatá — hadd vigyék hajóra a' mesterművet, mellyet Milétumban fogok láthatni, — te pedig jöjj velünk, szívem súgja, hogy minket többé semmi el nem választhat.“

Zofronim elragadtatva csókolá-meg a' forrón imádott lány' kezét 's Kárisz engede. Épen útban voltak a' part felé, midőn a' szolgák 's matrózok — kik parancsnoknéjoknak hosszas távollétén aggódván! a' szigetben bolyongtak, őt felkeresendők — örvendezve eleibek siettek. Kárisz azzonnal hajóra viteté a' szobrot, 's az elútasához készületek tétettek. Zofronim nem hagyható-el kedvelt konyhóját a' nélkül hogy könnyeket hullasson 's hálákat adá a' mozei isteneknek, kik őt oltalmazták. Műszereit az oltárra helyezé 's Pánnak szentelé azokat; aztán ajtatosan megcsókolá a' küszöbet 's felkiálta: „Visszajövök! itt halok-meg! ha Kárisz enyim nem lehet.“ Ekkor a' parthoz ment 's elvitorláztak.

Utazásuk rövid volt, 's Kárisz szüntelen vidám, reménylve atyja' megszabadítását, 's sejtve boldog jövendőjét. 'S ha tartósabban fogtak vala utazni, a' mű-

vész még a' tengeren bírta volna a' várt üdvességet, mielőtt megérdemlette azt. De a' lány előrelátása 's Zofronim szerénysége, kivált pedig a' kedvező szél azt mivelék, hogy a' két szerelmesek legkisebb nyilatkozás nélkül kötnének-ki honuk' partjain.

Zofronim megérkeztének hírére zajos öröm tölté el Milétumot; a' nép a' szobornak egyenesen Vénusz' oltárára vitelét sürgette. Ezerenkint tolongtak a' boldogságot árasztó ünnepre. Kárisz félénken követte Zofronimot ki a' beburkolt szoborral előlment. Szemérmesen de bizodalommal helyezé azt Zofronim az oltárra 's megállott. Most feltakará a' szobrot 's mindenki a' szép Kárisz' arcvonalt ismeré-meg abban. Szive kedveltjét tette a' szerelmes művész Venusza' mintájaul, 's úgy utánozta az eredetít, hogy az Orákulum' szava teljesítve lett — a' szobor olly szép volt mint Vénusz.

Az istenné engesztelve lón 's főpapja által azonnal jelenteté, hogy delfószí kívánata teljesült.

A' nép hangos kiáltásokkal fejezé-ki örömét 's megelégtülését; a' művész égis magasztaltatott 's sürgettetett hogy leendő jutalmát maga határozná-meg. „Adjatok szabadságot, monda, Arisznak, 's én kívánatomon felül leszek jutalmazva.“ A' nép rohant teljesíteni Zofronim' kívánságát, de Kárisz esdeklelt a' boldogságért hogy atyja' lánczait megoldhassa. Röpiült, 's atyját gyenge karjai közé szoritván, tudtára adá az örvendő öregnek kivívott szabadságát. Azután előadá körülállásosan a' szerencsés történetet, szemérmesen földre szegezvén szemeit valahányszor Zofronim' nevét emlité.

Az elérzékenyült öreg szabadítójának láthatását kérte, megilletődve karolta azt át 's sűrűn könnyezett „barátom! — monda — én rosszul cselekedtem, de Kárisz helyre fogja hozni hibámat.“ Ekkor a' két szerelmes kezeit egymásba tevé 's megáldá őket. Örömtapsok követték e' jelenetet 's az egész város örvendett boldogságukon. Zofronim és Kárisz a' templomba mentek, 's a' szobor' lábainál — melly Kárisz' szépségét 's a' művész forró szeretetét öröklé — egymásnak siring tartó hűséget esküdtek.

Szivos Mihály,
N. Kőrösről.

Szilézia gyapjútermesztése.

A' nemes gyapjú' termesztése, mellynek olly magosan áll becse, és minden változó conjuncturák — viszonyok — ellenére is ismét helyre szokott állani, kereskedési és statistikai tekintetben szinte olly fontos, mint gazdaságiban. Spanyolország amerikai gazdag bányáiból, legfényesebb időszakában sem vett többet be esztendőnkint 16 millio tallérnál; Szilézia, melly sem kiterjedésére, sem népességére nézve nem teszi az akkori Spanyolországnak nyolczad részét, nemes gyapjúért esztendőnként négy millio tallért nyer, és így aránylag kétannyit, mint nyert amaz, arany 's ezüst bányáiból. De, jól meg kell itt jegyeznünk, hogy az amerikai bányák' kincsei látszólag gazdagíták ugyan Spanyolországot, mégis, mint a' következés megmutatta, tönkre tették azt; ellenben a' gyapjúból vett jövedelem a' nép' életének legbelsőbb rugóira hat, a' kereskedést 's mestersegeket élénké teszi, 's a' nép' sok osztályainak jólétét előmozdítja. E' tárgynak rövid 's egyszerű előadása ezen állításainkat megfogja világosítani.

Szilézia jelenleg mintegy $2\frac{1}{2}$ millio juhok számát, mellyekből mintegy $\frac{3}{8}$ igen nemes, $\frac{4}{8}$ nemesített, és $\frac{1}{8}$ még nem nemesített. Azonban ezen utolsókat nem kell közönséges fajta juhoknak gondolni, mivel ilyenek ez országban alig léteznek többé. Nem nemesítetteknek neveztetnek itten azon juhok, mellyek még csak a' merinók általi nemesítés' első nemzésében vannak. Hogy ezek' gyapját is más országokban a' nemesítetthez számílnának, megmutatja árrok, mert most nincs többé olly gyapjú Sziléziában, mellynek porosz mázsája 50 talléron alól (az az $32\frac{1}{2}$ pengő forinton ausztriai és bajor mázsája) kelne. A' nagyon nemes gyapjú' mázsáját lehet tenni 115 tallérra, a' nemesítettét 80tól 100 birodalmi tallérig. Minthogy az utolsó osztálybelinek csak kevés része kel 50 talléron, 's nagyobb része 60 talléron adatik-el, tehát minden osztályt együvé véve 90 talléruyi közép árt lehet venni. Az esztendei gyapjú-mennyiséget egész bizonyossággal egyre másra 100 birkától $1\frac{4}{5}$ mázsára számíthatni, a' mi $2\frac{1}{2}$ millio birkától 45,000

mázsát tesz, 's mázsáját 90 bir.tallérral véve 4,050,000 tallért.

E' tárgy' fontossága támasztja ezen kérdést hogyan emelkedett illy magosra Szilézia' birkatenyésztése, mind a' gyapjú mennyiségére, mind minőségére nézve? A' felelet röviden ez: gazdái' értelmessége — intelligentiája által. A' sziléziai gyapjútermesztés fénylő időszakának kezdetét 1810 óta számlálhatni; ettől fogva emelkedett felfelé esztendőnkint e' termék mennyisége és jósága. Jobbára Saxoniaból hordattak nemes birkák, 's e' mellett az a' nagy nyereség vala, hogy ezáltal az Angoloktól annyira keresett electori gyapjú tenyészett a' birkanyájokban. Szükséges megvilágosítanunk, mit értenek e' nevezeten. A' saxoniai nyájából a' Spanyolországhól hozott merinok által egy különös faj alakult, mellynek nem csak igen finom, hanem egyszersmind igen puha és selyemforma gyapja volt. Ez, mihelyt nagyobb mennyiségben vásárookra került (a' mi mintegy 1796 körül lehetett) figyelmet gerjeszte, 's az éppen a' tökéletesség felé siető angol gyároknak kedves jelenet vala. Választófejedelmi (electoral) gyapjú lón neve, hogy származása' helye kijelentessék, és magos áron fizettetett. De Saxonian kívül is tenyésztetett későbbben, ámbar még azután sokáig saxoniai gyapjú név alatt kelt a' kereskedésben. Hanem mintegy 15 esztendő óta a' sziléziai gyapjú polgári just nyert, 's ez különösen, még pedig saját neve alatt, kerestetik; és ha még mostan is electoral néven neveztetik, ezzel csak minémiségét akarják jelteni, 's többé nem termesztése' helyét. A' ki e' tárgyal nem eléggé ismeretes, azt gondolja, hogy azon gyapjú, melly a' sortirozásban, szála finomságára (vékonyságára) nézve electa, mindenkor electoral is. De ez hibás vélemény, mert a' prima gyapjú is lehet electoral, ha azon puhasággal és selyemfinomsággal bír, egy szóval, ha az electoral birkáktól ered. A' lipsiai gyapjúról tanácskozott gyűlés 1823ban elrendelék egy kevéssé az e' feletti hibás fogalmakat. E' tárgyat néhány szavakkal érintenem kelle, hogy némi, netalán származó, félreértéseknek elejét vegyem, 's most már visszatérek a' kitűztem tárgyhöz.

Majd minden nagyon megneemesített birkanyájuk Sziléziában electoral gyapjat szolgáltatnak, először azért, mivel csaknem minden első törzsökeik Saxoniából hoztattak, 's másodsor, mivel a' tenyésztő vagyis faj-birkák' választásánál mindég az igen finom és puha gyapjú vétetett tekintetbe. És ez az, mi ezen terméknek olly nagy hirt nevet szerzett, 's a' miért azt e' tulajdon neve alatt keresik. Annyi igaz, hogy előmozdítá ezen gyapjú keletét a' boroszlói vásár; de hibás vélemény, mintha ez egyedül szerzett volna a' sziléziai gyapjúnak vevőket. A' vásárok és termékek kölcsönös viszonyban állnak 's egyik a' másikat mozdítja előre. Ha még egyszer annyira erőlködnek is valamelly vásárt megindítani 's felkapatni, de ha nincsenek azon eladó válogatott termékek, úgy e' részben soha sem fognak boldogulni. De, magától megy a' dolog, ha mindjárt a' vásár' alapításánál, vannak készen olly portékák és termékek, mellyeket sok ember keres, 's concurrencziát támaszt.

Egy fő tulajdonságot lehet a' sziléziai gyapjában dicsérni, t. i. az erőnek a' legnagyobb puhasággal egyesültét. Ezen sajátsága által nyére-el az elsőséget a' saxoniai felett, és ez csak akkor vetélkedheték ismét amazal, midőn ugyanazon tulajdonságra igyekezett szert tenni. — Morvában próbálták először ezen szerencsés egyesítést 's el is érték azt; és ha az ottani gyapjú még nem bír azzal a' hírrel névvel, mellyel a' sziléziai, ez részint onnan van, hogy nincs még ott elegendő gyapjú, melly köz figyelmet gerjesztene, részint onnan, mivel ezen tartománynak hiányzik ollyan vására, mint a' boroszlói, 's végre onnan, hogy ez többször más gyapjúhoz tétetik, hol saját nevét elhagyni kénytelen. (Allg. Zeit.)

E.

Újonnan talált edények Pompejiban.

Porosz kir. professor Zahn Wilhelm úr Nápolyból f. e. October 29kén költ levelében ezt írja: „Folyó évi October 13kán Pompejiban, Nápolyi király Ó Felsege és két öccse Leopold és Antal herczegek' jelenlétében Mercurius' utcájában egy házban az úgy neve-

zett Castor és Pollux háza' áltellenében, 64 ezüst edényből álló nagy kincset ástak-ki. Ezek egy szembe is alig tűnő szobában a ház' pitvarától (atrium) jobb kéz felől, egy fa ládában tartattak. Nevezetes dolog, hogy ezen szoba egy másik ház szobájától, mellyben 1835diki Martius 23kán ama 14 szép ezüst díszedény taláztatott, csak egy kőfal által van elválasztva. E' 64 ezüst edény négy személyre szolgált asztali készületül, és áll: egy tából, mellynek szépen ékesített két füle vagyis fogója, van egy tenyér és hüvelyk átmérőjűek; — egy mozsár formájú díszedényből (vas), mellyet hautreliefszólólevelek és szőlőfürtök ékesítnek, 's rendkívül szép dolgozatú, 5 újjnyi magos és 6 újjnyi átmérőjű felső szélénél; — 2 kehely alakú díszedényből, mellyek $\frac{1}{2}$ tenyérnyi magosak, és $\frac{1}{2}$ tenyér (palma) átmérőjűek, 's a' legszebb basrelief- és hautreliefekkel ékesítették; vig bachusi ábrázolatok: az egyik edényen egy kis Bachus-Genius egy párducson ülve, a' másikon szinte egy kis Bachus birkán nyargalva, sok más alakokkal és ábrázolatokkal együtt; e' két díszedény szinte olly szép, mint a' mult esztendőben talált 14 edények közül a' legszebbek. — Továbbá 12 tányérból, mindegyiknek két szépen ékesített füle. A' nagyobb négy tányér 8 hüvelyk, a' többiek $7\frac{1}{2}$ és a' kisebb négy tányér 7 hüvelyk átmérőjűek. — 16 csészéből, vagyis kis leveses edényből, mellyek közül négy négy csésze mindég egyforma. Mind-egyik csészének van két szépen ékesített füle. A' nagyobb csészék $5\frac{1}{2}$, 's a' kisebbek 4 hüvelyk átmérőjűek. — Négy kis pástétom formákból, mellyek' mindenikének átmérője $2\frac{1}{2}$ újjnyi. — Négy kis tányérból; mindegyiknek 3 kis lába, 's hasonlók a' mi sőtartóinkhoz, átmérőjük $3\frac{1}{2}$ újjnyi. — Négy kis pohárból, mindeniknek három kis lába és 3 hüvelyknyi átmérője. — Nyolcz kannelirozott csészéből, négye a' felső szélénél 5 hüvelyk, a' többek $3\frac{1}{2}$ hüvelyk átmérőjűek. — Egy szép füles (amphora formájú) díszedényből, szájánál átmérője 4 hüvelyk, és $10\frac{1}{2}$ hüvelyknyi magos. — Két kis szép serpenyő, jó ízléssel díszesített fogóval, átmérőjük 5 hüvelyk, és $2\frac{1}{2}$ hüvelyk magosak. — Egy függőleges nyelvű, 's három újjnyi átmérőjű kanál. — Egy patera formájú tükör gazdagon ékesített fogóval, 8 hüvelyk átmérőjű. — 5 ligula, kanalak és villák együtt. — Két kanál.

Ezen ezüst kincs legbecsesebb mind azon ily ne-
mfiek közt, mellyek ekkorig Pompejiban találtattak,
's mindegyik edény igen szépen elállott. Két tányér
közt még egy asztalkendőt találtak. Mind a' két szo-
bában, abban t. i. mellyben f. e. October 13kán ezen
64 ezüst edény, 's amabban, mellyben mult esztendei
Martius 23kán az említett 14 ezüst edény talátatott,
még a' régiek ástak már, a' mint ezt a' falon lévő lyuk-
ból és a' feltúrt hamuból láthatni; de ezen hajdani ásók
nem lehettek a' kincs birtokosi, mert különben olly
értékű kincset nem hagytak volna azon helyen. Ezen
64 ezüst edények a' kiásás utánni napon, October 14kén
a' nápolyi kir. museumba vitettek, hol későbben nyil-
vános helyre ki fognak állíthatni."

K u t y a r a v a s z s á g.

Angolországban meg nem elégszenek azzal a' tolva-
jok, hogy ők magok lopnak 's más embertársikat tol-
vajságra ingerlik, hanem annyira mennek, hogy azon
szép mesterségre kutyáikat is megtanítják. Például,
mennyire terjed a' kutya' eszessége 's ravaszsága illy
esetekben, következő történet világosítandja-fel, melly
méltán nagy bámulást gerjeszte. Egy angol hajós meg-
látogatván egy kalmárt Norvegiában, őt egy igen szép
kutya kísérte vala, mellyet ő Britanniában vett, két-
ségkívül olly valakitől, ki azt lopta 's neki ismét elad-
ta a' nélkül, hogy az állat' jó tulajdonságait ismerte vol-
na. Igen megtetszvéen a' kalmárnak a' kutya, a' hajós ez
ebet neki ajándékozá. A' kutya ismeretes lón a' házban
's urához hozzá szokott. Bizonyos napon, mikor a' kal-
már éppen comptoirjában ült volna, városból tért haza
a' kutya, urának ölébe tette lábát 's valamit tartá szá-
jában.

(Folytatása 's vége követhetik.)

R e j t e t t s z ó.

A' két első betű jelenvalót téssen;

'S ezt végsővel tóld-meg almában is léssen.

Három végsőm' fordítsd, belőle szemét áll;

'S ezt kettővel fordítsd, fő ur minden háznál.

Hat betűm kenderből emberek csinálják,

Megkötni valamit mindenre használják.

Szaki Imre.

Jegyzet: A' 43dik számbeli Rejtettyszó: Telek.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

45. Pesten, December 3kán, 1836.

A' choleraférgéről.

Mit az ember ohajt, 's mi előtte különösen meg-
lepő, azt örömet hiszi. Ezen igazság sok szójárásnak,
hamis hírnek, 's hamis tannak volt már alapja és oka
a' tudományos világban is. Hány mathematicus és phy-
sicus lehetlenségek körül vizsgálódók mutatták már meg,
hogy, mivel heves képzeletjőktől, 's tűz akarajtóktól
elragadtatva igen ohajtották valaminek létesítését, azt
még akkor is lehetőnek gondolják, hiszik, beszélik,
mikor száz meg száz ön próbáik 's ezer másokéi után is
a' czél sehogy nem sikerül, 's a' tán némelly okos el-
lenvetéseket avagy csak teoriában is megczáfolni sehogy
nem képesek. Aranyat készíteni, bölcsesség kövét fúni,
hány embernym igyekezett? egyik a' másiktól nem ta-
núlva! örök mozgonyt csupa mechanismussal hozni-elő
hány ember próbált a' sok századok lefolytában, szinte
a' mai időkig — csak azért, mert azt nagyon ohajta-
nák, mert ez nagyon meglepő új dolog volna. És midőn
némellyeknek sikerületlen faragmányai javíthatlanúl több
idő olta félrevetve porhadnak: még az illy csudakerge-
tők czéljok lehetetlenségét akkor sem ismerik-el, és úgy
adják-elő, hogy annak már csak egy kis hija van, 's tüstént
kész az egész diadalom a' lehetetlenségen — megint csak
azért, mert igen szeretnék, ha ez úgy volna; 's az em-
beri nem is hajlandóbb sokkal a' különöst és csudálatost
hírterjesztéssel igazolni, mint egy kissebb, 's nem olly
csudálatosnak látszó kézzel fogható igazságot elfogadni.

Igy van a' dolog a' mélyebb tudományokban is!
orvosiakban és nem orvosiakban is! Mellyekben mihelyt
valaki valami újat, különöst, szokatlant talált mondani,
és csak felterjeszteni — kivált a' közönségnek únye sze-
rint valót: már annak török szakad, igaznak kell lenni,
sokszor a' mondó akarajta ellen is, — mert azt a' kö-
zönséges világ úgy akarja.

Vessük szemünket a' tárgyra, a' cholera bogarak-
ra. Ha jól emlékezem, 1831ben, több hiradások sze-

rint Hahnemann volt első, ki a' cholera betegséget bogaraktól származtatta, és ellenük akkor még kámfort (principi-mától eltávozva) nagy mértékben ajánlott, — tán olly forma rationalis okon, millyennel őrizzük-meg a' prémes ruhákat a' molyok ellen. Ezen idea tetszett a' nemorvosoknak akkor is, mert — furcsa! De utóbb elhangzott e' vélemény, mint minden elenyészik, minnek nincs erős alapja. Most Anconában Capello és Viale kormánytól rendelt orvosok, tán a' még szálldogáló hír megkisértésére, tehettek újra némelly vizsgálatokat, a' choleraférgék lételet igazolandókat, vagy czáfolandókat; 's a' furcsán kapkodó világ már a' Diario di Romában, mint bizonyost hirdeti, hogy „a' mondott orvosok mint szorgalmas és világosodott férfiak bizonyossá lőnek a' choleraférgék létezéséről, sőt alakjáról, és némelly tulajdonságairól is; 's hogy Viale, Dr. Matheist a' Romai egyetemnél clinica oktatóját több levelében tudósítá e' féргеkről, mellyeket pusztá szemmel is, de többnyire csak microscopiummal láthatni, sőt egy rajzolatot is küldött, melly a' község közt kereng; 's e' szerint a' choleraférgék a' két szárnyúak közé tartoznának, ide alakjuk különös, 's itt egészen ismeretlen. Viale e' féргеkről emlékiratot is készít, melly mind az orvosi tudományra, mind az emberiségre nézve hasznos és érdekes leend.“ — Pedig a' dologból úgy szólván semmi sincs, és ő a' Hazai 's Külf. Tud. 42. száma szerint, kéntelen volt ezen, a' közönségtől ráfogott mendemondának ellene mondani! És ez elég annak bebizonyítására, hogy Capello és Viale orvosok, mint különben is az újság szerint is értelmes férfiak, amaképtelen állítást, hogy a' choleraférgék terjesztenék és tartanak-fel, soha szájokon ki nem eresztették.

De mi a' csupa híren meg nem nyugodván, kedvünk tartja a' dolgot physiologicice vitatni-meg, mellyhez akkor is támaszkodnánk, ha ismét egy másik bizonyítvány azt hozná hírül, hogy „a' tisztelt értelmes férfiak Anconában később csakugyan csalhatlanul nyomára akadtak a' cholera bogaraknak, és ellenmondásukat újra szépen visszahúzták“ — millyen dolgok az újságok szerint tán nem egészen szokatlanok, vagy lehetlenek. Okaim ezek:

1. A' cholera nem bőrbetegség, millyet e' bőr lepedező állatok tán hozhatnának-elő; sőt még nem is materialis betegség, millyennek magyarázását egy humoralista tán a' vér eredeti megváltozásából, millyet azon mérges bogarak, mint meg annyi skorpiók a' bőrön keresztül megvesztegetnének, magyarázna: hanem a' legfőbb mértékben *dynamicus*, mellyben az idegek felséges és magyarázhatlan működése háborítatik-meg. A' rüh-hólyagokban hogy élő állatok vannak, az igaz; de ezek is, nem okozói a' betegségnek, hanem szüleményei (*productum*) annak. De ha igazi első támasztó okai volnának is: itt a' betegségterjesztés, mint külső bőrbetegségnél, százszor képzelhetőbb volna, mint a' choleraanál.

2. A' choleraférgék — a' szójárás szerint bogarak volnának. Úgy de bogarak a' hőmérő 5 vagy 6 fokánál is már alig hullároznak. Még a' nagyobb házi legyek, 's mezei bögölyök is 'sat. eldöglenek, hullanak, annyi-val inkább a' 0 alatt nem létezhetnek. Úgy de a' cholera majd egyformán dúl télen nyáron. Én legalább 1831ben a' dec. 3dikán kiütött, és a' leghidegebb tél daczára 6 hétig dühödött choleraiban naponként szánon jártam a' betegekhez; 's az austriai birodalomba is télen kezdett a' cholera először belopódzni. 'S azon parányi szárnyas állatok csak nem repültek versenyt a' hópelyhekkel?!

De azt mondhatni; „ha a' poloskák, bolhák, és fejférgek télen is lehetnek: miért nem a' choleraférgék is?“ — Igaz, hogy azok találatnak télen is, jóllehet a' bolhák tized résznyi mennyiségben sem, mint nyáron: de ebből amazok téli létezhete nem következik. Mert e' két utolsó szárnyatlanok lévén, szoroson csak az emberen tartózkodnak vért és meleget keresők, — annyira, hogy egy háznál egyik szobából a' másikba, mellyek hideg konyhával vagy tornácczal különözték, ezen férgek át nem csapnak, el nem szaporodnak. Már ha a' cholera férgeknek két szárnyok van, arra való, hogy repüljenek vele. És haa' cholerát el akarják vinni, nem csak egyik háztól a' másikig, de egyik helyséből, sőt országból a' másikba, szükség repülniük, és így az emberek' melegét elhagyván a' levegőben libegniük, — mit télen a' fagy pont alatt, a' természet mostani ismert törvényei szerint nem tehetnek.

De erre tán azt mondja a' choleraféreg pártoló „ha élhetnek férgek az égő tűzben: miért nem az ellenkező temperaturában is, a' fagyban. Pedig azt mondják, hogy a' tűzben is élő férgek vannak.“ Én is hallottam gyermek koromban azt némelly tanítóimtól, kik a' physiologiában elbocsátva nem voltak, 's akkor ezt tudtam is hinni. De most rólok a' fentebbi okból semmit sem hiszek mást, mint azt, hogy a' physiographia' némelly csudálatosabb állatkáiról hallván némelly tudósok, azoknak leírását kedvök és phantasiájok szerint kiszélesítették; és mivel a' vízben valósággal találtak illyeseket, tehát a' nem physiographus philosophusok analogia segítségével, a' víz ellenének gondolt elembe a' tűzbe is azokat bele segítették, bele gondolták, és — mert ez így nagyon csudálatos! Vagy pedig, ha ezt csakugyan természetvizsgáló is állithatta, és pedig tapasztalásra utalva: ez abból történt csalódás volt, hogy a' microscop segítségével a' fénysugarak mozgásait a' tűzben jobban kivehetvén, azokat élő valamiknek gondolták, — szinte úgy, mintha csak a' közönséges tükrös microscopon egy por szemet, vagy akarmi anorganicus, vagy holt testecskét úgy vizsgálunk-meg, hogy a' napsugárt a' tükör a' vizsgálandó testre vesse, annak minden portzikája mozogni tetszik — a' nélkül, hogy azonban valóságos mozgó valamik volnának azok.

És imé ebből is látni való, melly sokszor szállongnak orvosi hírek is alaptalanul — nem azért, mintha mindég orvos támasztaná azt, hanem, mert a' népnek különös után kapzsi része semmiből is tud magának különöst, csudálatost — melly nélkül ez élni nem tud — alkotni. 'S ezt csak egy kis ovakodásul némelly orvosi felekezetek magasztalt cselekvényei hívésére nézve. Mert magyarországon is szállongnak egyszer másszor némelly igen jeles, és igen különös orvosi tétemények hiresztelése, melly tétemények valóságáról pedig a' tevők tán semmit sem tudnak, — szintúgy mint Vialeúr a' ráfogott felfedezésről, azon különbséggel, hogy a' mi Vialeink a' szép költeményeket nem mindig szokták ellenmondásaikkal megczáfolni. Költ Kun-Szent-Miklóson. Nov. 29. 1836.

Dr. Balogh József.

Az angol parlament' elhalasztása.

A' National hírlap' londoni levelezője így ír az angol parlament' utóbbi Augustusban történt elhalasztásáról: „Mind azon anomaliákat és ellenmondásokat, mellyek ezen ország' szokásaiban 's intézetiben léteznek, feltalálható az ember egymásra halmozva ezen parlamenti szertartásnál. A' legkülönösebb egyvelege az a' fényűzésnek és egyszerűségnek: egymáshoz nem illő szokások, a' legrégebb traditiók az új szabadságtól csak most nemzett intézetek mellett, középszázadi etikette, ékességek 's szíjjártó munka VIII. Henrik korából, lépésről lépésre II. Károly' rendszabályit követő ünnepélyes menet, 's mind ez mellvasat hordó katonaságtól vezetve, 's olly katonák' soraiban haladva előre, kik az újkor' divata szerint rendelvek; harangok' zúgása ágyúropogással vegyülve; hermelinnel szegett veres köpönyegekre burkolt lordok, mint 1601. évi esztendőben, míg felül a' legújabb divatú frakkok' galléra, 's alól fényesre kefélt czizmák kukucsálnak-ki; a' ropant parókák alatt csaknem öszverogyó jegyzők, mellyek hasonlók Milton' pamphletjaiban leirtakhoz, 's nem messze tőlük dámák lebegő tollakkal, ragyogó gyémántokkal 's a' legpompásabb toilette' egész fényével. Mit mondjak még? Minden évkorok' zavarja ez, minden öltözetek' bábele, egy álország mulatság, alig méltó komoly férfiakhoz, kik a' világ' egyik leghatalmasabb nemzete' kormányán állanak. *)

A' lordok' házának ajtaji csak délben nyitattak-meg 's már akkor is iszonyú vala a' tolongás. A' terem kicsiny, nem elég világos, dísz- és éktelen; hosszúkás négyszeg alakú, 's fenékdalán egy szűk téren, hová alig hat a' világosság, emelkedik a' királyiszék. A' thron

*) O' Donnell az angol parlament' rajzolatában ezt mondja: „Az Angoloknál a' régi etikette-szokások még megrög-zöttebbek mint a' balszokások. Bizonyosan a' status egész alkatát reformálni fogják ők' előbb, mintsem tisztviselőik' nevetségés parókáinak megváltoztatásáról gondolkosánnak. Franciaországban ez másként van; ott megváltoztatják a' neveket és öltözeteket, de a' rossz szokásokat állni hagyják.“

előtt szemlélhetni egy hosszú divánt, 's rajta a' ház' pálczáját és a' gyapjúszakot. Erre telepedik-le a' lordkancellár alonge-parókájával. Jobb és bal felől veres padok állnak sorban háttámasz nélkül. Közepett egy bureau emelkedik, hasonló valamelly zsinagoga oltárához. A' terem' legszélső végén lévő igen szűk tér, a' lordkancellárral áltellenben, képezi az úgy nevezett sorompót.

A' király mindég csak a' lordok' házába megy. Ez megnyitá ülését, mint rendszerint szokta; csakhogy az elnök' beléptekor a' padokat már czifra dámák foglalák-el, kik egészen a' hozzá legközelebb lévő székeken ültek. A' királynak tehát majd csaknem asszonyokhoz kelle beszédét intéznie. Lyndhurst lordnak egy indítványa és a' követek' házának három küldöttségei az ülést egész azon pillantatig foglalatoskodtaták, míg az ágyúk és trombiták Wilhelm király jövetelét nem jelentették. A' lordkancellár felállt, hogy a' királyt fogadja, és lord Melbourne követé őt 's több más lordok, kiknek mint legfőbb méltóságbelieknek ezen alkalommal különös szolgálásokat kell tellyesíteniek. Láttam a' királyt pompás statuskocsijában, de megvallom, alig ismertem reá azon öltözetben, mellyet a' parlament öltözőszobájában felvett, mielőtt a' terembe belépett. Egyenesen üle ő a' kocsiban, 's most királyi köntöse 's diszjelei terhe alatt alig léphetett. A' korona majd szemeire süllyedt, 's a' hajdani századokbéli sullyos hermelin palástja alól új divatú sarkantyús csizmái, és feje nyári nadrágja kilátszának. Egyébiránt épen nem erőlködik szerepét jól játszani; senkinek sem látszik az e' napi etikette terhesebbnek, mint néki. Mosolyog, de szüntelen ide 's tova tekintget; tizszer is neki készül beszéde olvasásához, 's ha elvégezte, úgy látszik mintha ezt kérdené; vége van-e már a' nap' terhének?

Egyébiránt a' királyi méltóság itten egész fényében mutatkozik; sehol a' képviselői monarchia tökéletesebb példányát 's ábrázatát nem találhatja. A' mint Wilhelm király belép, mindenki feláll 's le nem ül addig, míg ő azt nem parancsolja. Várákoznak a' követekre, kiknek értésére adatott, hogy a' sorompónál jelenjenek-meg. Ezek nem fognak itt székeket találni, sőt magába a' terembe nem szabad lépnie. Elölülőjüktől a' spea-

kertől vezetettve jőnek ők, ki köpönyegébe és hosszú parókájába van burkolva, 's oldalán egyenes kardja. „Dieu vous bénisse, Seigneur!“ mondja ő a királynak 's ez meghajtja magát. Az alsó ház' több tagjai mellette szokott ruhákban vannak, frakban 's kaputban, egy szóval: keveset gondolva öltözetükkel; sőt némellyek, kik az esőben gyalog jöttek, sem kaputjokat sem csizmáikat nem tisztították-meg. Az előlülő vagyis szószólló egy beszédet olvas-el, a' királynak sanctio végett általnyújt néhány billt; mellyek az utóbbi parlamentülés alatt keresztül mentek. Ekkor néhány budget summát előszámlál, mellyekben a' követek' háza megegyezett. A' mint az elnök elvégzi beszédét, így szól a' király normann franczia nyelven: „Je remercie mes loyaux sujets, j' accepte leur benevolence, et ainsi le veux.“ Ezután mindenik billnél olvassa egy clerc (jegyző) a' czímet, egy másik clerc mélyen meghajtja magát a' király előtt, ki a' fejével int, mellyre a' clerc a' követek felé fordul 's ezt mondja: le roi le veut. Végre felteszi Wilhelm király pápaszemét 's elolvassa a' sötét teremben üggyel bajjal a' thronbeszédet. A' lordkancellár elmondja a' szokott elhalasztó szavakat, 's a' király levetkezik.“

K u t y a r a v a s z s á g .

(Folytatása 's vége.)

Kiváncsiságból, mit hozhatott valljon a' kutya, ura elvevé tőle, 's mint bámula látván, hogy az egy tekercs volt 12 félpoltura darabokkal. Mivel az ur nem képzelhette magának, mint juthata a' kutya azon pénzhez, eltette azt 's reá írta a' tekercsre, melly napon került hozzája. Ezen történet után még néhányszor hozott a' kutya pénzt hasonló módon, mellyet ura ismét óvatólag eltőn 's utóbb azon gondolatra jutott, hogy az állat azon pénzt barátjainak egyikétől hordja, ki hasonlólag kalmár 's kinek házába a' kutya gyakran betér, 's hová őt az állat rendszerint követni szokta. Mind ezen vélemény mellett hallgatott a' kalmár, míg bizonyos idő lefolyása után, ugyanazon kereskedő, kit ő a' pénz' tulajdonosának tartott, meglátogatása alkalmakor nékie panaszlá: hogy őt néhány héttől számítva meglöpják,

a' nélkül hogy ő általláthatná, mint történhetik az; mivel pénzládája sértetlen. További előadásában felhozza, hogy hozzája senki sem jó, sem nincs valaki jelen, ha ládáját felnyitja. A' kutya csupán, melly olykor nála van, azon egy teremtmény, mellyről gyanakodhatnék, melly vélemény azonban előtte helytelennek látszik lenni, annál inkább, mivel ő soha észre nem vette, hogy mozdulatot tett volna, valamit elvinni. — A' kutya' tulajdonosa megkérte barátját, figyelmes szemmel tartsa a' kutyát, ha ismét hozzája jövend. Az megtörtént. Azon szobában, hol a' pénzláda volt, álla az írópulpitus akkép, hogy ha a' kalmár ült, hátat fordított a' ládának, melly utóbbi mint valamely asztal, mellyen ő pénztét számolni szokta, a' szobának más szegleténél állott. Egy nap ismét megjelenvén a' kutya közönséges udvariságával a' kalmárboltban, valamint máskor ugy most is, a' kemencze alatt foglalt helyet; a' kalmár felnyitá ládáját, egy tekercs pénzt tőri az asztalra 's ismét írópulpitusához ült, de akkép, hogy nyilván láthatta, mit teend a' kutya. Az állat még darab ideig csendesen feküdt a' kemencze alatt, azután az asztalhoz közelített lassu léptekkel, egy tekercsot vón szájába 's ismét legnagyobb csendben régi helyére telepedett. A' kalmár ugy tettette magát, mintha semmit nem látott 's nem vett volna észre, pénztét ismét eltette 's a' ládát bezárta. Nem sokára ezután kijött a' kutya a' kemencze háta megül 's tagmozdulatai által értésre adá, hogy kivánsága kimenni 's eltávozni. Az megtörtévnén, mint eddigelé ugy most is, pénzel terhelve tért haza urához. A' tolvajság tehát világosságra jött, 's a' pénzhiány tökéletesen megegyezett azon summával, mellyet ura kezéhez kapott.

k. l.

Rejtett szó.

Étked első tagom nélkül

Bennem könnyen el nem készül.

Tedd visszafelé végsőm'

'S ez teszi mellém elsőm'.

Prófét János.

Jegyzet: A' 44dik számbeli Rejtett szó: Madzsg.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

46. Pesten, December 7kén, 1836.

A' szemek' épségben tartására szabályok.

(F. Kries Vorlesungen über die Naturlehre für Frauenzimmer Leipzig. 1836.)

Ha meggondolja az ember, milly megbecsülhetlen kincsek a' jó szemek 's milly sajnálkozásra méltó azoknak állapotja, kik' azokkal nem bírnak, akkor nem fogja kimélni azon csekély fáradságot, melly által azokat fentarthatja; és ha tudja, milly gyenge művek azok, úgy megfoghatja, milly könnyen romolhat rajtok valami, 's inkább fog csudálkozni azon, hogy olly sokan szerencsések életük' végéig látni a' napot, mint azon, hogy némelleyek éji setétségben kénytelenek tölteni földi pályájokat.

A' szem világosságért teremtetett, és a' világ nékie nem ártalmas; de ártalmas lehet reája nézve, ha benne nem illendőleg van elosztva. Ha erős világosság hat a' szemnek ugyanazon egy helyére, és a' mellette lévő részek csak gyengén, vagy épen nem világítvák, ez a' szemre nézve fárasztó 's ártalmas, ha gyakran megtörténik. Ha p. o. az ember munkájával világos ablakkal ül áltellenben, míg más oldalról semmi világosság nem jó a' szobába, ekkor az ég' világossága a' szemben, többi világosításához képest olly különbséget okoz, melyet érzékenyen veend a' szem, 's ártalom nélkül soká ki nem állhat. Ellenben ha szabad ég alatt vagyunk, hol az egész menny előttünk van, akkor semmi alkalmatlanságot nem érezünk 's az a' szemnek nem ártalmas. Tehát csak a' világosítás' egyenetlensége az, melly árt a' szemnek. Ezokért tanácsolható: rendes dolgozó helyünket a' szobában úgy választani, hogy a' világosság oldalvást hasson szemeinkre.

Épen így vigyáznunk kell, hogy szemeinket valamely naptól világított fejer fal' fényének gyakran és tartósan ki ne tegyük. Ezen visszaveretett világosság a' szemnek annál ártalmasabb, mennél kevésbé világos a'

szoba, mellyben tartózkodunk. Hagedorn titkos követségi tanácsnok és a saxoniai művészakadémia igazgatója, Dresdában egy meglehetősen keskeny utczában, olyan szobában lakott, mellybe a világosság az átfalellenben lévő házak terméskő falairól erősen visszaveretett. Ő nem figyelmeztetett e körülményre, vagy nem ismerte azon veszedelmet, melly őt fenyegeté, 's a nélkül hogy ellene legkisebb óvószert használt volna, hűsz esztendőnél tovább maradt azon szállásán. Következése az lett, hogy látását csaknem egészen elveszté. Vannak példák, hogy makacs szemnyavalyák, mellyek olyan rosz fekvésű szobákban támadtak, csupán helyváltoztatás vagy az ablakokra függesztett zöld függönyök által meggyógyultak.

Az alvóhelyek választásánál is arra kell figyelemmel lenni, hogy az ablak erős világossága a felébredéskor a szembe ne hasson. Mennél érzékenyebbé lett a szem az éjszakai setétség által, annál inkább sérti azt az erős világosság ingere. Tehát vagy a nyoszolyát úgy kell helyheztetni, hogy a szem ne az ablak, hanem a szoba hátulsó része felé legyen fordulva, vagy függönyök által visszatartóztatni a világosságot. Ugyan ezen oknál fogva a sötét árnyéktartójú lámpák semmit sem érnek, kivált ha úgy vannak alkotva, hogy a világosságot azon asztalra, mellyen állnak, visszaverik, 's egyébiránt az egész szobát sötéten hagyják. Illy körülmények közt, az asztalnál lévő erős fény olly ellenkezésben van a szoba setétségével, hogy miatta a szemnek szenvednie kell. A zöld tafotából készült kis árnyéktartók, mellyek csak a világsugárok fénye ellen védik a szemet, és nem akadályoztatják, hogy a szoba minden részei világítva legyenek, a legjobb.

A fájós, vagy általánosan gyenge szemű személyeknek csupán egy világ alkalmatlan lehet szobájokban, 's kényszerítheti őket, hogy azt eltakarják; ellenben valamelly világosítás nézése, vagy a sokkal világosabb napfény látása semmi terhükre nincsen. De, ama világosság, a szemnek csak egyetlenegy helyére hat, ellenben ott, hol ezernyi lámpák égnek, vagy napvilágnál, az egész szem megvilágítatik.

Tehát fontos dolog, mellyre a szemek kímélésénél vigyázni kell, az, hogy a szemben, a men-

nyire lehetséges, mindég egyenlő világ terjedjen-el.

Másik főszabály, mellyet szinte úgy nem szabad el-mellőzni, az, hogy foglalatosságinknál elég világosságban legyünk. Némelyek szeretnek te-tétes helyen tartózkodni, — 's ez megeshetik, ha ál-modozni akarunk, vagy komoly dolgunk nincsen, de ha oly munkával vagyunk foglaltosak, hol szemünk-re van szükségünk, akkor olyan fokú világosságról is gondoskodjunk, hogy azon tárgyat, mellyel bajlódunk, erőlködés nélkül megismerjük. Ha estve van, jobb két gyertyát égetni mint egyet, és még jobb estvéli mun-káinknál jó lámpát használni, melly egyforma világot 's mindég egyenlő magosságról terjesszen és koppantás-ra ne kelljen mellette ügyelnünk. Gyertyánál úgy olvasni, hogy a' világ a' könyv és szemek közé essék, igen helytelen cselekedet; mert itt a' szemeket a' közeli láng vakítja 's igen egyenetlenül hatja-meg, azonban több-nyire az egyiket jobban foglalatostodtatja mint a' má-sikat. Illyes valamit csak szükség' esetében és igen rö-vid ideig engedjünk magunknak, de szokássá ne te-gyük azt.

Alkonyatkor vagy holdvilágnál, olvasással, írás-sal, vagy varrással és más effélével foglalatostodni, ha-sonlóul balgatagság, és ha gyakran történik, a' szemet tönkre teszi. Gyakran halljuk ugyan mondani: „ne-kem ez nem árt, már sokszor próbáltam ezt, és sze-meim mégis jók.“ Az igaz, hogy ez jó szemekre mu-tat; de, az is bizonyos, hogy ha e' próba többször is-mételtetik, azok csakhamar meg fognak szűnni jók lenni. A' rossz hatás nem tüstént szokott mutatkozni, ha-nem lassanként, és mennél jobb a' szem, annál később-lehet észrevenni a' bajt; de akkor aztán több-nyire késő is rajta segíteni. Úgy van itt a' dolog, mint más d'aetikai hibáknál; azon ártalom, mellyet okoz-nak, mindenkor bizonyos, de, a' test' különböző mi-némisége szerint, hosszabb vagy rövidebb ideig tart, míg a' baj nagyobb lesz. Az alkonyat' idejét a' sze-mekre nézve helyesebben használjuk, ha azoknak nyu-galmat 's megpihenést engedünk. Ha az idő megen-gedi, hogy e' pihentetés mellett a' szabadban sétál-

junk, ez az egész testre, és így a' szemekre nézve is annál hasznosabb.

Végre az is jó szabály, hogy szemeinkről felette sokat ne tartsunk. Ha olly munkával vagyunk foglaltosak, melly a' szemek' megeröltetését kívánja, p. o. apró betűk' olvasása, vagy varrás, vagy himzés, akkor jó, ha néha néha egy kis pihenést engedünk, 's általánosan egyszerre nem igen soká foglalatostkodunk azon munkával. Továbbá az ollyan munkákat nem gyertyavilágnál, hanem nappal kell végezni, mivel a' napvilág nagyobb világosságot ad, és a' szemnek nem árt úgy, mint a' gyertya vagy lámpavilág. Gyertyánál az olvasás fárasztóbb a' szemnek mint az írás, ha nem szükség szépen írni. Mivel azon sebességnél, mellyel egyik sorról másikra megy az ember, nem kevés figyelemre van szükség, hogy egy szót se hagyjon-el; az írás ellenben nem csak lassabban halad, hanem rendszerint csak a' kéz' menetelére kell vigyázni, a' nélkül, hogy mindegyik betűre igen pontosan kellene nézni. Az igaz, hogy ezek csak akkor állanak, ha az írás' tárgya fejünk-ből és nem más könyvből vétetik. A' papiros választásával is lehet a' szemeken segíteni; a' papirosnak t. i. nem vakító fejrnek és fényesnek, hanem inkább kékesnek és nem felette simának kell lenni.

Egyébiránt magában értődik, hogy ezen szabályok' követésénél nem kell felette szigorúnak, vagy talán éppen aggódónak lenni. Jó ezeket ismerni, hogy tudja az ember, mire kell szemeire nézve vigyáznia. Azonban mennél inkább követi azokat, annál hamarább engedhet magának néha kivételt. Csak az ártalmas szokásoktól őrizzük magunkat.

Az angorai kecske.

Hírlapjainkban említés tétetett a' felől, hogy Máramarosban, Ferencz völgyén, Técső mellett, szépen tenyésznek az Ó Felégétől tavai ajándékozott Angorai kecskék; ennek következtében nem lesz felesleg való a' nagyérdemű olvasó közönség előtt ennek fajáról, és némelly természeti tulajdoniról bővebben értekezni, avagy csak azoknak kedvükért is, kik ezen kecske fajt közelebről nem esmé ik.

Az Angorai kecske (*capra Angorensis*; die Angorische Ziege, das Kämelthier) tartozik a' négy lábú emlős állatok VIIIik rendéhez a' kétböcskor-körmüekhez. Hazája Ázsia, mellynek Angora nevezetű városától (kis Ázsiában) vette nevezetét. — A' szelíd kecskefajtól abban különbözik, hogy fülei hosszabbak és lefityegnek; a' baknak a' szarva kunkorgós, szélyel álló, mint némelly spanyol juh kosoknál, a' jerkéje pedig hátra álló, — de valamint a' honiaknál, úgy ezeknél is találtak szarvatlanok is, — a' teste valamivel rövidebb, a' mellyet a' természet egy arasz hosszúságú fájin puha fejér szőrrel fedett-bé, a' melly kényelmes tapintására nézve a' selyemhez hasonló, és ha tisztán bánnak véle, hó fejrőségű szokott lenni, bátor vagynak, mint a' közönséges kecskék között, fekete, tarka, és más színűek is. — Ezen finom puha szőrből fonják és sodorják azon nevezetes czérnát, mellyet mi a' németek után teveszörnek (Kamehlhaar) 's a' belőle készült szövetet kamelótnak teveször szövetnek hibásan nevezünk. A' maga hazájában, hogy esztendőn által mennél több hasznot vehessenek finom szőriből, igen gyakran megfőrosztik, 's az arra készült fésűvel megfésűlik azt állitván, hogy az illy bánás mellett több szőrt adna esztendőnként, mint ha rendesen megnyíratik. — Reményleni lehet, hogy ezen tárgyban azok, kik magyar országon véle bánnak, bővebb és tapasztalati adatot léznek nyújtandók. — Párosodások ideje rendesen ősszel van, de nem gyéren történik rendetlenül az esztendőnek más részében is. Hasas öt hónapokig, 's rendszerént egyet, de sokszor kettőt, sőt hármat is ellik. A' jerke gödölye már hetedik hónapos korában kész a' szaporításra. — Bővebben 's zsírosabb téjjel tejel mint a' honniak. Eledele csaknem minden, a' mi a' plántaországból kikerülhet, még a' mérges bürköt sem véve-ki, megelégszik a' legkopárabb legelővel is, a' honnan a' tenyésztőnek nem sok gondot ad téli tápláléka. Általjában meleget szeret, de mind a' mellett éghajlatunk viszontagságait is nem csak békével eltűri, hanem egészsége csonkúlása nélkül ki is álja.

Ezen előszámlált elsőbbségeiért, ezen állatnak hazájából való kivitele nagyon tilos volt, de később a'

Hollandok munkás igyekezete megszerezte azt hazájának, a' honnan Anglia-, Francia-, és Németországokban is elterjedt, most pedig Felsőleges; Királyunk kegyes ajándékából Magyarországra is behozatván, reményleni lehet, hogy ezen hasznos állat édes hazánk többi részeiben is el fog terjedni; — mert valamint a' hasznos juhok a' spanyol fajnak beszállítása által megneveltek, úgy honunknak azon részeiben is, a' hol még a' közönséges fajnak tartása végkép el nem tiltott, ezeknek beszállításuk 's gondos apolásuk után viszont megsaporodván, megneveltetethetik, 's a' gazdaság' egy jövedelmes, 's bőven kamatozó ága, ez által előmozdítathatik.

A. Molnár Sámuel.

A n e k d o t á k.

Szemcsenek áll a' világ!

T. helységben X. halottnak hitsorsos papja meszezsceke lakván, a' helybeli lelkész csupa szívességből elment a' halott illető papjához; és jelentvén a' halálózást, egyszersmind azon készségét is nyilatkoztatja, hogy ő csupán a' pap fáradsága kíméléséből, kész a' halottnak egész temetségét is elvégezni. És hogy ne gondolja a' pap mintha ez haszonlesésből történne, a' dupla taxát, melly őtet mint filiabeli hitsorsosának papját illette, előre letette. Mellyet is a' pap felvén, midőn e' szerint már jusát legkevésbé is sértve nem látta, a' szíves lelkésznek készségét köszönve, azt adott irományában a' temetségre meghatalmazza, — örülve lelkében, hogy fáradság nélkül a' felesleg jó lelkész szívességéből dupla taxához juthatott. De melly nagy lón az örvendező pap álmélkodása, midőn a' temetség után felbontatott végrendeletből értette, hogy a' temetséget végrehajtó papnak 200, kántorának pedig 100 for. volt hagyva, mellyet a' temető pap és kántor már valóban szép pengő pénzben fel is vettek; 's melly nagy lón lelke marczonája, midőn ön kántorra a' testamentom szerint egyenesen őtet illetett 100 forintot rajta követelve, őtet 100 forintnyi megkárosításáért perbe idézte. — Itt alkalmasint nem valóso-

Jött-meg e' magyar mondás: „jobb ma egy veréb, mint hónap egy tűzok!”

Dr. Balogh József.

Egy amerikai paraszt, szekeréről elvesztett egy rhummal teli hordót, 's visszament azt keresni. Visszamentében egy indianussal találkozik kérdé tőle nem ő találta-e-meg a' rhumos hordót? „Nincs eszed — felelé az indianus — hogyan kérdezed ezt? Ha én azt megtaláltam volna, úgy azt az út' egyik oldalán üresen 's engem a' másikon tele látnál heverni.“

K ü l ö n f é l e .

Levelek' adresse. Még a' levelek' adressei vagy intéző külső sorai is változnak a' divattal. Parisban egy divatos ember sem úgy írja levele' addressét, mint ezelőtt írta; hanem olly móddal, hogy előáll az utcza' neve 's a' ház száma, utánna a' személy neve; 's minden, a' mennyire lehetséges, a' levélboríték' alsó részén. A' pecsétnek olly kicsinynek kell lennie a' mint csak lehet, 's a' pecsétviasznak vagy zöldnek, vagy fe-jérnek.

Leányoknak életkoruk szerinti férjhez menetele. Egy Ynlaison nevű skócziai kiszámítá mennyire reménylheti egy leány, életkora' mindenik esztendejében, férjhez menetelét. Számítása következő-kép ütött-ki: Ezer leány közül férjhez megy 14 és 15 esztendő's korában 32 — 16 és 17ben 101 — 18 és 19ben 219 — 20 és 21ben 223 — 22 és 23ban 166 — 24 és 25ben 102 — 26 és 27ben 60 — 28 és 29ben 45 — 30 és 31ben 18 — 32 és 33ban 14 — 34 és 35ben 8 — 36 és 37ben 2 — 38 és 39ben 1.

Intés a' pakfong edényekre nézve.

Gyakran tapasztaltatott, hogy a' pakfong (vegyi-ték nickelérczből, rézből és czinkből) evő-főző- és ivó-edényeknek az ember' egészségére ártalmas hatása lehet. Az ilyen edényeket használók tehát ezennel figyelmeztetnek, hogy azokat szüntelen igen tisztán kell tartani, és nem kell savanyú és sós ételekkel vagy italokkal tartós ideig érintésbe hozni.

Levelezés disznópecsenye által.

Bulzakow orosz követ, kinek a' közelebb múlt század' utolsó esztendejében, darab ideig mint fogoly-

nak a' hét tornyú kastélyban kelle tlnie, igen bátor-
 ságos 's kényelmes eszközt talált-ki, mellynek segedel-
 mével barátiól időről időre tudósítást nyerhetett. Mint-
 hogy szerette a' disznópecsenyét, ügyviselői gyakran
 küldtek ezt nékie. A' Törököknek a' disznólús iránti
 ismeretes gyűlölsége azt okozá, hogy a' jancsárok a'
 disznólúst vivó embert hirtelen általbocsáták, a' nél-
 kül hogy keményen megvizsgálták volna. Azonban min-
 denik pecsenyében fontos leveleket kapott a' követ.
 Midőn a' dolog későbbben világosságra jött, a' Törökök
 így szólának: „Az Isten nagy! Ha azt akará vala, hogy
 ezen levelezés napfényre jusson, úgy kétségkívül va-
 lamelly csuda a' pecsenye' belsejét kifordította
 volna.“

F o g f á j á s e l l e n .

Csaplovics úr ezt írja a' Zágrábi újság' tolda-
 lékában october 1sőjén: „Egy különös szer lón isme-
 retessé fogfájás ellen. Vesz az ember egy kis darab
 vágott dohányt, megönti spiritussal, 's ezt meggyújtja.
 A' láng, mielőtt a' borszesz egészen elégne, eloltatik. A'
 nedves dohányból egy kis golyócskát kell csinálni, és
 ezt a' fog' üregébe dugni; 's ezt ismételni kell. A' fáj-
 dalom csakhamar megszűnik. Minthogy a' dohány nar-
 coticum, tehát e' hatását nem nehéz megfejteni.

S z a k á l n y a v a l y a .

Az újabb időkben divatozó áll alatti szakálviselést
 elhagyatás fenyegeti. Báró Alibert a' St. Louis kórház-
 ban adni szokott leczkéiben megmutatá, hogy az illy
 szakál már a' Romaiak' korában az úgy nevezett *varus*
mentagra nyavalyát okozta.

R e j t e t t s z ó k .

1.

Négyes egészem homály, szemeidben könnyeket áraszt,
 Fej nélkül pedig ezt használod fényes edénynek.

2.

Bús lehet az, gyakran kit vézes hárma mesémnek
 Látogat; — ezt mindég tetemessen aratja egészem.

Németh Endre Sükösdről.

Jegyzet: A' 45dik számbeli Rejtett szó: Fazek.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

47. Pesten, December 10kén, 1836.

A' futó csillagokról.

Hajdan egész az újabb időkorig látta az ég üregében futni, tudós, 's nem tudós, az úgy nevezett futó csillagokat, mint gyuladásban lévő, 's gyakrantávolról hallott morajjal eső légi-tüneményeket, tudományos kebel nélkül, hideg imámosággal az időben, 's térben végezni kiszabott pályájukat. De a' legújabb időben, néhány évtől fogva tapasztalja az éles elméjű természet-vizsgáló: hogy illy nemü légi tünemények nem érdeknélküliek, 's az ezek körüli tárgy nem sokára a' legfőbb fokú, 's legérdekesb vizsgálatokat, és figyelmet gerjesztő következményeket hozandja létre, az emberi lény' bámulására!

A' német tudósok közt e' f. században Brandes, és Benzenberg e' titkos tudományú tárgyal foglalatostokodtak. Ezek 3 felé osztályozzák a' futó csillagokat. Az 1sőben veszik-fel a' tűzi golyókat, mellyeket nagyobb futó csillagoknak neveznek, 's mellyek mint világító golyók, az őket követő tűzfényü farkokkal tűnnek-fel. A' 2ik osztályhoz számlálják azon futó csillagokat, mellyek golyó nélkül, hanem hosszú, 's fényes farkokkal birnak; 's végre a' 3ik osztályhoz azokat, mellyek hasonlóul golyó nélkül, 's csakvékony, gyakran csupán meszelátócsón át látható farkokkal az ég üregében feltűnnek. De ezen osztályszer ki nem elégitő, 's a' különféle feltünéseikhez képest, mint nem alkalmas félre tétetett; — hanem mind efféle légi tünemények, legyenek bár ezek nagyok, vagy kisebbek, golyókkal, vagy golyók nélkül, általános névvel futó csillagoknak neveztetnek.

Minthogy csupán éjtszaka látszanak, ezen látás csupán azon alapon épül, melly szerint az álló égi csillagok is szemeinknek csupán éjtszaka látszatók, jöllehet ezek nappal is a' földi látkör felett állanak. Azonban Gassendi († 1655) fényes nappal, dél tájban látott egy nagy futó csillagot, és Hanstetten is 1823ban

illy nagy futó csillagot déli órában tapasztalt messze-
látóján keresztül futni; valamint ugyanezt több más
érdemtellyes vizsgáló tudós is bizonyítja.

Sokáig valánk azon hiedelemben is: hogy a' vilá-
gító farkok, mellyek ezen testeket követik, csupán a'
világosság dörzsületi hatásának következményi látásunk-
ra nézve, valamint t. i. egy körben forgatott tüzes szikra
szemcincinek úgy tűnik-fel, mint egy tűzi kör. Ha-
nem ez hibás vélemény; mert valóban ezen tűzi farkok
léteznek úgy a' lég körben, valamint a' magvaik, mel-
lyekkel öszvekötvé többnyire vannak. Ezek többnyire
tovább láthatók, mint a' golyói, magvai, és ezekkel
nem egy időben tűnnek-el. Azon pillanatban, mellyben
a' golyók elenyésznek, a' farkok látszanak megállapod-
ni, ámbár az előtt amazokkal menének, világjuk pedig
a' farkoknak sokkal gyengébb, és közepettén kialudva
gyakran szemléltetnek, midőn még a' két szélin égve
lobognak, gyakran elszakasztva a' magvaktól, úgy hogy
köztük egy homályos kör szemléltetik.

Magosságok a' föld felületén felül gyakran igen
nagy, még a' lég körünkön is sokkal fellebb, ha bár
ezt 20 geographiai mérföldön is felül tesszük. Brandes
vizsgálatai szerint többeket 50, 60, sőt 100 geogr. mért-
földnyi magasságban tapasztalt. Hasonlóul álmétkodást
gerjeszt azon nagy sebesség, mellyet az említett tudós
több futó csillagoknál észrevett, 's mellyet 6, 's egész
8 mértföldig, egy másod percz alatt tapasztalt; — te-
hát kétszer olly nagy, mint földi planetánk sebessége
a' nap körüli évi útjában; vagyis százszor még na-
gyobb, mint a' kezdetben kilövött ágyúgolyó' sebes-
sége! —

Miből léteznek? és honnan jönnek? Ez, 's hasonló
kérdések még most egész tökéletes megnyugtatóságig meg
nem fejthetők. Addig is szükség szorgalmas vizsgálato-
kat gyűjteni, és a' következményeit utánnainknak hagy-
ni. Reánk nézve már igen érdekesek és fontosak illy
nemű vizsgálatok, annál is inkább, mivel ezen futó csil-
lagok (a' mint látszik) még egy más érdekes tárgy, a'
légköri eső kövekkel (meteor kövekkel) szorososan egy-
befügnek; mellyek hasonlóul új feloldási kérdések 's
tétélek, mellyek megfejtését egy boldogabb jövendőtől
várhatjuk.

Ha egyszer ezen gyönyörű égi, vagy légi tünemények' vizsgálati elegendő számmal történtek; akkor már reményleni lehet: hogy élesb elmék ezen tünemények' fő 's általános természetét; ezeknek első, 's talán még nyersebb, de bel characterukkal megegyezőbb tulajdonait létre hozni fogják, 's a' tudós világgal tisztább világban megismértetik. Ha tehát ezen elsőbb elemei a' megfejtendő tüneményeknek már világra hozattak; akkor már nem olly szövevényes hatású leend, további 's bátrabb lépéseket is tenni, és a' fátyolba burkolt tárgy megfejtéséhez közelíteni. Igy történt ez az astronomiával is, sőt minden más illy nemű tudományokkal, melyek fő célja a' nagy természetnek alapos ismértetése vala. Illy nemű különös tulajdonát, characterét ezen tüneményeknek (úgy látszik) hogy a' legujabb vizsgálatok szerént, már kitanultuk: hogy t. i. a' legtöbb futó csillagok kelettől nyugot felé, mindnyájan többnyire ugyanazon egy irányban mozdulnak; melly mozdulat a' föld mozdulatjával a' nap körül éppen ellenszegzett. Ha ezen mozdulat, mint általános, tekintetik, és szorosb értelemben megmutattatik; akkor erre, mint rendíthetetlen talpköre, egy dicsőbb alap tethetik ama nagy természet' épületéhez, mellyet eldődeink nem ismérték, sőt mi sem ismertük, még nem is gyaníthattuk; — és a' mellynek magasb helyzetéből, a' nagy, minket környékező világot egészen más szempontból, 's tisztább világban mint ekkorig, szemlélhetjük, 's vizsgálhatjuk!! —

Többnyire pedig látjuk ezen tüneményeket, még a' nagyobbakat is, akkor, ha már ezek hozzánk jobban, 's jobban közelitvén, az ó nagyobb, 's későbbi világosságuk' hathatósága által felébresztenek; vagyis midőn olly közel jönnek, hogy a' vizsgáló' érzékeit el nem kerülhetik. — Minthogy pedig még akkor is olly nagy magosságban szemléljük földi lakhelyünk felett; e' szerént tellyes hihetőséggel még sokkal magasb 's meszszebb tájokból jönnek-le hozzánk, melly azt bizonyítja: hogy nem a' földi lég körünknek szüleményei. De az eredetük, 's honnan jöttük még setétségben van előttünk. Azon nézet azonban, hogy e' futó csillagok, bujdosó csillagjainkal (planétáinkal) egy eredetűek,

's (ámbár igen kiseded arányban) a' világ űregében hasonló módon lebegő, 's pályázó tömegek, mellyek földünkkel a' nap körüli évi pályájában öszveütköznek, igen hihető, 's elfogadható. Chladni, ama híres természetvizsgáló, ezen nézetet az újabb időben olly tudományos okokkal felvilágította, 's alapította, a' mint csak azt illy ritka természettüneményinél kívánni lehet, 's a' kíváncsi nyugtalan emberi ész kielégítésére szépen felfogható.

Minthogy azonban ezen homályosb titkú tárgyoknál az igazság' következményihez, 's rendíthetlen állításihoz még nem juthatánk; hasznosb leend, a' tudós közönséget néhány illy nemű tüneményekkel megismertetni.

1676ik évi Martius 31én egy nagy tüzes golyó egy időben, 's egyszerre német, és olaszországban szemléltetett. Futásában nagy sustorgást, 's elenyésztében, vagyis szétpattanásában rendkívüli menydörgést hallani lehetett. A' golyó felülete hasonló nagyságú vala a' tellyes holdvilághoz; hosszú farka pedig kezdetben veres, későbbben pedig kék színű.

(Folytatása következik.)

A' recorderek az angol parlamentben.

(Random recollections of the house of commons. London 1836.)

A' londoni hírlapok' recorderei vagyis tudósítói száma jelenleg reá mehet öszvesen mintegy 80ra. E' személyeknek több mint fele a' reggeli, és a' többiek az estvéli újságlevelek' számára irnak. A' parlamenti recorderek' száma 12—15. Mindegyik közülök három negyedóráig dolgozik, és azon pillantatban, a' mint ezen időnek vége van, elhagyja a' recorder ülőhelyét (a' gallerián vagy karzaton szokott ülni) 's azt egyszerre másik foglalja-el. Ekkor az első, haladék nélkül az újsághivatalba megy, ott jegyzéseit olvashatólag leírja, és kéziratát, melly keskeny papiros hasábokra, 's természetesen csak egyik oldalra, van írva, a' könyvnyomtatónak általadja. Ez a' kéziratot tüstént elosztja a' szedők közt, kik ha öten hatan dolgoznak egyszerre ugyanazon egy tudósító' kéziratán, e' kéziratot olly hamar kiszédik, mint ó ezt (a' hivatalban) leírta. Miután a' második recorder három negyedórányi idejét kitöl-

tötte, egy harmadiktól váltatik-fel, s hasonlókép a' könyvnyomtató műhelybe megy, jegyzéseit olvashatólag leírandó. Így megy a' dolog abécze rendje szerint az egész éjszakán által, míg a' hírlap' minden recorderei sorban nem jártak, ha t. i. a' ház elébb el nem végzé ülését, mint mindegyik tudósítóra rá következett volna a' sor. Igen ritkán történik, hogy ugyanazon tudósítóra egy éjjel kétszer kerüljön a' sor. Ha valamelyik tudósító egy beszédből sokat leírt, rendszerint ötször annyi ideig tart, míg az egészet olvashatólag leírja. Így p. o. egy tudósítónak, ki egy óra' hosszáig írt, 5 óráig kell dolgoznia, hogy kéziratát nyomtatás végett általadhassa. Az, a' mit egy ügyes recorder három negyedóra alatt leír, kinyomtatva mintegy két hasábot tölt-be a' Timesban. Lord Stanley és más olyan parlamenttagok' beszédénél, kik igen sebesen beszélnek, az e' szerint leírt tudósítás, tökéletesen kidolgozva, adhat $2\frac{1}{2}$ hasábot is. — Sokan a' recorderek közül felette sebesen írnak. Nagy dolognak tartatik, ha valaki annyit, mennyi egy hasábot ad a' Timesban, $2\frac{1}{2}$ óra alatt leír; azonban vannak rá példák, hogy némelly recorderek ezt két óra alatt végrehajtották.

Néha a' parlamenti tagok panaszkodni is szoktak, hogy beszédek nem nyomtattak-ki szóról szóra. De, ugyan szép dolgok jónének napvilágra, ha némelly beszédeket szóról szóra úgy nyomtatnának-le, a' mint tartattak! A' „New-Times“ kiadója (a' mostani maltai bíró Sir J. Stoddart) megpróbálta ezt egyszer. Több parlamenti tagok ugyan szépen megjárták vele, az egész város csak azon kaczagott, a' mit az urak a' parlamentben fecsegték. Lord Castlereagh (utóbb lord Londonderry) p. o. olvashatá ottan e' híres kitételét: *standing prostrate at the feet of his Majesty* (állva Ó felsége' lábainál leborulva vagy elnyújtódzva) s e' szép nyilatkozását: *walking forward with his back turned to himself* (előre menve hátát maga felé fordítva).

Luther' maradéki.

Az altonai adresse-comptoiri (tudakozódó-intézeti) tudósításokban, f. e. November 5dikéről illy című jelentés található: „Luther' árvái.“ E' nevezet alatt

Luther' maradéki értetnek, kiknek attyok Luther József Károly, Erfurtban született 1792diki November 11dikén, a' romai katholika anyaszentegyház' keblébe visszatért, és háznépével sanyarú szegénységben élt Csehországban. Gyermekreire reájok találtak a' szülőiktől lakott füstös szobában, mint valamelly fészekben öszvehalmozottakra. Luthernek ezen maradékai' feltalálását köszönni lehet Rheinthalernek, a' Luther emlékezetére a' hajdani Ágoston szerzetű kolostor' falai közt Erfurtban alapított Martinsstift nevű intézet' előjárója' nyomozásainak. Így jöve még 1830diki Majus 6kán, 325 esztendővel ósattya után, az érintett gyermekek' legidősbike Antal — ki 1821ben született — a' hajdani Ágostoni szerzetű erfurti kolostorba. Az előjáró úr' és méltó háznépe' nyájas ápolása által 's az azóta lefolyt hat esztendő alatt testben lélekben erősödött 's előre haladt. De mivel a' tudományos foglalatosságokhoz semmi tehetsége nincs, a' kézi mesterségekhez pedig ritka ügyessége van, Sz. János napja óta az asztalos mesterséget tanulja, még pedig nagy kedvvel. Azonban attyok' halála után, melly 1834ki October 26kán történt, annyok' kérésére, kit férje a' legnagyobb nyomorúságban hagyott hátra, Antal' többi négy testvére is, t. i. Mária és Anna ikerek (születtek 1819ben), János (született 1826ban), és Therézia (született 1831ben) felvétettek Martinsstiftbe. Az előjáró Rheinthaler bízott honfiai felebaráti szeretetükbe. Az árvák közül a' két legidősebb Mária és Anna, kik taval az intézetbe felvételükkor alig tudtak olvasni, 's írni épen nem — szolgálatba fognak adatni. De az ifjabbik fiúnak Jánosnak több tehetsége látszik lenni, 's hihetőleg tanulásra adhatja magát. A' legifjabb, Theréz, a' tanulásra még gyenge. Mint érdekes körülményt, említik azon hasonlatosságot, mellyel bírnak ezen Luthertől 9dik iziglen származó gyermekek, ennek Cranaachtól festett képéhez; úgy hogy, kivált Antal' arcát, a' hozzá értők e' tekintetben bámulják. Luthernek ezen élő emlékeihez, még eddig csak Frankfurtból és Lipsiából érkeztek némi segedelmek.

Helyes ítélőtehetsége egy parasztnak.

Nem rég Norfolkban az esküdtek' ítélőszéke, a' jury, egy öreg, nem gazdag özvegyasszony' halála fe-

lett tanácskozáék, kinek, a' mennyire tudatott, egy el-
lensége sem vala. Az asszony' holttestét szobájában, 's
nyakát ketté metszve találták, de csak előlről, mintha
jobb keze elejtette volna a' borotvát, melly vérral bo-
rítva a' földön hevert. A' szobabútoroknak semmi szé-
lyelhányása, pénzének hiánya, vagy más efféle, nem
mutata gyilkosra. Mindenki azt gondolta, hogy a' vén
asszony maga ölte-meg magát, 's a' tanácskozáásra meg-
hívott két orvos is hasonló véleményben volt. Már tizen-
egy esküdt mondá-ki ítéletét illy értelemmel. A' cor-
ner (politiabíztos) ekkor megszóllítá a' tizenkettediket,
ki oldalyást álla 's magát vonogatni látszék, hogy ér-
zékenységét győzze-meg, 's cselekedjék a' törvény sze-
rint, mint a' többiek. Az esküdt, egy együgyű gazda-
ember, engedelmeskedett; de alig állt a' holttest mel-
lé, a' mint egyszerre csak felkiáltott: „Gyilkosság,
gyilkosság! ezt az asszonyt meggyilkol-
ták!“ A' bámulás közönséges lón, de ő tüstént folytatá
beszédét: „Ezen asszonymnak haja barna, 's nem látják-e az
urak a' veres hajszálatokat körmeim? Ő meg-
gyilkoltatott, még pedig egy vereshajú
emberrel kellett küszködnie.“ Minden szem
az asszony' vejére tekintett, kinek veres haja volt; en-
nek nyughatatlansága 's megijedése elárulák őt; tüstént
megfogatott, 's most méltó büntetését várja. Mellyik
bíró, mellyik fizetéses törvénytudó mutatott volna éle-
sebb ítélő tehetséget, mint ezen esküdt, ki hívtalát fi-
zetés nélkül viszi?

A' törpe család.

Folyó évi October 23kán Londonban, Santiago
de los Santos törpe' neje egy gyermeket szült, melly
történetről az angol hírlapok azt mondják, hogy az a'
physiologia' évkönyveiben időszakot — epochát — fog
tenni. A' gyermek élve jött ugyan világra, de egy óra
mulva megholt. Teste' hossza $13\frac{1}{2}$ angol hüvelyket tett
és egy fontot 's $4\frac{1}{2}$ nehézéket nyomott. A' gyermek tö-
kéletesen ki vala alakulva. — Ezen nevezetes gyermek'
attya ugyanaz a' törpe, ki nem rég egy földijét a' lord-
mayornál lopásért bevádolta. Don Santiago, ki nem
nagyobb 25 hüvelyknél, most ötvenedik esztendejét
tölti. Született Manilla spanyol gyarmatban, hol szülői-
től, kik fiok' kicsinysége miatt kicsúfoltatástól tartottak,

egy erdőbe kitétetett. A' viczekirály, ki épen akkor ot-
tan vadászott, felvéteté a' gyermeket, 's nevelteté.
Szülői, kiket későbbben kinyomoztak, közönséges ter-
metű gazda emberek 's igen erős alkatúak voltak. A'
viczekirály' halála után Santiago, szőlőföldje iránti ra-
gaszkodása miatt, nem tudá magát arra határozni,
hogy testvéreit Spanyolországba kövesse, 's ekkor, min-
denektől elhagyatva, keserves szükséggel küszködött.
Végre Madrasba utazott, 's onnan mintegy 6 esztendő-
vel ezelőtt egy britt kereskedő hajó' kapitányától Ang-
liába hozatott.

A' hajózás alatt egy hullám lesodrá Santiagot a'
hajófedélről, a' tengerbe, honnan üggyel bajjal kihalász-
ták. Az új éghajlat alatt eleintén sokat szenvedett a'
hidegtől 's a' hideg víztől még most is irtózik. Egyéb-
iránt jó alkatú, állandó egészséggel bír, 's szüntelen víg
kedvű. Mértékletessége példás; többnyire csak meleg
vizet iszik és csak bőjti napokon néhány pohár bort.
A' hangászatot kedveli; de uralkodó szenvedélye az a-
rany- és ezüstművészség. Vallása katholika, mellyben
nevelteté őt nevelő attya, 's mellynek szabályit kegye-
sen követi is. Anyai nyelvén kívül beszéli a' portugá-
li, 's angol nyelvet, és valami vidéki szójárását az in-
dus nyelvnek. Kis nejevel Birminghamban, ennek szü-
lőföldén, ismerkedett-meg. Neve Hopkins Anna;
38 hüvelyknyi magos 's igen csinos magaviseletű asz-
szony. Attya 6½ láb magos, 's anyja közép magosságú.
Férfi 's leány testvéri, összesen kilenczen, mindnyájan
erős termetűek. E' törpe pár igen jól él egymással, 's
első látáskor megszerették egymást. Felesége protestans
vallású.

Rejtett szó.

A' természet' mind a' három
Országának tagja lész
Ha valaki egy betűje
Felibe két vonást tész.
Lész benne ásvány, plánta és
Egy jeles állat' neve.
Pedig egésze úgy jár kél
Mint majommal a' teve.

Kőrös János.

Jegyzet: A' 46dik számbeli Rejtett szók: Füst. Kartyás.

H A S Z N O S M U L A T S A G O K.

48. Pesten, December 14kén, 1836.

A' futó csillagokról.

(Folytatása 's vege.)

Az 1719ik Martius 19ki a' fényes naphoz hasonló hatású világgal birt; kialuvása két erős menykődörgéssel kísértetett; 's helyében néhány perczig maradt egy világos felhőske, és világosság' hosszas kinyúló vonala.

1741ik December 11kén nagyobb volt, mint a' tellyes hold, és olly világú, hogy délben egy órakor látszott.

Hazánkban 1751diki Május 26kán vizsgált nagy tüzes golyó, szétpattanásánál, két darab vas tömeget sujtott-le a' földre, mellynek egyike Bécsben mai napig látható.

Az 1758ik November 26dikán Angliában, és Skotziában egy nagy légi tüzi golyó az egész láthatárt nap-pallá változtatta. A' golyó fél akkorának tetszett, mint a' tellyes hold; de világa hasonlított a' napéhoz. Minek-utánna a' farka szétpattant; három csillag tünt elő, mellyek a' golyót követték. Elenyésztiük után egy percznyire hallatszott két légi lövet, melly közel 8 másod perczig tartott, 's a' legerőssebb ágyú lövethöz sem lehetett erejét dörgésének hasonlítani.

1771ik 10ik Juliusi tüzi golyó déli Angliában, 's egész Francziaországban szemléltetett. Mozdulata igen sebes; alakja elejin golyó, később körtvély formájú; színe tündöklő fehér. Feje e' légi tűneménynek tüzi szikrákkal volt körülvéve; farka pedig veres; szétpattanásánál sok világú szikrákra oszlott, úgy hogy sok néző e' nagy tündökléstől szemeit elfordítani kéntelen vala. Az egész tűnemény tartott 10 másod perczig.

1783ki Augustus 18án hasonló tűnemény ismét Skotziában, Angliában, és Francziaországban látszatott, kezdetben golyó formájú; szétpattanása után vont magával sok szerű, 's nagyságú golyókat; világa rendkívüli nagy, 's vakító. Az egész tartott egy minutáig.

Az 1805ki October 23kán tapasztaltatott tűzi golyó néhány pillanatig tartott; de a' farka, melly szétpattanása után tűnt-elő, 15 egész perczig (minutum primum) úgy szólván mozdulatlanul az ég' ugyanazon egy helyén maradt.

Az 1807ki December 14kén Éjszak Amerikában látszott légi tűzi golyó annyira hasonlított nagyságára, és világára nézve a' tellyes holdhoz, hogy egy ember, ki azt hirtelen látta, kérdezné: hová sietne olly rendkívüli sebességgel a' holdvilág? Ennek enyészete három erős ugrással, és menydörgéssel történt-meg, 's mindjárt azután egy nagy ércz 225 fontos tömeg rettentő zuhanással esett-le a' földre.

A' melly tűzi golyó 1821ki Junius 15kén szemléltetett, olly világú volt, hogy Franciaországban fényes nappal délutáni 3 órákor szabad szemmel látni lehetett. Szétpattanása nagy zördülettel történt, melly alkalommal Viviersnél egy 220 fontos meteorkő esett-le. Elenyészte után 10 percznyire látszott az égen egy barna vonal, mint egy kőd, vagy felhő szalagot képző.

Ezek tehát a' legnevezetesebb légi tűzi golyók, mellyek nagyságukra, 's világukra nézve magokat a' láthatárunk felett kitüntették, 's elszigetelve, magányosan az égen, optikai nézetünknek megjelenének. — De még sokkal nevezetesebbek azok, mellyek több futó csillagok társaságokban, és pedig olly nagy társaságban tűntettek-elő magokat: hogy a' földi vizsgáló, 's nező az olvasásoknak felhagyni kéntelen volt, 's hogy különöségük kiváltképpen megjeleltessék, mindég igen közel, minden év' ugyanazon egy napján, jelentek-meg. — Ezen tehát, egész seregként megjelent futó csillagokból néhány tűneményt előhozunk.

1799ki November 11 és 12re forduló éjszakán nagy számú futó csillagok serege nagyobb, 's kisebb golyókkal; farkokkal, 's farkok nélkül egy időben szemléltetett Európában, és Amerikában. Humboldt, és Bonpland vizsgálták Portobellóban; mások pedig szemlélték ugyan akkor Guianában, Labradorban, Quebecnél Éjszak-Amerikában, Grönlandiában a' jeges tengernél, és Német Birodalm' közepettén, nevezetesen Weimárbán. Illy egy időbeli szemlélet olly nagy távolságokban arra mutat: hogy e' légi, sőt égi tűnemények' magassága legalább 400 geogr. mérföldnyire volt a' földi látkörön felül: hogy mindenholnan egyszerre szemléltethessenek. Az Europai, és Amerikai vizsgálók' előadásai e' nagy tűneményről olly öszvehangzó, hogy lehetetlen kételkedni a' valóságáról. Amerikára nézve esett ennek feltűnése az éj vége felé. Humboldt előadása szerint egész 4 óra hosszát sok ezer tűzi golyók, és futó csillagok követték egymást pállójukban. Ezek emelkedtek keletről, vagy éjszak ke-

etről a' látkörünk felett; különféle nagyságú karéjt futottak leeresztül pályájukban az ég boltozatján, és leestek ismét a' léli látkörünket képező ég' boltozatján. Több közülök elérte 10 égi foknyi tetsző magasságot; valamennyi pedig emelkedett 23 fokon felül, egész 30ig. Többnyire mindnyájan voltak nagok után 5, egész 10 égi foknyi hosszú tüzes farkokat, melyek világa 6 egész 8 másod perczig tartott; némelyek erőszakos pattanással, mások hang és tüzi szikrák nélkül enyésztek el; 's mások ismét Jupiter planeta nagyságához, és világához képest birtak testi tömegekkel, melyekből szikrák hullottak ki.

Berard, a' francia brig (Le Soiret) tengeri parancsnoka 1831ki nov. 13kán Spanyolországi Carthagena magasain reggeli 4 órakor látott csillagok' iszonyú mennyiségét, melyekből némelyek különös nagyságúak voltak. Ezen tűnemény 3 óráig tartott, 's közép arány szerént minden első perczen legalább 2 futó csillagok szemléltettek. Egyik a' legnagyobbak közül egész a' zenithig, a' vizsgáló tetőpontjáig felhatott, 's a' holdvilágnak átérőjéhez hasonló szélességű tüzes farkal követte pályáját. Ezen tűneményi farkban igen szembetűnőleg észre lehet venni a' szivárvány' többféle színeit Elenyészte után még 6 első perczen fellül keletől nyugot felé lehet látni a' lefutott pályájának tüzi nyomdokait.

1832ki november 12ki, és 13ki éjszakán hiteles vizsgálók, 's tudósok megegyező előadásokból, hasonló nagy mennyiségű, 's majd csak hihetetlen számmal megjelent tüzes légi tűnemények, ugyanazon egy időben tapasztaltattak egyszerre Angliában, Franciaországban, Rhenus melléki tartományokban, Berlinben, Pétervárában, Odessában, Kiew, és Charkow közti Kursk kerületben. Rhenus alsó részén esti 9 órától egész világos reggelig történt e' tűneményi vizsgálat. E' tűnemények látszottak, mindenféle irányzatban fel, 's alá mozgásokat tenni; némelyek hosszú farkokkal, melyekből világosság tömegei szana szét 's oldalast löveltek ki, végzők pályájukat. Sarzawában Bukovinában olly sűrű tömeggel tűntek-elő a' néző szemeknek: hogy egy valóságos tüzi esőt képzeltek. Néhány tüzi golyó a' tellyes hold nagyságát elérte, néhány pedig 30, sőt 60 és több égi foknyi világosság leplét vont maga után. Nagy világot terjesztettek a' látkörünk felett. Mindenütt, hol e' tűnemény szemléltetett, közönségesen 3 órától egész világos viradtig szünet nélkül váltották-fel magokat e' tűnemények különféle fényben, nagyságban. 's alakban, helyel helyel menydörgéssel, 's elektrikai villámokkal.

1833ki November 12kén és 13kán éjszakán-át hasonló tűneményi vizsgálat történt ugyan egy időben Éjszak Amerikában, Mexikóban, Új Skótzsiában, Cuba, 's Jamaikában, általában egy 100,000 geographiai mérföld területen. Ezen tűnemény is majd egész éjszakán tartott. A' nagy orosz lány égi csillagzat melléből látszott egy éjszaki fényhez hasonló területen sugárzó fény kiomlani, és azon tájról jött számlálhatatlan futó csillagok' egymást felváltó serege, világító vóna-

tok, tüzi golyók, különféle nagyságúak, farkokkal 's farkok nélkül, gyakran igen hosszú farkokkal, mellyek azon égi pontból mindenféle irányban lövelleni látszottak világokat. A' látszott tűnemények száma nem mindég egy korú volt; hanem úgy tetszett: hogy ezek rendes időszakban majd nevededtek, majd ismét kevesedtek. — Egy vizsgáló előadásakint Bostonban reggeli 6 óra felé, midőn a' tűneményi hathatóság már hanyatlani kezdett, 15 első percz alatt, mintegy 10ed részén az ég boltozatjának estek-le a' látkörünkre mintegy 860 futó csillagok; tehát az egész látszó egiünk boltozatján 15 első percz alatt 8600, 's egy óra alatt 34,400; e' szerént a' tartott tűnemény' egész lefolyt ideje alatt, az az közel 6 óra alatt, 200.000 illy nemű égi tűnemények, földi légünkben szemlélt futó csillagok esének-le.

Ezen futó csillagok' nagy sokaságán felül még igen érdekes azon környülményt is tudni, hogy mind annyi temérdek légi, 's égi tüzi tűnemény egyetlen egy, 's ugyan azon pontjából az égnek kilöveltetni látszattak.

Az 1835ki November 13kán éjtszakán végre Franciaországban Belle yhen (de l' Ain tartományi kerületben) esti 9 óraker vizsgáltatott egy fényes égi tűnemény, mellynek mozdulata éjszaknyugotról, éjszakkélet felé irányozva volt. Az első feltünésinél már hasonló alakja volt egy tüzes golyóhoz. Ez elpattant, egy menydörgéshez hasonló morajjal, 's hagyott maga után egy hosszú, lángal égő farkat. Elpattanásánál eloszlott ezen meteor számíthatlan sokaságú apró golyókra, és tüzi, sok színű ágokra, mellyek világa igen kápráztatta a' szemeket. — Azon tájbeli gazda, Collon nevű, éppen lefeküdni akart, midőn iktóztató menydörgést hallott. Siete tehát ki az udvarába, és a' gazdasági épületeit mindenfelől lángoktól már körülveve, szemlélte, hihetőképpen, hogy a' légből lehullott tüzes szikrák által felgyújtattak.

Ezek előadási után, ha az előbocsájtottakat egy élesb pillanattal átnézzük; ezen tűneményeknél 3 nevezetes dologra találunk, mellyre egész figyelmünket terjesztenünk kell: 1.ör Az illy nemű égi, 's légi tűneményeknek rettentő sokaságát, mellyeket csak némelly időben illy számmal látni lehet. 2.szor Ezen tűnemények' rendes visszajövetelét, melly már egymásután 8.szor, 12ik vagy 13ik Novemberre, egy illy bizonyos időre, esett; 's végre 3.szor Ezen tűnemények' mozdulatának irányzatát, melly kelettől nyugot felé; tehát a' földi planetánk évi mozdulatjának a' nap körül 's maga tengelye körül éppen ellenkezőleg történt.

Ha ezen tapasztalások, vagyis hypothesisok (mert még másoknak tartani nem lehet) jövődében még számos vizsgálatok által megerősítetnek, a' mint hogy ehhez tellyes reményünk lehet; úgy ebből nem csak az következik: hogy ezen tűnemények bizonyosan sem földi, sem légi meteorok (mint ezt ekkoráig még hittük) sem pedig a' hold tűzhányó hegyeinek szüleményi, vulkanjai (melly állitást némellyek már számolással is bébizonyítani akarták) hanem

hogy ezek által még egy más, sokkal érdekesb felfedezésre vezéreltetünk. Hogy lehetne t. i. ezen rendszeren vissz-
 szatérő időszakot, (ha tapasztalásink rendszerint bé-
 bizonyodnak) azon tünemények visszaterő idő-
 szakát, 's azok v' föld forgásával, 's évi pál-
 lyájával ellenkezőlegi mozdulatát másképp ma-
 gyarázni; mint sem, hogy milliónyi apró, 's egymástól u-
 gyan elvált, de a' nehézkedés törvénye szerint egymást von-
 zó 's egymástól függő, 's az égi üregben lebegő égi testek
 sokasága bizonyosan létez; mellyek, hasonló nehézkedés
 törvénye szerint, valamint földünk, 's a' többi planéták
 a' nap körül évi pályájukat rendszeren végezik; 's mellyek
 az említett planétáktól csak annyiban különböznek, hogy
 apróbb testekben létező tömegek' elemei, mellyekből illy
 nemű tünemények' egész serege áll, nem olly öszveragasztott
 erő által volnának öszvecsatolva, melly öszvefogláló erőt
 a' többi égi. úgy nevezett erős testeknél tapasztalunk. Ezen
 égi, fővényfelhőhöz hasonló lények, mellyek talán nagy
 számmal napunk rendszerében találatnak, alkotnak egy
 egészen más nemű, 's más rendű planétákat, mellyek
 igen ritka nemű alkotásukhoz képest, sokkal nagyobb tért
 foglalnak-el a' világ üregéből, mint a' közönséges planéták;
 mellyek nehézkedés pontjaik azon egy törvény szerint, má-
 sod rendbeli vonalban, a' nap körül mozdulnak, 's pályá-
 jukat rendszeren végzik. Az összenőtt, 's egybefüggő töme-
 ges köz planétáinknál a' végett szép rendet tart a' termé-
 szet, hogy ezek pályájukban öszve ne ütközzenek, 's men-
 tüket egymásnak ne gátolják; minthogy nagy téreket, 's
 egész égi pusztákat hagyott köztök az ég üregében, melly-
 ben egymáshoz olly távol állanak, hogy csupán mint észre-
 vehetetlen pontok egymásból, illy testi szemekkel
 szemléltethetnek. Ezen kisdud égi lények azonban (futó
 csillagok) mellyek örök fentartásáért a' nagy természet
 kevésbé vala elfogulva, 's mellyek a' planétaris kemény
 testek öszveütközeténél inkább magok szenvednek, mint
 sem hogy ezeknek árthatnának; ugyan a' természet által át-
 hatóvá, keresztülmehetővé alkottattak, úgy hogy a' köz
 planétáink ezeken a' ritka testü rendszereken, valamint köz
 utjaikban a' köd felhőken általmennek, a' nélkül hogy meg-
 sértetnének, 's a' nélkül hogy ezt csak észre vennénk; vala-
 mint mi magunk, legalább már 6000 év lefolyta alatt, a' mi
 földi planétánk légi hajójával talán minden évben egyszer,
 ezen ritka tömegű rendszereken, planetaris
 köd felhőken keresztül szerencsésen eveztünk. —
 Ha tehát feltesszük azt: hogy hozzánk legközelebbi pla-
 netaris felhő a' nehézkedő erejével egy olly pályát vé-
 gez, mellynek átmérője kevéssel különbözik földünk évi pál-
 lyájától, és mind a' két égi lény mozdulatában ellenkező
 irányzattal halad; akkor a' fentebbi tünemények' valósága
 igen könnyen megfejthető, 's rendszeren magyarázható, fel-
 tévén különösen azt: hogy földi planétánk, valahányszor

az év' folyamában azon szétterült planetáris felhővel összejön, 's legalább ennek egyik részével, az egész test' egyik szélével öszveütkezik 's ezen keresztül hat; akkor azon elemei, mellynek földünkhez legközelebb vannak, ettől magához vonatván, a' viszonyos ellenszegzett testek' dörzsölete által, mellyeket légünkben szenvednek felgyulladnak, 's végre egészen, vagy részre oszolva, a' belgyulladás, 's tűz emésztete által szétpattanva, földünkre omlanak. — A' nagy magasság, mellyben ezen égi tümenényeket szemléljük; a' látszott kikeletkezésük annyi sokaságú tüzi lényeknek ugyanazon egy részéből az égnek; a' nagy sebességük, mellyet futásukban, pályájuk véghezvitelében tapasztaltunk: mind annyi, és több más különösségeik éppen azon felvételből könnyen, 's egyszerűn magyarázhatók; mint az ugyanezek mozdulataik kelettől nyugot felé, és a' rendes időszakai visszajöveteleik az év ugyan azon hónapja' rendes napjaira. — Ezen sebesség p. o. melly az előadattak szerint, egészen 8 geographiai mérföldig tapasztaltatott minden másod perczben, igen közel dupla sebessége a' föld nap körüli pályája sebességének, és éppen olly nagynak kellene lenni azon test' sebességének, melly a' földünk közellétében, hanem ellenkező irányzatban a' nap körül futná pályáját. — De még a' mint fellebb elő bocsátott, nem ért el azon idő, ezen hypothesis, minden irányra nézve, megfelejtve, mint csalhatatlan igazságot, előterjeszteni; azért nyugodjunk meg addig is ezekben, még a' jövő években több illy nemü érdekes vizsgálatok, 's nevezetesen minden évben 10—15ig November' nappalain, 's főkélp éjtszakáin szorgalmas tudósaink, 's természetvizsgálóink által, e' nagy természeti új titok megfejtésére, 's az emberi ész dicsőségére véghezvitetnek.

Vizer István.

A' pesti orthopaedi privat-gyógy-intézet második tudósítása.

September elseje óta (lásd sept. 3diki Haszn. Múltaságinkat) a' belső betegek' száma hárommal öregbedett. Az ambulánsok tekintetbe többé nem vétetnek. — Minthogy az elgörbülések' és a' mirigykór csontsenyvi hajlany' gyógyítására irányzott orthop. testgyakorlatok az intézet' munkásságát bőven kívánják: az oskolaszeres gymnastica egészségesekek' számára ezentúl nem üzetetik.

Kettő, az első 's legrégebb esetek közül (hátgerintzgörbülés és zsugorodás) a' legkiterjesztettebb gyógy-mód' ellenére semmi jobbulást nem mutatnak; a' többi esetek mind, vagy a' tökéletes gyógyulás', vagy a' tete-

mes jobbuláshoz közelgetnek. — Az utóljára felvétetett esetek közt találhatik egy főfokú mirigykór, és 2 veleszült elgörbült lábfej (Klumpfuß) oly nemű, hogy ennek háta a földet érte, talpa be-’s- felfelé lévén fordítva el annyira, hogy a’ könyörületességre méltó mászása e’ szegény nyomoréknak a’ gyógyítatás’ lehetőségét senkinek eszébe nem juttatta. Ezen fiú már most szabadon jár, ’s tökéletes gyógyulásán többé nem kételkedhetni. Az emberiség’ javára látszik szolgálni, ha illy esetek, küztudomás-’s meggyőződhetésül a’ világ’ eleibe terjesztetnek, elhatározva azt jelenthetvén: hogy a’ veleszült lábfejjörbülés gyermek vagy gyengéd ifjú korban az intézetben tökéletes gyógyulást, vagy legalább kielégítő jobbulást várhat. Sokkal nehezebben boldogulhatni erős hátgerincz-elgörbülésekkel, ’s valóban óhajthatni, nehogy a’ szülők az időnek legdrágább szakaszát hasztalan egyoldalú próbatételekkel vesztegetnék-el! —

A’ legkifejlődtebb mirigykór mind eddig, az intézetben divatozó gyógymódnak szemlátomást ’s alaposan engedett; és mindnyájan, kik azt megnézik, örömtelven csodálkoznak az egészség- erő- ’s vidámságon, melyek minden individuumon meglátszanak. Ezt olly intézetekben nem tapasztalhatni, hol a’ gyógymód csupán mechanikus vagy egyébként zaklató. Ez intézetben divatozó gyógymód éppen a’ test’ és lélek’ felfrissítését magával hozza. E’ pont felőli még uralkodó balvélekedéseket az idő majd eloszlatja.

Sajnálhatni, hogy a’ felvétetés’ díját az intézet alább nem szállíthatja, mi miatt sok segítséget kereső visszatartatik. Az elrendeltetése az egésznek már olly tellyes és költséges, hogy inkább jövendőre a’ díjak’ felyebb szállíttatása szükséges lézen; de ez a’ már itt lévő individuumokat nem fogja érni. 50 fr. c. p. alól hónaponként még a’ legegyszerűbb eset sem vétethetik-fel. (Még 5 magasabb rendbeli fizetési díjak vagynak.)

2—5 éves gyermekeket biztos felügyelő személlyel szükség ellátni.

Külön szobák is kaphatók egyes betegek’ ’s azoknak hozzá tartozandói számára.

Kéretik mindenki, ne terheltessék az ide adni kívánó esetet legalább 6 nappal elébb bejelenteni.

Környülállásosabban értekezhetni szóval vagy frankírozott levelek által az intézet' elnökjével (Schoepf Aug. orv. seb. dr. k. prof. a' m. t. társ. I. tagj.)

Pesten December 15dikén 1836.

a' Pesti Orthop. Privát-Gyógy Intézet.

Természetes orvoslása

a' meghúléseknek, (Rheumáknak) 's ezek között az úgy neveztetett Grippének *) és Cholerának.

Az 1833ki esztendőben még életben lévő Magyar Kurir mellett kijött Sokfélék között a' 219dik és következő lapokon ez alatt a' titulus alatt: „sok Paradoxumok lettek már Axiomákká“ a' többek között azt állítottam, hogy a' Hidegség szint olyan positiva erő, mint a' néki megfelelő Melegség; 's egyszersmind azon vélekedésemet is kinyilatkoztattam, hogy a' Cholera nyavalyát a' melegség és hidegség disproporciójából lehet kimagyarázni; de mivel sem doctor sem chirurgus nem vagyok, 's a' cholera betegségen is már ekkor városunk' népe általesvén semmi tapasztaláson épült erősséget erre fel nem hozhattam, sem semmi alkalmatosság e' részben magát körülöttem elő nem adta; mindazonáltal ilyen principiumban lévén, minden előadható környülállásokra azután is szorosán figyelmeztvén, most is azt állítom, hogy hijjába zárja-ki mind a' physica, mind a' chemia, mind az orvosi tudomány a' hidegséget az Inponderabiliák száma közzül, az azért szintúgy végbeviszi a' maga kötelességét, mintha ő is ott volna, és úgy dolgozik mint positiva erő; — azt mondom, hogy a' Rheumáknak, 's ezek között a' Grippének és Cholerának, ugyan egy eredetek van, 's ugyan azon egy nyavalyák, csak fokokra vagy grádusaikra nézve különböznek egymástól, és hogy ennél fogva orvoslások módjának is ugyanazon egynek kell lenni.

*) torok gyúlladás.

(Folytatása következik.)

R e j t e t t s z ó .

Első fele számlál időt,

Más fele tesz vármegyét.

Az egész egy kinzó eszköz:

Mondki hamar a' nevét.

Paulowits.

Jegyzet: A' 47dik számbeli Rejtett szók: Kőborló.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

49. Pesten, December 17kén, 1836.

Természetes orvoslása

a' meghűléseknek (Rheumáknak), 's ezek között az úgy nevezeteft Grippének és Cholerának.

(Folytatása.)

Nem lévén most czélom ezeknek hosszas mutogatásával időt veszteni, és a' sok vélekedésekkel szembe szállani, egyenesen orvoslások' módjára megyek által, úgy adván azt elő, a' mint a' történetek tapasztalásom alá hozták.

Történt tehát 1834ki esztendő september hónapjában, hogy az úgy nevezett Grippe, engemet magamat is meglepett, ámbár nem vettem észre, hogy és mikor hűlhettem volna meg; de torkom fájt 's megdagadt, nyakam megmeredt 's erőm fogyott; elsőben csak csekélységnek vélvén mind öszve is azt csináltam, hogy testemnek több mozgást igyekeztem adni, hogy izzadásba jővén az által a' betegség elmúljon; de izzadásba nem jöhettem, a' nyavalya pedig nőttön nőtt rajtam, úgy hogy már szavam is elváltozott. Ekkor tehát láttam hogy ez több kettőnél, és ezt orvosolni kell. Midőn arról gondolkoznám, hogy ha ez a' nyavalya valóságggal meghűlésből vette eredetét, mimódon kellene ezt orvosolni? hozzám jött egyik érdemes orvosunk, 's kérdezi: mi baj van? Bizony, mondék, a' Grippe nyakon csipett. — No — úgymond — kezdjük tehát az orvoslását meleg herbathéével. — Mellyre ezt mondtam: azt nem cselekszem, mert az a' cura principiumom ellen van, *) engedje-meg elébb, hogy a' magam gondolkodása sze-

*) Tapasztalván tudniillik, hogy midőn több ízben bizonyos végekre hó vizet kellett vennem, tehát a' tiszta havat fazékba nyomatván, és reá vizet töltetvén tűzhez tettem, minekutánna a' víz kezdett melegedni, a' hidegség hogy annál jobban ellene állhasson a' maga ellenkezőjének a' melegségnek, magát a' fazék' közepén concen-

rént orvosoljam, 's ha az nem használ, akkor fogjunk az orvosi curához. „De hát mi lesz az?” kérdezi az orvos ur. Mellyre ezt válaszoltam: „még most el nem tudnám mondani, mert még nincs ki csinálva elmémbe, hanem annak idejében közölni fogom.” — Így magamra hagyatva 's a' fő principiumból kiindulva és más tapasztalásaim által is segítve, végre elgondoltam, mi módon fogom a' curát magamon végbevinni? 's erre a' rendelést mindjárt meg is tettem.

Melly ebből állott: hogy éjtszakára külön szobába vettetem magamnak ágyat, 's egy kevésbé be is melegítettem, hogy a' szoba legalább hideg ne legyen, 's ide a' szükségeseket bévitetvén, elvártam a' lefekvés' idejét, mivel a' curához az is hozzá tartozott, hogy annak lefekvőre kell megesni; eljövén tehát a' lefekvés' ideje 's szobámba bémenvén, egészen levetkeztem, a' mosdótálba ivó hideg vizet töltöttem, ekkor a' törülköző kendőt elővévén, annak egyik szegeletét öszvehajtogattam vagy göngyölgettem, és ezt az öszvehajtogatott csomócskát jobb kezemmel a' vízbe mártottam, 's béáztattam, bal kezemmel pedig a' kendő többi részét öszvefogván úgy tartottam, hogy a' kendő vizes részéből ne csurogjon a' víz testemre; ekkor a' kendő vizes részét egy kevésbé öszvenyomván, hogy a' felesleges víz kimenjen 's nagyon ne csurogjon, jobb kezemmel a' vizes ruhát a' homlokom' felső részére tettem, és innét megindulván, esendesen húztam azt a' jobb halántékomon le, a' nyakam' jobb oldali nagy erére, innét pedig szüntelen folytatólag a' mellem' közepén le a' gyomor szájáig; itt egy kevésbé megállottam és múltattam, a' vizes ruhát a' gyomor száján tartván; minthogy pedig ekkorra a' vizes ruha megmelegedett, tehát a'

trálta, és a' havat ott kemény jéggé változtatta, mellyet nem cselekedhetett volna, ha csak negativa erő volna; de jutott eszembe az is, hogy a' megfagyott tagot nem meleggel, hanem kisebb gradusú hideggel szokták gyógyítani, ezekből tehát azt hoztam ki, hogy ha az organizált testbe magát bevett hideget meleggel támadjuk meg, ugyan itt is azt fogja csinálni, 's magát concentrálván, még veszedelmesebben ront, 's különbkülönbféle nyavalyát vagy fekélyt okoz.

ruhát egy más edénybe kifacsartam, és a' fris vízbe újra bele mártván, ismét a' gyomor szájára tettem, és folytattam a' vizes húzást a' jobb oldalborda' végein lefelé 's innét a' czombom' inain le egészen a' belső bokámon által a' nagy lábom' újjáig: ez volt az első húzás. Már most a' ruhát ismét kifacsartam, 's újra a' fris vízbe mártván, tettem azt ismét a' homlokom' felső részére, 's innét újra elindultam, csendesen húzván a' vizes ruhát, a' másik oldalon a' bal halántékomon által a' nyakam' bal oldali nagy erén, ettől pedig a' mellem' közepén által ismét a' gyomor' szájáig, hol egy kevésbé újra mulatván 's a' ruhát egyszersmind kifacsarván, fris vízbe mártva folytattam a' húzást, itt is a' bal oldalon a' bordák és czombom' inain le, a' nagy lábom' újjáig: e' volt a' második vizes húzás. Most hasonló módon a' ruhát elébb kifacsarván 's azután ismét a' vízbe mártván, elől kezdettem a' vizes húzásokat, hasonló módon, elébb a' jobb, azután a' bal oldalon, 's így tovább, úgy hogy mindenik oldalra, váltogatva, három három húzás essék (mert három húzásnál kevesebb nem lehet, hanem több igenis lehet). — Ezen foglalatosság után érzettem, hogy mind a' tarkómon, mind a' torkomban, a' hol tudniillik a' vizes húzás által nem ment még, fessülés van; tehát végbe vivén a' hármas főhúzást (mellyet már most így nevezek) ismét a' húzásokat homlokom' felső részén kezdvén a' halántékomon által a' tarkómra vittem, 's itt egy kevésbé mulattam, és mintegy pampucoltam a' vizes ruhával, hogy a' hajamon keresztül általhasson a' bőrre, ezzel a' szokott módon lementem a' nagy lábom' újjáig; és ismét új húzást kezdettem kétszer a' tarkómon, kétszer a' torkomon, váltogatva vivén keresztül a' húzást, 's itt két pár húzással megelégedtem; végre a' homlokomtól a' vállamra vittem a' húzást, azzal a' különbséggel, hogy most nem vittem-le a' lábomra, hanem csak a' kezem' újjai hegyén végzettem, három húzást adván váltogatva mindenik karommal. — Ezzel lefeküdtem, és jól betakaródván elaludtam, éjszaka pedig izzadásba jővén, midőn reggel felkeltem, a' Grippének semmi nyomát nem érzettem, sem semmi fájdalma torkomnak vagy nyakamnak nem volt. Örültem mind azon, hogy a' Grippétől illy könnyen megszabadultam, mind azon, hogy

principiumomnak megfelelt az orvoslás módja. Mindazonáltal következett estve ismét megadtam a' három főhúzást testemnek, de többet nem; azzal a' gondolat-lévén, hogy ha még maradt volna bennem hideg-ség, vagy rheuma, ez is ki menjen, de ennek semmi következése nem volt és el is maradhatott volna.

Ettől az időtől fogva akármikor vettem észre ilyen meghűlésből származott nyavalyát, melly ezen hirteleni változások alá vettetett levegőjü időkbén, mint a' mostani, rajtam több ízben megesett és a' mellyből sok Grippévé fajult volna, csak a' hármas fő húzást adtam-meg testemnek, 's azzal vége lett minden bajnak. Sőt volt olly eset is, hogy meghűlést ugyan nem is gyanítottam, sem semmi rheuma forma nem mutatta magát, hanem csak a' gyomromnak volt valami csömör forma baja, de számot vetvén magammal úgy találtam, hogy ennek nem csömörnek kell lenni, hanem másnak, mert csömört most semmiből sem kaphattam, — azt hittem tehát, hogy üres gyomrom a' hideg levegő beszívása miatt felfázván, onnan esik ez a' baj, — tehát ekkor is a' hármas fő húzást végbevívén, a' gyomornak minden baja elmúlt, azzal a' külömbséggel, hogy más nap még nem ettem, valami kedvetlen csekély hideget érzettem gyomromban.

De másoknak is megmondán ezen orvoslás' módját, hasonló jó következéseit tapasztalták ugyan, hanem, szerencsétlenségére ezen curának, nem hitték, hogy illy csekélységgel lehetne azon segíteni, kétes mosolygással kérdezvén tőlem: de valljon attól mult volna-e-el? — meg nem gondolván, hogy a' természetén sokszor igen együgyű módon is lehet segíteni, csak a' módját találja-el az ember! és hogy ez a' bánás igazán nem is orvoslás, hanem csak az akadályok' háritódnak-el, hogy az életerő kihajthassa magából a' gonoszt; 's éppen azért tettem ezt az orvoslási módot lefekvőre is, hogy az életerő, semmi más gond vagy tépelődés által nem lévén az alváskor elfoglalva, minden erejét a' gonosz' legyőzésére fordíthassa.

Meglévén már most ezen ártatlan orvoslásnak hasznos voltáról győződve, a' meghűléstől ugyan őrizkedtem, de tőle semmit sem tartottam; azonban mégis történt rajtam egy előttem igen nevezetes, 's mások

figyelmeire is igen méltó eset, mellyet ennél fogva kö-
zölni is méltónak itéltem, nevezetesen ez: — Tél víz ide-
jén kimentem a' tanyámra, 's haza jövet nem nagy ugyan,
de éles szél kezdett fúni; vátig takargattam én nyakam-
mat a' bundába, de érzettem, hogy a' nyakam mégis
megfázott. Ámbár tehát nem nagy volt is a' fázás, de
azért mégis feltettem magamban, hogy a' nagyobb baj-
nak elkerülése végett, és hogy a' hidegség beljebb ne
vegye magát, lefekvőre megadom testemnek a' hármas
fő húzást. Eljövén tehát ez az idő levetkeztem; de
vagy azért, hogy kicsinynek néztem a' bajt, vagy az-
ért mert resteltem, vagy mind a' kettőért, nem vet-
keztem-le egészen, hanem csak félig, a' húzásokat is
tehát csak félig vagy kötésig vihettem 's itt a' kötésnél
hátra felé csaptam a' hátgerincz felé a' vizes ruhát, ilyen
gondolatok között: erre is kimehet hideg uram! 's így
végbe vivén a' hármas fő húzást, lefeküdtem. Felkelvén
reggel semmi bajomat nem érzettem (sajnálom most is,
hogy meg nem jegyezhettem, ha valljon izzadtam-é ezen
az éjtszakán vagy nem), hanem reggeli 8 's 9 óra táj-
ban azt vettem észre, hogy mind a' két vesém fáj,
és ez a' fájdalom délfele már éles szúrássá és nyilalássá
változott; elgondolám magamban, valljon mi baja lehet
az én vesémnek, hiszen soha életemben az én vesém
nem fáj, 's most sincs semmi oka reá hogy fájjon. Ezen
tünődéseim között mindég oda ütött-ki calculusom, hogy
a' vizes húzásokat csak kötésig vivén, a' hideg ki nem
ment, hanem a' vesékbe vette magát. No, ha ez így
van — gondolám magamban — a' jövő lefekvéskor on-
nan is majd kikergetem. Lefekvőre tehát elkezdém a' vi-
zes húzásokat, most is homlokom' felső részén kezdvén,
a' szokott úton vittem a' gyomor szájáig, innét pedig
a' kötés felé, de itt megváltoztattam az utat úgy, hogy
a' kötésnél hátra vittem a' húzást a' vesémre, innét pe-
dig a' horgas inan le a' bokától a' nagy láb' újjáig, 's
így tovább a' másik oldalon is; de mindjárt az első pár
húzáskor vettem észre, hogy kemény ellentállás van a'
vesékben. A' második pár húzáskor tehát, még jobban
megpampuczoltam a' vizes ruhával a' veséket, de már
ekkor reszketett az egész testem, és rázódot mint a'
kemény hideglelésben; ennél fogva láttam, hogy csak
ugyan a' hideg vette oda magát, 's annál fogva török

szakad, meg kell tennem a' harmadik pár húzást is. Am-
bár tehát ekkor már alig álhattam inamon, mégis meg-
tettem a' harmadik pár húzást is, 's alig hittem, hogy
az ágyba békúhassak 's lefeküdjem. — 'S imé, reg-
gelre a' veséknék minden fájdalma oda lett mintha nem
is lett volna!

(Folytatása's vége következik.)

Schawlkcskék.

Kaschemir vagy Caschemere, Hindostán-
nak éjszaki része, egy igen kellemetes nagy lapály,
melly azon óriás hegyeitől Ázsiának Himalaya és
Hindukuschtól bé van zárva, és a' Behát vagy
Tschelam, a' régieknék Hydaspes folyama által-
csergedezi. Hét ösvény vezet három oldalról ezen birodalomba,
napkeletről csak Himalayának magos hófala
meglábolható. Ezen hóormozati koszorúnak gyönyörjét,
fenségét, kellemetességét és gazdagságát a' hozzá fel-
emelkedő domboknak és előbérczeknek, még egy úta-
zó sem volt képes elegendőlegi rajzzal előadni. Ezen völgy-
nek magos fekte és a' környező hóhegyek miatt ezen
éghajlat inkább hideg mint meleg, mégis általánosan
mérsékletes. Az Ázsiaiak Indusok' paradicsomának, az
örökké tartó tavasz' virágos kertjének nevezik, mi-
vel mulattató tájakkal igen gazdag, sok folyamok-
kal és patakokkal öntöztetve, legfelségesebb termékek-
nek sokaságával megáldatott. A' hegyek telvék havasi
legelővel és erdőkkel, mellyeknek telepjöknél dúzs szántó-
földek fekszenek, széltiben pedig a' folyamok men-
tében ris természetik. Az előhalmokon gazdag gyümölcs-
kertek vonulnak-el. A' selyemtenyésztés miatt temér-
dek sok eperfa természetik, mellyekre ismét szőlő
venyigék futnak-fel, és gerezdeikből a' Madera borhoz
hasonló sajtoltatik. A' tulajdonképpen déli gyümölcsök
itt meg nem érnek, de bezzeg megterem a' sáfrány és
pamut, viola, rózsa, narcisz és számtalan sok európai
és nem európai virágok piperkednek minden gond nél-
kül a' réteken 's mezőkön. Az érczek közül csupán csak
vasat lelhetni nagy mennyiségben. Hanem egy főeledel-
mi ág keletkezik a' lakosok számára ezen országban a'
Kaschemir vagy Tibeti kecskék' gyapjából. Ezen kecs-
ke itt házi állat, de a' mellynek soha sem engedtetik
bujá legelő. Kedvelt eledele cserjék' hegyei, fűszeres

növények, a' ruta és pohánka. E' mellett adatik nékik hetenként legalább egyszer só. Ha az ő hideg, hegyes tartományokból valamely melegebbe tétetnek - által, akkor természetes következmény az, hogy legelőször is a' szőröknek mennyisége hamar alább száll. Nem különben a' gyapju lassabban nő a' hevesebb napokban, és annál inkább mennél jobban közeledik a' hivesebb évszak. Ezen kecskéknek feje nagyobb, szarvaik hátra kanyarulnak 's kajlák, lábaik igen vékonyak. Mennél hidegebb azon vidék, hol ezen állat legel, annál finomabb és nehezebb a' szőre. A' gondos és természet szerinti takarmány és gondviselés emeli a' gyapjúnak finomságát. Valamint a' merinójuhok, az éviék adják a' legfinomabb gyapjut, és egy tökéletesen megnőtt kecske nem ad többet $\frac{1}{2}$ fontnál. Azon kecskéknek mellyek a' legmagosabb völgyekben legelnek, világos érczszinök van. Az alantabb fekvő orgoványokban a' szín megsárgul és fejjeredik, 's még lentebb egészen fejjér lesz. Ezen kívül a' legmagosabb, emberektől honozott, Himalaya hegyeken van még egy kecskefaj, mellynek fekete gyapja van, melly Olaszországban mint schawl alap legdrágábban fizettetik-meg. Minden tibeti és kaschemir kecskén a' legfinomabban göndörödött gyapju éppen a' bőrön van, valamint a' mi közönséges kecskénknél a' goromba felső szőr alatt. A' gyapju tavasszal éppen a' melegebb évszak előtt nyiratik-le, mielőtt az állat természetes állapotban a' tüskés bozótokat és csalitosokat felkeresi, hogy a' már akkor unalmára leendő meleg takarójától megmenekedhessék. Akkor minden hosszú és kemény szőre szorgosan kikerestetik és ezen előre megtisztított gyapjú megmosatik először hamag (Potasche) olvadékban, aztán tüstént patak vízben, de a' mellett az igézést (Fügen) a' lehetőségig el kell mellőzni. Azután pázsiton fejjérittetik, és gyarattatik-meg a' fonásra. A' schawl gyapjú háromszor festetik-meg a' gyaratás (Rumpelung) előtt, a' fonás után is schawlban. Hogy pedig a' schawl puha maradjon, az Ázsiaiak a' gyapjút keményre nem fonják, és erre olly orsót használnak, melly agyag-golyóból áll egy vas dróttal. Egy nagy első rangu finom schawlra megkivántatik 5, a' csekélyebb jóságúra 3—4 font gyapjú. Ezen nemes kecskéknek húsa nem rosszabb ízű mint a' közönségeseké, és most a' vállalkozó Ternaux báró által Franciaországba

hozatik. Joubert ezen kecskéket találta már Kaschemír-ból egész Uralig a' szabad tatár Buchariban szétterjedve; vette ezeket az ottani sivatagban, átvitte a' Volgán a' partok mellett egész Teodosidig Krimmben, a' hol Franciaországba hamarábbi átszállítás végett hajóra szállítottak. Az átmeneten, melly soká tartott, sok megdöglött; egyébiránt mégis egészségben maradt 400 darab, mellyek a' Touloni és Marseilli kikötőhelyekből részint a' Roussilloni havasokba, részint a' Provencei mészhegyekre, és aztán Elszászb a és Rambouillébe legelőre szétküldettek. A' mi hegyes tájinkon, és a' hol meszes föld van 's nem igen leves legelői növények találtnak, legcézirányosabb volna a' közönséges kecskéket, mellyek ugyan hasonlókép adnak schawl gyapjút, de a' melly finomságában a' tibeti vagy kaschemir racenak utánatétetik, elpusztítani és ellenben mint házi állatokat, főleg a' fejés és mellesleg a' schawlgypju végett, kelene béigtatni. Mint házi állatot, igen könnyü a' nedves legelőtül óvni, mint a' nemes merinojuhnál meg kellene történni, hogy nedves napokban tetőzet alatt tartatnának. Legrosszabb a' mi által a' Kaschemir kecskék szenvednek, a' körömdög; hanem ez mint a' merinojuhnál, nem a' dúzs puha legelőnek következése, hanem a' tisztátalan akolé, mivel igen esztelenül azon tisztaságot kedvelő állat az ő salamiadúzs trágyáján hagyattatik soká állani, a' mi által a' dögleletes légnek belehellése és azon féregnek, melly ezen állatot igen kínozza, ártalmán kívül, a' lábak körmeinek meg kell sértődni, és a' lábbetegségnek következni.

A' Kaschemiri lakosok Hindusok és egy nagy része takácsokból áll, kik 16,000 szövőszéken évenként 80,000 darab schawlt készítnék, mellyeknek mindegyike 3 munkást foglalatoskodtat. *Némethy József.*

Rejtett szó.

Ha megért hecses egéazem
 A' szép magyar hazában,
 Sőt mindenütt, a' hol terem
 Hasznos termés magában.
 Véknyan harmadik 's negyedik
 Éltet veszt 's kegyetlenkedik;
 Két végsőm, hanem téveszt,
 Ő is gyorsan teszi eszt.

Prófét János.

Jegyzet: A' 48dik számbeli Rejtett szó: Korbács.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

50. Pesten, December 21kén, 1836.

Természetes orvoslása

a' meghűléseknek (Rheumáknak), 's ezek között az úgy nevezetett Grippének és Cholerának.

(Folytatása 's vége.)

A' Cholera nyavalyát is tehát a' Rheuma legnagyobb gradusának tartván, és azt is a' melegség és hidegség disproporciójából származottnak itélvén, ennek megpróbálására sok ideig semmi alkalmatosság magát körülöttem elő nem adta, hanem ezen mostan folyó 1836dik esztendő Augustus hónapjában a' Debreczeni országos vásárkor házamnál ez a' történet adta-elő magát:— hogy a' vásárra a' majorosnémat, ki mintegy 50 esztendő körül van, haza parancsoltam, hogy a' vásári alkalmatosságkor a' konyha körül segítséggel légyen. Ez a' boldogtalan éjtszakára kifeküdt minden takaró nélkül, a' szabad ég alá az udvarra; meg is szóllítottam, hogy miért nem megy fedél alá feküdni; de el lévén más dolgok által foglalva róla megfelejtkeztem, ő pedig szavamat nem fogadván ott maradt. Más nap az asszony rosszul lett, és a' cholerának minden jelenségei kimutatták rajta magokat, ökröndött, hányt, hasmenése nagy volt, gyomorfájásról, hascsikarásról, szédülésről panaszkodott, kezei 's lábai öszvehúzódtak 'sat de én mind ezekből semmit sem tudtam, csak délutáni öt óra tájban mondták-meg, hogy a' majorosné nagyon rosszul van; lementem tehát hozzá a' kis kertbe, a' hová vonta magát, 's ekkor is kezei kinyujtásával küszködött hogy öszve ne sugorodjanak, 's feje fel volt tüzesedve, és előttem is, gyomorfájásról, hascsikarásról panaszkodott. Hirtelenében tehát, egy kis eczetet lágy meleg vizzel mérsékelve adattam neki 's doktorért küldöttem; azt tévén-fel, hogy a' magam orvoslása módját előadván előtte, ha helybe hagyja, jó, ha nem pedig, lelke rajta; de a' doktor urat othon nem találták. Máshoz küldök, azt sem találták. Küldök chirurgusért, ez az úr is azt izeni, hogy most magának is öl-

Iyan baja van hogy a' házból ki sem jöhet, hanem reggel, ha csak lehet, el fog jöni. Ezekbe a' keresgélésekbe sok idő eltelvén béest veledett, azonban láttam, hogy a' beteg nagyon suljosodik, és néha esze nélkül beszél, 's ennél fogva a' segítség nagyon sürgető, küldök tehát kenő fenő asszonyért, — de a' sem volt othon, a' házamnál pedig olyan asszony nem volt, kire a' dolgot bizhattam volna, 's így mindenből kifogyván, küldök egy másik asszonyért, kiről tudtam, hogy betegek körül szokott forgolódni. Ez osztán végre el is jött leányával együtt, de nagyon menteketődzött, hogy ő nem tud kenni, ő soha életében senkit sem kent, 'sat. Nem is kell kenni — mondám néki — csak azt vigye rajta végbe, a' mit én mondok. Ekkor elbeszélvén pontról pontra, hogy vigye végbe rajta a' hármas fő húzást, 's a' karjain is a' hármas húzást, azt rajta olly ügyesen vitte végbe, mintha már gyakran próbálta volna. Ezzel a' beteget, a' mint előre megmondottam, bétakarta 's én is aludni hagytam; a' leánya pedig 's a' többi cselédek az ablakon leskelődvén kaczagták a' boszorkányságot, mert ők annak hitték. — De más nap reggelre az én betegem jobban lett 's felült, 's ámbár még nagyon gyenge volt, beszélette, hogy a' húzáskor szintúgy érzette, hogy a' fejéből a' tűz megyen lefelé, éjtiszaka pedig erősen izzadott. — Illyen állapotjában érkezett a' chirurgus, 's ennek az úrnak mindent elbeszéltem a' mi történt és a' mit rajta végbe vittem 's rendelte néki e' következendő orvosságot: aqua valerianát; macska gyökönkefü levét; aqua melissæt; czitromfü levét; Hoffman cseppeket; opium tincturát, egy kevés syruppal. Melly orvosságot elköltött ugyan a' beteg, de ezt a' megjegyzést tette reá, hogy ő ollyan orvosságot többé nem iszik, ő attól undorodik 's a' néki nem használ. Ennél többféle orvosságot tehát nem kapott, hanem csak pihenni hagytam, és enni adattam a' mit kívánt, 's imé harmad napra ki akart menni a' tanyára, de ezt csak negyed napra engedtem-meg, 's az asszonynak azóta sincs semmi baja, 's ezen csekélység által szabadult-meg a' félelmes cholérától.

Ámbár tehát csak ezen egy próbám lehetett a' cholérában, de minthogy a' próbának minden tulajdonságival bír 's fő elveimnek is megfelelt, engem legalább

meggyőzött arról, hogy a' cholera semmi nem egyéb, hanem a' rheumának legfelsőbb grádusa, és azt tartom, hogy a' hidegség bévévén magát a' testbe, sokszor igen csudálatos formában mutatja magát, úgy hogy a' legélesebb elméjű 's nagy tapasztalású doctor is alig gyaníthatja, hogy az a' meghülésből származhatott volna mint p. o. midőn az inak egészen elvesztik erejeket, sem kezét sem lábát nem bírja a' beteg, — midőn a' lábakon vagy egyéb tagokon fekélyek ütik-ki magokat, ott akarván kihajtani az életerő a' hidegséget, 'sat. — de ennek orvoslásában tapasztalásom nem volt, hanem csak láttam ilyeneket. Azőnban hányszor akadnak-meg a' hideggel? hányszor azzal, hogy a' főből nem tudják levonni a' tüzet? 'sat. 's innét mind ezeket a' feljebb előadott együgyű mód szerint végben vihetnék, ha meggyőződve vólnának arról, hogy a' hidegség pozitíva erő.

Imé tehát ez az egész titka a' rémitő cholerának, 's ez a' csekélység, annak orvoslása módjának. Mindazonáltal nem zárja ez ki a' belső orvoslásokat is, kivált mikor vagy nagy az ürülés, vagy pedig dugulás mutatkozik, — de megesik az is, hogy a' hidegség más nyavalyával köti-öszve magát, 's a' gyengébb részeket támadja-meg; ilyenkor a' doctor' bölcsességéhez kell folyamodni 's ennek ügyességétől függ osztán az, hogy miképpen válassza-el a' két rosszat egymástól, hogy először az egyiket legyőzvé, annál biztosabban támadhassa-meg a' másikat 'sat.

Minthogy pedig, az állatok is éppen abban a' levegőben élnek, mellyben mi emberek, szintúgy organizált testtel bírnak mint mi, szintúgy ki vagynak tétetve a' meghüléseknek vagy rheumáknak mint az emberek, és az ilyen betegségek nem csupán az elkényeztetéstől származnak, hanem a' levegőnek különös, 's hirteleni változásaiból erednek: azt tartom, hogy a' most uralkodó marhadög is semmi nem egyéb choleránál, csak hogy marha-cholera, és a' melly a' marhákat gyakrabban bántja mint az embereket, azért mert szüntelen ki vagynak tétetve az idők viszontagságainak, sem gúnyát magokra nem ölthetnek, ennél fogva ha alkalmatosság adta volna elő magát, a' feljebb előadott orvoslási módot a' szarvas marhákon is megpróbáltattam, és vég-

be vitettem volna, de mivel nálunk 1829—30ban ment-
által marháinkon ez a nagy betegség, akkor pedig még
ezek a dolgok előttem ki nem fejlődtek — nem próbál-
hattam; de hiszem, hogy ez által magam is sok kártól
megmenekedtem volna. Most tehát egyebet nem tehe-
tek, hanem előadom: mimódon alkalmaztatnám a' fel-
jebbi orvoslásmódot a' szarvas marhákra, hogy a' kik-
nek marháik ilyen betegséggel küszködnek, próbáltas-
sák-meg, és róla tudósításaikat adják-ki.

Mint hogy tehát a' barmok' bőreik szőrrel bé vagy-
nak növe, azonban szükséges, hogy a' víz ereje az ele-
ven bőrre béhasson, tehát nagyobb mennyiségű ruhát
fogatnék-öszve, mint az embereknél, 's arra tennem fi-
gyelmetessé a' végben vivő cselédet, hogy úgy intézze
mindenütt a' húzást, hogy a' szőrön a' vizes ruha hideg-
sége általhasson; kezdetvén itt is a' húzást a' homlokon,
és csendesen vitetném azt a' szarva' tövének alól, a' fülefe-
létt a' nyakában lévő nagy éren által, arra a' helyre, hol
a' gége a' kérő-gyomorba bémegy, itt meg kellene állani és a'
vizes ruhát rajta tartva kevésé múlatni; a' ruhát osztán a'
földre kifacsarván 's újra friss vízbe mártván, azon a' he-
lyen kellene a' húzást kezdeni, a' hol megállott, és foly-
tatni onnan lefelé a' szügye egyik oldalára; innét ismét a'
két első lába között el, a' gyomor alsó tájára, itt ismét
meg kellene állani, és friss vizet váltván, a' húzást foly-
tatni kellene azon a' nagy éren végig, melly az oldal
és has egybeköttetésénél megyen hátra felé, és a' melly
szemmel is látható, egészen a' hátulsó lába közé a' töl-
gye mellé; innen pedig, friss vízben mártással, a' há-
tulsó láb belső részén le a' körmére. Ugyan ekképpen
kell a' másik részen is a' húzást végre hajtani, és új-
ra meg újra kezdeni, hogy a' hármas fő húzás
váltogatva itt is megessék; azután pedig még egyszer
hármas húzást vitetnék a' homloktól a' nyakbeli nagy
éren által a' gége végéig, innét pedig az első láb' belső
részén le az első körmére. Ha látnám, hogy a' hátgerincz
is szenved, itt is vitetnék a' homloktól fogva a' nyak
éren által le, a' gége végéig, innét pedig fela' lapocz-
ka szélén a' hátgerinczre, innét osztán végig a' hátge-
rinczen a' farka' hegyéig két pár húzást, 's a' marhát jó
istállóban pihenni hagynám.

Itten is, ezen munka után, ha szükségesnek látja az ember, a' belső orvosságokhoz kell folyamodni, p. o. ha dugulás van, erre legjobbnak tapasztaltam marháimon a' dohányt, mellyet magok az állatok is télen által nagy kívánsággal esznek, ha t. i. erre szert tehetnek, melly plántát még a' zabálásban is a' németországi gazdák is használnak t. i. úgy, hogy a' dohányt égett borban vagy pálinkában 24 óráig áztatván, azután pedig erősen kifacsarván, a' szükséges esetekre a' levét megtartják, egy vagy két kalánnal adván-bé belőle a' marhának vagy lónak. Ha pedig hasmenése van, erre legjobbnak tapasztaltam az sós erős boreczetet, melly osztán a' rothadás ellen is oltalmazza a' belső részeket. —

Mi által lehetne az ilyen gyakori marhadögöt kevesíteni, vagy praeservatívát rendelni, kivált itt nálunk Debreczenben, hol a' Hortobágyi pusztán több gulyáink legelnek, és csaknem minden 3dik esztendőben tetemes károkat szenvedünk, azt már egyszer itt nálunk szóba hoztam, de vagy figyelemre méltónak még most nem találták, vagy csak elhalasztották; — úgy az emberiség is a' cholera ellen, ennek megjelenésekor, mivel óvhatná magát, kivált táborozás' idején, principiumaim szerint 's tapasztalásom után talán könnyen kimagyarázhatnám, de tudván azt, hogy az emberek inkább szeretik a' mesterségest és szövevényest, mint az együgyű és természetes módot, 's éppen azért mert természetes és együgyű, megvetnék, 's annál fogva még inkább ártának véle mint használnék, tehát azokat a' tapasztalásokat, és ezen módnak principiumom szerint való kifejtegetését, most elhallgatom, de ha valaki írta velem parancsol, gondolataimat szívesen közölni fogom. Írtam Debreczenben September 30kán 1836.

Földi János esküdt.

Vadbika-vadászat Lengyelországban.

(Varsói hírlapok után.)

III dik Auguszt királynak a' bialowiczi erdőkben törént pompás vadbika-vadászatai óta, mellyekről még most is bizonyosságot teszen a' sűrű rengeteg' közepette 1753ban felállított jeles felirásokkal ékeskedő obeliszk, e' földünkkel egy idős erdőt nem háborítá vadászcsoport,

sőt a' vadbika meglövése halálos büntetés alatt megvala tiltva. Mindazáltal a' minap különös alkalommal Bialowiczban egy ilyen vadászat adatott. Dolgorukow herczeg, a' tartomány főkormányzója, a' vadászatot October 12kére tűzé-ki, 's ezen a' napon Wilnából maga is a' kirendelt helyre megérkezett, hová roppant számú vadászatkedvelők és látványók gyülekeztek, mind a' szomszéd, mind a' távoli vidékekről. A' vadászok' és hajtók' száma ráment 2000re. A' két folyóvíztől kerített 's vadászatra kijelelt erdőtájékra már az előtt néhány nappal mintegy 20 darabból álló vadbika (belény) csorda hajtatott, és ezen erdőhatár az egyik folyamtól a' másikig nyúló 's éjjel nappal gondosan szemmel tartott tűzrakásokkal vétetett -körül. Délelőtti 11 órakor Dolgorukow herczeg megérkezett 's egyenesen az összegyülekezetre kiválasztott erdőközepetti helyen szállottle, 's a' pompás reggelizés után a' leshelyre mentek, mellyet egy tágas, fejér fenyőfákból állított erkely tett, 's mellyen a' herczeg a' vendégekkel együtt letelepedett. A' mint jel adatott, megindulának a' hajtók. Sokáig semmi nem mutatkozék, 's már úgy látszott, hogy a' vadászatban meg fognak csalatkozni, a' mint egyszerre három vadbika nyargalva 's iszonyú dobogással vágatva egyenesen az erkelynek tartott 's mintegy 200 lépésnyire tőle megállott; még közelebb jöttek volna, ha egy a' vadászok közül reájok nem lő, 's e' távoli durranás által csak elijesztve az erdőbe vissza nem térnek. Ismét kezdének a' vadászat' jó kimenetele felől kételkedni, de az erdőszeti tiszték ezen aggódásra nem ügyeltek, minthogy a' dolog felől bizonyosak voltak. Csakhamar elő is bukkant hat vad marha, rettentő nagyságú; az erkelyhez mintegy 50 lépésnyire közeledtek, 's e' távolságban megállottak. Elöl egy bika álla, izmos és szakállas, 's ez vétetett czélba. Dolgorukow herczeg maga kezdé a' lövést, 's utánna egy pillanatban 's egyszerre lóttek Zlotkowski ezredes, Ossolinski Viktor gróf, Radziwill Constantin herczeg, Tyczliewicz gróf, Sapiha herczeg 'sat.; de a' pompás állat még mintegy 200 lépésnyire nyargalt, míg három golyóbistól általfúrva, lerogyott. Kürtök' harsogása 's a' vadászok' ujjongatása adá hírül a' bialowiczi erdők' ezen szép vadjának megöletését. Az ottani fű, mellynek Tomka neve, legked-

vesebb eledel a' vadbikáknak; mihelyt ezt nem kap-
hatják, vagy széna — mellyet télen több helyeken bag-
lyakban raknak-fel számukra e' rengetegben — nem
nagy mennyiségben adatik nékiek, rövid idő múlva el-
döglenek. Egyszersmind ez az oka, hogy ezen állatok,
a' bialoviczi rengetegen kívül, sehol sem találtnak,
és nem is szaporodhatnának; mivel ezen pusztaság, mel-
lyet a' vidéki köznép züldnek nevez, azon növénytól
úgy be van növe, hogy az majd felét teszi a' fák közt
növé füveknek. Mindnyájan kik e' vadászatban részt
vettek, ezen tomka nevű fűből egy csomót magokkal
emlékül elvittek. Fűszeres szagán kívül ezen fűnek ol-
lyan szaga is van, mint a' keserű mandolának, 's e'
szaga még inkább nevededik, ha elfonnyad 's megszá-
rad. Arról is meggyőződött a' társaság, hogy ezen ál-
latnak kaponyája és feje egészen pézsmá szagú volt, és
hogy e' szag szembetűnőleg az agyvelőből jő-ki. Húsa,
mellyet a' vendégek jóízűen ettek, igen kellemetes;
puha és a' marhahúshoz hasonló; ezenkívül vad- és gyan-
ta- szaga van, a' mi igen kedves ízűvé teszi. Bőre fe-
lette vastag és erős, de azért puha.

Titkos társaságok Spanyolországban.

(A' Revue de Paris után.)

Az 1820ki revolutio óta olyan befolyásuk vala a'
titkos társaságoknak a' spanyolországi dolgokra, melly-
nek kiterjedése és következményi még eddig eléggé
vizsgálat alá nem vétettek. Nem csak tetteleg iszonyú
hatalommal bírtak azok, ama rettentő alkotványi rend-
szeren alapulttal, melly a' spanyol monarchia' minden
részeiben mély gyökeret vert, hanem, a' mi sokkal
rosszabb volt, a' törvényes kormányi hatalmon, sőt
magán a' nemzeti képviselésen kívül, egy felelet
terhe alá nem tartozó titkos rugóerőt hoztak létre, 's
tettek szokássá és szükséggé, melly által a' törvény min-
den erejétől megfosztatott, a' statushatalom feloszlatott,
's műszerei megromlottak. A' titkos társaságok valának
azok, mellyek a' hatalmat egyszer magokhoz ragadván,
mint az 1822ki Julius 7ki történetek után, egy nagy
nemzet' kormányára, győzedelmével visszaélő felekezeti'
gyűlöletes bélyegét nyomták, mellyek az első constitu-

(400)
tiós, idősza­k alatt a' liberalismus' hatalmát részekre ha­
sogatták, 's a' megosz­lás', gyenge­ség' és ingado­zás' mag­
vát a' corte­sek közt elhintették, a' mi által sok lelkes
fér­fiak azok kö­zül korán eltávo­lítottak, 's a' corte­sgyű­
lés' erőszakos minoritá­ssá, a' pártok' teremtményévé 's
hajlékony műszerévé változott.

Spanyolországban 1820ban csak egyet­lenegy titkos
társaság létezett, a' s z a b a d k ö m i v e s e k é. Ez egymás­
sal nem egyező elemekből álla; voltak tagjai kö­zi so­kan,
kiknek céljai jók, bölcsék és önhaszon nem keresők va­
lának, 's politikai vélemé­nyeik mérsékeltek és okosak;
de mások heves indulatokat, rontás­vágyat, nagyralátó
terveket 's kivihetetlen teoriákat vittek az egyesületbe.
Az elsőb­bek e' cél­
t elérve lenni gondolták, midőn
VII. Ferdinand a' constitutiót megismerte, 's midőn
a' képviselési rendszer a' sajtó- és beszédszabadsággal 's
a' parlamenti vitatások' nyilvánosságával helyre volt
állítva. De, a' nagy­ravágyók és túlságosak előtt ez nem
vala elég; ezek az alkotványos kormány mellett, titkos
és zabolátlan hatalmat akartak magoknál fentartani,
hogy személyes gyűlölségüket, árulkodásaikat, rágál­
mazásaikat, és demok­rati­ai túlságos tudományaikat büntet­
etlenül gyakorolhassák. Mindjárt a' revolutio' első esz­
tendejében egészen visszavonta magát a' mérsékelt fe­
lekezet, melly a' többséget tette majd minden loge­ban,
azt hívé­n, hogy ezáltal a' szabadkőmives társaságon ha­
lálós csapást fog ejteni. De csalatkozék; ellenségei ez ál­
tal csak szabad mezőt nyertek, megerősíték intézetei­
ket, minden valamire való várasokba elterjedtek, min­
den minis­terek ellen elszánt háborút folytattak, a' ha­
talomra vivő minden nyilásokat elállták, 's végre a' kor­
mányt magokhoz ragadták.

(Folytatása 's vége következik.)

R e j t e t t s z ó.

Vas vagyok, pedig csupán az,

Ketiős végem ékkel ás.

Igy fejestül árát adva

Vásár ez, ha nem csalás.

Csonkatornyai G.

Jegyzet: A' 49dik számbeli Rejtett szó: Szöllő.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

51. Pesten, December 24kén, 1836.

Titkos társaságok Spanyolországban.

(A' *Revue de Paris* után.)

(*Folytatása 's vége.*)

A' szabadkőművesek közt 1821 körül támadt meghasonlás nemzé a' comunerosokat, kik még indulatosabbak voltak mint a' kőművesek, 's ezeket egyszerre a' legtüzesebben támadták-meg. De, minthogy mind a' két fél egyenlően gyűlölte a' második és harmadik constitutiós ministeriumot, ez a' gyűlölség őket ismét közelebb hozta egymáshoz, és igyekezeteiknek egyforma irányt adott. Azonban a' szabadkőművesek ügyesebbek, jobb statuskormányzók lévén 's illendőbb fenytéket 's rendet tartván, magok végezték az aratást, és az 1822diki Julius 7dike után a' San- Miguel ministeriumát alkották. Szövetségeseik tüstént elváltak tőlük, 's a' köztük kitört harcz mind addig tartott, míg a' constitutio Cadix' falai közt utolsó páráját ki nem lehellé. — Ez a' két társaság 1820-tól 1823ig kimondhatatlan kárt tett Spanyolország-nak; azon félénk hidegvérűség' közepette, mellybe zárkóztak a' tartományok' lakosi és a' városok, hamis közvéleményt és hazug lelkesülést koholtak ők, melly felől a' világ csak a' Francziáknak Spanyolországba lett benyomulásakor világosodott-fel.

A' most fenálló új titkos társaságok négyen vannak 's a' következők: Isabellinók, Új-Spanyolország, a' nap' fiai, és a' fenséges templariusok. De, ezeken kívül vannak még romjai a' hajdani szabadkőműveseknek, comunerosoknak, carbonariknak, és favágóknak. Mindazáltal ezek nincsenek olly erővel, hogy magokban nevezetes befolyást gyakorolhatnának, és inkább csak az új társaságoknak, mellyek sokkal számosabbak, eszközül, műszerül, szolgálnak. Csak a' minap próbálták a' carbonarismust Madridban ismét felállítani, de hihetőleg cosmopolitai értelemben és propagandai czéllal, mert a' tervet Olaszok

készíték, kik rendszeren a' fővárosnak egy kávéházában gyültek-össze.

Midőn VII-dik Ferdinánd' halála a' számúzótteknek Spanyolország' kapuit megnyitá, ezek azt hitték, és igen helyesen is, hogy ha Isabella' örökösülési joga mellett fognak fegyvert, ezáltal elkerülendik a' nemzet' tölük még nagyon idegenkedő nagyobb részének aggodalmát; azt határozták tehát, hogy látszólag csak II-dik Isabella' jusai nevében munkálkodjanak, 's alattomban ismét a' titkos társaságokhoz folyamodjanak. De a' régi társaságok elveszték hitelüket, ismerték minden tagjait, szabályaik köz tudomásra jutottak. Egy újat kelle tehát alkotni, melly a' körülményekhez képest alkalmasabb volna. A' comunerók' társasága programmájául az emberi nemzet' szabadságának előmozdítását vette-fel. Ez felette közönséges hangzású vala. Ekkor hát nyilvános czélul II-dik Isabella' thronjának védelme és fentartása tétetett, de a' titkos terv volt az 1812ki constitutio' helyreállítása, és ezen új társaság Isabellinos vagy ártatlanság' őrei cím alatt összeállott. Az Isabellinók' egyesületi szerződése egy különös biztosság által tétetett-fel, és 1834ki Martius' 1sőjén, öt hónappal VII-dik Ferdinánd' halála után, és néhány nappal a' királyi alkotvány' (estatuto real) kihirdetése után, a' szövetség' állandó nemzeti biztosságától Madridban aláíratott. A' fentérintett közönséges czélon kívül a' szövetség' szabályi több tárgyakat ajánlanak eszközül e' czél elérése végett, p. o. kivívni a' nemzeti cortesek' ismétli összejövételét; ellenszegülni a' kormány' minden önkényes tetteinek; a' városi fegyveres polgárság felállítását előmozdítani 's kiterjeszteni, és azon iparkodni, hogy ennek vezéreivé csak a' szabadság' igaz baráti tétessenek; Dona Mariának, valamint Amerika' függetlenségének, megismerését a' spanyol kereskedelemre nézve hasznos szerződés feltétele alatt, eszközteni; ezen határozatot az alaptörvényekbe igtatni: hogy Isabella királynénak semmi idegen herczeggel ne legyen szabad házasságra lépni. — Az Isabellinosok' társasága kizárja szabályi közül a' comunerók' titokteljes és borzasztó próbáit; alkotói' lelke sokkal szembetünőbbben mutatkozik; czélja világosabban kijelelt, és alkotványa egyszerűbb, eszközeire 's könnyebb hatásmódjára nézve. Az 1834ki Martius 1sőjén költ in-

tézkedés szerint minden szövetségesek tíz személyből álló decuriákra osztatnak; tíz decuria tesz egy centuriát 's száz egy legiót, mellynek feje praetor nevet visel. Mindenik legio áll tehát ezer tagból. Ezen első alkotási rend a' tartományokra és hadseregre nézve ugyanaz, csakhogy a' polgári legiók a' katonai legiókkal nem kevertetnek-össze; mindegyik hadsereg', úgyszinte mindenik tartomány' számára, egy vagy több legio alkotatik. — Minden tartományban egy tartományi kormány (directorium) állítatik-fel, melly három vagy öt vagy még több praetorokból áll; 's mindenik hadseregnél egy katonai directorium, mellynek azon tartomány' polgári directoriumával, hol tartózkodik, egyetértésben kell lennie. — A' fővárosban két fő procurator tételik: egy polgári a' tartományokkal, 's egy katonai a' hadseregekkel levelezés végett. Végre e' két generalprocurator felett áll a' szövetség' kormánya, a' generaldirectorium, mellyet három személy alkot, 's melly legfőbb kormány széke és egyesülöpontja az Isabellinók két nagy osztályának, a' tartományoknak és a' hadseregeknek. — A' katonaságra fordított különös figyelem, 's a' hadseregre nézve különös alkotványi rendszer' és tisztségek' felállítására megjegyzésre méltó körülmények. Közönségesen ezeknek tulajdonítják a' la Granjai történeteket, úgy szintén a' Cadixban, Carthagenában és Malagában hagyott kevés katonaság' magaviseletét, melly az elhatározó szempillantásban a' revolutio mellett nyilatkozott, továbbá az altisztek' szellemét, kivált a' középponti hadseregnél, 's a' tiszteknek nagyszámú ezredekben történt letételését. A' titkos társaságoknak a' hadseregre hatását a' Madridi és Barcelonai hírlapok hatalmasan segítik, mellyek szüntelen emlegetik, hogy a' francia republika' leghíresebb generáljai az altisztek' sorából álltak-elő, 's mellyek úntalan ismételik, hogy a' spanyol seregek sokkal gyorsabb és fényesebb győzelmeket vívnának-ki, ha nem ügyetlen tisztekből állának vezéreik, kik közül némelyek elhasznált öregek, mások pedig tapasztalatlan ifjú emberek, részint az udvar' teremtményei, részint vezéreiknek felemelt kedvenceik. — Egy ilyen egyesület, mellynek főleg az alsóbb osztályokra, a' katonákra és altisztekre kellett hatni, természetesen tartozott nagyon könnyíteni a'

bémeneteli feltételeket; azértis az Isabellinók minden előleges vizsgálatokat és próbákat megvetnek, mellyek a' comuneróknál szokásban voltak. A' tőlük megkívántató egyedüli feltétel az, hogy a' belépő tag 18 esztendő meglegyen; az, hogy valaki más titkos társasághoz tartozik, nem zárja-ki őt az Isabellinók' egyesületéből; azon kézműveseknek, kik még nem mesterek, semmit nem kell fizetniek, sőt azzal hizelkednek nékiek, hogy a' megmaradandó tőkepénznek egy része az ő tartásukra van szánva. Az egyesület' tőkepénze úgy áll-össze 's tartatik - fen, hogy minden tag beléptekor 10 realt (2½ frankot, vagy váltó forintot), és azután hónaponként 4 realt vagy is egy frankot fizet. Ezen tőkepénz három részre osztatik. Egy harmada mindegyik decuria' pénztárnokától bészedetik 's annak szükségeire fordítatik. Másik harmada a' tartományi directoriumnak küldetik költségei fedezésére, vagy pedig, hogy ez azt a' szükséghez képest segedelemként a' decuriáknak elossa. Végre az utolsó harmad a' fő directoriumnak a' szövetség' közönséges költségeire általadatik. Ezen tőkepénzek' hová fordítására egy választással nevezett fő pénztárnok ügyel. — Egyébiránt az Isabellinók' mostani szerkezete többé nem az a' mi kezdetben volt, sőt ezen egyesület' tagjainak nagyobb része, egy másik társasággal, az új Spanyolország cíművel, csaknem összeolvadt. Minthogy az Isabellinók' intézete megengedi, hogy valamely tagja több társaságokban részes légyen, igen könnyű vala ezen átalváltóság. Azonban még számosan maradtak, kik magokat jelenleg is kizárólag Isabellinóknak és a' spanyol ideák' és az 1812ki alkotvány különös barátinak tartják. Ezek közt talált pártfogókra a' mostani ministerium mérsékelt része. Ollaverria, egy igen eszes ember, ki több ízben küldetett kémelelés végett Bayonneba, és Palafox generál köztük vannak. Maga is alapítójok Don Eugenio Aviráneta, véleményeiben inkább az ifjú Spanyolországhoz látszik hajlani, mellynek ő tagjává is lett.

Az ifjú Spanyolország Barcelonában alakult-össze. Ez munkásabb és tetteleg lázítóbb mint az Isabelinók; e' bélyegét leginkább némi francia szellem' vegyítéke által nyeré. Fejei személyes öszveköttetésben álnak olyan férjfiakkal, kik a' juliusi revolutiot köve-

tett első két-három esztendőben szerepet játszanak Franciaországban, de különféle történetek miatt elveszték befolyásukat, mellyet ott mint a' republicanus felekezet' fejei gyakoroltak. Espronceda tartatik az ifjú Spanyolország' fejének. Ő az Isturiz ministeriuma elleni utolsó felkeléskor Saragossában volt, 's mint mondják, sokat tett annak kiütésére. Rajta kívül következők nevezetesebb tagjai: Aviraneta, ki most Cadixban tartózkodik; Grenonsilla, kit Mina generál Cataloniából száműzött 's ki most a' „Corsario Español“t adja-ki; Don Pedro Mendez-Vigo generál, ki 1823ban Coruñában irtóztatós emlékezetet hagyott hátra, és csak Canningnek a' francia kormánynál közbenjárása által mentetett-meg a' kivégeztetéstől, 's kinek eltávolítása Madridból az utolsó ministeriumnak annyi fáradságába került; Olozaga, Logroño' követje, kit a' mostani kormány kedvezésekkel tetézt, egy jeles talentomú 's kellemes termetű ifjú ember, 's a' köz hír szerint igen nagyravágyó, ennek két esztendő óta nagy befolyása van felekezetére és a' la Granjai katona-lázadás' közvetleni szerzőjének tartatik, hol ő annak kitörése előtt több ízben megfordult; Torrecilla Victoriano orvos; Don Firmin Caballero az „Eco del Comercio“ kiadója és Cuenca' követe, egy tanult, de nem igen bátornak tartott férjfiú; Minano' geographiai szótára ellen írt füzetek, mellyek igen jól fogadtattak, kivált az Afrancesadosok iránti gyűlölség miatt, kikhez tartozott Minano, megnyerték Calomarde minister' kedvezését, 's ennek köszönhető Cuenca tartományban azon jószágot, mellyen ő Montenegroval, Don Carlos' mostani pattantyús vezérével közösen gazdálkodott; Don Pascual Cuenca, ki az alicantei revolútiót eszközölte és Lopeztól a' belső ministeriumban alkalmaztatott; Don Joachim Maria Lopez, a' mostani belső dolgokra ügyelő minister; Mendizabal; Vega; Aniceto de Alava; a' két Fuente Herrero, atya és fiú, burgosi követek; Cararisco testvérek; Pio Pita Madridi politiai kormányzó; Vicente Beltran de Lys; Sanz; Cardero és Calvo de Rosas. Ezen férfiak nem mindnyájan egyforma tekintetben állanak; többek tulságuk, tüzes karakterük és azon vakmerőségük miatt rettentések, melly semmi rendszer' következményeitől, sem-

mi helyzet' kívánságitól vissza nem ijed. Aniceto de Alava, hajdan Mendizabal' magasztalója, most ellenségévé lett és már is minden alkalmon kapott, hol azt a' cortesek előtt megtámadhatta. Beltran de Lys ellenben, Valencia' követe, sokáig személyes ellensége vala Mendizabálnak, de most megbékéltették őket, csak-hogy e' megbékélése színlegesnek tartatik. Cardero vezérlé a' posta-épületi lázadást, midőn Canterac generál meggyilkoltatott. Most ő Lahera generál' titoknok, ki Mina generál betegsége alatt az ország' polgárkatonaira felügyel. Calvo de Rosas egy nyughatatlan nagy-ravágyó férfi; ő vala az, ki nem rég egy nyilvánosan tanácskozó politikai társaságot akart alapítani, a' mi a' madridi lakosokat megrettenté, 's a' ministeriumtól megakadályoztatott.

A' napfiai' társasága (los hijos del sol) egy csaknem egészen katonai egyesület. Ez 1826ban a' Rodillal együtt Amérikából visszatért katonák közt állott-össze, és létezése Madridban kevésé tudatik. Ezen egyesület azon iparkodik, hogy a' katonákat felláztassa és az első hivatalokat a' hadseregben magához ragadja. Rodil, Camba, Espartero, Don Geronimo Valdez, Lahera és Bedoya generálok legismeretesebbek fejei közül.

Isturiz tartatott a' fenséges templáriusok' (los sublimes templarios) fejének, melly társaság valamivel jobban vala elrendelve, mint a' többiek, de ezen minister' megbukása óta csaknem egészen eloszlott. Ez a' hajdani szabadkőmivesek' egy osztályából alakult, kik ismét fel valának osztva Scótokra, Spanyolokra, és kékekre vagy Francziákra. Leginkább ezen utolsó osztálybeliek alkották a' templáriusok' társaságát, melly 1835ben igen sokat tett a' juntáknak Toreno elleni felkelésükre.

A' carlistáknak is vagynak titkos egyesületel. Madridban, mellyek közt említetnek a' csillag és öldök-lő angyal társaságok, mellyeknek némelly tagjai liberalis társaságokhoz is tartoznak, hogy ezeket elárulják, vagy pedig kicsapongásokra ingereljék, 's kik Navarrából kapják útasításaikat.

Egyébiránt igen hibás képzete volna annak a' Spanyolországban mostan létező titkos társaságokról, a' ki

azt gondolná, hogy azok' mindnyájának kitűzött világos ezélja, szorosán meghatározott alkotási és hatásköre van, és hogy azok rendes gyűléseket tartanak. Ugyanazon zavar uralkodik azokban, melly a' spanyol statuskormányban. A' tagok most ez majd amaz épületben, hol nagyobb, hol kisebb számmal gyűlnek - öszve tanácskozás végett, a' körülményekhez képest. Többnyire nagy hatalmat engednek felekezeteik nagyobb befolyású tagjainak, kik őket vezérlik 's a' kormányt vakmerően veszik kezeikbe. Spanyolország maga e' tekintetben csaknem hasonló példát mutat. Ellent nem állván azon lánczok, mellyeket a' constitutio a' ministeriumra tesz, annál több önkényt enged az magának, mennél liberalisabb, 's mennél inkább számol felekezete kedvezésére, ha magát a' törvényeken túl helyezi. A' közvélemény nagy részt tulajdonít ezen titkos társaságoknak ama történetekben, mellyek Spanyolországot az utolsó esztendőkből megrázkódtatták, 's különösen azon véres esetekben, mellyek Madridot, Barcelonát, Saragossát több ízben bemocskolták. Talán e' vélemény egy kevésé messze megy, de hogy ezen befolyás kisebb nagyobb részben elterjedt, fájdalom, nagyon is bizonyos; és a' meddig ez fennáll, Spanyolországban nem lesz bátorság, sem személyekre, sem dolgokra, sem intézetekre, sem azon ministeriumokra nézve, mellyeknek rendeltetése volna: ezen intézeteket végrehajtani, 's ezek által a' közönséges rendet, a' személyes szabadságot és a' köz jóllétet helyre állítani.

*Apafi Mihály erdélyi fejedelem uti levele,
utazó diákok számára, 1689dik évben.*

(Az eredeti a' S. Pataki Collegium könyvtárában találtatik.)

Michael Apafi Dei gaa Princeps Tranniae parm regni Hungariae Dnus, et Siculorum Comes, Universis, et singulis cujuscunque status, conditionis, gradus, honoris, ordinis, officii, dignittis praemininentiaequae et functionis hñibus, etra quidem ditionem nram constitutis felices rerum suarum successus fidelibus autem nostris prentes nras visuris nobis dilectis gratiam nram. Levelünk exhibealó Pataki Mihály, Apatzai János, Petri István, Vetési Samuel, Inczedi Péter, Kecskeméti Mihály nevű Fejérvári Collegiumunkbéli Deákok menvén Magyarországba

Göntzre. Azért a' kiket illet, jó akarattal requirálunk, ismervén őket tanuló Deákoknak, 's igaz járatbelieknek lenni, békével bocsátani, és bocsáttatni ne terheltesse- nek. Hiveinknek pedig kglsen, és serio parancsoljuk, ezen levelünket látván, meg ne akadályoztassák őket, sőt menő útjokba legyenek szállás adással, és gazdálko- dással, és alájok egyik helyből másikba egy egy szekér, 's az eleibe vonó marha adassék. Illos de reliquo bene valere desideramus, nostros secus non facere Psentesque post earum lecturam, ubique restitui volumus. Datum in Arce nra Fogaras die vigesima octava men April Ao Domini millesimo sexcentesimo octoagesimo NoNo

Apafi M

(L. S.)

közlé K....a

Harlekinianák.

A' szerelem hasonlít egy szivárványhoz, mindket- ten gyönyörű tarka színekben jelennek-meg, mellyek igen gyakran égi háborúi fellegekbe változnak-által.

Egy udvarias, módos, nyájas nőnek szíve hason- lít a' rózsához, mellyből mindegyik kedveltje egy leve- let kiszakaszt. Férfjének végtére semmi egyéb hátra nem marad, a' tüskés száránál.

Egy hölgy ezt írta kedvenczének: „Amor szárnyá- bóli tollal írok néked, látod, hogy már többé nem! re- pülhet odább.“

Egy fiatal uracs ezt mondta egy szép fiatal nőnek: „kérem, vegye-meg ezen rózsákat; egy csókért vá- sárlottam-be, hogy Önnek ugyan azon árért ismét ált- adhassam.“

Lizi csókjával dicsekedsz? Ó csókolja az egész vi- lágot: nem tartozol-e te is oda?

Némethy József.

Rejtett szó.

Négy betűmmel pór szeret élni inkább
Mint nevelt ember, ha becsülni kell mást.
Dörgöl az hármam. Fejem a' kopár hegy'
Csontja bokámmal.

Bírsz egésszemmel magad is, de nőd is,
Télben nyárban hord fiad és leányod,
Asztalon használsz, ha ebédhez ülsz, vagy
Jó vacsorához.

Kőrös János.

Jegyzet: Az 50dik számbeli Rejtett szó: Vas.

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

52. Pesten, December 28kán, 1836.

D a l.

(Ad notam: Van kökényfa, van is rajta 'sat.)

Ezer nyólczszáz harminczhatban,
A' csikónak ló fogá van!

A' mi még a' természetben
Tán nem történt ez életben. :|:

Igaz 's valóság pedig e',
Nem költemény, 's nem csak ige;
Igaz — 's bámulás elfoga, —
Gondold — csikónak — lófoga! :|:

Sok ezt immár észre vette,
Sok csudálta, sok nevette;
Sok, szinte szemet szájt táta,
Hogy ezt — az apja se látta! :|:

Sok, ezt látván, így dödöge:
Én nem tom mi csuda dög e';
Sok meg hallván, így dadoga:
Gyenge csikónak — lófoga! :|:

No de — csikónak — lófoga! —
Ki hallja, bámulni fog a';
No de valóság, 's nem rege,
Mutatja csikók' serege. :|:

Mi lesz ebből, ha majd kivált,
Ha majd a' ló számba megy' ált'? —
Ebből, mellynek — itt az ész holt —
Mint csikónak — lófoga vólt? :|:

Ebből lesz uj lótenyésztés,
Minden más ló elenyésztés;
Ebből vál ám majd a' hátos,
A' melly úgy megy, mint a' tátos! :|:

No de — ha már ez így vagyon,
 Óhajtani kell'ne nagyon :
 Hogy bár öly' változás légyen,
 Hogy ló, csikófogat végyen!!! :|:

Kétyrül N.

A' londoni geographiai társaság' egy ülése.

A' londoni geographiai társaság' ülésében f. e. November 14kén több érdekes értekezések olvastattak. Az első körülményesen közlé az *Adventure* és *Beagle* királyi hajóktól 1825től fogva 1836ig véghez vitt topographiai (helyirási) rajzútazást. Az 1831 óta 1836ig lefolyt esztendőben ezen kiküldöttség a' széles *Rio de la Plata* folyóvíz' déli partját vette-le, nyugot felől *Cap Horn*tól kezdve, 3000 angol mérföldnyi távolságot. Ezen előadásból itt csak egy jegyzetet közlünk. „Milly termékeny föld a' *Neuseelandi* éjszaki sziget! és milly hirtelen változott-meg a' tartomány' és a' lakosok' karaktere! Most egy angol, egyedül, csendesen és bátorságban járhat a' sziget' éjszaki részén, míg csak tíz esztendő előtt is, agyon veretéstől 's megsüttetéstől borzadhatott! Közel a' szigetöbölhöz láthatni angol és amerikai házakat elszórva, 's a' megtelepedők naponként szaporodnak. Mind ezt különösen az egyházi-térítő-társaságnak (*church-missionary society*) köszönhetni. Semmi nem lehet örvendetesebb látvány, mint az éjszaki sziget' belsejében a' virágzó földművelés' 's mezők' tekintete, csinosan épült majorokkal, korcsmákkal, vízi malmokkal, műhelyekkel és nagy kertekkel. Én egészen el valék ragadtatva örömemben (így ír *Fitzroy* kapitány az *expeditio*' vezére) mindazok miatt mellyeket láttam, 's alig akartam hinni szemeimnek, midőn egy *neuseelandi*t, liszttel egészen behintve, 's vállán lisztes zsákot vive, láték kijönni a' malomból.“

A' következő értekezés vala báró *Hügel Károly*' tudósítása kivonatban a' *Himalaya* hegyek közt és *Kaschmir* völgyben 1835ki tavaszkor történt útazásáról. Ő azt mondja, hogy *Kaschmir*t politikai és financiai tekintetben túl a' renden magasztalták az eddigi értesítések, ellenben képirói tekintetben épen nem. A' völgy mintegy 80 angol mérföldnyi hosszú,

és 30től 6 mérföldig lefelé, széles (az az a' valóságos síkságon). Ellenben a' pic pandshâli örökös havaktól kezdve a' tibeti pandschâlig 50—60 angol mérföldnyi széles. Legmagasabb pontja, a' Pandschâli szirttető, 15,000 lábnyira fekszik a' tenger' színe felett. Kaschmir' népessége négy esztendővel ezelőtt 800,000 lélekre ment, de most alig tesz 200,000ret, 's magában a' városban volt 40,000. A' jövedelem az elmúlt esztendőben tett csaknem — semmit; ebben az évben Rundscht Sing 23 lack rupiát kívánt, melly summát e' tartomány öszve nem szerezheti.

A' több értekezések közt voltak újabb tudósítások Australiából, Mitchell őrmester' expeditiója felől, mellynek célja Darling folyóvíz' (Új-Hollandiában) forrását felfedezni; Davidson' egy tudósítása Tombuktui utazásáról; egy másik Schomburgtól Demerarában, mellyben beszéli, hogy épen most indul el egy második expeditióra; és egy tudósítása Alexander kapitánynak, mellyben azt mondja, hogy ő f. e. September 10kén indul el Captól a' Damarák' tartománya felé, melly Orange folyón túl, Afrika' nyugoti partjain fekszik.

A' Szarka-kút

Zemplény és Abauj vármegyék határa' széliben.

Milly nagy becsben valának a' régiéknél az élő vizek' forrásaik, csak a' nem tudja, a' ki a' világi és vallásos történetek' évkönyveikben általán fogva és tökéletesen járatlan. A' hajdani pogányok úgy nézték azokat mint a' legszebb Niinfák kies lakhelyeiket; annál fogva azokat főkép' szünnapok alkalmával ottan ottan felkeresték, és körülöttök véghez vitt vig danáik és nyájas mulatásaik által megtisztelték.

A' Zemplényi törvényhatóságban milly becsben légyenek minden jelesebb források, kitetszik abból, hogy teste szennyeit csaknem mindenik hegyallyai város a' maga határában létező fördő - házban moshatja - le. Hol légyenek ezen fördők? mi haszonnal és erővel birjanak? arról én halgatok; mivel ezen csekély értekezésemben nincs más célom, csak ez, hogy a' Szarka - kútat, melly (sok évi tapasztalásim után állítván) a' köszvényt, görosöket, inak ránga-

tódzásait, és más akármelley átfázásból származott nyavalyákat csalhatatlanúl elszokta oszlatni, kedves honfársaimmal voltaképen megismértessem. Az áldott természet ezt a' megbecsülhetetlen forrást, az úgy nevezett Darnó erdejében mindenfelőlről magos köves és erdős hegyekkel vette - körül, 's ott nyitotta-meg, a' hol S. Patak, B. Olaszi és Komlóska helységek' határaik öszve-jőnek. Ezen utóbb említett két helységek' határát, mint szintén Abaúj és Zemplény vármegyéket is, ez a' jeles kút választja-el egymástól, de úgy hogy mind a' kettőnek egyenlő jogot ad a' maga birásához. Birja is ezt mindenik, sőt nem csak hanem, használja is a' melegebb hónapokban S. Patakkal és az egész környékkel egyetemben. Csak azt lehet fájlalni, hogy ez a' leirhatatlan hasznú víz, ha bár emberi emlékezet idejétől óta nem csak a' szomszjú torkok, hanem az elnyomorodott szerencsétlenek' fürdőseik által is használtatik, nem talált még ez ideig olly tehetős ápolóra, a' ki ügyét felfogván jobb rendbe hozta és ha csak valami csekély fürdő házzal is megtisztelte volna. A' honnan a' fürdés végeit ide jöttek, ha magokkal kádat nem hozhatnak, az említett kút messzire terjedő környékén hónallyig érő gödröket ás-nak, — azokat vízzel tele hordják, 's a' beléjek hordott vizet megtüzesített kövekkel felmelegítik, úgy fürödnek benne napjában kétszer avagy háromszor is. Sajnálkozás nélkül azt sem lehet elnézni, mikor a' meszsziről ide fáradt szerencsétlenek, a' változó idő viszonzjai által, fürdőseikben meggátoltatván, vagy czél-éretlen hazájokba visszatérnek, vagy, ha erszények engedi, B. Olasziba jőnek, és az ott fogadott vagy bérlett szállásaikon az idő kitisztulása és megre változása után nyughatatlanúl várakoznak. Sajnálni lehet még annál inkább, ha gondolóra vesszük azt is, hogy a' fent említett nyavalyákra nézve, ezen víznek gyógyító ereje többnyire csalhatatlan. Az én tudtomra, kinek legelső és főbb elemem a' reggeli járkálgatás, ritka nyavalyás jött még ide, a' ki egy vagy két héti fürdőse után vigasztalás nélkül tért volna vissza szomorún elhagyott házi kedveseihez. Tisza-Ladány helységében esmerék bizonyos szegény embert, a' ki 1812dik esztendőben épen 17 éves korában, előttem, és szememláttára, jó szüleinek mély szomorúságokra, a' föld színén valahányszor a' házból

kiment, négy kéz láb csuszkált, 's némellyek tanács-
lásából ide hozattatván, veszélyes kórságából öt na-
pok alatt úgy kieviczkélt, hogy a' hatodikon tulajdon
lábain danolva ballagott haza. Azoltától fogva pedig leg-
kissebb baja sincs, sőt olly egészséges mint a' bikk makk,
és olly friss mint a' süldő nyúl. Az 1826dik esztendőben Ju-
nius hó elején Pető András' B. Olaszi oskolatanítónál, olly
szerencsétlen, Tokaji születésű asszonyság kért éjjeli szál-
lást, a' kit beteg ágyából a' szekérrre lepedőben takar-
va tettek-fel, 's úgy is vettek-le róla, mégis körül be-
lől 8 napok múlva lábaira állott, és e' mi kedves Szat-
ka-kútunktól, vizének rendkívüli áldásai és dicsérései
között búcsúzott-el.

Kóris János,

B. Olaszi ref. predikátor.

Játékosok' szerencséje.

A' hajdani színjászó Czechtitzky Prágában
nem csak a' színpadi játékhoz értett, mellynél kedvezést
's tetszést nyerhetni, hanem még sokkal nagyobb mes-
ter volt némelly más játékokban, mellyeknél egyenesen
kész pénz gördül a' zsebbe. A' billard (teke) játék-
ban senki sem múlá felül őt; ha a' kávéházakban mu-
tatta magát, mint félelmes mester reszketve tisztelte-
tett; ha valamelly vakmerő véle mérkődni bátorko-
dott, meglakolása bizonyos vala. Eleintén némelly bi-
zakodók vetélkedtek véle, de csak alkalmat nyújtá-
nak nékie nagy summákban tett fogadásait megnyerni,
mikre úgy ingerlé ellenfeleit, hogy ollyan feltételeket
tett-fel, mellyek lehetetleneknek látszottak, 's mellye-
ket ő győzedelmesen vitt véghez. Nagy summákat nye-
re ő, nem sokára nem talált játszótársat, sőt azt is hír-
lelték: hogy néki a' politiától megtiltatott a' pénzben
tekezés. Annál serényebben adá ő most magát a' kár-
tyajátékra, mellyet ő szinte olly ügyesen 's még na-
gyobb szerencsével gyakorla. Berlin városa nem vala
elegendő kör reája nézve, tehát a' lipsiai vásárok, láto-
gatottabb fürdők és más népesebb mulatóhelyek által aka-
rá szerzőskörét tágasabbítani. A' szerencse 's ügyesség
nem hagyák-el, majd mindég nyert; pénzt pénzre hal-
moza. A' legnagyobb költséggel élt, dorbézolt, 's ki-
keresett kérdésekben találta gyönyörűségét, mellyek-

kel néha sok hercegi pompát 's fényt készakarva meghomályosított. E' mellett nem monda-le egészen a' színjátszásról. Színész maradt; de, mint gondolni lehet, igen önkényes; csak akkor játszott 's azt, a' mi 's mikor neki tetszett, 's szerepét a' közönségnek csak úgy vetélelébe mint kegyelmet, 's ez őt még annál inkább bámulta 's tapsolá!

Egykor volt neki kerek számmal százezer darab fridrikarannya, melly térsen fél millio birodalmi tallért vagy 750,000 pengő forintot. Gyakran hallván e' kitélt: „aranyon hengergődzni“ (sich im Golde wälzen), gondolá, hogy annak vajmi nagy gyönyörűségnek kell lenni, 's elhatározá magában, ezen példabeszédet betű szerint tellyesíteni. Pompás lakása' egy nagy szobájának padlóját tehát elborítá roppant aranyaival, levetkezett mezítelenre 's a' kemény ércz darabokon ide 's tova hengergődzött! Néhány meghitt barátjának nézni kelle e' bohóságot, 's azután a' közönség előtt tovább hírlelni.

Több hiteles emberek bizonyíták e' történetet. Hanem, ha ő maga későbbi éveiben ezen aranyban hengergődzést dicsekvő gyönyörrel beszélé, akkor egy kevésé meg szokott állani beszédében, arczvonásai elkomorultak, 's szemei a' legnagyobb megvetéssel teljes bút árultak-el; ekkor hirtelen megragadá hallgatóját félig tüzesen, félig könyörögve, és kiáltá indulattal 's fenyegetőleg: „Értett engem Ön? Aranyban hengergődztem én, úgy a' mint itt lát Ön! de most — kérem Önt, tegye vélem ezt az egy jót, köpjön szemembe!“ És ha az ember e' váratlan nógatástól visszajedt, parancsoló hangon folytatá: „Köpjön az Úr szemem közé, mondom! Meg kell tennie! Nem érdelek mást! Mert — hallja Ön és köpjön-meg engem — mind abból a' pénzből sem mim sincs többé! Ismét elvesztém mindenemet!“ Ezen utolsó szavakat bágyadt gyenge hangon mondá, a' legvalódibb szerencsétlenségében is színjátszóilag akarván hatalmasan meglepni 's megindítani! — Valóban gazdagsága 's pompája kevés esztendőök mulva azon az úton eltűnt, mellyen jött.

Próbált gyógyszer.

XII dik Károly svéd király 1699ben Frölich-hez tartományi kapitányhoz következő választ írta: „Mi

Isten' kegyelméből 'sat. Vettük Kelmed' levelét f. hónap' 19kéről, mellyben arról értesít, hogy kerületében egy dühös asszonyszemély van, Callisius porkoláb' leánya, kit őrizni kell. Egyszersmind azon alázatos kérdést teszi Kelmed: szabad-e azt a' következő, Kelmedtől sikeresnek talált gyógyszerrel orvosolni, úgymint: hogy mindenkor, ha enni akar, véle a' Miatyánk és Dávid' 51dik zsoltára mondassék-el; minden étele főtt kenyérlevesből, vízből vagy gyenge serből álljon, és ha nem akar imádkozni, makacskodik, vagy talán káromkodik is, elébe egy csomó vessző tartassék 's intesség, hogy ne káromkodjék, hanem kegyes legyen és imádkozzék, és ha nem engedelmeskednék, 6—8 ütést kell adni nékie a' vesszővel keményen és lassan, míg csak imádkozni nem kezd; — Kelmedhez kegyes válaszul adom, hogy kegyelmesen megengedettetik ezen gyógyításmódot használni. Maradunk Kelmednek jóakárója 'sat."

Gazdasági tudnivaló.

(Debreczen december 16dikán.)

Régi példabeszéd nálunk: ha széna nincs, tél sincs; ezen példabeszédet igazolni látszik a' mostani időjárás, mert még eddig kétszernél többször nem volt havunk sem fagyunk! az is csak harmad napig tartott, és még akkor is a' juhok kinn legelhettek, kivéven egy 24ki órát, a' mikor a' hó megónosodván, nem tudták lábaikkal a' havat elkaparni, de azután elolvadt ez is, 's heverő marháink még most is kinn legelnek, csak igás barmaink és igás lovaink fogyasztják a' takarmányt; lovaink is pedig csak széna — surrogatumot azaz szalmát kapnak, mellytől hogy a' feje meg ne nőjjön (azaz el ne soványodjék) én így szoktam nekik adatni: — hogy 2 véka árpa darát bele töltetek egy fél fenékű hordóba, erre langy meleg vizet öntetvén, jól felkavartatom, 's már előre komlóskorpát áztatván, mint a' kenyérsütéshez szokás, mikor ez feljön, közé töltem, 's erejedzni hagyom, és ezen meg erejedzett moslékkal locsoltatom-meg a' szalmát, még a' széna tartóban, hogy a' szalmának is ideje legyen a' savanyúságot bevenni. 'S ezzel a' moslékkal megéri 5 ló egy hétig, édesebben megeszi mint a' rosz szénát, a' feje sem nő

tőle. — És ezt a' módot még a' szénával is szeretném gyakorolni, ha a' cseléd ravaszsága és lomhasága nem akadályoztatna benne. F. J. K.

J e l e s m o n d á s o k.

A' nagynemű tettek, rendkívüli úton 's rémletes változatokkal járnak.

A' rendkívüli esetekben kétes az emberi ítélet.

A' szerencse gyakorta inkább csínynek, hogy sem valamelly magasztalt oknak míve.

A' szerencse kedvezésitől vakult elme képtelenekre ásítóz.

A' gazdagság ön terheivel ugyanazon arányban nő és a' szegénység nyomorival csaknem egyenlő gondal jár.

A' nagy méltóság magával szüli veszélyes ellenfeleit a' visszályt és irigységet.

Ön fogyatkozásitól 's vágyainak ingereitől félni, és ön tehetségiről szerénységgel kétkedni: ez a' jó lelkek sajátsága 's természete.

Az erény jutalom, a' nagy emberek javallatában, örök emlékekben, és szép tettekbeni elégtelenségben áll.

A' nagy emberek a' csillagokkal ellenes viszonyban állanak; ezek messziről kicsinyeknek látszók 's közelről nagyok, — amazok távolról nagyoknak, közelről kicsinyeknek látszók.

Ujfalussy M.

R e j t e t t s z ó.

8 betű. Elmaradt részeket foglalja magában.

4 5 6 Sok szépre találhatsz így Csokonaiban.

1 2 3 Jó fegyvere szokott lenni ez sokaknak.

7 8 Könnyebbséget szerez néha az ácsoknak.

2 3 4 5 6 Ki könyveket olvas, kéntelen fordítani.

1 7 6 Már ekkor a' kályhát szokták melegíteni.

8 5 6 2 4 5 Többnyire falukon a' bűnös lakolja.

1 5 6 Az éhes ezt hosszan magától nem tolja.

Paulowits Zemplénből.

Jegyzet: Az 51dik számbeli Rejtett szó: Kendő.

Vége az 1836d. 2dik félérenek.

Mutató Tábla

a' Hasznos Mulatságokhoz

1836

Második Félesztendőre.

I. MAGYAR NYELV.

1. Költemények és Népdalok.

A' kis Magyarokhoz, az édes Honról	201
Arok árok, de mély árok	105
Dal	409
Elmehetsz drága madár	49
Epigrammák	209
Hideg őszi szél fújdogál	137
Koszorú	263
Lehült már a' fa levele	321
Melancholia	264
Minden szín közt csak a' kékkal	50
Sem eső nem esik, Sem harmat	41
Soha sem tselekszem A' mit	64
Szeretem én magát nagyon	63
Szeretlek galambom mint a' lágý	41
Tájfestő képzelete	222
Tárlót háritani menek	311
Zuhog a' szél remeg a' fa	89
Választás	233

2. Magyar nyelvet tárgyazó értekezések.

A' magyar nyelv' históriájához '	5
Nyelvészeti jegyzék	142
Szövizsgálat	252. 288

II. TUDOMÁNYOS DOLGOK ÉS SZÉPLITERATURA.

	<i>Lap.</i>
A' Chinai nyelv' tanulása Európában	332
Keleti bűvészet (Elbeszélés)	113
Nagy Károly' bibliája	23
Zofronim (Elbeszélés)	385

III. TÖRTÉNETÍRÁS.

Béla Király Nevetlen iródeákjáról ..	3.	9.	20
Czáfolata Szegvári antikritikájának Sz. István Salamon nevéről	19
Első királyunk' Salamon neve iránt W. L. nyilatkozására felelet	129
Első királyunk' Salamon neve feletti vá- laszra végfelelet W. L. úrhoz	177
Erőltetett szórafakadás W. L. Messeniusára	202
Geyza herczeg' fának, első királyunknak, Stephan vagy Salamon volt-e neve?	25
Kun Királyok Egyiptomban	84
Még egy szó Sz. István Salamon nevéről	97
Messenius	189
Nyilatkoztatás Sz. István' pogány koru neve feletti vitában	121
Tündér Ilonáról	76
Válasz a' Sz. István pogány koru neve fe- letti vitában főt, F. Gy. urhoz	161
Vojtek, Vajk és Adalbert vagy Albert kü- lön nevek-e vagy nem	169

IV. ÉLETÍRÁSOK.

Garcia-Malibran Mária	249
Stift András József	57
Sztratimirovics István	241 273
Van Buren Márton	281
Wanoch Ádám	13

V. TERMÉSZETTUDOMÁNY.

A' cholera - férgokról	353
A' futó csillagokról	369

	<i>Lap.</i>
A' menykövesség' ismérte	314
A' szarvas szarv' változásai	50
Az angorai kecske	364
Az eperfáknak az iskolából szabad helyre kiültetésükről	257
Északi esthajnal	277
Mennykőútés hatása egy nyárfa' növekedé- sére	16
Schawl kecskék	390
Sophora heptaphylla botanica anticholerica officinalis	48

VI. GAZDASÁG, ÉS HASZNOS HÁZI JEGYZETEK.

A' gabonát egerektől megóvni	48
A' kutyaszőr gyógyszer podagra ellen	55
A' juhokról	38
A' szemek' épségben tartására szabályok	361
Eigyelmeztetés	335
Fogfájás ellen	368
Gyapjútermesztés Erdélyben	322
Gyapjútermesztés Lengyelországban	297
Gyógyszer az ebeknek némi betegségei el- len	215
Gyógyszer hójagkő ellen	207
Intés a' pakfong edényekre nézve	367
Magyarország' gyapjútenyésztése	174
Népszerű rendelkezés a' chlolerában	289
Óvó módja egy 84 éves gazdának	304
Szer a' poloskák ellen	207
Szer az ősz hajak' festésére	232
Szer a' tüdővész ellen	337
Szilézia' gyapjútermesztése	348
Új bánásmódja a' zabtermesztésnek	— 216

VII. MŰVÉSZET, MESTERSÉG, IPAR.

A' hajdani templomokról	78
Egy pillantat az örültek' házaira	103

Évnegyedi tudósításai a' pesti orthopaedi intézetnek	149	382
Felszólítás a' Buda 's Pest közt építendő állóhid iránt	17
Festvények a' Caracciaktól	326
Honi ipar	71
Magyar borism rtető egyesület	30
Mi okozza a' füstöt a' konyhákban?	59
Néhány szó a' könyvtárakról 's műakadé- miákról	45
Néhány szó a' mezei palotákról	151
Selyemtenyésztes' javítása	32
Vélemény kaszárnyák' elrendezése iránt	34

VIII. CHARACTER VONATOK.

Angol torzképek	217
Érzékeny bűnbánás	44
Pázmán mint egyházi szónok	29

IX. GEOGRAPHIAI ÉS STATISTICAL NEVEZETESSÉGEK.

A' könyörülő szerzet az ausztriai biroda- lomban	313
A' Libanon hegyi Maroniták' selyemte- nyésztese és dohánytermesztése	56
A' londoni geographia társaság' ülése	410
A' magyar kir. fő iskola könyvtárának hasz- nálatása	77
A' párisi politikai folyóiratok' statisticá- jához	214
A' török statusújság	89
Czukorfogyasztás és czukortermesztés Fran- cziaországban	96
Gretna - Green	43
Magyarország' területe	205
Statistikai értesítés a' magyar anyaszent- egyházról	37 42

X. KÜLÖNFÉLE ÉRTEKEZÉSEK, ELMEFÜTTATÁSOK.

	<i>Pag.</i>
A' tánez mellett és eljene	343
Az 1821-ki portugali constitutio	234
Egy török fermán	204
Elmegyakorlatok szerelmesek' számára	334
Gräfenberg az első hideg vízzel gyógyító intézet	65
Labyrinthusokról	102
Pázmán dicső ágazat' emléke	255
Régi szokások	335
Természetes orvoslása a' meghűléseknek, 's ezek közt az úgy nevezett Grippé- nek és Cholerának	384
Titkos társaságok Spanyolországban	399
Vadbika - vadászat Lengyelországban.	

XI. NEMZETI SZOKÁSOK, UTAZÁSOK, RÉGISÉGEK, ÉS HELYIRÁSOK.

A' Karloviczi vidék és leányok	225
A' recorderek az angol parlamentben	372
A' Szarka-kút Zemplény vármegyében	411
A' vas korona	311
Apafi Mihály úti levele utazó diákok szá- mára 1689-ről	407
Az angol parlament' elhalasztása	357
Az oláhok	163
Budavidéki utazás	209 227
Dunamelléki utazás	290
Dunamenti utazás	185
Egy tekintet Munkácsra	130
Eszterházi Dániel' levele 1647-ről	272
Girafa - vadászat	73
B. Hügel' tudományos utazása	329
Olympiai játékok	180
Spanyol nők közt divatozó szokások a' 16- dik századból	119
Újonnan talált edények Pompejiban	350

	<i>Lap.</i>
Útazás ausztriai gőzhajókon a' Dunán és fekete tengeren	100
Útazási töredék	260

XII. BITKA TÖRTÉNETET ÉS APRÓ-SÁGOK.

A' szükség legjobb orvos	128
A' törpe család	375
Alap - mondások	232
Anekdoták	120 344 366
Ashanteesek' királya	314
Az antiquarius	206
Elmélkedés a' pipereasztalnál	207
Elmesziktörök	104
Gondolatok	128 208
Harlekinjának	408
Házassági törvények	55
Helyes ítélete egy parasztnak	374
Kutyaravasztság	352
Lülönösségek	32
Különféle	62 397
Levelezés dísznöpecsenye által	367
Luther' maradéki	372
Játékosok' szerencséje	413
Jeles mondások	416
G. Nádasdy Ferencz' levele	33
Próbált gyógyszer	415
Ritka példái a' meghűnyászkodásnak	224
Ritkaságok' árverése	213
Rendkívüli elmetehetség' példái	40

XIII. REJTETT SZAVAK.

Árpád 40. — Bál 216. — Bajusz 224. — Barátság 328. — Boka 80. — Bútor 152. — Csóka 104. — Erszény 232. Etvágy 192. — Fazék 360. — Fogoly 160. — Füst 268. — Gáspár 280. — Gunyhó 136. — Hangáts 264. — Igazság 208. — Kalamáris 112. — Kanál 128. — Kapa 334. — Kappan 64. — Kard 216. — Kastél 96. — Ka-